ANUL VI. — No. 261

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 6 Decembrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

SCRIITORII RUŞI DE AZI

Pe drumuri

de LEON DONICI

Nu ştiu dacă mai există vre-un alt subiect atât de dureros ca soarta scriitorului rus în refugiu, care trăieşte tragedia rusă mai profund, mai bolnăvicios decât alţi emigranţi. Indurând toate mizeriile vieţii cot la cot cu compatrioţii săi, el n'are nici posibilitatea să mărturisească în plină voie ceiace cugetă, deoarece toate publicaţiile, fie ziare, fie reviste, sunt organe de partid politic par excellence.

Libertatea cuvântului e zugrumată în republica sovietelor. Insă nu mai puţin ea este zugrumată şi în refugiu, Niciodată în Rusia veche guvernanţii n'au fost atât de netoleranţi faţă de părerile unui scriitor, care era mai liber chiar şi 'n timpurile cele grele ale ţarismului. Emigranţii ruşi, divizaţi în diferite tabere politice, care se duşmănesc pe viaţă şi pe moarte, nu 'nţeleg o altă literatură, decât aceia care corespunde anumitelor tendinţe politico-sociale.

Insă înainte de a vorbi despre literatura rusă din refugiu, trebuie de spus câteva cuvinte despre refugiul însăşi.

Mai întâiu de toate nu e adevărată de loc afirmaţia că floarea intelectualităţii ruse a plecat în refugiu. Majoritatea savanţilor celor mai iluştri au rămas în Rusia, din diferite motive: n'au putut să plece, alţii nici n'au vrut, preferând să moară acasă. Profesorii celebri ca istoricul S. Platonov, fiziologul Pavlov, psihiatrul Behterev şi atâţia alţii au rămas şi lucrează. La fel au făcut şi scriitorii. Şi dacă se zice că în străinătate se află cei mai vestiţi scriitori, nu e mai puţin adevărat că asemenea scriitori vestiţi au rămas şi „acolo".

In timpul războiului civil mulţi scriitori au fugit la Denichin şi Wranghel. Iar după prăbuşirea armatei albe s'au văzut nevoiţi să plece în străinătate.

Prima etapă în drumul lor spre apus era Berlinul. In anii 1921—1923 aici fierbea o viaţă intelectuală intensă. Existau 23 de edituri de tot soiul: literare, ştiinţifice, medicale, etc..., se scotea o mulţime de cărţi în aşteptarea momentului când vor cădea bolşevicii şi toate stocurile de cărţi vor lua drumul Rusiei înflămânzite, fără cărţi şi fără publicaţii. S'au ivit câteva talente noui — Ivan Lucaş, Gleb Alexeev, Alexandru Drozdov.

In cercurile comerciale chiar se credea că lucrul cel mai rentabil e editura. Şi intr'adevăr, în primii doi ani cărţile se vindeau de minune.

Ce fel de oameni se ocupau uneori de literatură, arată un fapt, pe care mi l-a povestit un mare scriitor rus Alexis Remizov. In 1922 d-sa veni la Berlin. Aflând de revistele existente, s'a dus la una din ele, cea mai solidă şi luxoasă. Ii primeşte un domn redactor, îi întreabă: Cine sunteţi? Remizov îi răspunde: sunt Alexis Remizov. Pentru un scriitor de talia lui, care a scos înainte de revoluţie XXVI volume şi se bucură de o glorie adevărată, o astfel de recomandaţie ar fi suficientă. Insă d-l redactor îl întreabă: — Cu ce pot să vă servesc? — V'am adus o nuvelă. — Bine, aţi mai scris cândva sau asta e prima? Atunci Remizov repetă: — Sunt Alexis Remizov. — Bine, bine, am auzit, dar aţi mai scris cândva?

Tablou!

In Germania a început căderea mărcii şi lumea apucase unde putea. O parte s'a dus la Praga, cealaltă la Paris. Editurile au dat faliment, reviste s'au închis. Un grup de literaţi atunci s'au întors în Rusia, şi printre ei contele Alexis Tolstoi, poetul N. Agnivţev, A. Drozdov, G. Alexeev.

La Paris terenul fusese mai puţin prielnic, decât la Berlin, deoarece aici nu existau nici edituri (precum nu există nici astăzi), nici autori noi, nici reviste. O singură revistă „Analele contimporane" („Sovremennâia Zapiski"), apare odată la trei luni. S'au înfiinţat trei cotidiane — unul republican, două monarhiste. E remarcabil că unul din cotidianele monarhiste e condus de un fost sub-comisar de poliţie ţaristă!

Refugiaţii ruşi sunt împărţiţi în câteva categorii. Mai întâi de toate foasta familie imperială cu aristocraţia care trăeşte o viaţă închisă, financiarii şi oamenii bogaţi, cosmopoliaţi, politiciani, intelectualii şi o massă enormă de plebe.

Intelectualitatea din refugiu nu mai e intelectualitatea rusă de pe vremuri, cu felul său fin de a simţi, de a gândi, de a privi lucrurile. Şi în Rusia veche ea nu era prea numeroasă faţă de un popor de 180 de milioane, ba chiar mică, însă rafinată. Uneori îmi reamintesc vorba lui Lassalle: „N'am fost prea numeroşi însă am ţipat atât de tare încât lumea a crezut că suntem foarte mulţi".

O jumătate, dacă nu trei sferturi din intelectuali au rămas în Rusia. Şi dacă la Paris se zice că aici e foarte numeroasă intelectualitatea rusă trebue de avut în vedere, că calitatea e înlocuită prin cantitate şi fizionomia acestei intelectualităţi din refugiu e foarte ciudată.

Există bine înţeles un mănunchiu de intelectuali adevăraţi din generaţia veche, istoviţi în goană după pâinea zilnică, însă nu sunt ei cei cari conduc viaţa intelectuală.

II.

O zicătoare veche glăsueşte: „Spune-mi ce citeşti şi ţi-oiu spune cine eşti".

Intr'o zi D. Merejcovschi a scris în ziarul „Pentru libertate" (Varşovia): — Sunt fericit că nimeni nu mă citeşte astăzi când nu se citesc nici Goethe nici Byron".

O consolare destul de tristă în gura acestui mare scriitor. Pe cine atunci citesc refugiaţii?

Statisticele tuturor librăriilor şi bibliotecilor l-au aşezat în primul loc pe d. Crasnov.

D-l Crasnov, fost general, hatmanul cazacilor, comandantul armatei antibolşevice la Don.

D-sa n'a scris niciodată în viaţa sa. A început să mănuiască condeiul la Berlin, în 1922. A debutat cu romanul „Dela vulturul cu două capete la steagul roşu".

Romanul a avut un succes enorm şi paralel cu creşterea succesului, se înmulţea şi în volume. Roman în patru volume.

Generalul descria viaţa de odinioară, cât de frumoasă era ea. Impăratul, generalii, ofiţerimea din garda imperială bine înţeles din cavalerie, popote, cazarme, fete îndrăgostite de ofiţeri şi ofiţeri îndrăgostiţi de fete, toţi eroii — frumoşi, buni; soldaţii — nişte îngeri; în sfârşit — un paradis. O noutate literară a generalului-autor constă într'aceia că pretutindeni cuvântul „rus" „rusoaică" este scris cu litera R mare. Uneori d. general scrie astfel: „Lidia (eroină) făcu câţiva paşi mişcând din şoldurile sale Ruse". (vol. II).

Mă rog, dacă astfel de paradis exista în Rusia, de ce oare el a avut un sfârşit atât de tragic şi dezastruos?

Generalul ne explică pe larg, cu puţină elocvenţă, însă printr'o abondenţă de cuvinte: „intriga jido-masonilor".

E greu ce-i drept de citit creaţia generalească, însă lumea o citeşte cu nesaţ. Şi ceiace e mai nostim: critica monarhistă l-a proclamat un al doilea Leon Tolstoi, iar romanul excelenţii sale — al doilea „Războiu şi pace". Mai mult ceva: unii chiar au şi scris că generalul l-a întrecut pe autorul Anei Carenina.

Nu e de mirat deci că lumea nu-l citeşte pe Merejcovski. Şi în timp de trei ani, de când Crasnov a publicat zere romane (adică 14 volume) Merejcovski a scos un singur roman „Naşterea zeilor".

Un al doilea autor, tot atât de fecund ca şi Crasnov, e un oarecare Minţlov. Insă pe când d. Crasnov cântă paradisul cazarmelor, popotelor şi părăzilor, d. Minţlov ne povesteşte despre paradisul moşierilor şi cel al moşiilor: cât de bine se mânca, se bea, se petrecea...

Aşa dar majoritatea uriaşă a cetitorilor şi-a dat pe faţă gustul. Editorii îl urmează, deoarece vroesc să meargă la sigur.

Uneori mă gândesc: pentru cine mai scriu scriitorii? Probabil — pentru viitor.

Neavând un element şi un imbold necesar în cetitori, scriitorul din refugiu n'are nici celălalt element — critica.

III.

Criticii cari stabileau reputaţiile scriitorilor, ca A. Gornfeld, Ivanov-Razumnic, ca Valeriu Briusov — au rămas în Rusia. In străinătate se găsesc numai doi cu mult mai puţină greutate: d-na F. Hippius la Paris şi d-l Eichenvald — la Berlin. Insă şi ei scriu foarte rar.

Critică aici se face de iluştri necunoscuţi, din toate taberele politice. La ce nivel se găseşte critica de ziare ne arată următoarele sentinţe:

„Dostoevsky e autorul romanelor de bulevard"
„Lermontov e un versificator naiv".
„Andrei Belâi e un prozator prost".
„Gogol uneori e nesuferit".
„Gloria lui Rozanov se datoreşte unor schimonosiri".

Contra unei astfel de critici s'a revoltat marele poet rus K. Balmont care într'un articol plin de indignare i-a combătut aspru pe critici. Insă după protestarea lui Balmont lucrurile nu s'au schimbat de loc.

Şi din zi în zi citeşti că cel mai mare scriitor contimporan e d. Şulghin (în presa din dreapta), un politician monarhist cu apucăturile literare ale generalului Crasnov; alţii declară că d. Aldanov-Landau (în presa din stângă), un foiletonist citit care a compus un roman istoric din epoca revoluţiei franceze.

Iar despre Alexis Remizov se scrie că nu cunoaşte de loc... limba rusă.

S'a format o generaţie de scriitori tineri, cari au crescut în atmosfera războiului mondial, şi apoi a celui civil, când nu se mai citea, fără tradiţiile marei literaturi ruse, fără cunoştinţi necesare şi nu e de mirat că pentru ei „Dostoevsky e autorul romanelor de bulevard", că Leonida Andreev „e o ruşine a literaturii ruse", că Bunin e „o nulitate". O adevărată tragedie a „părinţilor".

Cei însă cari pricep, cari au dragoste de literatură, nu citesc, deoarece n'au parale. Un volum de nuvele de Bunin costă 25 franci. Cum poate un intelectual să cheltuiască această sumă, dacă bugetul lui lunar generalmente nu depăşeşte suma de 600—650 de franci. Cei cari au parale, aristocraţia rusă, bogătaşii, samsarii, speculanţii nu simt nevoia de cetit, dealtfel ca niciodată. Ei lasă câte o mie de franci pentru o masă în restaurantele dela Montmartre şi place Pygall, dar ca să cumpere o carte — nu! „A quoi bon?"

Tineretul?

Tineretul lucrează la uzine, la garaje săptămâna 'ntreagă. Unii, în acelaş timp, sunt înscrişi la universitate. Vine Duminica — o zi liberă — unde să citească când Parisul îl atrage în toate părţile!

Intr'o seară fusesem invitat la un club studenţesc să citesc ceva din operele mele. După lectură, am stat de vorbă cu studenţii la un pahar cu ceai. Toţi făcuseră armata la Denichin, la Wrangel. Din convorbirea cu dânşii am aflat că nimeni nu citise pe Lescov, pe Cehov îl cunosc din auzite, nu-l cunosc nici pe Bloc, nici pe Sologub. Sunt oameni cu tot inocenţi. Mai târziu la ei a citit Remizov care a avut aceiaşi impresie. In schimb se interesează foarte mult de politică: sunt toţi monarhişti şi, deşi sunt studenţi, împlinesc toate ordinele generalilor lor.

Bietul tineret! Ba poate-i fericit? Cine ştie?

E de remarcat că cel mai mare şi mai profund scriitor din refugiu Ivan Şmelev, aproape nu publică în ruseşte. Autorul atâtor capodopere ca „Omul din restaurant", „Despărţirea", „Viţa de vie", a dat un roman minunat „Cupa nebăută" — şi totuş în unele publicaţiuni e trecut sub tăcere. Printr'o scrisoare adresată mie vara trecută d-sa îmi scrie de pe malurile oceanului, că romanul său „Soarele morţilor" apăruse în limbile: franceză, germană, engleză, spaniolă, cehă, daneză, norvegiană, iar în limba rusă — nu.

Cum se explică acest fapt? Foarte simplu: cele douătrei edituri cari au mai rămas în Europa depind de partidele politice şi editează numai pe ai lor. Iar editura franceză a lui Bassar în trei săptămâni a tras nouă ediţii din romanul lui Şmelev, tradus în franţuzeşte — „Garçon"!

IV.

Insă ca să fim obiectivi, afară de circumstanţele aceste puţin prielnice unei literaturi sau mai bine zis, neprielnice de loc, oare nu cumva e şi vina scriitorului? Vinovat chiar fără voia lui?

Bine-înţeles că da. Mai întâiu de toate scriitorul care şase-şapte ani trăeşte departe de ţara sa, trăeşte în permanenta aşteptare a unei schimbări de regim în Rusia, rupt de sânul poporului, despărţit de atmosfera limbii ruse, pe care o respira ca aerul, se adăpa de nuanţele ei la fiecare pas, a pierdut sensul realităţii. El trăeşte cu sufletul, nu primind direct senzaţiile, ci indirect, din citite în ziare, din auzite, în scrisori pe care le primeşte din patrie. Inconjurat de străini, în fierberea politică şi veninoasă a unui cerc restrâns, el n'are posibilitatea să se concentreze, să-şi adâncească cugetarea. Şi de aceia întreaga literatură în refugiu e necontenit o literatură de amintiri şi de suspinuri.

Fiecare scriitor în felul său scrie acelaş lucru: descrie trecutul şi-l idealizează cum poate. Trecutul acesta se opreşte la 1917 — anul revoluţiei. Doi scriitori au depăşit rubiconul acesta: Alexis Remizov în „Huruitul oraşului", „Zile 'n furtună", „Rusia înflăcărată" şi Ivan Şmelev în „Soarele morţilor", „Secolul de piatră" şi „Povestea cu o bătrână". Alţii — reamintiri, reamintiri şi iar reamintiri...

Ivan Bunin cu măestria sa extraordinară descrie viaţa trecutului, moşiile, traiul frumos şi liniştit. Concepţia d-lui Bunin e foarte simplă. Istoria poporului rus e împărţită în două perioade: cea dintâiu până la 27 Februarie 1917, adică până la revoluţie, cea de a doua dela 1917 încoace. Cu toate că în 1910 Bunin în romanul său „Satul" a zugrăvit viaţa poporului rus în culori atât de îngrozitoare, încât a fost învinuit de către unii de calomnii, de insinuare şi de „boierie", cu toate acestea d-sa zice că viaţa Rusiei înainte de 1917 fusese foarte bună, frumoasă şi chiar destoinică; şi imaginând astfel de lucruri, d-sa crede că aşa a şi fost în realitate.

Un alt mare scriitor d. Kuprin nu scrie nimic afară de articole ultra-monarhiste. Debuturile d-sale în publicistică n'au adus lauri noui acestui scriitor de talent, ba chiar au smuls mulţi din cei pe care-i avea. Ii citeşti articolele uneori cu mare durere, mai ales când d-sa înjură intelectualitatea rusă învinuind-o de revoluţie şi de toate nenorocirile. Viaţa trecută, paşnică, şi pentru d. Kuprin e foarte bună, minunată, preţurile eftine, călătoriile agreabile.

Cetind operele apărute acuma ai uneori impresie, că nimic nu s'a întâmplat, că în Rusia n'a fost nici revoluţie, nici mari zguduiri sociale, în sfârşit — nimic. A fost o Rusie mare, bună, frumoasă şi îndată — refugiul.

Prezentul nu există, — poate e prea dureros pentru ca să-l atingi — nici trecutul apropiat, după revoluţie. Ei nu pătrund sensul adânc al evenimentelor petrecute, nu-şi înalţă sufletul asupra zilei de azi. Trăind cu ură şi în nevoi, nu respiră aerul tragediei care în sine poartă o consolare, o înţelegere supremă.

Refugiul e un examen grav al soartei, la care au căzut aproape toţi, e cea mai straşnică încercare. Pe malurile Babilonului, Evreii l-au avut pe Ieremia care le-a deplâns soarta. Pe malurile Babilonului rus nu-l vezi nici măcar pe Ieremia.

In timpurile paşnice literatura avea un decor al său, reviste, jurnale, cercuri literare, şcoale, curente, o mulţime de lucruri ce înconjurau pe un scriitor, care uneori părea mai mare decât era în realitate.

Astăzi în refugiu, fiecare scriitor e singur. El a păstrat o mare dragoste pentru literatură, măestria scrisului, apucăturile nobile ale unei mari literaturi, însă spiritul lui nu e la acelaş nivel.

Şi din ce în ce mai des îţi reaminteşti pe cei cari s'au dus. Ei ar fi găsit un cuvânt.

V.

In iarna anului trecut, la clubul literaţilor ruşi din Paris, a avut loc o şedinţă foarte interesantă, care a luat proporţii de desbateri animate asupra chestiei, aduse la ordinea zilei de către filozoful Th. Stepun.

Chestia fusese formulată astfel: unde se găseşte adevărata literatură rusă? Aici, în refugiu, la Paris, sau în Rusia, în republica sovietelor?

D. Stepun susţinea, că acolo, în republică, şi că scriitorii din refugiu sunt nişte cadavre, nişte statui în pantheonul literar, că scriitorii, despărţiţi de viaţa Rusiei, — oricum ar fi ea — au rămas străini frământărilor sufleteşti pe care le trăiesc cei rămaşi de cealaltă parte a hotarului.

Desbaterile asupra acestui subiect au devenit foarte aspre, deoarece, în esenţă, chestia atingea nu literatura, ci politica, nu valoarea literară a scriitorilor ruşi din refugiu, precum şi a celor din republica sovietelor, ci atitudinea lor faţă de cele petrecute în Rusia după revoluţie.

La cuvintele d-lui Stepun a răspuns Ivan Bunin. Celebrul autor al „Domnului din San-Francisco", a declarat că nu numai bolşevismul, ci şi revoluţia rusă din Februarie 1917 e un fapt neprielnic cu desăvârşire din toate punctele de vedere. Pentru d-sa revoluţia rusă, iată ce-i: „Omul înclinat spre beţie, a băut prea mult, s'a îmbătat, a înjurat-o groaznic şi a bătut-o pe măsa şi a aruncat sfânta icoană în privată". Insă d. Bunin crede că „omul se va deştepta după beţie, îşi va veni în fire, va înţelege ceeace a făcut şi se va pocăi".

După d. Bunin literaţii rămaşi în Rusia nu-s literaţi, ci slugile călăilor, literatura ce apare acolo nu e literatură şi singurul focar literar se găseşte aici, în refugiu.

Bine înţeles, că susţinând chestia cu atâta parţialitate nici Stepun, nici Bunin n'au avut dreptate.

D. Stepun a trecut cu vederea faptul, că cu toate nevoile, cu toate suferinţele grele, în deplină singurătate, scriitorul rus în refugiu îşi continuă tradiţiile marei literaturi ruse şi ca dovadă aduce opere, pline de multe calităţi superioare, ca bunăoară, „Roza Ierihonului" de Bunin, ca „Cupa nebăută" de Şmelov, ca „Rusia 'n foc", de Remizov, ca operele filosofice ale lui Berdeaev, etc.

D. Bunin la rândul său n'a voit să recunoască că în Rusia au rămas mai mulţi scriitori de o valoare superioară, de o mare importanţă în istoria literaturii ruse, cari au creiat curente puternice, dând literaturii un avânt nou, cari în lanţurile regimului sovietic slujesc la altarul literaturii şi dacă refugiul poate să noteze în rândurile lui pe: Ivan Bunin, Ivan Şmelev, D. Merejcovsky, Alexis Remizov, M. Arţâbaşev, A. Avercenco (a murit), V. Balmont, Z. Hippius, B. Zaiţev, I. Surguçev, V. Nemirovici-Dancenco, E. Chiriacov, N. Teffi, N. Berdeaev, S. Bulgacov, Leon Şeştov, — în republica sovietelor sunt: Theodor Sologub, Alexandru Bloc (a murit), Andrei Bielâi, Valerie Briusov (a murit), M. Cuzmin, M. Herşenzon (a murit), M. Prişvin, E. Zamiatin, N. Gumilev (împuşcat), Anna Ahmatova, A. Ciapaghin, I. Potapenco, K. Trenev, cont. Alexis Tolstoi, P. Şceglov, Ivanov-Razumnic, A. Gornfeld, A. Volânsky, A. Izmailov (a murit), O. Forş, T. Slezkin, V. Şişcov şi afară de ei Maxim Gorky.

Dar încă ceva. Pe când în refugiu nu s'a ivit nici un talent tânăr, nou, în Rusia s'a ridicat o generaţie nouă de scriitori, ale căror opere dovedesc talente tinere, puternice, pline de făgădueli, ca Pilniac, Leonid Leonov, Constantin Fedin, Mihail Bulgacov, Mih. Zoşcenco, Tihonov, Maiacovsky, Sergiu Esenin, Ilie Ehrenburg, Şclovsky, Seifulin, Pant. Romancov şi atâţia alţii.

D-na Hippius i-a numit pe scriitorii tineri „pui de şarpe". Nu ştiu de ce capricioasa poetă şi-a ales o formulă atât de ciudată.

Literatura rusă contimporană e un corp tăiat în două Poate aici şi este cea mai mare tragedie a ei.

Altădată mă voiu ocupa de literatura rusă din republica sovietelor şi de condiţiile în care se găsesc acolo scriitorii.

LEON DONICI

Paris, 1925. Noembrie.

Primăvara

Ca niste copile în rochii verzi de mătase
Copacii din uliţi aruncă umbre pe case.

Prin ferestrele deschise pătrunde foşnetul lor
Si misteriosul fluid răcoritor.

Primăvara, în pragul meu, se înclină.
In păr are flori şi în mână o tamburină.

In ochi îi sclipesc bucurii nepermise,
Pe-obraji şi pe buze rodesc cireşi şi caise,

Primăvara mă vrăjeşte cu pasul acela
Ce are mişcări graţioase de tarantela.

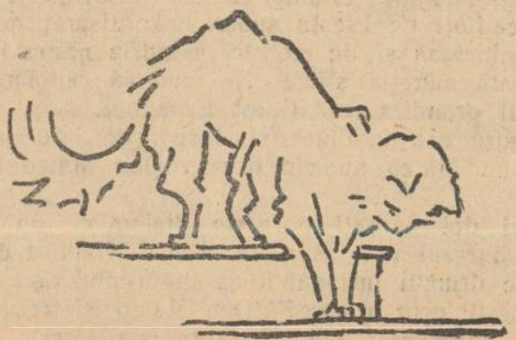
Primăvara mă chiamă să dansăm împreună,
O, primăvara ştrengară şi nebună!

Primvara mă poartă pe cărări de lumine
In tremur de lăute şi de mandoline.

Mă duce departe spre livezi de portocale
In sunet de timpane şi de cimbale.

Mă pierd cu ea în nemărginita zare
In freamăt de glasuri şi de ghitare...

LEON FERARU

O carte învechită

Lessing proclama poezia dramatică, superioară tuturor celorlalte feluri de poezie. Pe acestea le supunea chiar dramei, prescriindu-le să fie, cât se poate, dramatice. O povestire e bună, întrucât e dramatică. De sigur, Lessing era nu numai pătimaş de teatru şi înzestrat cu o robustă fantezie dramatică; mai era şi pătruns de literatura franţuzească —, tocmai pentrucă se luptase aprig să libereze pe nemţi de această literatură. Iar literatura franceză, dela vremea clasicismului încoace, era stăpânită de dramă. Spiritul literar francez era îndreptat, în general, să vază şi să construiască acţiune vie.

Insăşi scurtimea şi iuţeala prozei franceze din secolul XVIII-lea dedeau scrisului, fără deosebire de gen, un caracter eminent dramatic. Şi e minunat cât de „franceză" e, în această privinţă,, proza lui Lessing.

Gustul clasic cere ca o povestire să meargă repede, indiferent de proporţiile materiale. Totuşi scurtimea e, chiar ca atare, o calitate preţioasă. Apoi trebuie să aibă o intrigă cu schelet vizibil, care dela început să stimuleze atenţia cu alarmă specific teatrală, să treacă printr'o criză culminantă, să se rezolve cu o *pointe* foarte tare accentuată. Să aibă, cât se poate, dialoguri grăbite, care să pună în evidenţă conflictul la fiecare replică.

Din aceste principii urmează că figurile, în o asemenea povestire, sunt arătate numai dintr'o parte, schematizate în vederea conflictului, simplificate pân' la tip, — sunt oarecum caricaturale, dacă lăsăm cuvântului numai înţelesul de exagerare unilaterală a caracterelor unui fenomen şi facem abstracţie de ridiculizare. Asemenea figuri sunt adevărate hiperbole morale, dinadins prezentate unilateral, în interesul unei sau unor scene de efect simplu şi izbitor.

Ltieratura franceză e plină de povestiri dramatice, în înţelesul arătat. Un exemplu perfect este nuvela voluminoasă a lui Pierre Louys, *la Femme et le Pantin*. Inspirat de un tablou al lui Goya, titlul acesta e ca o enunţare de teoremă. Şi dezvoltarea urmează credincios tezei din titlu: femeia din nuvelă e o schemă, e femeia fatală tip; bărbatul e paiaţa în mâna femeii, şi atât.

Eroii sunt două definiţii. Peripeţiile vin repede una după alta, cu treptată violenţă, până la enorm, şi, cu didactică intenţie decurg una din alta ca propoziţiile unei demonstraţii. *La Femme et le Pantin* nu-i numai o exemplară povestire dramatică; e şi o istorioară instructivă, în chipul unei fabule a lui La Fontaine, şi dintre acele cu structura didactică cea mai evidentă. „La raison du plus fort est toujours la meilleure; Nous l'allons montrer tout à l'heure..."

Un epizod din memoriile lui Casanova i-a dat lui Pierre Louys, cum se zice, ideia povestirii. Dar aceasta înseamnă puţin pentru tehnica ei. Din contră, înseamnă foarte mult, ce spune André Lebey, prietenul căruia Louys a dedicat lucrarea. Lebey vorbeşte de o „aventură în care el singur avusese toată vina (où j'avais tous les torts") faţă de Pierre Louys, iar acesta nu fusese vinovat decât doar faţă de el însuşi, prin slăbiciunea fără margini pentru femeia care stătuse între cei doi prieteni. Despre această întâmplare, Louys a hotărît, spune Lebey, să scrie un roman — „ca să mă apere de o dragoste pe care o ştia că e totodată prea statornică şi prea excesivă" (Nouvelles littéraires, 13 Iunie 1925). Aşa s'a născut micul „roman spaniol" pe care Edmond Jaloux l-a numit dăunăzi „adevărată capo-d'operă într'un gen atât de specific francez". Cred că în „genul specific francez" intră — adică intra — aproape în acelaş grad, stilul dramatic şi spiritul instructiv. Iar între aceste două este o interesantă înrudire. Drama propriu zis clasică, e construită ca o demonstraţie, şi înviă la didactism. In *La Femme et le Pantin*, eleganţa dramatică şi cea didactică îşi fac echilibru cu desăvârşită perfecţie.

Istoria se petrece în Spania. Femeia e andaluză, — „tip admirabil între toate". Dealtfel, totul e admirabil. Oraşul spaniol, carnavalul spaniol, trăsurile, florile, doamnele nobile, fetele din fabrica de tutun. E doar Spania strălucitoare de sărbătoare perpetuă şi continuu amor, Spania romanticilor, mai drept: a livretelor de operă comică. Se înţelege că femeia e mai admirabilă decât orice: „simţeai că zâmbea cu picioarele şi vorbea cu şoldurile..." Când André, francezul care savurează această Spanie exclusiv minunată, vede întâia oară pe Conchita Perez, perfecta andaluză, el îşi simte inima bătând repede şi înţelege din aceste palpitaţii că „această femeie era din acele care aveau să joace un rol în viaţa lui".

E cu neputinţă de enunţat mai clar un subiect? „Qu'elle fût Andalouse, cela n'était pas douteux", — andaluza cea cântată în nenumărate romanţe. Şi se întâmplă atunci ce se întâmplă totdeauna când soarta vrea cu tot dinadinsul să-l facă pe om personaj dramatic. André descopere pe Conchita în vălmăşagul luptei de confetti. Numaidecât are palpitaţii. Dar ea e în trăsură, el e pe jos. Numaidecât trăsura cu andaluza dispare, conform celei mai perfecte fatalităţi literare. André, negreşit, se supără de această „fatalité maussade".

Cum mergea aşa prin mulţime, afundat în gânduri, era să-l calce o trăsură. In trăsură, andaluza. André porneşte acum în goană, şi ajunge tocmai bine ca să vază unde a intrat echipajul. Sună la poarta cu grilaj de fier, dă carta de vizită, bacşiş mare. Portarul, foarte politicos, nu deschide, nici nu vrea să-i dea vre-o expliacţie. Dar se găseşte totdeauna o prăvălioară în apropiere, unde se poate afla discret numele vecinilor. La otel, André găseşte o scrisoare, adresată exact cu numele lui, şi în care i se dă întâlnire pe a doua zi. Ştiinţa aceasta precisă a frumoasei andaluze e misterioasă ca întreaga ei persoană. „Ce uşoară e viaţa", exclamă tânărul, — impresionat, şi el caşi noi, de mersul minunat de simplu şi minunat de logic al acţiunii. A doua zi dimineaţă André repetă exclamaţia, şi ese voios la plimbare. Intâmplarea („le hasard, qui fût singulier!;;) a vrut ca, hoinărind aşa vesel pân' la ceasul întâlnirii, să dea peste un vechiu cunoscut, Don Mateo Diaz, un desăvârşit boier, care ne reimprospătează eloquent imaginea Spaniei literar consacrate. Poporul nostru are calităţi de esenţă superioară: dispreţ de bani, dispreţ de minciună şi de moarte, mândrie nespusă. Spaniolul în toată măreţia ştiută. Ne vine să cântăm ca în Offenbach: Il grandira, car il est Espagnol.

Dar André are întâlnire şi, lacom de informaţii îi spune lui Don Mateo numele femeii. Don Mateo tresare alarmat.

Intre cei doi bărbaţi porneşte dialog de un scenic impecabil. Francezul vrea să plece. Mateo îl apucă de mânecă şi-i taie drumul înfingându-se în dreptul uşii. „Don Mateo, o iubeşti, prin urmare?" Don Mateo îşi trecu mâna pe frunte şi murmură: „Oh, nu: totul s'a sfârşit. Nu o mai iubesc, şi nici nu o urăsc. A trecut. Totul se şterge..." Cine nu recunoaşte aici teatrul, în vorbe şi gesturi, teatrul simplu şi fără cusur?

„Să nu te duci niciodată la prima întâlnire pe care ţi-o dă o femeie. — De ce? — Fiindcă nici ea nu vine". Această înţelepciune convinge pe André să rămâie şi să asculte. Don Mateo îl pironeşte în fotoliu, îi dă o ţigară şi începe.

A cunoscut-o în vagon, într'o noapte de iarnă. Trenul înzăpezit. Opriri de ceasuri, ori chiar zile întregi. Don Mateo are vreme să se ocupe de fetiţa aceia, pe atunci încă elevă la călugăriţe. Interesantă şcolăriţă, care ştie cântece nu prea evlavioase şi prin vagoane se ceartă cu ţigănci. La sosire în Madrid, a pierdut-o. Dar o regăseşte în vara următoare, lucrătoare într'o fabrică de ţigări din Sevila.

Apoi tot aşa a mers, cu dispariţii şi reîntâlniri; numai că de fiecare dată chinul lui Don Mateo creşte cu o nouă ticăloşie din partea fatalei persoane. Ticăloşiile sunt aproape toate, variaţii magistrale pe aceiaş temă: Conchita rămâne cinstită sub aparenţa unor cochetării care merg pân' la destrăbălare.

Il atrage şi-l goneşte pe nenorocitul acela de duzini de ori, cu cele mai subtile şi neaşteptate pretexte. Il cheamă cu toate provocările clasice, şi deodată îl respinge, găsind că e prea grăbit şi indiscret. Grăbit! Jocul acesta ţine luni şi ani de zile. Odată o întâlneşte într'o tavernă jucând danţul pântecelui, în costumul care se ştie. Mateo turbează. Conchita e indignată că se poate îndoi de virtutea ei. Dar omul e răbdător şi se împacă. Tocmai aceasta exasperează pe femeie, care atinge atunci culmea diavoliei: îl face pe Mateo să vie la ea, îl primeşte cu poarta de fier închisă; şi acolo, dindărătul grilajului ferecat, se preface, sub ochii lui, că se dă unui tânăr lacheu. Dar vocaţia de martir a bărbatului învinge până şi această încercare, cea din urmă, cred, pe care cochetăria cea mai fantastică a fost în stare să o închipue. A doua zi, Conchita vine singură la Don Mateo, care se repede la ea şi o bate groaznic. Acum femeia e, în sfârşit, sedusă. „Monsieur, elle était vierge". — De acum rămâne Conchita cu Don Mateo, şi urmează să-l schingiuiască încă mai deaproape după aceiaş metodă: îl face, prin diabolice invenţii, să crează că-l înşeală, şi nu-l înşeală. In sfârşit, îl şi înşeală, şi pleacă cu altul.

Iar explicaţia acestor grozăvii? Don Mateo zice: Făcea rău nu din plăcerea de a păcătui, ci pentru bucuria de a face anume rău cuiva. Rolul ei în viaţă se încheie aci: să semene suferinţă şi să privească „cum creşte". — Inţelegem.

„IN VIAŢA", *rolul* Conchitei trebuie să fie atât de perfect specializat şi curios mărginit, deoarece Conchita e un tip construit după reţeta clasică, e stilizarea dramatică a unei idei, şi nimic alta. Intocmai la fel făcut e Mateo; aşa cerea principiul generator al operei.

Nu-i vorba, Mateo bate pe Conchita; şi s'ar părea că aici, unde acţiunea culminează, în caracterul lui Mateo se complică. Dar aceasta e tot o abilitate dramatică, pentru a face şi mai izbitor finalul. Când a doua zi André intră la Conchita, zăreşte pe masă o scrisoare dela Don Mateo: „Conchita mea, te iert. Nu pot trăi unde nu eşti tu. Intoarce-te. Te rog în genunchi. Iţi sărut picioarele". *Rolul* lui Don Mateo se sfârşeşte cu o concluzie în perfectă armonie cu definiţia din care a luat naştere şi cu demonstraţiile prin care s'a desfăşurat. Don Mateo e şi el doar un argument. Scrisoarea finală cuprinde, transparent, morala fabulei.

O întâmplare de dragoste care pare să fi turburat pe Louys caşi pe Lebey, şi o aventură cu efect, aranjată de Casanova, au format, dar, *La Femme et le Pantin*, nuvelă în care se realizează exemplar idealul clasic al povestirii. Figuri şi cadru simplificate ca într'un libret de operă, de dragul clarităţii eclatante a expunerii, a gradaţiei scenelor până la conflictul culminant, a concluziei limpezi şi stricte. E dramă palpitantă şi teză evidentă, perfect împletită în acţiune. Stilul clasic atrage necesar ideile clar instructive, fiindcă e, prin esenţă, stil de demonstraţie.

Nuvela europeană, la origini, aşa cum o putem observa încă la Boccacio — şi el nu-i doar începătorul genului — este simpla istorisire a unei întâmplări.

Nu se pomeneşte construcţie dramatică, cu gradaţii şi desnodământ de efect. Ceeace s'a numit mai târziu *pointe* într'o povestire nu exista. De aici vine decepţia profanilor de astăzi, când încearcă să se amuze cu nuvele vechi italieneşti. Epigramatismul de anecdotă pe care-l aşteptăm noi ca valoare obligatorie a povestirii, era pe atunci caz excepţional şi rareori intenţionat. Era în sensul clasicismului francez să generalizeze stilul dramatic.

In poveştile lui Voltaire se văd urmările depline ale normei clasice. Pierre Louys e în totul credincios acelei estetice. In *La Femme et le Pantin* tehnica ni se arată astăzi bătrână de aproape două veacuri. Răsturnarea pornită de Proust în economia întreagă a stilului narativ, loveşte elementul dramatic poate mai mortal decât pe oricare din vechile artificii şi convenţii pe care se întemeia acest stil. Şi fiindcă drama strict clasică ni se face tot mai străină prin artificialul şi convenţiile, care nouă ne sunt supărător aparente, o povestire prea vizibil dramatică ne afectează, în fond, ca o prea copilăroasă jucărie. E — *bună;* dar nu ne opreşte, şi nu ne amuză adevărat. E veche; şi ne trebuie altceva

PAUL ZARIFOPOL

Micuţei mele prietene...

Ştii, Luli, ştii de ce vorbesc cu tine
Şi-ţi povestesc nimicuri de copii?
Naivităţi şi anecdote? Ştii
De ce 'nţeleptul filosof din mine,

Cu tot bagajul lui de teorii
Şi de probleme searbăde şi fine,
Dispare când te văd şi 'n urmă vine
Un clown ce face tumbe şi prostii?

Ştii de ce vine, sprintenă paiaţa?
E ca să râzi, să râzi, Luli, s'apară
Şiragurile albe şi intacte

A dinţilor tăi, Luli, de fecioară...
Pe drama asta veche, care-i viaţa
Eu vreau să pun din când în când antracte

De hohotire proaspătă şi clară...

TUDOR MĂINESCU

Una din cele mai vechi curţi boereşti din Moldova

Ospitalitate veche

Dealtmintrelea cu toată mulţimea slugilor şi îmbielşugarea traiului eram departe de a ne bucura de un confort adevărat, astfeliu cum este înţeles în Apus şi cum l-am găsit pe urmă şi în unele case dela noi. Casa era foarte mare, dar rău distribuită şi incomodă, atenansele departe de dânsa. Bucătăria, în vremea sosirii noastre de la Pralea, se afla şi a rămas încă, şăpte sau opt ani peste drum de strada târgului care alcătuia şleahul mare între graniţa ungurească şi Galaţul. Şi până după anul 1870, acea stradă, pe vreme de ploaie se schimba într'un adevarat râu de glod până la genunchi, prin care slugile care aduceau blidele cu mâncări pentru masa noastră, trebuiau să străbată, iar iarna pe un gheţuş cumplit sau pe troian până la brău şi pe viscol. Apoi vă închipuiţi ce grea era supravegherea bucătăriei în asemene condiţiuni. Tot peste drum de şleahul cel mare erau grajdul şi şura cu trăsurile, ceiace dădea loc la aceleaşi greutăţi de supraveghere. Apoi curtea propriu zisă, marea clădire în care locuiam, nu conţinea decât prea puţine adăposturi pentru slugi; cele multe din ele erau adăpostite în nişte clădiri, tot din târg, clădite de tata sau închiriate dela evrei.

Dar nimica nu dă atât de bine o ideie despre puţina înţelegere a ideii de comfort, de câştig de timp şi de economie de personal ca faptul că, până după moartea tatei şi cât a mai stat mama la Căiuţi, nu au fost clopote pentru chiemarea slugilor. Dacă aveai nevoie de vr'o slugă trebuia să ieşi în coridor şi s'o strigi cu gura sau să baţi în palme: ultimul din aceste două procedee era cel mai uzitat atât la noi, cât şi în foarte număroasele case care nu adoptase încă clopotele. Luxul din multe aşăzări boiereşti dela ţară era un lux semi-barbar.

Modul de traiu dela Căiuţi pe lângă că era semi-barbar, mai era pe cât de nemăsurat pe atât de desordonat şi nu putea să ducă, cum a şi dus, decât la ruină. Alt element care a contribuit mult la acest de pe urmă rezultat şi care va fi descris mai pe larg în capitolul viitor, a fost alcătuit de cheltuelile exagerate pentru instrucţia şi creşterea noastră, despre care voiu vorbi în capitolul următor şi care în nici un punct de privire nu şi-au atins scopul, deşi fiind făcute cu cea mai mare dragoste şi generozitate dar în chip foarte puţin priceput.

Ospitalitatea casei noastre era bine cunoscută în toată ţara, rar eram fără musafiri: rude, prieteni şi cunoscuţi care se anunţase şi erau aşteptaţi, sau alţii, necunoscuţi şi prin urmare neaşteptaţi. Pe acea vreme mai era obiceiul ca drumeţul să mâe la curtea lângă care îl prindea noaptea. Căiuţul fiind târguşor, avea vr'o două sau trei hanuri evreeşti, la care trăgeau unii din drumeţi care nu cunoşteau pe tata sau erau oameni ale căror creştere şi obiceiuri i-ar fi făcut să nu se simtă la îndămână în casa şi la masa noastră. Dar tata cunoştea şi era cunoscut de aproape întreaga Moldovă de atunci şi numărul trecătorilor din toate stările sociale care se folosiau de găzduirea noastră era foarte mare.

Imi aduc aminte cum, într'o zi din toiul iernei 1868, pe un troian cumplit, pe când mă aflam, după dejun, în biuroul tatei, aud zurgălăi şi pocnete de biciu şi văd intrând pe poartă o sanie cu patru cai de poştă, iar într'însa o fiinţă măruntă, ascunsă în blănuri, care şădea zgribulită. Sania trage la scara cea mare şi Neculai Lefter iesă din casă, ajută pe ocupantul ei s'o părăsească şi să urce scara, mai mult purtându-l în braţe. In sfârşit uşa biuroului se deschide şi Neculai împinge spre sobă mica fiinţă. Aceasta, punând ochii pe tata care-şi fuma ciubucul întins pe divan, îşi scoate căciula urieşă care-i acoperia capul, zicând:

— *Bonjour, Monsieur, je viens de Marseille et je vais à Paris.* (Bună ziuă, Domnule, vin dela Marsilia şi merg la Paris).

Această frază era atât de neaşteptată, înfăţoşarea străinului diminutiv atât de ridicolă, încât tata îi răspunse:

— *Bon voyage, Monsieur.* (Călătorie bună, Domnule).

Dar dându-şi îndată sama de caracterul puţin ospitalier al acestor cuvinte, adause:

— *Mais en attendent veuillez considérer ma maison comme étant tout à votre disposition.* (Dar deocamdată, binevoiţi a considera casa mea ca fiind cu totul la dispoziţiunea Domniei Voastre).

Numai după mai multe pahare de ciaiu cu rhum bietul Francez fu în stare să-şi decline numele şi calităţile, precum şi motivele călătoriei. Se numia Comte, era un comerciant de samă din Paris şi vârîse capitaluri însamnate într'o societate de petrol care, de vr'o trei ani, făcea explorări după zăcăminte de petrol împrejurul Târgului Ocnei. Cu direcţia acestor explorări era însărcinat un inginer de mine francez, numit domnul de Lalande, un om cât se poate de plăcut şi de bine crescut, pe care îl cunoşteam foarte bine şi îl aveam adesea în vizită la noi, dar care nu izbutise să găsască petrol deşi se cheltuise cu forajurile o mulţime de bani. Acţionarii societăţii, în faţa unor repetite cereri de fonduri pentru urmarea explorărilor, delegase pe d. Comte pentru a-şi da samă la faţa locului de starea afacerii. Aceasta stătea prost: Lalande, deşi inginer de mine dela şcoala din Paris şi fost director a mai multor întreprinderi miniere în colonii, despre care ştia să povestească lucruri prea interesante, căutase petrol acolo unde nu era sau unde se găsiau numai câtimi neînsemnate. Afacerea a fost în urmă lichidată cu mare pagubă pentru acţionari, dar noi am petrecut o serată din cele mai plăcute cu d. Comte, care s'a arătat un *causeur* cât se poate de fin, de interesant, de bine informat şi de bine crescut. De atunci nu l-am văzut nici nu am auzit ceva despre el, lucru ce se întâmpla des cu musafirii noştri ocazionali.

Dar nu toţi oaspeţii erau aşa plăcuţi ca Comte, deşi el a fost departe de a fi unicul de feliul lui. Voiu vorbi acuma de un caz cu totul de altă natură.

După războiul dela 1828—1829, se stabilise în Ieşi un tânăr farmacist al armatei ruseşti, suedez din Finlanda, numit Tornborg, deschisese în acel oraş o farmacie care nu întîrziese să devie cea mai bună şi cea mai cercetată din oraş şi se căsătorise cu fata unui neamţ, om de treabă şi cu stare, aşazat în Moldova de ani îndelungaţi. Tornborg era foarte deştept şi se bucura de o cultură destul de frumoasă. A făcut cunoştinţă cu tata şi cu moşii mei la întoarcerea lor din străinătate. A ştiut să li se facă plăcut şi să fie primit de ei pe picior de intimitate. Nu trecu însă mult şi ei constatară că Suedezul era un craiu fără de scrupul, care mânca cu lingura averea lui şi a nevestei şi-i exploata pe cât putea. Impotriva acestei exploatări au ştiut să se păzească şi el nu a mai avut dela ei decât foloasele ce voiau să-i le dee, mai cu samă produsele de tot soiul, produse dela ţară, dar deoarece făceau haz de el căci era plin de duh şi de *entrain*, îi dădeau bucuros din bogatul lor prisos. Călătoriile la Bohotin era pentru Tornborg atât de folositoare, în cât mi-au povestit că i s'a întâmplat, în repeţite rînduri, să străbată de două ori în douăzeci şi patru de ceasuri distanţa Ieşi—Bohotin şi înapoi, adică de patru ori patruzeci şi şăsă de kilometri, peste tot 184 de kilometri. Bineînţeles că aceste drumuri nu le făcea cu caii şi trăsura ce nu o avea ci cu caii moşilor, veşnic pe drum între moşie şi oraş. Dar cea mai mare parte a traiului zilnic al lui Tornborg era astfeliu asigurat.

Pe lingă că tot ce ciştiga trecea în chefuri, apoi începuse să neglijeze farmacia şi avea necontenite fricţiuni cu serviciul sanitar, deşi acesta, pe acea vreme, numai sever nu era. I s'a închis de repeţite ori acea farmacie. Se adresa tatei şi moşilor pentru a obţine deschiderea ei, dar ei erau la cuţite cu Mihaiu Sturdza şi intervenţiunile lor, în special acele ale tatei, erau totdeauna făcute în termeni cât se poate de irespectuoşi pentru autoritate, ceiace producea un efect contrar acelui dorit de Tornborg. Mizeria era de pe atunci în casa lui. A dus-o el câţiva ani cum a dus-o, până când, prin a şasa decadă a veacului, succesele lui Barnum cu Tom Ponce şi Jenny Lind, îi dădură ideia să-l imiteze. Soţia lui îi hărăzise un băiet şi trei fete; băietul era cu desăvârşire idiot, cele două fete mai mari slute, cea mai mică drăguţă. Hotărî să dee o instrucţiune muzicală celor două fete mai mari, (a treia era din cale-afară mică), şi odată această instrucţiune muzicală terminată, să plece cu ele în Europa şi în America, să dee concerte, şi să câştige milioane. Li dădu ce instrucţiune muzicală puteau să găsească în Ieşi şi, îndată ce le socoti destul de instruite, plecă cu ele şi cu soţia în străinătate. In cel dintâiu oraş unde ajunse, făcu nişte afişe mari în care se anunţa sosirea acelei minuni a minunilor, vestitele privighitori suedeze care aveau să dee un concert în cutare seară. Anunţul apărea şi în jurnale, iar lumea cumpăra bilete. Dar la vederea celor două sluţenii şi la auzul glasurilor lor miorlăitoare, jura că nu le va auzi a doua oară. Ceiace nu a împiedecat pe Tornborg să facă încunjurul Europei. Vă închipuiţi că a rămas sechestrat în nenumărate oteluri, că i s'a reţinut bagajul, dar spiritul lui inventiv, cu tot insuccesul ce-l aveau bietele fete, a găsit chip să meargă până la Madrid şi să se întoarcă înapoi în Ieşi. Numai în America nu a izbutit să meargă, ceiace îl făcea să zică că numai egoismul prietenilor care nu au consimţit să-l împrumute cu puţinele mii de franci necesare pentru a-i plăti călătoria peste Ocean îi datoreşte faptul că a ramas sarac la bătrîneţe. Nu ştiu cum a dus-o dela întoarcerea lui în ţară din acea călătorie artistică şi până în toamna anului 1866, dar într'o bună dimineaţă de Octomvre, tata s'a trezit cu dânsul şi cu toată familia la Căiuţi, cerându-i hrană şi adăpost pentru iarnă, căci altfeliu nu-i rămâne decât să s'împuşte sub ochii lui. Şi tata i-a dat o cameră mare peste drum de curte, într'o casă a lui şi l'a primit la masa noastră cu soţia şi fetele lui. Băietul însă, într'o stare de murdărie grozavă şi idiot, mânca la cancelaria moşiei unde fusese adăpostit.

Tocmai atunci venise la noi profesorul de muzică Seidl, despre care voiu vorbi şi mai departe. Tornborg, care urma să îngrijească de glasul sau, mai bine zis, de absenţa totală de glas a fiicelor sale, obţinu ca bietul Seidl, să le acompanieze două ceasuri pe zi în exerciţiile lor, bine înţeles în chip cu desăvârşire graţios. Şi au stat astfeliu la noi până la sfârşitul lui Ianuar, dar Tornborg, văzând că tata dă adăpost şi hrană, dar nu banii ce nădăjduia să-i smulgă, s'a declarat ofensat de nişte avanii imaginare şi a plecat la Ieşi unde intră în relaţii cu personagii care au jucat un rol în istoria omenirii.

Printre nenumăraţii musafiri necunoscuţi care găsiau la noi adăpost şi masă s'au strecurat şi vr'o doi-trei aventurieri. Voiu cita printre aceştia pe falsul Alexandru Blaremberg, subofiţer dezertor din al doilea regiment de lăncieri care, la sfârşitul lui August 1863, s'a dat mie, pe când prindeam peşte cu undiţa în iazul cel mare din grădină, drept fratele soţiei moşului meu, beizade Iancu Ghyka, fratele mamei. Mi-a istorisit că este însărcinat să ducă la regiment o remontă ce o făcuse la iarmarocul Caşinului şi care rămăsese la Tirgul Ocnei, dar vine la Căiuţi peste două zile. Eu, bineînţeles că m'am grăbit să duc mamei această veste iar ea a trimes să-l poftească la curte. Se întâmplase că mama nu cunoştea încă pe atunci nici pe cumnată-sa nici pe vr'un membru al familiei acesteia.

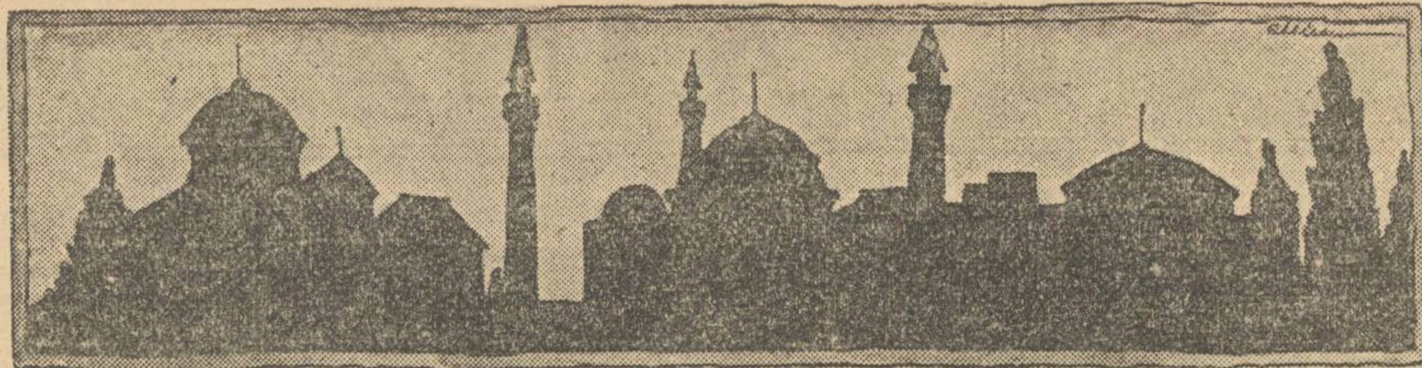
Dacă pungaşul era departe de a avea distincţiunea elegantului căpitan Saşa Blaremberg, nu se putea tăgădui că se ţinea bine şi vorbia o franţuzească corectă. A povestit mamei feliu de feliu de minciuni, lăudându-se între altele că luase şi el parte cu Iarca la expediţiunea Mexicului. Se întâmplă că mama urma să plece a doua zi de dimineaţă la Mărăşăşti, însoţită de moşu-meu Lascar, dar ea pofti pe falşul Blaremberg să rămâie în gazdă la noi, chiar în timpul absenţei sale, până la sosirea remontei ce o aştepta. Aventurierul a primit, confundindu-se în mulţămiri şi mama a plecat de dimineaţă.

După două sau trei zile, remonta nu sosise, dar pretinsul Blaremberg o şterse în zori de ziuă, luind cu dinsul o puşcă Devismes a tatei.

In ziua în care, cu prilejul plecării noastre în Italia, cu puţine săptămâni mai pe urmă, ne-am întilnit cu al doilea regiment de lăncieri la Mărăşăşti, precum am aratat mai sus, mama a avut prilej să facă cunoştinţă cu adevaratul frate al cumnatei sale, iar ofiţerii regimentului ni-au povestit cum, în dimineaţa aceleaşi zile, falşul Blaremberg, *recte* Bucşănescu, fusese arestat şi urma să fie dat judecăţei pentru dezertare şi furt de bani ai regimentului.

Sosirea unui musafir era privită aproape toldeauna ca un temeiu de bucurie şi ca o întimplare plăcută, gazda se simţia îndatorită prin faptul venirii musafirului, acesta fiind privit ca cel care îndatora. Şi cu cât era mai străin şi venia de mai departe era văzut cu mai mare plăcere, căci aducea veşti mai nouă pentru noi şi ni povestia lucruri mai necunoscute. Nu arareori se întimpla ca tata, auzind că la cutare han din târg a tras cutare sau cutare străin, a trimes pe Neculai Lefter spre a-l pofti să-i facă plăcerea să vie în gazdă la noi. In această ospitalitate nemărginită se ascundea şi o bună doză de egoism, căci acea găzduire aducea o schimbare plăcută în monotonia vieţii dela ţară, şi un contact cu lumea de din afară de micul nostru orizont. Dar era fără îndoială un egoism foarte binefăcător pentru călătorul trudit, ars de soarele lui Cuptor sau îngheţat de crivăţ, care găsia masă bogată adăpost curat şi primire cu inimă deschisă.

RADU ROSETTI

Călătoria Spătarului Milescu în China

Am în fața mea o carte și rară și scumpă; una din acele publicații de lux ale Englezilor, cu cari sunt deprinși cărturarii, mai ales cei de partea științifică. Poporul acesta de negustori are puțină lume dedată culturii propriu zisă, dar când această lume face ceva, o face cu tot luxul solid, care caracterizează rasa anglo-saxonă. 17.000 lei o publicație desigur nu e puțin, și pare chiar, pentru extravaganța insularilor, puțin cam exagerat. Nu e vorba, că și valuta are partea ei de vină în această sumă exorbitantă. Acolo însă, unde Englezul rămâne Englez, este tirajul numerotat de 200 exemplare. Dar în sfârșit, poate opera să fie o operă de specialiști și restrângerea numărului de exemplare să fie astfel motivată? Nu, e vorba de o colecție de călătorii făcute de Ruși în Asia, și oricât de specialistă ar fi publicația totuș s'ar fi putut trage un număr suficient, ca să se resimtă prețul. Dar lucrul s'a făcut și pe noi Românii trebuie să ne bucure și luxul cu care Spătarul Milescu este editat de cel mai intrepid popor al timpurilor noastre. Este într'adevăr îmbucurător, când în cele două volume, format mare, cu aerul vechilor tipărituri și cari poartă titlul „Russia, Mongolia și China", Baddely, autorul ei rezervă pe lângă o critică și o biografie a „Spătarului", o jumătate de volum ziarului lui de călătorie. Cu atât mai îmbucurător este cu cât noi Românii nici nu avem această operă tipărită în limba noastră. De sigur, avem atâția oameni mari, încât, într'o ședință a anului 1889, academicianul Maniu putea afirma, că opera aceasta nu are nici o însemnătate istorică pentru a fi tradusă și publicată în Anale. Iar dacă s'a publicat o părticică, după un manuscris grecesc, aceasta nu se datorește decât lui G. Sion.

Acum însă, când un geograf englez o tipărește cu atâta lux, să o punem în cadrul ei, pentru ca D-nii Maniii noștri să-i priceapă valoarea. Ziarul de călătorie este din anii 1675—76, deci din secolul, care a dat atâția călători iluștri. In special Asia a fost obiectul descoperirilor sec. XVII. Portughezii, Olandezii, etc. se aruncă pe toate căile către China mai ales, pentru scopuri comerciale. Englezii cari sunt cei de pe urmă în mișcarea aceasta și cari au recoltat aproape toate roadele sforțărilor făcute naintea lor, nu mai au în față decât un singur și mare concurent, pe Ruși. Influența și vechimea penetrației mergând paralel, de sigur ciocnirea este grea și suportată cu mare plictiseală. Ce poate fi mai natural, ca cel d'intâi din Imperiul rusesc, ajuns în China nepătrunsă și atunci când Englezii abia nășteau pe lumea comercială, să facă obiectul atenției deosebite a oamenilor de știință și afaceri de peste canal. Milescu este deci, pentru Englezi, un ghimpe, care-i supără mai rău decât bătăturile, ori popoarele mici dinaintea războiului mondial. In aceste condițiuni nu e de mirare, ca ei să fi tratat cu toate onorurile pe omul de extrema valoare a adversarului lor. Bine înțeles, Maniii academiciani nu erau obligați să determine valoarea mondială a lui Milescu, căci ei se ocupau doar de cea istorică românească; așa încât sunt scuzabili. Dar azi când valoarea aceasta mondială este pusă în relief de străini, fie-ne permis nouă să o descoperim și Românilor.

In opera mai sus citată, învățatul englez publică și o *biografie* pe lângă *ziarul călătoriei în China* a „Spătarului", cum i se zice peste tot, căci numele de Milescu abia este cunoscut. Dintre toți călătorii Ruși, este cel mai de seamă, atât prin personalitatea lui de savant, cât și prin vastitatea operei lui. Să ur-
boerului dela Vaslui.
măm pe Englezi și să facem o analiză a tipăriturii și a operei

Biografia este bine făcută. Perfect în curent cu tot ce s'a scris, citează de'a Neculce și până la Suedezii din Upsala, unde Milescu fusese și ținuse în vechea Universitate o conferință asupra Goților din Crimea, vizitați de el, cât și asupra limbei lor, conferință care a făcut senzație în acel secol. Viața lui plină de aventuri este perfect redată și valoarea lui de savant scoasă în relief cu destulă artă. Se vede că englezul îl urmărește ca umbra și-i descoase tot trecutul pentru a putea folosi ceva din el contra Spătarului. Ca om îl și pune într'o lumină cam rea, raportând destul de perfid scena când Moldoveanu ar fi zis că e grec de origină. Ca scriitor recunoaște valoarea lui, arată operile scrise de el dar insistă asupra compilării.

Din aceste opere se desprinde una extrem de importantă pentru noi. Acea faimoasă Eurichidion sive Stella etc., în care Spătarul răspunde în numele întregului creștinism la insinuările protestanților asupra transubtanțiunii.

Bizarul acestei opere, sau mai bine zis valoarea ei pentru noi este extrem de mare. Dacă socotim că la 1791, *Stamatiadi* publică în românește o carte împotriva liber-cugetătorilor materialiști iar la 1816, *Alex. Sturdza* publică contra catolicilor acea faimoasă „Considerații asupra bisericii ortodoxe" care a dat naștere răspunsului „Du Pape", a lui Joseph de Maistre și a stricat înțelegerea cu papiștii, vedem că în răstimp de 150 de ani, la trei epoci grele pentru ortodoxism, trei Români iau condeiul și joacă deci un rol european în momente de mare cumpănă. Dacă nu reeditam eu anul acesta opera lui Stamatiadi (Genesa) la Casa Școalelor, puteam scrie acum că nici una din ele n'a văzut tiparul nostru. De sigur iarăși argumentul d-lui Maniu a fost cel precumpănitor. Acești oameni jucau roluri mondiale și nu istorice românești. Sper însă că D. Minea dela Iași, care a dat despre opera lui Cantemir acel frumos studiu, va face și pentru *Spătarul* la fel. O ediție completă a operilor lui e momentul să fie făcută, căci e mare trebuință în România Mare de oameni mari, măcar în umbra trecutului.

Dar, ce mai vedem în această biografie amănunțită? Că pe lângă opere de ocultism, Milescu a scris și o *„Descriere a Chinei"*. De sigur, se știa de către Istoricii noștri despre existența ei, și chiar câteva zeci de rânduri îi fuseseră consacrate, icicolea. Cum însă este tratată de compilare i s'a arătat tot disprețul, căci o *Istorie a Chinei* la 1680 nu are măcar valoarea unei asemeni Istorii scrise la 1900. Englezul nu este însă de părerea învățaților noștri, căci o analizează capitol cu capitol, paragraf cu paragraf, scoate ce este original în ea, arată ce este compilat și citează autorul (Iesuitul Martini — Atlasul Chinei).

De sigur cartea Iesuiților, cari cum vom vedea, erau la curtea Hanilor din Peking ca la ei acasă când sosește Milescu acolo, este anterioară celei a lui Milescu. Dar frică îmi este, ca în părțile geografice să nu fie ambele luate dela Chinezi cu toate că, după cum zice Baddley, Milescu a stat prea puțin acolo. Gramatică chineză nu exista pe vremea aceea, însă Milescu o cerea; dar o Istorie și o Geografie chineză nu se poate să nu fi existat, cu atât mai mult cu cât șeful Iezuiților era astronom și astrolog la curte.

Oricum ar fi paragrafele originale sunt II, III, IV și V din 58 și cartea rămâne o lucrare de seamă a unui Român la finele sec. XVII, poate tot atât de valoroasă ca și Istoria turcească a lui Cantemir. Ambii urmându-se cronologic, ca savanți europeni, ne permite să facem și noi reflecții că *Academia dela trei Ierarhi din Iași* dăduse roade excelente. Ar fi de repetat deci ca și Milescu, care nu cedează întru nimic lui Cantemir, să se folosească de aceeaș atenție ca și acesta. Nu strică chiar și doi savanți mondiali pe vremea aceea. Uitarea absolută a celui d'intâi nu se poate explica cu limba străină în care a scris, căci știință și azi se publică în limbi străine, chiar și Istorie savanții noștri publică în limbi străine.

Acum, pentru terminarea biografiei, să rezumăm în câteva cuvinte viața lui Milescu, Spătar, adică colonel, pe acea vreme. Milescu a fost rând pe rând secretarul lui Gheorghe Ștefan, Ghica și Ștefăniță, fiul lui Vasile Lupu. Cu primul ajunge la Stettin, de unde încearcă intervenții pe lângă Ludovic XIV ca să-i recapete tronul. Al doilea îl trimete cu armată contra lui Racotzi în Transilvania. Al treilea îl ține la el la curte, la masa lui, îl plimbă în trăsura lui. Milescu știe carte multă, știe cele trei limbi clasice, latinește, grecește și slavonește. Își trădează stăpânul pentru un pribeag muntean. I se taie nasul cu propriul hanger al Domnitorului. Fuge în Germania, unde i se face operația cu pielea de pe frunte. Așa personaj important a fost că poporul și azi zice poenei de lângă Vaslui, unde s'a petrecut sluțirea: „Poiana cârnului". Este originar din această regiune, care în vechime era renumită pentru boerii și răzeșii ei buclucași și aventurieri. Ajunge apoi la Constantinopoli, de unde cu recomandația Patriarhului sosește în Rusia. Cu protecția unui mare boer intră în serviciul, cum ar fi azi al biuroului de informații, unde are împreună cu șeful său mari neajunsuri și procese. Să nu se uite că ne aflăm în epoca tatălui lui Petru cel Mare. Pentru cărțile lui ocultiste, cetite de acesta din urmă, abia scapă necondamnat. Scrie pentru uzul țarului, ce va veni o aritmetică și alte cărți. In sfârșit, în urma eșecului unei ambasade pe lângă Impăratul Chinei, ambasadă întoarsă îndărăt pentru că nu voise să se supue protocolului chinez, prea umilitor pentru un european, se decide a se încredința aventurierului și învățatului boer moldovean o nouă ambasadă. Rangul lui de Spătar, adică de colonel, îi servește la aceasta căci Chinezii, mai bine zis Mongolii, cuceritori proaspeți ai cerescului Imperiu, au mare stimă și teamă de militari. De altfel Milescu avusese grijă să nu i se zică decât Spătar și nu Milescu, probabil din cauza serviciului, ce-l avusese. Milescu primește bucuros. El va face prima legătură, ce se chiamă diplomatică, între China și Rusia. Legătura este cea obișnuită pe atunci: comerț și drepturile supușilor reciproci. Va mai face și recunoașterea unui drum nou către China, ca militar și savant, drum util penetrațiunei în acea țară. Cum Mongolia, mai bine zis Manciuria, nu era decât foarte puțin cunoscută, va fi primul ce va studia aceste locuri. Noroc și pentru el și pentru noi, căci va lăsa o operă de seamă. Și într'adevăr este operă de seamă. Mai întâi este bine scrisă, într'un stil limpede, frumos, cu o expunere de savant și diplomat și într'o limbă de savant și bun mânuitor al condeiului. Dacă și „Descrierea Chinei" este scrisă la fel, atunci este mai tare chiar decât Cantemir. Opera este extrem de interesantă, atât din punct de vedere al faptelor, cât și al valorii literare. N'am citit nimic mai interesant, nici dela călătorii Africei, mult mai moderni, decât această călătorie a Spătarului. Să nu se uite, că ea se petrece în sec. XVII, cu toate că și țările traversate sunt și azi tot atât de interesante ca și atunci. Siberia Orientală, Manciuria, Nordul Chinei și azi sunt țări bizare și reprezintă atracție la cinematografe. Dar atunci! Scrierea prezintă, pe lângă interesul călătoriei, și un interes de roman. Lupta acestui boier din Vaslui cu Curtea Chineză întreagă, aproape un an, împrejurul demnității europene, este de domeniul artistic. Și această luptă este pas cu pas și magistral descrisă. Ea pune perfect în față întreaga șiretenie a pieilor galbene, întreaga brutalitate mongolică cu diplomația bizantină. Milescu este dârz și nu cedează decât târziu și după ce rupe din protocol și atunci părea și Chinezilor că mai bine nu ceda, căci tot ei ieșiau micșorați. Nu se sperie de amenințări, de expulzare de pedeapsă. Intoarcerea acasă fără rezultat nu-l dă înapoi de'a nimic. Bietul subsecretar de Stat dela Ministerul chinezesc de Externe a petrecut de sigur un an din viața lui poate cel mai nenorocit. Acesta vine în fiecare zi cu pretenții și pleacă cu buzele umflate. Curtea, Pekingul încep să se resimtă de Spătarul intrus, cu care n'o mai scot la capăt. Ajunge până acolo, că cazacii terorizează Pekingul, bat gardele palatului și a orașului, își fac căzăcește de cap și bietul împărat nu știe ce să mai facă. In sfârșit ca să se scape de Spătar, îl primește. Tratativele cu înmânarea scrisorilor de acreditare devin comedie bufă și durează luni. Fiul Cerului nu poate fi văzut de nimeni. Milescu vrea să dea ochii cu el. In Europa astfel se primesc ambasadorii! Trebuie să îngenunche în fața tronului, în dosul căruia stă ascuns Hanul Hanilor după o perdea. El răspunde că nu îngenunche decât în fața lui Dumnezeu. Bietul Impărat își trimite astronomul, un iesuit, ca să-l convingă, încearcă prin el să-i amenințe cu războiu; Milescu nici nu vrea să știe. Răspunde la fel. Autoritatea lui crește când Iesuitul spune la Curte că este un mare învățat al Albilor. Nu vrea interpreți mongoli, cere Iesuiți și nu mai vorbește decât latinește. Suita lui bea și mănâncă rusește și reclamă mereu că nu li se dă de băut și de mâncat. Fiul Cerului trimite de nu mai pridideşte. Primirea și remiterea oficială a scrisorilor de acreditare este o pagină demnă de Jules Verne. Cele trei mese la Curte sunt redate într'un mod magistral. Audiența lui de plecare este grandioasă. Și ca să nu-și lase obiceiul, mai cere trei săptămâni de amânare, după ce edictul imperial de plecare fusese citit în mod oficial. Și obține, și obține tot numai să plece. Iar când la fine i se dă traducerea răspunsului, prin care se pun condiții de vasalitate pentru întemeierea unor raporturi diplomatice, Milescu răspunde spre groaza Curții că peste un an se întoarce. Cadourile de plecare nu vrea să le primească, că sunt prea proaste. I se mai dau altele, numai să plece. Lumea vine să-l vadă, ca la urs. Sudul Chinei îi trimite răspuns, să nu se lase umilit de Mongoli, ci să le facă războiu. Când în sfârșit părăsește Pekingul, îți faci impresia că Curtea și guvernul trebuie să fi respirat și ele. Nu și-au găsit Chinezii beleaua nici cu fostul Impărat al Germaniei, cum și-au găsit cu Spătarul Moldovean. Nu degeaba Neculce, întors din Rusia, are vorbe de admirație pentru compatriotul său. In Rusia numele lui și după moarte rămăsese ceva extraordinar. Atâta vânt nou bătuse cu el în China, încât bietul copil ce era pe tron, ținut închis ca un pustnic, întrezărise o lume altă, aceea a Albilor și pe ascuns făcu sacrilegiul de a-l ruga să-i trimeată vre-o *jucărie*, de acele frumoase, europene. Tragicomicul acestui gest, în mijlocul tratativelor diplomatice, este admirabil redat de Spătar.

Și acum să analizăm repede opera însăși. Ea se împarte în trei. Prima, dela *Tobolsk la frontiera Chinei;* a doua, *sau Stateini Spisok*, dela frontieră la Peking și șederea în acel oraș; a treia *întoarcerea.*

Prima parte a fost tradusă, cum am scris, de către G. Sion și publicată (în No. X al Memoriilor Istorice a Academiei Române). Manuscrisul grecesc, adus dela Constantinopole de Boliac, se zice, era de însuși Spătarul, la cererea Patriarhului, protectorul său. Nu diferă decât puțin de cel dat de englez... Ba din contra, afară de primul raport către țar, manuscrisul ggrec este mai complect. In fond, dispoziția diferă la ambele și ceva greșeli de traducere. In textul grecesc se urmărește jurnalul zi cu zi, în cel dat de englez, se urmăresc rapoartele. La urmă, ambele merg paralel. Se termină în 13 Ianuarie 1676.

Milescu scrie undeva, că nimeni până la el n'a descris cu cea mai mare amănunțime locurile dela Obi la frontiera Chinei. Și este adevărat, căci și studiul lui Baddley nu găsește decât foarte puține lucruri la Ruși. Câteva date asupra lacului Altin, și asupra țării Burgut (Baicalul). Marco Polo și alți călători dau pe scurt descrierea locului.

Stateini Spisok în schimb, este dat integral de englez. Se împarte la rândul său în patru părți. Dela *frontieră la râul Naun;* dela acest *râu la Peking; Șederea la Peking* și *întoarcerea.*

La frontieră este întâmpinat de subsecretarul de stat dela externe. Luni de zile durează tratativele diplomatice. Spătarul cere ca scrisorile să fie înmânate de el Fiului Cerului, celalt refuză ca contrar moravurilor. Cearta dintre ei durează săptămâni. In acest timp chinezul acuză pe ruși de falșitate. *Una spun și alta face.* De pe atunci erau cunoscuți, sub acest aspect, Rușii. Tratativele sunt utile Rușilor căci dau ocazie la ședere și intrigi printre Turcomani, cari îi cer protecția Țarului. Acesta era și scopul călătoriei. In sfârșit, se cere răspuns dela Peking, care sosește în April. Curtea îl cere pe Spătar la ea. Plecarea are loc la 17 Aprilie. Un chin întreg este pentru subsecretar aprovizionarea coloanei care este numeroasă. Țarul i-a dat Spătarului pe lângă o curte întreagă și o gardă de 150 de cazaci înarmați. Descrierea regiunei traversate este făcută zi cu zi, de asemenea și continuarea disputei, relativ la Protocol. In cale întâlnește mânăstirea Dorhan, unde își are sediul Lama cel mare al Mongolilor, foarte venerat de ei. Dela râul Tav începe a se cunoaște limba chineză. Descrie apoi populația indigenă, docilă și care plătește biruri pe vrute pe nevrute. Se vede că pe atunci era mai bine în Moldova! Apoi vine râul Kola care dispare și reapare în nisip. Ajunge la Amurul galben. La primul sat chinez Mandarinul pune pe locuitori să-i cânte „Dunai, Dunai", faimosul cântec rusesc. In munți întâlnește templul lui Fa sau Fo (pe care îl va descrie în cartea despre China) având în mână un glob. O serie întreagă de descrieri de sate de lut, de mânăstiri și de cetăți de piatră. Munții sunt plini de sculpturi de giganți și de caverne pentru ermiți. La 9 Mai, primul sat chinezesc; laudă cultura pământului și legumele. Satul este înconjurat cu zid de lut, contra fiarelor (tigri și leoparzi). Urmează apoi mulțimea de pagode cu idoli chinezi. De pe o înălțime vede zidul chinezesc. Il descrie în toată grandoarea lui. In munți era însă căzut. Chinezii zic despre el, că n'a mai rămas piatră în munți, nisip și apă în mare pentru ridicarea lui. Apoi întâlnește ruine de orașe de piatră. In fine, intră în China pe o poartă a zidului cu turn deasupra și păzit. Incep apoi templele și orașele de piatră. Este primit de guvernatori cu ceai, carne de porc și băutură de orez (la Sin-fel-cul). Incep onorurile pentru subsecretarul de stat. Mongolii se închină de 3 ori, chinezii se dau jos de pe cal. Acesta se urcă într'o trăsură specială, colorată. Subsecretarul primește o scrisoare dela împărat, cu pompă, în genunchi și pe satin galben. Apoi întâlnesc în drum sate întregi de Lamai. Cultura intensivă începe și este foarte lăudată de Spătar. Grădinăria, mai ales îl impresionează. Vizitează templele pictate în culori vii. Intr'unul îl frapează un basorelief colorat: Doi inși cu cai în mână. Apoi un rege încoronat, cu obrazul colorat și cu întreaga curte împrejur. Ochii lui sunt de pietre prețioase, iar pe cap mai avea și o lanternă. In fața lui o masă, iar pe zid, era ceva scris, ce n'a putut descifra. Părea a fi un companion de al lui Alexandru. Vine apoi un alt oraș de piatră, cu temple cu dragoni. Curți mari, cu zid de piatră împrejur și case multe în interior.

Apoi iar începe cearta cu subsecretarul relativ la înmânarea scrisorei către Impărat. Este amenințat cu întoarecerea la frontieră, ca predecesorul său. Vine apoi un templu cu un idol de aur. Trece râul Pe la gura căruia sunt Olandezii (Tenghin). Trece apoi un canal pe pod de piatră. Acest canal aprovizionează Capitala. (Săracul Bucureștii!) Vin apoi mormintele afară de oraș. In fine, intră în Peking, pe poarta de Nord. Zid cu turnuri. Il întâmpină ceilalți miniștri.

Iau ceai. Trec pe două porți de fier, al doilea zid, cu turn deasupra și păzit de arcași, cudouă tunuri. Vin apoi cascade și orașul roșu, cu un zid mare. Reședința Bogdihanului! (In cartea specială va descrie acest oraș roșu). Este condus și instalat în palatul, unde au fost și Holandezii. Clădiri vechi, în ruină, cu un cat, de zid, fără grădini, o adevărată pușcărie. Textul manuscrisului este stricat câteva zeci de pagini....

Descrie apoi pe Chinezi. Magicienii nu cunosc literile, ci scriu cu semne. Studiază astrologia și vechi filozofii. Slabi de cap, mai ales în chestii militare. Arme, au arcuri. Au și tunuri și muschete, dar puține.

Manuscrisul iar este întrerupt... Incepe apoi iar cu sempiterne'a ceartă a protocolului, care va dura luni de zile, zi de zi. Se discută mărirea Țarului. Sosește *Verbiest*, capul Iezuiților, așezat de mult acolo. El este astronomul și astrologul Curții. Face și pe translatorul din limba latină. Mare influență pe lângă Impărat. Ordinul lui scrisese, cu câțiva an imai înainte, *Descrierea Chinei*, care i-a servit Spătarului la a sa. Descrie un tifon. Impăratul cere un prizonier important și aranjarea diferendelor de frontieră. Rușii puseseră mâna căzăcește pe Naun și construise forturi pe el. La 5 Iunie este primit în audiență, după lungi tratative protocolare, pe cari le primește cu modificări. Scrisoarea este dusă de secretar, iar darurile Țarului pe mesuțe de oamenii Hanului. In curte, la coloana Impăratului, descalică și intră pe jos prin mai multe porți. Pătrunde într'o sală mare, întinsă în galben. In stânga tronului stăteau consilierii. Fără o vorbă, predă scrisorile de acreditare și fără să vadă pe Impărat. Darurile le predă la fel. Pleacă iarăși fără o vorbă. Numai cu consilierii a schimbat câteva cuvinte. Intors acasă, oamenii Impăratului îi transmit că acesta a citit traducerea și a dat ordin, ca scrisoarea să fie depusă în tezaur. Urmează în scris convenția diplomatică. Apoi audiența. Această audiență, într'adevăr orientală, nu se poate rrezuma. Este splendid descrisă. Mulțimea de elefanți, imensitatea curților, steagurile, lampioanele, tronul, etc., dau totului un colorit măreț și impresionant. Și azi par a fi din povești. In fine Milescu poate vedea în față pe împărat. Un copil, slab și palid.

A doua zi sosesc doi iezuiți și povestesc cucerirea Chinei de Mongoli: cam câți Turci au cucerit imperiul bizantin. Persecuțiile urmate, intențiile Curței de a declara războí Rusiei. Dușmănia sudului Chinei. Credința că Țarul va bate pe Mongoli. (Ca la Grecii din Balcani).

Urmează apoi invitația la dineu în prezența Impăratului. Descrie sala tronului de marmoră, cu bronzuri și candelabre. Critică arta chineză.

Primirea celor 300 de mandarini, cu genuflecțiuni, impresionează în deosebi. Urmează întrebări de sănătate, etc., puse de Impărat la adresa Țarului. Iezuiții fac pe interpreții, în genuchi. Urmează masa. La mesuțe, câte 3 și câte 2, după ranguri, Milescu, aparte. Toți mănâncă în genuchi. Masa o începe Impăratul. Onoarea este dată de un melon, pe care îl trimite Impăratul lui Milescu. La urmă, Milescu înaintează cu o cupă de vin, viță de Rin, vin făcut de Iezuiți, și bea în fața Impăratului.

A doua zi, i se trimit cadourile pentru el și suită. Face mofturi; e chiar obraznic. In sfârșit, le primește. Cele pentru Țar sosesc și ele cu lista lor.

Are apoi loc al treilea dineu. Apoi audiența solemnă de plecare. Fratele Impăratului citește decretul prin care nu vor mai primi ambasadori, până nu se vor aranja diferendele existente, și numai dacă acei ambasadori se vor supune protocolului. Milescu refuză scrisoarea, dar suita lui o primește în genunchi. După ceartă mare, i se dă traducerea scrisorei către Țar. Hanul nu poate răspunde decât ca la un inferior. Darurile nu le primește decât dela un vasal, ca tribut, iar contradarurile le dă pentru servicii aduse. Acesta ar fi protocolul de admis. Apoi amenință cu războí, dacă nu se distrug forturile de pe Naun.

In sfârșit, Spătarul pleacă, după două săptămâni de ceartă și după câteva săptămâni părăsește China.

EM. GRIGORAS

Cugetări

Inimile care-și păstrează secretul sunt mai rare în viață ca în romane.

(Louis de Robert)

Cu tote că lucrează cu mâna, pictorul nu este un chirurg; meritul lui nu constă în dexteritate.

Se văd generali proști câștigând lupte; nu se văd nici odată artiști proști făcând lucrări bune.

(Delacroix)

Romanul e un fel de mărturisire....

(Francis Carco)

Lucrurile ar merge mult mai rău în lume dacă femeile ar cunoaște forța tăcerii și puterea de convingere a doi ochi care imploră. Prostiile oamenilor n'ar mai avea limită.

(Mrs. T. P. O'Connor)

Nu e nevoe să crezi întotdeauna acelaș lucru.

Adevărul este o iluzie și iluzia este un adevăr.

(Remy de Gourmont)

Potopul n'a reușit. A mai rămas un om.

Nenorocirea egalității este că n'o voim decât cu superiori.

(Becque)

Când ești bolnav, te gândești la viață. Lecuit te gândești la bani.

Trebue să fii grav când ești tânăr, ca să fii vesel la bătrânețe.

Banii sunt o bogăție moartă, copii—o bogăție vie.

Când cunoști pe cineva, îi cunoști numai figura și nu nima.

Oamenii cari trăesc mai mult timp împreună, sfârșesc prin a se urî. Animalele sfârșesc prin a se iubi.

(Proverbe chinezești)

Țăranii lui Reymont

Găsim în „Societatea de mâine" ceva despre trăsăturile originale ale operelor scriitorului polonez Reymont, premiatul lui Nobel din 1924, necunoscut într'adevăr la noi. De la dezrobirea țărănimii poloneze în 1863, ea s'a impus literaturii și această impunere a culminat în romanul lui Reymont scris după 1900 — „Țăranii". Nici „Les Paysans" de Balzac, nici „Suflete moarte" de Gogol, nici „Pământuri blestemate" de Blasco Ibanez nu s'au putut ridica decât la o evocare mai mult sau mai puțin superficială și nu la zugrăvirea complectă a țărănimii ca atare, ca fenomen universal. Acest gol îl umplu numai operele lui Reymont, care merită mai mult ca oricare altele, să fie cât mai curând traduse în românește pentru a ne destepta simțul real al țărănimii noastre în literatura epică a epocii de deșteptare țărănească. Reymont a prins acel val nou de energie, pe care-l reprezintă ascensiunea clasei țărănești și care, răzbind tot mai mult spre suprafața vieței poloneze, îndreptățește o atitudine plină de optimism în fața nouilor transformări sociale. „Țăranii" lui Reymont sunt însuși mediul în care dospește această nouă energie. Scriind „Țăranii", Reymont nu și-a pus nici o problemă în care să intre preocupări morale sau sociale. El n'a vrut să ne arate nici suferințele, nici viciile și nici virtuțile țăranilor. Nu un țăran, doi sau mai mulți puși să se manifeste în cadrul unei anumite situațiuni, ci—sub forma biografiei unui sat — el îmbrățișează întreaga colectivitate țărănească în momentele solemne ale vieții ei. Satul întreg se mișcă în acest roman într'o acțiune vastă, trecând prin toate anotimpurile. Și sentimentul primar care dirijează această colectivitate este setea de avere. Buna stare materială este sursa erarhiei valorilor și regulatorul raporturilor dintre om și om. Dar sentimentul acesta crâncen al iubirii de avere este împletit cu atâtea alte sentimente, încât el nu împiedică vădirea întregului suflet al colectivității. După diferitele împrejurări, acest suflet își arată necontenit alte ascunzișuri,

L. Reymont

alte tendințe, alte porniri. Râvnitor la cei bogați; având cuvinte de zeflemea pentru preot, — el este totuși profund religios; cârtitor împotriva autorității, — îi recunoaște totuși necesitatea. Căci peste toate manifestările acestui suflet, fie de ură, fie de iubire, plutește necontenit o puternică disciplină morală, care este a colectivității, a tradiției unui popor identificat cu pământul—ceva a veacurilor. Această disciplină depozitată în credințe, în obiceiuri și în superstiții, domolește și stăpânește instinctele, făcând posibilă viața colectivă. A dobândi un loc de cinste în mijlocul colectivității este ținta supremă pentru care muncesc și se zbat toți eroii romanului lui Reymont. Romanul „Țăranii" se citește cu un interes palpitant și dovedește că un scriitor se poate inspira foarte bine din mediul vieții țărănești reale.

Captarea gândurilor

Academicianul rus Lazarev lucrează la perfecționarea aparatului înregistrator de gândire, de la care se așteaptă o adevărată revoluție în viața sufletească. Lazarev a declarat că își urmărește scopul de 20 de ani, observând fenomenele excitării sistemului nervos. Studierea creerului a dovedit că acesta e neobosit; simultan cu excitarea lui se petrece prin nodurile și centrele cerebrale un proces chimic cu fenomene electrice. De aci se conchide că activitatea creerului degajează niște unde care sunt analoage cu undele telegrafiei fără fir. Lungimea acestor unde e foarte variată, însă s'a și constatat că excitarea creerului prin lumină îl face să producă unde de 3.000 de chilometri, absolut la fel cu anumite unde ale radioului. Institutul fizic din Moscova e preocupat acuma cu astfel de experiențe, care permit să se creadă că în curând toate aceste unde cerebrale vor fi clasificate, catalogate și vor exprima în linii, semne și cifre exacte variațiunea imensă a excitărilor creerului, care însoțesc procesul gândirii.

H. SANIELEVICI

IN TREN

No. 40
Biblioteca „DIMINEAȚA"

PREȚUL 6 LEI

LITERATURA STRAINA

RAOUL AUERNHEIMER

Roş de buze

Judecătorul dădu de câteva ori din cap în timp ce studia actele, cu degetele mânii stângi bătu pe masă feldefel de marşuri, murmură ceva, sforăi, se scărpină în cap, îşi strămută braţele din loc în loc îşi sprijini fruntea, când pe-o mână, când pe alta şi în cele din urmă zise, lovind în hârtiile întinse dinaintea lui.

— Intr'adevăr, aşa ceva nu mi s'a mai întâmplat.

Se ridică şi puse dosarul pe masa grefierului, care lucra în aceeaş cameră.

— Iată unul care vrea să divorţeze, fiindcă nevastă-sa îşi boieşte buzele cu roş!

Şi pentru a pune această chestiune în adevărata ei lumină, judecătorul adăugă:

— Şi asta tocmai în vreme de război... Oamenii sunt incorigibili!

Grefierul făcu o mină de uimire şi, neîncrezător, începu să cetiască. Dar era întocmai aşa precum spusese judecătorul: Konrad Ritter de Tiefenbach, secretar la Minister, în vârstă de 38 ani, căsătorit de cinci ani şi tată a doi copii, intentase acţiune de divorţ soţiei sale, doamna Juliana născută Stöckl, pe motiv că-şi dă cu roş pe buze. Un alt motiv mai puternic nu se arăta în acţiune.

Judecătorul citase ambele părţi mai întâi pentru ca ele să se înţeleagă între dânsele, apoi pentru a încerca să le împace, conform textului de lege. Dar nu se prezentă nici soţul, nici soţia. Nu mai rămânea decât ca judecata să-şi urmeze cursul, pentru ca această chestiune să fie limpezită în instanţă.

Până şi avocatul care trecuse prin cabinetul judecătorului, nu putea da alte lămuriri. El ridică pur şi simplu din umeri şi fu de părere că clientul său vrea să aducă la judecată toate argumentele. Se vedea bine că nu ştia nici el ceva mai mult.

Ziua procesului veni, judecătorul îşi luă roba neagră, ca o femeie frumoasă care-şi pune mantelul, îşi trase bereta pe fruntea galbenă şi cu zbârcituri ca o hârtie boţită şi se aşeză cu faţa spre sală. Se îndreptă, după obiceiul judecătorilor în vârstă, cu paşi înceţi şi măsuraţi, căutând parcă drumul pe podeaua albă, caşicum i-ar fi fost teamă la fiece pas să nu calce pe sticlă.

Cei doi membri de şedinţă, de asemenea îmbrăcaţi în robe, îl urmară cu acelaş mers, pe când grefierul, în jachetă neagră, însoţea voios acest mic convoi, ţinând dosarele subsuoară. Trecând astfel unul după altul, în monom, tus-patru aveau aceeaş expresie de curiozitate care deveni şi mai încordată în clipa în care intrară în sala de şedinţă.

Soţii în cauză erau prezenţi. Soţul, înalt şi uscăţiv, într'o jachetă neagră care-l făcea încă şi mai lung şi mai slab, era de-o veche şi posacă eleganţă — cum sunt de obiceiu toţi funcţionarii din Ministere. Corect şi plictisitor ca şi cortelul pus în toc, pe care îl predase la intrare aprodului, soţul făcea impresia unui om de onoare, a unui pedant, — cum înainta grav scoţând o hârtie îndoită din buzunarul dela piept. De altfel nimeni nu-l observa, fiindcă toţi cei prezenţi o fixau pe soţia lui.

Se înţelege că înainte de toate gura frumoasei femei atrase atenţiunea tuturor. Micuţă, rotunjioară şi roşie, gura părea o pecete pe o scrisoare de amor, scrisă pe o hârtie roză — atât de atrăgătoare şi de discretă era....

Dar femeia se vede că nu era de loc dispusă să-şi trădeze taina; căci deodată — caşicum ar fi avut o senzaţie fizică — văzând privirile indiscrete a opt bărbaţi, încrucişate asupra buzelor sale, ea îşi scoase batista din mânuşă şi o ţinu mereu, cu aroganţă şi graţiozitate, pe locul incriminat de pe obrazu-i de copilă.

In timpul acesta, preşedintele dictă grefierului începutul interogatorului. El se adresă funcţionarului dela Minister care stătea în mijlocul sălii ca o statue, şi-l întrebă cu mirare dacă într'adevăr doreşte să divorţeze şi pentru care motiv?

In loc de răspuns, cel interogat scoase pentru a doua oară hârtia pe care o pusese în buzunar şi, fără nici o introducere, începu să cetiască enervat:

„Onorat Tribunal,

După ce tind să mă despart de soţia mea Iuliana din cauza unui motiv ce nu pare destul de serios, mă mai expun la situaţia critică faţă de d-stră, domnilor judecători, de a fi considerat ca un prost. Prost nu sunt; iar motivul e destul de serios, cu toate că multora nu le pare astfel. Dar gravitatea lucrurilor se judecă după împrejurări. Un zâmbet poate fi o crimă, o ridicare de umeri un asasinat. Totul depinde întotdeauna de împrejurări.

Apartin unei străvechi familii austriace de funcţionari. Străbunii mei au ocupat veşnic funcţiuni publice. Au fost oameni simpli şi corecţi, cu principii severe, cum se obicinueşte în asemenea familii. Astfel am fost şi eu educat şi tot astfel doresc să-mi educ şi copiii. Căci pretind eu dreptul de a-i creşte, nu soţia mea. Ea are o altă creştere şi concepe altfel viaţa. Cu toate acestea, sau tocmai de aceea, m'am îndrăgostit de dânsa: de faţa-i drăgălaşe, de râsetul ei vesel, de guriţa-i roşie. Şi abia după nuntă am descoperit că această roşeaţă nu era naturală.

Aceasta s'a întâmplat repede, în primele săptămâni. Pe măsuţa de toaletă a soţiei mele am zărit o sticluţă cu un lichid carmin şi, crezând că e cerneală roşie, am luat-o în odaia mea ca să corijez nişte acte. Dar soţia veni după mine, văzu ce făceam şi, râzând supărată mă făcu: „institutor". Şi în acelaş timp, ea îmi arătă cu o franchetă uimitoare scopul acestei tincturi, pe care eu n'o cunoşteam. Până atuncea nu ştiam că femeile oneste întrebuinţează asemenea mijloace.

Am rugat-o ca pe viitor să renunţe la aceasta. Ea se supără şi nu-mi răspunse. Dar când devenii mai stăruitor, îmi făgădui; dar nu se ţinu de cuvânt. Şi chiar din primele luni am avut din această pricină o mică neînţelegere. Ea plângea şi zicea:

— Toate femeile fac aşa!

— Dar eu vreau ca tu să nu faci!, strigai eu. Luai sticluţa şi o aruncai pe fereastră în curte, unde se făcu ţăndări.

Peste două zile soţia mea era în posesiunea unei alte sticluţe.

Apoi veni primul copil. Juliana era suferindă şi nu voiam s'o chinuesc. Vedeam bine că deşi bolnăvicioasă şi slabă, îşi zugrăvia buzele în fiecare zi; dar mă făceam că nu observ. Când se făcu mai bine, i-am interzis odată pentru totdeauna întrebuinţarea roşului de buze. — Acuma eşti mamă, i-am zis eu, şi ar fi o ruşine faţă de copil. Cu toate acestea, deveni pentru a doua oară mamă fără a lua câtuşi de puţin seamă de prescripţiunea mea.

Simţii o profundă amărăciune şi începui să meditez mai serios asupra chestiunii, dacă nu cumva roşul de buze e o strictă necesitate şi că aşa suntem noi, cei din familia de Tiefenbach, reci şi severi. Mă întrebam totuşi: Pentru cine îşi zugrăveşte gura? Pentru mine? Asta era cu neputinţă, căci am rugat-o să facă contrarul. Aşa dar, pentru alţii... Şi de ce pentru alţii? Fără îndoială, ca să le placă! Prin urmare, cu toate că era căsătorită cu mine şi cu toate că, după aparenţă, mă iubia, cu toate acestea vroia să placă şi altora; da— aceasta era mai important pentru dânsa decât iubirea mea... Şi astfel roşul de buze m'a adus pe calea ucigătoare a geloziei. Şi aceasta, o cred şi astăzi, nu fără motiv:

O femeie care se boieşte urmăreşte cuceriri şi o femeie care vrea să cucerească, doreşte să fie ea însăş cucerită.

Dar în cazul acesta nu vreau să mistific lucrurile. Vreau numai să afirm că în urma acestei obişnuinţe a soţiei mele, după aparenţă nu destul de însemnată, căsătoria nu era bună dela început. Au avut loc între noi fel de fel de scene şi ieşiri violente. Intr'un rând am şi ameninţat-o c'o abandonez. Aceasta s'a întâmplat cu prilejul unui caz de moarte în familia mea, când făcui descoperirea că-şi dăduse cu roş pe buze pentru a merge la o înmormântare. Am făcut scandal şi în cele din urmă am isbutit ca o bucată de vreme să renunţe la acest obicei.

Dar isbucni războiul şi toate prostiile acestea încetară. Noi ne-am hotărît să fim folositori: eu, care eram indispensabil serviciului meu şi nu mă puteam duce pe front— într'o operă de azistenţă. Soţia mea — la Crucea Roşie, într'un spital. Copiii i-am dus la bunicii lor şi noi trăiam foarte retraşi, fără relaţiuni sociale fără distracţii, simpli şi resemnaţi ca în vremuri de război. Şi căsnicia noastră, în felul acesta, devenise mai bună şi mai cordială ca nici odată. De altfel aud că aceasta s'a întâmplat în timpul războiului în multe căsnicii.

Nici roşul de buze nu ne mai înstrăina. Şi pentru a mărturisi adevărul, nu m'am mai gândit la aceasta toată iarna până la *22* Martie.

In ziua aceasta, cum se ştie, a căzut Przemyslul. Am aflat această noutate târziu, după amează, în biroul meu şi am alergat repede acasă, emoţionat de tot, ca s'o comunic soţiei. Un frate de al meu se afla acolo în garnizoană. Săptămâni întregi eram disperat neştiind dacă a căzut sau a fost luat prizonier. Şi în afară de aceasta, ce lovitură pentru noi toţi! Nu mi-i ruşine să mărturisesc că în seara aceea am plâns.

A plâns şi soţia mea, sau cel puţin se făcuse că plânge. In cele din urmă mă mai liniştii puţintel, mă ridicai şi trecui în camera mea spre a termina un act pe care-l adusesem cu mine. In timpul acesta Iuliana voia să pregătească masa de seară; aşteptam un mosafir, pe un prieten al meu, pe care nu-l mai puteam amâna.

Trecusem peste puterile mele. Nu mai puteam sta la birou şi — cum nu eram în stare să lucrez — mă întorsei după câteva minute în odaia soţiei mele.

O găsii la oglindă gata să-şi dea cu roş pe buze. Poate că făcea aceasta pentru prietenul nostru, poate numai de dragul oglinzii sau numai aşa, din deprindere. Ajunge c'a făcut acest lucru tocmai în ziua aceea!

Şi cum intrasem fără ca să mă observe, ea nu era de loc stingherită. Stăteam în urma ei şi o priviam. La doi paşi de mine faţa i se vedea în glindă. Dar îmi era greu să verific dacă era într'adevăr faţa ei — atât de străină mi se păru expresia acestei figuri ce mi-se desvăluia pentru întâia oară. Era deşartă, schimbată şi lipsită de suflet — faţa unei cocote.

Domnilor judecători — soţul respiră din greu, îşi puse hârtia în buzunar, îşi încheie jacheta şi conchise cu o obositoare şi stăpânită enervare:

Domnilor judecători,

Refuz de a mai fi căsătorit cu o cocotă. Cer să fiu despărţit de soţia mea!....."

* * *

Tribunalul, în lipsa unui motiv legal, respinse acţiunea reclamantului. Totuşi preşedintele, în motivele sentinţei, îşi exprimă regretul faţă de această lacună din lege şi, retrăgându-se, nu răspunse la salutul femeii. Domnii ceilalţi, grefierul, avocatul şi soţul îi urmară exemplul.

Numai aprodul, — pe când doamna înfuriată şi jignită îşi privi buzele roşii în oglinjoara de buzunar, — rămase nemişcat la locul său, cu o mină nu prea înţelegătoare, ţinând uşa deschisă pentru ieşire...

Traducere de C. SATEANU

A apărut
„Lectura" No. 43
STEFAN ZWEIG
ADORAŢIE
Scrisoarea unei necunoscute
Trad. de F. ADERCA
Scrierea completă — La chioşcari şi librari

CESARE GIULIO VIOLA

Raţele

S'a hotărît că Joi n'avea să se comande carne pentru popotă. Veniseră în cârduri, pe balta dela Orbetello, raţele şi raţele trebuiau să fie, în acea Joi, pe masa ofiţerilor aviatori.

Cu toţii ne-am bucurat de făgăduitul vânat, dar cu toţii ne-am şi îndoit că şeful-pilot avea să ne poată îndestula cum se cade popota, care era numeroasă.

Şeful-pilot zâmbea pe furiş de îngrijorarea noastră. Şi spuse că n'avea nevoie de tovarăşi la vânătoare, şi că era de ajuns el ca să ne îndoape cu raţe. Am râs de-atâta încredere, seara, în cafeneaua ca mică în care ne-adunam cu toţii şi jucam cărţi.

Mai mult am râs şi am făcut spirite dimineaţa, când şeful-pilot veni la câmpul de aterisaj, la ora obişnuită. Noi credeam că în zorii zilei aveam să-l vedem în barcă, în mijlocul bălţii, împuşcând raţe la dreapta şi la stânga. Şi ne aşteptam la o tolbă cu vârf. Nici vorbă de-aşa ceva. Raţele, în tihnă, continuau să se ridice, în ocoluri încete şi rânduite, ori de câte ori se ridica în zbor de pe mal câte un hidroavion de al nostru: descriau un arc pe cer, se odihneau pe apă, dispăreau.

Astfel că am crezut într'o păcăleală şi ne-am resemnat cu gândul la obişnuita carne congelată.

* * *

Dar când, la amiază, se suspendară zborurile de instrucţie, şeful-pilot ne strânse roată şi spuse:

— Eu mă duc la vânătoare!

— Bine! Aduceţi-i mitraliera... — strigă unul.

— Staţi pe loc! Nu-mi trebue mitralieră! Pregătiţi-mi un aparat!...

Fu lăsat pe apă un hidrovolant. Pilotul îşi băgă casca pe urechi, îşi potrivi ochelarii, ne salută cu un gest de actor la rampă; apoi se aşeză la volant; şi aparatul, împins de oamenii de manevră, se îndreptă plutind, cu învârtituri încete de elice, în spre larg.

Eram cu toţii adunaţi pe ponton, şi aplaudam în bătaie de joc. De-odată bâzâitul motorului spintecă aerul, şi în locul elicei se deschise un fel de ţintă de lumină şi de vânt, iar în spatele aparatului apa se învolbură într'un vârtej vârstat ca marmora neagră. Hidroavionul se ridică în văzduh şi în văzduh se ridicară şi raţele speriate: un cârd mare care se înălţă din mijlocul bălţii şi se abătu în spre malul din zare.

Noi urmăream când aparatul în urcare, când ţinteam punctul în care se lăsaseră raţele. Şi-acuma nu mai râdeam. Cam la o mie de metri se stinse motorul şi se făcu tăcere în văzduh. Se văzu aparatul planând în spirale, uşor, apoi îndreptându-şi prora spre malul din zare: îl ajunse: se plecă până la suprafaţa apei, se îndreptă orizontal, şi părea a fi voit să se lase pe valuri, dar nu se lăsă; ba se însufleţi din nou, în zgomotul înfricoşetor al motorului, şi se avântă, ca în două picioare. A fost un măcel căci spintecă în plin, cu sârmele, cu *montantele* de frasin, cu *longeroanele*, cu vârtejul elicei, cu aripile-i tăioase, cârdul care i se urcase în potrivă şi se izbea, acuma, de iuţeala lui târâtoare.

La început noi n'am priceput nimic, dar ne-am dat seama de măcel când, apropiindu-se aparatul de ponton, am zărit pe pânza aripilor sângele şi câte-va raţe spânzurate de gâtul spintecat, între sârme; dar şi mai bine ne-am dat seama când barca Escadrilei se întoarse cu încărcătura de victime pe care le pescuise în apă.

In seara aceea, la popotă, am chefuit şi am băut pentru şeful pilot.

* * *

A fost un eveniment. Nu s'a vorbit de altceva decât numai de raţe, la câmp şi în târg, spre marea ocară a vânătorilor din partea locului cari nu mai cutezau să-şi arate tolbele nici să se fălească cu ispràvile lor vânătoreşti.

Dar aceea nu era vânătoare? Ce-are a face. Erau raţe cu sutele. Atâtea şi astfel de grase că ne îngăduiam până chiar şi omagii împănate către prietenii îndepărtaţi. Se trimeteau adesea, dela Orbetello la Roma, lădiţe pline. Se primeau scrisori de mulţumire. Şi ce scrisori!

Nu mai ştiam ce să facem cu ele. Poftirăm la masă pe paroh: şi fu pus la locul de cinste, cu antereul lui negru, cu gulerașul de celuloid, şi noi toţi de jur împrejur, cu nişte flanele grele şi înfricoşetoare pe care le frecam de masă, satisfăcuţi. Noi, raţele, iar părintele adusese vinul. S'a născut, în seara aceea, un proverb care a avut multă trecere: „Apa e cât se poate de bună dacă nu place vinul". Parohul a fost botezat din nou după ritul lui Baccus.

Şi în acelaş loc, într'o seară, şezu comandantul districtului; era un bătrân teritorial, cu mustăţile *a la Umberto*, şi de mai multe ori îşi lustrui, în timpul mesii, acele mustăţi, în culmea fericirei, căci cu acel prilej, bucătarul nostru, îşi arătase ştiinţa în mâncăruri, care mai de care mai gustoase. Căci şi bucătarului, care se mulţumise totdeauna să ne gătească nelipsitele macaroane şi cel de-al doilea fel de carne cu sos şi cartofi, pacoste a tuturor popotelor militare, raţele îi treziseră adormite duhuri culinare. Se arăta acuma, după cafea, în pragul sălii noastre de mâncare. Şi zâmbea, cu şorţul lui agăţat în şold, până ce nu i-se spunea un cuvânt de laudă. Pe urmă ne saluta, făgăduindu-ne *o altă* surpriză.

Cu chipul acesta, de două-trei ori pe săptămână, am mâncat raţă friptă, cu sos de vin, înfundată, în alte feluri de care nu-mi mai aduc aminte, în zece sosuri pe care le-am uitat. Mi-aduc aminte de plecările aparatului, la fiecare două-trei zile, dela ponton. Raţe până peste cap, aşa că acuma le vâna mai mult din spirit sportiv, decât pentru o satisfacţie gastronomică.

Dar mai ales îmi aduc aminte de sfârşitul acestei crude distracţii a noastre.

* * *

Intr'o dimineaţă s'a văzut pe cerul din Orbetello cel mai mare cârd de raţe din câte se mai arătaseră vre-odată: părea una din acele nesfârşite adunări migratorii ce prevestesc îndelungatele călătorii peste mări. La această privelişte, cutezarăm în dimineaţa aceea să întrerupem zborurile de instrucţie. Şeful nostru pilot pusese rămăşag că aceea avea să fie cea mai strălucită întreprindere a anului.

Când aparatul se ridică în văzduh, cârdul plutea ca un nor negru şi pâlpâitor în mijlocul bălţii: se lăsă întins pe faţa apei, iar noi cari de departe, nu zărisem niciodată punctul de ancorare, acuma l'am văzut bine de tot, atâta de mare era numărul raţelor plutitoare. Tot aşa a fost şi pentru şeful-pilot, şi rituala-i coborâre tăcută se săvârşi fără nici un fel de şovăire: aparatul ţinti fără greş cârdul şi se năpusti asupra lui cu toată furia urlătoare a motorului.

Dar tocmai în acea clipă aventura căpătă o înfăţişare neaşteptată. Inchipuiţi-vă un tun gata de tras, şi că se vesteşte lovitura printr'un nouraş alb, căruia ar trebui să-i urmeze detunătura, dar că detunătura, ca prin minune, nu se aude. Aşa a fost. Cârdul nu se ridică în aer. Ne privirăm uimiţi. Aparatul mai încercă odată. Iar cârdul, nici de data aceasta, nu-şi luă zborul. Pentru Dumnezeu! Izbucnirăm în hohote de râs, iar pe urmă începurăm a ţipa ca nişte nebuni spre şeful-pilot care se lăsase pe apă şi se apropia de ponton. I-am eşit cu toţii în cale.

— Ura! Bravo!

— Să vină unu' din voi să vadă — spuse şeful-pilot.

Mă urcai eu în aparat. Iar când am fost de-asupra cârdului, cu motorul tot, am văzut că raţele, în loc de a-şi lua zborul, băgau capul în apă şi ridicau coada în sus, mişcând'o la dreapta şi la stânga, cu ritm concordant, părând un gest omenesc, acel gest care, la Roma mai ales, este întovărăşit de următoarea injurătură rituală·

— *Du-te şi te 'mpuşcă!...*

(trad. din italieneşte de A. M.

Polemică

Intr'un recent roman, d. François Carco scria:

„Nimic nu e mai grozav ca un compartiment de clasa a doua, pe reţeaua de sud, vara".

Reţeaua de sud din Franţa are însă în fruntea ei un literat şi un om de spirit.

Şi Francois Carco primi foaia din roman cu fraza de mai sus, însoţită de o scurtă adnotaţie:

....„Pardon, pardon, sunt cele de clasa a treia"

Anecdotă

Intr'un salon—jocuri de societate. Unul din jocuri consta în a face strâmbături. După ce se isprăvi darea probelor, arbitrul se adresă foarte amabil unei femei bătrâne şi-i spuse:

—Cred, doamnă, că meritaţi premiul....

— Dar eu n'am luat parte la concurs, îi replică doamna, furioasă.

PENTRU CITITORII NOŞTRI

CARŢI BUNE ŞI EFTINE

In dorinţa de a oferi cititorilor noştri pe un preţ eftin volume cari să cuprindă cele mai valoroase opere de literatură românească, cum şi culegeri din literatura universală, popularizări ştiinţifice, scrieri privitoare la artă, etc., oferim cititorilor şi abonaţilor noştri

BIBLIOTECA
„Dimineaţa"

care a tipărit până azi aproape 50 asemenea volume, cu un preţ redus, adică

LEI 50. — ZECE VOLUME

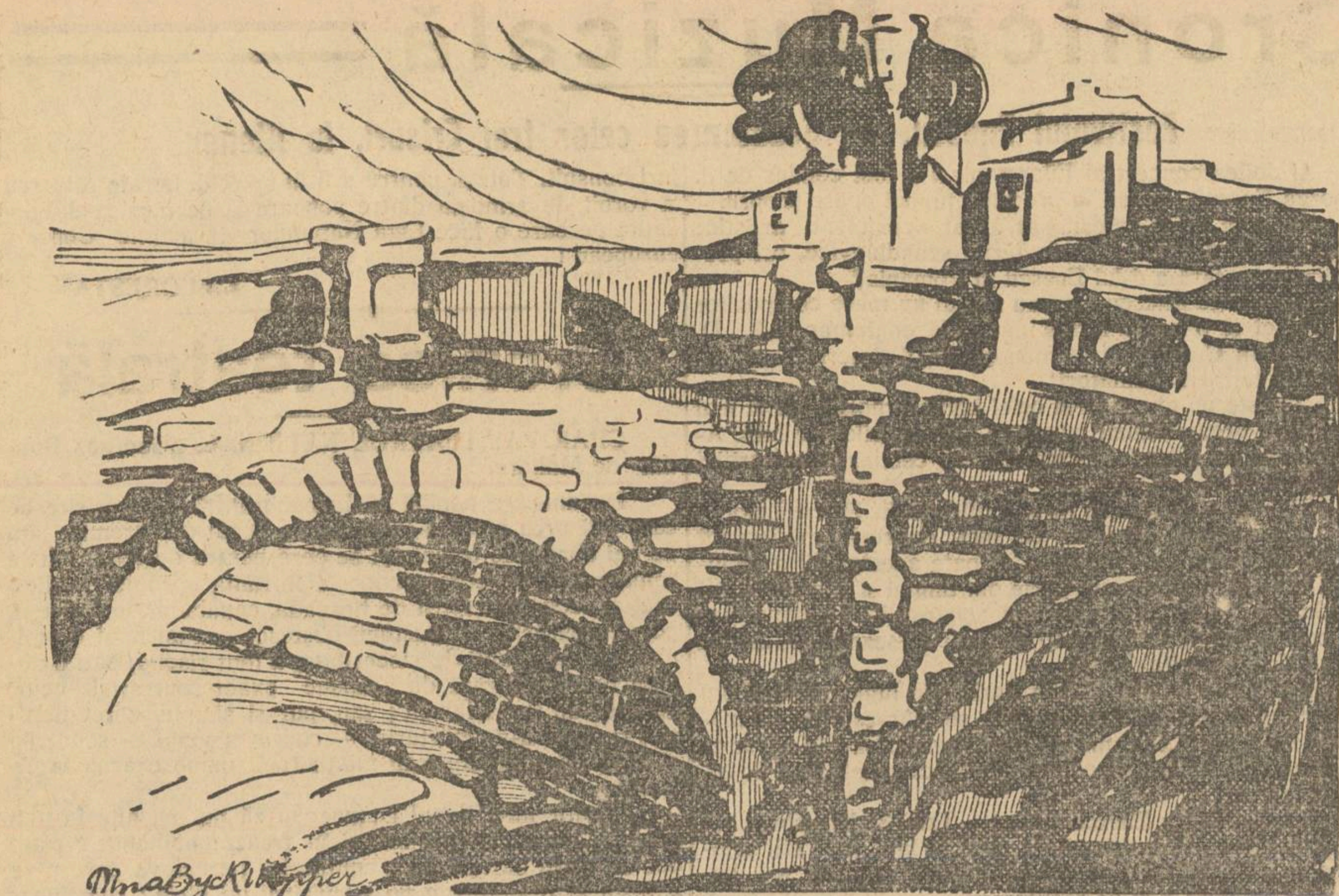
ADICĂ LEI 5.-, în loc de LEI 6.-, 8.-, şi 10.- VOLUMUL

De această reducere beneficiază toţi cititorii ziarelor noastre.

Suma de mai sus se va înainta prin mandat poştal, la Administraţia ziarelor noastre Bucureşti, Str. Sărindar 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco.

AU APARUT PANA ASTAZI URMATOARELE NUMERI

No. 1. — M. Sadoveanu **Războiul Balcanic.**
No. 2. — I. Agârbiceanu. **Diavolul.**
No. 3. — P. I. Jouve. **Spitalul** (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — Gérard de Nerval. **Mâna vrăjită.** (Traducere de Eug. Boureanu).
No. 5. — Oscar Wilde. **Crima Lordului Arthur Savile.**
No. 6. — A. de Herz. **Şeful Gării**
No. 7. — Gleb Uspenski. **Lăcustele.** (Trad. de M. Sevastos).
No. 8. — Gala Galaction. **Toamne de odinioară.**
No. 9. — Edgar Poe. **Fantezii humoristice.**
No. 10.— Rémy de Gourmont. **Secretul lui Don Juan.**
No. 11.— Gh. Braescu. **Nuvele.**
No. 12.— Gala Galaction. **Viaţa lui Eminescu.**
No. 13.— H. de Balzac. **Adio.** (Trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14.— Albert Samain. **Xanthis sau vitrina sentimentală.** (Trad. de M. Carp).
No. 15.— H. Sanielevici. **La Montmorency.**
No. 16.— Blasco Ibanez. **Imprumutul răposatei.**
No. 17.— Anatole France. **Domnişoara Roxana.** (Trad. de N. Davidescu).
No. 18.— Anton Bacalbaşa. **Din viaţa militară.**
No. 19.— Ştefan Petică. **Versuri.**
No. 20.— Bożena Niemţova. **Zina apelor.**
No. 21.— Ion Dongorozi. **Surpriză.**
No. 22.— Sandul Teleajen. **Poveştile lui Hima Ion.**
No. 23.— Jack London. **Omul cu obrazu 'ncrustat.**
No. 24.— I. Ciocârlan. **Flămânzii.**
No. 25.— Eug. Boureanul. **Lu ii.**
No. 26.— J. H. Rosny. **O sărbătoare.** (Trad. de M. Carp).
No. 27.— Al. Ciura. **Homunculus.**
No. 28. — Leon Tolstoi. **Viaţa mea** Povestirea unei ţărănci din Rusia. — In româneşte de Victor Ion Popa.
No. 29.— N. Batzaria. **Prima Turcoaică.**
No. 30.— Jean Jaurès. **Patru Cuvântări.** (Trad. de D. I. Suchianu.)
No. 31.— Hans Heinz Evers. **Păianjenul.**
No. 32.— Goethe. **Faust, tragedie,** (Traducere de Iosif Nădejde). Capodopera literaturii germane).
No. 33.— I. Petrovici. **Amintirile unui băiat de familie.**
No. 34.— Thomas Mann. **Tristan.**
No. 35.— Natalia Negru. **Amazoana.** Culegere de eseuri scrise cu o artă specific feminină.
No. 36.— Joseph Conrad. **Laguna.**
No. 37.— I. Vinea **Descântecul.**
No. 38.— Anatole France. **Crainquebille.**
No. 39.— Drachmann. **Povestiri din Danemarca.**
No. 40.— I. Sanielevici. **In tren.**
No. 41.— Regnier. **Secretul Contesei.**
No. 42.— Agârbiceanu. **Singurătate.**
No. 43. — George Brandès. **Balzac şi Stendhal.**
No. 44.— N. Davidescu. **Crima din str. Noştii.**
No. 45.— Guy de Maupassant. **Livada de măslini**

Peşte de Moldova

Un austru răsunător bate fără întrerupere, decum a căzut amurgul. Austru de toamnă cu modulaţii neaşteptate. Curge şi zbucneşte din nesfârşite depărtări, din peşteri tainice şi de pe ape în veşnică mişcare. Ţipetele lui par când tânguiri umane, când scheunările unor fiare fantastice pe care omul încă nu le-a cunoscut. Din când în când am impresia că trec paseri străine prin cerul negru, spre singurătăţile dela pol. Din copilărie vântul acesta de sbucium, oftări şi plângeri m'a ţinut nopţile treaz, cu ochii halucinaţi spre depărtări ori spre trecut. Păreţii de întuneric din juru-mi dispăreau şi vedenii populau marginile zării. Ori o amintire, ca un reflex din altă viaţă, se contura înainte-mi cu nedeslușite forme de vis. Basmele cele uşor şoptite de bătrânii mei dragi care de mult au murit, îngânările de cântece de mult uitate se trezeau şi tremurau în mine. Un tablou şters, o adiere de bucium, o lacrimă ş'un gest al mamei — fantomă de mult trecută dincolo de orizont, toate tremurau, trezite de mişcarea melodică a acestui prietin neliniştitor din nopţile copilăriei. Şi iată din nou, în amurgul cenuşiu şi 'ntr'o noapte pe care n'o cunosc, austrul cel de demult trezind sufletul copilului şi umbrele neodihnite.

Stau singur sub lampa liniştită, în odaia mea, ş'ascult. Cântă zările, chiuie duhuri chinuite în ungherele acoperişului şi 'n cotloanele negre ale hornurilor. Se scutură cu înfiorare livada şi prin brazi trec şuete de puvoaie. Şi dintr'odată clipeşte un colţ al trecutului — undeva, — pe malul Moldovei, c'o căsuţă liniştită lâng'o prisacă, c'un şopron acoperit cu şovar, unde un bătrân cu tesla în mână lucrează, la cobâlă, minunate şi meşteşugite roţi de lemn. Printr'un văzduh posomorît s'alungă nouri spulberaţi şi rupţi de furtună şi eu mă grămădesc fericit într'un ungher, sub o tohoarcă miţoasă de berbece. — Era un colţ fericit al lumii; furtuna trebuia să treacă, în soare urma să iasă roind albinele; şi'n pacea satului avea să cânte o pupăză într'un nuc bătrân şi să bată tesla bunicului la cobâlă ritmul unei vieţi ticnite.

Nu înţeleg legătura dintre vânt şi această imagine pe care n'o bănuiam în mine. Totuşi ascult şi văd şi confuzia între simţuri e deplină. Acum ştiu despre ce-i vorba şi recunosc în mine senzaţia fericită pe care am încercat-o totdeauna la malul acestei ape de munte şi 'n peisagiul ei aşa de caracteristic, pe prunduri şi 'n dumbrăvi.

Munţii erau aproape sub uşoară pâclă, şi aerul avea o limpezime de izvor. Pe şesul larg, între buchete de sălcii, înfloreau fânaţurile şi sfârâiau cosaşii neostoit sub vibrarea luminii fierbinţi. Treceau pe sus din când în când dumbrăvenci şi turturele, — şi grupuri mici de raţe sălbatice totdeauna grăbite, vâslind ca 'ntr'o furtună a înălţimilor.

Se făcuse pace şi ieşisem din tohoarcă. Tesla bătrânului scânteea într'o lumină umedă.

— Acum putem lăsa roata singură, îmi zise el zâmbindu-mi. N'are să fugă, căci se uită casa la dânsa. Şi noi luăm crâsnicul şi cât ai zice *tatăl nostru*, suntem la baltă.

— Ia! s'aude pupăza! observai eu, ridicând un deget lângă frunte.

— Da-da, încuviinţă bătrânul, ne dă de ştire că vântoasa a trecut munţii şi lumea a intrat în rânduiala ei. Aşa că putem merge.

Bătrânul coborî crâsnicul de pe şopron, luă cofăielul cel vechi şi ieşirăm amândoi pe poartă. Şi îndată dădurăm în prunduri, printre tufe de laptele-câinelui. Apucarăm cărarea printre fânaţuri pe la fântâna lui Cozma şi ieşirăm la hugeacul cel mare. Acolo era un vad vechiu. Am trecut prin vad — bătrânul, eu, crâsnicul şi cofăielul. Singur bătrânul simţea puterea apei care-i bătea în glezne. Eu, crâsnicul şi cofăielul eram pe umerii şi 'n braţele lui şi ne bucuram de soare şi de mireazma de cimbrişor care ne venea din partea cealaltă a bălţii.

Acolo, în partea cealaltă, printre huceaguri mărunte şi întortochiate de sălcii, bătrânul ştia cotloane de gârle vechi şi albii părăsite. Apa verde şi lină dormea, cu umbra tufişurilor în fund. Şi la apropierea noastră zburau becaţine şi perechi de răţuşte crihance.

Mai departe erau imaşuri şi sate, spre munte. Le ştiam, însă nu le mai vedeam. Umblam numai pe sub cer, în locuri singuratice. Şi la malul gârlelor şi bălţilor vedeam cerul celălalt, dincolo, în fund, în lumea unde se coboară câteodată Făt-Frumos.

La balta lui Iftode, trecurăm pe lângă brazde de iarbă cosită în ajun. Brazda din margine, bogată şi plină, cotea în lungul bălţii chiar lângă apă. Bătrânul se opri minunându-se.

Dincoace de brazdă, în iarba tunsă, sta întinsă şi ţapănă o ştiucă lungă de-un cot. Sărise din apă peste brazdă şi nu se mai putuse întoarce îndărăt. Măcar că era cea mai mare ştiucă din balta lui Iftode, pierise. Ar fi fost bine să mă fi nemerit eu la vreme fără bunic, s'o ajut să treacă iar în domnia ei şi ea să-mi lepede la mal un solzişor şi să-mi spuie din plisc vorbele care se spun în poveste.

— Acuma-i pre târziu, bunicule; ce putem face cu dânsa?

— Nu mai putem face nimica, răspunse nepăsător bătrânul, împingând-o cu piciorul la o parte.

Peştele mort ştiam că nu-i bun de mâncat. Peştele-i bun numai prins viu de mâna omului. Pe lângă asta ştiuca aceia nici nu era un peşte ca toţi peştii. Am lăsat-o lângă apă, unde o împinsese piciorul bunicului. Fără îndoială că în urma noastră a căscat botul de trei ori şi i-au venit în ajutor toţi peştii mărunţi din stăpânirea ei. Ştiam că n'am s'o mai găsesc la întoarcere; şi n'am găsit-o, dovadă că era ceiace am socotit eu.

Bunicul făcuse o faptă bună, eram şi eu părtaş la ea şi răsplata trebuia să ne vie neapărat.

— Din balta lui Iftode, îmi zise bătrânul, se trage spre gârlele Moldovei un cot nu tocmai adânc. Acolo, între tufe, am eu ascuns un val de mlajă. Cu valul acela şi cu crâsnicul intru în apă şi nădăjduiesc să facem bună ispravă. Tu-mi dai ajutor şi porţi cofăielul.

Pe sub sălcii vechi, într'o apă curgătoare nu tocmai adâncă şi cu prundiş la fund, pe lângă maluri în care ondulau fire subţiri de rădăcini, bunicul intră cu crâsnicul lui şi cu valul de mlajă. Mergea în curgerea apei tulburând-o cu valul, şi scotea din când în când în lumină răţeaua în care se zbăteau şi săltau peştişori argintii. Eu mă aţineam cu cofăielul, — şi nu prea eram mirat de norocul nostru, pentrucă înţelegeam cărui fapt se datoreşte.

Intr'un timp ne oprirăm şi bunicul cumpăni şi petrecu printre degete vânatul, descântându-l şi dându-mi învăţăminte.

— Se găsesc, băieţelule, în cotul acesta, — îmi spunea el, felurite feluri de peşti, fiecare cu gustul şi cu bunătatea lui. Tu învaţă a le cunoaşte înfăţişarea şi le deprinde numele. Iată, se găsesc aicea boişteni, zvârlugi şi porcuşori din care se poate face un borş, din carele şi împăratul mănâncă până ce nu mai poate şi trebuie să-şi sloboadă cătărămile chimirului. Dincoace sunt cleni şi scobai. Iaca ş'o mreană frumoasă. Pe aceştia are să-i frigă baba noastră în unt proaspăt. Şi se cere la ei mămăliguţă. Şi pentru unul ca mine un vinişor din ţara de jos care sfârâie în pahar. Tu, băieţelule, încă nu poţi înţelege bine toate acestea, — căci eşti la vârsta când peştele ţi se pare că are gust puţin şi oase multe. Ai să pricepi ceva mai târziu că alţii sunt peştii din bălţi, întunecaţi la chip şi moi la aripi; şi alţii sunt peştii din apa Moldovei ş'a Bistriţei, luminoşi şi iuţi ca argintul viu. Chiar şi ştiucile Moldovei sunt altfel decât cele din bălţi. Acestea fulgeră caşi apa întru care se nasc. Ai să mai cunoşti în aceste ape de sub munte şi alţi peşti care se ingreţoşază şi mor în iazurile şi mocirlele dela câmp. Aici apa-i curată şi verde caşi cerul şi solzii peştilor sunt scrişi cu soare. Iar din ceiace ai tu în cofăiel, după ce va face bătrâna borşu-împăratului şi friptura 'n unt proaspăt, — are să mai rămâie chitici destui pe care-am să-i aburesc cu sare ş'am să-i usuc în cuptor. Asta îţi place ţie mai ales şi de pe asta am cunoscut eu că ai să fii în viaţa ta pescar.

— Intr'adevăr, bunicule, am răspuns eu, acuma mi-am adus aminte care-i lucrul cel mai bun pe lume.

— Deaceea ai să-ţi aduci aminte de mine când vei pescui în gârla asta şi eu n'oiu mai fi în valea vieţii. Privind apa şi nourii, adă-ţi aminte de această zi, în care Dumnezeu zâmbeşte şi-şi mângâie barba. Cronţăind peştişori uscaţi, cugetă la bătrânul tău, care te-a învăţat cu dragoste lucruri bune şi frumoase.

Astfel mi-a vorbit bătrânul meu şi eu am uitat cum se uită toate. Şi mă miram de ce-mi plac peştii într'un anume chip pregătiţi. Acuma însă, din pricina austrului acestuia de toamnă, n'am să mă mai mir. Dovadă că învăţăturile bătrânilor întineresc când vine vremea.

MIHAIL SADOVEANU

A apărut

ARIPI FRÂNTE

— Dramă în 3 acte în versuri —

de A. de HERZ

Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co.

ANATOLE FRANCE

Grădina lui Epicur

... „Işi cumpără o frumoasă grădină, pe care şi-o cultivă singur. Aici îşi statornici el şcoala; ducea o viaţă liniştită şi plăcută împreună cu discipolii cărora le împărtăşia învăţatura, plimbându-se şi muncind....
Era blând şi prietenos cu toţii... Işi închipuia că nimic nu e mai nobil pe lume ca studiul filosofiei".
(Din „Vieţile celor mai mari filosofi ai antichităţii,— lucrare destinată educaţiunii tineretului, de: Fenelon.)

Cu greu ne-am putea închipui astăzi, starea de spirit a unui om de altădată, care credea cu putere că pământul era mijlocul lumii şi că toţi aştrii se învârteau în jurul lui.

El simţia svârcolindu-se sub picioarele sale, pe cei osândiţi să arză în flăcările iadului; şi văzuse probabil cu proprii săi ochi, mirosise cu nările sale, fumurile sulfuroase ale infernului, străbătând printre crăpăturile stâncilor surpate. Ridicându-şi privirile, el contempla apoi cele douăsprezece sfere; mai întâi pe cea a elementelor, care cuprinde aerul şi focul, apoi sferele Lunei, ale lui Mercur, şi ale planetei Venus, pe care a vizitat-o Dante în Vinerea cea Mare a anului 1300, apoi pe cele ale soarelui, ale lui Marte, ale lui Jupiter şi ale lui Saturn, apoi firmamentul incoruptibil de care erau atârnate stelele cu nişte lămpi. Gândul prelungind această contemplare, el descoperia, dincolo de sfere, cu ochii spiritului, al nouălea cer, vremelnic populat cu sfinţi, apoi cristalinul sau *primum mobile*, şi în sfârşit Empireul, lăcaşul celor fericiţi spre care, după moarte, doi îngeri investmântaţi în alb (despre asta era absolut convins) vor purta ca pe un copilaş, sufletul spălat prin botez şi parfumat cu untdelemnul celei din urmă împărtăşanii.

In vremea aceea Dumnezeu n'avea alţi copii decât pe oameni, şi toată creaţiunea lui era orânduită într'un chip poetic şi copilăresc în acelaş timp, ca o imensă catedrală. Conceput astfel, universul era atât de simplu, încât putea fi reprezentat în întregime, cu înfăţişarea şi cu mişcările lui, în anumite orologii, pictate cu iscusinţă şi pline de maşinării.

S'au dus de-acum, cele douăsprezece ceruri şi planetele sub care te năşteai fericit sau nenorocit, vesel sau saturnian. Bolta solidă a firmamentului s'a prăbuşit.

Privirea noastră, gândurile noastre, se pierd în abisurile fără sfârşit ale cerului. Dincolo de planete, nu mai descoperim Empireul celor aleşi şi al îngerilor, ci mii şi milioane de sori, rostogolindu-se mereu, cu tot cortegiul lor de sateliţi obscuri, invizibili pentru noi. In mijlocul puzderiei acesteia de lumi, soarele nostru nu mai e decât o băşică de gaz iar pământul un strop de noroi.

Imaginaţia noastră e iritată şi uimită când ni se spune că raza luminoasă care a ţâşnit dela steaua polară, a pornit la drum încă de acum o jumătate de veac şi că totuşi steaua asta e vecină cu noi şi e, împreună cu Sirius şi cu Arcturus, una din cele mai apropiate surori ale soarelui nostru. Şi sunt alte stele pe care le vedem încă în câmpul telescopului dar cari sunt probabil stinse de mai bine de trei mii de ani.

Lumile mor, fiindcă se nasc. Se nasc şi mor fără încetare. Şi creaţiunea veşnic imperfectă, îşi urmează calea prin necontenite metamorfoze. Stelele se sting fără ca noi să putem spune dacă aceste fiice ale luminii, murind astfel, nu reîncep cumva ca planete o existenţă fecundă şi dacă planetele însăşi nu se dizolvă şi ele ca să devină din nou stele. Ştim numai că nici în spaţiile cereşti nu e mai multă odihnă ca pe pământ, şi că legea muncii şi a efortului cârmueşte întreaga infinitate a lumilor.

Sunt stele cari s'au stins sub ochii noştri; altele pâlpâesc ca flacăra tremurătoare a lumânării. Cerurile pe cari ni le 'nchipuim incoruptibile, nu cunosc din eternitate, decât eterna scurgere a lucrurilor.

Cât despre viaţa organică, nu mai are nici un rost să ne îndoim că e răspândită în tot cuprinsul universului, afară numai dacă viaţa aceasta nu e un simplu accident, o întâmplare nenorocită, căzută din păcate numai asupra picăturii de noroi pe care trăim.

Dar s'ar părea mai degrabă că viaţa s'a arătat şi pe celelalte planete ale sistemului nostru, surori cu pământul, şi fiice ale aceluiaş soare şi că s'a arătat şi acolo în împrejurări destul de asemănătoare cu cele în cari se manifestă aici sub formă de plante şi de animale. Un bolid plin cu carbon ne-a căzut din cer. Ca să ne întărească credinţa, ar trebui ca îngerii, care i-au adus sfintei Dorothea flori din Paradis să mai revină şi astăzi pe pământ cu ghirlandele lor cereşti. Marte, după toate aparenţele, poate fi locuit de fiinţe cari s'ar putea compara cu animalele şi cu plantele terestre.

E probabil că putând fi locuit are chiar locuitori. Şi fiţi siguri că 'n clipa asta cei din Marte ca şi pământenii se sfâşie între dânşii.

Unitatea de compoziţie a stelelor a fost stabilită definitiv de către analiza spectrală. Deaceia, suntem îndreptăţiţi să credem că aceleaşi cauze cari au făcut să ţâşnească viaţa din nebuloasa noastră, au zămislit-o şi în celelalte. Când spunem viaţă, înţelegem activitatea substanţei organizate, în condiţiunile în cari o vedem manifestându-se pe pământ. Dar e tot aşa de posibil ca viaţa să se producă şi în alte mediuri, în temperaturi foarte ridicate sau foarte scăzute, sub forme cari nu se pot concepe. E posibil chiar să se producă sub forme eterate, aproape de noi, în atmosfera noastră, şi să fim astfel înconjuraţi de spirite pe cari nu vom putea să le cunoaştem niciodată, pentrucă orice cunoaştere presupune un raport, şi de la ele la noi n'ar putea să existe nici unul.

E posibil de asemenea, ca aceste milioane de sori, adăugându-se la miliarde de alţi sori pe cari noi nu-i vedem, să nu formeze laolaltă decât o globulă de sânge sau de limfă în corpul unui animal, al unei insecte imperceptibile, născută într'o lume a cărei măreţie noi n'o putem concepe şi care totuş n'ar fi ea însăş, în comparaţie cu altă lume posibilă, decât un grăunte de nisip. Prin urmare, nu e deloc absurd să ne închipuim că veacuri întregi de cugetare şi de înţelepciune trăiesc şi mor sub ochii noştri, într'un minut din existenţa unui atom. Lucrurile în ele însăşile nu sunt nici mari, nici mici, şi când afirmăm că universul e vast, ideia aceasta e cu totul omenească. Dacă pe neaşteptate, ar fi redus la mărimea unei alune, lucrurile păstrându-şi aceleaşi proporţii, nu ne-am putea da seama deloc de această schimbare. Steaua polară, întemniţată împreună cu noi în coaja de alună, va avea nevoie ca şi altădată de cincizeci de ani pentru a ne trimite lumina sa. Şi pământul, mai neînsemnat decât un atom ar fi stropit şi atunci cu aceiaş cantitate de lacrimi şi de sânge care-l scaldă şi azi. Ceiace e într'adevăr admirabil, nu e nesfârşita întindere a câmpului pătat cu stele, ci faptul că mintea omenească a izbutit să-l cuprindă...

* * *

Creştinismul a făcut mult pentru iubire, făcând dintr'însa un păcat. Creştinismul exclude pe femeie din preoţie. Se teme de ea. Arată cât e de primejdioasă; — şi repetă cu Ecleziastul: „Braţele femeii se aseamănă cu laţurile pe cari le întind vânătorii: *laqueus venatorum*". Ne sfătuieşte să nu ne punem nici o nădejde 'ntr'însa: — „Nu te sprijini de trestia pe care-o bate vântul, şi nu te încrede prea mult în femeie, căci carnea ei e ca şi iarba şi frumuseţea ei se ofileşte ca floarea câmpului".

Se teme de vicleşugul aceleia care a pierdut neamul omenesc: „Nici o şiretenie din lume nu se poate asemui cu şiretenia femeii: „Brevis omnis malitia super malitiam mulieris". Dar prin groaza pe care i-o arată, o face puternică şi de temut.

Pentru a pătrunde înţelesul acestor maxime, trebuie să fi trăit printre mistici şi să-ţi fi scurs copilăria într'o atmosferă religioasă; trebuie să fi respectat constrângerile şi obiceiurile cultului şi să fi citit la vârsta de doisprezece ani, cărţile acelea instructive cari îndrumează sufletele curate în lumea supranaturalului; mai trebuie să fi cunoscut povestea Sfântului Francisc de Borgia, care contempla coşciugul deschis al reginei Isabela, sau să-ţi fi amintit de apariţia stareţei de Vermont, în faţa fiicelor sale. Stareţa asta murise într'o atmosferă de cucernicie dumnezeiască şi călugăriţele cari împărtăşiseră cu dânsa dragostea de cele sfinte, crezând-o în cer, o invocau în rugăciunile lor. Dar într'o bună zi, ea li se înfăţişă, palidă, învăluită toată în flăcări: „Rugaţi-vă pentru mine, le spuse ea. Pe când trăiam încă, împreunându-mi într'o zi mâinile pentru rugăciune, — mi s'a părut că sunt frumoasă. Astăzi ispăşesc gândul acesta vinovat în chinurile purgatoriului. Recunoaşteţi fiicele mele, nețărmurita bunătate a lui Dumnezeu şi rugaţi-vă pentru mine".

In lucrările astea neînsemnate, de teologie copilărească, sunt mii de povestiri de soiul acesta, cari pun prea mult preţ pe virtute, ca să nu facă în acelaş timp voluptatea nemărginit de preţioasă.

In cinstea frumuseţii lor, biserica a făcut din Aspasia, din Laïs şi din Cleopatra, adevăraţi demoni, adevărate stăpânitoare ale infernului. Ce glorie! Nici chiar o sfântă n'ar putea rămâne nesimţitoare, în faţa unei astfel de aureole. Femeia cea mai modestă şi mai severă, care nu s'ar gândi vreodată să răpească liniştea unui singur om, ar vrea totuş s'o poată răpi tuturor oamenilor. Orgoliul femeii se împacă de minune cu precauţiunile pe cari le ia biserica împotriva ei. Atunci când sfântul Antoniu îi strigă: „Piei din faţa mea, bestie!" — spaima lui o măguleşte. Femeia e încântată să fie mai primejdioasă decât şi-ar fi închipuit.

Dar să nu vă simţiţi prea măgulite, surioarelor; voi n'aţi apărut pe pământ desăvârşite şi înarmate. Aţi fost mult mai smerite la început. Bunicele voastre din epoca mamutului şi a ursului uriaş, n'aveau asupra vânătorilor din caverne înrâurirea copleşitoare pe care o aveţi voi asupra noastră. In vremea aceea eraţi de folos, eraţi necesare; şi puteaţi fi învinse cu uşurinţă. La dreptul vorbind, pe atunci, şi chiar mult timp în urmă, aţi fost lipsite de farmec; — semănaţi cu bărbaţii, iar aceştia semănau cu animalele. Două lucruri v'au trebuit, pentruca să ajungeţi să fiţi teribila minune din zilele noastre şi cauza indiferentă şi suverană a tuturor sacrificiilor, a tuturor crimelor: civilizaţia care v'a dat ipocrizia, şi religia care ne-a îmbâcsit cu prejudecăţile ei.

Şi atunci, destinul vostru a fost hotărît: aţi devenit o taină, aţi întrupat păcatul.

Vă visăm numai pe voi şi ne pierdem pentru voi. Vă dorim cu toată puterea fiinţelor noastre, dar în acelaş timp simţim o neînţeleasă teamă lângă voi; nebunia amorului se deslănţuie, necruţătoare, în lume. Un instinct nepotolit vă împinge spre credinţă. Aveţi toată dreptatea să adoraţi creştinismul, — care v'a înzecit puterea. Aţi auzit de sfântul Jerome? In Roma şi în Asia i-aţi prilejuit o groază atât de mare încât, pentru a vă evita, s'a refugiat într'un pustiu spăimântător. Acolo, hrănindu-se cu rădăcini crude şi ars de soare până în măduva oaselor, vă regăsia încă într'însul. Singurătatea lui era plină de chipul vostru, mai frumos chiar decât voi.

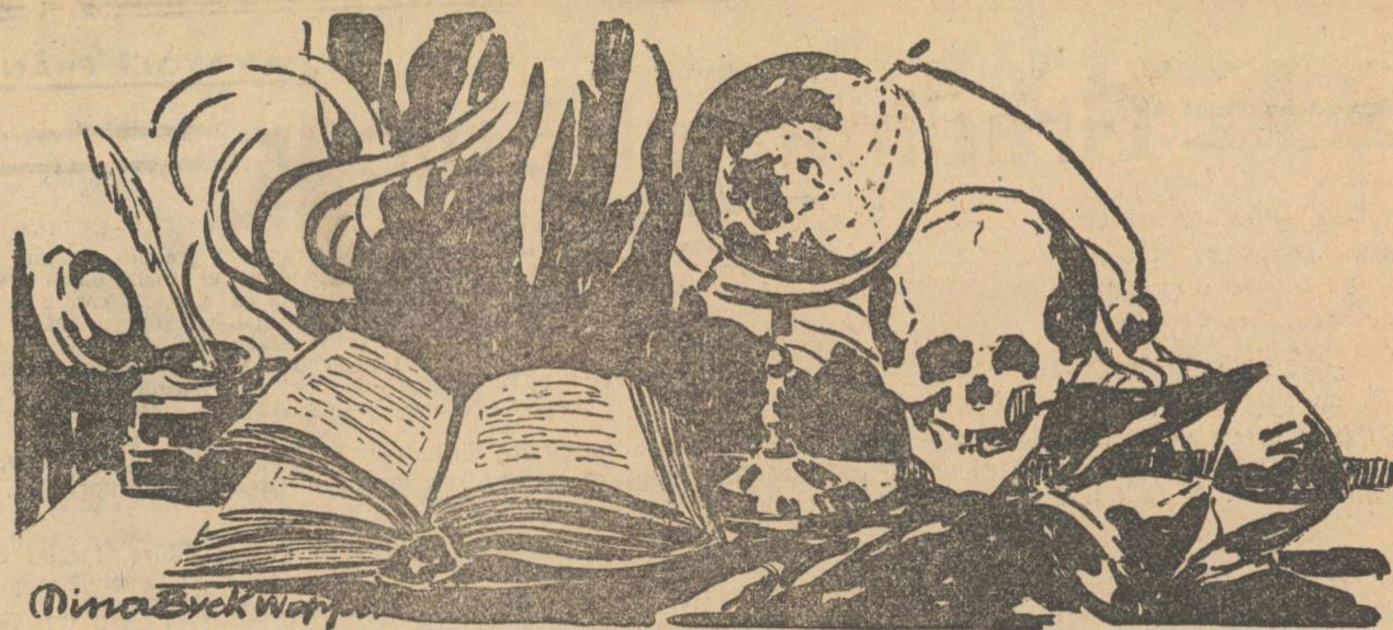
Căci e un adevăr prea adesea dovedit de asceţi, că visurile pe cari le provocaţi, sunt mult mai fermecătoare, dacă aşa ceva e cu putinţă, decât realităţile pe cari sunteţi în stare să le dăruiţi. Jerome respingea cu aceiaş scârbă şi amintirea şi apropierea voastră. Zadarnic însă, postia şi se ruga; — voi îi umpleţi cu amăgiri viaţa din care vă alungase.

Iată puterea femeii asupra unui sfânt! Mă îndoiesc dacă ar fi tot aşa de mare asupra unui obicinuit al Moulin-Rouge-ului. Luaţi seama ca nici o părticică din puterea voastră să nu dispară odată cu credinţa, şi să nu pierdeţi prea mult din clipa când nu veţi mai fi un păcat.

Sincer vorbind, nu cred să vă poată folosi raţionalismul. In locul vostru, nu m'aş împăca deloc cu fiziologiştii cari sunt indiscreţi, cari exagerează voit firea voastră, cari susţin că sunteţi bolnave când noi vă credem inspirate şi cari numesc predominare a mişcărilor reflexe, facultatea voastră sublimă de-a suferi şi de-a iubi. In legendele sfinte nu se întrebuinţează tonul acesta când e vorba de voi: dimpotrivă, acolo vi se spune porumbiţe albe, crini de nevinovăţie, roze de iubire. Desigur că e mult mai plăcut decât să vi se spună isterice, halucinate şi cataleptice, aşa cum zilnic sunteţi numite, de când ştiinţa a triumfat.

In sfârşit, dacă aş fi ca voi, mi-ar fi groază de toţi emancipatorii cari vor să facă din voi egalele bărbaţilor. Ei vă împing spre decădere. Mare lucru pentru voi de-a fi egalate cu un avocat sau cu un spiţer! Băgaţi de seamă: v'aţi şi desbrăcat de o parte din misterul şi din farmecul care vă învăluia. Nu e încă totul pierdut; se mai găsesc încă oameni cari se bat, se ruinează şi se sinucid pentru voi; dar tinerii din vremea noastră şed foarte comozi în tramvaie, fără a se sinchisi că voi staţi în picioare pe platformă. Şi cultul vostru moare, cum au murit vechile culturi....

In româneşte de H. BLAZIAN

„Ectoplasma" lui Charles Richet

Mărturisesc că nu sunt nici spiritist şi nici măcar spiritualist. Ba, în ceeace priveşte ştiinţele aşa numite *„oculte"* sunt unul din cei mai sceptici oameni din lume şi de aceea sunt în stare să înţeleg pe acei din cetitori, care cetind articolul meu din *„Adevărul literar"* intitulat *„O vizită la Institutul din str. I. L. Caragiale"* în care e vorba de *„telekinesie"*, adică puterea ce au unele persoane de a pune în mişcare corpurile dela distanţă, fără a le atinge, — mă întreabă dacă personal am asistat la vre-un fenomen de... *telekinesie*. Declar, că personal n'am văzut nimic. Nu sunt decât un cronicar al unor fapte interesante de care vorbesc oameni cu un mare prestigiu în lumea ştiinţifică modernă. Prilejul mi l'a oferit „cazul" ţărancei din judeţul Dorohoi, care după afirmările multora (dar necontrolate de nimeni) ar fi prezentat fenomene pe care Richet şi alţi savanţi le-au constatat la mulţi indivizi din toate naţiunile! Dar mai vorbesc de ele şi pentru motivlul, că chiar dacă afirmările n'ar corespunde cu realitatea, după părerea scepticilor, totuşi nu se poate tăgădui, că e un spectacol din cele mai interesante prezenţa în jurul unui *„medium"* (individul cu puterile şi însuşirile miraculoase) a doi savanţi cu reputaţie mondială (Charles Richet, descoperitorul „anafilaxiei", ilustrul profesor de fiziologie la Universitatea din Paris şi d-na Curie, vestita fiziciană, descoperitoarea radiului), ambii oameni ai experienţelor şi ai cercetărilor pozitiviste, observând fapte şi lucruri, pe care le descriu şi în care cred, pe când imensa mulţime de oameni „cu bun simţ", dar care în viaţa lor n'au scrutat realitatea, n'au ţinut un instrument de fizică în mână, râzând de aceşti savanţi, făcând glume pe socoteala lor, şi'n cel mai bun caz, ridicând din umeri cu neîncredere!

* * *

Iată-i dar pe aceşti oameni atât de interesanţi, întruniţi în biblioteca lui Richet. Sunt numai trei: *Richet, de Fontenaye şi... d-na Linda Gazzeba* (persoana cu însuşiri miraculoase — *„medium")*.

Ei se asigură întâiu, dacă nu s'a strecurat şi alt-cineva în cameră şi apoi o închid cu cheia şi experienţa începe.

George de Fontenaye se aşează la stânga d-nei Linda. ţinându-i mâna stângă, iar Richet la dreapta ţinându-i strânsă mâna dreaptă.

Nu trece mult şi... minunea! Sus de tot, dindărătul unei draperii, apare o... mână, bine formată, cu degete şi unghii. Dela această mână până la capul d-nei Linda, se observă un fel de fir fluidic... Spectacolul a fost fotografiat.

Dar prezenţa acestei doamne Linda Gazzeba dă loc la interesante fenomene, de telekinesie. Pe când îi ţine mâinile, genunchii şi capul, Richet simte de odată că o mână venită dindărătul lor, îi dă o palmă straşnică şi apoi diferite obiecte dintr'un dulap sunt scoase afară de o putere nevăzută. Aşa, un degetar porneşte singur şi se aşează pe arătătorul mâinii drepte a lui Richet; un „etui" i se aşează pe nas. Richet mai primi o floare care fusese aşezată sus pe dulap şi la care nu se putea ajunge cu mâna! Un „bahut" greu de vre-o 80 de kilograme a inceput a oscila şi a se deplasa singur!

Să revenim iar la mâna izolată care apăruse dindărătul draperiilor! Nu numai Richet, dar şi alţi învăţaţi ca prof. Ochorovitz descriu — ca văzute, simţite şi fotografiate de ei — *formaţiuni de membre rudimentare, de un fel de prelungiri materiale, ce par a ieşi din corpul mediumului*. Richet le numeşte *„ectoplasme"* Ectoplasmia — scrie Richet — *e probabil cauza telekinesiei!*

Richet şi ceilalţi savanţi cercetători în ale „metapsihicei" descriu multe de asemenea „materializări" apărute din corpurile altor „mediumuri" şi se apără cu străşnicie de bănuiala, că ei ar fi fost poate victime ale unor halucinaţiuni! E curios, că obiectele materializate au totdeauna o formă a chipului omenesc. Uneori apare numai o parte a corpului, dar alte ori se arată o fantomă cu totul dramatică, un om întreg! Richet descriind aceste fantome îşi exprimă şi el mirarea în faţa atâtor *„absurdităţi şi chiar imposibilităţi psycho fisiologice"*. Se poate ceva mai extraordinar decât să vezi formându-se sub ochii tăi, spontan, brusc, o fiinţă (nu un fel de apariţie, cum ni le arată azi cinematografele) ci o fiinţă vie, caldă, prezentând toate fenomenele fiziologice, — căci să nu se uite, că marele fiziolog a făcut pe o astfel de fantomă să respire într'un flacon conţinând apă de baryt şi a constatat tulburarea apei, ceeace denotă că în corpul fantomei au loc *„combustiuni organice!"* Această fantomă, acest „strigoi" are ca toate vedeniile de care ne vorbesc religiile şi poeţii romantici, personalitatea sa psichică, având o voinţă cu totul diferită de acea a „mediumului"!

Dar ceva mai mult! Nu se văd numai *materializări* de corpuri umane, ci şi de obiecte, haine...

Richet scrie: *„Imi pare mai simplu şi mai înţelepţesc lucru de a constata fără a înţelege, şi de a recunoaşte că orice explicaţie este condamnată la ridicol"*.

* * *

Nu ştiu dacă aţi auzit de ţăranca din judeţul Dâmboviţa, înaintea casei căreia, staţionau sute de căruţe şi trăsuri, care îi aduceau vizitatori din toată Muntenia, şi cărora ea le deslega toate misterele şi enigmele. Vă voiu vorbi de ea în numărul viitor al ziarului.

DOCTORUL YGREC

Paralelă: Continentele şi femeile

O paralelă se poate stabili între femei şi continente, şi anume:

La douăzeci ani femeia e asemenea Asiei: mistică şi misterioasă.

La treizeci de ani se apropie de **Africa:** e caldă

La patruzeci de ani de **America:** practică.

La cincizeci de ani de **Europa:** veche.

La şaizeci de ani de **Australia:** singură şi izolată.

REDOBÂNDEŞTE-ŢI PUTERILE

Dacă te simţi slab, neputincios, istovit de toate puterile fizice şi morale, dacă îţi lipseşte orice voinţă şi hotărâre, dacă vlaga tinereţei te-au părăsit şi slăbiciunea au înlocuit energia, urmează un bun sfat, ea

VITAL SYRUP

tonic, însufleţit şi viu, căci el regenerează toate funcţiunile, reînvie energia sdrobită de suferinţi morale şi fizice, datorite toate unor excesă de muncă, de energie sau plăceri, aşa de bine cunoscute de toţi intelectualii în lupta aprigă a existenţei noastre.

De vânzare la toate farmaciile şi drogueriile din România

Cronica Muzicală

Festivalul Enescu. — Şezătoarea celor trei Crişuri, la Ateneu

Al doilea concert al Filarmonicei a fost condus de d. George Enescu, având în program numai opere proprii.

Nu ştim ce a determinat acest eveniment artistic: plecarea d-lui Georgescu în ţările scandinavice, ori prezenţa temporară a d-lui Enescu în România?

D. George Enescu este nu numai un mare compozitor român, ci şi o mare figură muzicală contemporană. D. Maximilian Costin, într'o monografie îl descrie pe d. Enescu în termenii următori:

„El este un exemplu al celei mai extraordinare şi mai complexe organizaţiuni muzicale, a timpurilor de faţă. Acesta este un adevăr recunoscut de cei mai mari critici apuseni".

Să luăm de exemplu pe un critic străin, Pierre Lalo;

„Enescu este unul din cei mai expresivi şi iscusiţi violonişti ai epocei noastre. Cu toate acestea, el a închinat, în totdeauna, o mare parte din timpul său, compoziţiei muzicale, dând—nu producţiuni uşoare şi fără importanţă, cum se întâmplă cu mulţi virtuoşi de seamă—ci lucrări de muzicant veritabil".

In „Revue Musicale" din Paris, din Iunie 1904, găsim un articol despre d. Enescu care se sfârşeşte cu următoarele cuvinte: „Nu am dori ca virtuozitatea să-l întoarcă dela marea artă a compoziţiei, pentru care este atât de bine înzestrat".

Marele nostru Enescu a avut—, Luni 23 Noembrie, satisfacţia să-şi interpreteze din nou, în faţa unei săli arhipline şi înflăcărate, o parte din operele sale. Iar noi, auditorul, am avut o zi de sărbătoare.

Operele d-sale, în care sunt întrebuinţate formulele cele mai moderne, trebuesc ascultate de mai multe ori, trebuesc studiate chiar mai de aproape. Numai astfel descoperim tot frumosul şi gustăm toată emoţia, care se degajază dintr'însele.

Astfel s'ar explica de ce Alfred Bruneau, — unul din cei mai de seamă critici francezi ai timpului — îi scria d-lui Enescu următoarele rânduri, după audiţia unei simfonii a d-sale:

„Nu voiu avea prezumţia să spun că mi-am putut da seama, dela întâia audiţie, de tot ce ai pus în Simfonia d-tale—o vastă lume de idei, de sentimente şi de senzaţii, care exprimă o clocotire de geniu, un belşug de muzică, o forţă, o măreţie precum şi o poezie, o gingăşie, o liberă noutate de formă şi de expresie care m'au înflăcărat!"

Simfonia I, executată cu acest prilej, a fost scrisă acum 20 de ani. Era o ocazie fericită de a asculta simfonia în mi bemol (op. 13) sub conducerea autorului. Orchestra a înţeles şi a evidenţiat mai bine intenţiile compozitorului, subliniind părţile de pură melodie, care altfel s'ar fi desprins cu greu din inextricabilul complex orchestral. Găseam ceva din puterea lui Beethoven, din măestria lui Berlioz ori din profunzimea lui Brahms.

Şi când ne gândim că cu câteva zile mai înainte, Enescu, marele violonist, l-a interpretat magistral pe Enescu, marele compozitor, într'o sonată pentru vioară şi pian, cântând la pian cu o fineţe, cu o technică şi muzicalitate, demne de pianiştii cei mai iluştrii, o sonată pentru piano; şi când ne mai gândim că acest artist este dotat şi cu o memorie prodigioasă—rămânem uimiţi de darurile concentrate de natură asupra d-sale.

La festivalul de dăunăzi s'a executat pentru prima oară la noi, fragmente din opera Oedip.

De mult doria d. Enescu să scrie muzica pentru tragedia lui Sophocle şi, unui critic român, îi spunea acum câtiva ani: „Ai văzut vreodată insulele din mările greceşti? Se înalţă numai pe ţărmuri, drepte, goale, sterpe, fără pată, fără un copac! Siluete puternice se profilează pe cerul şi pe marea, nemărginit de albastre. Aş vrea să mă inspir de la această natură, să scriu o muzică esenţială, încă şi mai sobră decât muzica lui Gluck, o muzică de contururi simple şi mărete!"

Conducându-ne după cele auzite, putem spune că fragmentele din Oedip, reprezintă o muzică specială cu o formă concepută numai de un geniu creator, o muzică descriptivă, impresionantă prin bogăţia orchestrală, prin deslănţuirea frazelor — prin ceva ce nu găsim până acum în toată muzica, scrisă pentru scenă.

D. Enescu se găseşte azi la culmea talentului său de compozitor: muzica din Oedip o probează cu prisosinţă.

Poema românească ce încheie concertul, este prima lui compoziţie, scrisă la vârsta de 16 ani. Intr'însa se oglindeşte o sinceră nostalgie, la care contribue tot acel cadru pastoral, toată poezia noastră românească, toată sentimentalitatea unui poet de rasă. Par'că auzi la un moment dat, versurile:

Vezi rândunelele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
S'aşterne bruma peste vii
De ce nu'mi vii, de ce nu'mi vii !....

In poema românească găsim cântecele noastre dela ţară, pe care le înăbuşă, de multe ori, trivialitatea vorbelor. In aceste cântece, găsim comori, cum spune d. Em. Ciomac într'un articol din „Convorbirile literare", „Mărgăritare de acestea, mici şi nepreţuite... Este o jale o duioşie, un dor, pe care numai noi le avem!"

Opera d-lui Enescu nu e sfârşită. Acest mare artist ne va aduce şi alte surprize, de oarece dispune de o mare putere de muncă şi de un cap organizat pentru muzică ca puţini compozitori în viaţă.

* * *

„Cele Trei Crişuri", o revistă de propagandă culturală şi artistică, organizează o serie de şezători la Bucureşti, pe lângă şezătorile dela Oradea Mare; ele sunt adevărate manifestări artistice româneşti. Concertul dela Ateneu, din seara de 26 Noembrie a. c.: a avut artişti ca: d-ra Cocorăscu, d-na Zăvoianu, d. C-tin Nottara, etc.

Talentul de pianistă al d-rei Cocorăscu, laureată a Conservatorului din Viena, este destul de cunoscut, pentru a mai atrage atenţia asupra lui. Nocturna lui Scriabine şi Rhapsodie espagnole de Liszt au fost executate cu multă technică şi şcoală.

D. Constantin Nottara, împreună cu d. Andricu, au executat o sonată de Beethoven (No. 3) păstrând răceala profesorală, caracteristică maeştrilor instructori ai Conservatoarelor naţionale.

Nu putem analiza, din cauza titlului de „cronică muzicală", conferinţa mult aplaudată a d-lui Istrate Micescu, care a încheiat şezătoarea. Cadrul acesta, de melomanie de ocazie, nu părea potrivit cu caracterul sever al marelui jurisconsult. Totuşi, pentru a fi în notă, d. Istrate Micescu a vorbit de armonia dintre popoare şi de muzica discordantă pe care o face Liga Naţiunilor în marele Concert european!

I. FLORESTAN

Cronica teatrală

CRAIOVA: TEATRUL NAŢIONAL. **„Georges Dandin"** de Molière.

Doamne! e penibil să începi printr'o mărturisire de care ştii prea bine că nu te poate decât compromite faţă de cei cărora le-o faci. Ţi se cere pentru aceasta o doză remarcabilă de curaj pentru a înfrunta oprobiul public; sau un accentuat spirit de bravadă, capabil să te ridice împotriva părerilor şi gustului obştesc; sau un fond congenital şi inepuisabil de sinceritate, à tout risque; sau o nevoie neastâmpărată de a spune exact contrariul celor gândite de toată lumea; sau, pur şi simplu, corectitudinea rară de a-ţi mărturisi — coram populo — scăderile şi lipsurile sufletului sau minţii (unii numesc aceasta cinism).

Martor mi-e bunul Dumnezeu că nu mă aflu în nici una din ipotezele mai sus şi în treacăt pomenite: n'am cât de puţin curajul de a contrazice pe cineva care pare a ţinea la o ideie sau un simulacru de ideie; sunt incapabil să cred că am dreptate, când doi semeni ai mei susţin că n'am; (pentru un problematic şi puţin eventual viitor biograf al meu, amănuntul acesta caracteristic: când două binevoitoare persoane îmi atrag atenţia că sunt beat, mă duc imediat să mă culc, oricât aşi fi de convins — et pour cause — că n'am de unde fi beat); sunt destul de inteligent ca să pot fi ipocrit, oridecâteori nevoia o cere; şi nici nu simt cât de puţin imboldul de a mă spovedi în public, probabil fiindcă n'am în sânge deprinderea de a căuta pe cineva căruia să-i povestesc — înlăcrămat — cum am păcătuit, pentru a cere iertare şi apoi — fireşte! — a o lua d'acapo (iată de ce n'aşi fi fost bun să servesc de model pentru un personaj de roman rusesc: nu îndeplinesc condiţia principală, aceea de a putea îngenunchia la primul colţ de stradă pentru a-mi mărturisi păcatele ticăloşiei mele, poporului).

Şi totuşi simt o nevoie irezistibilă de a destăinui — cui o fi! — ceva umilitor pentru demnitatea mea, umilitor fiindcă pune într'o situaţie de echivoc calităţile mele estetice; o nevoie comparabilă aceleia a găinei care se pomeneşte că din ouăle de ea clocite s'a născut şi un pui de raţă şi care ţine să-şi exprime pentru a înştiinţa universul, oroarea ei desăvârşită pentru monstruozitatea aceasta de care ea — vai! — nu-i străină.

Intr'un cuvânt, sunt silit să mărturisesc că Molière nu mă amuză de loc.

E desigur trist, incontestabil. Inseamnă a mă declasa de bună voie, când nimic nu mă obligă la aceasta: mi-ar fi uşor să scriu despre el cele câteva rânduri de banală admiraţie la cari se socoteşte obligat orice cronicar silit a vorbi despre autorul „Avarului", să vorbesc de geniul marelui Pocquelin, de satira aceluia care a scris „Tartuffe" şi „Preţioasele ridicole" (e o glumă, probabil, informaţia că piesa aceasta din urmă — de nici un interes general — se va reprezenta la Teatrul Naţional!)

Dar n'o voiu face: ci voi avea — cum să spun? — sinceritatea de a mărturisi că bunul Molière mă plictiseşte în mod remarcabil.

„Georges Dandin", ultima premieră a Teatrului Naţional din Craiova, nu se deosebeşte de celelalte piese ale lui Molière decât prin aceia că-i mai amuzantă: la cele 3 acte de proză clasică — Molière e clasic fiindcă a trăit acum 300 ani — s'a adăugat balet şi muzică a căror îmbinare ne-a făcut să ne credem o clipă la teatrul de varietăţi, spre mulţumirea sufletească — şi de celălalt fel — a tuturor: fustele scurte ale dansatoarelor, pasul câteodată îndrăzneţ şi picant au salvat spectacolul.

...Şi nu era lucru uşor aceasta, căci proza molierescă era prezentată onor. public craiovean printr'un prolog, — vai! în versuri — scris de un domn poet local, cu ochelari mari şi plete idem de artist autentic.

Dacă, totuşi, piesa va avea succes, aceasta se va datora d-lui Coco Demetrescu—un Georges Dandin inteligent şi simpatic —, d-nei Ortansa Tudoraş Cosmin, subreta de rassă, muzicei şi baletului.

Dacă nu era baletul... puţini ar fi rămas în sală.

Aşa, au plecat numai spectatorii din preajma scenei: prea vedeau de aproape baletistele!

MANUEL MENICOVICI

Alba-Iulia radiotelefonoscopiei

Printr'un frumos capriciu de imaginaţie un publicist ardelean se vede în ziua de 1 Decembrie a. c. în faţa unui aparat de radiotelefonoscopie perfecţionat într'atâta în cât undele trimise acum şapte ani de la Adunarea din Alba-Iulia şi percepute astăzi în spaţiu şi timp, îi permit să revadă din nou gloriosul eveniment al vieţii naţionale de atunci. Ardeleanu plecat în faţa imaginilor acelei zile, printre care şi el personal, se revede în mijlocul camarazilor de luptă epocală, comunică accentelor acestei amintiri semitonurile tristeţei şi dragostei cu care tot omul îşi restaurează uneori trecutul. In literatură mai găsim aceste accente, scrise acum o sută şi ceva de ani, de Dickens, în „Cântecul de Crăciun în proză". Avarul Scrooge dus de spirit la locurile unde copilărise, vede şi aude oamenii şi lucrurile cum au fost şi au petrecut la ţară la un Crăciun cu vre-o şaizeci de ani în urmă. Scrooge se minunează de viaţa şi vioiciunea celor apuse în copilăria lui reeditate de fantasmele nopţii de Crăciun. Spiritul îl lămureşte că nu sunt decât „umbrele lucrurilor şi a fiinţelor care au fost, şi ele nu sunt conştiente de prezenţa noastră". Dickens îşi imaginase sentimentele acute de dor şi regret în faţa restaurării fantomatice a trecutului. Scrooge şi-l revăzuse, fiind schimbat de cei şaizeci ani de viaţă, care-l făcuseră un avar nesimţitor. Nu e tot aşa în zilele noastre, în faţa imaginării radiotelefonoscopiei, care desfiinţează timpul şi spaţiul: Generaţia care poartă luptele curente, politice şi literare, se uită cu dor şi regret, la fantoma reapărută mulţumită fanteziei inspirate de minunea radio-ului, a frumoaselor principii şi porniri de odinioară.

CARŢI ŞI REVISTE

O ŞCOALA DE ARTE FRUMOASE

O şcoală de arte frumoase se va înfiinţa în curând la Cluj. Ar fi una din puţinele isprăvi de-o incontestabilă utilitate ale ministerului, despre care s'a svonit în timpul din urmă că se va desfiinţa. Ardealul n'a avut până acum o astfel de şcoală; ceeace avem la Baia Mare nu se poate socoti o şcoală, ci mai curând o colonie de artişti în care se face din iniţiativă particulară şi educaţia altora mai tineri. La Baia Mare profesorul e în primul rând natura, acea ciudată natură cu vegetaţie grasă, exotică, şi cu munţi, sub cari se ghicesc încă vulcanii stinşi ce cutremurau altă dată toată provincia. La Baia Mare lumina şi-arată toate virtuţile, plantele au ceva cald-femenin şi sunt albastre, iar conurile munţilor stau unul lângă altul, cu intenţii şi realizări de compoziţie geometrică, încât privindu-i îţi spui: aici Dumnezeu a invitat pe Cézanne. In aerul de-o nepătrunsă adâncime, între munţii şi pădurile animalic-cărnoase de-acolo — artistul pictează fără să vrea şi uneori fără să ştie, à la Van Gogh, sau à la Gauguin. Pentru pictorii formaţi e o admirabilă regiune. Pentru elevi poate prea concentrată şi cu prea multe valori, deci copleşitoare şi nepedagogică. Locul pentru noua şcoală de arte frumoase s'a ales prin urmare mai bine la Cluj. Sărăcia fără pitoresc natural din împrejurimile acestui oraş nu va ispiti înainte de vreme penelul elevului, ci-l va sili, dimpotrivă, să stea stăruitor între cei patru pereţi ai şcoalei, în faţa modelului omenesc. Studiul anatomic trebuie să premeargă imnurilor dedicate veşnicei fecioare: naturii. Afară de aceea, Clujul e un oraş de şcoale; tânărul, obişnuit cu rigoarea stăpână aci, va şti să preţuiască libertatea de mai târziu şi nu va abuza niciodată de ea. Directorul noii şcoale e d. Alexandru Pop, fost mulţi ani profesor şi la Academia de arte din Budapesta. Dintre pictorii mai în vârstă, stabiliţi în Ardeal, d. Capidan, macedonean de origine, ca artist de-un academism cam balcanic, violent-pitoresc — va fi de sigur un foarte acceptabil profesor, sau cel puţin învăţăturile bune de natură tehnică ce le vor primi dela el elevii nu vor fi covârşite de cele rele, de ordin estetic. Presupunând însă că şcoala va avea şi un bun profesor de estetică, controlor al gustului, primejdia ce o reprezintă pictura d-lui Capidan va fi minimală. Restul profesorilor e alcătuit din oameni tineri, abia ieşiţi şi ei din şcoală, unii produse autohtone, alţii sosiţi din străinătate. Hotărîrea ministrului de arte de a deschide un drum celor tineri e aşa de fericită, că ne întrebăm cui îi revine paternitatea ideii. Tinerii profesori despre cari se vorbeşte sunt: Demian, Pascu, Ciupe, C. Bogdan... Demian, cunoscut în deosebi din paginile revistei „Gândirea", e cel mai talentat ilustrator ce-l avem azi. Prin desenele sale cu ţărănci stilizate, cu madone în port ardelenesc, cu minore stângace în peisagii pastorale, şi-a câştigat repede un nume. Linia de pură tradiţie bizantină câştigă, sub peniţa lui ceva din sensualitatea, rafinăria şi căldura uşor frivolă a rococoului. Are în plus o naivitate, care aşa de greu se împacă cu orice stilizare. Şi totuşi Demian împreună maniere cari par a se exclude, le împreună cu talent şi gust. In desenele sale, Demian e un copil precoce, în pictură se caută şi astăzi încă. S'a încercat, şi cu mult succes în arta decorativă (în Franţa a pictat bisericuţe pe moşiile unor conţi). In timpul din urmă a reuşit să ne convingă prin câteva portrete. In pictură Demian pipăie noui posibilităţi; nu ne îndoim că într'o zi ne va aduce şi aici marea surpriză. In orice caz, între cei tineri de tot, e acela pe care îl urmărim cu cele mai multe nădejdi. — Pascu, un sculptor, şi-a desvoltat meşteşugul în mediul artistic dela Baia Mare. Pentru vârsta sa e de-o maturitate ce înduplecă orice rezistenţă critică. Ciupe ar putea să devină un bun portretist, dacă şi-ar impune o muncă mai sistematică. De C. Bogdan n'am văzut nimic (abia s'a întors dela Paris), dar notăm că ultima sa expoziţie de pictură dela Bucureşti a fost în genere destul de bine primită.

Şcoala dela Cluj, a cărei deschidere e pe curând proiectată, va avea o deosebită importanţă pentru toată provincia ardelenească. Ardealul niciodată n'a fost sărac în talente, dar, din lipsă de şcoale, aceste talente au căzut repede în diletantism iremediabil sau au apucat drumul ispititor şi plin de curse al străinătăţii.

L. BLAGA

VIAŢA ROMANEASCA (No. 10). — Vorbim în altă parte despre remarcabilul articol al d-lui I. Botez, intitulat „Hamlet", şi care cuprinde, în dezacord cu toate criticile de până acum, o interpretare nouă şi unitară celui mai complicat personagiu al lui Shakespeare. Asupra acestui articol, de-o rară importanţă, vom reveni.

D. Ionel Teodoreanu îşi continuă romanul „La Medeleni". Apar în scenă fete sprintene, voinice — sau molatice, într'o aureolă de senzualitate.

Astfel ne întâmpină Olguţa — „zveltă şi flexibilă ca un arcaş adolescent. Picioarele dezvăluite sub rochia scurtă de tenis, arătau muşchi de patinatoare cu fine oţăliri în dungi, pulpe vioae, glezne înalte. Presimţeai genunchii dominatori de amazoană.

Imbrăcase pentru tenis o bluză-cămaşă, cu guler răsfrânt şi mâneci scurte, — sub ţesutul căreia sânii mici nu tremurau, nici palpitau, dând pieptului, mai curând relief de juvenilă şi impertinentă voinicie, decât turburătoare feminitate.

Nici o îngreuere, lene, moliciune sau şovăire, nu stânjenea vioiciunea ritmului elastic, a trupului durat din biciuri de muşchi repezi pe oase subţiri şi impetuoase.

Işi împodobise strâns — ca un pescar napolitan — pletele brune, cu o batistă de mătasă galbenă care punea tonuri portocalii pe obrajii arşi de soare şi de vânt. Arcul sprâncenilor era lung, dens şi cu o zburlire mefistofelică la îmbinarea cu rădăcina nasului. Ochii de un negru tropical se alungeau atât de puternic în colţul genelor, spre tâmple, încât ochii celui spre care se îndreptau osteneau, ca o crenguţă învăluită şi copleşită subit de aripele vaste ale unui zbor greu. Vivacitatea-i sclipea în ochi şi 'n nări ca un ger.

Şi cum venea în vârfuri, întâmpinată de ogarii care se întorceau curbi spre stăpâna lor, părea icoana combativă a saltului spre viaţă, cu frunte dârză, cu dinţi albi, şi albi ogari pe delături, alegorici, par'că".

Apoi ne apare înainte Monica — „în halat de bae, cu umerii iluminaţi de aur inelat. Işi usca părul la soare. Se lăuse. Un abur rumen îi încălzea obrajii. Pe genunchi ţinea o carte deschisă, fără s'o citească.

Se ridică în picioare, adunând în snop pe ceafă, părul încă jilav. Mânecile largi alunecară, descoperind braţele goale. Işi scutură capul, înzeuindu-se din nou cu aur.

Departe curgea lină şi albastră linia dealurilor.

Frumuseţea Monicăi se afirma deodată, ca splendoarea unui trăsnet. Aşa cum era învăluită în căderea amplă a faldurilor halatului alb cu glugă şi mâneci încăpătoare, în faţa zărilor cu dealuri florentine, — părea pogorîtă din cerul pur al picturii italiene, ca un înger cu aripile strânse, ţinând desfăşurat în mâini un sul cu muzică pentru glasul heruvimilor.

Fineţea plină a obrajilor şi a liniei gâtului, alunecând dela bărbie în curbă lungă de stea căzătoare, făcea să se presimtă puritatea sprinţenă a sânilor subit rotunzi.

Formele Monicăi erau lungi alintări de linii întretăiate, cum sunt înmănucherile jet-d'eau-urilor, sau melodiile violetelor cântate cu arcuşuri lungi.

Era avântată cu suprema şi delicata supleţă a fumului în văzduh acalmic. Părea că se mişcă în vârful degetelor, dar picioarele călcau orizontal pământul şi totuş, trupul părea înălţat — nu înalt — alungit, nu lung.

Aşa sunt trupurile cereşti cărora aripele — ridicându-le povara ritmică a paşilor — le avântă conturul senzual, spiritualizându-l cu o născândă înălţare de zbor oprit vertical, atent parcă, spre orizonturi, de unde poate să apară iară, porunca zborului. Şi aşa sunt uneori întrupările tinereţii, pogorîte pe pământ în scurt popas.

In lumina ovală a frunţii şi a obrajilor, sprincenile deschideau arcul dublu al aripilor de cocor în zori de primăvară. Păreau că vin plutind, de departe, dintr'un străveziu de zare, sau că se pierd afund.

Iar mâinile Monicăi, înguste, calme şi cu degete prelungi, puteau să poarte crinul religios, şi să încapă în mănuşa de argint care îmbracă pe icoane mâinile Mariei..."

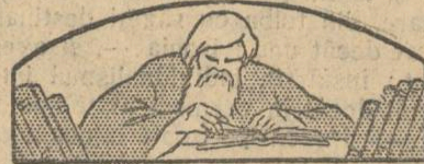
Iată două personagii vii, pe care parcă te aştepţi — cu ocazia unei vizite la Iaşi — să le întâlneşti pe stradă..., dacă nu s'or fi măritat între timp şi or fi plecat cine ştie unde. Oricum.... o curiozitate foarte puţin literară te îndeamnă să-i ceri autorului — amănunte complecte...

D-ra Otilia Cazimir, contemplând figurile din „Antologia poeţilor de azi", s'a hotărît să-şi însemne impresiile într'o cronică fantezistă. Desenele, de d. Marcel Iancu, au înfiorat-o. Toţi poeţii români seamănă cu nişte maimuţoi. Cât despre d-sa...

Mă văd aici
cu gura strâmbă, cu ochi mici,
cu nasul ca de cucuvea...

...Când mi-au văzut ai mei portretul,
M'au căinat, cu mâinile la gură:
— Vezi? Cin' te-a pus să faci literatură?..
Iar biata mama m'a bocit,
Că după asta, sigur, — nu mă mai mărit!

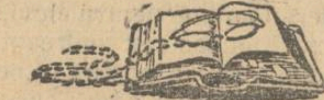
In restul numărului — o reuşită schiţă a d-lui Demostene Botez; un articol despre bacalaureat, de d. I. Simionescu; un sonet de d. M. Codreanu; cronici, recenzii, etc. — *M. Sv.*

LES NOUVELLES LITTERAIRES (No. 161, 1925). — Un articol „Artă şi democraţie" semnat de *Benjamin Crémieux,* criticul autorizat, şi traducătorul, în franţuzeşte, al nuvelistului şi dramaturgului italian: Luigi Pirandello.

Problema aceasta: „Artă şi democraţie", Crémieux o socoteşte de dată recentă; ea este contimporană instauraţiei regimului democratic, al sufragiului universal şi al desfăşurării instrucţiunii obligatorii. Arta nu se adresează decât indivizilor cari sunt demni de ea. Democraţia, desfăşurând instrucţiunea, a multiplicat numărul cititorilor; dar pentru cea mai mare parte din ei arta este o recreaţiune cu totul pasivă, nu o petrecere activă, o lărgire a eului. Iată pentruce artistul, fără grija de a se diminua, se preocupă mai mult de cerinţele interne decât de publicul mare. Nivelul mijlociu al umanităţii este mediocritatea. Este zadarnică deci speranţa unei arte pentru popor, spune Crémieux; ar fi chiar criminal să se dorească o asemenea artă, pentrucă ar fi, în mod forţat, o artă de a doua zonă.

Dar, adaogă Benjamin Crémieux, să nu se confunde arta populară, cu arta pentru popor. Arta populară, poezia, poveştile populare sunt născute dintr'un răgaz îndelungat, din disponibilităţi de sentimente şi dorinţe ale unui popor de ţărani sau de păstori, cari nu cunoşteau muncile forţate, existenţa istovitoare a proletariatului industrial de astăzi. O artă populară nu se va putea naşte decât atunci când condiţiile muncii se vor schimba cu totul. Prin urmare arta rămâne, după B. Crémieux, încă apanagiul unei minorităţi.

(No. 162, 1925). — Număr închinat, în mare parte, scriitorului mort de curând, *Elémir Bourges*, unul din cei zece membri ai Academiei Goncourt. Elémir Bourges, din generaţia lui Paul Verlaine, Raoul Ponchon, Barbey d'Aurevilly, Paul Bourget şi André Pigéon, a cunoscut succesul de timpuriu şi avea pentru literatură cultul unei adevărate religii. Opera lui capitală: „La Nef", este — după Edmond Jaloux, care consacră operei un studiu amănunţit — o poemă mistică în care se rezumă destinele omului şi conflictul care se naşte în jurul lui din religie şi metafizică. Este tragedia cunoaşterii, drama omului aruncat în luptă cu zeii. Toate teoriile filozofice defilează înaintea noastră, nu ca discuţii zadarnice, ci sub forma unor conflicte patetice şi sfâşietoare.

Compusă între anii 1892 — 1919, „La Nef", este o operă care întrece timpul în care a fost creată, demnă de „Paradisul pierdut" al lui Milton sau de „Prometeul" lui Shelley. Dar dacă forma îi e, în genere, voit eschyl-iană, fondul, semnificaţia lui, poartă accentul fundamental din „Faust", al lui Goethe. Operă filozofică şi literară de mare amploare, „La Nef" nu este accesibilă tuturora. Spre a fi citită şi apreciată ea cere o cercetare amănunţită, o concentrare a spiritului, ceeace nu este, în gustul şi preferinţa contimporanilor.

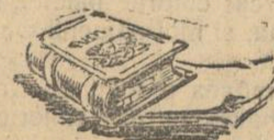

LA REVUE DE FRANCE (No. 22, 1925). — Despre poezia poloneză actuală scrie d-ra Marya Kasterka, arătându-i idealurile şi precizându-i caracteristicile. După criza romantismului şi după o încercare de realism, începutul secolului al XX-lea, trăieşte, viaţă nouă, prin cei trei mari reprezentanţi ai poeziei poloneze: Miriam, Antoine Langé şi Jean Kosprowicz.

Miriam este, mai întâiu de toate, un mare artist al formei. Nu poate fi ceva mai melodios şi mai sonor, spune autoarea articolului, decât un rondel sau un sonet de Miriam. Toată puritatea formei lui, Miriam a împrumutat-o din Maeterlinck, Hérédia, Théodore de Banville sau Villiers de L'Isle Adam, ale căror opere le-a tradus în cea mai curată şi mai expresivă limbă poloneză, *Langé* este un poet simbolist şi filozofic; a imitat forma lui Keats, dar fondul îi este, în general, propriu, rareori cu reminiscenţe din Shelley. „Lilith", „Vénus la mendiante" şi „Logos", sunt poemele lui mari, la numărul cărora se poate alipi acea vestită „Berceuse", cântec duios şi pătruns de o simţire îndurerată:

Dors, en écoutant ma rauque chanson
Car tu iras tôt, trop tôt, peut-être!
A la guerre sans canons et sans grenades,
A la guerre sans tambours, sans musique,
A la guerre contre la faim.

Un violent contrast cu Langé formează *Kosprowicz*. Pentru el poezia, mai înainte de a fi artă, este o vorbire lăuntrică, înclinarea spre speculaţia filozofică. Marya Kasterska crede însă că adevărata lui originalitate stă în poemele ţărăneşti, mai ales în poemele de pură descripţie lirică.

L'EUROPE NOUVELLE (No. 405, 1925). — Număr cu planşe şi hărţi, cu text bogat, închinat Radiotelegrafiei şi Radiofoniei. Două studii care se ridică peste preocupările de technică: „Rolul naţional şi internaţional al radiofoniei", semnat: General Anthoine şi: „Radiofonia şi proprietatea artistică şi literară", după declaraţiile d. M. Tirman, consilier de stat. — *g. b.*

BIBLIOTECA

N. DAVIDESCU

CRIMA
DIN
STRADA NOPŢII
(POVESTIRI)

Preţul 8 Lei

G. BOGDAN-DUICA: DESPRE „LUCEAFARUL" LUI MIHAIL EMINESCU
Tipografia A. Mureşi nu: Branisce & Co. Braşov, 1925

Studiul d-lui G. Bogdan-Duică despre izvoarele poemei „Luceafărul" de M. Eminescu, este o reproducere din „Anuarul-almanah jubilar al liceului Andrei Şaguna" din Braşov, şi constitue o serioasă cercetare asupra influentelor care au intrat drept componente hotăritoare în concepţia genială a poetului. Dr. N. Gaster indicase încă de mult că Eminescu s'a inspirat în primul rând din basmul poporan „Fata în grădina de aur", publicat în traducere germană de către Kunisch, în lucrarea „Bukarest und Stambul". Ştirea lui Gaster o confirmă şi o notiţă a poetului dintr'un manuscript academic. „In descrierea unui voiaj în ţările române, germanul Kunisch povesteşte legenda Luceafărului. Aceasta este povestea. Iar înţelesul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaşte nici moarte nici noaptea uitării, şi munca lui scapă de noaptea uitării; pe de altă parte, aice pe pământ, nici e capabil a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n'are moarte, dar n'are nici noroc". Şi mai departe: „Mi s'a părut că fiinţa Luceafărului din poveste seamănă mult cu soarta geniului pe pământ şi i-am dat acest înţeles alegoric".

Ce spune legenda lui Kunisch? O fată de împărat stă închisă într'un palat din valea galbenă, bolnavă, căreia cu greu i se deschide fereastra, să se mai întremeze. In timpul acesta trece un smeu, care se preface mai întâi în vânt, ca s'o desmierde, apoi în stea şi din stea într'un tânăr frumos, cerându-i să-l urmeze „mai sus de nouri, în vecinătatea soarelui". Noaptea următoare veni mai întâi prefăcut în ploaie şi apoi iarăş deveni frumos „cu ochi ca marea cea adâncă şi cu păr ce lucea, în lumina lunii, ca solzii peştilor". Fata îi cere negarea vieţii lui nemuritoare: „Ca să te urmez şi să fiu a ta, trebuie să te lepezi de toată puterea şi nemurirea ta, trebuie să fii om ca toţi ceilalţi, ca să te pot îmbrăţişa fără să mă tem de tine". Ca în poema lui Eminescu:

Dar dacă vrei cu crezământ
Să te 'ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pământ,
Fii muritor ca mine.

Atunci duhul cel puternic se uită la fata cea frumoasă şi nici o jertfă nu i se păru prea mare pentru iubirea lui. Se preface în curcubeu, se urcă la cer şi roagă pe Dumnezeu să-i ia nemurirea:

„Doamne, îţi aduc înapoi toată strălucirea şi puterea ce mi-ai dăruit. Iubesc o copilă a pământului, de aceea îngăduie-mi, o Doamne, să fiu vremelnic şi slab ca ea". La Eminescu:

De greul negrei vesnicii,
Părinte, mă desleagă...

Şi într'alt loc:

Re'a-mi al nemuririi nimb
Şi focul din privire...

Legenda urmează aceeaş, şi în basmul poporan şi în poema lui Eminescu. Dumnezeu îl sileşte să privească în jos, pe pământ; el vede (în basm) cum frumoasa din grădina de aur fuge cu feciorul de împărat în lume, sau (în poema lui Eminescu) cum Cătălina rămâne la dragostea pământească a lui Cătălin. Legenda poporană se sfârşeşte însă mai dureros: smeul prăvăleşte o stâncă şi omoară pe fata de împărat; feciorul de împărat porneşte cu gândul şi inima îndurerată, dar ajunge în valea amintirii, nu poate merge mai departe, ascultă cântecele păsărilor, care preamăreau minunata frumuseţe a fetei, până ce muri de dor. Eminescu a prefăcut legenda şi a luat numai elementele care-i puteau lumina concepţia. Steaua incertă a prefăcut-o în luceafăr, iar în final aduce sublimul unei contemplaţii pure:

Trăind în cercul vostru strîmt
Norocul vă petrece —
Şi eu în lumea mea mă simt
Nemuritor şi rece.

După ce analizează, în felul acesta, basmul poporan şi poema lui Eminescu, şi după ce stabileşte materialul luat din legendă şi prefăcut de genialitatea lui creatoare, d. G. Bogdan-Duică constată mai departe influenţe de detaliu, din povestirile lui Hoffmann, din mitologia Greciei şi Romei antice, din mitologia indică şi filozofia lui Giordano Bruno. Hyperion — luceafărul — marea şi luceafărul nedespărţiţi, ideea de a jertfi nemurirea pentru un suflet muritor, toate acestea „s'au întrupat, aşa dar, după chipul şi înfăţişarea celor greco-romane, desvoltate din sâmburii primitivi ai vieţii arice". Influenţa persano-arică autorul o constată după versuri din variantele „Luceafărului": „Iţi dau un petec de pământ, ca să te cheme Buddha", sau, mai ales, din visul mamei lui Zoroastru, în care sunt puse aceleaşi contraste dintre lumină şi întuneric, dintre bine şi rău.

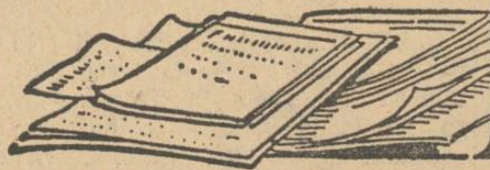
Din concepţia cosmică puţin a rămas în „Luceafărul" tipărit, dar mai mult se află în variante. Intreagă această concepţie cosmică Eminescu a luat-o dela Giordano Bruno, filozoful renaşterii italiene, din „De l'infinito universo e mondi", şi mai ales din „Della cauza, principio et uno".

Dar dacă unul e în tot
Şi toate sunt în una...

sunt două versuri dintr'o variantă în care stă principiul din „Della cauza"; însăşi semnificaţia apostrofei finale se găseşte în dialogul al patrulea din „Della cauza", în care Giordano Bruno, când vorbeşte despre materie, o numeşte: femeie. Iată şi explicaţia lui Polihimnio din dialogul amintit: „Despre aceea, fie cum va voi; eu rămân la părerea că trebuie înfruntată pofta şi a uneia şi a alteia, deoarece este cauza tuturor relelor, suferinţelor, lipselor, pieirilor, destrămărilor. Voi nu credeţi, că dacă materia s'ar mulţumi cu forma ei actuală, nici o schimbare şi nici o suferinţă nu ne-ar lua în stăpânire, că noi nu am muri *ci am fi nepieritori şi veşnici?"* — idee care, la Eminescu, revine în acel mândru şi aspru „nemuritor şi rece" aruncat în faţa unei femei, a cărei materie este insultată: „chip de lut". Eminescu însuşi a lăsat scris, că finalul „Luceafărului" este „à la Giordano Bruno". O dovadă mai mult de înaltă cultură filozofică a poetului. Şi în felul acesta „puţin i-a dat lui Eminescu basmul; mult, aproape tot, a dat el basmului".

Ar trebui, poate, să insist asupra calităţilor de cercetător ale d-lui G. Bogdan-Duică şi de perfect armonizator al cauzei şi efectului; dar, din darea noastră de seamă expozitivă, fiecare se va convinge că metoda cea mai clară şi mai rodnică, în materie de istorie literară, îi aparţine.

George Baiculescu

ÎNSEMNĂRI

Hamletul d-lui I. Botez

Un critic literar englez a tranşat printr'o soluţie foarte prozaică interminabila enigmă a personalităţii lui Hamlet. Ii recunoaşte o fire plină de nehotăriri şi inconciliabile contradicţiuni, într'un cuvânt dă dreptate acelor câteva mii de interpeţi care fac din eroul shakespearean un fel de statuie a zăpăcelei. Decât—adaogă el—autorul moral al zăpăcelei nu-i nici Hamlet, nici ereditatea, nici mediul, nici împrejurările biografice, ci ....Shakespeare el însuşi. Autorul este... chiar autorul. Iar motivul e înmărmuritor de simplu : **Hamlet e o tragedie ratată.** După ce a compus-o intr'un fel, Shakespeare a schimbat-o într'altul, apoi intr'un al treilea, al patrulea... Şi suspomenitul critic literar englez urmăreşte cu rigoarea unui judecător de instrucţie fiecare din versiuni, le juxtapune, le confruntă, le compară, şi conchide... că nehotărârile personajului sunt mult mai mult incertitudinile dramaturgului...

Iată un argument de natură a opri elanul tuturor acelora cari se complăceau in a găsi perversităţi rafinate şi modernităţi „fin de siècle" în nefericitul print al Danemarcei. Mă gândesc bunioară la Jules Laforgue, care ne-a dat un Hamlet ale cărui trăsături fundamentale sunt vanitatea literară şi un fel de „je m'en fiche"-ism bulevardier, amestecate cu o foarte burgheză pietate filială.

Asemenea Hamletizări retrospective, şi în genere orice încercări de a se explica mai mult sau mai puţin medical incoherentele personajului, sunt paralizate în faţa unui fapt pozitiv şi brutal : **Shakespeare e vinovatul.** El a greşit, el a încurcat culorile paletei. Nu Hamlet, personal, şi nici tatăl său, şi nici oamenii din jurul lui nu-s responsabili...

...Dar, mai rămânea o scăpare. Dacă cumva, în ciuda ezitărilor lui Shakespeare, Hamlet este, el, dinpotrivă, un model de voinţă rectilinie şi vânjoasă, un potenţial considerabil de energie adevărată, şi nici de cum un plăpând timid, nevoit să simuleze o nebunie în care sfârşeşte şi el să creadă pe jumătate, ca să-şi poată mai comod combina o răzbunare in care el însuşi nu crede aproape de loc.

In loc de aceasta, dacă ne-am închipui un Hamlet cu totul altul, aşa depildă cum a încercat deunăzi, în ultimul număr din „Viaţa Românească". să ne picteze unul d. Ioan Botez, profesorul de literatură engleză de la Universitatea din Iaşi ?

După acest subtil şi ingenios scriitor, Hamlet este pur şi simplu **omul puternic,** care verifică vorba lui Ibsen: **„omul cel mai tare e omul cel mai singur".** Hamlet e înspăimântător de sigur în mijlocul oamenilor mici şi intriganţi care compun Curtea regală dela Elsinoore, începând cu regele însuşi. Ofelia, în care el credea, — o descoperă că e spioană. Se înşală, desigur, dar el — cum zice d. Botez — n'a citit piesa ca să ştie că se înşală... Inregistrează deziluzia, şi o adaogă la altele multe, care, toate, îl depărtează mereu mai tare de lumea dimprejur. Cât despre răzbunare —, acest sentiment nu poate găsi pământ prielnic în sufletul lui Hamlet. Răzbunarea presupune o oarecare afinitate morală între cele două persoane învrăjbite. Intre Hamlet şi nici una din minusculele canalii care mişună la Curte nu putea exista contact spiritual. Iată de ce răzbunarea e la Hamlet o corvoadă, o datorie de care îi este silă să-şi tot aducă aminte, o obligaţie pentru care — vorba d-lui Botez — trebue în permanenţă să facă nod la batistă.

Şi astfel, una câte una, bizareriile psihologiei hamletiene se explică — ceeace e meritoriu din partea d-lui Botez — şi — ceeace-i încă şi mai meritoriu — se explică **altfel** decât până acum. Hamlet, din simbolul zăpăcelei, devine personificarea omului superior, dezadaptat faţă de ticăloşia mediului, superb de forţă, dar paralizat de manoperile mici şi multe ale celorlalţi, sau — cum spune d. Botez — un Prometeu cu energia unui erou al Renaşterei...

* * *

Este, desigur, mult adevăr în construcţia d-lui Botez. E foarte probabil că Hamlet constitue un om care încearcă — lucru necutezat pe-acele vremuri — să-şi facă singur-el destinul. Ce-i drept, încercarea nu isbuteşte. Adică, la urma urmei, isbuteşte, căci tot tragicul evenimentelor piesei se datoreşte faptului că Hamlet este nemulţumit cu starea de lucruri, că vrea alta, şi că aceea pe care o obţine, bună-rea, o socoate în tot cazul preferabilă celei dela început...

In fond, există între Hamlet şi eroul renaşterei o importantă asemănare : amândoi trec peste cătuşele multiple cu care societatea ne stânjeneşte spontaneitatea. De cât, omul renaşterei găseşte aceste cătuşe aproape gata-sfărâmate. Burkhardt chiar definea renaşterea : spulberarea tuturor lanţurilor ce legau odinioară pe individ (familie, patrie, fidelitate, loaialism, solidaritate profesională, etc.) şi din această năruire, răsărirea Individualităţii goale, slobode şi întreprinzătoare.

E de prisos să spunem că nu tocmai aceasta e ambianţa socială în care trăieşte Hamlet, şi că, la urmă urmei, o comparare a lui cu eroii renaşterei nu este mai fericită că identificarea cu Prometeu (Prometeu este delegatul tacit al umanităţii vaste şi mărunte împotriva intereselor puternice şi înguste ale minorităţilor dominante). Rămâne însă în picioare adevărul fundamental din teoria d-lui Botez : Hamlet nu e un nehotărât maladiv, ci un erou plin de voinţă şi vigoare. Eforturile lui nu-s paralizate de auto-analize bolnăvicioase, ci ii sunt frânte de ticăloşia oamenilor. Şi pentru ca aripile să i se lovească de obstacol, este necesar ca în prealabil să fi început prin a sbura...

* * *

Incă un pas, şi putem recunoaşte în Hamlet eroul, nu al renaşterei, ci al întregei literaturi contimporane viitoare, adică ulterioare lui Shakespeare. Să se observe : personajul invariabil al literaturei de mai târziu este omul pe care îl nemulţumeşte societatea, este individualistul răsvrătit. Individualismul impertinenţei, al „ireverenţei" — şi avem pe Figaro ; individualismul arivist —, şi aveau un Julien Sorel ; individualismul care întoarce spatele societăţii —, şi avem pe Brand ; individualismul care, cu naivitate, ar vrea să schimbe această societate —, şi avem pe Jean-Jacques din Confesiunile lui Rousseau ; individualismul împăciuitor, care caută a echilibra într'o armonie durabilă poftele eului cu înţelepciunea universului —, şi avem pe Faust ; individualismul aproape adaptat, care, din tolba cu săgeţi destinate societăţii n'a mai păstrat decât una : ironia —, şi avem pe Monsieur Bergeret ; însfârşit, individualismul integral, unde găsim, mai mult decât în germen, toate speţele diverse topite laolaltă —, şi avem pe (toată lumea a ghicit), pe..... Hamlet el însuşi. El este rezumatul întregei vieţi post-shakespeareane. De aceea, scrisă dintr'odată sau refăcută de o sută de ori, drama lui Hamlet este drama întregei umanităţi de mai târziu şi oarecum matricea literaturei ulterioare. Nu era firesc ca o asemenea grandioasă întreprindere să lase mereu nemulţumit pe primul şi magistralul ei autor ?

* * *

Am vrea să terminăm cu o frază patriotică. D. Botez revoluţionează interpretarea psihologiei lui Hamlet. Un român face aceasta. Nu-i oare mult mai glorios decât mai multe victorii de alt ordin ?.—*D. I. Suchianu*

Bacalaureatul

D. Ion Simionescu a scris de curând un articol despre bacalaureat.

In acest articol autorul vorbeşte şi despre criza cititului. Elevii aproape nu iau o carte în mână.

„Cine să-l îndemne la cetit?—se întreabă d-sa—. Elevul e lăsat de capul lui de îndată ce părăseşte poarta şcoalei; e ca un puf de păpădie purtat de cea mai slabă undă de vânt, în văzduhul fără margini. Din partea şcoalei puţină grije are. Ascultat odată, îi vine rândul cine ştie când, dându-se numărul mare de elevi. Faptul că trecea din clasă în clasă cum ar trece din odae în odae, fără să se împiedice de nici un prag, îl scutea să dea mare atenţie manualului de şcoală. Să se vâre într'o bibliotecă ? Dar bibliotecile publice se pot număra pe degete în toată ţara. Chiar Iaşul cultural e lipsit de o asemenea instituţie, cu material anume pentru elevi. In cazul cel mai bun când e vreme frumoasă, se îndreaptă spre a juca foot-ball. Altfel hoinăreşte în neştire, amestecându-se adesea cu drojdia societăţii. Nici odată ca după războiu nu au fost aâtea delicte, unele grele, săvârşite de elevi. Adulaţi, ca şi mulţimea cealaltă, se apucă să spargă geamuri, luând parte la întruniri furişându-se apoi spre a nu fi prinşi. Mi s'a relatat dintr'un oraş din Bucovina, că înşuşi profesorii, unii profesori, se servesc de elevi ca de agenţi electorali, bine înţeles cu recompense care sunt în detrimentul pregătirii culturale".

Din pricina preocupărilor politice a elevilor şi studenţilor, s'a petrecut un lucru nou: fetele sunt cu mult mai bine pregătite pentru examene decât băieţii. Ele citesc şi literatură.

Din acest punct de vedere, deşi suntem adepţii libertăţilor desăvârşite,—ne-ar părea rău... dacă femeile ar căpăta, şi ele, drepturi (în cazul când „drepturile" se confundă cu „hoinăreala" politică).

Desfiinţarea librarilor?

Toţi editorii se plâng că legăturile cu librarii sunt tot mai grele; nu-şi achită conturile şi voiajorii comerciali pentru... cărţi, încă nu se cer! Editorii, la rândul lor vor să aibe marfa cu preţul cu care o vând — adică aproape de geaba — şi scriitorul român stă cu manuscrisele nepublicate şi cu inspiraţia în şomaj!

In Germania, preţul cărţii, iar nu necorectitudinea librarilor ameninţă producţia literară.

Dar Germanii au găsit un mijloc sigur prin care dau trei lovituri: eftinesc cartea şi înmulţesc numărul cititorilor şi... desfiinţează pe librari! Şi iată în ce chip:

S'au alcătuit societăţi de cititori cari îşi iau obligaţia să cumpere 4 cărţi pe an (câte o carte la fiecare anotimp!) iar în schimbul acestei obligaţii, editorul furnizează volumul, format mare, 4—500 de pagini, legat în piele, cu 3 mărci, în loc de 10—12 mărci!

Membrii societăţilor de cititori primesc acasă volumul, ramburs, iar editorul face la fiecare trei luni o expediţie — deocamdată — de... 45.000 volume!...

S'ar alcătui şi la noi asemenea societăţi de cititori?... Am putea încerca

Despre Eminescu

Frumoase gânduri despre Mihail Eminescu semnează d. *M. Sadoveanu* în „Lumea": „Cu prilejul unor festivaluri Eminescu la Bucureşti, Iaşi şi'n alte părţi, se cer iarăşi puse înainte câteva adevăruri, plictisitoare şi supărătoare, ca toate adevărurile".

Astfel, unul: „Dintre toţi scriitorii pe care i-a produs neamul românesc, acest fiu al Moldovei a fost aşa de covârşitor de mare, încât, fără îndoială, puţini poeţi ai literaturii universale pot susţine o comparaţie cu el. Poeţii ceilalţi ai noştri rămân cu mult în urmă, ţinând samă chiar de cei mai nobili şi mai mari".

Alt adevăr: „In vălmăşagul zilelor care cad în veşnicie, stăpânitorii de azi, ca şi cei de eri, sarbede umbre trec şi pier fără urmă. Neamul întreg poate pieri, cu faptele lui de eroism, cu limba şi credinţele lui, cu jertfele şi idealurile lui. Din el poate să nu rămâe nimic, ca dintr'un semn scris pe nisipul pustiei. Numai cuvântul unui mare poet poate avea sorţi să stăruiască în veacuri viitoare, şi de sfântul cântec al durerii şi bucuriei lui se pot lega bucuriile şi durerile generaţiilor celor mai adânci viitorimi, în alte epoci şi în alte civilizaţii. Şi de numele lui se poate lega pomenirea neamului şi pământului care l'au născut".

Paul Valéry la Academie

Paul Valéry, socotit de mulţi scriitori ai Franţei, ca cel mai puternic, mai original şi mai reprezentativ poet în viaţă, a fost ales membru al Academiei Franceze, în locul lui Anatole France.

Scaunul unui om de spirit va fi ocupat de un scriitor care a ridicat spiritul la rangul de „poezie pură".

Discipol al lui Mallarmé, Paul Valéry a păstrat de la maestrul său — „de la moartea lui Mallarmé, multe lucruri au rămas în mine, pentru totdeauna, nediscutate", a scris Paul Valéry — respectul şi adoraţia pentru poezie, această zeiţă, care e obiect de cunoaştere, şi poate pentru totdeauna închisă sufletelor comune.

Valéry a fost credincios acestei zeiţe a intelectului; în afară de câteva „esseuri", a căror puritate de stil e singurul mediu prielnic nuanţelor sale de gânduri, poetul a compus abea o duzină şi încă vre-o câteva poeme, la care se reintorcea fără oboseală, spre a le desăvârşi, de vre-o douăzeci de ani.

Contemporanul său André Gide, a scris odată, cu înţeleaptă amărăciune: „Cum să te mai gândeşti la recunoaşterea posterităţii, când eşti contemporan cu Marcel Proust şi Paul Valéry?..."

John Galsworthy

S'a născut în 1867 în Coombe. A studiat dreptul la Universitatea din Oxford, voind să se facă avocat. Renunţă însă dela început, la această carieră şi întreprinse călătorii mari în America, Australia, Africa de sud, Egipt, Rusia, etc.

Pe când studiile sale juridice se resimt mult în unele din scrierile sale literare („The silver box", „Justice", „In Chancery") se pare —ciudat lucru—că voiajurile lui n'au dat aproape nici un ecou în literatura sa.

Pe de altă parte însă, o întâlnire a lui într'o călătorie mai lungă pe un vapor, cu ilustrul scriitor marin englez Iosef Conrad (laureat al premiului Nobel şi mort de curând —în 1924) avu o înrâurire însemnată asupra operei sale.

După întoarcerea lui din aceste călătorii, se închină întâi gazetăriei, începu însă, de prin 1896, să dea la lumină câteva volume de literatură, rămase însă nebăgate în seamă. Abia în 1906 stârni vâlvă prin cartea „The man of property", prin care începe seria de romane „Forsyte Saga". care-i făcu renumele. In acest ciclu studiază înălţarea şi declinul unei familii de intelectuali din straturile mijlocii din timpul nostru, căruia îi face o critică cruntă. In genere operele lui sunt pătrunse de o puternică compătimire socială pentru cei mai slabi, precum şi de o concepţie întru câtva pesimistă a vieţii, ale cărei asprimi îl rănesc. Atacă cu îndârjire ordinea stabilită şi-l indignează atitudinea indiferentistă faţă de relele ei.

Şi prin operele lui dramatice trece acelaş curent de preocupări. Piesa „Justice", care-i întări şi mai mult reputaţia în lumea engleză, avu de înregistrat şi un succes extra-literar, căci impresia lăsată de ea contribui la o reformă a regimului penitenciar în Anglia. Realismul necruţător al acestei piese provocă, în timpul unei reprezentări a ei la Hamburg, leşinul mai multor femei şi spectacolul numai cu greu putu fi dus până la sfârşit.

In 1918 a refuzat titlu de nobleţă (Sir). Galsworthy trăieşte acum la Londra.

MĂRUNTE

— Retrăgându-se dela direcţia săptămânalului „Universul literar", d. N. Iorga scoate, începând din 28 Noembrie 1925, „Neamul românesc literar", a doua serie.

„Les écrivains chez eux" se intitulează o nouă lucrare a lui René Lalou, scrisă în colaborare cu Serge Czerafkov. Treizeci de portrete, treizeci de caricaturi: mai mult un album, preţios prin aceea că indică publicului pe cei mai reprezentativi scriitori ai Franţei.

— Critica italiană a găsit unanime aprobări şi elogii noului roman al lui Francesco Chiesa: „Tempo di marzo". Dacă nevoia unui lirism activ a caracterizat viaţa ultimilor ani (element care a contribuit la succesul fascismului) nu e mai puţin adevărat că Italia vrea o viaţă mai umană; nostalgia unei vieţi mai sănătoase, mai liniştită. Idealul acesta al formei de viaţă italiană se află descris în noul roman al lui Francesco Chiesa.

— A apărut la Paris, Payot et C-ie, lucrarea: „Histoire de la Suisse",— în două volume, de Ernest Gagliardi, în traducerea franceză a lui Aug. Raymond.

— „La Revue mondiale" a deschis o anchetă cu titlul „La grande pitié des écrivains de France", la care scriitorii răspund asupra situaţiunei lor materiale. Iată un fragment din răspunsul lui Alexandre Arnoux: „Scriitorul este un om care trăeşte din caritatea publică: face lumea să râdă sau să plângă şi apoi întinde pălăria. Iată ciudata onoare a profesiunei !"... Avem, prin urmare, o mângâiere: răul e tot rău, atât la Paris cât şi la Bucureşti.

— Jean Pommier publică în colecţia „Christianisme" un studiu „La pensée réligieuse de Renan". Autorul scoate în evidenţă ideile ilustrului istoric, relative la marile chestiuni metafizice: Dumnezeu, suflet, miracol, moarte; —ideile pozitive referitoare la creştinism, protestantism sau judaism şi viitorul lor.

— „Journal de Genève" semnalează că un egiptolog italian a descoperit de curând, la Assuan, ruinele unei mănăstiri copte, a cărei existenţă rămăsese până astăzi necunoscută. S'au găsit manuscripte din sec. V-lea, cu noui versiuni asupra vieţii apostolilor şi o biografie foarte curioasă a sfântului Pacomie, eremit din Tebaida.

— A apărut un interesant studiu critic şi experimental: „Inteligenta copilului", de Petre Ilcuş, doctor în Filozofie şi asistent la Universitatea din Cluj.

— Săptămâna aceasta apare **Omul descompus** de **F. Aderca.** (Editura „Ancora", Bucureşti).

— A apărut volumul de versuri **„Crinii Roşii** de **Sanda Movilă,** cunoscută cititorilor din paginile revistei „Sburătorul". (Editura „Casa Şcoalelor".

— O nouă bibliotecă de popularizare va apărea in curând la Paris, care se va intitula „Le cabinet cosmopolite". Va cuprinde cele mai bune opere din literaturile streine inedite în Franţa, sau devenite rari şi curioase: Operele de început sunt: „Confessions d'un jeune anglais" de George Moore, „La chambre rouge" de Strindberg, „La voix souterraine" de Dostoiewski, „Le cycle du Printemps" de Rabindranath Tagore, „Quintus Fixlein" de Jean-Paul Richter şi „Deux Tragedies" de Wyspianski.

Curiozităţi

Cele mai mari biblioteci

Doctorul Enrico Spark, din Argentina, a publicat o carte care dă cele mai interesante informaţiuni asupra marilor biblioteci din lumea întreagă. Cartea tratează despre „Bibliotecile cu peste 50.000 volume fiecare şi distribuirea lor geografică în lume". Din datele culese de dr. Spark reiese că cele mai numeroase biblioteci mari se află în Statele-Unite; al doilea loc îl ocupă Germania. Numai în bibliotecile universitare germane se găsesc adunate 100,3 milioane de cărţi, pe când în Anglia, Franţa şi Italia numărul cărţilor din bibliotecile Universitare abia atinge laolaltă cifra de 12 milioane. Cea mai mare bibliotecă se află la universitatea din Strassburg — 1,2 milioane de cărţi.

Un compozitor analfabet

Compozitorul american Irving Berly câştigă anual peste 150 mii de dolari şi totuşi nu ştie nici să citească nici să scrie notele. Acum câti-va ani Berly a fost chelner într'un restaurant mic şi murdar din New-York. Compoziţiile, Berly nu le scrie ci le flueră, iar secretarul său, un laureat al conservatorului, le trece pe hârtie. Mai multe foxtroturi, cunoscute bine şi în Europa, au fost scrise de Berly. E curios, că acest talent muzical nu s'a consacrat numai muzicei uşoare şi exotice americane, ci a mai „fluerat" câteva „corale" şi imnuri bisericeşti, de o religiozitate profundă, şi unele din aceste compoziţii au şi intrat în serviciul divin al bisericilor din America.

Stupuri clocitoare

Un agricultor din Oghio (Statele-Unite) a observat că temperatura din partea din sus a stupurilor se menţine fără schimbare la un nivel cu temperatura produsă de cloşcă când aceasta stă pe ouă în cuib. Atunci i-a venit ideia să transforme un stup în clocitoare. Partea de sus a stupului a separat-o de albine, a vătuit şi a căptuşit pereţii cu puf. 20 de ouă au fost puse acolo, acoperite cu o plapumă groasă de puf. La termenul obicinuit au eşit din această clocitoare 18 pui sănătoşi. Astfel fiecare stup îi aduce acum 40 kgr. miere şi vre-o 150 pui, cât ar putea produce în 6 luni calde opt cloşte.

Un truc «juridic»

Intr'un oraş american s'au întâmplat decurând următoarele: Procurorul tribunalului local se bucură de mare stimă în societate; e un holtei de vre-o 45 ani, rigid, deşi mueratic, „beţiv cu măsură" şi un excelent magistrat, om de dreptate şi fin jurist. Accesele lui de „beţie" se întâmplau foarte rar, însă erau totdeauna însoţite de cele mai originale scandaluri, produse de procuror prin cluburi şi alte localuri publice. Provocând scandal, procurorul rămânea calm şi extrem de cum se cade. Fiind atlet şi sportsman, era temut şi respectat şi pentru forţa-i mare fizică. Intr'o zi procurorul venise la club evident „beat". Mesele de joc erau înconjurate de jucători. Procurorul se aşeză în mijlocul salonului, bătu cu bastonul de masă şi declară tare: — „Domnilor, vreau să vă arăt astăzi un nou truc juridic". Toată lumea pricepu că e vorba de un nou scandal meşteşugit. Procurorul îşi scoase ceasul din buzunar, îl puse pe masă şi zise: — „Exact peste zece minute voi bate cu acest baston pe toţi escrocii care trişează. Nu pot greşi: ştiţi bine cu toţii ce înseamnă cuvântul meu"......

— „Au trecut trei minute: fac prima prevenire".

— Unde-i directorul de serviciu? Ce e aci: Club sau hală, unde se poate ofensa lumea? — se auzi o voce, plină de indignare, şi un domn cu aspect foarte cum se cade se ridică, plăti şi eşi.

— A trecut 6 minute; fac a doua prevenire.

— E revoltător într'adevăr: nici nu poţi să joci în linişte în acest club. Nu mai calc pe aci. Direcţiei nici nu-i pasă se vede că oamenii de treabă părăsesc clubul...

Şi încă doi domni, foarte plăcuţi la vedere, s'au retras.

— Au trecut 9 minute, peste un minut încep.

Incă trei domni s'au grăbit să iasă.

Atunci, procurorul îşi puse ceasul în buzunar şi zise:

— Domnilor, scopul meu a fost atins: n'am făcut scandal, n'am făcut nici o violenţă, nimeni n'a suferit. După cum am presupus, nu s'a găsit nici un escroc. Trucul meu juridic îl consider foarte bine reuşit...

Salonul se cutremură de râsul asistenţei. „Scandalagiul" salută lumea şi eşi din club.

Relicve haiduceşti

In muzeul revoluţiei din Leningrad au fost aduse două obiecte de mare interes istoric: Taburetul şi bastonul lui Stenca Razin, legendarul predecesor al revoluţionarilor ruşi, care în 1680 a stârnit revolta ţăranilor şi fusese executat la Moscova. Taburetul mai păstrează pielea galbenă de viţel cu care fusese tapiţat şi are o formă specială pentru a fi fixat în prora bărcii. Bastonul e lung de un metru şi jumătate. Legenda spune că cu acest baston Razin aplica pedepse subalternilor lui revoluţionari.

Cadavru viu

Acum câteva luni un fakir egiptean Tara-Bey uimea Parisul şi apoi Italia întreagă cu cele mai senzaţionale trucuri: îşi tăia carnea, suporta greutăţi de o tonă pe piept, se culca în mormânt, cădea în catalepsie, era îngropat şi apoi revenea în viaţă etc. Un zugrav din Florenţa, Adolfo Manetti simţi atunci aceleaşi misterioase capacităţi. Dintâi el a demonstrat prietenilor mai multe figuri de ale lui Tara-Bey; apoi a început să-i facă fakirului egiptean o mare concurenţă, ceeace a determinat plecarea fakirului din Italia.

Atunci Manetti a întreprins un mare turneu prin toată Italia, uimind lumea cu „minunile" lui. Ultima-i ispravă a fost înmormântarea lui pentru trei ceasuri într'un sicriu ermetic sub controlul medicilor şi unui comitet ales de public. Manetti căzuse în letargie şi fusese transportat în sicriu din Alexandria la Milano în trei ceasuri, cu un tren special. La Milano sicriul fu deschis în „Palatul Sporturilor". Manetti se sculă alb ca marmora, apoi obrajii lui recăpătară treptat culoarea lor naturală ; bău un cognac şi reprezentă publicului milanez toate numerile din program.

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL VI. — No. 262

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 13 Decembrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897 / CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Subtilităţi despre Ruşi, şi în general

Un cititor rus al *Adevărului literar*, scrie redacţiei următoarele:

„Articolul d-lui Zarifopol, *Ruşii*, porneşte, mi se pare, dintr'un punct de vedere greşit. Ceeace d-sa crede că este esenţial în psihologia Ruşilor, e numai particularitate psihogeografică. *Inima slavă* caşi *geniul latin*, sunt lucruri imaginare. Creştinismul, ortodoxismul şi protestantismul, sunt numai trei forme sensuale pentru explicaţia unei idei abstracte. Sfântul Nicolae e acelaş şi la catolici şi la ortodocşi, însă Sf. Francisc din Assisi aparţine numai catolicismului, precum şi Sf. Sergiu numai ortodoxismului. Astfel şi cu literatura. Dostoievski e al tuturor religiilor literare, precum şi Pascal şi Montaigne, şi Goethe şi Knut Hamsun şi Ibsen. In literatură există numai personalităţi, numai regi care bat moneda lor proprie. De aici şi greşeala d-lui Zarifopol. D-sa compară ceeace nu se poate compara: un rege, Dostoievski, şi o turmă de supuşi".

Pe cât o pot înţelege, scrisoarea cititorului rus atinge chestii, cum se zice, de principiu. Imi închipuiesc că publicul *Adevărului literar* va avea pentru asemenea chestii generale, măcar atâta curiozitate câtă am presupus că are pentru psihologia Ruşilor. Poate mai multă.

Scriscarea rusă spune că ceeace eu am socotit „esenţial" în psihologia Ruşilor e „numai particularitate psihogeografică". Se poate. Dar de ce: *numai?* Căci, şi particularităţile psihice şi cele geografice merită atenţia noastră. De ce dar n'ar merita-o şi particularităţile „psihogeografice"?... In momentul când mi-am gândit articolul. eu, cine ştie de ce, eram preocupat poate de particularităţi „psihogeografice". Dar, zice scrisoarea, nu aceasta e „esenţialul". De ce nu? Din punct de vedere „psihogeografic", tocmai „particularităţile psihogeografice" sunt — „esenţialul".

Scrisoarea însă poate vrea să afirme, că, în general, constatările „psihogeografice" sunt lucru secundar. Nu sunt „psihogeograf"; prin urmare nu mă simt jignit în mândria mea profesională. Imi pare rău numai să văd că o ştiinţă este astfel tratată ca absolut secundară. Ca să vă spun adevărul întreg: nici nu ştiu bine ce ştiinţă e acea numită „psihogeografie". Dacă mi s'a întâmplat cumva să o practic un moment, am făcut aceasta cu inocenţa vestitului Jourdain care îmbătrânise fără să ştie ce-i proza. Ne putem închipui însă că „psihogeografia" ar fi explicarea caracterelor psihice ale grupurilor umane prin particularităţile fizice ale ţinuturilor unde locuiesc. Dacă e aşa, atunci eu nu merit să mă intitulez psihogeograf, nici în treacăt măcar. Eu am scris că Ruşii nu se strâmbă, şi am adăogat că acest lucru îmi dă în gând mai întâi, când vine vorba de dânşii. Nu am spus că aceasta ar fi „esenţial" în psihologia Ruşilor, ci numai un caracter care deosebeşte, în chip foarte aparent, pe Ruşi de alte neamuri. Şi deloc nu cred, şi nici n'am scris vreodată că acest caracter sau şi altele de care am vorbit, ar fi caractere de rasă, şi oarecum eterne. Dimpotrivă: am căutat să înţeleagă cititorul că e vorba de caractere *istorice*, deci schimbătoare. Lipsa de afectaţie, religiozitatea, eroismul, le-am prezintat anume ca efecte ale dezvoltării istorice, nicidecum ca semne ale *sufletului rasei*. De aceia „inima slavă" nu are ce căuta printre obiecţiile care, cu drept, mi s'ar putea aduce. Nu m'am servit cât de puţin de asemenea idei foarte la modă astăzi în frazeologia unor diletantizme politice sau literare. Acum, dece am zis eu că Ruşii nu se strâmbă? Am zis aşa, fiindcă am cunoscut o sumă destul de mare de Ruşi, de foarte deosebite trepte şi sfere sociale, şi aproape la toţi mi-a lovit atenţia lipsa de morgă naţională, socială şi individuală. Ruşii erau (şi mai sunt încă, poate) curaţi de acea retorică, nu numai a vorbei, ci şi a mimicei şi manierelor, pe care o au Europenii de Apus. Ei aveau fason patriarhal şi rural. Dar toate semnele distinctive ale Ruşilor de care am pomenit, nu le consider nicidecum caractere ale „sufletului slav", şi cred că se vor schimba odată cu burghezificarea societăţii ruseşti. Şi-a închipuit cineva din cititorii mei că absolut toată massa rusească, numeric luată, prezintă, la fel şi în acelaş grad, acele caractere? Atunci îi cer iertare, dacă textul meu l'a făcut să înţeleagă lucrurile atât de strict aritmetic. Eu însumi la asemenea stricteţe numerică nu m'am gândit. Am vorbit, de altfel, şi de Ruşi deformaţi; pentrucă am cunoscut, printre cei trăiţi lungă vreme în mijlocul societăţilor străine şi în strânsă legătură cu dânsele, Ruşi care făceau straşnic pe Englezii, pe Francezii ori chiar pe Nemţii. Dar aceasta nu ne poate opri să vorbim de caracterul Ruşilor, caşi de ale oricărui alt neam. Vrea oare scrisoarea rusească să nege radical dreptul la generalizare în această privinţă? Poziţia aceasta îmi pare exagerată. Grupele omeneşti prezintă caractere care le deosebesc, mai tare ori mai slab, la prima vedere caşi la cercetare mai deaproape. Există desigur un mimetism esenţial omenesc care creează asemănări între indivizii legaţi cronic în aceeaş grupare socială. Dacă, şi întrucât aceste asemănări sunt etnice sau istorice, aceasta e obiect de cercetare specială în fiecare caz dat; e, şi mai mult poate, chestie de doctrină, — uneori de doctrină ştiinţifică, încă mai adesea: de doctrină politică. Sunt mulţi oameni, de pildă, care ziceau, până mai dăunăzi, că Germanii şi Ruşii sunt popoare monarhice, făcând, fără multă bătaie de cap, legătură directă între ceeace s'ar putea numi temperament etnic şi anume forme de guvernământ. Aşa e Rusul, aşa Germanul: monarhist din naştere şi pe veci. Dar la asemene etnopsihologie de cafenea nu avem de ce ne opri.

Sigur, îmi pare însă că grupele umane, caşi indivizii, prezintă caractere specifice. Ar fi o curioasă îndărătnicie şi o stranie metodă să negăm aceste caractere, numai pentrucă nu absolut toţi indivizii le prezintă în absolut acelaş grad. Scrisoarea rusă pare dispusă a considera orice generalizări în domeniul istoric drept — „lucruri imaginare". Am bănuială că „imaginar" e pus acolo în loc de „abstract". Nu-i acelaş lucru, mi se pare. Faţă de realitatea empirică, aşa cum o percepem imediat, orice gândire formulată ar fi — „imaginară", după terminologia scrisorii. Autorul ei n'a luat seama, că chiar cuprinsul intelectual care răspunde unor nume proprii ca Goethe ori Dostoievski este „imaginar", dacă-l comparăm cu impresiile sensibile enumărate şi infinit variate care au alcătuit „realitatea" indivizilor Goethe şi Dostoievski cât timp ei au figurat ca fenomene ale lumei acesteia. Şi aici trebuie să observăm, în sfârşit, că *imaginar*, în afară de înţelesul foarte special din terminologia matematică, însemnează născocire fantastică; şi abstracţiile nu-s născociri fantastice. Rus, creştin, erou, burghez, protestant. Goethe, Dostoievski, Sf. Nicolae, sunt *abstracţii* de diverse grade, pe care le precizăm cu ajutorul altor *abstracţii*, după intenţiile teoretice ori practice ale momentului, şi în marginea materialului de cunoştinţi de care dispunem. Dar nu sunt: *lucruri imaginare*. Adică, după felul obicinuit de a vorbi. Ori atunci toată gândirea trebuie s'o numim imaginară.

Dar îmi va zice poate autorul scrisorii ruse: ce atâta vorbă? Par'că cine ştie ce deosebire mare ar fi între un termin şi altul! — Eu aş fi dispus să văd tocmai în această indiferenţă faţă de termini, deci faţă de forme, un exemplu preţios pentru ilustrarea caracterului rus. Nepăsarea, ori chiar dispreţul omului patriarhal pentru mărunţişuri de formă şi teorie. La urma urmelor stăruinţa mea asupra deosebirii între abstract şi imaginar nu e decât un pedantism de provenienţă apusean.

Scrisoarea rusă încheie cu o altă chestie de principiu. Se zice acolo în rezumat aşa: personalităţile literare sunt ca nişte regi care bat monedă proprie, şi-i greşit să compari (cum face Zarifopol) un rege cu o turmă de supuşi. Autorul scrisorii a înţeles, pe cât văd, că eu socotesc pe toţi Ruşii, ori cel puţin multe milioane dintre ei, „regi" de puterea lui Dostoievski. Nu. In aşa minune nu cred, nici n'am crezut vreodată. Dar iarăşi nu cred că o „personalitate literară", oricât ar fi ea de „rege", poate vreodată să piarză orice asemănare cu turma unde e — rege. Desigur nu toţi Ruşii sunt deopotrivă capabili să se poarte atât de original cum s'a purtat Dostoievski cu Turgheniev; şi încă mai puţin sunt toţi Ruşii atât de artişti ca Dostoievski. Dar cred că şi scena cu Turgheniev şi romanele lui Dostoievski poartă caracter rusesc. Toţi oamenii, oricât de sus ar sta prin talentul lor, sunt istoriceşte locali, pentrucă nimeni nu trăieşte în afară de viaţa istorică, nici nu se poate sustrage forţelor ei. Astfel, după cum se zice cu o vorbă banală astăzi, oamenii mari sunt reprezentativi pentru grupul în care s'au născut şi au trăit. Şi cât priveşte pe Dostoievski în deosebi, autorul scrisorii ruse n'are nevoie să-i amintesc cât de profund îi *lipsea* acelui „rege" turma şi viaţa rusească, când se găsea în ţări străine. Nimeni, şi poate mai puţin ca oricare altul artistul, nu e atât de unic şi incomparabil încât să nu semene cu specia, genul şi varietatea din care face parte. De aceia nu cred c'am comparat „ce nu se poate compara", când am dat pe Dostoievski ca exemplu de Rus.

Că anume oameni se pot înţelege întru câtva peste graniţele naţionale ale sferelor de cultură, şi că această înţelegere poate fi rodnică, nu mă îndoiesc. Dar tot aşa neîndoelnic rămâne pentru mine, că aceiaşi oameni nu pot lepăda cu nici un chip caracterele pe care le au comune cu grupul în care sunt cuprinşi. De altfel scrisoarea rusă vorbeşte de „religii literare". Pluralul e semnificativ. In adevăr, numai când n'ar mai fi de cât o singură literatură peste tot pământul, moneda „regilor" literari ar fi una şi aceeaş, însemnată numai cu chipul exclusiv personal al fiecăruia. Pân'atunci, moneda unui Dostoievski rămâne cu pajura rusească, acea a unui Goethe cu pajura nemţească, cu care sunt din capul locului turnate. Scrisoarea rusă a uitat că banii au nu numai cap dar şi pajură. Imaginea cu moneda îmi convine.

Despre începutul şi sfârşitul scrisorii ruse am spus ce aveam de spus. Au rămas însă propoziţiile dela mijloc, care încep cu „creştinismul" şi sfârşesc cu Sf. Sergiu şi „ortodoxismul". Afirmaţiilor cuprinse acolo nu le pot răspunde, pentrucă nu le înţeleg. Dar deloc. Această neînţelegere ar putea să-mi piarză încrederea cititorilor. Am vrut să caracterizez spiritul rusesc, şi nu înţeleg un pasaj gândit de un rus — despre Ruşi! Asta e cam rău. Dar şi aici răspund ca mai sus, şi anume: că nu mi-am luat răspunderea să înţeleg nici să caracterizez pe toţi Ruşii, în totalitate numerică luaţi, pân'la unul. Trebuie să-mi acordaţi excepţii; altfel jocul n'ar mai fi serios.

PAUL ZARIFOPOL

Arabescuri pe aripi de fluture

Arabescuri pe aripi de fluture
E cântul meu sfios ce ţi-l închin,
Un suflu cât de uşor să-l scuture,
Să moară la cel mai slab suspin...

Solzi mătăsoşi, ca pulberea de fini
Şi încrustaţi ca nestematele
Sclipind prelung ca sorii opalini,
Diamantele, rubinii, agatele...

Mai mult o sărbătoare pentru ochi
Decât ritornelele minore,
Nu foşnetul duios al unei rochi
Ci strălucirile-i multicolore.

Priveşte cântul meu şi te cufundă
In apele-i atât de efemere,
Ca înţelesu-i clar să te pătrundă
Şi cântăreţul — bietul— să mai spere.

O clipă-i cântul meu, ca noi: o clipă...
Dar l-am tivit cu pietre preţioase
Ce n'au mai ars nici când pe o aripă,
Să ţi-l închin — O, celei mai frumoase...

LEON FERARU

Peste Ocean

— JURNAL DE BORD —

Intre Atlantic şi Pacific

O dimineaţă rece. Ieşind din pâcla apăsătoare a negrelor uzini, sorbim cu nesaţiu lumina aurie şi aerul curat de-alungul lacului Michigam — o mare verzue cu apă dulce. In urma noastră rămâne pierdut, involburat, în norii de fum monstruos încâlciţi, Chicago, oraşul-ciupercă, supranumit Porcopolis.

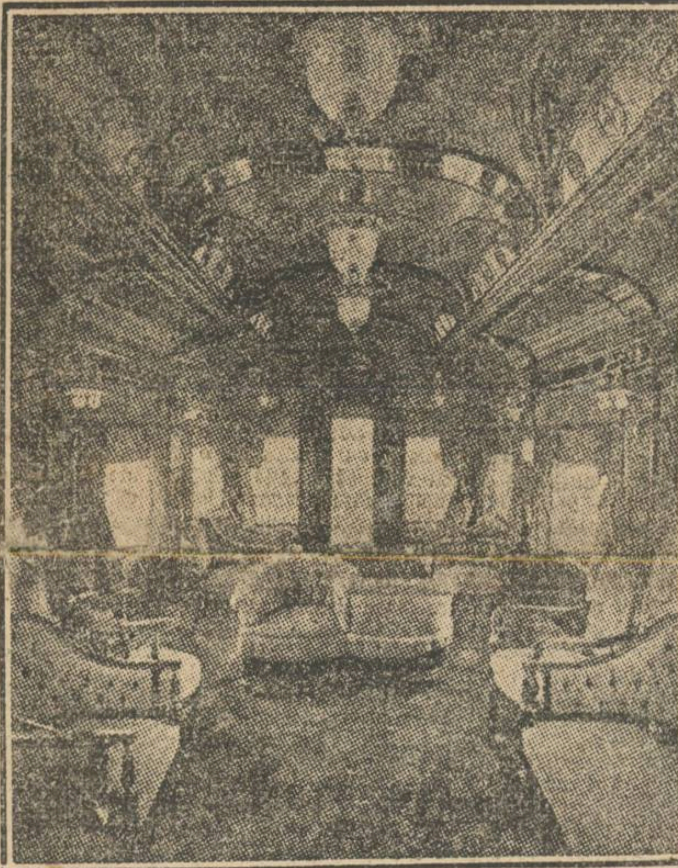
Cu o sută de kilometri pe oră, cinci zile şi cinci nopţi, străbate continentul trenul rapid Nord-Pacific.

Trenurile obişnuite nu au de cât o singură clasă. In schimb sunt numeroase trenuri speciale şi rapide, cu vagoane comode şi luxoase. Grupului nostru i se dăduse un *parlor-car* pentru ziuă şi un *pullmann-palass-car* pentru noapte.

Un salon elegant: pereţi de oglinzi, covoare moi, fotolii turnante, birouri şi bibliotecă de mahon. Platforma de la coada vagonului e transformată într'un balconaş solid, de unde poţi admira natura din goana trenului.

Doi negri surâzători, tot drumul, şterg geamurile şi lustruesc alămurile, spionând continuu călătorii pentru a-i servi cu perne curate şi băuturi răcoritoare. Fiecare vagon are câte-un filtru cu apă la gheaţă artificială.

Bărbier, manicură, dactilografă, stenografă, telefon, stau

Un parlor car

în permanenţă la dispoziţia călătorilor din trenurile rapide.

Intâlnim un tren întreg numai cu vagoane văpsite în alb. Altul numai cu vagoane galbene. Un american ne lămureşte: vagoanele albe transportă lăptării şi brânzeturi, cele galbene transportă fructe.

Companiile de Căi ferate sunt organizate şi exploatate în chip pur comercial, nu administrativ ca instituţiile de stat greoae, ruginite şi tiranice. Publicul câştigă din lupta cu concurenţa ce-şi fac între ele diferitele companii prin viteză, comfort şi eftinătate. In ţara asta, tânără şi viguroasă, larga libertate este resortul iniţial al progresului.

Conductorul, un American roşu, jovial şi gras, se aşează într'un fotoliu la rând cu ceilalţi călători. Citeşte gazete, cere foc să-şi aprindă trabucul, face glume şi vorbeşte tuturor c'un aer protector. Un inginer german din Brema, grav, pedant, se face că citeşte într'o carte, pândind pe sub ochelari figura conductorului luminată de-o sinceră voioşie.

De la o staţie se urcă un domn cărunt, c'o geantă la subţioară. E un inspector de la Calea ferată. Conductorul nici nu se sinchiseşte. Inspectorul se aşează într'un fotoliu alăturea. Fumând amândoi, ca doi colegi, stau de vorbă despre diverse chestiuni de serviciu. Nici o urmă de jenă, nici o atitudine de erarhie. Unde-i dulceaga linguşire, umilinţa şi servilismul micului funcţionar ce trebuie să-şi mlădie coloana vertebrală în faţa şefului rigid şi veşnic periat.

E firească această desăvârşită egalitate aci, unde cel mai unsuros fochist ştie că poate ajunge într'o zi, prin muncă şi merit, în cel mai înalt loc la conducerea întreprinderii, în care brevetele înaltelor şcoli de poduri şi şosele nu au nici un preţ.

Se povesteşte, ca pildă, viaţa unuia dintre marii regi ai Căilor ferate americane, fost simplu macagiu. Pentrucă era posesorul a două acţiuni avea vot şi glas în adunarea generală a societăţii. A fost remarcat pentru părerile ce şi-a dat asupra creărei unei linii noui şi a cumpărărei unor mine de cărbuni. Societatea a câştigat sume mari, urmând planurile acţionarului macagiu, care s'a ridicat într'un timp scurt, trecând prin toate gradele până la conducerea uneia dintre cele mai renumite companii din lume.

* * *

Străbăteam vastul *baragan* al Far-Westului american. Trenul tae în goană spaţiul gol, câmpia moartă peste care pluteşte tristeţa nemărginirii pustiului ocean. Puterile naturei, vijeliile zăpezilor de iarnă şi vârtejurile aerului fierbinte de vară, se deslănţuesc neînfrânate pe scoarţa netedă a pământului, în largul întinderilor nemăsurate şi fără hotar. Imensul deşert, slobodul imperiu al bisonilor de altă dată, gol a rămas de mii şi mii de ani, căci omul stepei americane a rămas veşnic acelaş vânător pribeag, fără să ajungă a trece vreodată la treapta păstoriei.

Pământul acesta, virgin şi rebel, fecondat astăzi de sudoarea muncei coloniştilor europeni, sobrii şi taciturnii pionieri, se transformă sub ochii noştri ca să ajungă în scurtă vreme unul dintre cele mai îmbelşugate grânare ale omenirii. Aşezările temeinice sunt încă rare. La mari distanţe apare câte-o gară pierdută în monotonia întinderilor uniforme. In rânduri regulate se înşiră casele de lemn aliniate după imensele *silozuri*-magazii de cereale.

Uneori, prin undele tremurătoare, în arşiţa soarelui de vară, apar în zare pete sure ca nişte insule pe întinsul mării: sunt turme de zeci de mii de vite, păzite şi conduse de călăreţii *cowboy*, oţeliţii stăpânitori ai stepei.

Şi 'n goana năpraznică a trenului, zărim din când în când, câte o linie lungă neîntreruptă, abia mişcând în depărtarea ştearsă. E o coloană de căruţe bizare sub coverlire de pânză cernită, târîndu-se domol cu un şarpe fumuriu de praf rămas în urmă: e trista caravană a deşertului american.

* * *

Pe timpul nopţii vagonul pullmann-palass-car se transformă într'un imens dormitor comun. Din banchete şi speţezele lor se întocmesc în chip ingenios paturi suprapuse, mascate de perdele lungi încheiate cu nasturi.

Spaţiul pentru desbrăcare, după perdele, e aşa de restrâns, încât lumea e nevoită să iasă la lumină în mijlocul vagonului sau să se desbrace în cabinetul de tualetă şi să vie de-acolo cu hainele pe mână.

Dimineaţa şi seara e o defilare picantă de costume, pijamale, tricouri, cămăşi, capoate în dantele şi panglici de felurite culori şi forme. Şi în această bogată şi intimă expoziţie de albituri, negrii de serviciu, se învârtesc cu blândul lor surâs, întotdeauna discreţi şi serviabili.

Sunt perechi cari iau un singur pat. Nici o privire indiscretă, nici o îndrăzneală de o parte şi nici o jenă sau cochetărie de altă parte. Numai printre străinii, surprinşi de moravurile americane, se aud chicote înăbuşite, murmure şi glume în surdină, ca în faţa unor distracţii de carnaval.

* * *

In vagonul restaurant se deschide vorba despre comerţul de cereale.

— La noi, spune un American, în cea mai mică staţie, producătorul găseşte o *magazie-siloz* unde şi depune recolta a doua zi după ce a ridicat-o de pe câmp.

„Cu recipisa în mână, dă fuga la orice bancă. Numai aşa, cu această organizaţie, putem scăpa de lăcomia mijlocitorilor care se îmbogăţesc sugând din munca grea a producătorilor".

Ascultam în tăcere discuţiile asupra sistemului agricol american şi, fără voie, gândurile îmi fugeau în urmă, departe, la gările în care grâul încolţeşte aşteptând; la primitiva stare de anarhie agricolă; la cea mai bogată ţară în cereale din vechiul continent.

Americanul care vorbise, un bătrân vioiu, distins, veni să mă cunoască auzind că sunt Român. Ne vizitase ţara cu prilejul congresului petroliştilor. Nevasta, o femee încă tânără, cu obrazul fraged, dar cu părul alb, tuns bărbăteşte, citea o carte religioasă pentru lecuirea boalelor prin credinţă. Când auzi vorbindu-se de România, se sculă brusc, săltată par'că de un resort nevăzut. Imi întinse ambele mâini, începând să vorbească repede, abia putând să-şi stăpânească un râs copilăresc.

„Şi eu am fost în România. Ce ţară poetică şi încântătoare. Păcat că n'are higienă. Ce frumos vorbesc Românii franţuzeşte. Şi ce multe lucruri ştiu oamenii de-acolo. Pot vorbi despre orice c'o perfectă competinţă. Nu te superi dacă voiu povesti sincer ce-am păţit cu România d-voastre".

Şi după ce-şi aprinse o ţigară parfumată, începu:

„Despre România aveam cunoştinţi vagi, aşa ca despre Rumelia, Macedonia, Albania. Auzeam mereu de revoluţie, bande, tulburări cari se ţin lanţ acolo în Peninsula Balcanică.

Când mi-a spus într'o zi bărbatul meu că vrea să meargă la un congres de petrol în România, mi-a venit să plâng. După ce-am studiat o săptămână întreagă atlasul geografic, m'am hotărît să-l însoţesc gata să înfrunt orice pericol în acele părţi îndepărtate din Europa unde nu ai încă siguranţa vieţei. Am trecut oceanul şi am vizitat cele mai importante oraşe din vechiul continent, dar mai jos de Buda-Pesta am crezut că nu-i prudent să mă scobor. Am rămas acolo în aşteptare. El, ca bărbat, putea mai uşor să străbată munţii Carpaţi şi să treacă în România.

„După două zile, primesc o telegramă urgentă: „Vino imediat Bucureşti. Otel Splendid. Aci e bine de trăit. Perfectă siguranţă. Bună ţară".

„Am plecat în aceeaşi zi. Carpaţii i-am trecut foarte comod în vagonul restaurant al unui tren rapid. Am văzut frumuseţile neuitate din Valea Prahovei. In sfârşit, trebuie să spun că mi-a fost ruşine de părerile cu care intrasem în România. La nici un congres din lume, n'am fost mai bine primiţi ca la d-voastre. Automobile, trenuri, vapoare, aveam la discreţie. Cea mai ospitalieră şi mai agreabilă ţară din câte am cunoscut. Lumea amabilă, cultă şi rafinată.... ce păcat că n'are şi higienă".

In faţa ceştilor de ceai, vorbirăm mult asupra petrolului. Americanul zicea că el s'a născut petrolist. Tatăl său fusese printre primii aventurieri atraşi de nebunia exploatării regiunilor petrolifere, descoperite întâiu în jurul Pittsburgului. Indienii întrebuinţau petrolul ca leac împotriva boalelor. Febra petrolului a ţinut multă vreme. Au-

Continuare în pagina II-a

Poveste pentru visători

—FRAGMENT—

Mă adresez dv. pentrucă toţi „nebunii" de aici — întrebuinţez acest epitet de oarece aşa sunt etichetaţi de către oamenii cuminţi; în realitate sunt numai nenorociţi — susţin că sunteţi singurul om cu cap. Şi pun mâna pe condei nu ca să devin interesant ci pentrucă trebuie să mă apăr... Protestez împotriva infamiei pe care vrea s'o săvârşească doctorandul Florian, în complicitate cu infirmiera Tatiana, cea cu buze roşii... Ei vor să mă facă să trec de nebun în faţa lumii. Vă întreb pe dv. dacă se poate o mai mare mârşevie când se ştie că am dat multe dovezi de soliditatea gândirii mele. Ar fi destul să citez numai declaraţia mea în faţa judecătorului de instrucţie, — ea e un monument de cugetare clară, logică, precisă...

— Vă atrag atenţia că el se ocupă prea mult cu literatura, — n'aş avea nimic contra dacă ar studia-o temeinic. Superficialitatea nu ajută la nimic, ba chiar constitue o neseriozitate vădită la un om de ştiinţă. Eri, aproape o oră, n'au făcut altceva decât să descopere analogii între mine şi doctorul Kerjentel, nefericitul erou al lui Andreew, constatări complect inexacte căci, din cele ce vor urma, veţi vedea că nu se poate face o apropiere între mine şi el. Adaug: infirmiera împărtăşea pe de-a întregul părerile lui, — aş putea spune că ei se culcă impreună.

— Primejdia care mă ameninţă vine însă din partea infirmierei; ea a reuşit să facă şi pe dr. Jona, — om serios şi practician de valoare — să vadă, în mine un nebun. Şi singurele argumente — pare de necrezut dar e aşa — au fost privirea şi surâsul!... La plecare dr. Jona, a sărutat-o apăsat pe gură... De acum şi el este în ghiara acestei femei care-l poate innebuni când va voi, căci ea e făcută anume pentru dragoste. E femeia care-ţi intră în sânge şi pentru care când e vorba s'o păstrezi, nu te dai înapoi din faţa celei mai monstruoase crime... Ea se dă oricui şi prin nestatornicia ei stârneşte multe patimi... Ea sfărâmă gândirile solide şi te duce până acolo că te sinucizi fiindu-i recunoscător. La un consult toţi doctorii vorbeau privind-o pe furiş; ea, simţindu-se admirată, avea graţii de femeie îndrăgostită care se oferă unuia singur şi fiecare socotea că el e cel ales...

Ştiu precis că, în forul său interior, doctorul Jona, e sigur că nu sunt nebun, că n'am fost niciodată, — dar el nu va avea curajul să-şi mărturisească şi impună această convingere pentrucă, atunci, infirmiera nu-i va mai zâmbi, nu-i va mai privi printre gene şi nici nu-i mai întinde buzele. Şi el are nevoie de dragostea ei cum ai nevoie de aer, de lumină. Asta am văzut-o din privirea lui care o învălue în cea mai mistuitoare din iubiri; din gesturile lui nervoase de îndrăgostit pătimaş şi chinuit; din ura nestăpânită contra internilor care au ceeace el aproape a pierdut: tinereţa... Apoi, acum două zile, s'a oprit la patul meu, mi-a întins mâna şi mi-a spus:

— Iartă-mă, dar nu pot face altfel...

Am înţeles tragedia lui şi nu pot să port ură acestui om cinstit care se face instrumentul conştient al unei mari infamii căci, atunci când iubeşti, nu există crimă pe care să n'o săvârşeşti, când ea ţi-e cerută de aceia care ţi-e dragă...

... Da! D-le dr., o femeie care se oferă e cel mai de neclintit argument în conflictele sufleteşti şi în asemenea momente tragem cu buretele peste convingerea vieţii noastre întregi... Noi putem să ne apărăm o părere chiar în faţa şi împotriva lumii... dar dr. Jona, care e numai om, nu va face altceva decât ceia ce-i va sugera infirmiera.

Am stăruit atâta asupra ei pentru a vă demonstra dece dr. Jona, nu poate să gândească altfel de cum i se ordonă şi dece el n'o să spună niciodată altceva decât că sunt nebun. Iară în ziua când vor veni ceilalţi doi şi ei vor susţine aceiaş ideie fiindcă infirmiera le va zâmbi... Şi chiar dv. veţi fi de aceeaş părere dacă ea vă va surâde...

... Şi nu voi să fiu crezut nebun. Contra acestei primejdii am ştiut să mă apăr şi vă asigur că nici în viitor nu mă voi da înapoi din faţa unei crime... Căci nu vreau să mi se răpească singura fericire ce mi-a mai rămas: amintirea. Numai în ea mai găsesc tot ce am iubit în viaţă: tinereţea mea, iubirea mea, durerea mea...Nu-mi pasă dacă mi se spune că sunt nebun dar mi se redă libertatea... Plecând în lume rămân cu gândurile mele, sunt întreg al meu şi pot să-mi port persoana mea fizică şi gândurile pe ori unde mă va duce fantazia... Eu nu pot să-mi închipui o viaţă fără amintiri. E adevărat, tot trecutul meu e numai o lungă suferinţă dar durerea aceasta mi-e dragă şi n'aş da-o pentru toată fericirea lumii.

...Nu vreau să fiu dus la ospiciu! Cine-mi dă chezăşia că, acolo, nu voi înebuni de-a binelea? Cine-mi poate dovedi că poţi sta între ei fără ca personalitatea ta să fie lipsită de tot ce e mai frumos în lume: gândirea? Cine? Vă rog să spuneţi că sunt sănătos, că amândouă crimele le-am făptuit fiind în deplinătatea facultăţilor mele mintale... Ştiu că voi fi dus la ocnă, dar, acolo, iau cu mine trecutul de care nu pot şi nu vreau să mă despart...

... Dar nu pe mine, ci pe dv. voesc să vă apăr de un pericol care vă ameninţă. Eu sunt sigur că nu sunt nebun şi aceasta e singura părere înaintea căreia mă închin. Părerea celorlalţi n'a clintit şi nu va schimba nimic din convingerile mele... dealtfel, sunt încredinţat că dacă aş voi să mă cobor până acolo ca să cer avizul majorităţii, atunci toţi oamenii cuminţi vor spune ca şi mine....

... Suneţi în primejdie; infirmiera vrea să vă facă să treceţi de nebun în faţa lumii, deşi sunteţi tot atât de integru ca şi mine... E o fantazie feroce a unei femei care se ştie frumoasă şi puternică şi care vrea să se distreze. Ştiu că aţi scric cărţi cu renume mondial; am cetit câteva din ele şi am găsit că logica şi claritatea expunerii au ceva neobicinuit de sănătos. Chiar în cele mai îndrăzneţe teorii, acolo unde o minte normală, dar fără orizont larg, nu vă mai poate urma, vă păstraţi siguranţa gândirii. Şi urmărindu-vă în acele recunoaşteri îndrăzneţe în domeniul nebuniei nu de puţine ori mi-a fost teamă ca dacă veţi şovăi cât decât ne vom prăbuşi în neant... Dar gândirea era mânuită de un om puternic şi ne-am întors întotdeauna teferi din incursiunile sfidătoare...

Opera de distrugere a început de multă vreme prin răspândirea calomniilor întrebuinţate acum zece ani de invidioşi. Amanţii ei — toţi doctori — nu se sfiesc să afirme, ceva mai tare decât în şoaptă, că sunteţi pe pragul nebuniei. Ei susţin că însăşi operele dv. sunt dovezi limpezi că sunt scrise de un nebun în momente de luciditate.

Criza se va produce în ziua când infirmiera va voi-o. Iar dacă vă veţi gândi să protestaţi veţi fi pus în cămaşa de forţă, ca atâţia oameni sănătoşi, şi nimeni nu se va îndoi de adevărul nebuniei dv. când ea va fi povestită de infirmieră şi de amanţii ei medici. Şi scăpare nu există; chiar somităţile medicale vor împărtăşi vederile infirmierei dacă ea le va zâmbi. Şi nu trebuie să uitaţi că prin înlăturarea dv. ei scapă de un adversar puternic.

— Şi în ziua când, ca şi mine, veţi fi izolat de lume; când, fără a fi ascultat, vi se va arunca din toate părţile epitetul: nebun, când la toate protestările vi se va răspunde cu hohote de râs, atunci ce importanţă poate avea convingerea dv. că nu sunteţi nebun? La ce vă foloseşte dacă nu puteţi să vă recăpătaţi libertatea?... Şi, acolo, în ospiciu, hărţuit de gânduri şi de ură, toată soliditatea gândirii vi se va ruina, veţi înnebuni...

Nu sunteţi nebun, — această credinţă mi-o pot afirma în faţa lumii întregi — dar infirmiera vrea să fiţi şi o să vă ducă până acolo că veţi semna de bună voie declaraţia ei că Profesorul Dr. Z. a innebunit... Şi cine ştie dacă n'o să-i fiţi recunoscător: Atâta de ciudată e firea omenească, — poţi să suferi ca un câine şi totuşi să nu vrei să te desparţi de durere... Poţi să mulţumeşti celei care te face să suferi!... Dece oare amanţii nu vor să lepede chinurile provocate de iubitele lor?... Căci sunt sentimente asemănătoare iubirii şi iubirea ar fi aceasta: să fii răstignit, cât poate un om să sufere atâta să suferi şi dacă vezi tristeţă în ochii celei care ţi-e dragă, să uiţi durerea ta şi să întrebi: Dece nu eşti veselă? Şi să tremuri la gândul că ea sufere şi să râzi cu hohote ca ea să nu fie mâhnită. Iubirea e: să fii chinuit ca Christos, de aceia care ţi-e dragă şi dacă te întreabă cineva: „vrei să-ţi smulg durerea?" să răspunzi: Nu, iubesc durerea mea pentrucă iubesc pe aceea care mă face să sufăr. Iubirea e: să mergi pe stradă şi pe nimeni în jurul tău să nu vezi şi, deodată, să începi să alergi; şi dacă eşti întrebat: unde alergi?" să răspunzi: nu ştiu! şi 'n gând să-ţi spui: acum poate ea trece pe strada aceea şi vreau s'o văd, să-i dau bunăziua...

... Trebuie să scapi de ea, ca să te salvezi de un inevitabil ospiciu şi de aceea te sfătuesc s'o omori. Ascultă-mă! E singura cale... Dacă ea rămâne în viaţă te poate înnebuni când va voi. Dacă ai fi mai tânăr ai lua-o de amantă şi atunci a-i întârzia, întrucâtva, desnodământul. Acum nimic n'o ispiteşte — eşti prea bătrân şi prea uzat; asta o ştiu tot dela infirmieră... Şi ea e un animal de rasă excesiv de puternic şi tânăr iar d-ta nu ţi-ai putea recâştiga vigoarea pierdută.

Incă odată, te sfătuesc să ucizi infirmiera. Da, da, o sugrumi apoi carnea şi oasele i le dizolvi în acizi. E o combinaţie savantă a cărei formulă ţi-o pot destăinui dacă alegi calea indicată de mine. Nu rămâne nici o urmă.

— Am descoperit că, aici, nu există nici un nebun; toţi sunt perfect sănătoşi şi se exprimă cu multă claritate despre fenomenele rămase neînţelese pentru lumea de dincolo de ziduri. Un singur lucru e adevărat: toţi au suferit, — şi unii din ei au trebuit să se răstignească în fiecare zi pe crucea durerii umane. Toţi fraţii mei întru durere au avut câte o infirmieră care i-a înnebunit numai pentrucă voia să-i vadă sfărîmaţi de povara chinurilor, — sentimentul de plăcere pe care-l guşti, când vezi suferind pe acela care te iubeşte, e doar atâta de omenesc!... Şi le-a fost uşor să spună: sunt nebuni! Şi toţi ceilalţi să le creadă, fără să mai cerceteze, fiindcă ei erau amanţii prezenţi şi viitori ai femeilor care-şi innebunise iubiţii...

Insă descoperirea cea mare e alta: *acei care i-au adus aici, ei sunt nebuni*. In această privinţă orice discuţie e de prisos. *Un om normal nu-şi trimite semenul la ospiciu ci-l omoară*. D-ta care eşti om de cultură ştii tot atât de bine ca şi mine că omul ucide tot ce urăşte sau iubeşte. Pare paradox, dar e aşa. Nebunii sunt oamenii care au avut oroare de crime, cari s'au lăsat crucificaţi pentru o credinţă sau ideie; sunt acei care în dragostea lor nemărginită de umanitate şi progres au clădit tot ce au avut mai scump în lume în temelia civilizaţiei cu care ne mândrim azi. Şi când, pentru o mare cucerire, li s'a cerut să-şi jertfească chiar viaţa, ei nu au stat un moment la gânduri. Nu oamenilor normali ci „nebunilor" le datorăm puţina fericire care există pe pamant. Nebunii adevăraţi sunt: „oamenii normali". Altfel nu le-ar plăcea crima — căci ei au perfecţionat crima şi o întrebuinţează cu o voluptate bolnavă. Şi în ziua când asasinatul izolat nu-i mai mulţumeşte, pornesc omorul în massă: războiul; atentatul cel mai monstruos îndreptat împotriva vieţii şi a creaţiunilor geniului uman. Intreb: ce plăcere estetică poţi să simţi când vezi pe semenii tăi rupţi în bucăţi, amestecul cela greţos de sânge închegat, creeri împrăştiaţi, carne mutilată şi oase sfărâmate? Şi am văzut oameni care dormeau între cadavre şi treceau nepăsători prin băltoace formate din sângele tovarăşilor de tranşee.

Şi nici un asasinat nu-i mai odios ca războiul pentru că el n'are nicio umbră de justificare. Căci sub pavăza unor formule pompoase, stereotipe şi pe deantregul false, — fiinţa lor fiind sprijinită numai de forţă — se ascunde pofta de distrugere şi jaf. Stupidul instinct de ură al poporului mă smulge din lumea visurilor; îmi cere să-mi jertfesc, ca pe un lucru de nimic, singurul meu bun: viaţa; îmi pune carabina în mână şi mă sileşte să sfărâm munca multor generaţii de idealişti şi să ucid oameni pe care niciodată nu i-am văzut şi de a căror existenţă n'am ştiut nimic. Iar mie, ofiţer, mi se dă sub comandă cincizeci de soldaţi pe care trebue să-i împing la crimă.

— Şi spre a vă dovedi că ei sunt încă stăpânii gândirii lor însemn câteva din reflecţiile pe care, aici, le auzi la fiecare pas, — sunt interesante şi prin nimic neclare. E adevărat: ele nu-s de esenţă pură, nici speculaţii îndrăzneţe, nici adevăruri veşnice — dar există oare ceva etern? — ci numai observaţii făcute de oameni cu judecată.

Infirmiera are tot atât de mulţi amanţi ca oricare din femeile cinstite.

Singura mea iubită credincioasă a fost: durerea.

Bărbatul poate stăpâni o femeie atâta timp cât pentru ea este o taină; în momentul când el şi-a arătat tot sufletul a murit în dragostea ei.

E aşa de uşor unei femei să înnebunească un bărbat! E îndeajuns să surâdă altuia! Dar când gura poftitoare arată dinţi albi, puternici, gata de a muşca?

Singura dovadă de dragoste pe care o dăm fiinţei iubite e în ziua când o ucidem.

Cred de prisos orice comentarii.

CONSTANTIN PELMUŞ

Continuare din pag. I-a

rul din California părea detronat de petrol. Setea de petrol aduna lumea din toate colţurile pământului.

Americanul îşi amintea din copilărie, de viaţa petrecută în cort, în mijlocul unor oameni lacomi şi cruzi, care la orice minut puneau mâna pe revolver şi cuţit.

Mai târziu, rămas singur, se stabilise în regiunea Pithole, unde în câţiva ani făcuse o avere însemnată. Sub ochii lui se ridicase şi căzuse această regiune petroliferă. Dintr'un *oraş-ciupercă*, Pithole a ajuns astăzi un *oraş-fosilă*. Regiunea a fost complect secată. Petrolul trecuse în alte părţi.

Fiecare lucru, termină Americanul, îşi are epoca sa, de care trebuie să ştii să te foloseşti. Cine ştie dacă în curând nu va veni epoca altor surse de energii, pe care omenirea le va cuceri punându-le în exploatare ca: electricitatea atmosferică, căldura solară, forţa valurilor sau căldura pământului...

JEAN BART

A apărut
„Lectura" No. 44
H. de STAKPOOLE
POPULARUL SCRIITOR ENGLEZ
Sub puterea sugestiei
în romaneşte de PETRE VARADIA
Scrierea complectă — La chioşcari şi librari

FELIX BRAUN

Din viaţa lui Beethoven

Când Beethoven, încă foarte tânăr, arătă cele dintâi lucrări ale sale lui Haydn şi-i ceru părerea asupra lor. Haydn îi zise: „Ai foarte mult talent, şi vei câştiga încă mult, neînchipuit de mult. Puterea ta de imaginaţie este un izvor nesecat de gândiri, dar... vrei să-ţi vorbesc deschis?" „De sigur", răspunse tânărul Beethoven, „căci pentru aceea sunt aci, ca să-ţi aud părerea". „Bun", zise Haydn, „vei face lucruri care n'au fost făcute până acum. vei avea gândiri pe care nimeni nu le-a avut, nu vei jertfi niciodată o gândire frumoasă unei regule tiranice (şi faci bine procedând aşa), dar vei îngenunchia regulele sub fanteziile tale; căci îmi faci impresia unui om care are mai multe capete, mai multe suflete şi... dar mi-e teamă că te vei înfuria". — „Mă vei înfuria dacă nu continui", zise Beethoven. — „Atunci bine", vorbi Haydn, „fiindcă vrei, continui şi spun că, după părerea mea, în operele tale va fi totdeauna ceva neobişnuit, ca să nu zic întortochiat. Se vor găsi în ele lucruri frumoase, chiar locuri vrednice de admirat, dar ici şi colo va fi ceva ciudat, întunecos, pentru că tu însuţi eşti puţin întunecat şi ciudat şi stilul muzicantului e totdeauna omul însuşi. Uită-te la compoziţiile mele Vei găsi în ele ceva jovial, pentru că eu însumi sânt jovial: lângă o gândire serioasă vei găsi totdeauna, alta veselă. ca în tragediile lui Shakespeare. Intr'unul din cuartetele mele o frază începe într'un ton şi termină în altul; într'una din simfoniile mele un muzicant termină la rând unul după altul, îşi stinge lumina dela pupitru şi pleacă. Nu trebuie să fii vesel, pentru a inventa astfel de lucruri? Ei bine, nimeni şi nimic n'a putut să-mi turbure această seninătate veselă — nici chiar căsătoria şi soţia mea".

(Dintr'o scrisoare a virtuosului de flaut *Louis Drouet)*

* * *

Ecaterina Fröhlich, logodnica lui Grillparzer, povesteşte lui Gerhardt von Breuning: Beethoven locuia la Döbling în casa noastră părintească. Când era rău dispus şi nimeni nu îndrăznia să intre la el, eram trimisă deseori, pe atunci de abia o copilă, la el cu „Augsburger allgemeine Zeitung" — lectura lui favorită. Surâdea atunci deseori la mine, se aşeza la pian şi se lăsa în voia fanteziei. Îi plăcea atunci să scoată cu stânga acorduri în F, iar dreapta să o plimbe peste clape de-abia atingându-le, cu gesturi fantastice. Odată, avea o înfăţişare aşa de sălbatecă. că începu să-mi fie frică şi voiam să plec. Dar îmi făcu poruncitor semn să stau jos şi continuă, de astă dată mai domol.

* * *

Ferdinand Ries povesteşte: Odată, într'o preumblare în care ne rătăcirăm aşa de rău că ne întoarserăm la Döbling de abia pe la opt, Beethoven tot cursul drumului mormăia în sine, în parte pot zice chiar că urlase când pe un ton când pe altul, fără ca să scoată note clare. La întrebarea mea, ce-i asta, îmi răspunse: „Acum mi-a venit în cap o temă la ultimul allegro al sonatei".— Când am ajuns în cameră, se repezi, fără să-şi scoată pălăria, la pian. Mă aşezai într'un colţ şi curând Beethoven uită de prezenţa mea. Făcu larmă cel puţin o oră încercând finalul aşa de frumos din această sonată. In cele din urmă se sculă dela pian, se miră că mă vede şi zise: „Azi nu pot să-ţi dau nici o lecţie, am încă de lucru"

* * *

Pianistul englez *Neate* îndemnă odată pe Beethoven să viziteze Anglia, şi dete ca motiv al acestei călătorii marea pricepere a unor medici englezi să vindece boli de urechi, crezând că-l va face să capete oarecare speranţă de însănătoşire. In scurt, Beethoven îi răspunse următoarele: „Nu! Am primit tot felul de sfaturi dela medici. Ştiu, că nu mă voi vindeca niciodată. Am să-ţi povestesc cum s'a întâmplat lucrul. Eram odată ocupat să scriu o operă..."

Neate: „Fidelio"?

Beethoven: „Nu, nu era „Fidelio". Aveam afacе cu un tenor prim foarte capricios şi dificil. Scrisesem pentru acelaş text două mari arii, cu care el nu era mulţumit şi după aceea o a treia pe care la prima încercare păru că o aprobă şi o luă cu sine. Mulţumii cerului, că însfârşit o isprăvisem cu el şi mă apucai repede de o lucrare pe care din cauza acestei arii o pusesem la o parte şi a cărei terminare îmi sta pe suflet. Nu eram la lucru de o jumătate de oră, când deodată aud bătăi la uşă, bătăi pe care curând le recunoscui că erau ale tenorului meu prim. Sării dela masă atât de supărat şi surescitat, că odată ce-l văzui în cameră, mă aruncai la pământ întocmai cum fac ei pe scenă (aci Beethoven îşi întinse braţele şi făcu o mişcare pentru a mă lămuri) şi căzui pe mâini. Când mă sculai, am văzut că sunt surd şi de atunci aşa am rămas. Medicii zic că-i atins nervul".

(Din „Viaţa lui Beethoven" a lui Thayer)

* * *

Componistul englez Potter, care-l vizită pe Beethoven la Nussdorf, îl însoţia odată pe acesta într'o plimbare pe câmp spre Viena. Beethoven se opria deseori, privia împrejur şi-şi manifesta veselia contemplând natura. Intr'o zi Potter îl întrebă care e cel mai mare componist în viaţă exceptându-l pe el. Beethoven păru că se gândeşte o clipă apoi strigă: „Cherubini". — „Şi dintre cei morţi?" întrebă Potter mai departe. Beethoven spuse, că l-a considerat totdeauna pe Mozart, ca pe cel mai mare, dar de când îl cunoaşte pe Haendel, îl pune pe acesta ca pe cel dintâi.

* * *

In preumblările mele în Mödling, povesteşte pictorul August von Klöber, întâlnii pe Beethoven de mai multe ori şi era foarte interesant de văzut, cum ţinea în mână o foaie de note şi un capăt de creion, cum se opria deseori ca trăgând cu urechile la ceva, apoi se aşeza undeva jos, şi scria note pe foaie. Dont îmi spusese, că oridecâteori îl voi întâlni astfel, să mă fac că nu-l văd şi să caut să nu-i vorbesc, căci atunci pare omul cel mai încurcat şi mai neplăcut. Odată, când făceam o plimbare în pădure, îl văzui căţărându-se pe un povârniş al unei văgăuni care ne despărţia, având pălăria cenuşie cu bordurile largi şi mult răsfrânte, sub braţ. Ajuns sus, se trânti, cu faţa în sus, sub un brad, şi privi mult timp la cer.

Despre Arthur Meyer

Arthur Meyer nu se mulţumea numai cu colaborările care i se ofereau, ci solicita el însuşi cele pe care le socotea necesare.

— Dar, — îi obiectă într'o zi cineva, — ştii bine că sunt un vechiu republican!..

— Ce importanţă are? Eu sunt un bătrân conservator. Câteodată totuş mâncăm la aceeaş masă; asta nu ne obligă să ne aruncăm cu farfuriile în cap. Eu nu strig în *Gaulois* „Jos republica!". Tot astfel alţii pot veni fără să strige „Trăiască republica!"

E un salon destul de mare pentru ca să aibă loc toţi oamenii bine crescuţi.

MYRIAM HARRY

Haluzimii

— Să mergem să vizităm tabăra *haluzimilor!* propuse tovarăşul meu de drum, pe când scoboram din *boarding-house* către plajă. Tabăra e la poalele Carmelului, în vechia mânăstire a doamnelor din Nazareth. Am fost vorbiţi de rău că am cumpărat-o, când ar fi fost mai firesc să fie învinuită Congregaţia, care a vândut foarte scump Evreilor o instituţie religioasă creştină. Dar te asigur că *haluzimii* noştri nu profanează mânăstirea!

— Ce sunt în definitiv aceşti *Haluzimi* de care se vorbeşte atât de mult pe aci.

— E pluralul cuvântului ebraic *Hâluz:* Pioner, avantgardă. E un termen militar, care a rămas din timpul răsboiului. Haluzimii sunt de altfel urmaşii „Amanţilor Sionului" de care ţi-am vorbit. E totuşi o deosebire. Scopul „Amanţilor Sionului" era tot colonizarea Palestinei, dar fără a fi obligaţi să meargă ei înşişi în Palestina. Stăteau liniştiţi, văzându-şi de comerţ, în Rusia sau în America şi trimiţând doar ofrande — astfel că Evreul care vindea ţuică mujicului rus şi întreţinea o capră în Tiberiada, se putea făli că este un bun sionist.

Haluzul este obligat să vie în ţara sfântă şi să lucreze cu mânile. El crează poporului lui Jacob drumurile materiale ale Sionului. Sionismul lui este o aspiraţie curat naţională. El crede că Israel s'a tânguit destul către ceruri, şi şi-a lovit destul fruntea de pietrele milenare fără nici un rezultat. A învăţat şi de pe urma războiului. Luptând în toate taberele pe un teritoriu care nu era al lui şi pentru libertatea altora, nădăjduise în dreptul la cetăţenie şi la fraternitate; dar a băgat de seamă că nici sângele vărsat nu-i poate crea o situaţie de egalitate. Nefiind recunoscut de nici o naţie, a înţeles necesitatea de a-şi cuceri pacinic o patrie şi o naţionalitate. Naţionalitatea noastră însă, sufletul nostru evreesc risipit ca noi înşine de nenumărate exiluri, nu o putem crea din nou decât pe pământul strămoşilor noştri. Nu putem regenera şi statornici rassa noastră decât revenind la moravurile agricole de odinioară şi la limba ebraică. Şi iată dece vei vedea mii şi mii de intelectuali şi intelectuale părăsindu-şi studiile, ca să se facă lucrători ţărani în ţara sfântă.

— Din ce ţară vin?

— Din Rusia maicuseamă, dar şi din Polonia, din România, — ţări în care înainte de război erau toleraţi şi unde acum sunt persecutaţi. A! Nici nu-ţi poţi închipui suferinţele lor până au ajuns aci! Unii din ei au plecat spre Ierusalim încă din vremea armistiţiului, suferind lipsurile cele mai crude, trecând prin Siberia, China şi Persia, ca ajungând în Palestina să vadă că li se refuză permisiunea de a debarca, pe motivul că n'au acte în regulă sau pentru că şi le-au pierdut. Alţii aşteaptă luni de zile în porturi până găsesc un loc pe vapor. Iţi voi arăta oameni, cari au plecat dela Odesa la Constantinopol cu barca. De curând doi tineri, cărora nu li s'a îngăduit să debarce în Palestina şi care erau duşi înapoi spre Europa, s'au aruncat în mare în dreptul portului Saida şi au înnotat până la coasta Siriană. Deghizaţi în arabi au putut trece frontiera franceză ajungând astfel într'una din coloniile noastre din Galileea de sus...

Mulţi, fireşte, mor pe drum. Dar ce are a face! Inapoia lor ei nu lasă nimic. Singura lor speranţă, singurul lor scop, e Erez Israel. (Pământul lui Israel).

— La Haifa debarcă toţi?

— La Haifa şi la Jaffa. Dela declaraţia Balfour încoace, Haluzimii vin cu miile în fiecare lună. Poate că azi sionismul e una din condiţiile de sănătate şi echilibru ale Europei. Intrucât Europa ne priveşte cu ochi răi, ar trebui cel puţin să ne ajute pentru a scăpa de noi! Ea ar trebui să salute reîntoarcerea proscrisului în vechia-i patrie! Şi cine ştie? Poate că odată îi va părea rău; de departe, Evreul îi va părea mai puţin antipatic.

— Cine are grijă de Haluzimi la debarcarea lor?

— Executiva Sionistă al cărei preşedinte este Dr. Waizmann. Un comitet instalează pe cei sosiţi, îi reconfortează, îi curăţă, îi îmbracă din nou şi după două-trei săptămâni de odihnă îi trimite la biroul Organizaţiei Muncitorilor, care le dă de lucru în colonii, în porturi, la şosele... Puţini au aptitudini speciale — afară de cei pregătiţi pentru agricultură în centrele noastre sioniste din Europa — dar muncitorii sunt cu toţii, sobri, inteligenţi, însufleţiţi de o singură iubire: Să recucerească o naţionalitate, să trăiască în armonie cu pământul şi cu ei înşişi!

* * *

Seara, la masă, aflăm că la teatrul ebraic se joacă *Nora* de *Ibsen*.

— Un teatru ebraic!

— Da, noi Evreii nu putem să ne lipsim de hrana spirituală.

Mi se părea foarte ciudat ca o limbă moartă şi divină să poată exprima lucruri profane, atât de moderne, jucând Nora, piesa unui dramaturg extrem de occidental. Şi limba pe care o credeam aspră, guturală, are mlădieri, nuanţe infinite, melodioase, care seamănă aproape cu limba italiană.

Sala e plină de haluzimi şi haluzoth (Pionere). Toată ziua au lucrat la căratul nisipului, la pietruitul şoselelor, la căratul cărbunilor — toate acestea pentru Eretz Israel. Seara însă ei îşi împlinesc o datorie către sufletul lor. Vor să ducă în somnul lor o imagine frumoasă, o gândire puternică şi poate — cine ştie? — nădăjduiesc să uite greaua muncă din Iudeea...

— Sunt cu toţii simplu îmbrăcaţi, dar de o rară curăţenie. Bărbaţii poartă cămăşi americane, femeile bluze frumoase de muselină albă.

— Unii dintre actori sunt haluzimi, iar alţii — ca doamna Bernştein — au făcut parte din celebra trupă din Moscova, care dobândise o faimă atât de mare că Ruşii se duceau să vadă proprii lor autori jucaţi în limba ebraică. Doamna Bernştein a jucat de curând în *Israel* piesa ilustrului omonim francez şi în *Doamna cu Camelii* a lui Dumas fils...

...Afară e o minunată lumină de lună. Astaroth îşi varsă asupră-ne raze blonde; şi noi urcăm spre vila consulară, cu capul plin de sonorităţi biblice...

La schitul din munte

Intr'o caldă după amiază de vară, monahul Athanasie dela schitul Găvanu din munții Buzăului, se strecura cu poalele rasei prinse în brâu, pe sub ramurile joase ale molifților bătrâni, căutând ciuperci.

Ii trăsese de vreo două zile o ploaie strașnică, de acelea de vară, calde, iuți și fără răgaz și acuma, sub aierul înfierbântat și plin de aburi al pădurii, răsăreau din plin ciupercile.

Se iveau, ici colo, pe sub frunzele moarte adunate polog din mulți ani, ca niște căsuțe mici și albe de petici.

Și monahul Athanasie, senin și împăcat cu sine însuși nestăpânit de nici un alt gând pământesc, se apropia de ele și le rupea fără milă, tocmai de jos de lângă locul unde tulpina se înfige grasă în pământul hrănitor, apoi una câte una, fără să le privească, le dete drumul în sacul peticit și noroios pe care-l ținea în mâna stângă.

Și cum umbla el așa, prin pădurea cuprinsă de soare, aci în umbră, aci în lumină, aci cocoșându-se ca să le adune, aci îndreptându-se de mijloc să mai răsufle o leacă, deodată aude niște țipete de copil speriat venind dinspre potecuța, ce mâna spre Curcubata.

— Tii! Mare minune și asta! își zise monahul făcând ochii mari, dar țipetele întețindu-se și devenind din ce în ce mai desnădăjduite, monahul aruncă sacul la spinare, își săltă o leacă comănacul de pe frunte și o luă cu pași voinicești drept prin pădure spre partea de unde veneau țipetele.

Când ajunse în marginea cărării, se opri, puse mâna dreaptă strașină la ochi și cercetă cu amănunțime valea.

Dar nu văzu nimic.

In soarele orbitor toată întinderea acoperită de znopi răvășiți pe pământ, părea că doarme sub un abur subțire ca un zăbranic.

Și nimic, nici o mișcare.

— Ei istorie ca asta ! — își zise monahul și o săgeată îi trecu prin inimă. „Să fie vreo ispită a diavolului?" — și stătu o clipită la gânduri; pe urmă însă, zâmbi singur: — Ei ași! — și o porni hotărît spre locul de unde se auzeau țipetele.

Cât ai clipi, se pomeni la umbra unui tufiș de jnepi, lângă care un băiețaș trântit cu burta pe pământ, țipa ca din gură de șarpe și da desnădăjduit din picioare.

Inima monahului se muie la această priveliște.

— Ce faci aci, măi nică? — întrebă el cât putu mai blajin, punând mâna pe umărul copilului, care sări în sus, speriat.

— Ce faci tu aci, mă ?

— M'am cherduuut!.... răspunse băiatul printre sughițuri.

— Dă cine te-ai pierdut?

— Dă alde nea baciu.

— Care nea baciu ?

— Nea baciu dâla stâna de oi !...

— Ei bată-te-ar să te bată! — făcu călugărul căzând pe gânduri și ștergându-și fruntea cu dosul mânicii largi.

Și nu știi pe unde-a apucat ?

— .....

Ba c'o fi așa, ba c'o fi aminteri, caută p'aci, caută pe dincolo, dă ,ură în partea aceia, dă în partea cealaltă, dacă văzură că nu răspunde nimeni și că urma baciului și a celor ce-l însoțeau se ștersese de mult prin pustietățile acelea, monahul Athanasie luă băiețașul de mână și cercând să-l îmbune, o porni pe cărăruia dreaptă ce mâna printre trunchiurile scorburoase în sus spre schit.

— Las' că mergem noi la taica staretu și ne dă el călușei frumoși și pân' diseară suntem la baciu, la stâna de oi.

Și băiatul asculta și suia bucuros alături de călugăr, uitându-și necazul ce căzuse pe capul lui, ca un biet pisoi rătăcit, care se 'nviorează cum l'ai ridicat de jos și l'ai încălzit între palme.

Ochișorii lui mici și vii, pe sub care lacrimile se uscaseră lăsând două dungi negre, cercetau amănunțit îmbrăcămintea, fața și barba monahului.

Iar când ajunseră la schit și văzu chiliile mici și joase adăpostite împrejurul bisericuții de lemn, călugării cu potcapii înalte deretecând și măturând prin tinde, luminile de aur strălucind prin ferestrele altarului, rămase așa de uimit încât își uită de toată viața lui trecută.

* * *

Trecuseră de atunci, ani și ani.

Sfântul monah Athanasie începuse să îmbătrânească. Barba lui neagră și lungă, chica deasă puțin înroșită de soarele munților se presărase încet, încet, cu tot mai multe fire albe; mersul lui voinicesc nu mai putea ține zile întregi ca înainte și din când în când, un somn greu îi închidea pleoapele peste zi, pe undeva, în umbra ademenitoare a poenilor de sub pădure.

Ion rămăsese la schit și se făcuse călugăr.

Slăbuț și negricios, cuminte și tăcut, din fața lui de copil numai ochii pierduseră strălucirea isteață și iscoditoare de altădată. Avea acuma douăzeci de ani. Viața schitului se scurgea înainte, tihnită și bună, mereu aceeaș, fără furtuni și fără bucurii.

Dar primăvara veni din nou și cu ea, toată neliniștea începuturilor de viață se strecură vicleană în întreaga făptură a fratelui.

Intâi, o bucurie neînțeleasă și tainică pusese stăpânire pe toate gândurile lui. Ființa lui întreagă parcă, aștepta o prefacere, o minune, o coborîre a unui duh nou și atotputernic.

Pe urmă încet, încet bucuria se dusese. O tristețe obosită îl cuprinsese și viața schitului o simți deodată că s'a desprins de el și că-i e străină.

Cât era ziua de lungă ar fi stat departe de toți, cu mâinile sub cap, cu fața la cer, cu ochii aburiți de o nepăsare ciudată și n'ar mai fi întrebat de nimeni, și n'ar mai fi știut de nimic și abia ar mai fi simțit că trăiește...

Iar vara înainta și căldura creștea. Imprejurul lui văzduhul era de foc. Nici o cracă nu troznea, nici o frunză nu tresărea pe întinderi.

Din când în când, cine știe cum, vreo boare căldicică se pornea foșnind printre ierburi, făcând să licărească sub umbra fragedă a tufelor, pete mici de lumină, apoi totul se cufunda într'o tăcere fără margini.

Gândăcei și furnici se urcau pe rasa lui în sus, îi treceau pe mâini, îi alunecau pe piept, în zorul grijelor lor mititele...

Și de jur împrejur, pe pajiștea de deasupra culmilor, ce de forme și ce de freamăte, ce de vieți și cât pustiu!

* * *

Era 'n ajun de Sfântul Ilie când starețul îl chemă și-l mână jos în vale, la bâlciul dela Gura Dimienii să mai târguie câte ceva dimpreună cu părintele Athanasie.

A doua zi, când ceața abia se ridica după valea Slănicului, dezvăluind dealurile pline de fânețe și porumbiști, cei doui monahi veneau la pas pe căluții lor de munte. Veneau pe șoseaua curată, dealungul apei ce se răsfira sclipind printre bolovani, prin sate, dealungul livezilor de pruni și în fiecare tindă se iveau femei grăbite, deretecând, fete împltindu-și mușcate roșii în coade și copilași cu cămășute scurte frecându-și ochișorii cu pumnii în poarta dată de perete.

Când ajunseră în târg era soarele sus.

In praful ce se ridica din toate părțile, horile se învârteau, muzicile cântau, văzduhul vuia de țiuituri, de strigăte și fluerături.

Sub covergile de lemn ridicate în grabă, țăranii se înghesuiau la mesele goale cu paharele dinainte, pe când boii desjugați mai departe dinaintea carelor, rumegau liniștit cu maldărele de coceni dinainte.

Părintele Athanasie merse pe unde știa el că trebuie să meargă de umplu desagii cu toate cele trebuitoare pentru schit și după ce mai deteră o raită prin târg, pe la comedii, se dădură d'o parte la umbră să mai îmbuce câte ceva.

In scurt timp, în jurul părintelui Athanasie se strânse o roată de oameni care asculta la el ca la o minune.

La stânga lui, naintea paharului cu vin roșu în care abia își muiase buzele, fratele Ilarion sta tăcut și toate parcă se învârteau înaintea ochilor lui învățați cu netezimea măreață a culmilor.

Incet încet, soarele se pleca să apuie și înfierbânta fețele oamenilor așezați la mese. Beția se 'ntinsese. Jocul era mai înverșunat, glasurile mai răgușite.

Vuetul gârlei ce curgea lângă malul înnalt pe care era așezat bâlciul, nu se mai auzea.

— Poftiți pân'la noi, Cinstite! Iacă-l numai colea, după deal, zisese sârbul ce le vânduse varză și castraveți pentru schit și se sculaseră cu toții.

In tinda casei, o fetișcană negricioasă, legată cu basmaua la cap și cu picioarele goale sub fusta scurtă și aspră se roși toată când văzu poarta deschizându-se și atâta lume intrând în curte.

— Stăi fa, Ilinco! Dor nu te-o mânca cineva! făcu sârbul vesel și descuie ușa dela casă.

Și pe când oaspeții se 'nghesuiau să intre în răceala umedă și parfumată de mirosul busuiocului, cine ar putea spune de ce a zvâcnit inima fratelui?

De ce sufletul i-a tresărit cuprins de-o mângâiere caldă și prietenoasă, de ce ochii i s'au prins de fața și de făptura fetei străine cu tot dragul unei vechi și blânde dorințe? De ce?

Ea, nepăsătoare, s'a așezat într'un colț, cu bărbia în palme, și a rămas așa.

Oaspeții vorbeau.

Soru-sa mai mare, mai albă la față, împodobită cu flori roșii sub coade, a intrat râzând în casă, a sărutat mâna monahului, a adus o ploscă cu țuică de a cinstit pe oaspeți și ochii mame-si râdeau după ea. Numai Ilinca sta dusă în colțul ei și nimeni n'o vedea.

Doar privirile fratelui tot mai grele se lăsau pe ea.

Târziu, în amurgul albăstrui, când carele încărcate de flăcăi se întorceau în șir pe drumul alb, ca într'o procesiune de sărbătoare, monahii încălecară și ei și luară drumul schitului.

Și, în înserarea târzie și tainică, sufletul fratelui tresărea cuprins aci de o bucurie fără margini, aci de o obidă, iar chipul fetei tăcute îi juca pe dinaintea ochilor mereu, ca o mângâiere neașteptată și de mult dorită.

* * *

Trecuseră vre-o patru-cinci săptămâni dela târgul Sf. Ilie.

Vara era încă vară, dar din toată firea pierise ca prin minune clocotul și sălbăticia de viață.

Cerul se întindea larg și albastru deasupra munților, aerul era călduț fără nori nici furtuni și văzduhul ca ațipit împrejurul pădurilor nemișcate.

Dinspre schit se auzea: taca-taca, taca-taca, chemarea domoală a toacei și pe cărărușa pietroasă urcau încet alături căluții de munte.

Dela târgul Sfântului Ilie tot mai des cobora fratele Ilarion în valea gălăgioasă a Slănicului, și poposea la sârbul cu copii mulți.

Și în bucuria lui copilărească nici odată nu uita să plece cu mâna goală.

Toate comorile vii și proaspete ale munților el le aduna cu grijă și le ocrotea tot drumul de căldura și praful văzduhului.

Ba o traistă cu alune mari și rotunde, din care numai veverițele codrilor se înfruptă, ba un coșuleț împletit măiastru din curpeni de pădure, căptușit cu frunze late de lipan și plin cu zmeură dulce și brobonată, ba un săculeț de ciuperci albe, cu coada plină încă de pământul gras care le hrănise.

Și copiii se bucurau ca de altă minune, câinii i se repezeau gudurându-se înainte și gâștele o porneau gâgâind într'un zbor triumfal; numai Ilinca sta nepăsătoare de-oparte și de câte ori o vedea, ochii ei par'că tot mai departe cătau.

Și pe sufletul călugărașului se lăsa așa un fel de negură groasă, groasă, care i se urca încet până 'n ochi și-i împăienjenea cu o tristețe de moarte... Umbla încoace, umbla încolo, și pretutindeni ea și numai ea.

Ședea jos lângă el, se scula după el, venea alături de el pe cărare, o lua înainte prin umbrele pădurii, așa de vie cu mersul ei legănat, încât fratele se scutura ca de o vedenie.

Și cu cât toamna înainta cu atât tristețea lui creștea.

Sus, deasupra culmilor, pe podișul ce se revărsa singur, în fața boltii, pustiu ca un fund de mare, peste tufele dese de jepi culcați de vânturile aprige, se coborau negurile nopții de toamnă.

Din ramurile uscate ce-i trozneau sub pași, fratele aprindea un foc ce arunca scântei roșii în haosul serii și se trântea pe pământ.

Țrr-țrr-țrrr... se ridicau drept în sus cântecile greerilor în simfonia copleșitoare a serei de toamnă... țrr-țrr-țrrr mai sus, mai jos, mai greu, mai jalnic... și fratele ar fi vrut să puie capul jos și să se stingă.

Atunci, să se fi ivit ea, după marginea tufișului de jepi, în amorțeala de plumb a vălului de neguri, în creșterea de umbre... Dar degeaba-și chinuia trupul, degeaba-și încleșta pumnii, nimic nu putea să i-o aducă. Târziu, când toaca de vecernie începea să-și cearnă chemările, trezind pustietățile ațipite, se scula și el din iarba înaltă, în care începea să se simtă umezeala nopții și o pornea uluit spre ușa bisericuții în care făcliile de ceară vegheau picurând...

Și, toacă după toacă, treceau zilele.

* * *

După o săptămână încheiată de zile aspre și nouroase, într'o dimineață de Octombrie, văzduhul se luminase.

Bolta albastră și limpede se ridicase sus, sus și sub ea, în aurita bae de lumină, înfloreau culorile roșii și galbene și vinete ale pădurilor pălite.

Ici-colo, câte o coamă singuratecă se învestmânta într'un abur ușor și fumul alburiu al focului aprins în ușa chiliilor se răsfira pufos în aerul liniștit.

Cu toate că la umbră era rece și umed, soarele ridicat piezis la nimiez dogorea cu o fierbințeală întârziată și sfinții părinți, îndemnați de strălucirea lui primăvăratecă, puseră masa afară.

O jumătate din coaja tare a unui bostan roșu, copt bine în cuptor și scobit de miezul lui dulce și gustos, sta plin de fiertură pe masa de lemn, umplând împrejurimile de aburi calzi și alături, mămăliguța rotundă și plină, de un auriu șters, ca al giuvaerelor vechi, aștepta să fie tăiată în două de sforicica de arnici, pusă peste teancul lingurilor de lemn. După o scurtă rugăciune, capetele albe se descoperiră și sfinții monahi se puseră la masă în liniștea de sărbătoare a pădurilor.

Curând, limbile se puseră în mișcare, îndemnate de gădilătura caldă a fierturii cu gust de cimbru și leuștean...

Era așa de călduț și bine, o astfel de pace binefăcătoare învăluia cerul și pământul, încât bătrânii își simțeau inima ușoară și tânără, sufletul împăcat.

Numai fratele Ilarion sta la oparte și mânca tăcând, cu ochii în scobiturile mesii... dar sfinții părinți nu-i ziceau nimic, căci se 'nvățaseră să-l vază așa. Deodată însă, cu toții întoarseră mirați capul spre el.

Glasul lui hotărît se 'ndreptase tam-nesam spre stareț:

— Taică, acu o săptămână eu m'am vorbit cu sârbu să merg și azi p'acolo că zicea c'a avea niște varză bună și să merg s'o iau.

Muți, bătrânii se uitară unii la alții. Pricepuseră ceva.

Apoi starețul oftă și rosti încet cu o privire care-l arse:

— Apăi, să te duci, fiule!

Și în curând căluțul lui zbura pe poteca muntelui la vale, lăsând în urmă-i tăcerea codrilor pustii plină de răsunete prelungi.

Când descălică în ograda sârbului, se lumina de ziuă. Cocoșii cântau de luau satul în sus și la lătrăturile înverșunate ale unui dulău legat lângă prispă, în ușa casei se arătase chipul încruntat al feciorului cel mare.

— Om bun! zise cu veselie fratele și nevasta sârbului ieșise în tindă înnodându-și fusta la spate.

— Poftim! Poftim! Cinstite! Neculai nu-i aci... s'a dus pân 'la Petrăchești, la niște rude, că noi am fost amărîți rău estimp... că, ce să vă mai spui? O știți pe Ilinca, draca aia de fată... Numa ce să zic, ne-am pomenit cu ea fugită într'o Marți... Caută eu, caută ta'său, ea nicăeri... S'a dus și dus'a fost până 'n ziua de astăzi...

O lovitură zdravănă în creștetul capului nu l-ar fi ametit pe fratele Ilarion cum îl ameți auzirea acestor cuvinte.

Simți că mintea i se 'ntunecă și abia nimeri să stea pe scaunul ce i-l întindea femeia:

— Cu cine? Dracu știe! Tas'său a zis că dacă o da cu ochii de ea, o omoară. O omoară, părinte, nici nu mai e socoteală! Și femeia se lovia cu palma 'n cap și se văicărea...

— Și noi, să nu știm noi nimic ce plămădea ea în capul ei...

Dar fratele nu mai pricepea. Căzut pe scaun, cu umerii aduși, cu fața galbenă, privia în neștire spre colțul în care altădată sta Ilinca. Și deodată se ridică în sus. Femeia îl privi uimită drept în față, dar numaidecât se trase înapoi, speriată.

— Apăi eu mă duc că nu mi-e tocmai bine, mormăi el cu ochii însângerați și ieși pe poartă fără alt rămas bun.

Acuma alerga în goană pe drumul mare, dând bice peste bice căluțului ostenit și 'n urma lui, femeia sta 'n ușă și se 'nchina. Dar fratele nu se mai uita înapoi.

O vijelie parcă-l sufla înainte, tot mai înainte, departe de casa blestemată, departe de drumuri, departe de sate, departe de oameni și icoana schitului potolit și singuratic îl chema cu glas duios, ca o mântuire.

Când ajunse era mai liniștit. Aerul rece, lumina egală a lunii, singurătatea, tăcerea îl mai potoliseră.

Oboseala îl dobora.

Merse cu pași apăsați de bătu încet în ușa stăreției, intră și, în tăcerea nopții scânteietoare de mii și milioane de stele, se auzi glasul lui spovedindu-se înăbușit:

— Taică, am fost un păcătos și m'a bătut Dumnezeu!

Și afară, colo sus, pe vârfurile singuratice, pădurea ofta în inima nopții, ca trezită de o durere mare din somnul ei adânc.

Că sunt pe lumea asta și necazuri mai mari, dar e de ajuns și unul de astea mai mici spre a risipi o tinerețe.

IGENA FLORU

(Din volumul ce va apare în curând la Cultura Națională).

Din trecutul ocnelor rusești

Au scris despre munca silnică din Rusia mai mult acei cari au suportat-o pe umerii lor. Au știut să pătrundă în infernul ei doi oameni neutrali: Cehov și Doroșevici („Sahalin" și „Insula Sahalin"), provocând o vastă mișcare de conștiință și de protest. Acuma a apărut în rusește o carte, primă și unică în felul ei: scrisă de unul care a stat dincolo de baricade. Sunt memoriile comandantului unei echipe de escortă militară a ocnei din Nercinsc (ocna politică): căpitanul G. Cemodanov. E o mărturie a unui stâlp al țarismului, și a apărut acuma la Moscova. Deci ne provoacă din capul locului o îndoială: e obiectiv acest volum de memorii?

Cartea e recomandată călduros de „Asociația foștilor ocnași politici" din Moscova și publicată de dânsa. Iar cuprinsul volumului ne convinge, că aceste memorii nu sunt niște „destăinuiri" de modă, scrise de un funcționar pocăit al vechiului regim. Căp. Cemodanov n'a fost un profesionist al tagmei „Cerberilor" țarismului. A fost ofițer activ trimis ca comandant al echipei de escortă. In această funcție a știut să unească împlinirea serviciului cu datoriile umanitare și cu un spirit de ofițer și cavaler al cinstei, care recunoaște cinstea și demnitatea întemnițaților politici și nu vede în ei dușmani, ci numai „prizonieri ai închisoarei".

In 1910 căp. Cemodanov a fost câteva luni suplinitor al directorului la ocna din Zerentui. In curând veni știrea că din Petersburg sosește un nou director, faimosul inchizitor Vâsoțchi. „Politicii" au început să se agite. Și astăzi nu se poate citi fără emoție scena vizitei lui Cemodanov în celula izolată a lui Gh. Sazonov (Sazonov, Sicorschi și Savincov l-au ucis pe primul ministru Pleve în 1903). Cemodanov scrie acuma că Sazonov se bucura de dragostea generală, până și din partea administrației — ceeace concordă cu celelalte surse asupra lui. Totdeauna calm, se purta ireproșabil și nici un gardian n'a fost vreodată supărat pe dânsul. Când șefii veneau în celulă, el stătea în picioare, se supunea tuturor regulelor legale, se uita calm și fix la vizitatori. Avea ochi frumoși, deschiși și sinceri, cari produceau o bună impresie asupra convorbitorului chiar dela primele cuvinte.

Insă de data aceea Sazonov era agitat, emoționat și nu stătea nemișcat, ci se plimba într'una prin celulă, cu toate că Cemodanov, directorul, intră la dânsul. Intre ei avu loc atunci următorul dialog profetic:

— Ce-i cu d-v., Sazonov?

— Știți că vă vine înlocuitorul? E cel mai feroce dintre călăii închisorilor. Numirea lui promite groaza închisoarei noastre.

— Numai nu pentru d-v., Sazonov. N'aveți să mai stați în ocnă decât trei luni. Sunteți internat în celulă. Conduita dv. vă garantează de orice conflict cu dânsul.

Sazonov zâmbi.

— Credeți că guvernul îmi va da drumul de aici? Nu credeți că numirea lui Vâsoțchi e legată cu expirarea termenului meu de pedeapsă, și — deși libertatea mea pare a fi aproape — nu o voi vedea niciodată? Sunt sigur că nu voi ieși viu de aci...

Ideia, că Vâsoțchi era însărcinat să-l piardă pe Sazonov cu orice preț, era împărtășită de mai mulți ocnași politici din Zerentui. In curând, cuvintele lui Sazonov s'au împlinit. Zerentui a trăit zile de groază și chin când Vâsoțchi a intrat în funcție. Vâsoțchi a fost cel dintâi care a aplicat „politicilor" pedeapsa corporală. Sazonov, din adâncul celulei, neatins de noul regim, se pusese totuși în fruntea mișcării de protest. După primele execuții cu vergi, s'au otrăvit mai mulți „politici". Sazonov hotărîse atunci să se otrăvească și el. — „Amici-tovarăși, — scria el în ultima-i scrisoare, — dacă o moarte poate să oprească sacrificiile de viețe omenești — e înainte de toate, moartea mea"...

El a avut dreptate. Moartea lui benevolă, cu două luni numai înainte de eliberare și după șapte ani de celulă și singurătate, a produs o impresie de trăznet în Rusia. Ocna din Zerentui a scăpat de Vâsoțchi.

Seara, în ziua morții lui Sazonov, Cemodanov l-a văzut pe Vâsoțchi. Acesta era amabil și rezervat ca întotdeauna, zâmbea cu surâsul lui mecanic, vorbea fleacuri și se ocupa cu canarii aduși din Rusia. Erau șase păsărele. Se știa că Vâsoțchi ținuse colivia cu canari în mână tot timpul cât durase călătoria cu cai prin Siberia până la Zerentui...

BIBLIOTECA DIMINEAȚA

I. VINEA

DESCANTECUL

ȘI

FLORI DE LAMPA

No. 37

Prețul Lei 6

LITERATURA STRAINA

LUIGI PIRANDELLO

Ilustrul dispărut

I

Săltat în pat, ca să nu-l înăbuşe anghina pectorală, cu ceafa lăsată pe un vraf de perne, onorabilul Constanzo Ramberti se uita printre pleoapele umflate şi pe jumătate închise la raza de soare care se întindea de la fereastră până pe picioarele lui şi poleia pâsla unui şal cenuşiu cu pătrăţele negre.

Constanzo Ramberti se observa cum moare; ştia că boala lui e fără leac. Se închidea în sine însuşi şi nu-şi îngăduia să se uite în odaie dincolo de marginele patului, — nu ca să se reculeagă în vederea sfârşitului de neînlăturat, ci de teamă că, dacă şi-ar lărgi câtuşi de puţin orizontul, aspectul obiectelor încunjurătoare i-ar aminti şi l-ar face să regrete raporturile pe care ar putea încă să le întreţie cu viaţa, şi pe care moartea le va rupe în curând.

Ghemuit, micşorat între aceste hotare strâmte, el se simţea mai în siguranţă, mai la adăpost. Şi, adâncindu-se în contemplarea celor mai neînsemnate amănunte, a firişoarelor subţiri şi creţe de pe şalul aurit de soare, savura mersul domol al clipelor, al tuturor clipelor care-i aparţineau încă, poate câteva ceasuri, poate o zi... două, trei zile; poate chiar — cel mult — o săptămână. Dar dacă o clipă trece atât de încet, ce să facă el ca să suporte până la capăt această săptămână fără de sfârşit?

Totuşi, oboseala lui nu era pricinuită de încetineala cu care se perindau clipele pe pâsla şalului de lână: era urmarea sforţărilor pe care şi le impunea ca să nu se gândească la nimic.

La ce ar mai fi putut el să se gândească acum? La moartea lui? Ori mai degrabă... uite, ce idee: n'ar putea încerca să-şi închipuie tot ce o să se întâmple pe urmă? Da, acesta ar fi pentru el, cel lipsit de mângâerea credinţii, un mijloc de a întârzia intrarea în neant, de a-şi prelungi şederea lui pe lumea asta.

Cu mult curaj, onorabilul Constanzo Ramberti se închipui pe sine însuşi îndată după moarte, aşa cum îl vor vedea ceilalţi, — cum a văzut şi el atâţia morţi: un cadavru rigid, pe acelaş pat, cu picioarele strânse în pantofi de lac, cu chipul îngheţat, de ceară, cu mânile de piatră, şi chiar (dece nu?) elegant în hainele negre, printre florile presărate pe pat şi pe perne.

Se aşeză în această poziţie, îşi strânse picioarele şi le privi. Simţi o uşoară gâdilitură la pântece; ridică o mână şi-şi netezi părul; pe urmă îşi mângâie barba roşcată, despărţită în două. Işi zise că, după moartea lui, această barbă va fi pieptănată, şi părul, cât i-a mai rămas, va fi aşezat cu grijă pe craniu de către şeful secretariatului său particular, cavalerul Spigula-Nonnis care, de-atâtea zile şi de-atâtea nopţi îl îngrijea, bietul om, cu cel mai afectuos devotament, nu-l părăsea o clipă, ci stătea la picioarele patului, mâhnit că nu-i poate uşura suferinţa.

Şi totuşi, cavalerul Spigula-Nonnis îl ajuta fără să ştie: îl ajuta să moară cu filosofie şi cu demnitate. Poate, dacă ar fi rămas singur, Constanzo Ramberti ar fi început să geamă, să plângă, să urle de furie şi de desnădejde; dar, cu cavalerul Spigula-Nonnis, care-i zicea „Excelenţă", lângă el, nu se gândea măcar să suspine, ci se uita drept înaintea lui, atent, surâzând uşor.

Da, prezenţa acestui bărbat trist, lung şi miop, îl reţinea în scenă cu un fir, bine întins de aci înainte, ca să-şi joace acolo rolul până la sfârşit. Fragilitatea acestui fir îi sporea în fiecare clipă tortura şi groaza lui intimă, căci nu se putea împiedica de a simţi deşertăciunea, zădărnicia înspăimântătoare a sforţărilor pe care le făcea ca să se cramponeze de rolul lui: sforţări asemănătoare cu acele ale unei gângănii în agonie, ale gândacului căzut în apă, care se agaţă în zadar de un fir de iarbă, de-o crenguţă plutitoare... De câte ori a fost şi el spectatorul crud al unei astfel de drame? Zădărnicia a tot ce i-a umplut golul vieţii, îi apărea personificată în cavalerul Spigula-Nonnis. Autoritatea, prestigiul lui, — lucruri goale pe dinăuntru, care se îndepărtau, care nu mai aveau valoare, dar care totuşi, deasupra prăpastiei ce va trebui să le înghită, pluteau singure cu oarecare consistenţă, — fantome de visuri, păreri de viaţă ce vor fâlfâi, încă puţin timp după moarte, în jurul lui, în jurul patului, în jurul sicriului...

Da, cavalerul Spigula-Nonnis îi va face ultima toaletă, îl va îmbrăca, îl va pieptăna cu o grijă afectuoasă, — nu fără oarecare silă, totuşi. El însuşi, de altfel, simţea o silă nespusă la gândul că trupul său va fi contemplat în toată goliciunea de acest om, pipăit de mâinile lui mari şi osoase. Dar nu avea pe nimeni altul lângă el: nici un fel de rudă mai apropiată sau mai depărtată. Va trebui să moară singur, aşa cum a trăit întotdeauna; singur în această minunată vilă din Castel Gandolfo pe care o închiriase cu nădejdea că două sau trei luni de odihnă petrecute în linişte îl vor pune din nou pe picioare. Să moară... şi nu avea decât patruzeci şi cinci de ani!

Murea stupid, din vina lui; se ucisese muncind; luptase cu o încăpăţânare înverşunată, care-l zdrobise. Izbutise, — dar în ceasul în care triumfa, moartea era în el, — moartea care pusese stăpânire pe trupul lui, puţin câte puţin, pe furiş. In momentul când era gata să depuie jurământul în faţa Regelui, când, cu o resemnare prefăcută dar strălucind de bucurie în sufletul lui, primea felicitările colegilor şi ale prietenilor, — moartea era în el, şi el nu bănuia nimic. Două luni mai târziu, într'o sară, ea l-a izbit pe neaşteptate în inimă şi l-a lăsat cu gura deschisă, cu capul răsturnat pe biuroul lui de la Ministerul lucrărilor publice.

Toate ziarele de opoziţie îl atacaseră violent cu prilejul numirii lui, calificată de ele drept o „nedemnă favoare din partea Preşedintelui de Consiliu". Dar, publicând vestea morţii lui „în floarea vrâstei", e probabil că acele ziare vor ţinea samă de meritele lui, de munca lui neîntreruptă în comisiuni, de patima lui unică, statornică, pentru viaţa publică, — patimă care-l absorbise pe deantregul; de zelul pe care-l pusese totdeauna în împlinirea îndatoririlor lui de ministru... Ei, da! Se cuvine să se acorde mângâeri de acestea celor ce se duc: şi cu atât mai mult cu cât prietenia, faimoasa protecţie a Preşedintelui de Consiliu, nu-i putuse lăsa măcar bucuria de a muri ministru. Indată după sincopă i s'a dat a înţelege, cu multă amabilitate, — numai în interesul sănătăţii, nu de altceva, — să-şi părăsească portofoliul.

Aşa încât, nici chiar pentru ziarele guvernamentale, moartea lui nu va fi „un adevărat doliu naţional". Cel puţin el va fi, desigur, pentru întreaga presă, „un ilustru dispărut". Aşa da, fără nici o îndoială. Toată lumea va regreta „existenţa prea curând zdrobită" a unui om care „ar mai fi putut încă aduce ţării servicii eminente", etc., etc...

Poate, dată fiind apropierea de Roma şi timpul scurt de la ieşirea lui din Minister, Preşedintele de Consiliu, foştii lui colegi miniştri, subsecretarii de Stat şi un mare număr de deputaţi dintre prietenii lui, vor veni de la Roma să-i salute rămăşiţele pământeşti, aici, în odaia asta, pe care primarul satului, ca să fie luat în samă, va fi transformat-o cu ajutorul lui Spigula-Nonnis în capelă mortuară, cu dafini în ciubere, cu alte plante verzi, cu flori şi cu candelabre... Şi-i închipuia intrând, toţi cu pălăriile în mână, Preşedintele de Consiliu în frunte, contemplându-l o clipă în tăcere, consternaţi şi palizi, cu acea curiozitate stăpânită de o groază instinctivă pe care el însuşi o simţise de atâtea ori în faţa unui cadavru. Clipă solemnă, emoţionantă:

„Bietul Ramberti!"

Pe urmă toţi se vor retrage în odaia de alături, în timp ce pe el îl vor închide în sicriul care aşteaptă.

Valdana, oraşul lui natal, Valdena care de 15 ani îl alegea deputat, Valdana pentru care a făcut atâta, îi va reclămà, desigur, rămăşiţele pământeşti; şi primarul din Valdana va alerga cu doi sau trei consilieri municipali ca să-i întovărăşească trupul.

Trupul... Dar sufletul lui?... Ah, sufletul lui a plecat, a zburat de o bună bucată de vreme, s'a ajuns cine ştie unde...

Onorabilul Constanzo Ramberti îşi încruntă sprâncenele. Căuta să-şi aducă aminte o veche definiţie a sufletului, care-l satisfăcuse pe vremea când era student în filosofie la Universitate: „Sufletul e esenţa care, în noi, ia conştiinţă de noi înşi-ne şi de obiectele aşezate în afara noastră". Da, asta era definiţia unui filosof german.

Incepu să se gândească:

„O esenţă?... Ce e aceea esenţă? Un lucru „care este", fără nici o îndoială, şi datorită căruia, viu fiind, mă deosebesc de cel ce voiu fi după moartea mea. E limpede! Dar această esenţă, în adâncul intim al fiinţei mele, are ea o existenţă prin ea însăşi, ori nu există decât atâta cât trăesc eu? Două ipoteze, dacă are o existenţă reală, şi dacă nu capătă conştiinţă despre ea însăşi decât în mine, odată plecată din mine n'o să mai aibă nici o conştiinţă? Ceva care nu sunt eu, care nu e nici ea însăşi decât atâta timp cât stă în mine... Odată liberată, o să fie ceeace o să-i placă... chiar dacă continuă să existe. Căci, e şi cealaltă ipoteză; dacă sufletul există numai atât cât exist eu însumi, aşa fel încât, când eu n'o să mai fiu..."

— „Cavaliere", un pic de apă, te rog...

Cavalerul Spigula-Nonnis se desfăşura în toată lungimea lui, scuturând toropeala care-l cuprinsese; îi întinse un pahar cu apă şi întrebă:

— Cum vă simţiţi, Excelenţă?

Onorabilul Constanzo Ramberti bău două înghiţituri, pe urmă, dând înapoi paharul, surâse slab secretarului său, închise ochii şi suspină:

— Aşa ş'aşa...

Unde rămăsese? A, era gata să plece spre Valdana. Trupul lui... da, e mai bine să se gândească numai la trupul lui. Il vor lua de cap şi de picioare. In sicriu e întins un cearşaf îmbibat cu o soluţie de sublimat, în care-i vor înfăşura trupul. Pe urmă venea plumbuitorul... Cum se chiamă oare unealta aceea care vâjâe, cu o limbă de foc albastră, albastră?.... Uite şi placa de zinc de lipit pe cosciug, şi capacul de înşurubat...

Onorabilului Constanzo Ramberti îi era urât să stee în lăcriţa lui; ieşea din ea şi-şi privea sicriul, ca un gură-cască oarecare: ce sicriu frumos de lemn de castan, în formă de liră, lustruit, lăcuit, cu mânere aurii! Fără îndoială, funeraliile şi transportul la Valdana se vor face pe cheltuiala Statului.

Sicriul, ridicat, trecu dealungul apartamentelor, cobori cu greu scările vilei, traversă grădina, urmat de toţi parlamentarii cu capul gol în urma Preşedintelui de Consiliu. Sicriul e aşezat pe dricul municipal, în mijlocul curiozităţii sfioase şi pline de respect a întregii populaţii care s'a adunat să admire un spectacol atât de rar.

Pirandello

Onorabilul Ramberti lăsă să i se aşeze sicriul pe dric şi rămase alături, să privească carul funebru urmat de mulţimea care cobora încet şi solemn din sat către gară. Un vagon, din cele care poartă o tăbliţă pe care scrie: „8 cai sau 40 de oameni", era gata pregătit, cu scânduri bătute ca să fixeze bine sicriul.

Onorabilul Constanzo Ramberti vedea cum îi scot sicriul din dric, îl urma în vagonul gol şi prăfuit pe care la Roma îl vor împodobi, desigur, cu toate coroanele trimise de Rege, de Consiliul de Miniştri, de Consiliul municipal din Valdana şi de toţi prietenii lui, — şi la drum!

Onorabilul Constanzo Ramberti urmărea trenul cu vagonul mortuar aninat în coadă, — îl urmărea, chilometri după chilometri, până în staţia Valdana, neagră de lume. Unul după altul, iată prietenii lui cei mai credincioşi, cei mai devotaţi, consilierii generali şi comunali, unii puţin stângaci în hainele negre şi cu pălăria înaltă. Iată Robertelli... bietul Robertelli... care plânge şi-şi face loc cu coatele ca să înainteze...

— Unde-i? Unde-i?

Unde vrei să fie, bunul meu Robertelli? E colo, în sicriul lui. Toţi vom trece prin asta...

Dar onorabilul Constanzo Ramberti lua parte la această scenă ca şi cum nu ar fi fost în realitate înăuntrul acestui sicriu atât de greu totuşi, — atât de greu încât uşierii de la primărie, în uniformă şi cu mănuşi albe, se munceau şi abia puteau să-l ridice pe umere...

El vedea... uite Tonni care, săracul, nu iese niciodată de acasă fără ca nevastă-sa, cumplit de geloasă, să nu-i fi socotit mai de 'nainte minutele; da, el era, neliniştit; îşi scotea ceasul în fiecare clipă, blestemând întârzierea de o oră pe care o avusese trenul: desigur că nevastă-sa n'o să-l creadă... Răbdare, bietul meu Tonni, răbdare! O să ai o scenă cu nevasta ta, şi pe urmă o să vă împăcaţi. Tu, doar, trăeşti. Gândeşte-te că nu pleacă nimeni pe lumea cealaltă decât o singură dată. Ai dori tu prietinului tău, care te-a făcut să obţii atâtea favoruri, o înmormântare pe fugă? Lasă să-l îngroape cu pompă şi cu solemnitate... Vezi? Uite şi domnul prefect... Loc, loc.

Era şi colonelul aici... Dar — vezi bine, i se dădeau onorurile militare. Şi copiii de la şcoli, şi steaguri, şi drapele de-ale societăţilor locale... Pentrucă, vorbind drept, oricât de preocupat a fost de cele mai înalte probleme politice, de cele mai anevoioase chestiuni de economie socială, el n'a neglijat niciodată interesele particulare ale circumscripţiei, care s'ar cădea să-i păstreze încă multă vreme recunoştinţă pentru binefacerile lui.

Valdana îi va dovedi, poate, gratitudinea ei printr'o placă comemorativă de marmoră aşezată în grădina publică, ori va da numele unei străzi, unei pieţi; şi până atunci, ea îl cinstea cu funeralii solemne... Revedea în gând strada principală a oraşului cu drapelele pe jumătate strânse:

Strada Constanzo Ramberti

Vedea ferestrele negre de lume, în aşteptarea dricului acoperit cu coroane, înhămat cu opt cai îndoliaţi; şi oamenii de pe stradă îşi arătau cu degetul coroana trimisă de Rege, mai frumoasă decât toate. Cimitirul e colo, după colină, mohorît şi singuratec. Caii mergeau cu pasul rar, ca pentru a-i lăsa vreme să se bucure de onorurile supreme ce i se dădeau, prelungindu-i încă puţin viaţa lui încheiată.

Iată ceeace şi-a închipuit, în ajunul morţii, onorabilul Constanzo Ramberti. Cât din vina lui, cât din vina altora, realitatea nu s'a potrivit întocmai cu visul.

II

Mai întâi, Constanzo Ramberti a murit în timpul nopţii; poate chiar dormind; în orice caz, a murit fără să atragă atenţia cavalerului Spigula-Nonnis care, zdrobit de oboseală, adormise adânc în fotoliu, la picioarele patului. Spigula-Nonnis, trezindu-se brusc pe la patru ceasuri dimineaţa, şi găsindu-l rece şi înţepenit, rămase extraordinar de zăpăcit, mai întâi din pricina unui bâzâit ciudat care umplea încăperea, apoi din pricina lunei pline care, la apus, părea că s'a oprit pe cer ca să contemple mortul întins pe pat, prin geamurile ferestrii uitate deschisă. Bâzâitul era al unei muşte pe care o tulburase din somn, ridicându-se pe neaşteptate, cavalerul.

Când, în zori, Agostino Mignecca, primarul, alergă chemat în grabă de un servitor, cavalerul Spigula-Nonnis îl întâmpină cu aceste vorbe:

— Era lună... lună...

Cavalerul Spigula-Nonnis nu putea să spue mai...

— Lună? Care lună?

— Era o lună!... o lună!...

— Da, într'adevăr, era lună... Acum, dragă domnule, trebuie să expediem de urgenţă o telegramă Excelenţei sale Preşedintelui de Consiliu; alta Preşedintelui Camerii; alta primarului din... unde era deputat Excelenţa sa?

— Deputat de Valdana... (Ah, luna asta!)

— Lăsaţi luna în pace! Ziceam... da, primarului din Valdana: ceeace face trei, — şi urgente, ca să se anunţe vestea cea tristă populaţiei, nu-i aşa? alegătorilor... Ştiu c'o să aibă de lucru, primarul cela... Grăbiţi-vă, vă rog! O să trebuiască să deschideţi anume biuroul de telegraf: cereţi paznicului, în numele meu, să vă însoţească. Şi întoarceţi-vă repede. Trebuie să-l îmbrăcăm fără întârziere. Uite, cadavrul a început a se înţepeni.

A fost o minune că bietul Spigula-Nonnis n'a scris în toate telegramele că... era lună.

Ca să se distingă, primarul Mignecca ar fi aranjat bucuros o capelă mortuară să rămâe lumea cu gura căscată, cu catafalc şi cu tot dichisul. Dar în provincie nu poţi să găseşti nimic; nici un lucrător care să-şi cunoască meşteşugul... Alergă la biserică să caute câteva draperii... toate de damasc roşu cu benzi de aur! Să fi fost măcar negre! Luă patru candelabre aurite, cumplit de urâte... Din fericire, florile şi plantele verzi nu lipseau: flori pe jos, flori pe pat... toată odaia numai flori.

In vremea asta, în cufărul mortului nu se putea găsi fracul; cavalerul Spigula-Nonnis a fost silit să alerge la Roma, în apartamentul modest din strada Ludovisi, unde nu l-a găsit nici atâta: au sfârşit prin a da peste el în fundul cufărului, la fund de tot... Bietul om îşi pierduse capul cu desăvârşire. Durerea lui era vădită. Plângea într'una... Au trebuit să taie fracul în două, pe cusătura dela spate (păcat, o haină nouă-nouţă!), de oarece braţele cadavrului refuzau să se îndoaie. Şi îndată după ce au îmbrăcat mortul, au trebuit să-l desbrace şi să-l îmbrace din nou, pentrucă (de data asta exact aşa cum prevăzuse onorabilul Constanzo Ramberti!) din Valdana sosi o telegramă oficială de extremă urgenţă care anunţa că populaţia, în culmea întristării, reclama în unanimitate rămăşiţele ilustrului ei reprezantant, ca să le cinstească cu funeralii solemne. In telegramă era vorba de o statue, — da, chiar şi de o statue! — se arăta că se vor face lucrurile în stil mare, se vorbea şi de o piaţă, piaţa Poştei, care va fi botezată cu numele ilustrului dispărut. Un medic sosi dela Roma ca să injecteze cadavrului câteva doze de formalină, zicea el, — de „deformalină", cu voia dumneavoastră, zicea primarul Mignecca după aceste injecţii. Ah, unde era chipul de ceară, acea eleganţă pe care visase s'o păstreze şi după moarte onorabilul Constanzo Ramberti? O faţă umflată, fără nas, fără obraji, fără bărbie, fără nimic, atât mai rămăsese din el, — un boţ de său. Până într'atâta era de desfigurat, încât cineva îi acoperi faţa cu o batistă.

Mult mai mulţi prieteni decât credea că are onorabilul Constanzo Ramberti alergară a doua zi dimineaţă la Castel Gandolfo, împreună cu Preşedintele Camerei şi al Consiliului, cu miniştrii şi subsecretarii de Stat. Veniră şi câţiva senatori, din cei mai tineri, un pluton de ziarişti şi până şi doi fotografi.

Era o zi minunată.

Fără îndoială că acestor oameni, copleşiţi de probleme politice şi sociale şi aspriţi de luptele zilnice, — baia în albastru, viziunea dulce a câmpiilor înverzite din proaspăt, a castelelor romane însorite, a lacului şi pădurilor, aerul încă răcoros dar prin care trece, un suflu primăvăratec, — toate trebuiau să le dea o impresie de sărbătoare. Nu şi-o mărturiseau; dimpotrivă, se arătau trişti şi gravi, şi poate că erau într'adevăr; dar erau trişti din cauza regretului intim că şi-au cheltuit şi-şi cheltuesc încă, în lupte zadarnice şi meschine, viaţa lor atât de scurtă, atât de puţin sigură, al cărei preţ, întreg, îl simţeau abia aici, pierduţi în priveliştea fragedă şi'n aer liber.

Se consolau doar la gândul că ei puteau, măcar în treacăt, să se bucure încă de toate acestea, în vreme ce colegul lor nu mai putea...

Aşa consolaţi puţin câte puţin dealungul drumului scurt, au început să stea de vorbă, veseli, să râdă, plini de recunoştinţă faţă de cinci ori şase dintre ei, cei mai sinceri, care-şi ridicaseră cei dintâi masca tristeţii ca să arunce câteva glume, şi care urmau să distreze galeria.

Totuşi, din când în când, ca şi cum în uşile vagoanelor cu culoar s'ar fi arătat pe neaşteptate chipul lui Constanzo Ramberti, vorbele vesele şi râsul cădeau; toţi simţeau ca un fel de jenă, de stingherire, mai ales acei ce nu aveau nici un motiv să fie acolo, afară doar de acela de a face în grup o primblare la ţară, adversarii pe faţă ai lui Ramberti ori cei ce-l săpau pe dindos. Aceştia simţeau bine că prezenţa lor era o ofensă. O ofensă adusă cui, la urma urmei? Aşteptărilor mortului, — ale omului care nu mai putea să protesteze, nici să-i alunge, batjocorindu-i?

Oricum: era ori nu o vizită de doliu?

Da. Şi se ştie doar că nu-i convenabil să te duci la mort în felul acesta, fiecărind şi râzând...

Toţi colegii aceştia, prieteni ori nu, nu puteau şti ce idee îşi făcuse bietul Ramberti, în ajunul morţii, cu privire la vizita lor, pe care şi-o închipuise, natural, potrivită cu caracterul ce ar fi trebuit să-l aibă: tristeţă, regrete, milă... Ei nu ştiau; şi totuşi, prin simplul fapt că această vizită avea loc, nu se puteau împiedica să nu simtă, din când în când, cât era de necuviincioasă. Cât despre adversari nu se puteau opri să nu simtă că erau de prisos şi că comiteau un fel de violenţă împotriva mortului.

Totuşi, abia ieşiţi din gara dela Castel Gandolfo, toţi şi-au venit în fire, şi-au compus o ţinută gravă şi întristată, s'au drapat în solemnitatea acestui ceas de doliu, în importanţa pe care le-o acorda mulţimea respectuoasă care alerga de pretutindeni să fie de faţă la sosirea lor.

Călăuziţi de primarul Mignecca şi de consilierii municipali, — toţi asudaţi, cu feţele congestionate, cu manşetele care scăpau din mâneci şi cu cravăţile care se suiau de pe guler pe ceafă, — miniştrii şi deputaţii s'au îndreptat spre vila lui Ramberti pe jos, în cortegiu, cei doi preşedinţi în frunte, urmaţi de o mulţime imensă.

Sosirea lor, intrarea în satul pavoazat cu steaguri strânse în semn de doliu, cortegiul lor, — toate au fost, într'adevăr, cu mult mai mişcătoare de cum şi le închipuise Ramberti. Dar, tocmai în clipa cea mai solemnă, când preşedintele Camerei şi al Consiliului, cu toţi miniştrii, subsecretarii şi deputaţii urmaţi de mulţimea curioasă intrau în camera mortuară, se petrecu ceva oribil. In mijlocul tăcerei şi al reculegerii, un sgomot neaşteptat, lugubru, lichid, ieşi din pântecele cadavrului şi gâlgâi în mijlocul asistenţilor încremeniţi de spaimă. Ce se întâmplase?

„Digestio post mortem", şopti cu demnitate, în latineşte, unul dintre ei, un medic, după ce izbuti să-şi stăpânească emoţia.

Şi toţi ceilalţi se uitară nedumeriţi la cadavrul acela, care părea că şi-a acoperit faţa cu batista anume ca să-şi poată îngădui, fără să roşească, această necuviinţă în prezenţa celor mai înalte personagii ale ţării. Pe urmă ieşiră, cu sprâncenele încruntate, din camera mortuară.

Când, după trei ceasuri, în gara dela Roma, cavalerul Spigula-Nonnis văzu cu nemărginită tristeţă pe toţi cei ce veniseră la Castel Gandolfo depărtându-se, fără să arunce măcar o privire, o supremă privire de adio vagonului în care era închis Excelenţa Sa, avu impresia unei trădări. Va-să-zică, totul se sfârşise?

Rămase, singur, în lumina nesigură, şi tristă a zilei pe moarte, subt marchiza înaltă, imensă şi afumată, să urmărească cu ochii manevra trenului care se disloca. După nenumărate drumuri încolo şi încoace pe reţeaua încâlcită a şinelor, vagonul rămase părăsit la capătul unei linii, în fund de tot, alături de altul pe care era lipită deja o tăbliţă cu menţiunea: **„sicriu"**.

Un om de echipă bătrân, cu picioarele strâmbe şi astmatic, veni cu o căldăruşă cu clei şi împodobi vagonul onorabilului Ramberti cu un carton la fel; pe urmă plecă. Cavalerul Spigula-Nonnis se apropie să se uite, cu ochii lui miopi; şi ceti, deasupra: „8 cai sau 40 de oameni". Clătină din cap şi suspină. Mai rămase o clipă, privind îndelung cele două vagoane mortuare unul lângă altul.

Doi morţi, doi oameni la capătul călătoriei lor, şi care totuşi vor mai călători încă!

Vor sta acolo, singuri, toată noaptea, în mijlocul sgomotului asurzitor al trenurilor care vin şi pleacă, atinşi în treacăt de graba călătorilor nocturni; vor sta acolo, întinşi, nemişcaţi, în noaptea sicrielor lor, în agitaţia nepotolită a gării. Adio! Adio!

Şi cavalerul Spigula-Nonnis se duse, şi el. Se duse cu sufletul greu şi neliniştit. Totuşi, în drum, cumpără ziarele de seară şi se consolă puţin citind în fiecare, pe pagina întâi, necrologul lung, cu fotografia ilustrului dispărut, la mijloc.

Ajuns acasă, se cufundă în lectura amănunţita a ziarelor şi se lăsă mişcat de aluzia pe care o făcea unul din ele la devotamentul afectuos, la îngrijirile cu care el, cavalerul Spigula-Nonnis, înconjurase zilele din urmă ale onorabilului Constanzo Ramberti.

Păcat numai că **Nonis** era imprimat cu un singur **n**! Dar se înţelegea, fără nici o îndoială, că despre el era vorba.

Ceti pasagiul care-l privea de douăzeci de ori, cel puţin. Pe urmă, când ieşi din nou să se ducă la masă la restaurantul lui obişnuit, căută înainte de toate să cumpere dela un chioşc încă zece exemplare din acelaş ziar, ca să le trimită a doua zi la Novara rudelor şi prietenilor, adăogând bine înţeles pe **n** şi însemnând pasagiul cu creionul albastru.

Toate ziarele aduceau elogii mari onorabilului Constanzo Ramberti: părerile de rău erau unanime, şi meritele lui, şi zelul lui, şi cinstea lui, erau scoase în relief după cuviinţă, întocmai cum prevăzuse ilustrul dispărut. Era vorba şi de „floarea vârstei", şi de „ar fi putut, fără îndoială, să mai aducă ţării servicii eminente". Telegramele din Valdana vorbeau de consternarea profundă a populaţiei la aflarea tristei veşti, de onorurile solemne, neobişnuite, pe care oraşul natal se pregătea să le facă ilustrului său Fiu, şi anunţau că primarul, o delegaţie a Consiliului municipal şi alte personagii sus puse din Valdana, erau în drum spre Roma ca să aducă rămăşiţele lui pământeşti.

Indreptându-se spre casă să se culce, pe la miezul nopţii, în liniştea străzilor pustii pe care le veghiau, lugubru, felinarele, — cavalerul Spigula-Nonnis se gândi din nou la cele două vagoane mortuare care aşteptau, acolo, pe linia de garaj. Măcar dacă cei morţi ar putea să-şi ţie tovărăşie, să vorbească între ei ca să le treacă de urât!

La acest gând, cavalerul Spigula-Nonnis zâmbi cu tristeţă. Cine dracul era cellalt mort, şi unde se afla cimitirul către care se îndrepta?... Işi petrecea noaptea în gara asta, fără să simtă câtuşi de puţin cinstea ce i-o făcea, stând alături de el, omul care umplea astăzi toată presa italiană cu numele lui şi care, a doua zi, avea să fie primit în triumf de oraşul său nemângâiat.

Cum ar fi putut creerul cavalerului Spigula-Nonnis să zămislească ideea că vagonul mortuar al onorabilului Constanzo Ramberti avea să fie ataşat, pe la două de dimineaţă, din vina câtorva oameni de echipă somnoroşi, la trenul care pleca la ora aceea spre Abruzi, şi că, în felul acesta, ilustrul dispărut avea să fie lipsit de primirea triumfală şi de onorurile solemne ce i le rezerva oraşul său natal!

Dar onorabilul Constanzo Ramberti, ca om politic a'uns la putere, în curent prin urmare cu aceste secrete de Stat, onorabilul Constanzo Ramberti care cunoştea toate lipsurile căilor ferate, ar fi putut să prevadă cu uşurinţă asemenea trădare.

Din moment ce se aflau, depozitate într'o gară cu trafic intens, două vagoane mortuare, ce putea fi mai simplu, mai elementar, decât să se expedieze unul la adresa celuilalt?

Dar, închis, ţintuit în vagonul lui, Constanzo Ramberti nu putea să protesteze împotriva acestei nevrednice confuzii, împotriva celor şase brute de oameni de echipă care-l răpeau tuturor draperiilor negre tivite cu argint, cu care scumpa lui Valdana se împodobea în noaptea asta ca să-l primească solemn a doua zi. Şi a fost nevoit să călătorească tot restul nopţii la coada unui tren aproape gol care pleca spre Abruzi şi care, cu frânele lui uzate, sdruncina, gata parcă să le sfarme, cele câteva vagoane vechi şi murdare— a fost nevoit să călătorească, când încet, când înfricoşetor de repede, către cel din din urmă lăcaş al celuilalt mort, un tânăr seminarist din Avezzano, cu numele de Feliciangiolo Scanalino.

Natural, în dimineaţa următoare vagonul mortuar al seminaristului a fost somptuos împodobit sub supravegherea directorului antreprizei de pompe funebre, pe cheltuiala Statului. Draperii bogate de catifea cu franjuri de argint, şi baldachin, şi panglici, şi ramuri de palmieri! Pe sicriul acoperit cu un giulgiu scump, o singură coroană, a Regelui; de fiecare parte, coroana preşedintelui Camerii şi acea a Consiliului de Miniştri. Alte şaizeci de coroane au fost aşezate în vagonul următor.

Şi la opt şi jumătate precis, în prezenţa unei mari mulţimi de prieteni ai onorabilului Constanzo Ramberti, Feliciangiolo Scanalino pleca spre Valdana şi spre onorurile supreme....

Când, pe la trei după amiază, trenul intra în gara Valdana, unde se îngrămădea poporul îndurerat, primarul, care întovărăşise sicriul împreună cu o delegaţie a Consiliului municipal, a fost luat la o parte, în mare taină, în biuroul de telegraf, de către şeful gării palid şi speriat: sosise din Roma o telegramă „secretă" care anunţa schimbarea celor două vagoane mortuare. Rămăşiţele pământeşti ale onorabilului Ramberti se aflau în clipa aceea în gara Avezzano...

Primarul din Valdana a rămas ca de piatră.

Ce să facă cu tot poporul care aştepta? cu tot oraşul pavoazat?

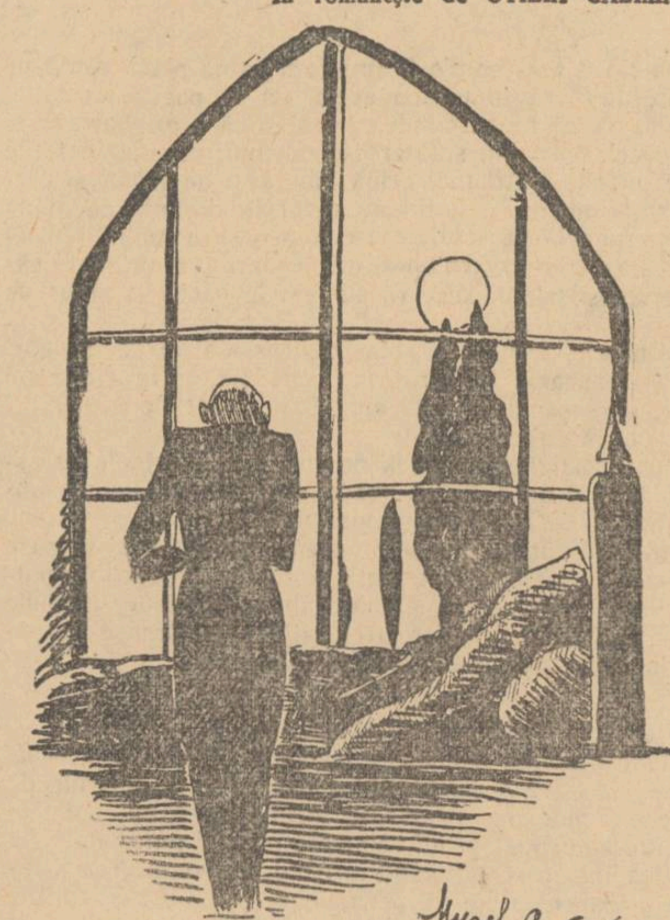
— Domnule comandor, sugeră cu glas scăzut şeful gării, ducându-şi mâna la inimă, — numai eu ştiu şi cu telegrafistul; la Roma şi la Avezzano tot aşa... şeful gării şi telegrafistul; Domnule comandor, interesul nostru, al Administraţiei Căilor ferate, e să ţinem afacerea secretă. Puteţi avea încredere în noi!

Cum să iasă astfel din încurcătură?... Nevinovatul seminarist Feliciagiolo Scanalino a fost primit în triumf de oraşul Valdana: dricul lui, ca un munte de flori, a fost tras de opt cai; toată populaţia l-a condus până la cimitir. I s'au ţinut discursuri...

In vremea asta, onorabilul Constanzo Ramberti pleca din Avezzano şi călătorea într'un vagon gol şi plin de praf (8 cai sau 40 de oameni), fără o floare, fără o panglică: biet cadavru aruncat de colo-colo pe drumuri care nu erau ale lui, în locuri atât de depărtate de cele pe care i le hotărâse destinul.

Ajunse noaptea în staţia Valdana. La gară îl aşteptă numai primarul cu patru ciocli credincioşi. Şi, în tăcere, cu alura unor contrabandişti care-şi sustrag marfa de sub paza vameşilor, — suind, coborând peste câmp, pe drumuri lăturalnice, luminându-şi cu greu calea cu o lanternă oarbă, l-au dus la cimitir; şi, când l-au văzut îngropat, au slobozit un adânc suspin de uşurare.

In româneşte de **OTILIA CAZIMIR**

Alexandru Odobescu

(1834 – 1895)

Omul şi opera

Se împlinesc treizeci de ani dela moartea celui care a fost Alexandru Odobescu, fără ca publicistica noastră să fi luat iniţiativa unor comemorări, fie ele cât de mici sau neînsemnate, care să împrospăteze opera literatului de talent şi cu desăvârşit gust artistic. (O singură „notă", judicioasă, a scris la „cronica" revistei „Cuvântul liber", poetul N. Davidescu). Trecem pe lângă ceeace aparţine generaţiilor trecute cu o mândră nepăsare; ne pasionează prezentul acesta mic, fără a ţine seamă că, dacă suntem literericeşte aci, suntem numai prin ceeace ne-au transmis generaţiile din urmă, şi nu modele străine, răsturnătoare de valori reale, şi creatoare, în schimb, de „virtualităţi" trecătoare, ne vor arăta drumul pe care va trebui să meargă literatura noastră actuală. Un ziar de teatru şi-a luat bunul obiceiu de a sta de vorbă cu scriitorii: nici unul n'a arătat respect sau entuziasm pentru legionarii limbei noastre literare. Ca să nu greşesc, unul singur, un om politic.

Aiurea, în Franţa, de pildă, Léon Treich îşi imparte munca aducerilor aminte între „Candide" şi „Les nouvelles littéraires". Şi scriitorii, ei înşişi, înaintea criticei oficiale îşi cinstesc înaintaşii, de cele mai multe ori cu studii şi broşuri speciale, sau cu numere întregi de revistă. Dece să ne mai mirăm că mor revistele noastre literare, atunci când legătura cu trecutul e pururea inexistentă. Condiţiunea aceasta poate spune iarăşi că publicul nostru, de care ne plângem atâta, nu gustă literatura actuală şi n'o pricepe, nu pentru că e incult, ci pentrucă n'are o continuitate, pentrucă n'a avut învăţători.

* * *

Alexandru Odobescu, fiu al generalului Ioan Odobescu, s'a născut în Bucureşti la 1834. Cele dintâiu studii le-a făcut la vechiul şi cunoscutul colegiu Sf. Sava, după care pleacă (1851) în străinătate, de unde se întoarce, peste câţiva ani, bacalaureat al Facultăţii de Litere din Paris. Vocaţiunea pentru literatură Odobescu a cunoscut-o de timpuriu. Era încă la Paris când începe să colaboreze la revista lui Alexandri, „România literară", tipărind şi cea dintâiu lucrare serioasă: „Satira latină". Intors în ţară a fost numit membru în comisia documentară, fapt care-l îndemnă să cerceteze toate monumentele de artă veche românească, mânăstirile Bistriţa şi Snagov, arătând ceeace este de netăgăduită valoarea în arhivele şi documentele păstrate de veacuri. Două opere de talent apar în acest timp, nuvelele istorice „Mihnea Vodă cel rău" (1858) şi „Doamna Chiajna" (1859). La 1861 Odobescu scoate „Revista Română", care a apărut numai câţiva ani; e numit apoi profesor universitar de arheologie şi membru al Academiei Române. La această din urmă înaltă instituţie de cultură naţională, el a fost, alături de Alexandri şi Maiorescu, cel mai puternic susţinător al limbii române, contra ereziilor linguistice ale lui Laurian şi Massim, limbă pe care el o cunoştea în organismul ei viu, şi în care a scris acea neîntrecută proză literară din „Pseudo-kinegetikos". Sub domnia lui Alexandru Ion Cuza, Odobescu fu numit consilier al tronului la departamentul Instrucţiunei publice, reorganizând învăţământul secundar şi luând parte activă la mişcarea de revendicare a Statului asupra mânăstirilor închinate. In timpul din urmă al vieţii sale a ocupat funcţiunea de prim-secretar şi însărcinat de afaceri al legaţiunii române din Paris şi director la şcoala normală superioară. A murit la 24 Noembrie 1895.

* * *

Activitatea lui Alexandru Odobescu, dacă ţinem seamă numai de ceeace ajută la o mai temeinică promovare a culturii şi literaturii noastre, o putem împărţi în două părţi distincte: ştiinţifică şi literară. In cea dintâiu intră studiile lui de arheologie preistorică şi celelalte dizertaţii, despre cântecele poporane, a căror importanţă o arată cu mărturii convingătoare, despre poeţii Văcăreşti şi alte studii de istorie contimporană, cele mai multe risipite prin ziarele şi revistele vremii. In afară de acest fel de producţii, de aşa zisă proză ştiinţifică, remarcabilă prin adevărul sau logica expunerii, dar şi prin ideile călăuzitoare şi forma adecvată care le învălue, Odobescu îşi găseşte rara originalitate în nuvelele istorice şi mai ales în „Pseudo-kinegetikos" sau „Mincinoasă carte de vânătorie", din care răsare toată frumuseţea lui sufletească. Suntem, cu aceste din urmă producţiuni, în domeniul prozei estetice, „adică la proza privită în forma ei, în limbă şi stil" — cum o defineşte Maiorescu, când vorbeşte despre proza „Direcţiei nouă".

Originalitatea de limbă şi stil, mergând uneori chiar până la tendinţa de actualizare a arhaismelor, Odobescu o primeşte, în mare parte, din cercetarea cronicilor, din cercetarea trecutului şi idealizarea lui. In „Mihnea Vodă cel rău" ca şi în „Doamna Chiajna", influenţa cronicarilor se resimte din plin. Respectând culoarea locală, căutând să redea cât mai mult stările de spirit ale vremii, Odobescu s'a lăsat furat, în descrierea caracterelor eroilor, de cea mai precumpănitoare dintre caracteristici, fără să impună un echilibru, pe care în altă parte îl întâlnim în „Alexandru Lăpuşneanu" de C. Negruzzi, tot o nuvelă istorică, dând astfel operei atmosfera unui romantism avântat. Dacă în aceste două nuvele istorice stilul abrupt şi exaltarea faptelor întrece, de cele mai multe ori, măsura obişnuită, Odobescu îşi compensează totuşi erorile prin cea mai luminoasă operă clasică din literatura noastră: „Pseudo-kinegetikos" sau „Mincinoasă carte de vânătorie".

Ce este, sau mai bine, ce a voit să fie „Pseudo-kinegetikos"? O prefaţă la un tratat de vânătoare, cerută de un oarecare alcătuitor al unui asemenea manual practic. Dar citind şi recitind manuscriptul vânătorului, Odobescu se pomeneşte scriind „privelişti, răsunete şi emoţiuni vânătoreşti" colindând „răstimpii şi spaţiile" şi căutând acele privelişti „cu ochii, cu auzul, cu inima". Astfel a ieşit această lucrare de erudiţie şi contemplaţie, scrisă în stil epistolar, în care elementele retorice sunt înăbuşite de sentimentalismul şi entuziasmul evocărilor poetice; „...oarece desfătare vânătorească mai deplină, mai neţărmurită, mai senină şi mai legănată în dulci şi duioase visări, poate fi pe lume decât aceea care o gustă cineva când, prin pustiile Bărăganului, căruţa în care stă culcat, abia înaintează pe căi fără urme? Dinainte-i e spaţiul nemărginit; dar valurile de iarbă, când înviate de o spornică verdeaţă, când ofilite sub pârlitura soarelui, nu-i insuflă îngrijirea nestatornicului ocean. In depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează ca muşuroaie de cârtiţe uriaşe, movilele a căror urzeală e taina trecutului şi podoaba pustietăţii"...

Toată lucrarea se desfăşoară între evocare, imaginaţie şi reprezentare, alcătuind echilibrul acestor mişcări sufleteşti într'un ton de o seninătate absolută. „Când soarele se pleacă spre apus, când murgul serii începe a se destinde treptat peste pustii, farmecul tainic al singurătăţii creşte şi mai mult în sufletul călătorului. Un susur noptatic se înalţă de pe faţa pământului, din adierea vântului prin erburi, din ţârâitul greierilor, din mii de sunete uşoare şi nedesluşite ca o slabă suspinare eşită din sânul obosit al naturii. Atunci, prin înălţimile văzduhului, sboară, cântând ale lor doine lungi şire de cocori, brâne şerpuinde de acele păsări călătoare, în care divinul Dante a întrevăzut graţioasa imagine a stolului de suflete duioase, de unde se desprinde spre a-şi deplânge restriştea, gingaşa lui Francescă:

E come i gru van cantando lor lai
Facendo in aer di se lunga riga;
Cosi vid io venir traendo guai
Ombre portate dela detta brig.

(Şi precum cocorii merg cântând ale lor doine,
Făcând prin aer din sine lungi şire,
Aşa văz viind, trăgând vaete,
Umbre purtate de pomenita suflare).

Am ales citatul de mai sus pentru a evidenţia felul original în care e compusă lucrarea, combinarea erudiţiei cu descrierea lirică, din care răsar efecte neaşteptate şi plastice. Astfel Odobescu face cu prilejul unei simple prefeţe examenul cunoştinţelor sale din arheologie, literatură, istorie şi artă; dela Lucreţiu, poetul naturii, până la Albert Dürer, dela „Taras Bulba" lui Gogol până la Horaţiu şi „Wilhelm Tell", punând totul în legătură cu arta vânătoriei şi izbutind să dea tablouri vii din natură şi artă, tablouri atât de felurite între ele, dar care prin nota seninătăţii desăvârşite a autorului, dau operei un caracter unitar şi o valoare permanentă. O întretăiere între fondul poporan naiv şi erudiţiunea largă, între bonomia caracteristică românului şi severitatea omului de ştiinţă, echilibru al naraţiunii cu descrierea lirică, — toate scrise într'o limbă vioae şi elegantă, alta decât aceea a nuvelelor istorice, într'un stil sugestiv şi cald.

Când se ridica în contra „tendinţelor limbistice ale Ciparienilor", Maiorescu obişnuia să pună în loc „scriitori estetici şi nu erudiţi reflexivi, pentrucă, în materie de limbă, urechia lor singură face mai mult decât capul a o sută de filologi." Odobescu era pus totdeauna în fruntea acestor „scriitori estetici", loc pe care, în ierarhizarea valorilor noastre literare, îl ocupă cu cinste până astăzi.

1 Decembrie 1925.

GEORGE BAICULESCU

Soţia judecătorului

de Artur Schnitzler

Ultima nuvelă publicată de Artur Schnitzler are în centrul acţiunii o femeie, ca mai în toate operele acestui scriitor. Insă, contrar ultimului roman „Fräulein Elsa", în „Soţia Judecătorului" femeia nu mai este o doamnă de societate modernă, şi viaţa eroinei nu mai depinde de „le dernier cri de la mode".

Agnesa Vogelein aparţine societăţii provinciale germane din secolul XVII şi trăieşte în târguşorul Karlsmarkt, unde soţul ei ocupă funcţiunea de judecător. Procedeul autorului pare a fi foarte îndrăzneţ când el ne cufundă din genul nostru modern în mediul şi psihologia unui mic ducat guvernat de Eberhardt XVII de Sigmaringen. Evenimente curioase se desfăşoară şi constitue fabula nuvelei, în acele zile îndepărtate, când ducele îşi transformase castelul Karlslust într'un fel de harem.

Soţia judecătorului din Karlsmarkt era o femeie modestă, blondă, frumoasă — cum şi trebuie să fie o eroină germană tradiţională.

Al treilea tip al nuvelei e Tobias Klenk, un vagabond, veşnic nemulţumit, conspirator contra autorităţilor, un caracter de anarhist al acelor vremuri. El e amic al judecătorului din copilărie şi şcoală. Aceşti doi prezintă un contrast izbitor: unul e păzitor sever al legilor, altul — infractorul lor, specific şi neobosit. Totuşi judecătorul îl simpatizează şi-l primeşte cu bucurie în casă. Situaţia se complică când Klenk, în urma unui conflict cu administraţia silvică a ducelui, trebuie judecat cu toată asprimea justiţiei de atunci.

Agnesa caută să-l convingă pe judecătorul Vogelein ca acesta să uite de amiciţie şi să pronunţe o sentinţă absolut dreaptă. Insă Vogelein nu vrea să-şi sacrifice prietenia şi se hotărăşte să fie cât mai blând, chiar să-l scape pe Klenk cu totul. Cu cât mai mult insistă Agnesa, cu atât mai încăpăţânat devine judecătorul.

— Am chibzuit bine, Agneso — zice el. — Imi pare rău numai că procesul are loc în târguşorul nostru mic. Dacă s'ar judeca în Capitală sau într'un oraş mare, toată Germania ar avea numele meu pe buze.

Judecătorul rămâne ferm. El nu ştia numai că ducele fiind direct şi personal interesat în proces, va asista la şedinţă. Klenk are o atitudine extrem de obraznică şi provocătoare în cursul şedinţei. Toată lumea se simte scandalizată de manierele lui, însă „mâncărimea anarhistă" a lui Klenk explodează în prezenţa ducelui şi el îşi permite nişte replici care fac să îngheţe sângele chiar în vinele judecătorului. Vogelein se sperie: pentru prietenul său, dar mai mult pentru el însuşi, şi fu nevoit să-l condamne pe Klenk la un an închisoare. Evenimentele iau însă o întorsătură cu totul neaşteptată. Ducele apare în casa lui Vogelein, îi reproşează sentinţa prea aspră şi-i înlocueşte lui Klenk închisoarea — cu amendă. Apare şi Klenk, pe care ducele începe să-l simpatizeze. Taina acoperă interesul purtat de duce lui Klenk; simpatia personală pentru acesta apare şi ea stranie pentru tânărul şi uşuratecul duce.

Insă Vogelein reuşeşte să-l convingă pe duce că Klenk e om periculos, şi ducele decide să-l expulzeze peste graniţă. Agnesa e revoltată de mişelia soţului ei şi se adresează ducelui, rugându-l să-i acorde protecţia lui, şi chiar s'o primească în societatea doamnelor vesele dela castel. In nici un caz ea nu mai vrea să rămână cu soţul ei pe care-l dispreţueşte... Drama totuşi nu se produce. Ducele o acceptă pe Agnesa pentru harem, iar judecătorul se consolează cu... servitoarea.

A doua zi Agnesa se întoarce acasă, rămâne să trăiască lângă soţul ei, însă se duce în castel oridecâteori e invitată de duce. Klenk e expulzat. Şi Agnesa, şi soţul ei, şi tot târguşorul se deprind cu noua situaţie — şi cu acest desnodământ povestirea îşi ia sfârşitul. Nuvela e scrisă cu mare măestrie şi se citeşte cu interes palpitant. In public şi prin cercurile de critici literari, „Soţia judecătorului" a stârnit foarte multe discuţii zgomotoase în ce priveşte autenticitatea epocii şi a caracterelor reproduse.

Interview cu badea Nechita

Abia astăzi, în 2 Decembrie 1925, am aflat că un vechiu cunoscut al meu, badea Nechita Păstrăvanu, de mult a părăsit această ticăloasă lume. Il vedeam ades în vremea când pământul nu trecuse încă în astălaltă zodie şi uneori mă bucuram de sfatul lui colorat. — Răsfoind hârtii vechi, am dat peste ultima mea convorbire cu el, în Decembrie 1915, ş'am recitit-o nu fără emoţiune. Dela această dată, l-am pierdut din vedere pe badea Nechita. S'a retras în satul lui de pe malul Moldovei, în ţinutul Sucevei; a suferit drumuri de oşti, risipa averii ş'a neamului, şi văd că a pierit nu se ştie unde, pe necunoscute căi. Ochii lui îngheţaţi au rămas o vreme aţintiţi în cerul posomorât de iarnă, întrebând fără deznădejde şi fără durere: De ce? — Pe urmă au venit corbii şi hultanii şi i-au ciugulit, stingându-i deplin, ca să nu mai rămâie nimic din această întrebare.

Iată ce am vorbit eu cu badea Nechita Păstrăvanu în toamna aceia dedemult, când glasul lui avea încă sunet.

A intrat în odaie la mine neliniştit, — aşa cum umbla de când începuse în omenire „războiul celor douăsprezece limbi." Fel şi chip căuta să se dumirească asupra binelui şi asupra răului pe care „vântu ista îl aduce peste ţară".

Cuvântul „patrie" nu făcea parte din dicţionarul unui analfabet ca badea Nechita. In fundul sufletului lui însă era adânc ancorată dragostea vechii *moşii*, pe care strămoşi ai lui au frământat-o cu plugul ş'au apărat-o cu sabia. In mintea lui, noţiunea de moşie se amesteca cu lacrimile, durerile şi robiile trecutului şi cu toate necunoscutele generaţii de muncitori care, ca florile primăverii şi ca frunzele toamnei au înflorit şi s'au scuturat pe acest pământ, — dela epoca lui Zamolxe, şi mai dedemult, cine ştie de când. Inţelepciunea şi melancolia lui badea Nechita erau un mâl fertil, depozitat în rasa lui de toate puvoaiele furtunoase ale trecutului.

Deci badea Nechita Păstrăvanu, greblând cu degetele promoroaca de pe mustăţile-i tuşinate, se roagă de iertare pentru îndrăzneala lui şi pentru ciubotele-i unse cu dohot şi cere o lămurire asupra mersului războiului în Bucovina.

— Astă-toamnă, zice el, am început a îngrăşa cu grăunţe nişte purcei şi abia acuma i-am făcut godaci buni de iarmaroc. I-am adus la târg. Ş'aşa, cu împrejurarea asta, m'am gândit la Muscali şi la războiul pe care-l bat de astă-vară în Cordun. Au venit odată, s'au pălit cu catanele, au pătruns înlăuntru; pe urmă s'au tras înapoi. După aceia iar au venit şi s'au bătut şi iar au răzbit la cheile nunţilor. Ş'acuma iar s'au sculat catanele şi-i împing îndărăpt. — Eu socot, cu mintea pe care-o am, că au să vie ş'a treia oară, — precum e obiceiul ş'a mărfii mele pe care am adus-o la târg.

La îndoiala mea, badea Nechita are răspuns pregătit.

— Ba, cucoane, eu socot c'au să vie. Precum se vede, războiul acesta merge ca apele primăverii: când se umflă şi cresc, când scad. Muscalii au multă omenire: tot vine şi tot bate, tot vine şi tot bate, ca apa Moldovei în căsoaiele dela poduri. Tot nahlapii strică la urmă podurile!

— Aşa va fi fiind, bade Nechita, întâmpin eu, însă şi omu-i meşter şi poate opri apele. Află că la asfinţit, în ţara Olandei, este un ţinut unde oamenii, cu multă muncă şi mare meşteşug, au clădit zăgaz valurilor mării.

— Au oprit marea?

— Au oprit-o, bade Nechita, şi i-au luat pământ pe care-l ară cu plugul!

Badea Nechita se minunează strâmbând din mustăţi însă în vorbele mele are încredere. Stă puţintel pe gânduri şi cugetă.

— Apoi eu îmi fac o socoteală, răspunde el, cum e apa mării. Apa mărilor nu curge. Se mişcă şi se umflă ca o pânză întinsă, pe care o ia pe dedesupt vântul. Da apa Moldovei nu-i moartă; ci-i vie; şi vine şi bate ca mii şi mii de ciocane, zi şi noapte, ani şi ani, fără hodină. De aceia marea, n'a fi rupând zăgazul, da Moldova-l rupe. Iar oştile Muscalilor se arată a fi caşi valurile cele vii.

Mărturisesc că această simplă observaţie a lui badea Nechita Păstrăvanu, făcută cu mintea lui de-acasă şi neîmprumutată dela nimeni, m'a mişcat. Era una din observaţiile lui care mă făceau să-i iert nu numai cizmele, dar şi cumplita lulea din tureatca stângă.

— Aşi bea o ţâră de *tiutiun*, zâmbi el dar nu s epoate ştiu eu. Aicea nasurile-s mai subţiri decât pe la noi. Da am fumat o lulea bună pe drum, şi, fumând, m'am gândit şi la meşteşugul Nemţilor. Mare lucru şi meşteşugu la om. Neamţu, până acuma, o bătut pe Muscal numai cu meşteşugu.

— De unde ştii asta?

— Ei, ştim şi noi; aflăm; că chiar aşa de sălbatici nu suntem. Vorbeam săptămâna trecută cu nişte fugari dela oastea din Cordun. Spuneau ei cum n'au putut opri pe Ruşi: „că vin cu cazaci pe cai, zice, şi cu *canoane* şi cu *chivelmaşină*, şi când începeau, zice, noi numa *ţipam* puştile jos şi ne suiam în *ţug!*" Da tot dela ei am aflat cum c'o venit Neamţu celălalt din Germania cu pluguri de sapat şanţuri şi cu altfel de maşini de vârâ prin gardurile de sârmă ghimpată un fel de tărie de te fulgeră şi te trăsneşte când pui mâna pe dânsele. Câte drăcii pe lume, toate o ajuns să le ştie omu! Da acuma face cu dânsele rău. Şi vrasăzică, dacă Neamţu are atâtea meşteşuguri, Muscalu prăpădeşte azi oameni, prăpădeşte mâine ofiţeri, şi-i cam greu!

— Atunci, prietene Nechita, cum rămâne cu apa Moldovei?

— Eu ştiu? Apa-i apă şi omu-i om. Iar judecata noastră destul de slabă. Cine poate pătrunde taina pe care o ascunde Dumnezeu în ziua de mâine? Spun unii cum că la urma urmei au să rămâie Nemţii mai pre jos şi are să plătească Turcu, ca totdeauna. Se poate să fie aşa, dar se poate să fie şi altfel.

Dacă bate Neamţu, ce bine putem avea dela dânsul? Dar să zicem că rămân deasupra Muscalii. Creştini de-o lege cu noi, — dar tare ne-au mai durut şi ne-au mai usturat în trecute vremi. De câteori s'au dus să iee Ţarigradu, de atâtea ori ne-au belit şi ne-au jăcuit, caşi Turcu.

Acu zic eu în mintea mea: dacă-i suntem dragi Muscalului şi vrea să-i dau feciorii mei, şi ginerii ca să moară sub tun şi sub puşcă, dece nu ne 'ntoarce întâiu pământul nostru moldovenesc, pe care ni l-o luat? Dar iar mă gândesc: îi trebuie, de aceea nu ni-l dă. I-i milă străinului de noi, da de dânsu i se rupe inima. Şi Dumnezeu o spus cândva că aceluia care are i se va mai da.

De cel mic totdeauna o fost greu. Aşa că mă gândesc: dă-le, Doamne, o minte, să se bată, până ce nu mi-or mai putea face rău.

Ce m'am mai gândit eu în mintea mea cea puţină? M'am gândit că atâta vreme cât stăpânu Ţarigradului o fost tare, ne-o avut şi pe noi sub călcâiu, căci la Ţarigrad e cheia lumii şi buricu pământului. Acu dac'ajunge Muscalu la Ţarigrad, se schimbă numai mâna, gârbaciu-i tot acelaş.

— De unde le-ai scos, bade Nechita, toate acestea? îl întrebai eu cu nespusă uimire.

— Nu ştii dumneata, cucoane, cum îi Românu? îmi răspunse el blajin. El şi pe Dumnezeu ţi-l judecă, da încă pe împăraţii pământeşti? Nu te uita la ce spun eu. Acestea-s vorbe numai, pe care le vânturăm şi noi când n'avem ce face, când şuieră vântu de Faur prin căpriorii casei şi noi cei din bordeiu vorbim în de noi. Spune unu una, altu alta, — şi-şi aduc aminte cei mai bătrâni de vremurile când au fost Turcii peste noi, când au fost Muscalii. Toate relele pământului ne-au bântuit, — şi foametea, şi holera, şi ciuma. Acu de-o bucată de vreme se chiamă că mai răsuflăm. De greu, tot greu pentru omu necăjit, dar cel puţin ţara-i aşezată şi liniştită. Numai iaca tocmai ce nu trebuia: războiul. Măi frate, aşa; măi frate, pe dincolo; oare ce gând are stăpânirea? Stăm noi şi vorbim; şi vântu trece şuierând şi nici nu-i pasă!

Acu unul spune într'o sară: Măi, mi se pare că tot *bătrânu* o avut dreptate.

— Care bătrân? întreb eu nu cu puţină mirare.

— Cum care? Regele cel bătrân. Ce-o spus el, bine-o spus.

— Dar ce-a spus?

— Apoi se zice c'ar fi avut un sfat şi el o spus aşa că unde se mănâncă dulăii, nu-i bine să-ţi vâri capul. Că el o făcut oaste, dar ca să apărăm hotarul nostru. Care-a năzui peste noi acela-i duşman, ca şi 'n trecute vremi. Atunci sărim toţi. Sar şi ciolanele cele bătrâne, sare şi Nechita Păstrăvanu cu tot neamul lui! Aşa o spus Regele cel bătrân ş'o pus fruntea la pământ. — Acu, după atâta vorbă, tare te-aşi ruga să-mi dai voie numai să-mi scot luleaua din tureatcă şi s'o ţin în colţu gurii, ca să-mi mai treacă de dor. Ce să-i faci? Aşa-i ticălosu om de lut, cu patimi multe.

Fără îndoială că am îngăduit prietenului meu Nechita chiar să-şi îndoape pipa cu *mahorcă*, şi mă gândeam la multe lucruri deşteptate de cuvintele lui simple, — pe când el fuma c'o poftă nespusă, cel puţin egală cu a diplomaţilor care vor savura havane la banchetele tristei păci ce va să vie. In ochii lui gânditori plutea ca o mare de umbră: era răsfrângerea unui suflet pe care niciodată nu-l puteam pătrunde şi înţelege deplin. Un suflet simbolic.

Ochii aceia au căzut fără urmă. Trupul lui badea Nechita n'a avut mormânt. Toată alcătuirea lui ar fi pierit desăvârşit, ca atâtea jertfe zădarnice ale catastrofei dacă n'ar fi rămas însemnată această convorbire, ca o floare uscată între hârtii vechi.

MIHAIL SADOVEANU

REDOBÂNDEŞTE-ŢI PUTERILE

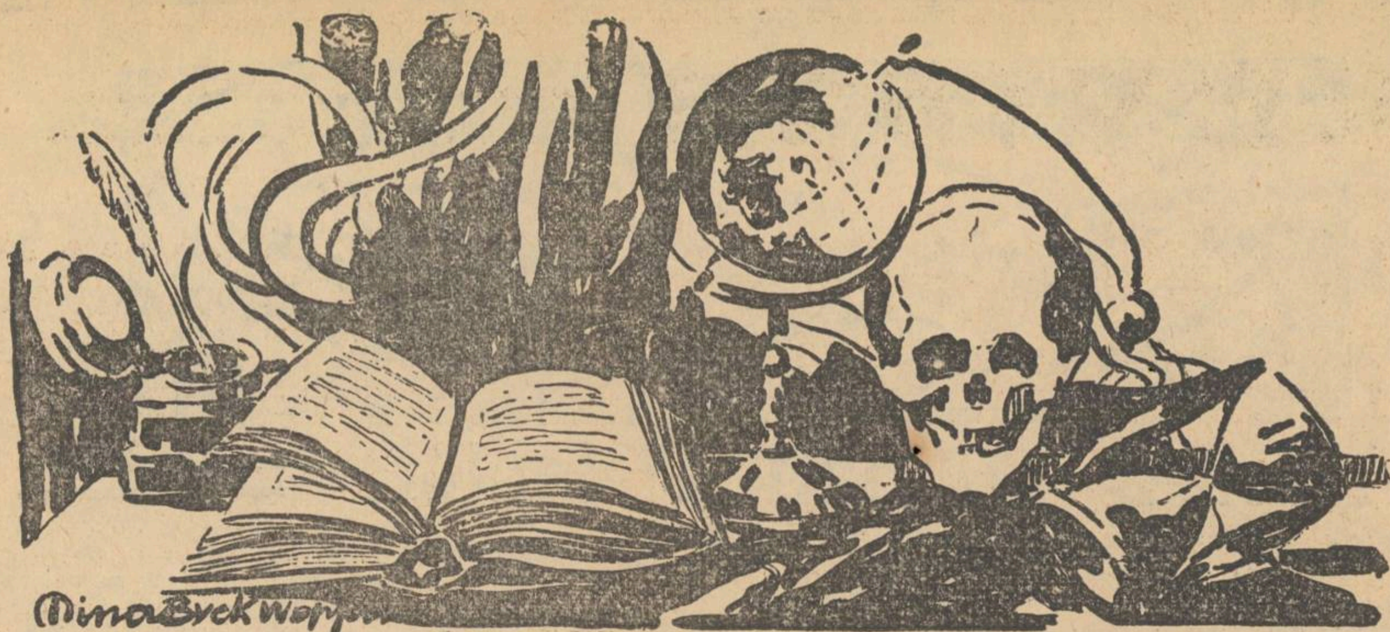

Dacă te simţi slab, neputincios, istovit de toate puterile fizice şi morale, dacă îţi lipseşte orice voinţă şi hotărâre, dacă vlaga tinereţei te-au părăsit şi slăbiciunea au înlocuit energia, urmează un bun sfat, ea

VITAL SYRUP

tonic, însufleţit şi viu, căci el regenerează toate funcţiunile, reinvie energia sdrobită de suferinţi morale şi fizice, datorite toate unor excesă de muncă, de energie sau plăceri, aşa de bine cunoscute de toţi intelectualii în lupta aprigă a existenţei noastre.

De vânzare la toate farmaciile şi drogueriile din România

Cronica Ştiinţifică

Pe frontierele nebuniei?

Cititorii, care au urmărit articolele mele din „Adevărul literar" asupra fenomenelor curioase de... *„metapsihică"* au observat probabil, că m'am ferit de a da explicări *ştiinţifice* — care pentru asemenea probleme nu puteau fi decât.. *pseudoştiinţifice*, dar nici n'am alunecat pe panta spiritismului. M'am mărginit de a povesti — pur şi simplu — fapte observate şi studiate de Charles Richet şi alţi savanţi, precum şi acelea întâmplate — după cum au anunţat ziarele — unei fete de ţăran din jud. Dorohoi.

Voiu descrie astăzi alte câteva fapte de aceeaşi natură misterioasă, fără a căuta explicarea lor, iar la urmă voiu arăta şi modul cum toate aceste fapte sunt privite de medicii psichiatri.

* * *

Acum câţiva ani, într'un sat îndepărtat din jud. Dâmboviţa o ţărancă descoperise în ea puterea de a vedea lucrurile la distanţă de sute de kilometri fără a ieşi din camera ei. Toţi acei care suferiseră pierderi de obiecte, toţi care fuseseră jefuiţi, veniau la ea şi căpătau indicaţii precise asupra locurilor în care se aflau obiectele.

Un fapt, care a impresionat însă mult lumea, a fost atunci când dispăru din Târgoviştea un ofiţer, însărcinat cu gestiunea financiară a unei unităţi militare.

Poliţia, jandarmii, familia lui îl căutară în zadar. Mulţi spuneau că a fugit peste graniţă. Intr'o zi soţia ofiţerului desperată, se duse şi ea la vestita ţărancă din judeţ s'o consulte şi aceasta îi spuse că soţul ei dispărut e mort, iar cadavrul să fie căutat în pădurea dela Viforâta! Imediat s'au pornit cercetări în pădure, care şi ea fusese cercetată înainte dar zadarnic, şi se găsi într'adevăr acolo cadavrul ofiţerului, sfâşiat de fiarele sălbatice. A putut fi identificat prin resturi de haine găsite lângă el.

Dar asemenea „ghiciri" miraculoase sunt frequente şi lumea s'a obicinuit a le explica printr'un cuvânt: *„clarvăzător"* („clair voyant"), deşi cuvântul nu înseamnă încă o explicare. Din viaţa mea personală, cunosc şi eu un fapt a cărui autenticitate o pot garanta.

Aveam de mult la Iaşi o rudă bogată, dar cu care nici eu nici familia mea n'aveam vre-un contact. Era ca şi cum n'ar fi existat pentru noi. Nu o mai văzusem de 20 de ani! Intr'o noapte târziu, mama mea se trezi speriată din somn, ne deşteptă pe toţi şi ne spuse emoţionată că văzu intrând în camera ei pe acea rudă a noastră, învăluită într'un cearceaf alb şi cu aspect de mort!

A doua zi aflarăm, că exact în clipa nopţii, când mama avu „halucinaţia", ruda noastră murise subit departe de noi!

Asemenea fenomene le-am auzit şi cetit povestite şi de alţii. Pentru explicarea lor se întrebuinţează cuvântul *„telepatie"*. Richet spune, că s'ar putea presupune că în asemenea cazuri s'ar putea admite că are loc într'un moment dat o vibraţiune sinergică, simultană între creerii a doi indivizi. Ipoteza aceasta e de altfel şi ea învăluită în mistere. Cetitorii noştri îşi amintesc de o notă din numărul trecut al „Adevărului literar" în care e vorba de nişte experienţe interesante a unui fiziolog rus, care ar fi reuşit să înregistreze undele venite de creer. In cazurile de „telepatie" nu suntem deci departe de a găsi explicaţia prin comunicarea fără... fir a doi creeri acordaţi pentru aceeaşi lungime de unde cerebrale (îmi permit întrebuinţarea langajului fizicienilor electriciani).

* * *

Voiu lăsa însă şi aceste diferite ipoteze... fizice, cum nu m'am oprit nici asupra celor „metapsihice" sau spiritiste şi voiu arăta punctul de vedere al psichiatrilor. Aceştia socotesc că toate aceste fenomene bizare nici n'ar exista în realitate ci îşi au izvorul în trebuinţa umană de a scăpa de vicisitudinile realităţii, şi în particular, de legea inexorabilă a destinului, a morţii. Omenirea nenorocită a încercat prin inventarea inconştientă a tuturor acestor fenomene metapsihice, să reziste ireligiunii şi întregii profilaxii antimistice, pe care, în evoluţia ei, i le-a prezentat raţiunea clară, pozitivismul, şi'n zilele noastre „scientismul".

In timpurile mai vechi: magia, fenomenele, iar în timpurile mai noui: ocultismul, spiritismul, hipnotismul, şi în sfârşit ştiinţa „supranormalului" sau „metapsichica", ar fi fost mijloacele care au fost opuse raţiunii sănătoase.

Psichiatrii le socotesc pe toate acestea ca o deviare a minţii dela sănătatea aşezată, psichică şi intelectuală, ca un fel de psichoză aşezată pe *„frontiera nebuniei"* sau pe româneşte: o *curată nebunie!*

Toate faptele descrise de spiritişti, n'ar fi decât elucubraţii ale unui *„automatism mental"* creator de atâtea şi atâtea stări morbide.

Psichiatrii înţeleg prin *„automatism mental"* acea independenţă a elementelor noastre de ordin psichic, când ele scapă de sub controlul voinţii.

Ca cetitorul să înţeleagă ce este acest *automatism mental*, vom da ca exemplu o stare analoagă întâmplată uneori *în vis* (în stare normală deci) cum e aceea în care se află La Fontaine când — după spusa lui — a imaginat *în vis* vestita fabulă: *Les deux pigeons*, sau *Voltaire*, când a creat tot în vis, deci fără controlul voinţii, un cânt din poemul său *Henriada*. Dar tot automatism mental se poate găsi în felul de a crea al mai multor poeţi, artişti, care visează şi crează treji fiind. Multe acte ale vieţii noastre zilnice datorite, cum am arătat altădată *subconştientului*, pot fi trecute sub domeniul automatismului mental. E un fel de dezagregare mentală care există deci şi-n stare normală. La unii indivizi trece însă de o oarecare limită şi atunci avem toate psichozele medicinei mentale, în care există o lipsă complectă a conştiinţii acestui automatism, şi o stăpânire absolută a individului de fel de fel de deliruri, cu acele intrusiuni mentale de idei abstracte pe care individul se miră că le constată în el, sau cu sentimente de mânie, tristeţă, desgust etc., de care individul se leapădă ca nefiind fireşti pentru fiinţa lui sufletească. Are loc în aceste cazuri un fel de *dedublare a personalităţii* sau un fenomen numit de psichiatri: *ecoul gândirii.*

E o stare frumos exprimată în *„Melancolia"* lui Eminescu:

Şi când gândesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură
Incet repovestită de o streină gură
Ca şi când n'ar fi viaţa-mi, ca şi când n'aşi fi fost.

. . . .

Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi ţin la el urechea *şi râd de câte ascult*
Ca de dureri străine? Parc'am murit de mult...

O nu! Prin asemenea stări sufleteşti eminesciene am trecut cu toţii la o oarecare vrâstă. Nu e vorba aci de o complectă dezagregare psichică, de un automatism mental *delirant*... Este totuşi fenomenul *„ecou al gândirii"* dar cu complectă conştiinţă a fenomenului. Altfel e însă când automatismul mental e cronic şi caracteristica dominantă a experimentatorilor ocultişti. Creaţiunile automatismului lor dau indivizilor acestora *Convingerea* desăvârşită că o persoană străină gândeşte (ceeace nu e decât gândul lor propriu) sau vorbeşte sau scrie (cum se întâmplă spiritiştilor adunaţi în jurul mesei). Psichiatrii afirmă că e de ajuns să faci un examen medico-psychologic a unui număr din adepţi ai metapsichiei ca să constaţi între ei un număr considerabil de debili mentali, nervoşi sugestibili, desechilibraţi ai emotivităţii, mistici, nevropaţi şi mai ales hysterice!

Ei însă uită un singur lucru: existenţa intelegenţii strălucite şi admirabil echilibrată a unui Richet!

DOCTORUL YGREC

Cronica teatrală

Preţioasele ridicule — Căsătoria. — Regisorul

La Teatrul Naţional s'au jucat, în aceeaş sară, „Preţioasele ridicule" şi „Căsătoria".

Nu ştiu pentru ce conducătorii Naţionalului au ales tocmai această piesă din repertoriul lui Molière. „Preţioasele ridicule" sunt o şarjă împotriva felului de exprimare, căutat şi înflorit, al unei societăţi într'un anumit timp. Dar moda a trecut de mult. Acum chiar în Franţa această piesă nu-i privită decât din punctul de vedere al istoriei literare, deşi— în limba originală — ea păstrează un farmec deosebit.

La noi însă, unde nu s'a petrecut fenomenul de preţiozitate, şi mai ales în traducere — când piesa-i intraductibilă — alegerea „Preţioaselor ridicule" credem că-i o greşală.

Această piesă ar putea avea loc într'o serie de piese clasice, însoţite de câte o conferinţă explicativă.

După „Preţioasele ridicule" s'a jucat „Căsătoria" de Gogol: întâmplările hilariante ale lui Podkoliosin, un om fără de voinţă, care se lasă târît până în faţa cununiei. Atunci doar, printr'o eroică sforţare, eroul lui Gogol sare pe fereastră şi, cu capul gol, porneşte în fugă spre casă. Drept vorbind, Podkoliosin nu-i un tip individual, ci-i însuşi tipul general rusesc — redat cu succes şi de alţi scriitori.

Alături de Podkoliosin, intră în scenă funcţionari, ofiţeri, etc.—purtând fiecare defectele breslei lui, caşi a întregii societăţi. Gogol a mânuit cu succes satira.

Dintre interpreţi, d. Sârbu s'a apropiat mai mult de rol. Ne-a prezentat un Podkoliosin tembel, şovăelnic — cerând veşnic un răgaz pentru meditaţie: un Rus care, când nu discută cu alţii, vrea să discute până la exasperare cu sine însuşi. Mai ales în actul I d. Sârbu a avut momente neîntrecuute. — D. Calboreanu, în rolul lui Klocikariov, a pus vioiciune şi vervă.

In general însă actorii n'au scos maximum de efect comic din piesa lui Gogol.

Dar mai ales regizorul a alterat piesa. Am fost puşi în faţa unui decor cu clopotniţe: ca nişte ulcioare de rachiu răsturnate cu gâtul în jos; am privit brâe roşii, flori de soarea-soarelui... Scena părea un bariz cu flori multicolore — ca acele, care se înnoadă de coada prapurilor la înmormântări. Dar costumele...

Regizorul totuşi a fost aplaudat. El a ieşit la rampă. Unele ziare protestează contra acestui obiceiu. Ele n'au dreptate. Dacă regizorul este lăsat să-şi facă de cap între culise, interpretând piesa până la alterarea textului, — el are tot dreptul, în caz de aplauze, să iasă la rampă.

Pe noi nu ne indignează apariţia regizorului la sfârşituri de act, ci dictatura regizurii: transformarea unui conflict sufletesc într'o afacere de pânză şi de carton — agrementată de muzică. Uitam: înainte de începutul unui act se aude, de nu ştiu unde, o muzică — dela un botez, dela un patron din vecini... Personagiile aşteaptă în scenă sfârşitul cântecului — şi apoi încep discuţii în cu totul altă ordine de idei. Asta, în limbajul regizorului, se numeşte „trouvaille".

CRONICAR

Cronica muzicală

Artiştii şi repertoriul

Situaţia Operei Române între Direcţia ei, Ministerul Artelor şi artiştii grevişti consacră parcă definitiv sistemul spectacolelor extraordinare. Direcţia procedează oare conştient sau inconştient obicinuind publicul capitalei cu „Tosca" sau cu alte spectacole cântate de Zalevschi, de forţe proaspeste, nouă cum sunt d-na Cohansca şi d. Jiletta? In tot cazul mersul însuşi al lucrurilor duce fatal la reînoirea complectă a personalului Operei şi la schimbările profunde în sistemul spectacolelor ordinare de până acuma. Şi acelaş mers al lucrurilor trebue să ducă la angajarea mai multor forţe nouă străine şi la eliminarea acelor cântăreţi şi artişti autohtoni, care au şi pierdut farmecul noutăţii sau al tradiţiei proaspete pentru publicul nostru meloman.

De când ne-am exprimat pentru ultima oară câteva păreri dovedite juste, adică de vre-o două-trei săptămâni, s'au făcut multe deplasări de convingeri şi intenţii atât la artiştii grevişti cât şi în psihologia publicului care era gata să-i sprijine. Apariţia lui Zalevschi n'a fost întâmpinată cu ouă clocite: farmecul acestei forţe artistice a dezarmat din capul locului pe acei cari îi pregăteau o demonstraţie ostilă. A fost aplaudat cu entuziasm de înşişi artiştii grevişti şi de claca lor, tot mai puţin numeroasă, întărâtată contra străinilor. Opera din Bucureşti a văzut în Zalevschi un model de artă dramatică muzicală. Suflul divin al perfecţiunii a părut tuturor atât de mare, încât părerile publice ca şi recenziile jurnalelor l-au ridicat pe Zalevschi de-asupra lui Saleapin. Şi nu e aşa. Artişti cum e astăzi Zalevschi, se numărau în Rusia (care avea vre-o 70 de opere permanente) cu zecile. Se numără şi acum, în refugiu pe toată faţa pământului. Cine îl cunoaşte pe acest artist cum îl cunoaştem noi încă de pe când era elev al şcoalei muzicale din Chişinău (fiul notarului public Zalevschi, de acolo), nu poate să-i exagereze valoarea artistică. Iată însă ce înseamnă o perfecţiune artistică, eşită din şcoala mare a dramei muzicale ruseşti!...

Fermecaţi de Zalevschi, şi-au dat oare seama greviştii şi toţi cei indispuşi de „străini", că pentru artistul român de operă se aşterne încă un drum lung de perfecţionare, luptă, concurenţă, selecţionare? Oamenii au stat în sânul actualei formaţiuni dela Teatrul Liric, au primit leafă, n'au avut multă bătaie de cap cu rolurile sau cu studiile. Unii dintre ei sunt capabili să progreseze, dacă ar avea dela cine să înveţe jocul, expresia şi muzicalitatea execuţiei scenice cerute de gustul şovăelnic al publicului. Mulţumită subvenţiei ministeriale, ei primeau o leafă care, oricum, îi recompensa de sforţările depuse. Eşirile lor zgomotoase au consacrat parcă definitiv sistemul spectacolelor extraordinare. Publicul s'a obicinuit să vadă aproape toată săptămâna, pe Lipcovscaia, Raicev, Zalevschi şi nu va mai veni la spectacolele ordinare. De aci se prevede necesitatea unei reforme radicale a personalului dela Teatrul Liric...

D. Afanasiu e un excelent Amonas sau Rigoletto. D. Costescu-Duca e frumos în aceleaşi roluri. Dar Majestatea Sa publicul nu-i reprezentat de acea mică minoritate care îi susţine verbal pe grevişti şi-i simpatizează, având înainte de toate accente patriotarde. Chestia economică a vânzării reale de bilete n'are nimic comun cu considerentele „naţionale" ale greviştilor. Publicul care plăteşte, se plictiseşte cu ceeace a auzit sau nu se duce la operele încă nevăzute, când ele sunt jucate de artiştii cari i-au făcut bătături la ochi în multe alte opere, văzute până atunci. In Rusia numai artiştii prea iubiţi de massa auditorilor şi numai unele opere favorite au putut uneori să evite aceiaşi soartă. Artistul Tartacov, creatorul „Demonului", Davâdov, creatorul lui Herman („Dama de Pică"), Şaleapin în Morarul („Naiada") sau în Boris Godunov, Mefistofel — scăpau de continua amestecare a trupelor de operă, care se făcea acolo ca şi cu cărţi de joc. Şaleapin poate fi văzut de 100 ori în Rusia, pe aceiaşi scenă, în aceiaşi operă, însă Zalevschi — nu.

Acelaş personal într'un teatru de operă nu poate fi reţinut decât două stagiuni, rar trei; şi aceasta — cu schimbări esenţiale la începutul fiecărei stagiuni şi cu serii de spectacole extraordinare, cu „gastroleri" invitaţi, la sfârşitul sezonului, după ce publicul s'a obicinuit cu forţele nouă apărute la începutul stagiunii, toamna, şi nu mai are pic de entuziasm proaspăt pentru ele. Astăzi, la Viena, Praga, Varşovia şi Budapesta, unde sunt teatre de operă cu lungi tradiţii, dotate cu forţe şi cu o tecnică, pe care noi nici nu le putem visa, au nevoie periodic şi de Zalevschi şi de Lipcovsca şi de mulţi alţii, italieni şi ruşi: altfel publicul s'ar împuţina considerabil şi întreprinderile operei s'ar ruina imediat.

Artiştii noştri nemulţumiţi cred că opera a fost creiată de ei şi *pentru ei*. In baza acestei concepţii stă nevoia de pensie, nu altceva. Opera se creiază pentru acei cari plătesc preţul biletelor din buzunarul lor propriu. Membrii mişcării de protest nu se gândesc la faptul, că publicul mare, care îi vede de cinci ani, nu mai poate veni regulat la Operă.

Astăzi subvenţia trece de 15 milioane: dacă vor fi ţinuţi numai ei în trupă, sau vor apărea des pe scenă, nici 30 milioane nu vor fi suficiente. Publicul mare vine numai atunci când Opera îşi reînnoeşte mereu personalul şi-şi amestecă cărţile de joc — artiştii.

Noi nu avem încă un Battistini: — acesta, de 76 ani, cântă astăzi la Viena, ca invitat cu un onorariu foarte mare. Il vezi pe stradă bătrân şi decrepit, însă pe scenă e mai frumos şi mai puternic decât a fost la 30 de ani!

Aşadar, toată istoria cu artiştii noştri nemulţumiţi grăbeşte procesul, prin care publicul va cere ca fiecare spectacol să fie „extraordinar", fiindcă opera nu-şi poate întrerupe funcţionarea şi ne arată „Tosca" cu Zalevschi, Cohansca şi Jiletta, la care vine şi va veni Majestatea Sa publicul.

Insă, repetăm, şi mai insistent: e bine că străinii ne dau lecţii supreme şi ne creiază exigenţe melomane superioare. Totuşi, Direcţia procedează prea unilateral. Nu se va putea niciodată întemeia Opera Română pe sistemul spectacolelor extraordinare. Trebue angajaţi mai mulţi artişti străini mijlocii, dar desăvârşiţi; invitaţii cei scumpi să vie numai către sfârşitul stagiunii; artiştii români să fie selecţionaţi şi amestecaţi bine, ca în jocul de cărţi, cu străinii; elementele rămase în afară de organizaţia Operei Române, trebuesc ajutate pentru turneuri în provincie, din ce în ce mai dese...

Ceeace domneşte deasupra acestor necesităţi, este însă repertoriul. El trebue reformat în sensul dramei şi liricei sau tragediei cantante, cu „Oneghin", „Demonul", „Dama de Pică", „Neron", etc...

Se apropie Crăciunul. D-nii Massini, Georgescu etc., cunosc operele lui Wagner, Verdi, au făcut uz şi de Musorgschi; însă nu cunosc „Pomul de Crăciun" al lui Rebicov — operă mimică care domina scenele din Rusia de sărbători. Ne rezervăm plăcerea să le povestim într'o cronică viitoare cum s'ar putea adapta „Pomul de Crăciun", scris de Rebicov la Chişinău (a fost director al şcoalei muzicale), pentru scena din Bucureşti şi pentru auditoriul meloman bucureştean.

ALEXIS NOUR

Cugetări

E mai sigur să cerşeşti decât să iei, dar e mai frumos să iei decât să cerşeşti.

* * *

Originalitatea şi frumuseţea sunt daruri fatale.
(Oscar Wilde)

Jurnalistica este şcoala primară a diplomaţiei.
(Jean Bernard)

Orice om are vârsta care-l desparte de moarte.
(Adrien Hébrard)

Nehotărîrea zilei ce va să vie, face liniştea vieţii soldatului.

* * *

Important e să-ţi închipui că iubeşti.

* * *

Moartea asigură echilibrul lumii şi scapă pe cei în viaţă.
(Louis Thomas)

De ale actorilor

Intr'un orăşel de provincie juca o trupă care se afla în turneu. Intr'o seară se declară un început de incendiu din pricina finalului unei piese ce consta dintr'un bombardament. Impresarul, pentru a linişti publicul, afişă a doua zi următoarele:

Pentru a se evita pe viitor orice incident, bombardamentul se va face cu baioneta.

* * *

Actorul Febvre, la un spectacol, trebuia să exclame în mod patetic:

„Am fost întotdeauna nenorocit. Mama mea a murit dându-mi viaţa. Tatăl meu, un bătrân soldat..."

In loc de această frază, el spuse:

„Am fost întotdeauna nenorocit. Tatăl meu a murit dându-mi viaţă. Mama mea, un bătrân soldat..."

Febvre îşi asigură şi aşa un mare succes... dar de comedie — nu de dramă.

A apărut
ARIPI FRANTE
— Dramă în 3 acte în versuri —
de A. de HERZ
Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co

CARȚI ȘI REVISTE

Lovis Corinth

De câtva timp ziarele și revistele germane aduc dese articole in amintirea lui Lovis Corinth, marele pictor mort de curând. Născut in anul 1858, activitatea lui se intinde dealungul unei jumătăți de veac. Locul ce-l ocupă in evoluția picturii germane e din cele mai însemnate: unii se încumetă să-l compare cu Cézanne și cu Van Gogh, nu ca dimensiuni firește, dar ca „funcție istorică".

Dacă ar fi crescut in Franța ar fi isbutit poate să joace un rol mai puțin local decât a jucat. Să ne împrospătăm unele date din viața lui. Pe la 1880, un an care poate fi privit ca început serios de activitate pentru Corinth, inima evoluției artistice bătea la Paris, nu în Germania: impresionismul se înălța spre ultimele culmi acolo, dar dincoace de Rin pictorii desorientați se luptau din răsputeri cu un balast istoric care pe mulți i-a sufocat. S'ar putea spune că Germania era tot cam cu zece cincisprezece ani in urma ritmului, care se răspândea in valuri din atelierele Parisului. In Germania stăpânia trinitatea târzie a moștenirilor clasice-romantice: Feuerbach, Bocklin, Marées, — trei puternice personalități, unul: geniu al elegiei, altul: geniu al mitului, al treilea: al liniștei nu e lipsită de sugestiv mister. Impresionismul unui Lieberman a avut aci să se lupte greu cu puteri cari incontestabil trăiau și în afară de academii. In privința aceasta impresioniștii francezi au avut-o neasemănat mai ușor: revoluția lor se îndrepta nu atât împotriva unor mari personalități în plină activitate creatoare, cât împotriva opiniei publice și a academiei, ceeace era desigur mai ușor de învins. Așa se explică dece impresionismul a avut o evoluție atât de firească, și de puțin „dramatică" — în Franța. In genere — istoria impresionismului parisian e foarte organică. Metodele i s'au istovit repede, după o strălucire de câtiva ani. Pictorii nu au fost încurcați în drum de încercări învechite, — ei puteau să experimenteze în voie noutatea și puteau să pipăie tot alte și alte posibilități. Pela 1890 dinamismul lui Van Gogh își tăie pârtie în conștiința estetică a vremii, și atât de mult timp disconsideratul Cézanne călăuzește exodul alarmant din impresionism. Revenind la Lovis Corinth, trebuie să spunem că până pe la 1900 el tot **caută**. Dar are un așa de sigur instinct pentru ritmica timpului că-l vedem din vreme pe urmele acelora cari în mare parte au ieșit din impresionism. El e o apariție de trecere spre ceeace mai târziu s'a numit expresionism. Incărcat încă de nuanțele impresionismului, și urmărit încă de ideea de a individualiza cât mai mult faptele, el are totuși un simț pentru vitalitatea irațională și impersonală a ființelor ce depășește mult lipsa totală de metafizică a impresioniștilor. El pendulează între instantaneele vaporoase ale impresioniștilor și viziunea esențială a expresioniștilor. Prin penelul lui vorbește, dacă voiți, vitalitatea îmbătată de sine a lui Zaratustra. E o vitalitate convinsă de propria noimă, o vitalitate în veșnic neastâmpăr creator, o vitalitate în energică descărcare, dar fără pulverizare anarhică de puteri, în pictura acestui om. Un critic face o paralelă între opera lui și ceeace în filozofia vremii se numește „vitalism". Comparația e justă.

In Germania fără îndoială Lovis Corinth merită mai mult decât oricare altul numele de pictor al vitalismului. Ceeace nu ne poate face să uităm că aiurea sunt „pictori ai vitalismului" de dimensiuni cu mult mai impunătoare.

L. B.

* * *

ȚARA NOASTRA (6 Decembrie). — Revista d-lui Goga continuă campania-i împotriva libertății de opinii, cerând excluderea unui ziarist dintr'o organizație de presă din pricina părerilor sale.

Și'n Rusia țaristă opiniile erau prigonite. Dar acolo prigoana era exercitată de jandarmi și de ohranici — nu de publiciști.

D. Goga merge până la capăt. D-sa nu se mulțumește numai cu sancțiuni morale împotriva adversarilor de idei. Cere și sancțiuni penale.

„Așadar, — spune d. Goga, — integralii noștri democrați sunt, după nevoe, când alături când împotriva comisarului regal. Pe când vor fi *în fața* lui?"

Cum actualii guvernanți nu-i refuză nimic d-lui Goga, ne așteptăm să-i îndeplinească și această dorință.

In altă parte a revistei d. Goga scrie despre sine însuși: „La congresul partidului poporului, d. Octavian Goga cu obișnuita-i putere de sinteză..."

Intr'adevăr d. Goga posedă o fenomenală putere de sinteză, de sintetizare — adică de unire a mai multor părți disperate într'un tot...

* * *

LUMEA (No. 43). — D-l G. Topârceanu, după minunata baladă a greerului, publică în ultimul număr „Balada unei stele mici".

Acelaș umor fin, pătruns de o discretă poezie:

Tii minte tu, complicea mea,
O noapte de lirism, în care
Mi-ai arătat pe cer o stea
Din Carul-Mare?..

Cu fața 'n sus, spre Dumnezeu
Lăsându-ți capul să se culce
Pe brațul meu.
Erai contagios de dulce.

De-asupra noastră, un castan
Cu frunze pudic răsfirate
(Pentru-a servi de paravan
Iubirilor nevinovate), —

Tinzând o ramură 'n zadar
Ca să ne apere de stele,
Fusese martor ocular
La toate cele..

Tii minte — ce fior străin
Trecu atunci, din constelații,
Prin bluza ta de crêpe-de-Chine
Cu aplicații?..

* * *

REVUE DES DEUX MONDES (1 Noem. 1925). Cine a cetit adnotările „Jurnalului" Fraților Goncourt, cine 'și aduce aminte de mărturiile lui Bergerat, are desigur idee despre incomparabila scânteere ca vorbitor și moralist paradoxal care-a fost o caracteristică cu totul proprie a lui Th. Gautier. Contele Primoli, celebrul mecenat al Romei zilelor noastre și care 'și reia amintirile despre ilustra sa rudă, Principesa Matilda Murat-Bonaparte, reevoacă în acest număr legăturile dintre distinsa femee și literat. La mărturiile cunoscute adaogă prețioase documente scrisori inedite de-ale Principesei și de-ale lui Sainte-Beuve, ale lui Gautier însuși, arătând odată mai mult cum Principesa exercita în folosul bunului Théo cea mai amabilă și trainică dintre protecții, căutând să-i ușureze pe cât cu putință viața printr'o delicatețe de expediente demnă de aceea care fu zâna binefăcătoare a literilor și artelor în timpul celui de-al doilea Imperiu. Se evoacă, cu amănunte necunoscute, episoade importante ca acela al reprezentărei „Passant"-ului lui Coppée — interpretat de Sarah Bernhardt — chiar acasă la Principesă, unde fu întovărășită de declamarea unei reușite lirice a lui Gautier. Aceasta izbutise să rezolve o problemă care trebuia să pară insolubilă: aceea de-a exalta poezia lui Victor Hugo exilat, în fața lui Napoleon III, și să amintească vremurile grele ale prizonieratului îndurate de aceasta din urmă în clipa în care cenușa ilustrului său unchi se întorcea dela Sf. Elena la Paris. Principesa Mathilda făcu tot chipul să introducă în Academia Franceză pe autorul „Domnișoarei de Maupin" dar avu marea neplăcere de-a nu izbuti: voi să-i asigure succesiunea lui Ponsard ca bibliotecar la Elysée, dar locul fu suprimat și stăruințele sale rămaseră în zadar. Se gândi atunci să ajute pe Gautier direct, făcându-l propriul său bibliotecar. In corespondența schimbată cu acest prilej între Principesa, Napoleon III și Saint-Beuve, e interesant de reținut cu câtă finețe a căutat cea dintâi să evite susceptibilitatea excesivă a lui Gauthier. Deși el era nelipsit din salonul său literar, nu întotdeauna împărtășea părerile literare ale protectoarei: cu toată admirația acesteia pentru Molière, Gautier nu se sfia să atace violent opera acelui „tapițer ajuns poet"

* * *

REVUE BLEUE (No. 22. 1925). — O nuvelă tradusă din limba germană (Une journée de Quintus Fixlein) a cunoscutului nuvelist și romancier, Jean Paul-Richter, deschide numărul acesta, în care un compatriot: B. Munteanu, discută cu vederi largi și sigure cartea, de curând apărută, a d-lui Charles Drouhet: „Vasile Alecsandri și scriitorii francezi". Ceeace ne reține mai întâi este cronica (Le Sport et l'amour) lui Firmin Roz despre romanul „Ma Kimbel" de Luc Durtain.

Claude, eroul povestirii, nu este nici un intelectual, nici un sentimental, ci un om al sportului; asta nu înseamnă însă că n'are de loc idei sau sentimente, dar că unele și altele sunt determinate, fasonate, după gustul și practica sportului. Și în felul acesta, spune Firmin Roz, avem impresia, nu de artă, ci de viață, o viață fantastică, poate capricioasă, ca aceea a tinerilor de azi.

* * *

Publicând un articol despre „Câteva romanciere engleze contemporane", Marc Logé recunoaște că adevărata epocă pentru romanul psihologic începe, în Anglia, de abia după războiul din urmă. Cel dintâiu autor studiat, miss *May Sinclair, are o particulară specialitate în a analiza cazuri* complexe de patologie feminină, fără să facă totuș cea mai mică concesie curiozității bolnave a unei clase speciale de cititori. In „The Divine Fire", ca și în „The Tree Bröuts" ceeace predomină asupra tuturor personagiilor, asupra celor feminine mai ales, este instinctul amorului fizic, exprimat, spune Logé, cu o intuiție genială. Vin apoi romanele: „Tasker Jerons", studiu foarte curios și viu asupra unui scriitor englez modern, în care unii au voit să recunoască pe Wells sau Arnold Beunet și cu care Miss May Sinclair inaugurează școala impresionistă engleză; — „The Life and Death of Harriett Frean" — surprinzător „raccourci" al vieții unei femei; apoi „A Cure of Souls", portretul plin de ironie al unui pastor englez. Toate operele acestea impun o disciplină viguroasă; tot ce nu este esențial este eliminat, subiectele sunt din cele mai circumscrise, fără ca acțiunile semnificative să fie omise; amănuntul e prins în nota lui caracteristică și redat cu expresivitate și sugestiune.

Printre impresioniști poate fi socotită și Msr. *Virginia Woolf.* „The Voyage Out", „Night and Day" și „Jacob Room" se disting prin reacțiunea constantă a unei sensibilități extreme — dar niciodată bolnăvicioasă — în contact cu impresiunile cele mai diverse care-i sosesc pe cale senzorială cu o repeziciune caleidoscopică. Romancier și critic, Miss *Stroam Jameson* dă în „Modern Drama in Europe", cu o rară finețe de judecată, un studiu de analiză comparată a teatrului englez contemporan, în care nici un autor nu este scăpat de o judecată severă. După Miss Jameson, Bernard Schaw este „lipsit de viziune dramatică și teatrul lui este prea static". D'Annunzio este „un pasionat care grămădește frumuseți curioase și jocuri teribile, ca să-și ascunză slăbiciunea"; dar este totuși „dotat cu o energie imaginativă, care întrece pe a oricărui dramaturg din timpul de față". Marc Logé vorbește mai puțin de romanele d-nei Jameson, pentru a-i pune în circulație ideile îndrăznețe și nouă din studiul amintit.

Sunt interesante părerile despre teatrul actual: „Teatrul realist a fost produsul epocii sale. Tragediile au reflectat pesimismul contimporan — nu pesimismul unui Matthen Arnold — ci resemnarea umilă a incompetinții sau slăbiciunii sufletelor mici cari împovărează viața cu slăbiciunile și deziluziile lor. Nu protestez în contra realității, ci contra acestei false concepții a realității, care crede că e posibil să se creeze o imagine a vieții adunând grămezi de fapte. Ibsen și Strindberg, acești maeștri ai realității, n'au înregistrat decât viața. Ei au obligat faptele să primească pecetia sensului împrumutat vieții".

Marc Logé își termină articolul cu studierea romanelor d-nei *Clemence Dane*, o artistă de calitate rară: concepția-i este îndrăzneață. observația ascuțită, psihologia pătrunzătoare, execuția impecabilă. Intr'un articol viitor, Marc Logé promite a vorbi despre alte romanciere engleze: Dorothy Richardson, Katherine Mansfield, Margaret Kennedy și Shelia Kaye-Smith

* * *

COMOEDIA (Novembre 1925). Criticul dramatic italian Ignazio Balla, entuziasmat de activitatea „Teatrului Național" budapestan, a intevievat de curând pe Alexandru Hevesi, omul căruia Ungaria îi datorește supremația sa teatrală. Hevesi și-a început cariera ca profesor de școală medie, dar dat fiind interesul său pentru teatru încă de pe atunci, începu să publice articole de teatru în ziarele și revistele timpului. Scrise apoi câteva volume printre care „Arta recitării", „Arta dicțiunii", „Adevăratul Shakespeare", pe lângă o mulțime de esseuri literare și dramatice.

In acestea Hevesi susținea reinoirea culturei teatrale maghiare, nevoia de-a se schimba felul recitării, deosebit de tradiția națională, important de-a dreptul din cultura teatrală germană. Atunci „Teatrul Național" începu să împărtășească acele nobile idei și angajă pe Hevesi ca director de scenă. Cu toate acestea nu-și putu înfăptui imediat reforma căci se găsi în fața unor păreri și convingeri prea înrădăcinate, care trebuiau să rămână combătute. Atunci, cu câți-va tineri, fondă cel dintâi teatru liber maghiar de avangardă, „Thalia" pe care'l conduse timp de patru ani. Acest teatru înseamnă în literatura și în arta maghiară valorificarea naturalismului. Nu se arătă apoi prea exclusivist naționalist căci, el cel dintâi, reprezintă în Ungaria pe D'Annunzio, pe Hauptmann, pe Gorki, pe Ibsen, Hebbel și alții. In timpul acestor spectacole Hevesi se dovedi nu numai director de scenă ci și admirabil maestru. In puțini ani izbutise să instruiască pe câtiva elevi de-ai săi necunoscuți pe care apoi și-i disputară toate teatrele și companiile dramatice. In 1922, Hevesi ajunse director al „Teatrului Național" care suferise mult în anii războiului și ai revoluției. Dar în câteva săptămâni el îi dădu forța necesară, reorganiză trupa, și-l făcu să devină în scurt cel mai popular teatru din țară. Acest destoinic organizator este în acelaș timp și autor de drame: „Copilul tatii", „Trandafirul Madonei", „Focuri de artificii", „Prizonier de război", „1514", „Impărat și istrion", dintre care populare este mai ales ultima. In prezent lucrează la o dramă nouă care se va reprezenta în curând: „Helsivir". Este apoi fericit traducător de opere dramatice streine și adaptator pe scenă al romanelor lui Jokai.

BIBLIOGRAFIE

CONSTANȚA HODOȘ: *Teatru de copii,* Edit. „Casa *Școalelor*", 1925, prețul 18 lei.

Italia de astăzi, 1925.

Buletinul Institutului de literatură pe anul 1924—1925.

Aida Vrioni: Fata-sport (Roman), Edit. „Rampa", Prețul 30 lei.

Dernières pages inédites d'Anatole France

publicate de MICHEL CORDAY

După moartea lui Anatole France au apărut aproape lunar volume întregi cuprinzând viața lui, cuvinte de-ale lui, ceva din atmosfera pe care o creia farmecul ființei lui. Am impresia unei tacite înțelegeri între toți cei care l-au cunoscut, în vederea aglomerării unui material variat și multiplu din care să se poată preciza acel nelămurit farmec care face încântarea minunată a operei lui Anatole France.

Un studiu condensat asupra operei lui nu a apărut și poate nu va apărea încă multă vreme, fiindcă e încă prea aproape de noi, și toți acei care privesc la el, au fatal capul întors în sus ca pentru cercetarea unui pisc sau a unei procesiuni aeriene, poziție prea puțin propice pentru observație.

Opera lui Anatole France va fi greu de analizat și mai târziu, fiindcă ea poartă prea mult din esența naturalului care ține mai mult de inexplicabil și de destin.

Majoritatea volumelor apărute în legătură cu Anatole France cuprind mai mult amintiri personale, redau frânturi de convorbiri, observații, idei, care au parcă mai mult dorința și scopul de a creia oarecum atmosfera acestui om extraordinar. Prin ceeace redau din vorbele lui Anatole France volumele capătă interes și uneori un farmec care era numai al lui, ca și cum cineva ne-ar prezenta un obiect mic sustras din Vila Said, care ar purta parfumul special al bibliotecei lui.

Autorii aceștia reflectează pasiv și uneori cu încântare vioiciunea inteligenții lui nAatole France, mimând reflexul pe care luna îl împrumută dela soare.

Fiecare cuvânt de-al maistrului poartă însă o marcă de originalitate distinctivă, și chiar reprodus cu stângăcie nu poate fi confundat cu o contrafacere. Cuvântul avea pentru Anatole France o uimitoare cuprindere și un vast înțeles. El strălucea de intenții subtile ca un ochi de om inteligent care scânteе plin de viață și de variate nuanțe.

Acel „muitum", cum denumea un mic sunet ce dă putință animalului ca și omului să exprime bucuria, durerea, dorința, frica, să țipe de foame, să amenințe un dușman, să cheme o amantă, și pe care-l considera așa de puțin în stare de a ne revela universul încât credea că-i o nebunie să ne 'nchipuim așa ceva, — a căpătat prin geniul lui, puterea pe care i-o tăgăduia.

Dintr'un volum întreg în care s'ar reproduce o frază de-a lui Anatole France, farmecul ei te face să tresari recunoscând-o deodată, de parcă în tumultul unei mulțimi indiferente ai distinge brusc vocea unui prieten.

Poate mai mult decât un scriitor, Anatole France trebue să fi fost un genial „causeur". De aceea desigur orice crâmpei din conversația lui te face să-l regăsești întreg, cu satisfacția cu care l-ai fi descoperit deodată reînviat, vorbindu-ți.

Astfel toate volumele acestea în care simțim viața și graiul lui Anatole France, poartă în ele, fragmentat de sigur, ca niște bruște și periodice apariții, farmecul operii lui. Uneori ai măgulitoarea impresie că ai stat personal de vorbă cu el, sau că l-ai auzit cumva vorbind pe-aproape, și întotdeauna simți satisfacția puerii orgolioasă de a fi trăit într'o vreme cu el, de a fi putut să ai posibilitatea de a-l auzi. Cu timpul, cine știe, poate aceste convorbiri vor apărea mitice, ca făcând parte din legende, așa cum ne apar din mitologie convorbirile și raporturile cotidiane și pământene cu semizeii.

Culegerea d-lui Michel Corday cuprinde mai mult decât aceste relatări. Volumul acesta conține ultimele manuscrise ale lui Anatole France, legate între ele după un presupus plan pentru constituirea unei serii de dialoguri asupra metafizicei, asupra lui Dumnezeu, asupra bătrâneței, asupra pudoarei, asupra războiului, asupra viitorului și asupra astronomiei.

Numai subiectele acestor dialoguri pot constitui singure o sinteză aproape integrală a preocupărilor vieții și personalității lui Anatole France.

Un analist al omului Anatole France ar putea să pornească dela schema aceasta foarte caracteristică și aproape complectă pentru a nu greși în definirea lui.

In ultimele opere, Anatole France întrebuințase autobiografia: „Le petit Pierre" „La vie en fleur".

Memoriile ca subiect sunt foarte semnificative pentru scriitorii ajunși la bătrânețe. Ele poate înseamnă un bilanț, o revizuire, sau poate un sumar a ceeace rămâne dintr'o viață de om. Ele poate dau iluzia unei legături mai apropiate de tinerețe, sau poate iluzia unei continuități care poate mângâia. Ele apoi mai pot însemna o nevoe de clarificare a unei opere care s'ar considera terminată.

Sau, cine știe, cu bătrânețea, viața trăită capătă o valoare pe care nu o poate întrece nici o imaginație și nici o ficțiune. Ceeace a fost real, ceeace a rămas ca un vis din tot ce a fost real, capătă poate un înțeles mai profund decât tot ceeace se poate constitui cu fantezia.

Din ultimele proiecte de manuscris culese de Michel Corday rezultă că intențiile lui Anatole France, erau pentru crearea unor opere de meditație, într'un mod mai exclusiv și mai precis, ca în celelalte. („Le jardin d'Epicure", „Sur la pierre blanche").

Operele proiectate păreau a fi opere de sinteză, de concluzii.

In afară însă de dialogurile asupra metafizicei și existenței lui Dumnezeu, care în alcătuirea redată par mai finite, celelalte dialoguri cuprind numai mici fragmente, uneori numai culegeri de material, organizat pe fișe.

Primul dialog urmează între Thémine și Floris. Cel asupra bătrâneții conținând prin natura lui și împrejurări o rancună și o tragică amărăciune personală este chiar între Anatole France (A.F.) și, bine 'nțeles, un... „optimist" (opt.)

Sistemul dialogurilor face să apară în scris farmecul de „causeur" a lui Anatole France. Avem impresia conservării prin magia tiparului a însăși imaginei vorbirei lui, cu toată naturaleța ei, ca 'ntr'o fotografiare a sunetelor. Fraza dialogată a lui Anatole France are această creatoare putere de sugestie, până la concretizare, până la reproducerea materială a însuș sunetului, până la creiarea ca o ființă vie a unei idei.

Dar ar putea cineva încerca să redea farmecul și orgia intelectuală la care dă loc citirea acestor dialoguri?

E imposibil de reprodus, e poate imposibil de tradus, și nu se poate cita decât transcriind întreg volumul.

Michel Corday ne mai dă în cartea lui și o idee asupra metodei de lucru și de creație a lui Anatole France.

Iată un mic curs de stil făcut unui june literat care-i adusese o corectură dela o revistă cu rugămintea de a i-o restitui cât mai curând, a doua zi, dacă se poate (corecturile sunt totdeauna grăbite !):

— „Tinere, te-ai destinat fără îndoială literaturei. Ei bine, am să-ți fac un mic curs de stil. Așa n'ai să-ți pierzi cu totul dimineața asta. Imi ceri să fac corecturile chiar acum. Asta e mult prea scurt. Căci trebuie să uit ceeace am scris. E drept c'am să parvin repede la asta căci la vârsta mea memoria se pierde. Trebuie să uit pentru ca să citesc cu ochi noi. Căci atunci am să-mi dau seamă de ceeace nu se înțelege la prima privire, de ceeace nu e simplu și clar. Și asta scot, asta corectez. Vezi Dumneata, naturalul, asta este ceeace se pune cel din urmă".

Michel Corday exemplifică apoi munca de documentare, de pregătire a materialului unei opere, pe care o punea Anatole France. In faimosul „Anatole France en pantouffles" a lui J. J Brousson, se vede munca enormă, dusă aproape până la manie, depusă în căutarea materialului istoric și informativ necesar pentru scrierea vieții Jeannei d'Arc.

Munca aceea nu era o excepție pentrucă lucrarea trata mai ales un episod istoric și o concepție asupra lui, bazată pe date istorice. Anatole France simțea nevoia și pasiunea unei documentări minuțioase.

Michel Corday relatează o dovadă prețioasă care se raportă la *„Dieux ont soif".*

Anatole France își făcuse un calendar al Epocei revoluționare dela 1 Martie 1793 la 20 Mai 1795. Pe două coloane înscrise datele corespunzătoare calendarului gregorian și celui republican. Apoi, *zi cu zi,* indică evenimentele militare, politice, financiare, economice, corespunzând acestor date. Nota până și starea timpului și a sezonului, indicațiuni care stau alături cu arestarea lui Danton și vinderea bunurilor naționale. Calendarul cesta i-a servit de ghid pas cu pas, după ce l-a ajutat la trasarea planului general al operei sale: numerile de ordine ale capitolelor sunt trecute pe calendar cu litere romane, cu creion albastru.

Iar după această documentare abondentă și precisă, Anatole France scria de două, trei, și până la opt ori acelaș pasagiu, de multe ori la intervale lungi.

Și Corday dă și un șir de „stări" succesive a unor texte în trei sau patru versiuni, foarte interesante de urmărit din punct de vedere a evoluării lor și a gradațiunii de stil.

Asupra documentării acestor dialoguri în preparațiune, Corday ne spune că a găsit pagini întregi pline cu extrase din: Aristot, Cicero, Brantôme, Rabelais, Montaigne, Descartes, Voltaire, Diderot, Lamotte, etc., unele din ele însoțite de comentarii.

Cartea aceasta pare astfel, uneori, un prea interesant laboratoriu.

Impresia care domină însă, este aceea că acest volum e un muzeu în care s'au colectat prețioase fragmente dintr'o operă de artă care nu s'a putut isprăvi: o colonadă, o statuetă, un început de friză... și cu această impresie simți revolta neputincioasă și plină de durere contra Destinului care a împiedicat realizarea acestei opere.

Cum a putut să moară Anatole France! L-am fi vrut etern. Puterea de veșnică reînnoire a operei lui cu fiecare recitire ne dă iluzia răzbunării.

La finele volumului autorul vrea să justifice atitudinea și concepția socială și politică a lui Anatole France. Ea nu avea nevoe, cred, de nici o justificare. Și mă tem că Michel Corday vrea să atribue lui Anatole France o concepție aproape burgheză. Și socot că atitudinea lui trebuie *integral* îmbrățișată sau respinsă, fără surdine de moderare și împăciuire.

DEMOSTENE BOTEZ

ÎNSEMNĂRI

S. Reymond

A murit S. Reymont.

Printr'o coincidentă, tocmai în numărul trecut am publicat un articol despre acest mare scriitor polonez.

Cu prilejul congresului dela Paris al Penclubului, scriitorii de pretutindeni s'au afirmat — pe de-asupra granițelor — ca membri ai aceleiași familii.

Moartea unui scriitor este un doliu al tuturor țărilor.

In fierberea de patimi dintre popoare, cartea are menirea să unească spiritele printr'o mare dragoste de oameni și de neamuri. Un scriitor mort este un luptător mai puțin pentru nobila cauză a umanității.

Cu aceste gânduri, deplângem moartea lui Reymont — acel care ca puțini au zugrăvit cu simpatie viața maselor populare.

„La Rochefoucauld al nostru"

Un ziar stă de vorbă, asupra „politicii noastre culturale", cu d. Gr. Tăușan (Petronius).

Dar iată cum ni-l prezintă reprezentantul ziarului pe acest.. scriitor și publicist:

„Am impresia că asist la un spectacol, că dintr'un gol imens au izbucnit pe scenă tunete și trăznete și că, în liniștea care s'a restaurat după năprasnica bubuitură, apare în lumină un spirit care anunță sonor: *Petronius*. Liniștea se adâncește tot mai mult în ea, ca într'o cutie de vată învelită în mătase, și în fața mea apare jovial *„un etre"* spiritualizat, păstrând pe față neclintita fizionomie a *senex-ului* roman și în gest toată amploarea largilor lamentații din tragedia elină: d. Gr. Tăușan".

După un alt torent de laude, gazetarul — cu respirația intretăiată — încheie: *„D. Tăușan este La Rochefoucauld al nostru"*.

In urma acestei prezentări, La Rochefoucauld-ul nostru ia cuvântul și ne spune multe lcruri interesante.

Astfel d-sa ne divulgă secretul școalelor primare. D. dr. Angelescu i-a stimulat pe țărani să-și facă singuri școli. Ei s'au executat, sperând probabil că statul va interveni în urmă. Statul însă — și în aceasta constă abilitatea Ministrului de Instrucție Publică — n'a mai intervenit. Țăranii, trezindu-se cu zidirile, vor fi nevoiți să le și populeze pe cont propriu. Ei vor îngriji *„de școală ca și de vaca din curte"* — sfârșește interviewatul.

D. Tăusan însă este un om bine crescut. Față de titulatura de „La Rochefoucauld", d-sa s'a simțit dator să-și urce și anturajul:

„Avem deja piese originale și romane cari întrec calitativ actuala producție franceză. In *„Adan și Eva"* de Liviu Rebreanu, am găsit pagini admirabile, pe care le-ar fi semnat cu mândrie chiar Anatole France (episodul din vremea revoluției franceze)".

Prin urmare, după interviewurile din ultimul timp, suntem o țară când pe picior de egalitate cu Franța, când deasupra ei: Doar îi avem pe cei mai mari romancieri și scriitorii dramatici ai lumii. Există printre noi un La Rochefoucauld, un Anatole France, etc...

Și mai îndrăznesc unii să vorbească de criză literară...

Barbusse și S. S. R.

In „Cuvântul Liber" d. F. Aderca — vorbind despre atitudinea Societății Scriitorilor Români, mai bine zis a comitetului acestui societăți, față de vizita d-lui Barbusse — scrie printre altele următoarele:

Nu ne miră că acel comitet, „care reprezintă totalitatea scriitorilor români să fi luat față de Barbusse altă atitudine decât atitudinea luată și comunicată: „Comitetul sesizat de un numeros grup de membri societari în chestiunea vizitei scriitorului Henri Barbusse... consideră deplasată vizita d-lui Barbusse și primejdios amestecul său în trebile politice interne ale țării".

Nu ne vom ocupa de stilul conțopist al comunicatului. Vom intreba doar:

Era de ajuns ca un „grup numeros" să aibă o părere — indiferent de valoarea ei — ca, *în numele tuturor scriitorilor,* căci reprezintă pe toți scriitorii, comitetul S. S. R. să ia o atitudine *cu caracter politic?*

Un grup, poate tot atât de numeros ca grupul care a „sesizat" comitetul, ar fi putut „sesiza" comitetul în atitudine inversă! Ce ar fi făcut comitetul? Suntem siguri că chiar în comitet — în afară de scriitorii care au *scris* că vizita d-lui Barbusse nu periclitează interesul țării, ci face onoare acestei țări, cel puțin cât onorează d. Titeanu monarhistul Franța republicană — chiar în comitetul S. S. R. sunt *scriitori de această opinie.*

Ce face comitetul cu acești scriitori? Nu-i mai reprezintă? Ii elimină din societate? Vrea comitetul să reprezinte, azi, numai o parte din societate?...

Opinia scriitorului e — pentru Dumnezeu!... — lucru fragil. Scriitorul român, fără editor, fără revistă, fără slujbă și — uneori — fără vre-o demnitate socială, are opinie, și oare tocmai comitetul S. S. R., fără nici o socoteală scriitoricească, s'o calce în picioare?"

Noii academicieni

Revista „Candide" închină o pagină nouilor academicieni francezi: Louis Bertrand, Paul Valéry și Le duc de la Force, cu articole de Paul Bourget, Comtesse de Noailles și Leon Treich. In articolul despre Louis Bertrand (L'étique intelectuelle de Louis Bertrand), Paul Bourget amintește că opera acestuia — L'invasion, Le Saint-Augustin, Le Sanguis Martyrum, L'Infante și Louis XIV — aduce o imaginațiune puternică secondată de o erudiție, în acelaș timp vastă și minuțioasă, un stil elocvent și colorat ca stilul lui Flaubert, intensitatea dramatică ce amintește pe Barbey din „Chevalier Destouches" sau din „L'Ensorcelée", și acestea fără imitare, prin originalitatea uneia dintre cele mai viguroase temperamente literare de vreo 50 de ani încoace. El ilustrează, odată mai mult această lege superioară a artistului-literat, atât de necunoscută debutanților, și care se rezumă numai în câteva cuvinte: „faire son oeuvre à travers son métier, et son esprit à travers son oeuvre".

Cronica impresionistă a Contesei de Noailles despre Paul Valéry ne dă ocazie să cunoaștem încă alte câteva fragmente din opera poetică a lui Valery. Când e vorba de poezie pură, comentariile rămân totdeauna mai prejos. Ne oprim, cu autoarea articolului, la poema „Cimetière marin", în care, alături de o conciziune muzicală abundă excelente pasagii descriptive, sensoriale:

Tête complète et parfait diadème,
Je suis en toi le secret changement
Ils ont fondu dans une absence épaisse,
L'argile rouge a bu la blanche espèce,
Le don de vivre a passé dans les fleurs!
Où sont des morts les phrases familières,
L'art personel, les âmes singulières?
La larve file où se formaient les fleurs!

Le duc de la Force este, după Léon Treich, „le plus jeune des académiciens", pentru că n'are decât 47 de ani, și „le plus noble" pentru că... și aici, ca în tot restul articolului, Treich se ocupă de genealogia familiei ducelui, pe care o duce până la Calo I-er, fondator al orașului Caumont sur Garonne, în timpul cruciadei I-a a lui Godefroy de Bouillon.

Despre literatura germană

Un profesor erudit, care își trăește viața între cărți și manuscrise îngălbenite de vreme, scrie, într'o foarte puțin cetită revistă germană un melancolic articol asupra tendințelor literaturii noui. După opinia învățatului neamț — desigur tipicar și credincios vechilor și, după d-sa, bunelor tradiții—tineretul de pretutindenea — și în deosebi cel din Germania — caută să iasă din obicinuitele tipare și să „inoveze", cu orice preț. De aici, o literatură extravagantă care nu se întemeiază pe **inspirație** și pe convingerea că exteriorizarea impresiilor și a gândirii autorului n'a suferit nici o știrbire. O literatură care vânează, cu orice preț și cu orice risc, **originalul, ineditul**.

Fără să-și dea seama, crede eruditul profesor german, tineretul inspirat de astăzi revine la matcă. Incet, pe nesimțite, dar sigur. Căci toată literatura asta nouă, nu e în fond decât o repețire a celor mai îndepărtate începuturi ale scrisului german și ale scrisului, in general.

Ce este, în definitiv, **simplismul** exagerat al unora, — decât reactualizarea manierei **„bibliei"**. Sau fantezia, cea mai exagerată și mai nouă, ce este, în realitate, altceva decât reeditarea fabuloaselor **povești** de când lumea, ale celor **o mie și una de nopți**? Și, în sfârșit, **straniul**, atât de abundent în scrierile celor noi, — nu se găsește, oare, într'o formă rudimentară ce-i dreptul, dar destul de precisă în toată literatura... de senzație, de foileton și de fascicole?

Concluziile profesorului-erudit sunt profund pesimiste pentru intelectualii moderni și pentru adepții noului curent... Ele vor suscita, desigur, interesul celor în cauză. Până la lămurirea problemei, înregistrăm opiniile acestea, care nu sunt numai ale **unuia**, ci, dela o vreme, sunt împărtășite de mulți cărturari și literați sceptici și anti-expresioniști.

Mistinguett

Un interesant articol asupra celebrei Mistinguett scrie d. André Adorjan (Paris). Autorul începe prin a spune ceva neplăcut oricărei actrițe, dar probabil indiferent marei Mistinguett, și anume: că de „peste douăzeci de ani" răsfățata filmului locuește în bulevardul des Capucines etc. Vra să zică: de peste douăzeci de ani... (Reflecții pentru „stelele" noastre, atât de susceptibile când e vorba de vârstă!).

Autorul face un portret, cu totul personal, al actriței: nu e tânără, când îi numărăm anii, dar e tânără, extrem de tânără, ca sensibilitate, ca inimă, ca voioșie, ca entuziasm, ca talent actoricesc. Pe această temă, precum și pe aceea a sicului parizian, iminamente parizian al actriței, brodează d. André Adorjan, într'o nemțească sprintenă, întreg articolul d-sale. Un amănunt: parizianca Mistinguett n'a văzut niciodată opera, biserica Sacré Coeur și nici Louvre-ul.

Tragedia copiilor negri

In revista de specialitate „Die Bühne" (Scena) a fost de curând publicată o scurtă notiță, însoțită de un clișeu edificator, asupra copiilor-negri care vin în metropolele europene să învețe pe albi dansurile misterioase ale diverselor triburi coloniale.

Sunt numai niște copii. Precoci, însă, în suferințe și nevoi. Și tragici, cu toată veselia care se citește pe figura lor voluntar înviorată. La vârsta aceasta — alții se joacă „de-a baba oarbă" sau cu mingea.

Negrii, detestați, de albii presumptioși, sunt într'o situație excepțional de grea. Copii lor trebue să-și câștige pâinea, chinuindu-și trupul în tot felul. Dansul — pâine, dansul — silnic, dansul — nevoie, — iată ce cunosc copiii negri.

Notița revistei germane nu spune prea multe. Dar fotografia, în schimb, vorbește elocvent. E de ajuns să-l privim: un copil de 5-6 ani dansează, — inițiază pe alți copii albi, — „profesează".

Iată tragedia copiilor negri. Și — s'o recunoaștem — nu e tocmai neglijabilă.

Myriam Harry

Myriam Harry e una din sciitoarele franceze, care nu ține să înmulțească zecile de mii de romane erotice ce apar anual. Autoarea are o predilecție pentru călătorie, informație, meditație și peisagiu. Grația stilului nu alterează întru nimic savuroasa asprime a descripțiilor culese din orientul apropiat. Născută în Ierusalim din părinți creștini, Myriam Harry a păstrat o netărmurită dragoste pentru locurile natale. A cunoscut și ultimele evenimente care au trecut peste pământul vechei Palestine. Toate cărțile ei — unele au apărut sub formă de foiletoane în „Le Temps" și au fost foarte gustate — poartă pecetea autenticității. N'a scăpat atenției sale nici fenomenul atât de ciudat al trecerei vechiului popor evreu, dela munca cerebrală la munca câmpului, în Palestina de azi. Intelectualii evrei din toată lumea — și mai cu seamă din răsăritul Europei — și-au lăpădat diplomele și s'au înapoiat la țărmurile pustiite de istorie ale vechei țări, unde altădată „a curs lapte și miere".

Cum „Adevărul Literar" a pus într'unul din numerele trecute problema sionismului privită dintr'un anumit punct de vedere, reproducem în altă parte a gazetei noastre un fragment de Myriam Harry care prezintă altă față a mișcării naționale evreești.

Dar, indiferent de atitudine, aceste discuții în jurul problemei sioniste și zugrăvirea vieții din Palestina sunt importante și ca documente omenești, utile atât pentru înțelegerea sufletului unui popor, cât și a unor stări de lucruri — reale, deci pline de un necontestat interes.

H. de Vere Stakpoole

Poet, filosof, nuvelist, H. de Vere Stakpoole, ca și mulți alți scriitori englezi cunoscuți — Somerset Mangham, Conan Doyle, Brett Young — a fost medic înainte de a deveni scriitor.

Spiritul de aventură l-a făcut să părăsească scalpelul pentru condei. Căci în scrierile sale, dragostea de aventuri e mai vădită decât toate celelalte calități. El și-a intors însă ochii dela civilizație și dela toată artificialitatea ei și și-a căutat subiectele în viața mai simplă și oarecum mai gravă de prin ținuturile din mările sudului.

De aceste mări va fi legat multă vreme numele lui Stakpoole, căci nuvela sa „Laguna albastră" e aceea care, pentru prima oară, a făcut atât de populare în Anglia povestirile despre Oceanul Pacific. Acum câtva timp a apărut o urmare la „Laguna albastră", sub titlul „Grădina lui Dumnezeu" tot atât de pasionantă ca și cea dintâi. Tot de curând a mai publicat „Porțile Dimineții", a treia din această trilogie. E o povestire frumoasă care pune în evidentă dragostea pentru copiii naturii: In ea se vede Pacificul cedând treptat influenței civilizației. In lupta asta continuă dintre civilizație și sălbăticia primitivă a țărilor din mările Sudului, Stakpoole a găsit cele mai frumoase inspirații pentru unele din nuvelele sale mai scurte. Aventurile d-lui Bill Harman, aventurier bun la inimă, dar cu o morală cam dubioasă, formează unele din cele mai bune nuvele ale ficțiunii contimporane.

Aceste istorioare au fost strânse și publicate într'un singur volum, întitulat „Hoinăreli pe Ocean".

Afară de acestea, mai e încă o carte, care nu trebuie uitată când se vorbește de opera acestui scriitor, — o carte care trebuia să fie scrisă. E în acelaș timp una din cele mai eficace opere de propagandă umanitară din timpurile moderne. Ea descoperă ororile care erau, pe vremuri, lucru obișnuit în Congo-ul belgian. Faptul că n'a stat la indoială să uzeze de autoritatea artei lui, spre a repara o mare nedreptate, ne face să înțelegem și caracterul lui Stakpoole. Dovedind că nu omul e făcut pentru cărți, ci cărțile pentru om, el mai dovedește că, — deosebindu-se de mulți din scriitorii noștri contimporani — el se interesează într'adevăr de viața din jurul său.

Premiile literare

D. Pierre Loewel—unul din tinerii critici literari francezi—are două idei mari. Imediat ce va fi numit ministru al artelor:

1) Va decide ca premiile literare să fie de acum înainte atribuite prin rotație, așa ca să se stabilească o egalitate între scriitori.

2) Va distribui decorații și ajutoare unui oarecare număr de scriitori care-i vor promite solemn că vor înceta să scrie.

Fragmente de critică

Barrès a definit astfel pe Jean Aicard: „Primul poet în ordine alfabetică—și încă e exagerat".

Flaubert e perfect: dar e perfecțiunea apei sterilizate.
(Jean Moreas)

Catulle Mendès este un mit. S'a dat acest nume unei opere colective compusă din pastișe involuntare după: Hugo, Musset, Gautier, de Banville și Leconte de Lisle.

MARUNTE

— A apărut „Prima hartă a României" după noua împărțire de județe, cu actualele lor numiri și schimbări de capitale și orașe, conform recentei reforme Administrative, publicată în „Monitorul Oficial" No. 220 din 1925, întocmită și executată de d. M. D. Moldoveanu, profesor de desen-cartograf. Harta e lucrată la scara 1 : 1.000.000 în cinci culori și litografiată pe hârtie velină, format 0.95×0.65. De acelaș autor, a apărut „Harta Europei" scara 1 : 8.000.000, format 0.95×0.65, cu noile frontiere după marele război. Costul fie cărei hărți este de Lei 30, de vânzare la toate librăriile sau la autor, strada Albă No. 5 București.

— A apărut *Omul descompus* de *F. Aderca*. E romanul sufletului modern. Nu ne îndoim că cititorii vor lua cunoștință de cuprinsul nouei lucrări a colaboratorului nostru.

— Numărul din urmă al revistei „Cuvântul liber" (40), aduce colaborarea d-lor: Eugen Filotti, T. Teodorescu-Braniște, M. Sevastos, Camil Petrescu, F. Aderca, I. Suchianu, N. N. Matheianu și T. Arghezi.

— A apărut în editura „Ancora" volumul de cronici italiene al d-lui Ramiro Ortiz, intitulat „Italia modernă".

— Rudyard Kipling, marele scriitor englez, a fost decorat cu medalia de aur, de Societatea regală engleză de literatură.

— „Romanul celor zece" se va intitula noul roman francez la care scriu: Paul Cartoux, Maxime la Tour, Paul Feval fils, Jean de la Hire, H. I. Magog, Georges Maldagne, Fernand Peyre, Marcel Priolet, Georges Spitzmuller și Guy de Téramond.

— „Casa Școalelor" a organizat un ciclu de conferințe cu subiectul „România Mare" — literară, economică, istorică, arheologică, pedagogică, geografică, științifică, etc... Data conferințelor se vor anunța ulterior.

— A murit, la Paris, cunoscutul romancier, Paul Brulat, autor al volumelor: „La faiseuse de gloire" și „La gauque". Moare în vârstă de 59 ani.

Curiozități

Sfârșitul unui miliardar

La Amsterdam are loc o licitație excepțională: cea mai mare vânzare de obiecte de artă, pe care a văzut-o vreodată lumea. Valoarea oficială a colecțiilor se cifrează la 200 milioane de franci. Colecțiile au aparținut fostului miliardar austriac Castiglioni, eroul formidabilei tragedii financiare... Fiu al unui rabin sărac din Triest, Castiglioni și-a început cariera după sfârșitul războiului, ca mic funcționar comercial la Viena. In trei ani numai, geniul său financiar i-a produs peste un miliard de franci. Om de mare gust artistic, Castiglioni a știut să cumpere relativ eftin cele mai însemnate colecții dela aristocrații și financiarii prăbușiți din Germania, Rusia și Austro-Ungaria. Influența lui ca bancher a fost imensă. Insă într'o zi averea-i grandioasă s'a prăbușit ca o „casă" făcută din cărți de joc. O speculație genială, îndrăzneață, era să-i întreiască bogăția, — dar n'a reușit. Castiglioni s'a ruinat și a ruinat sute de alți capitaliști. Fostul miliardar a fugit din Austria fără un ban în buzunar. Acuma creditorii îi vând colecțiile. Cei mai mari colecționari ai lumii au sosit cu această ocaziune la Amsterdam. In primele două zile vânzarea a dat 100 milioane. Muzeul Luvru a cumpărat cu un milion jum. un imens tablou de Nicolas Frohman: „Invierea lui Lazăr". Se crede că colecțiile vor acoperi aproape toată datoria lui Castiglioni.

„Corsarii morții"

In biroul grupului italian fascist din Paris au apărut într'o seară vre-o zece tineri îmbrăcați în cămăși negre, având șepci cu semnul „Craniu" și revolvere mari la cingători. — „Suntem „Corsari ai Morții", fasciști, însă nu ne împăcăm cu metodele lui Mussolini. Trăiască republica! Sus mânile!" — După această introducere, „Corsarii Morții" au perchiziționat biroul căutând steagul partidului, care tocmai fusese trimis la Roma, la niște serbări fasciste. Atunci tinerii l-au forțat pe secretarul Tripoddi să iscălească o „chitanță" că nu are nici o pretenție, i-au aplicat trei palme și au plecat. Poliția pariziană i-a găsit în curând pe acești „corsari ai morții"; erau toți „garsoni" în restaurantele italiene, fasciști dizidenți...

O sentință de moarte în 4 minute

Un judecător din Manchester (Anglia) a bătut toate recordurile de judecată pentru procesele în care nu poate fi decât o singură sentință: pedeapsă cu moarte. Acuzatul Samuil Johnson a asasinat în Iulie trecut o femeie de 23 ani.

— Recunosc crima. Sunt vinovat,—declară Johnson.

— Știți că asemenea recunoaștere a crimei nu poate fi urmată decât de o sentință de condamnare la moarte? — il întrebă judecătorul.

— Știu.

— Vi s'a oferit un apărător. Ați refuzat?

— Exact.

— Vroiți să mai spuneți ceva pentru ca să evitați moartea?

— Nimic.

Fără vre-o amânare sau răzgândire, judecătorul pronunță sentința de moarte.

Tot dialogul cu acuzatul ca și citirea sentinței n'au luat decât patru minute.

Banditii și radiofonia

Orașul Cassopolis din Michighan (Statele-Unite) a fost atacat într'o noapte de o echipă de bandiți, care au tăiat dintâi sârmele de telegraf și telefon, și l-au izolat de restul lumei. Apoi tot orășelul a fost prădat de bandiți, casele de bani dela restaurante sparte, antreprenorii și capitaliștii luați ostateci. Locuitorii n'au avut curajul să-i respingă pe bandiții, care trăgeau în fiecare fereastră unde se vedea lumină. Seifurile din sucursala Băncii Naționale au dat însă prea mult de lucru bandiților: nici cu dinamita n'au putut să le spargă.

In acest interval un locuitor având pe acoperișul casei un aparat expeditor de radiofonie a reușit să telefoneze în spațiu despre atacul bandiților. Imediat un detașament de jandarmi a fost trimis spre Cassopolis. Bandiții au pierdut însă speranța să spargă seifurile Băncii Naționale și au dispărut înainte de sosirea jandarmilor. Ca rezultat, s'au luat măsuri întinse pentru eliberarea ostaticilor luați de bandiți, iar prin toate orășelele mici și prin fermele mari se instalează cu febrilitate aparate de radiofonie pe acoperișurile caselor particulare.

Vâscul-parazitul pădurilor

Departamentul silvic al Statelor-Unite a recunoscut că vâscul e planta cea mai periculoasă pentru păduri, și a hotărît s'o distrugă în pădurile statului în curs de zece ani. Insă toți anglo-saxonii au obiceiul să-și împodobească de Crăciun casele cu ramuri de vâsc. Dacă o fată e surprinsă sub ramură de vâsc, doritorul poate s'o sărute de Crăciun, fără urmări neplăcute. Cum va ieși dar departamentul silvic din încurcătură?

Locul morții lui Saul

O expediție științifică trimisă de Universitatea din Filadelfia (Statele-Unite) în Palestina a făcut o serie de săpături, descoperind vechia cetate a filistinilor de pe vârful dealului Bet-Șan, lângă Iordan. Se știe că pe zidul acestei cetăți a fost, după Biblie, atârnat, cadavrul lui Saul. S'a găsit și templul cetății în care filistinii au expus toată armura lui Saul, după cum e scris în cartea întâia a profetului Samuil.

ANUL VI. — No. 263

8 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRĂINĂTATE

Duminică, 20 Decembrie 192[illegible]

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Romanul polytom

In transformismul speţelor literare diverse, romanul — ca, în biologie, omul — e ultimul venit, şi cel mai bogat în conţinut. Indoit privilegiu: actualitate şi varietate, care face din roman genul general şi invariabil al scrisului în proză, aşezând discuţia deschisă în jurul „chestiunii romanului", în locul întâiu al interesului opiniei publice literare de astăzi. Profităm de această contemporană „popularitate" pentru a strecura, la adăpostul ei, câteva impresiuni personale.

* * *

Pe lângă alte calităţi stilistice, are romanul nevoie să o posede şi pe aceea a „compoziţiunei"? Nu —, răspunde inteligentul „amator" *(„liseur")* de romane, care este criticul Thibaudet. Da, — persistă a crede Bourget care, de acord cu dogma Poeticelor oficiale, cere romancierului o orânduire a materialelor sale egală cu aceea a dramaturgului sau a oratorului.

Insfârşit, d-l Octav Botez, spectator „din afară" al acestei noui „querrelle des anciens et des modernes", ne propune să distingem pe naţionalităţi, şi să rezolvăm controversa prin criteriul psihologiei etnice.

Dar iată, mai amănunţit, care sunt desbaterile şi concluziunile părţilor. Thibaudet spune:

Compoziţia este indispensabilă în unele genuri literare, şi perfect dispensabilă într'altele. In deobşte, ea atârnă de *timpul* de care dispune autorul. Dacă acesta este limitat (un ceas, cum este la conferinţă, trei, cum e la dramă, cel mult 60 pagini, cum e la nuvelă), — atunci trebuie să ne aranjăm a pune, înlăuntrul acestui interval, tot ce avem de spus. Pe când în roman, în poezia lirică, în epopee, unde nu există asemenea graniţi cronologice, nu există nici acţiune centrală. Este numai o succesiune descusută de episoade răsleţe. In aceste genuri nu numai că nu e indispensabilă o compoziţiune rigidă şi simetrică, dar este poate chiar răufăcătoare. Strică acea impresie a vieţii integrale, pe care mai cu seamă îşi propune să ni-o dea romanul.

Decât — se întreabă d-l Octav Botez — această viaţă integrală, trebuie ea să fie necesarmente ceva pretutindeni incoherent? De ce n'ar exista ţări unde mentalitatea generală a naţiunilor să se caracterizeze tocmai prin logică, ordine şi spirit de sistemă? Şi dacă, de pildă, Franţa constitue o asemenea societate, atunci Bourget poate avea tot atâta dreptate cât şi Thibaudet. Căci faptul că romanele franceze sunt concepute adeseori *retoric* (comentariile metafizico-sociale din Balzac, reflecţiile moraliste din Stendhal, discursurile filozofice ale lui France) sau *dramatic* (în deosebi romanele de analiză, chiar cele mai impresioniste ca „La Porte etroite", care au culminaţie, conflict şi desnodământ exploziv) —, faptul că proza franceză prezintă deci aceste preocupări retorico-dramatice, — nu-i un cusur demn de vindicta criticilor de altă părere, ci este.... o simplă particularitate a prozei franceze. „Sentimentul profund al misterului, intuiţia spontană a laturilor obscure sau iraţionale ale sufletului, a complexităţii şi a infinităţii existenţei, ceeace face în romanul rus sau englez originalitatea unui Dostoïewsky sau Tolstoi, George Elliot sau Hardy, se întâlnesc rar la Francezi.... Opere ca „Jean Christophe", „A la recherche du temps perdu", „Les Thibault", vaste, nederminate, haotice, se îndepărtează de sigur de liniile tradiţionale şi precis conturate ale romanului francez, şi nu fără temei critici bine intenţionaţi şi insufleţiţi de preocupări patriotice, descopăr în ele influenţa literaturilor nordice, sau chiar *les poisons de l'Asie*".

Aşa scrie d-l Botez, opunând dogmelor lui Thibaudet consideraţiuni de psihologie colectivă.

* * *

Este, cred însă, bine să distingem. Se poate vorbi în două feluri de „compoziţiunea" bucăţilor literare. Un prim înţeles, care e şi cel mai frecvent, şi care constitue definiţia tacită şi implicită a aproape tuturor cetitorilor de literatură, este acesta:

„Se numeşte bine compus acel roman care, fiind scris într'un singur volum, ne permite să vedem uşor care e acţiunea centrală, care sunt episoadele secundare. Şi viceversa: este prost compus, acel roman care, fiindcă e scris într'un mare număr de volume, reclamă un efort prea mare acelui cetitor care ar voi să vadă dacă romanul este sau nu este.... bine compus".

După cum vedem, lenea firească şi spontană a cetitorului de romane e care hotărăşte. Aşa se explică de ce bucăţi ca „Jean Christophe", „A la recherche du temps perdu", sau „Les Thibault", bucăţi de savantă arhitectură, cu mult mai conştient şi mai meticulos „construite" decât cea mai „tezistă" dintre bucăţile lui Bourget, pot fi socotite „haotice"! „A la recherche du temps perdu" este chiar un roman dintre cele mai compuse. Critici diverşi din Franţa au încercat dejà şi au izbutit s'o devedească. Acţiunea principală e „funcţionarea sufletului lui Marcel Proust" iar episoadele secundare sunt acelea unde personagiile legate de biografia lui Proust încep să capete importanţă. Importanţă care însă nu ţine mult, şi repede sunt din nou rataşate la „postul central" dela care pornesc reţelele multiple ale vastului tablou. Se poate mai mare unitate de acţiune şi rigoare de compoziţie?

Despre „Les Thibault" al lui Roger Martin du Gard, s'a zis, în momentul când apărea în librărie:

„Zut! Encore un Balzac!

Comparaţie simptomatică, dacă ne gândim că autorul „Comediei umane" a scris modele de romane într'un volum, compuse întocmai aşa cum ar fi cerut Faguet, Bourget sau Brunetière. Dar să urmăm.

Acea „limitare a timpului permis", care strânge viaţa în căngile nuvelei, dramei sau discursului, — este ea aşa de absentă când e vorba de romane? Există pentru acest ultim gen literar o obligaţie de o vigoare egală acelei de pildă a „orei academice": este *„tirania tipografului"*. Acesta din urmă cu greu consimte a se încurca cu editarea unor opere de mai mult ca un volum. Cu drept cuvânt se gândeşte el la incontestabilele dificultăţi de desfacere. Lumea e grăbită, timpul mărginit (iarăşi „timpul mărginit!") şi cu greu cineva consimte să piardă, pentru a afla aceleaşi lucruri, triplul sau decuplul din disponibilităţile sale în ore libere, şi aşa destul de penibil economisite.

De aci conflict: publicul cere romane într'un singur volum. Logica internă a genului cere o desvoltare în mult mai multe tomuri.

* * *

Dar această din urmă afirmare reclamă un supliment de explicaţiune.

Pentru ce romanului îi stă mai bine extins pe mai mult de 300 de pagini?

In parte, cauza poate fi complexitatea lucrurilor pe care vor să le descrie unele romane. Tragic, comic, eroism, poezie, învăţăminţe, lirism, pictură de situaţii, de caractere, de moravuri, adevăruri locale, adevăruri eterne —, romanul e un sac fără fund, şi una din definiţiile sale e legată de această a lui particularitate „de a avea de toate".

Dar nu-i numai atât.

Dacă romanul a apărut târziu, şi dacă a ajuns astăzi a primà toate celelalte genuri literare, — aceasta nu poate să nu-şi aibă cauza în faptul că realităţile pe cari romanul este chemat să le zugrăvească sunt şi ele recente, şi că, pe deasupra, mai sunt şi foarte importante.

Nu-i greu a descoperi realităţile acestea privilegiate, temă specifică a genului roman. Este — am mai spus-o şi altă dată — personalitatea omenească, dar nu concepută în felul Eroilor lui Carlyle sau a personagiilor de tragedie eleno-franceză, ci ca *quidam*-i inteligenţi şi simţitori, plini de curiozitatea de a şti şi de nevoia de a-şi împăca între ele feluritele şi ades contradictoriile lor convingeri, într'un cuvânt, anonimul neştiut dar conştient, plantă târzie adusă de ultimele valuri ale civilizaţiei vesteuropene.

Oamenii descrişi de epopee sunt, între dânşii, perfect asemănători, şi deosebiţi doar prin intensitatea, prin *gradul în care sunt acelaş lucru*. Diviziunea sufletului începe abia în tragedia veche. Acolo, apare „conflictul"; conflict care se dă invariabil între două datorii, între două imperative ale grupului, între — dacă se poate spune — *două părţi pur sociale* din psihologia omului. In romanul modern, dimpotrivă, personajul este proprietar aproape absolut asupra propriei sale biografii. Este caracteristică tuturor personagiilor romanelor de astăzi, această trăsătură, să-i zicem individualistă. „Intriga" nu mai este scăldată în atmosfera de „aventură" din epopei, sau de „destin" şi „răsplată transcendentă" — ca în dramele antice. Spectacolul e altul: fiecare cetăţean este un fel de microcosm; lucru mai cu seamă evident la personagiile lui Balzac, care sunt, fiecare, aproape un fel de firmă recapitulativă a cutărui viţiu sau cutărei virtuţi. Microuniversuri morale, care se ciocnesc între ele, mânate unele spre altele de singură logica de fier a dispoziţiunilor interne.

Romanul post-balzacian a atenuat, şi oarecum a „estetizat" aceste asprimi din factura eroilor. Le-a estompat conturarile prea rigide, le-a mlădiat psihologia prea autodeterministă. Dar, în esenţă, psihologia li s'a fost păstrat intactă. Romanul modern se ocupă prin excelenţă cu oameni care îşi fac singuri destinul. Intriga, fatalitatea, răzbunare imanentă sau recompensă celestă, — toate aceste elemente impersonale sunt, dacă nu totdeauna suprimate, dar cel mai adesea relegate pe planul al doilea şi reduse la rolul unor simple accesorii de dispensabilă umplutură.

Aşadar, tema romanului contemporan este *biografia personalizată*. Or, aceasta, pentru a fi bine şi unitar descrisă, cere spaţiu vast, şi nu se mulţumeşte uşor în strâmtoarea unui singur volum de carte. Ea nu numai că poate să atingă o perfectă unitate de compoziţiune *chiar şi în mai multe* tomuri, dar poate ajunge la aceasta *mai cu seamă în mai multe volume*.

Aşa dar, şi revenind la chestia „compoziţiunei" ajungem la următoarele concluziuni:

Orice bucată de proză, inclusiv romanul, trebuie, când este bună, să fie şi „bine compusă". Decât această compoziţie diferă, dela gen la gen, în ce priveşte tehnica, materialele şi dimensiunile preferate.

In evoluţia genului literar numit roman, se poate vorbi de o trecere dela romanul *„monotom"* (dacă mi se îngăduie a ne exprima astfel) către cel *„polytom"*. Pe cel dintâiu, romancierul îl compune nu numai cu psihologie, ci şi cu alte ingrediente, ceva mai vechi. Analizele sufleteşti sunt asezonate, panaşate şi bariolate cu intrigă, cu destin cu şansă, fatalitate, nenoroc, ironie a soartei, aventură, hazard — în sfârşit cu toate piesele vechilor panoplii de care se slujeau „Niebelungenlied", Sophocle sau Corneille. Iată de ce romanul *monotom* face tranziţia între trecut şi viitor. El reprezintă — ca să vorbim limba lui Brunetière — organismul încă neddiferenţiat, care mai păstrează încă legături cu matricea din care s'a desprins. Nu este un gen hibrid, căci nimic din ce-i real nu-i iraţional — cum zice Hegel. E, dacă ar fi să vorbim corect, aproape altceva decât romanul cellalt, pe care l-am botezat *politom*. Şi dacă unul a isvorit dintr'altul, nu înseamnă că numai născutul e viabil, iar născătorul caduc. Cu atât mai mult că romanul într'un singur volum se reazimă — cum am văzut — pe solide realităţi tipografice şi sociale.

Şi revenind iarăşi la problema compoziţiunei, remarcăm că, pe când romanul monotom (acela la care se referă Bourget) realizează această compoziţiune cu elemente mixte, jumătate psihologice şi jumătate retorico-dramaturgice, — romanul politom (la care Thibaudet se gândeşte mai ales) nu întrebuinţează, în arhitectura sa, decât materiale de psihologie pură, stări interioare, analize sufleteşti, şi, în loc de aventuri ale unor personagii distincte, tribulaţiile unei conştiinţe de-alungul ei înşişi...

Sunt deci două metode de a compune. Dar compoziţie, oricum, trebuie să fie. Aveau dreptate cei vechi. Ceeace bunînţeles, nu înseamnă că cei noui se înşală...

Oprim aci aceste câteva însemnări, care n'au, drept scop mai important, decât pe cela de a provoca altele dela alţii...

D. I. SUCHIANU

Deformarea literară

Cred că pentru omul de mijloc plăcerea literară e, înainte de toate, aceiaş ca plăcerea de a iscodi şi vorbi de vecini şi cunoscuţi. Cetirea cărţilor literare mulţumeşte dar, într'o formă prestigioasă, trebuinţa de a face mahalagisme. Cetitorul comun caută apoi asemănări între figurile romanului şi cunoscuţii lui. Fireşte, cetitorul (mai ales când e tânăr, prin urmare foarte suggestibil şi gata să croiască planuri de viaţă) se caută pe sine în persoartă pe potriva dorurilor şi a vanităţilor lui celor mai fără îndoială se şi găseşte în ele. Din aceste asemănări porneşte o visare în care cetitorul îşi construeşte o soartă pe potriva darurilor şi a vanităţilor lui celor mai tari şi mai ascunse. Această visare e, se pare, treapta supremă a plăcerii literare comune. Insemnată e desigur şi plăcerea de a înţelege, sau cel puţin de a ţine minte ideile pe cari mai toţi autorii literari le vîră în cărţile lor, dar mi se pare că ar aduce confuzie, dacă am numi şi această plăcere tot literară. Aici e vorba curat numai de a se instrui: adică a memora anume idei astfel ca să le poţi spune cât mai frumos atunci când vorbeşti cu oamenii pe care-i stimezi şi de care depinzi. Şade bine să ai păreri hotărîte despre unele chestii. Societatea cu care te leagă interesele şi ambiţiile alege chestiile despre care trebuie să ai o părere. Aceste chestii se schimbă cu vremea, şi atârnă de capacităţile d-tale intelectuale să iei seama din vreme că o chestie dintre acele despre care trebuie să ai idei, mai este în valoare sau a început să se uzeze şi să fie înlocuită cu alta. A nu fi la curent, e o mare ruşine, poate chiar o nenorocire pentru orăşeanul civilizat, mai ales dacă e om tânăr.

Plăcerea de a învăţa idei din cărţile literare este, prin urmare, de natură socială şi practică. Să găseşti însă asemănări între persoanele romanului şi d-ta sau prietenii d-tale, şi să visezi, pentru d-ta şi pentru dânşii, o viaţă imaginată după întâmplările din carte, — aceste sunt plăceri de natură intimă şi nu imediat practică. Omul de mijloc preţuieşte această visare ca efectul cel mai delicat al unei cărţi literare, şi adesea crede că aici stă mult cercetatul şi misteriosul sentiment căruia în dezbateri literare i se zice: emoţie estetică. Dar despre estetica cetitorului de mijloc nu vreau să spun mai mult acum: a trebuit să o amintesc numai în vederea unor lămuriri asupra efectelor practice ale cărţilor literare.

La interval de un sfert de veac, diplomatul Melchior De Vogüé şi literatul André Gide au spus că societatea franceză a realizat, în viaţă, figurile şi întâmplările din romanele lui Balzac. Şi amândoi prezintă faptul aproape ca dela sine înţeles. Gide notează acest efect al literaturii în cartea lui despre Dostoievski, şi s'ar putea ca pasagiul să fie o reminiscenţă din studiul lui De Vogüé asupra romanului rus. Dar aceasta nu atinge valoarea mărturiei lui Gide. Faptul însemnat rămâne că aceşti doi Francezi, oameni de mare competenţă literară, constată că figurile de roman au fost copiate în viaţă, până într'atât că să hotărască fizionomia unor generaţii. Şi e indiferent că Gide, probabil, nu face de cât să aprobe ceeace găsise celalt.

Despre Balzac istoria obicinuită judecă mai degrabă aşa: că, prin genială anticipare, el a înţeles şi a imaginat în complectă dezvoltare o lume care, pe vremea lui, începea doar să se formeze. De sigur nu ar fi serios să credem că o întreagă transformare socială ar putea fi curat numai efectul unor lecturi literare. Totuşi constatarea lui De Vogüé şi confirmarea lui Gide nu sunt simple paradoxe de literaţi, de oarece e fapt comun că cetitorul raportează, naiv şi direct, viaţa din roman la viaţa lui şi a celor de aproape. Poate că Francezii sunt mai influentabili prin literatură de cât alţi oameni; şi e foarte probabil că, la dânşii, literatura şi viaţa socială se amestecă mai mult una cu alta de cât în alte ţări. Despre estetica lor clasică se poate zice că e aproape tot atât de mult teorie a relaţiilor sociale cât doctrină literară. Figurile literaturii clasice sunt construite sub obligaţia de a se prezenta şi ca modele de bune maniere. De mult încă Francezii singuri denunţă vanitatea ca un caracter naţional al lor, şi nu ascund că pofta de a străluci în lume e, la dânşii, foarte iritabilă. Astfel, figurile lui Balzac, excesive în toate privinţele, aveau specială putere să îmbete cetitorii cu natură cabotină. Moda stăpâneşte sufletele cum stăpâneşte portul, şi cu atât mai puternic, cu cât sunt mai sociabile. Şi Francezii se declară ei singuri eminent sociabili, deci eminent suggestibili.

Nu-mi pare nepotrivit să amintesc aici că mai ales gânditorii francezi au studiat imitaţia, şi cu atâta pasiune încât au înălţat-o la rang de ideie filozofică utilizabilă pentru interpretări foarte vaste. Jules de Gaultier a numit **bovarysm** o formă de imitaţie care interesează direct problema efectelor practice ale cărţilor literare. In adevăr Emma Bovary iera o mică burgheză care se tortura să fie cucoană mare; şi se visa ajunsă, îmbătându-se cu amintiri din romane. Bovarysmul e aptitudinea de a te închipui alt om decât acel care eşti în adevăr. Şi e sigur că această aptitudine află hrană foarte potrivită în cărţile literare.

Lucrul a fost observat de demult. Caricatura enormă a lui Cervantes e încă până azi cazul cel mai celebru de bovarysm literar; căci pe Don Chişot cărţile mai ales îl zmintise. E sigur că mai toţi oamenii până la o vârstă, unii însă pentru toată viaţa sunt, în sensul acela, Don Chişoţi. E banal, că toţi băeţii şi toate fetele se visează transformaţi în eroi de roman şi de teatru. Dar cine ştie câţi bărbaţi politici, câţi militari, maturi şi serioşi, sub inspiraţia lecturilor, a dramelor şi a operelor de artă, nu se visează Cezari, Bismarcki, Napoleoni şi Meternichi?

Câte gesturi şi vorbe în viaţă nu sunt, cu maimuţărească mecanică, luate din cărţi şi dela teatru? Nici în cea mai grea durere omul de mijloc nu scapă de reminiscenţe literare. Cu cât mai mult se simte compătimit, şi în tot cazul observat de ceilalţi, cu atât mai tare îşi aminteşte atitudinile şi vorbele pe cari i le-a întipărit autoritatea cărţii şi a teatrului. Rar şi cu totul stimabil e bărbatul care a vorbit dragoste unei femei fără să fi strecurat o frază de roman împreună cu un gest sau intonaţie actoricească. Fericit e acela căruia femeia nu i-a servit măcar o zaharică din cofetăria stereotipată de literaţii şi actorii cei dragi publicului pentru că-i ghicesc şi întrupează idealurile.

Câte accente gingaşe şi mişcări zglobii, câtă din vioiciunea şi ingenuitatea femeilor tinere nu e—pentru cine vede bine—naivă copie după text şi ilustraţie de romane, după jocul cabotinelor celebre?

Naivitatea obicinuită nu stă în faptul că oamenii se dau drept ce sunt, ci în aceia că nu-s în stare să-şi închipue cât de vizibile sunt imitaţiile din care e făcută persoana lor intelectuală şi estetică. Pentru dichisirea persoanei, în felul de care vorbim, rolul principal îl are la noi în România, literatura şi teatrul francez. Gesturile şi expresiile se transportă în acelaş pachet cu cărţile şi jurnalele de modă. Cine nu a observat la femeile noastre gesturi şi atitudini luate dadreptul din **Femina?** Dar cu nici un chip să nu credem că imitaţiile de care vorbim sunt monopol femeesc. Sub influenţa literaturii conservatoare franceze s'au născut la noi conferenţiari şi literaţi care dispreţuiau pe J. J. Rousseau întocmai ca Jules Lemaître; s'au născut mai târziu **des camelots du roi**—bucureşteni—care au prigonit raţionalismul şi democraţia întocmai ca Charles Maurras. Intocmai,—însemnează: cu potrivirea stilului după modelele franceze; probabil chiar cu un sistem de imitaţie interioară şi exterioară pe cât permite cunoaşterea persoanei Francezilor luaţi ca model.

Un caz de bovarysm cu deosebire preţios pentru istoricul literar este elenismul scriitorilor germani dela sfârşitul secolului XVIII şi începutul celui trecut. Plini de admiraţie aprinsă pentru poezia grecească, lor destul de sumar cunoscută, clasicii germani au început să viseze că trăesc, în ideal, viaţa Elinilor, că gândesc şi simt ca grecii vechi. Şi e probabil că Goethe, ministrul unui infim prinţişor de Saxa, se juca serios cu ideia că e grec, şi Olimpian, că e, însfârşit, întocmai parcă ar fi fost de acolo şi de pe atunci. Iar Schiller şi Hölderlin plănuiau sisteme de educaţie universală prin a căror aplicare trebuiau să apară oameni întocmai ca eroii greci. Se înţelege că ideia acestor poeţi germani despre viaţa antică era o convenţie poetică şi teatrală, imagine schematică şi arbitrară, şi nici decum cunoaştere istorică a vremilor acelora. Acest vis literar despre viaţa grecească şi ideia bovarystă de a trăi din nou acea viaţă, le-a moştenit Nietzsche, şi, cu pesimismul lui Schopenhauer combinat cu romantismul său personal, le-a dat un lustru nou.

Humoristică sau tristă e, la Nietzsche ca şi la Stendhal, îmbătarea, cu totul literară, de ideia romantică a supraomului. Ce cheltuială de patos, pentru a spune că naturile tari trebue să domine! Ce copilăroasă închipuire de literat e ideia că oamenii tari se pregătesc după reţete literar-filozofice! Şi ce vis de filolog pedagog e să-ţi închipui că oamenii „tari" sunt nişte enciclopedii ale tuturor perfecţiilor imaginate de istoricii şi poeţii moralizatori de pe vremuri! E de sigur ceva humoristic în aceşti doi mici burghezi, literaţi şi nimic decât literaţi, care se cred datori să aibă grije de formarea oamenilor tari. Francezul era uluit de persoana lui Napoleon, pe care-l văzuse cu ochii, germanul ameţit de romantism erudit şi de aristocratismul lui Schopenhauer cel înveninat de vanitate înăbuşită şi iritat de glorie prea tardivă.

E înduioşător să vezi cum patosul ideilor literare şi frenezia pentru idolii făuriţi din acele idei poate stinge, chiar la nişte literaţi de geniu, simţul ridicolului.

De sigur literatura poate întipări gesturi şi fraze, umbre de idei şi sentimente, cetitorilor de rând; dar de loc nu se potrivesc planurile pedagogice croite de literaţi, atunci când e vorba de oameni „tari". Aceştia, şi prin natură şi prin meseria lor n'au trebuinţă de imbolduri şi imagini literare pentru ca să fie ce sunt. Sunt cu deosebire nesuggestibili prin literatură. Şi apoi n'au nici vreme de prisos pentru ea.

Aşa cere însă vanitatea literaţilor—care e se vede cu deosebire lacomă — ca ei să se poată mândri că istoria lumii nu se poate pune la cale fără dânşii, că ei, singuri chiar, o pot pune la cale.

PAUL ZARIFOPOL

Moartea ceasului

Bat clipele d'n ce în ce mai slabe
Şi stă un ceas din drumul lui rotund:
Cu braţe prinse 'n cifrele arabe,
Se 'nneacă în tăcerea fără fund.

O inimă de fier muri şi ea
In legea aspră care nu ne iartă:
Pe firul veşnic, lipsă-i o mărgea...
Văd veşnicia lui sub clipa moartă...

De-acuma ceasu-i trei fără un sfert
In miez de noapte 'n zori, în asfinţit...
Mereu mă minte şi mereu îl iert:
De când e lumea, morţii ne-au minţit...

Dar vremea preţuind în gând, aştept
Şi deslușesc prin geamul aburit
Că mortul care minte, spune drept
O clipă — clipa 'n care a murit..

PETRE STRIHAN

O răzbunare

Cu toate că serviciul era Sâmbăta suspendat, Colonelul Greceanu, om neastâmpărat de harnic, îşi făcu apariţia în cancelaria Regimentului la orele 2 jumătate după amiază. Deprins cu osânda datoriei excesive, Colonelul se simţea neliniştit acasă, orele petrecute afară din cazarmă îl chinuiau, ca o plăcere oprită de Reglement. Indată ce se vedea îmbiat, la începutul unui surâs, în mijlocul unei povestiri, după sorbitura unui pahar de vin mai cald, el se scula brusc înlăturând scaunele cu zgomot, lovea supărat în masă, încingea sabia şi pornea la regiment.

Intre registre, dulapuri şi dosare, sufletul lui era mulţumit. Colonelul Greceanu nu şi-a închipuit niciodată că un ofiţer ar putea să se bucure, deosebit de cazarmă şi de suportabilele ei îndatoriri.

Intrând în cancelarie, el îşi scoase ceasul şi-l puse pe biurou, îşi frecă mânile satisfăcut şi chemă plantonul:

— Du-te şi spune d-lui locotenent Pietroiu că s'au făcut ceasurile 3.

Plantonul se întoarse peste câteva minute.

— Trăiţi domnule Colonel, d. locotenent Pietroiu nu a venit.

— Bine, răspunse Colonelul. Când o veni săii spui că-l aştept. Şi se adânci în scriptele cu cerneală violetă ale regimentului, căruia îi murise o iapă şi-un cal.

Pe la orele 3 şi jumătate, colonelul chemă plantonul din nou.

— A venit d. locotenent?

— Trăiţi d-le Colonel, d-l locotenent Pietroiu nu a venit.

— Când are să vie, să-i spui că sunt în cancelarie.

Iapa murise de-o diarie, care făcea obiectul unui raport voluminos. Colonelul voia să stabilească o responsabilitate, întru cât o iapă frumoasă, ca defuncta Ilona, nu piere fără complicitatea neglijenţei, şi prin deducţii şi eliminări, Colonelul ajunse la doi vinovaţi, din care trebuia ales unul, sau iapa sau veterinarul, fiecare chestiune trebuind încheiată cu sfârşitul ei natural.

— Planton, l-ai căutat pe d. locotenent Pietroiu?

— Trăiţi domnule Colonel, d. locotenent nu a venit.

— Nu a venit?.. Du-te de-l caută mai bine şi chiamă-l să vie numaidecât.

Ieşind plantonul, Colonelul verifică ora 4 fără 10 minute, atât la ceasul de buzunar cât şi la pendulă. Intârzierea începuse să-l mânie. Cincizeci de minute peste ora fixată, întrec toleranţele pe care un superior corect i le poate acorda unui inferior.

Cât priveşte pe celălalt animal defunct al Regimentului, calul, acesta trebuia să moară negreşit. Mărgărit devenise bătrâneţea răsfăţată a Regimentului, fantoma lui în patru picioare, căreia războiul îi deplasase toate organele şi-i deformase linia mândriei trecute, într'un zigzag de fantezie. In corpul lui, ţuguiat de uzură, trăise amintirea suferinţelor regimentului, şi Colonelul, evocându-le în persoana sacrificată a lui Mărgărit, îşi simţi ochii fierbinţi.

Un pas grăbit pe scara de lemn a coridorului, făcu pe Colonel să-şi ridice capul din dosar.

— Ce, tot tu eşti, Gheorghe?

— Trăiţi domnule Colonel, d. Petroiu nu a venit.

— Cum nu a venit? Te-ai uitat peste tot?

— Peste tot, trăiţi, domnule Colonel.

— Şi la Mărgărit?

— Şi, să trăiţi.

— Şi nu e nicăieri?

— Nicăieri, să trăiţi.

Până la orele $7^1/_2$ seara, Colonelul trimise după locotenent de 11 ori. Când pendula bătu $7^1/_2$ el îşi puse mantaua şi plecă acasă posomorât. Lipsa locotenentului i se părea de neînţeles şi de-o gravitate care atinge nu numai disciplina dar şi onoarea regimentului. Colonelul se aşeză la masă absorbit în această chestiune unică: lipsa locotenentului Pietroiu de la serviciu. O singură ipoteză mai ţinea în loc ultimele hotărîri ale Colonelului: decesul subit al locotenentului, de care nimeni nu-l informase. Căci numai asemenea împrejurare poate să împiedice pe un ofiţer de-a nu se conforma unui ordin precis.

Masa se petrecu ca în ajunul marilor inspecţii, când însăş Majestatea-Sa şi-anunţă participarea la ele. Copiii, ordonanţele umblau în vârful picioarelor. Băiatului Theodor, din clasa VIII reală, scăpându-i furculiţa pe cimentul sufrageriei, îi veni aproape leşin de spaimă. Un moment, căutătura Colonelului fu atât de aspră în cât familia întreagă s'a mişcat pe scaune iar socrul se sculă în picioare, ridicat de-o necesitate sufletească de-a face „drepţi".

Turburarea Colonelului a durat agitată însă strânsă, până a doua zi, Duminică dimineaţă, la Regiment. Convocaţi pentru ordine noi, ofiţerii stăteau de vorbă în Cancelarie. Colonelul salutându-i, încremeni în faţa locotenentului Pietroiu, mai viu şi mai frumos ca 'ntodeauna. Privirea lui neagră şi lucie dovedea o noapte dormită liniştit şi o sănătate splendidă. In dreptul unuia dintre biurouri, el cocheta cu gestul, ţinând între degitele-i albe licărul de aur al cartonului unei ţigarete fine şi interesând cu o snoavă, povestită simpatic, surîsul ofiţerilor dimprejur. Toţi ofiţerii erau proaspeţi, scăldaţi, bine raşi ,cu cravate albe de pichet şi ajustaţi în uniforme noi.

— Locotenent Pietroiu, întrerupse Colonelul, de ce nu aţi venit ieri, la 3 după amiază?

Intrebarea fu pusă cu gravitate, pe un ton de anchetă ameninţătoare. Ofiţerii fixară pe locotenent, care, ca şi cum nu înţelegea, tăcu iar Colonelul se aşeză la biurou într'o atitudine de judecător-instructor.

— Domniei Voastre m'am adresat, locotenent Pietroiu V'am întrebat şi repet întrebarea: de ce aţi lipsit ieri după amiază de la serviciu?

Inainte de a răspunde, locotenentul se uită mirat la camarazi: toţi ştiau că serviciul Sâmbăta după amiază fusese suspendat. Locotenentul strecură o subliniere:

— Domnule Colonel, ieri, după prânz?....

— Da, locotenent, ieri după prânz, la orele 3, conform ordinului meu, dat de dimineaţă, trebuia să veniţi să lucrăm împreună. Aveţi toate preciziunile dorite. — Şi stăpânindu-şi mânia:

— V'am aşteptat până la 7 jumătate seara. Ce-aveţi de răspuns?

— Pe mine, domnule Colonel? îndrăzni din ce în ce mai uimit locotenentul.

— Iţi mai permiţi să şi întrebi, locotenent Pietroiu?

— Nu mi-aţi ordonat să vin, domnule Colonel.

— Nu ţi-am spus, eu dumitale, să vii?

— Nu, domnule Colonel.

— Afirmi că nu ţi-am spus să vii la orele 3 la cazarmă?

— Afirm.

— Ascultă locotenent! Vorbesc serios.

— Nu mi-aţi spus, domnule Colonel, nimic.

— Nu ţi-am spus să vii? strigă Colonelul, scos din fire.

— Să trăiţi domnule Colonel, nu mi-ţi spus.

— Ţi-e ruşine să mărturiseşti că ai uitat, locotenent Pietroiu!

— Cum aş fi putut uita un ordin, domnule Colonel?

— Patru zile închisoare, locotenet.

Locotenentul se îndreptă spre uşe.

— Nu ştiu cum să vă conving, domnule Colonel...

— Locotenent!!

Ofiţerii schimbară o privire.

— Domnule Colonel, mă bruscaţi fără motiv: nu mi-aţi spus să viu. Mă resemnez, mă duc la închisoare, însă nu fără să vă atrag respectuos luarea aminte că faceţi cu mine o nedreptate.

In momentul de-a deschide locotentul uşa, ca să plece la închisoare:

— Stai locotenent! strigă Colonelul.

Locotenentul stătu şi se întoarse.

— Vino mai aproape, locotenent!

Locotenentul reveni în punctul de unde pornise.

— Ţi-am spus ieri dimineaţă, să vii la orele 3 după amiază.

— Domnule Colonel, nu mi-aţi spus să vin: aş fi venit.

— Eram aci în cancelarie când ţi-am spus. Eu stăteam aci şi dumneata colo. Nu-i aşa, locotenent-colonel Sachelarie?

— Domnule Colonel, răspunse locotenentul-colonel, eu lipseam.

— Am fost cu dv. aci în cancelarie, ieri dimineaţă însă nu mi-aţi spus că trebuia să viu.

Colonelului îi tremură bărbia. Ochii lui aţintiţi aveau în faţa lor figura liniştită puternic şi senină fără semeţie, a locotenentului.

— Miaduc perfect aminte, locotenent. Ţi-am dat patru zile de arest. Şi am să te notez la memoriu.

— Mă duc la închisoare, domnule Colonel, cu conştiinţa curată...

După ce iese:

— Stai, locotenent! Ce vrei să spui? Ţi-am spus aci, în locul acesta: locotenent Pietroiu, la 3 după amiază vom lucra împreună. Domnule Maior Popescu, spune-i dumneata, care îţi aduci aminte bine, ce i-am spus.

— Domnule Colonel, nu eram de faţă când aţi dat acest ordin.

Colonelul fixă biuroul cu ochii încruntaţi, se gândi puţin, şi abisi:

— A! nu erai aci, domnule Maior. E adevărat... da... da...

Dar hotărît:

— Imi aduc totuş aminte ce ţi-am spus!

Apoi tăcu şi fruntea-i căzu gânditoare pe mână.

Apoi îşi scutură capul, ca şi cum ar fi aruncat fără să puie mâna, chipiul:

— Ţi-am spus!

— Nu mi-aţi spus! domnule Colonel.

— Nu se poate să nu-ţi fi spus, întări colonelul. Nu se poate! Inţelege că nu se poate! Nu se poate!

Colonelul era turburat de o suferinţă cu care se luase de piept. Respectul ofiţerilor faţă de chinul lui secret se vădea printr'o tăcere de cuvinte şi mişcări. Colonelul căzuse în îndoială: i-a spus ori nu i-a spus? şi dacă nu i-a spus, cum de îşi aduce aminte atât de sigur că-i spusese? Colonelul era sugrumat de bănuiala că se poate să nu-i fi spus şi totuş să creadă că i-a spus. Şi atunci, ce însemnare poate să aibă asta?

— Mă băiete, reia Colonelul părinteşte, adu-ţi aminte: ţi-am spus!

— Domnule Colonel, din nou vă afirm că nu mi-aţi spus. Dacă-mi spuneaţi, nu se putea să nu vin.

— In sfârşit, acum că n'ai venit, că te-am aşteptat este rău, dar la urma urmelor, s'a trecut. Şi nu-ţi mai dau nici închisoare. Vreau numai atât să ştiu, ca să mă controlez: ţi-am spus ori nu ţi-am spus?

— Domnule Colonel!..

— Eşti foarte sigur că nu ţi-am spus.

— Absolut sigur, domnule Colonel.

— Eu însă sunt absolut sigur că ţi-am spus. Ascultă, dragă, suntem camarazi, e Duminică, hai să plecăm împăcaţi. Nu este-aşa că ţi-am spus?

— Dacă mi-aţi fi spus aş fi venit, dacă mi-aţi fi spus v'aş afirma că mi-aţi spus. Dar nu mi-aţi spus.

— Dar dacă ţi-am spus?

— Nu mi-aţi spus, domnule Colonel. Prefer domnule Colonel, să mă trimiteţi la închisoare, decât să mă pedepsiţi cu această singură repetată întrebare.

Plecarea Colonelului din cancelarie fu penibilă. Câteva rânduri de sudori de teroare trecură peste figura Colonelului.

La ieşire, camarazii ofiţeri, întrebară îngrijoraţi pe locotenentul Pietroiu.

— Mă, spune drept, ţi-a spus ori nu ţi-a spus să vii?

— Aş fi nebun? Nu mi-a spus nimic!

De-atunci, Colonelul rămase în luptă crâncenă cu îndoiala lui, stăpânit de această problemă: i-a spus locotenentului Pietroiu sau nu i-a spus? De sigur că nu i-a spus şi că s'a înşelat şi, nu mai încape vorbă, ceva s'a desechilibrat în mintea lui. Şi totuş, examinându-se cu de-amăruntul în toate acţiunile, pândindu-se atent ca să se prindă, Colonelul nu putea încă să-şi facă deplină încredinţare că a înebunit. Dar dacă n'ar fi înebunit cum şi-ar aduce el aminte cu atâta netăgăduită precizie că ar fi spus ceva ce-i în afară de orice îndoială că nu spusese? S'ar putea să fie numai un început de nebunie, o stare de paralizie latentă. Timp de 3 luni, în fiecare zi şi în toate împrejurările, la ţuică, la ceai, la cerc, Colonelul, din din ce în ce mai blând şi mai blazat, aborda pe locotenentul Pietroiu invariabil cu aceleaşi cuvinte rugătoare:

— Mă, ţi-am spus...

Şi locotenentul răspundea cu un respect plictisit:

— Se poate, domnule Colonel, să mă mai întrebaţi?

După 8 luni de zile, Colonelul Greceanu fu mutat de la Regiment la Brigadă şi ofiţerii sărbătoriră firea lui leală şi conştiinciozitatea lui nobilă, printr'un banchet. Colonelul devenise taciturn şi melancolic şi distincţiunile, al cărora obiect se vedea neîncetat, începeau să-l cam nemulţumească. Convingerea că era *atins* pusese stăpânire pe toate vigorile lui morale şi-i micşorau în propria-i opinie toate meritele recunoscute. La despărţire, după urări şi discursuri el strânse ca un bun camarad de părinte, mânile fiecărui ofiţer în parte, ostăşeşte. Ajungând la locotenentul Pietroiu, pe care-l lăsase la urmă şi pentru că totuş mai întârzia în spiritul lui o urmă de dubiu, îi întinse mâna?

— Va să zică... atunci... ţii minte bine că nu-ţi spusesem să vii Sâmbătă la orele 3 în cancelarie...

Locotenentul şovăi şi palid:

— Ba mi-aţi spus, să trăiţi, domnule Colonel.

— E-adevărat?

— Ne disperaserăţi, cu serviciul şi cu îndatoririle ofiţerului tânăr. In Duminica aceea m'am hotărît să rămâi acasă şi să dorm...

Colonelul trecu dela un sentiment de ură subită la o satisfacţie grandioasă, cât ai întoarce la lumină un pumnal ca să străluciască pe ambele tăişuri.

— Acum, ce trebuie să-ţi fac, întrebă Colonelul?

— Să ma lăsaţi să... îngână locotenentul. Cu ochii în lacrimi, el se scoborî într'un genunchi şi sărută adânc mâna păroasă şi neagră a Colonelului Greceanu, întinsă ca să-l ridice...

— Răzbunarea celui mic, zise Colonelul, îmi dau seama, camarazi, că e atroce...

T. ARGHEZI

POŞTA AUTORULUI. — *Binevoitoarele persoane* care şi-au luat amabila sarcină de-a culege printre prieteni subscrieri plătite pentru volumele d-lui T. Arghezi, sunt rugate a binevoi cu întârziere să restituie de urgenţă în orice stare s'ar putea afla şi chiar neînsoţite de sume — la adresa: Bulevardul Elisabeta, 42. Bucureşti.

Tânărul care a lăsat la domiciliul autorului absent, un caet de versuri neaşteptat de interesante, este rugat să se descopere. — *T. A.*

Ciclopul romantismului : Jean Paul

Numele „celui mai necunoscut geniu", cum îl numeşte poetul şi criticul Oskar Loerke într'o carte de curând apărută, a trecut în săptămânile din urmă cu prilejul centenarului său prin toate revistele şi ziarele germane. Acest geniu de-o înfăţişare ciclopică e : Jean Paul. E adevărat că în vremea din urmă fusese cam uitat, deşi scriitori ca Alfred Kerr sau Hugo von Hofmannstal au încercat să-l reactualizeze, deşi Moritz Heimann spune că ceeace e Dostoievski pentru Rusia şi Balzac pentru Franţa e Jean Paul pentru Germania, şi deşi un Ştefan George recunoaşte că dacă merită vre-un alt poet să stea alături de Goethe, acesta eJean Paul. Uitarea e totuşi în mare măsură explicabilă : inegalitatea şi lipsa lui de gust sunt întrecute doar de adevăratele comori risipite în sgura şi stufărişul baroc al operelor sale. Imaginaţia exuberantă, fraza întortochiată, abundenţa insuportabilă de personificări, invenţia verbală, sprintenă şi greoaie în acelaş timp, belşugul de metafore, sentimentalităţile lunare şi desfigurările groteşti ale realităţii, fac aproape imposibil de citit „ romanele" sale în care filosofia sistemelor postkantiane se resfrânge în oglinzile convexe şi concave ale originalităţii lui fireşti şi voite. Jean Paul are lipsa de gust a naturii care creiază fără să-şi dea seama monştri şi fiinţe minunate ; el însuşi se numeşte odată un „urangutan al sufletului". El are un singur ochiu, dar acesta e imens şi cu multiple lentile : totul îi apare ciudat — şi cel mai neînsemnat lucru împresurat de oglinzile din vârful tentaculelor sale imaginare ia o înfăţişare caleidoscopică. Se simte împrejmuit de simboluri — în care se recunoaşte ca orice romantic pe sine, şi se simte înconjurat de imagini fugare — pentru el tot atâtea dovezi ale infinitului. Ecvaţia romantică (: eul = infinitul) se aplică admirabil asupra felului său de a vedea faptele ce umplu spaţiul şi timpul. Eul său se multiplică — se 'ntinde, devine altul, se diluiază : „M'am adresat eului care eram încă : ce eşti tu ? Ce e acela care stă aici, şi are amintiri şi dureri ? Tu, eu, ceva". Chinul metafizic al eului îl frământă şi nu-i dă pace, în cele din urmă sfârşeşte prin a deveni cinic : „Câteodată când limbricii eului, furia, extazul, iubirea şi alţii asemănători, încep iarăşi să se târască, să roadă şi să se mănânce unul pe altul, atunci privesc la ei din înălţimea eului ; îi tai ca pe nişte polipi, îi întorc şi-i vâr unul într'altul. Apoi iar mă uit la acea că mă uit, şi fiindcă asta se poate continua la infinit, ce folos poţi avea din toate astea ?" In dosul acestei ciudăţenii analitice se ascunde o neobişnuită cunoaştere de sine psihologică : ceva asemănător, fără cinism, dar de aceeaş putere de observaţie am citit undeva în Proust. S'ar crede că omul care are o operă atât de diformă, a fost un desordonat şi un fantast de nevindecat. Dar nu. Jean Paul şi-a gospodărit puterile cu un calcul vrednic de-un mare contabil. Din momentul în care a înţeles că are o menire scriitoricească, a făcut tot ce i-a stat în putinţă să trăiască numai pentru aceasta. Vulcani clocoteau în el, dar el le împărţea activitatea cu ora. Ştia că cafeaua neagră excită imaginaţia, o lua în doze potrivite pentru efectul dorit. Ştia că trebuie să citească — îşi făcea însemnări catalogate pentru a le putea utiliza. Ştia că trebuie să vadă lumea, pornea pe jos ca un pelerin neobosit cu lunile. Trăia calculat — numai pentru literatură. Ştia chiar să se îndrăgostească la porunca. Şi cu toate acestea, ca să sfârşesc tot cu un cuvânt al aceluiaş Oskar Loerke cu care am început — „rar a trecut peste acest pământ o furtună de-o astfel de tensiune şi durată" ca Jean Paul.

L. B.

ZOOLOGICE

„Psevdo Kinegheticos"

Dimineaţa s'a trezit pe câmp ;
Soarele, la orizont e-o bilă ;
Iepurii privesc fricos şi timp,
Şi tresar în zarea imobilă.

Răsunând vânătorescul semn,
Cu urechi atente, paralele,
Iepurii, par jucării de lemn,
Jucării cu ochii de mărgele,
Cu trupşorul fin de catifea,
Cu codiţa, — puf de pudră, creţ, —
Şi cu botul tăvălit în nea,
— Pernă de mătase mică,—'n care
Sunt înfipte acele de preţ,
— Ţepene şi dese mustăcioare —....

Şi-astfel cum stau gravi şi nemişcaţi,
Puştile sparg liniştea de piatră;
Iepurii-o sbughesc şi sunt urmaţi
De prepelicarii cari-i latră...

Ocolind livezi, tufişuri, parcuri,
In decorul zărilor, fantastic,
Iepurii agili, sar, puşi pe arcuri,
Cu picioare mici de gumelastic ;
Iar prepelicarii'n urma lor,
Gâfâe necontenit, în cor,
Cu un glas de ferăstrău, sonor...

Ploaea de alice, umple zarea ;
Prepeliţe sboară în zig-zag
Şi, împestriţează depărtarea,
Cu-àripile 'ntinse, ca un steag...

Alexandru Bilciurescu

PENTRU CITITORII NOŞTRI

CARŢI BUNE ŞI EFTINE

In dorinţa de a oferi cititorilor noştri pe un preţ eftin volume cari să cuprindă cele mai valoroase opere de literatură românească, cum şi culegeri din literatura universală, popularizări ştiinţifice, scrieri privitoare la artă, etc., oferim cititorilor şi abonaţilor noştri

BIBLIOTECA „Dimineaţa"

care a tipărit până azi aproape 50 asemenea volume, cu un preţ redus, adică

LEI 50. — ZECE VOLUME

ADICĂ LEI 5.-, în loc de LEI 6.-, 8.-, şi 10.- VOLUMUL

De această reducere beneficiază toţi cititorii ziarelor noastre.

Suma de mai sus se va înainta prin mandat poştal, la Administraţia ziarelor noastre Bucureşti, Str. Sărindar, 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco.

AU APARUT PANA ASTAZI URMATOARELE NUMERE

No. 1. — M. Sadoveanu **Răsboiul Balcanic.**
No. 2. — I. Agârbiceanu. **Diavolul.**
No. 3. — P. I. Jouve. **Spitalul** (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — Gérard de Nerval. **Mâna vrăjită.** (Traducere de Eug. Boureanu).
No. 5. — Oscar Wilde. **Crima Lordului Arthur Savile.**
No. 6. — A. de Herz. **Şoful Gării**
No. 7. — Gleb Uspenski. **Lăcustele.** (Trad. de M. Sevastos).
No. 8. — Gala Galaction. **Toamne de odinioară.**
No. 9. — Edgar Poe. **Fantezii humoristice.**
No. 10.— Rémy de Gourmont. **Secretul lui Don Juan.**
No. 11.— Gh. Brăescu. **Nuvele.**
No. 12.— Gala Galaction. **Viaţa lui Eminescu.**
No. 13.— H. de Balzac. **Adio.** (Trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14.— Albert Samain. **Xanthis sau vitrina sentimentală.** (Trad. de M. Carp).
No. 15.— H. Sanielevici. **La Montmorency.**
No. 16.— Blasco Ibanez. **Imprumutul răposatei.**
No. 17.— Anatole France. **Domnişoara Roxana.** (Trad. de N. Davidescu).
No. 18.— Anton Bacalbaşa. **Din viaţa militară.**
No. 19.— Ştefan Petică. **Versuri.**
No. 20.— Bożena Niemţova. **Ziua apelor.**
No. 21.— Ion Dongorozi. **Surpriză.**
No. 22.— Sandul Teleajen. **Poveştile lui Hiru Ion.**
No. 23.— Jack London. **Omul cu obrazu 'ncrustat.**
No. 25.— Eug. Boureanul. **Luşa.**
No. 26.— J. H. Rosny. **O sărutare.** (Trad. de M. Carp).
No. 27.— Al. Ciura. **Homunculus.**
No. 28. — Leon Tolstoi. **Viaţa mea** Povestirea unei ţărănci din Rusia. — In româneşte de Victor Ion Popa.
No. 29.— N. Batzaria. **Prima Turcoaică.**
No. 30.— Jean Jaurès. **Patru Cuvântări.** (Trad. de D. I Suchianu.)
No. 31.— Hans Heinz Evers. **Păianjenul.**
No. 32.— Goethe. **Faust, tragedie,** (Traducere de Iosif Nădejde). Capodopera literaturii germane).
No. 33.— I. Petrovici. **Amintirile unui băiat de familie.**
No. 34.— Thomas Mann. **Tristan.**
No. 35.— Natalia Negru. **Amazoana.** Culegere de eseuri scrise cu o artă specific feminină.
No. 36.— Joseph Conrad. **Laguna**
No. 37.— I. Vinea **Descântecul.**
No. 38.— Anatole France. **Crainquebille.**
No. 39.— Drachmann. **Povestiri din Danemarca.**
No. 40.— I. Sanielevici. **In tren.**
No. 41.— Regnier. **Secretul Contesei.**
No. 42.— Agârbiceanu. **Stagură ate.**
No. 43. — George Brandès. **Balzac şi Stendhal.**
No. 44.— N. Davidescu. **Crima din str. Nobţii.**
No. 46.— Septimiu Popo. **Sărutul cel mai dulce.**
No. 47.— I. H. Fabre. **Din minunile instinctului la insecte.**
No. 48.— W. A. Hoff[illegible] ...reasă la loterie (Trad. de V. Demetrius).

A apărut

ARIPI FRÂNTE

— Dramă în 3 acte în versuri —

de A. de HERZ

Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co

Frământări

Trudit de drumul îndelungat, — şase ceasuri cu căruţa, — abea mă cuibării în colţul unui compartiment, şi aţipii. Erau puţini călători în trenul acela, iar în compartimentul meu, nimeni. Nu m'am gândit că ar putea fi primejdios să adorm, singur fiind: ce să-mi fure? Iar necazurile care mă aduceau în Capitală le-am frământat până la saturaţie în cele şase ceasuri de drum cu căruţa. Cât ce ieşii din curte se ridicară ca un stol de pasări nevăzute, şi se ţinură după mine tot drumul, fâlfâind deasupra mea, pătrunzându-mi sufletul cu adierile îngheţate ce se desprindeau din fâlfâitul aripilor lor. Mă gândesc de multe ori că paserile mitologice cu cioc şi ghiare de fier, care urmăreau pe oameni, n'au putut fi decât personificarea gândurilor chinuitoare, a remuşcărilor mai ales.

Puternic nu trebuie să fie cine poate porunci gândurilor să tacă, şi e ascultat. De obiceiu numai oboseala trupului e leacul lor.

Nu ştiu cât voiu fi stat aţipit, ori voiu fi dormit, când mi se păru că aud şoapte în compartiment. Deschid pe furiş ochii: în faţa mea doi oameni bine cunoscuţi, îşi continuau o conversaţie care părea începută de mult. Din când în când mă spionau cu privirea: mă recunoscuseră şi ei. Dar convinşi că dormeam, îşi înălţară tot mai tare glasurile, până când începură să vorbească nestânjeniţi.

Mă chinuii să adorm din nou: capul îmi era greu, mă dureau toate oasele. O frântură de gând, din cele care mă urmăriseră tot drumul, se trezi în golul din creeri, şi începu să crească, cum creşte flacăra unei luminiţe abea aprinsă într'o odaie întunecată. Da, începui să mă gândesc, robi trupului suntem, pentru nevoile lui ne zbuciumăm o viaţă întreagă! Pentru un adăpost de zi şi de noapte, pentru hrană, pentru îmbrăcăminte, nu ajungem să ne mai gândim şi la lipsele spiritului. Pe ce tron împărătesc ar străluci azi spiritul cu puterile lui, dacă omul ar fi avut vreme să stea de vorbă cu el, să-i încerce zborul. Şi nu-i o nedreptate să ne înhămăm o viaţă întreagă în slujba părţii de pământ pe care o lăsăm în pământ, iar de spirit, care trece pragul cel trist, să nu avem vreme să ne îngrijim decât clipe sau ceasuri?...

Frântura de gând învie, crescu, era gata să-mi aprindă iarăşi capul. Imi frecai fruntea, mă intorsei pe divan, şi-mi poruncii gândurilor să tacă. Dar în loc să mă asculte mă trezii din nou cu întreaga realitate deschisă înaintea mea, ca o carte cu tiparul limpede. Grele nevoi materiale mă puseseră pe drum, şi ele creşteau îngrozitor la cântar prin neputinţa, prin nedibăcia mea de-a putea afla o punte de salvare. Cred că propria slăbiciune, conştientă de şi nu mărturisită, mă făcu să mă ridic cu gândul până la abstracţii filosofice, cum aveam obiceiul de câteori eram strâns ca 'n cleşte de năcazuri. De altfel mai cred că eu nu sunt o excepţie, şi că toţi cei ce se pierd în consideraţii filosofice sunt nişte neputincioşi în faţa vieţii. După crezul meu lipsa simţului practic e întâia condiţie de-a putea ajunge un gânditor... Câtă vreme ştii cum să prinzi lucrurile şi să răzbeşti prin viaţă, n'ai nevoie de nici o filosofie, şi nici vreme. Viaţa e acţiune, nu meditare, şi în fiecare clipă îţi deschide portiţa unui act nou, nu a unui gând nou.

Mi-am făcut aceste observări şi pe drumul până la gară, cercând să-mi alung gândurile chinuitoare prin dispreţul ce voiam să mi-l arăt mie însumi, omului lipsit de simţul practic al vieţii. Mi le făceam şi acum, încercând să aţipesc. Aveam nevoie arzătoare de câteva mii de lei, şi nu ştiam de unde să-i iau. Aveam nevoie de ei nu pentru mine, ci pentru o rudenie ajunsă în strâmtoare. Mă cunoşti, celibatar cum sunt — atât ar mai fi lipsit să mă însor, aşa neajutorat ţin o familie în muncile iadului — nu-mi trebuie mare lucru s'o pot încurca de pe o zi pe alta.

Dar zadarnic încercai să adorm. Cei doi cunoscuţi vorbeau acum nestânjeniţi. Dar nu cuvintele lor mă opreau să aţipesc. Deşi îi zări numai în treacăt, cu coada ochiului totuşi nu-mi puteam lua gândul dela ei. Erau doi oameni bine îmbrăcaţi, bine hrăniţi, şi un fel de mulţumire uleioasă le inunda obrajii mari. S'au schimbat de când nu i-am văzut, deşi i am recunoscut numaidecât. Şi mulţumirea ce le era întipărită pe faţă mă neliniştise, ea mă făcea să mă gândesc mereu la ei.

Mă învârtii pe spate cu un gând hotărit: să le văd geamandanele. De unde dracu' îmi răsări gândul acesta stupid? Dar nu mă putui împotrivi, şi mă uitai în vagon. Avui o satisfacţie: da, fiecare avea câte două geamandane de piele groasă, cu închizători de aramă. Hodineau solemn pe stative, şi din clipirea arămii mi se păru că se uită la mine un ochiu batjocoritor.

Văzui şi două blănuite paltoane de iarnă, balansând încet, cu tact, la zguduiturile vagonului; din ele se desprindea un aier de măreţie, care părea că nu voieşte în ruptul capului să se apropie de mine, temându-se ca de o profanare. Şi mai văzui o umbrelă care-şi arăta numai mânerul de os fin, eşind din sacul strâns: îmi păru deosebit de impunător, ca o sabie de mareşal în teaca ei, sau aşa ceva. Iar un baston negru, cu botul de argint nu-mi pot închipui pentru ce-mi făcu impresia unei javre scumpe, vii, gata să mă latre.

Intr'o clipă îmi veni în minte cufăraşul meu jerpelit, — îl port de douăzeci de ani — şi gândindu-mă cât va fi de ruşinat, pe poliţă, în faţa celor patru, în vagon se auzi un râs gutural, scurt, strident. Cei doi conteniră de povestit, mă priviră, dar încredinţaţi că râdeam prin somn, îşi continuară conversaţia.

Mă răsucii din nou cu faţa la perete. Bietul cufăraş! Ştiu că îndură chinuri drăceşti acolo sus! Ce? Eram nebun? N'aveam alta de lucru decât să mă gândesc la cei doi cunoscuţi, şi să-mi alung somnul? Dar, nu mă puteam opri. Ii cunoşteam bine pe amândoi. Şi, abia-mi putui stăpâni râsul când îi caracterizai, aşa cum îi ştiam: doi pârliţi. Da, mai pârliţi ca mine, iar din partea învăţăturii nu mă ajungeau nici pe departe: un dascăl şi un notar. Da, prietene Petre, un dascăl şi un notar! Doi pârliţi! Cu cel dintâi mi s'au încrucişat adeseori cărările: avea un baston de corn luciu, şi în loc de geamandan de piele cu aramă când mergea la oraş, îşi aducea târgaşul în dăsagi ca tot omul. Cel de al doilea, notarul, în vremea revoluţiei fugise din sat: oamenii voiau să-l judece.

Ce spui tu? Ii pismuiam acum? Te 'nşeli, prietene Petre! Nu-i pismuiam, dar îmi păreau ridicoli aşa împopoţonaţi, aşa graşi, şi cu mulţumirea aceea uleioasă pe faţă. Da, acesta e cuvântul: ridicoli. Sunt încredinţat că din pricina asta îmi venea mereu să râd.

Adevărat că râsul pe care abea mi-l stăpâneam, nu era un râs uşor, un râs vesel, de satisfacţie. Era în el ceva acru. Ce mai ştii, poate să ai şi tu dreptate! Poate că îi pismuiam pentru norocul lor de acum. Mai ales că eu mă dădeam cu capul de pereţi pentru câteva mii de lei, avere pe care ei o aveau înzecită în paltoanele blănite şi în cuferele de piele groasă, cu încuietoare de aramă.

Trenul alerga năuc în noapte. Incepui, în gând, să bat un tact după cadenţa sgomotului monstrului de fier, să număr dela o cadenţă până la alta, să înfiripez melodii după aceeaşi cadenţă. Voiam să adorm.

Dar înfăţişarea aceasta nouă a vechilor mei cunoscuţi mă sfredelea în suflet ca un sfredel ars în foc. Ce aveam eu cu ei? Lumea-i largă, încăpem în ea cu toţii, buni şi răi, cinstiţi şi necinstiţi...

Cum? îi credeam de pe-acum răi şi necinstiţi? Iată că gândurile mele merseră chiar mai departe decât mi s'a părut mie! Cu ce drept îi judecam? Ce ştiam eu despre viaţa lor, de munca lor, de felul cum au ajuns la bani?

Incepui, dragă prietene Petre, să mă dispreţuesc din nou. Imi ziceam: neputinţa ta de-a răzbi prin viaţă, te orbeşte. Judeci pătimaş! Ei sunt de vină că tu eşti lipsit de simţul practic al vieţii?

Dar zadarnic încercam să nu-i judec! Aveam puternic şi hotărît sentimentul că nu mă revolt pentru situaţia mea, ci pentru ceva cu mult mai însemnat. Imi ziceam: iată rădăcina tuturor relelor din lume: greutăţile vieţii nu se agaţă de cei cari n'au nevoie de spirit pentru a trăi, iar cei cari au puteri sufleteşti, nu-s lăsaţi să le desăvârşească nici să le trăiască, fiind striviţi sub mizeriile susţinerii vieţii trupeşti. O rea împărţire, iată izvorul răului.

Şi iată, aşa din bun senin, simţii o arzătoare dorinţă de-a fi în locul lor. Mai mult: îmi ziceam că eu, sau unul ca mine, ar trebui să fie în locul lor. Să nu mai aibă nici o grije, să poată zbura în împărăţia gândirii, a sentimentului, a frumosului. Imi ziceam că nu ar fi decât o

I. Agîrbiceanu

restabilire a ordinei adevărate din lume, a ordinei eticei. Ce folos au cei doi, cari la intelect şi inimă au rămas tot doi pârliţi, de belşugul ce li se vede pe faţă, se resimte din vocea grasă, din felul cum şed pe perna vagonului, ce folos au de belşugul lor? Se vor îngrăşa mereu, şi-atât! Pe când eu! M'aşi întoarce dela prima staţie, aş da miişoarele rudeniei care mă aşteaptă înfrigurată, şi apoi, liniştit, într'o împărătească pace, mi-aş da zbor gândurilor. Da, eu aş duce o viaţă superior intelectuală, pe când ei tot nişte brute vor rămânea!...

Brute? Da! Mi-aduc aminte, prietene Petre, că chiar cuvântul acesta îl rostii în gând. Era limpede acum nu numai că-i pizmuesc, dar îi şi duşmănesc.

Avui atunci o tresărire de conştiinţă. Şi dacă i-am nedreptăţit pe ei, nu am rămas dator nici faţă de mine însumi. „Josnică speţă de om" mi-am zis, şi strânsei pleoapele hotărît să adorm. Imi dădui seama că toată pornirea împotriva celor doi cunoscuţi, izvora din năcazul meu de-a nu avea la îndemână miişoarele acelea de lei. Iată cum se schimbă omul într'o fiară, mi-am zis, în vreme ce îmi îndesai vârtos capul în catifeaua vagonului.

Dar, ciudat, acum când gândul se opri, auzul mi se deşteptă chinuitor. Câtă vreme eram vânzolit de frământările gândurilor, nu mă interesă conversarea dintre cei doi, nici n'am prins un singur cuvânt lămurit. Acum fiecare silabă îmi picura sonor în urechi. Nu-mi mai aminteam să fi auzit ceva aşa de clar din vremea copilăriei, când ascultam cum picură din streşină picurii grei, ca nişte alice de sticlă, în băltile tulburi de jos. Trebuia să ascult.

Cei doi cunoscuţi tocmai se îmbiau.

— Ai cognac?

— Da. E o calitate superioară. Pofteşti? Să fie cu plăcere.

— Nu, merçi! Am aici vin vechiu. Ulei, nu alta. Obicinuesc la drum mai bucuros vin.

— E din via dumitale?

— Aş! De unde! E vin de cincisprezece ani. Eu abea de cinci ani culeg. Când o să ajungă al meu de cincisprezece ani, o să-l tae pe ăsta!

— Adevărat! E o vie vestită. Mulţi au umblat după ea. Ai avut noroc!

— Ce noroc? Cincisute de mii de lei, e noroc?

— Intre fraţi, a fost vrednică de zece ori atâta! Al dracului baron. Numai viţă aleasă! Ştiau ei cum să trăeşte bine!

— Nu zic că am cumpărat-o scump, deşi nu-s numai cele cincisute de mii. Hm! a trebuit să mai dau.

Se împăcară să guste unul din băutura celuilalt. Lăudară băuturile, şi cel cu cognacul se dădu bătut. Din sticla cu vin închinau mereu după vechea datină.

Vorba li se aprinse.

— Cu casa cum mai stai? Ai făcut târgul?

— Incă nu. Mai aştept. O să mai crească la preţ.

— Am auzit că ţi-au dat un milion, ce mai aştepţi?

— Aştept unul şi jumătate!

— Şi crezi că vine?

— Tot atât de sigur cum sigură e moartea.

— Eu, drept să-ţi spun, anul acesta n'am putut face mare ispravă. Ploile multe din vară au fost *dezastruoase* pentru recoltă.

Dascălul vorbi aşa şi cu greu îmi putui stăpânii râsul: „dezastruoase pentru recoltă" şi o viaţă întreagă a spus: a stricat semănăturile!

— Eşti în regulă cu moşia? Ai toate formele?

— Toate.

— Trei sute cincizeci de jugăre?

— Atât!

— Cu preţul de expropriere?

— Cu!

— Atunci mai pot veni şi alte veri ploioase. Cu cât se vinde jugărul la voi acum?

— Treizeci—treizeci şi cinci de mii!

— Bun preţ!

— Da-i vatra Mureşului, ce crezi?

— Bune proptele ai avut, n'am ce zice!

— Nu mă pot plânge! Dar fără Preasfinţitul tot rămâneam în baltă. Mare lucru să ai un om cu greutate în ziua de azi. Ştii, la centru, când pică vr'o bucăţică grasă, se bat ca câinii. Toţi vreau s'o apuce. Ori te storc ca în teasc.

— De, nu ne putem plânge. Alergi în dreapta, alergi în stânga, tot te alegi cu ceva. In doi ani, cred că o să mă pun în rând. Copila am asigurat-o! Ştiu că nu va mai trece prin ce-am trecut eu.

— A, ţi-e uşor ţie, tu ai pentru cine alerga! Aşa mai înţeleg şi eu. Pentruca să poţi pune ceva de-o parte, ascultă-mă pe mine, trebuie să ai tihnă şi mângâere acasă. Eu...

Auzii un oftat greu. De când îi ascultam mă liniştisem cu desăvârşire. Nu-i mai pismuiam, numai râsul mă umfla câteodată încât abea-l mai stăpâneam. Dar nu mai era râsul rău de mai înainte. Era un râs uşor, luminos, binefăcător.

— Ei, dumneata! Ce-i cu dumneata?

— Parcă nu ştii?

— Auzisem ceva. Credeam însă că-s numai vorbe.

— Nu. Din nenorocire e adevărat.

— Cum? Divorţaţi?

— Divorţăm!

— La vrâsta asta n'aş sfătui pe nime!

— Zadarnic! N'am încătrău. Nu ne mai înţelegem! nu ne mai potrivim. Inchipueţi, nu se poate *aclimatiza,* ca o gâscă. Mă face de râs în societate. Se îmbracă îngrozitor. Nu poate, m'am convins, să-şi *cizeleze manierele*. Am dus-o prin Bucureşti, am purtat-o prin Cluj: zadarnic! N'are simţ, n'are închinările de lipsă.

— Hâm! Am mai auzit şi noi câte ceva!

— Ei vezi! Până a alo! In alt corn de ţară. Cum ştii, am şi eu legături de-acum. Vine deputatul, vine ministrul, unde să tragă într'un orăşel ca al nostru? Eu am casă frumoasă, cu tot *confortul*. Pe mine mă cunosc, la mine trag. Şi nu mai pot suporta! Dă în gropi de nătângă ce e! Aşa, mi se duce dracului tot *creditul*.

— Hm! Ai dreptate! Ai dreptate! Totuşi eu m'aş mai gândi.

— Nu. Am hotărît. M'am gândit destul. Dau divorţ.

— Numai cât nu cred să fie aşa de uşor. Ea se învoeşte?

— Se 'nţelege că se învoeşte! Ce ar putea face? Apoi îi dau o rentă după care poate trăi din belşug. Cum vezi, ne despărţim în condiţii onorabile.

Ghiavolul râsului nu-mi mai dădea pace. Mă înnecai de câteva ori, mă mişcai pe divan, mormăind ca în somn, dar, deodată, fără să mă pot stăpâni, izbucnii într'un hohot de râs care încremeni pe cei doi cunoscuţi.

Mă ridicai într'un târziu pe canapea, şi cercai zadarnic să-i conving pe cei doi cunoscuţi că am visat ceva îngrozitor de ridicol. Le istorisii chiar visul. Dar ei, după ce schimbară priviri de desnădejde, căzură în muţenie adâncă. Mă ascultau fără să-şi mai ridice capul.

Istorisirea visului meu ţinu vreme îndelungată, dar ei nu-şi mai ridicară capul din pământ. Şi, ceeace mă mira adânc era împrejurarea că eu ştiam la ce se gândesc ei câtă vreme povesteam eu. Se gândeau nu la ceeace vorbiseră împreună, ascultându-i eu, ci la un singur lucru. Işi zicea fie-care: ăsta mă cunoaşte de când eram un pârlit, şi de atunci nu l'am mai văzut până acum. Gândul acesta le copleşia atât de covârşitor fiinţa, încât nu mai încăpea în trupul, în sufletul lor, ci năvăli în compartiment, pătrunse în paltoanele blănite, în cuferele cele nouă. Le vedeam, le simţeam cum şi-au pierdut din siguranţa lor, şi cum s'ar ascunde de bucuros să aibă unde. Iar cufăraşul meu cel jerpelit părea că se uită acum cutezător la bastonul cu cap de argint, şi că acesta, cu botul lui lungureţ de ogar, e gata să schelălăiască.

Până azi mă întreb, prietene Petre, ce mi-a putut părea mie aşa de ridicol în conversarea celor doi cunoscuţi, încât să nu-mi pot stăpâni râsul. După ce i-am văzut că rămân muţi, am eşit în coridor, m'am tras într'un colţ şi am continuat să râd ca un nebun.

Conductorul, în trecere, se uita la mine cu înţeles. Era după culesul viilor, şi de bună seamă credea că-s plin de turburel.

Deodată am contenit din râs: mă cuprinse un adânc simţământ de milă pentru cei doi din vagon, pentru întreaga prostie din lumea asta. Iar pe mine mă simţeam plutind deasupra acestei nimicnicii. Nu eram vesel nici eu, nu eram mulţumit, dinpotrivă simţeam o mare părăsire, o mare singurătate. Şi ceva amar îmi umplea întreaga fiinţă.

Dar întâia oară de când luai grija rudeniei asupra mea, mă simţeam cu desăvârşire liniştit. Imi spusei: reuşesc — bine; nu reuşesc să aduc cele câteva miişoare, — iarăşi bine. Lumea nu se va prăpădi din pricina asta. Cuminţenie, prostie, toate sunt deşertăciuni!

Şi intrând în vagon mă lungii pe canapea şi căzui în grabă într'un somn greu ca de plumb.

Iată, prietene Petre, cum am scăpat atunci de frământările mele obicinuite. Spui că asta vine din burlăcia mea, din traiul meu singuratic? Nu cred! Vine din aplicarea spre filozofare, iar metehna asta se leagă de tot omul care n'are simţul practic al vieţii, care neştind trăi viaţa, şi-o mistueşte în gânduri şi vedenii.

In definitiv cred că mare deosebire nu-i între unii şi alţii; la acelaş rezultat ajung, când închid ochii pe vecie: nici unii nu-şi pot da bine seama dacă au trăit ori au visat?

I. AGARBICEANU

ALMANAHUL ŞCOLARILOR
PE ANUL 1926

Cu conţinutul cel mai bogat, mai ales şi mai interesant şi cu numeroase ilustraţiuni.

Tipărit pe hârtie bună, cu o frumoasă copertă în culori.

ALMANAHUL ŞCOLARILOR pe anul 1926

Este o adevărată comoară pentru copii şi tineret. Cine începe să-l citească, nu-l mai lasă din mână până ce nu-l isprăveşte.

Preţul unui volum de 132 de pagini este numai lei 20.

Cereţ-il la toate chioşcurile şi la toate librăriile.

JULES RENARD

Ultima zi de vânat

O zi stupidă, cenuşie şi scurtă, ca şi cum ar fi mâncată la cele două capete.

Spre amiază soarele posac încearcă să străpungă ceaţa, şi, deschizând un ochiu spălăcit, îl închide repede la loc.

Merg la întâmplare. Puşca nu mi-e de nici un folos şi cânele aşa de nebunatec altă dată, acum nu se deslipeşte de mine.

Apa gârlei e de o transparenţă care-ţi face rău: dacă ai băgat degetele, ţi le-ai tăiat ca în sticlă.

Pe mirişte, la fiecare pas, sare câte o ciocârlie amorţită.

Ciocârliile se adună, se rotesc şi sborul lor de-abia turbură aerul îngheţat.

Mai încolo, cârduri de corbi desgroapă cu ciocul seminţele puse de cu toamnă

Trei prepeliţe se ridică din mijlocul unui lan a cărui iarbă rasă nu le mai adăposteşte.

Cât îs de mari acum! Adevărate cucoane. Ascultă neliniştite. Le-am văzut eu bine, dar le las în pace şi mă depărtez. Şi pe aici, pe undeva, nici vorbă, vr'un epure care tremura, se linişteşte şi îşi aşează botul la loc pe marginea culcuşului.

Ţin şirul unor stufişuri din care cade câte o ultimă frunză ca o bătae de aripă a unei păsărici prinse în laţ.

O mierlă ţâşneşte la sgomotul paşilor mei şi se duce să se ascundă mai departe, ca să sară pe urmă de sub nasul cânelui, fără grijă, bătându-şi joc de noi.

Incetul cu încetul, ceaţa se îngroaşă. M'aşi crede rătăcit. Puşca nu-i în mâinile mele, decât un simplu băţ care poate face explozie.

De unde vine sgomotul acesta vag, mugetul, sunetul de clopot, strigătele omeneşti ?

Trebue să mă întorc acasă. Pe o cărare aproape ştearsă o iau spre sat. El singur îşi ştie numele. E locuit de ţărani simpli, pe cari nimeni nu vine să-i vadă vre-odată, afară de mine.

* * *

RÂNDUNELELE.

I

Ele îmi fac lecţia de toate zilele.

Punctează văzduhul cu ciripitul lor.

Trag câte o linie dreaptă, pun o virgulă la sfârşit şi o iau brusc de la capăt.

Casa unde stau, mi-o pun între paranteze nebune.

Prea iuţi, ca apa basinului din grădină să le ia copia sborului, se urcă din pivniţă până în pod.

Cu pană uşoară a aripii, învârtesc parafe inimitabile.

Pe urmă, două câte două, în acoladă, se unesc, se amestecă, şi fac pe albastrul cerului, câte o pată de cerneală.

Numai ochiul unui prieten poate să le urmărească şi dacă d-stră ştiţi greceşte sau latineşte, eu ştiu să citesc ebraica pe care o descriu rândunelele în văzduh.

Piţigoiul: Găsesc că e stupidă rândunica: totdeauna ia coşurile de pe case drept arbori.

Liliacul: Şi orice s'ar spune, din noi doi, tot ea sboară mai prost: Ziua în amiaza mare şi mereu rătăceşte drumul; dacă ar sbura noaptea, ca mine, s'ar ucide numai decât.

II

O duzină de rândunele cu pieptul alb, se încrucişează sburând sub ochii mei, cu o vioiciune neliniştită şi tăcută, într'un spaţiu limitat ca o volieră.

La nasul meu e o ţesătură iute a unor lucrătoare, pe care le grăbeşte timpul.

Ce caută zăpăcite, prin văzduhul ciuruit de sbor? Caută vr'un refugiu?

Vor să-şi ia rămas-bun de la mine?

Nemişcat, simt răcoarea suflării uşoare, şi mi-e frică, şi presimt o cicnire între nebunele acestea.

Dar cu o îndemânare ce descurajează, ele dispar deodată fără să le bagi de seamă.

CIOARA

Accent grav pe brazde.

ŞTIUCA

Nemişcată la umbra sălciei, pare un pumnal ascuns la brâul unui bandit.

PURICELE

Un fir de tutun cu resort.

FLUTURELE

O scrisorică dulce îndoită în două caută adresa unei flori.

CALUL DRACULUI

Işi îngrijeşte oftalmia.

Dintr'un capăt la celălalt al gârlei, îşi tot moaie în apa rece ochii umflaţi.

Şi sbârnie, parcă ar sbura cu electricitate.

FURNICELE

Fiecare seamănă cu cifra 3.

Şi sunt! Şi sunt!

Şi sunt! 333333333... la infinit.

PAIANGENUL

O mână neagră şi păroasă crispată în nişte fire de păr.

Taotă noaptea, în numele lunii, pune peceţi.

LICURICIUL

I. Ce s'a întâmplat ? Nouă ceasuri şi-i încă lumină la dânsul.

II. O picătură de lună în iarbă.

ŞARPELE

I. E prea lung.

II. A zece-milionime parte din meridianul pământesc.

Din poveştile lui Tom Joe

Wilkie Bard ieşind într'o seară de la Olimpia în tovărăşia unor prieteni veseli, făcu un zgomot atât de mare pe stradă cântând, fluerând, sunând la uşi, încât de la o fereastră un om deşteptat din somn turnă asupra lor o cană cu apă. Acela locuia la al patrulea etaj.

Ca să se răzbune, cei din bandă culeseră pietre şi începură să spargă geamurile însă... de la al treilea etaj. Locatarii înjurându-i, Wilkie Bard le spuse cu mult calm :

— Inţelegeţi-vă cu cei de la al patrulea. Nu reuşim să aruncăm pietrele mai sus.

LITERATURA STRAINA

ADOLFO ALBERTAZZI

TOPORAŞII

— Duceţi-mă afară; la soare...

Era frumos şi sturzul chemase primăvara.

Dar aerul mirosea încă a iarnă şi mamei îi era frică să deschidă fereastra în odaia bolnavei.

Până ce veni Martie călduţ; la revărsarea zorilor şi pe'nserate cântară pitulicele printre stejari şi chiparoşi. Dădeau iarăşi frunzele.

Dar venea şi moartea, iute; Emilia nu mai avea putere să tuşească.

— Soarele... — îngăimă cu greu.

— Şi Dumnezeu — spuse mama. — Azi.

Grăbind cu câteva zile pentru ea Paştele, poate Domnul se va îndura; o să facă minunea; o să izgonească moartea.

Astfel, în cele din urmă, îi aşternură un pat în tinda casei, care era — spre miază-zi — încăperea mai caldă, din faţa bătăturii. Iar tatăl o duse acolo în braţe, ca pe-o copilă (ce uşoa'ă!) şi, deschizând uşa de perete, o acoperiră bine de tot. Aprinseră lumina la candelă. Pe urmă aşteptară preotul.

Şi după spovedanie preotul le spuse că avea s'o grijească mai târziu.

Soarele umplea odaia; în sufletul odihnit şi în privirea lâncezită a Emiliei se oglindeau primăverile pierdute. Se văzu iarăşi fetiţă, alergând în vale, la iaz, între vie şi perdeaua de salcâmi; culegând toporaşi.

— Mamă... — Zâmbea. Adăogă:

— Vreau toporaşi.

Ca să-i culeagă fu trimeasă — după ce se întoarse dela şcoală — Anunccia, sora celei care murea. Albă şi cu bujori în faţă, sprintenă, semeaţă, era tocmai cum fusese aceea care murea.

In gura mare strigă prietenii de joacă, peste drum; şi veniră în fuga mare unul după altul, în cap cu Carlino, cel mai mare.

Deoarece o luase înaintea tovarăşilor, trecând în goană din bătătură în livadă, pentruca, de acolo, să coboare la iaz, Carlino aruncă o privire înfricoşată spre casa în care ştia că Emilia trebuia să moară, în care cu închipuire subjugată bănuia că vede numai lucruri întunecate, numai lucruri negre: taină şi moarte, şi, din potrivă, pe neaşteptate, ca din senin, în lumina soarelui nou care încălzea lumea într'o transparenţă fluidă şi scânteetoare, văzu prin uşa dată de perete acel chip alb, acel trup întins pe patul alb, faţa de ceară, mâinile de ceară. Şi ochii languroşi; şi i se păru că ar fi zâmbit cu buzele de ceară: că i-ar fi zâmbit.

O impresie grozavă... Să mori!

— Stăi, Carlino! Aşteaptă-mă! — ţipau ceilalţi alergând cât puteau.

Cea dintâi care-l ajunse a fost Annuccia, sprintenă mai-mai cât şi el. Eră cu câte-va luni mai mică decât dânsul — treisprezece ani —; dar îl lua înainte în vioiciunea sângelui.

Ciudoasă că n'o aşteptase şi pe ea, îl ţinea de rău cu cele mai necruţătoare ocări, fără să-i pese de ţipetele pe care, în urmă, le ridică în slăvi cel mai micuţ din ceată, care, dolofan şi bondoc, cădea la zece paşi, pe coastă.

— Strâmbule! maimuţoiule! haimana! dobitocule! bufniţo! — îi spunea Annuccia lui Carlino. Dar Carlino nu se întorcea.

Doar când se opri la iaz, răspunse cu o strâmbătură şi un grohăit, atâta de caraghios că fetişcana izbucni în hohote de râs. Râdea din toată inima; tare; frumoasă; ca o fată în puterea cuvântului. Alergând i se despletise coada, iar părul lung şi răsfirat avea răsfrângeri de aur.

Carlino se apucă să culeagă, strigând:

— Aici! Veniţi aici! Ia uite! câţi sunt!

Intre vlăstarele şi trunchiurile salcâmilor tăiaţi de uscături, viorelele înfloreau dese, învoalte, ca într'un loc străin, să scape parcă de malul ierbos, pe care se îngrămădeau margarete şi piciorul cocoşului; ghiocei, brebenei şi dediţei.

Acolo jos, apăsa, în aerul cald, un miros nelămurit de flori, de iarbă, de boboci, de muguri, de mlădiţe. Soarele dogorea. Plopii lungind tremurătoarele umbre ale crengilor, abia înverzite, peste apa care curgea limpede şi tăcută, parcă începuseră de pe-acuma să dorească răcoarea; iar răsfrângerile sticloase, ici şi colo, îmbiau la băut vrăbiile şi mierloii. Sunete apropiate şi depărtate măreau simţul vieţii reîmprospătate, a primăverii care suflă din toate lucrurile: bâzâituri de bondari, fâşâituri de şopârle, ori de gusturi, pleoscăituri de broaşte, şi, din depărtare, când şi când, gloglotit de curcani, cârâit de găini, croncănit de coţofană; câte-un tril, pierdut, de ciocârlie; câte-un ţipăt de mierloi; şi era, de-avalma, în acel loc şi într'acel ceas, un simţ de îmbelşugată viaţă, de fierbere în clocot, de retrezire înfrigurată şi năvalnică.

Mai miloşi ca Annuccia şi Carlino, Tonietto şi Linda puseseră pe frăţiorul lor mai mic să stea la umbra tufişului, învoindu-se cu el să stea cuminte şi locului, de nu voia să-l mănânce lupul ori şarpele; şi se apucaseră şi ei de cules.

Dar iute se luară la ceartă. Tonietto culegea, mai mult decât toporaşi, alte flori, lăudându-le frumuseţea, de parcă n'ar mai fi văzut niciodată ca acelea; Linda ridică în slava cerului toporaşii albi, rari de tot.

— Nu mă! Numai de astea! — ţipa Carlino arătând viorelele sânilii.

— Nu ne trebue de altele! — repetă Annuccia — Proştilor!

Nu se potoli larma până ce Linda şi Tonietto nu se învoiră să schimbe jocul, de capul lor, răzvrătiţi. Coborîră acolo unde apa se împuţină în şuvoi, şi prinseră a face ţarc din nisip, rădăcini şi glod: pe urmă, o să deschidă un şanţ şi o să vadă cum dă năvală apa.

Cel micuţ, ostenit de-a mai sta de-oparte, scâncea: — Şi eu! şi eu! —; pândea, cu ochii mari de spaimă, dacă veneau şerpii ori lupul: şi nu cuteza să se mişte de-acolo.

Intr'acestea Carlino şi Annuccia se grăbeau pe întrecute. El strângea un mănuchi de toporaşi; ea lăsă un buchețel la picioarele unui plop.

Când iată că-i făcu să se oprească un sunet neobişnuit de clopot: puţine bătăi, repezi.

— Ii aduc Paştele sori-mii — spuse Annuccia, fără îndurerare.

Lipsită de gânduri, îmbujorată la faţă, cu părul despletit şi aprins de soare, înfierbântată de oboseală şi de alergătură, plină cu sânge şi în suflet de vigoarea care zvâcnea în aer, în lumină şi în pământ, fetişcana adastă, dreaptă, încremenită.

In faţa ochilor, deschişi între cele două coaste, se înfăţişă, în deal, biserica şi bucata de drum dela biserică până la pod. Deacolo, iată, se văzură înaintând agale, în halaturi albe şi cu mantăluţe roşii, purtătorii de lumânări care aruncau sclipiri afumate; pe urmă, preotul înfăşurat în patrafir şi un ţârcovnic într'o parte, cu umbreluţa cu dantele scumpe şi-un alt ţârcovnic de partea cealaltă, cu clopoţelul: pe halatele albe vântul flutura două panglici sângerii. Iar în urmă, şirag, oamenii şi femeile cu lumânările în mână.

Uimiţi, copiii se uitară la gloata care ajungea la pod şi se ascundea coborînd de vale. Dar cel mai mare, ştergându-se acea arătare, văzu iarăşi, pe dată, în faţa ochilor, arătarea de mai nainte: bolnava întinsă pe patul alb, cufundată în soarele care dădea buzna în odaie; faţa de ceară, mâinile de ceară, un fior de zâmbet pe buzele de ceară.

— O grijeşte... Azi să ştii că moare — se gândi Carlino, în vreme ce se uita la tovarăşi.

Tonietto şi Linda se duceau iar la apa iazului; şi se fugăreau şi se îmbrânceau să se stropească cu un băţ; iar cel mic, uitat şi uituc, adormise oftând şi scâncind. Annuccia se apucase iarăşi de cules, aplecată când ici când colo în tufiş, tăcută şi harnică.

Acuma în mintea lui Carlino se depănă alt gând: cu toporaşii să împletească o ghirlandă de pus pe sicriul Emiliei; iar la înmormântare să spună toţi: — Ce frumoasă ghirlandă i-a făcut Carlino!

Tăcut, serios nevoie mare, rupse deci două nuiele; le încovoie; le făcu roată, legându-le cu o coajă la capete: şi, stând jos pe malul apei, prinse a-şi altoi toporaşii, între crestături. Tainica groază de mai înainte şi înfiorarea ascunsă pe care-o simţea şi acuma la gândul morţii, la ispita pe care-o simţea pentru cea dintâi oară de-a se gândi la acea taină întunecată, îl aduceau într'acestea la amintirea care'i îndrumase sufletul să simtă şi să cugete într'acest chip. Duminecă, după biserică, el şi câţiva prieteni zăboviseră pe pod, ca băeţii cei mari, cari nu mai aveau nimica de învăţat pe lume, şi ţineau calea femeilor la ieşirea de la slujbă.

Unul spusese:

— Emilia lui Morigi e rău.

Altul:

— Moare ofticoasă.

Iar altul:

— Ce frumoasă fată!

Şi adăogă încet ceva care nu se putea spune în faţa copiilor, lucruri de dragoste.

— „Moare!"...

Dar, tăcută şi harnică, se gândea şi Annuccia. Nu la aceea că soră-sa trăgea să moară. Deprinsă s'o vadă bolnavă, nu avusese şi dânsa, întorcându-se acasă, impresia lui Carlino — ci totul în preajmă-i era lumină înfiorată; în ziua aceia i se părea că trăeşte într'o luminoasă dogoare — se gândea la tot ceeace, la împărtăşanie, învăţase din Catechism: că pentru a lua în gură anafora trebue să fii curat în faţa lui Dumnezeu, şi nu poate sta în faţa Lui cine nu se spovedeşte. De care păcate, de când, se spovedise sora-sa? Işi aducea aminte; aduceri aminte tulburi şi ale ei; dar aduceri aminte care se întorceau tocmai pentru a se lumina în acea văpaie de soare; ispită a unei taine, gata de a se da pe faţă, care voia să fie dată pe faţă în acea dogoare luminoasă; şi era taina iubirii, taina vieţii.

Pas cu pas ajunse în spatele unei tufe de mărăcini şi de scaeţi cât ea de mari. Aci i se păru că e mai sigură; că se poate lăsa, fără remuşcare, cu o ciudată emoţie, în voia aducerilor aminte care-o impresurau.

Un înţeles nou, neaşteptat, de pofte şi de făgădueli, căpătau vorbele pe care, într'o seară, pe şoptite, le auzise îngânându-le sora ei la urechea amantului:

— Dacă ai să mă iei de nevastă...

Pe urmă, într'o zi, o zi caldă de toamnă, pe când ea era ascunsă în lanul de porumb, zărise pe Emilia, roşie, gâfâind, dând fuga, pe cărare, să iasă în faţa amantului...

Acuma Linda şi Tonietto, osteniţi de bălăcit în apă, se dădeau cu gândul să plece de-acolo.

— Ba să staţi aici! — le porunci Carlino.

— Să staţi aici! cu noi! — repetă Annuccia.

Dar ei, bucuroşi să n'asculte, urcară în sus pe coastă, sculară în picioare pe micuţul trezit, şi luându-l de mână şi târându-l cu ei o apucară, opintindu-se, în deal spre casă.

Iar Annuccia, de parcă întreruperea în loc de-a o desprinde o împinsese cu cea mai mare năvală înspre gândul statornic, cu aducerea aminte vie, cu ispita cea neînduplecată, nu mai auzi nimic, nu se mai uită la nimic. Vedea pe sora-sa alergând în soare, îmbujorată, încălzită, gâfâind, să'şi întâlnească iubitul.

Iar aducându-şi astfel aminte de Emilia sănătoasă şi voioasă, sprintenă, fericită, Annuccia simţi, pentru cea dintâi oară, trăind lumea în ea.

De ce să nu fie şi ea fericită, la fel, repede?

Strigă:

— Carlino!

Nu răspundea.

— Vino'ncoa' la mine! Vreau să-ţi spun ceva!

Iar el: — Stăi să isprăvesc ghirlanda.

Din care pricină ea ieşi din tufiş, şi spuse cu glasul pe jumătate: — Duminică mă'mbrac cu rochia nouă. O să vii cu mine până acasă, spre seară; singuri, numai noi doi? O să vorbim încet...

Băiatul, serios, deloc mirat, ridică ochii. O privi în vreme ce dânsa cu mâna nerăbdătoare îşi aşeza părul, voind parcă să-l smulgă de pe ochii lucioşi şi de pe gura-i roşie. Dar, lăsând ochii în jos, el răspunse gânditor: — Lasă, când om fi mari!

Şi netulburat de la gândul lui, Carlino, deoarece'i lipseau toporaşi ca să isprăvească lucrul, se duse să ia din aceia pe care dânsa-i lăsase la picioarele plopului.

Annuccia rămăsese dusă pe gânduri, tulburată... „Când o să fim mari...".

Prin aceste cuvinte, în sfârşit, taina i se dezvăluia de tot; taina dragostii şi a vieţii.

Rămase o clipă, aşa, îmbătată; pe urmă, de-odată, i se urcă în gât o mare amărăciune; o mâhnire o cotropi, atâta de mare că ochii i-se umplură de lacrămi.

Şi cu o sforţare ridică privirea spre casa ei, voind parcă să se dezrobească ori să se asigure că nu se schimbase tot ce avea mai drag pe lume.

Linda şi Tonietto, târînd de zor pe cel mic, erau acum în capul livezii...

Atunci, numai atunci Annucciei i se păru că sora-sa trăgea să moară. Şi cu o nouă sforţare băgă de seamă că el, Carlino, pusese mâna pe toporaşii ei. Se năpusti pe el, înciudată.

— Dă-mi toporaşii mei! Eu i-am cules pentru Emilia! — ţipă — Dă-mi!

Carlino se feri. Ridicând în sus ghirlanda ţipa la rândul lui:

— Da' pentru cine-o fac?

— Ba nu-i aşa! Emilia vrea buchet! Nu ghirlandă!

I-o apucă. El încercă să i-o ia din mână; şi coaja, care ţinea legate capetele, se rupse; nuielele se desfăcură; toporaşii se risipiră.

Indurerat, şi băiatul se înciudă; se năpusti asupra ei, îi puse mâna'n păr cu necaz; iar ea se apără cu zgârieturi, cu picioarele. Călcau, încăeraţi, viorelele.

....Dar un ţipăt ascuţit năvăli din casă. O tânguire de sfâşiere, pe care plânsul o prelungea şi o înăbuşea, îi despărţi de-odată. Incremeniră; se întrebară din ochi.

— Mama! — gemu Annuccia. Şi desnădăjduită, dădu fuga, în deal, spre casă.

— Să ştii c'a murit — se gândi Carlino.

(Trad. A. M.)

NOTA

Adolfo Albertazzi (notă). Născut în Bologna, la 8 Septembrie 1865, mort în 1923. A studiat Literele în acelaş oraş, pe vremea când Giosué Carducci era profesor de Istoria literaturii italiene. Din învăţătura ilustrului său maestru a derivat un statornic gust pentru proza noveliştilor clasici italieni şi, coprins de scrupulozitatea filologică, se exercită în primele-i încercări reluând vechi teme din această novelistică tradiţională („Vechi poveşti de iubire", tipărite în 1894) ori colorând reevocări istorice, de mediu local, dialectal („Contesa d'Almond", din 1893). Albertazzi a zăbovit într'o lungă ucenicie de scriitor, alternând cercetările de istorie literară (lui i se datoreşte, printre altele „Istoria Romanului Italian" din colecţia editorului Vallardi, imitând pe cea similară franceză Petit-De Julleville) cu încercările de povestiri, ceeace dă o demnitate excepţională, aproape o erudită nobleţe clasică, operei sale de povestitor. Dar acest scrupulos şi încet examen al artistului i-a dăunat în cele din urmă, caşicum avânturile spontaneităţii tinereşti ar fi rămas prea multă vreme înnăbuşite; astfel că scriitorul, când i-a venit vremea, a părut prea copt şi în chip orgolios nehotărît spre a da un impuls original şi semeţ artei sale. Şi Italia a avut cazul unui povestitor puţin instinctiv, bogat în ingeniozitate şi cultură, cu intenţii cât se poate de nobile, dar sărac în privinţa temperamentului. Albertazzi se cam resimte totdeauna de feluritele „moduri" ale marei novelistice moderne, italiană şi străină; cetindu-i cele mai bune lucrări nu poţi învinge suggestiva amintire a cutărui model pe care-l ghiceşti în spiritul povestitorului. Dar nu se poate spune din această cauză că ar fi un simplu receptor de ecouri; în unele din novelele sale e atâta fineţe de execuţie, şi-o atât de uşoară castitate de linii, că umanismul scriitorului apare datorit mai mult decât unei gustoase delectări estetice, unei porniri de adevărat umanitarism: un umanitarism sfătos, discret, pudic, melancolic, colorat de nostalgia unui mare vis de frumuseţe şi de viaţă, trezit în el de cetirea celor mai mari maeştri preferaţi. Această reticenţă pasiune omenească a sa constitue casta şi umbrita frumuseţe a artei sale: care constă întreagă din novele scurte, în care respiraţia povestitorului se poate măsura cu o mai potolită onestitate. Albertazzi novelist e fără îndoială superior lui Albertazzi romancier; în roman, architectura îi înnăbuşe respiraţia, palpitarea pudică a visului se risipeşte şi se irosesc calităţile lui mărunte literare care se potrivesc mai bine cu un cadru redus şi cu amănuntele repezi şi delicate din care i se încheagă povestirile cele mai bune.

(L. Russo în „Narratori" — Formiggini).

CATULLE MENDÈS

O ofertă bună

Functionarul dela biroul obiectelor găsite ridică fereastra dela ghişeu şi nu se miră de loc că vede în faţa sa, în săliţa zugrăvită cu galben şi negru, un tânăr frumos ca un răsărit de soare primăvăratic, drept îmbrăcăminte o tolbă de săgeţi la şold şi legat la ochi cu batistă de purpură; tânărul era însoţit de-o femee, cu formele desăvârşite, îmbrăcată numai în crini şi trandafiri înfloriţi; în păr purta o stea de diamante. Funcţionarul, după cum v'am spus, nu păru de loc surprins; nu s'ar fi putut numi că e cu adevărat parizian dacă s'ar fi minunat de toate cele.

Deci se uită la cei sosiţi cu un aer de perfectă indiferenţă şi îi întrebă că de obiceiu:

— Aţi pierdut ceva?

— Da, răspunse tânărul cu tolba de săgeţi.

— Da, răspunse şi tânăra femee îmbrăcată în flori.

— Hainele, desigur?

— N'am avut niciodată aşa ceva!

— Niciodată n'am avut nevoe de haine.

Funcţionarul mormăi:

— Lăsaţi glumele, n'am vreme de stat la vorbă. Ce aţi piedut?

— Eu, după cum vezi, sunt Amorul...

— Adevărat!

— Şi eu, dupăcum vezi, sunt Frumuseţa...

— Adevărat!

— Noi am pierdut, ziseră amândoi, respectul şi adoraţia pe care rasa umană ne-o hărăzise.

— Hm! Hm: acestea-s nişte lucruri greu de regăsit. Totuşi, să vedem şi să judecăm. Vă mai aduceţi aminte când vi s'a întâmplat această nenorocire, pe unde eraţi atunci?

Zeul şi zeiţa în zadar cercau să iasă din încurcătură.

— Au trecut multe zile, şi prin multe locuri am fost văzuţi, zise el, de când am părăsit ţinuturile cythereene şi până ce-am ajuns în oraşul ce se înalţă în împrejurimile Bugivalului şi Asnieree.

— Nu de eri, zise ea, am eşit din valuri învăluită în podoaba capului meu; locuesc de mult în capitala numită Paris.

— Am fost găzduit în buduarele ilustrelor mondene şi a cocotelor de rând.

— Eu m'am arătat pe la baluri, serbări, la rampa teatrelor şi a cafe-concertelor.

— Am jurat la picioarele nenumăraţilor îndrăgostiţi, mii de jurăminte, pe care nu le-am ţinut.

— Eu m'am oferit şi m'am dat de nenumărate ori în sări de capriciu şi de lenevie poftitoare.

— Eu m'am scoborît aşa de jos pentru plăcerile desmierdărilor încât am uitat de îndemnurile geloziei şi am primit nelegiuirea adulterurilor.

— Eu m'am vândut pentru coliere de mărgăritare şi pentru bancnote şi pentru grămezi de aur.

Funcţionarul strigă:

— Să-fie-al-dracului! v'aţi făcut de cap; nişte persoane simandicoase ca voi ar fi trebuit să trăiască mai cumpătat şi să nu ducă o viaţă de Paiaţe. Să vorbim drept, voi sunteţi de vină, dacă aţi pierdut respectul şi adoraţia rasei umane; şi fie vorba între noi, eu cred că nici n'aveţi să le mai găsiţi. Vă închipuiţi poate că birjarii cei mai cinstiţi chiar, aduc asemenea lucruri? A! dacă aţi locui în provincie, în oraşele mici sau în sate unde totdeauna se ţin cu sfinţenie logodnile curate, aţi avea oarecare şansă să mai redobândiţi ceeace vă lipseşte... Insă la Paris după atâtea aventuri... Insfârşit, să văd, aveţi oleacă de răbdare şi mai aşteptaţi puţin. Mă duc să caut.

Au aşteptat multă vreme, căci funcţionarul acesta era foarte conştiincios. A scotocit prin toate rafturile, prin toate saltarele şi prin toate dulapurile. A găsit lornete ce râvniseră cu lăcomie dedesubturile înfoete ale fustelor dansatoarelor şi palpitările piepturilor strânse în balenele corsetelor; evantaiurile în dosul cărora ipocrizia sărutărilor făgăduise dezmierdări veşnice; oglinzi în care se oglindiseră buze boite şi mincinoase. Mai văzu în nişte portofolii pierdute de clubişti, cecuri ce fuseseră plătite cu surâsuri şi, în portmoneuri pierdute de fete, piese de aur cerşite printre sughiţuri de extaz. Şi mai erau în acest amestec de obiecte, virtuţi şi pudori, găsite pe pernele trăsurilor, uitate prin camerele hotelurilor, căzute prin canalurile străduţelor dosnice de unde fuseseră ridicate, dimpreună cu alte inocenţe pângărite de cârligul peticarului. Mai erau virginităţi de copii aruncaţi poftelor josnice ale moşnegilor, şi pe care adoua-zi servitoarea mijlocitoarei le zvârlise la hârdăul cu murdării! Dar cinstitul slujbaş nu găsi respectul şi adoraţia pe care le pierduseră Amorul şi Frumuseţa, şi întorcându-se la ghişeu le spuse: „Puteţi să vă puneţi în doliu, n'avem ceeace vă trebue".

Frumuseţa şi Amorul rămaseră peste măsură de întristaţi. La ce i-ar mai sluji ei să fie farmecul şi desfătarea ochilor, şi lui, să fie unicul împărţitor al acestor beţii, dacă stima şi pornirile sufletelor se depărtau de-aici înainte de la dânşii? Erau de-acum nişte zei dispreţuiţi de preoţii lor! Se înţelege că o astfel de situaţie avea ceva supărător.

— Ce vroiţi să vă fac? le zise slujbaşul, cu condeiul după ureche; trebuia să duceţi o viaţă de zei cinstiţi.

Dar o voce groasă şi plină zise blând:

— Hai, hai, nu pierdeţi nădejdea cu totul, ce dracu! toate au un leac.

Cela care intrase în coridorul galben şi negru, era un vizitiu cu nasul roşu, cu o gură mare, cu înfăţişarea unui beţiv blajin, din serviciul Companiei; el aducea nişte obiecte uitate în trăsura lui.

— Da, urmă el, vreau să vă scot din încurcătură. Ştiţi voi ce-am găsit eu chiar acum pe pernele trăsurii mele? Uitaţi-vă, — acestea! Iluziile unei biete fete, fragedă ca o floare şi frumoasă ca o păsărică. Ea se urcase în trăsura mea, foarte veselă, cu un băiat frumos; el o ţinea cuprinsă de mijloc; dar când s'a dat jos din trăsură plângea. Iluziile, care te fac să crezi toate minciunile, care te fac să vezi stele când cerul e acoperit de nori, să vezi trandafiri pe zăpadă, poftim, luaţi-le, vi le dăruesc! Dăruiţi-le şi voi oamenilor, umpleţi cu dânsele ochii, inimile şi capetele lor; şi, pe cinstea mea, întreaga rasă a muritorilor imbecili vă va înconjura de respect şi adoraţie, pe tine, Amor, ca şi cum tu, niciodată nu te-ai fi tăvălit în înşălăciune şi desfrâu; şi pe tine, Frumuseţă, ca şi cum tu niciodată — înger neştiutor de camere separate, fără pantalonaşi, cu pulpa goală şi strălucitoare de-asupra jartierei—n'ai fi făcut, cu vârful piciorului tău, să zboare pălăria unui provincial uluit!

Trad. de GH. D. HARALAMB

Cugetări inedite ale lui Oscar Wilde

Cu ocazia aniversării morţii lui Oscar Wilde, librăria André Delpeuch va publica un volum de inedite ale poetului, sub titlul: „Clamavi ad te". Din „Pensées" — „Les Nouvelles littéraires" publică cele ce urmează:

DESPRE SOCIETATE

Sunt trei feluri de despoţi. Este despotul care tiranizează corpul, despotul care tiranizează sufletul, despotul care tiranizează sufletul şi corpul, deodată. Cel dintâi se numeşte: Prinţ. Cel de-al doilea se numeşte: Papă. Cel de-al treilea se numeşte: Popor.

Lumea a fost făcută de cei nebuni, pentrucă în ea să trăiască înţelepţii.

O hartă a lumii care nu va cuprinde Utopia, nu va fi demnă de privit.

Omul nici odată nu pune prea mare grijă în alegerea duşmanilor.

Când o femeie se recăsătoreşte, o face din cauză că-şi urăşte soţul dintâi. Când un bărbat se recăsătoreşte înseamnă că-şi adora prima soţie.

Neajunsurile şi războiul sunt rezultatele unei societăţi bazate pe capital.

DESPRE VIAŢA

Tot geniul l'am pus în viaţă. In operele mele n'am pus decât numai talent.

Adevărul este foarte rar curat şi nici odată simplu.

In zilele noastre, oamenii cunosc preţul totului şi valoarea nimicului.

Ca să-ţi regăseşti tinereţea, n'ai decât să-i începi nebuniile.

Tinerii vor să fie credincioşi şi nu sunt; bătrânii vor să fie necredincioşi şi nu pot.

DESPRE AMOR

Săracii, cari se iubesc, sunt bogaţi.

....Noi, femeile, nu ne cunoaştem nici odată amanţii, decât numai când ne părăsesc.

Orice amor este teribil. Orice amor este o tragedie.

PENTRU CEI TINERI

A fi prematur, înseamnă a fi perfect.

Condiţiunea perfecţiunii este lenea; ţinta perfecţiunii: tinereţea.

Numai marii maeştri ai stilului au reuşit să fie obscuri.

DESPRE ARTA

Puritanismul nu este nici odată mai ofensiv şi mai destructiv, decât în materie de Artă.

Opiniunea bătrânilor, în materie de artă, n'are nici o valoare.

Opera de artă trebue să domine pe spectator. Spectatorul nu trebuie să domine Arta.

Nici un editor nu trebuie să-şi exprime părerea asupra lucrărilor editate. Treaba aceasta trebuie lăsată întreagă pe seama criticului literar.

Dacă opera mea place unui număr de oameni, cât de mic, sunt bucuros. Dacă nu-i place, nu mă supăr de loc. Cât despre mulţime: nici odată nu m'am gândit să fiu un romancier popular. E prea uşor.

Girandoux şi pastişul

D. Girandoux scrie în „Nouvelle Revue Française":

„In timpul săptămânii care urmează morţii unui scriitor pe care-l iubesc, gândesc, văd, scriu fără să vreau în felul lui. Am maniile lui de stil, aproape scrierea lui. Asta decurge din faptul că reuşesc însfârşit, dar numai pentru câteva zile, să-l înţeleg. N'aş fi putut să pastişez pe la Bruyère, Racine, decât în cele opt zile următoare morţii lor. Asta mai provine şi din faptul că agitaţia pe care a dat-o vieţii găseşte, în lipsa celui mort, receptorul în fiinţa care-i este mai sensibilă, — astăzi în mine.

Am de asemenea impresia că instrumente minunate, încă ascuţite şi strălucitoare, se găsesc deodată fără stăpân şi le încerc din pietate, înaintea repedei lor ruginiri".

Numai opt zile de doliu? Ar fi moartea pastişului!

A apărut
„Lectura" No. 45
M. ARTZIBAŞEW
Autorul lui „SANIN" şi al „NUSEI"
Procurorul
în româneşte: de R. CLEMENTE
Scrierea completă — La chioşcari şi librari

O confruntare

— DIN CARNETUL UNEI DOCTORESE —

Un zbârnâit de motor, aproape, pe şosea...

Câteva gâşte dealungul drumului, cu ţipete de alarmă. In urma lor rămâne ninsoare molatecă de fulgi. Şi 'n aceeaş clipă, un automobil subţirel şi cenuşiu, cu bot ascuţit de oţel, se opreşte în faţa porţii.

Procurorul m'a vestit la telefon, de cu noapte, că vine să mă ia pentru o autopsie şi că e foarte grăbit. — Procurorul e totdeauna grăbit.

E inalt şi voinic, tăiat în linii precise şi 'n unghiuri drepte. Cucoanele din oraş au hotărît că e cel mai frumos bărbat de prin partea locului. Are o figură regulată, ochi întunecaţi în care se aprind şi se sting ace viclene de lumină şi o barbă impozantă, dreptunghiulară, uşor bu:lită şi cu reflexe arămii. Suntem în relaţii de serviciu foarte cordiale. Dar, cu toate că slujba ne apropie mereu şi ne poartă împreună pe drumuri desfundate de ploi ori poleite cu soare, prin case peste care a trecut vântul negru al omorului şi unde ochii morţilor ne prind în aceaş privire tulbure şi fixă, — între noi nu se poate lega nici un fel de prietenie. Şi asta numai din pricină că procurorul poartă mustăţile lungi, ridicate vertical de-o parte şi de alta a nasului şi întoarse asupra lor, ca doi covrigei de zahăr ars. Când se supără, mustăţile acestea se zburlesc, îşi desfac rotogoalele simetrice şi fac pe stăpânul lor să samene cu un pisoi negru în defensivă. Iar când procurorul e vesel, se ridică una mai sus decât cealaltă şi iau forme deosebite. — ca ale împăratului din poveste care râdea cu o mustaţă şi plângea cu cealaltă.

Pornim împreună. Automobilul sparge vântul potrivnic. Procurorul, cu gulerul blăniţei ridicat, cu căciula brumărie îndesată până pe ochi, îmi explică ceva. N'aud nimic. Pe la urechi îmi vâjâie pânza rece şi subţire a vântului de toamnă. Oamenii şi căruţele pe lângă care trecem par înfipţi în drum, cu picioarele şi cu roatele încleiate în colbul vâscos muiat de roua nopţii, ca muştele prinse pe o fâşie de hârtie unsă cu clei.

In jurul nostru, dimineaţa de toamnă colorată violent clatină văluri fluide de aur vechi.

Intrăm în sat, în mers potolit. Şoseaua pare ostenită de alergătură.

Satul, pe-un clin de deal, e împărţit în două: deoparte, spre vale, ungurii cu bisericuţa lor de lemn afumată şi strâmbă, de cealaltă moldovenii, cu biserica nouă de pe culme, albă şi sveltă ca un crin de toamnă.

Casele se gătesc de iarnă. Acoperişurile negre se cârpesc cu paie proaspete şi cu şindrilă nouă. Pe pereţii coşcoviţi de soare, lipitura udă înseamnă linii încâlcite — uneori litere bizare, alteori contururi cunoscute de hărţi.

După o noapte cu argint gros de brumă care mai stăruie încă la umbră, copacii şi-au răsturnat la picioare, dintr'odată, cununile roşii. Sub ei, copiii se joacă stârnind cu picioarele goale, delaolaltă, frunziş umed şi colb. Intr'o ogradă, un zarzăr rotund îşi ţine pe crengi toată frunza galbenă, — ca un coş încărcat cu lămâi. Nucii îşi păstrează ici şi colo palme negre şi uscate, să aibă în ce suna vântul Şi la o răscruce, deasupra unei fântâni părăsite, un stejar tânăr stă împotriva vântului, arămiu şi drept, fără să scape o frunză, vuind furios şi zbătându-se pe loc, parcă se bate cu un vrăşmaş nevăzut.

Pe la porţi ne întâmpină femei cu părul zburlit sub broboade, copii desculţi şi somnoroşi în cămăşi lungi şi slobode. O fetişoară bălaie, strânsă în catrinţă prea lungă şi cu polcuţă roşie de târg, se înfige îndrăzneaţă în marginea drumului şi-mi aruncă un ascuţit şi familiar „săru' mâna".

Intrebăm pe un băetan cu căciula cât el unde se află mortul de asară. Băiatul se uită speriat cu ochii albicioşi, parcă nu înţelege. Intr'un târziu se dumireşte şi întinde, într'o direcţie vagă, mâna neagră cu degete răsfirate.

— Poi, tot acolo unde-o căzut, la moş Panaite. O luaţi pe huditā la stânga şi pe urmă faceţi la dreapta.

— Dar după ce cunoaştem noi pe moş Panaite al tău, flăcăule ?

Băiatul clipeşte din ochi, să-şi aducă aminte :

— Poi, are-o babă chioară ş'un câne şchiop...

Pornim spre moş Panaite cel cu baba chioară şi cu cânele şchiop. Pe hudiţa din stânga, îngustă şi plină de gropi, găinile şi purceii gospodarilor ne primesc cu protestări discrete. In capătul ulicioarei din dreapta stau într'o poartă o grămadă de babe, — unguroance cu obrazuri tăbăcite şi crestate, cu ochi răi, cu colaci de lemn pe sub broboadele de pânză groasă. La apropierea noastră se risipesc şi se mistue ca 'n pământ. Numai o femee, o moldovancă, rămâne aşezată pe marginea drumului, lângă podeţ, cu picioarele în şanţ, cu mâinile subsuoară, cu ochii plecaţi. Am trecut pe lângă ea ; n'a ridicat ochii din pământ. Aripa maşinei a atins-o din treacăt ; nu s'a dat la o parte. De sub barizul negru, tras pe frunte, i-am văzut doar bărbia tânără şi plină, puţin adusă în sus.

Maşina s'a oprit cu botul în poarta gospodarului. Un câne şchiop şi iăţos, cu ochii roşii, a sărit lătrând urât, când prea subţire, când prea gros. O babă îmbodolită ca la Crăciun, c'un ochiu închis, a ieşit din casă, a luat cânele de ceafă şi l-a tras, luptându-se cu el în parte, într'o săliţă. Un moşneag rumen, neted la obraz ca un flăcău, a deschis larg poarta de nuele.

— La dumneata e mortul ?

— La mine, sărut-mâna. I-o fost dat să moară la uşa mea, ca un câne, Dumnezeu ştie ce păcate o avut...

Ne-am coborît. Moşneagul a luat-o înainte prin ograda plină de paie ca să ne arate, printre stoguri zburlite de strujeni, drumul către şură.

Sub şopronul deschis ne aşteaptă agentul sanitar şi Iordache, jandarmul. Lângă ei, întins pe o scândură săltată de la pământ pe doi butuci, sub o pătură veche de lână, odihneşte un trup omenesc lung şi subţire. La capul lui, o grămăgioară de ceară topită arată că acolo, înfipte în lutul bătătorit, au ars peste noapte lumânările priveghiului.

Mai la o parte, în umbră, pe o vatră de lut, arde foc pâriitor de găteje sub un ceaunaş pe pirostii înalte. Alături, o mesuţă joasă şi o strachină acoperită c'o sită. Un pui pestriţ, cu gâtul gol de mărgean transparent în bătaia focului, s'a suit şi ciuguleşte din făina risipită, ciocănind mărunţel şi des în lemnul mesii.

— Hâş, cobae !

Iordache alungă puiul, pe urmă, placid, îşi reia poziţia respectuoasă în faţa autorităţii.

Procurorul şi-a desbrăcat blăniţa şi a înlocuit căciula cu o caschetă pe care o ţine sub braţ. E în elegant costum de sport, cu mănuşele pe mână.

— Unde-i şeful de post ?

Iordache răspunde, ţapăn la trup, dar moale şi fără grabă la vorbă :

— *Apoi*, nu-i..... că zicea că veniţi după masă. Acu-i la Miclăuşeni, că are o cercetare pentru o scroafă cu purcei care zicea c'o intrat la bostanii cumătru-său ş'o împuşcat-o.

— Cine-a intrat ?

— Scroafa.

— Şi cine a împuşcat-o ?

— Cumătru-său, că zicea c'o băgat-o înadins... .

Musteţile procurorului au pornit una în sus, spre ochi, cealaltă într'o parte, spre ureche.

— Bine, lasă... Acum trebue să facem autopsia. Unde-i ucigaşul ?

— E la secţie.

— Du-te şi adu-l aici pentru confruntare. Repegior...

Pe urmă, întorcându-se spre lumină, rosteşte cu intenţie, mai mult pentru mine decât pentru şofeur :

— **Alfons**, să fii gata. Nu stăm mult.

„Alfons" stă pe scara automobilului şi fumează, impasibil, din lulea. E prizărit şi vânăt de slab, are obrazul cât pumnul, trăsături neprecise şi ochi vicioşi şi aroganţi.

Mi-am îmbrăcat halatul şi mănuşile de cauciuc. Procurorul s'a aşezat pe un scăunaş cu trei picioare şi. după ce a căutat zadarnic un loc potrivit să-şi pue şapca, şi-a îmbrăcat cu ea genunchiul drept. Pe urmă a scos din buzunar un carneţel cochet de piele şi un creionaş de argint.

Agentul sanitar, — cu părul şi cu faţa ieşite de soare, cu un fel de gravitate deplasată în fiecare mişcare a mânilor prea mari pentru trupul subţiratec, — se agită fără rost în jurul meu. A dat acum la o parte pătura cenuşie.

De sub ea, s'a arătat chipul de cridă al unui om tânăr, cu fruntea înaltă, cu nasul drept, cu gura întredeschisă şi neagră de sânge. Pe obraji, barba crescută peste noapte pune umbre albăstrii. Şi la colţul ochiului închis, o picătură sleită de ceară pare o lacrimă îngheţată.

In fundul şurei, la vatra de lut, baba cea chioară ia cu lingura sare dintr'un hârb şi pune în ceaunul pentru mămăligă...

* * *

— Cuţit cu două tăiuşuri... evident. Desigur, baionetă... Intre omoplaţi. Teribilă lovitură ! Putea să ucidă un bou. Cine-a dat, a dat cu sete... S'au găsit urme de sânge dela fântână până aici ? Curios. O lovitura ca asta omoară pe loc.

Ce viaţă tenace au unii... E drept, omul avea conformaţie excepţională. Ce pectorali ! Şi totuşi, subţire 'n mijloc ca o fată... Ce să mai scriu ? Nimic ? **Tant mieux.** Sunt grăbit. Imi trimeţi mata raportul prin poştă...

Agentul sanitar închide trusa şi acopere cadavrul. Mirosul de formol ne înţeapă ochii. Procurorul îmi fâlfâie sub nas o batistă trandafirie şi parfumată, de mătase. Baba îmi aduce din ceaunul de pe foc o cănuţă cu apă fierbinte, sărată şi cu o uşoară spumă de făină pe deasupra.

In uşă se arată Iordache însoţit de un om scund şi îngust în umeri, fără căciulă, cu obrazul negru şi cu ochii vineţi ca două porumbrele. In urma lor se iveşte, călcând legănat, şi moş Panaite.

Iordache, jovial, face prezentările.

— Iacă, măi Mihai, dumnealui îi domnu procuror de la Roman. Şi omu' ista domnule procuror, îi Mihai Cireş, care zice oamenii ç'o ucis pe Niculiţă Bungu. Da' el zice că nu-i adevărat. O avut ei amândoi un proces... ş'o mai avut ş'o daravelă pentru fimee...

Omul s'a sprijinit de un stâlp. Se uită în pământ şi oftează.

Procurorul îl măsoară, făcând ochii mici. Parcă se uită la el printr'o lunetă. Apoi se 'ntoarce spre mine şi rosteşte în franţuzeşte, cam pe vârful limbei :

— **Je parie que ce n'est pas un assasin... Je m'y connais, moi !**

Procurorul are mania concluziilor premature şi definitive, mai ales când e grăbit.

Pe urmă întreabă, grav dar fără asprime.

— Cum te chiamă ?

Omul răsuceşte între mâni o căciulă imaginară. Inghite un nod amar şi-şi saltă sumanul pe-un umăr.

— Mă chiamă Mihai Cireş. Is gospodar...

— Cunoşti pe ucis ?

— Il cunosc. E din Unguri. M'am giudecat cu el pentru o bucată de pământ. Mi-o luat-o cu hapca. O giurat strâmb, şi el, şi ungurii lui...

— Şi altceva n'ai mai avut cu el ?

Omul se codeşte, pe urmă răspunde, în silă :

— Apoi, nimica... L-am prins odată, la vreme de noapte, pe la poarta mea. Eu mă 'ntorceam de la ogor... Ne-am împuns cu vorba şi cu ţăpoaiele... Da'altă n'o fost nimica...

— Şi eri, ce-ai făcut ?

— Eri am fost la lemne, domnule procuror. M'am întors noaptea. Nevasta se culcase. N'am ştiut nimica... Şi pe la miezu' nopţii vine domnul şef şi mă scoală şi-mi spune că 'n desară l-am ucis pe Niculiţă la fântână. Da' eu în desară eram pe luncă, poate să spue şi pădurarul... Numai nimenea nu mă crede. S'o adunat toţi ungurii ş'o început să strige cum că eu is ucigaşul. Şi domnu' şef face cu ochiul şi se răsteşte la mine şi zice cum zic ei...

Omul icneşte şi-şi freacă obrajii cu palmele aspre. Pe urmă adaogă mai încet.

— Nici femeea nu mă crede...

Procurorul îşi schimbă greutatea trupului de pe un picior pe altul cu nerăbdare. Se apropie de cadavru, întinde mâna, — dar se răzgândeşte :

— Domnule agent, descopere-l dumneata...... Uite-te la el, Neculai Cireş. Il cunoşti ?

Prin pleoapele transparente, ochii mortului se străvăd, cu luminele în relief, vinete. Se uită ţintă în sus, cu nepăsare.

Acuzatul se pleacă deasupra cadavrului, fără să se tulbure.

— Il cunosc, cum nu... E Niculiţă Bungu. Dumnezeu să-l ierte păcatele. M'o calicit şi m'o ruşinat. Da' nu l'am ucis eu...

Peste chipul de piatră s'a lăsat iarăşi învelitoarea mohorâtă.

— Bine, Neculai Cireş, o să vedem noi... Acuma, avem ceva de vorbit cu moşu Panaite.

Moşneagul se uita la noi cu ochi mici şi neastâmpăraţi.

— Poate că vreţi să ştiţi dumneavoastră, domnule procuror şi duduiţă dragă, cum s'o tâmplat cu mortul ? Apoi, iaca: asară, după ce-am închis vitele, m'am pus să mestec mămăliga—că baba-i bicisnică şi nu poate. Ş'am auzit atunci cum lătra câinele ca la urs. Era întuneric şi nu se vedea nimica. Da' s'auzeau gemete în drum. Baba, surdă, zicea că nu s'aude, c'aşa mi se năzare mie. Pe urmă, am eşit în drum, ş'am găsit lângă portiţă, cu faţa la pământ, pe băetanu'ista. Mai sufla...Baba zicea să-l las acolo, să nu pat ceva. Da' pe mine nu m'o lăsat inima. M'am stropşit la babă şi l-am adus amândoi sub şopron. Era vânăt şi icnea, şi la colţurile gurii îi tremurau două aţişoare de sânge... M'am dus fuga la secţie şi la **fermelie.** Da' când m'am întors cu domnu' şef şi cu domnu' agent, creştinu murise. Baba mea-i ţinea lumânarea: şi tremura şi se 'nchina...

Agentul încuviinţează cu capul şi cu mâinile. Iordache ascultă senin şi zâmbitor, ca şi cum ar asculta o poveste de haz. Mustaţa i se strânge deasupra gurii, mică şi aspră ca o perioară de dinţi.

— Şi mortul n'are pe nimeni ? Părinţi, rude ?

— N'are, că-i orfan. Are să-l eie ungurii să-l îngroape

— Nu-i însurat ?

Moşneagul se uită peste umăr la Mihai Cireş. Omul priveşte în foc şi parcă n'aude.

— Nu... S'ar fi însurat el, da n'avea nevoe. Că dacă se'nsura, avea o nevastă. Da' aşa, avea v'o şapte.....

Dinspre poartă vine încet femeea de pe marginea drumului. Vine, călcând ca prin somn. „Alfons" îi şopteşte ceva din treacăt, boţindu-şi chipul într'un râs obraznic şi cu înţeles. Femeea n'aude. O clipă îşi ridică ochii spre noi, dar nu ne vede: poate pentru că intră din lumina de afară, poate pentru că nu mai ştie să vadă. E tot aşa de albă ca mortul de sub învelitoare, şi are ochii verzi, cercuiţi cu dungi violete mai închise decât lumina lor. Scoate o mână de subţioară şi o întinde spre cadavru, cu frică şi par'că cu un fel de bucurie. Dar nu ridică pătura. Işi trage mâna îndărăt şi o pune sub cotul celeilalte.

Iordache îmi spune încet :

— Asta-i nevasta lui Mihai Cireş. Ii din Unguri, ca şi Niculiţă.... Iaca aşa face de dimineaţă. Degeaba o 'ntrebi că nu răspunde. O cercetat-o destul domnu' şef, da n'o putut scoate nimica dela dânsa. Dă din umeri şi clatină din cap, că adică nu ştie, n'o văzut. Şi nici nu plânge. Vine aşa până lângă mort şi pe urmă se duce şi s'aşează pe marginea **şuşălii...** Ce-o fi în sufletul ei, numai Dumnezeu ştie. Da' eu gândesc că tot n'o fost lucru curat cu dânsa şi cu Niculiţă şi că s'o smintit de inimă rea.

Iordache îşi isprăveşte vorba cu un zâmbet blajin. Pe urmă se trage liniştit către vatră şi aprinde dela cărbuni o ţigare groasă, galbenă şi cu ghionturi. Dar îşi aduce aminte că se află în faţa unor măriri şi o stânge între arătător şi degetul cel mare.

Mihai Cireş s'a întors spre femee. Ceva din roşaţa focului îi stărue în ochi. Se apropie şi întreabă apăsat:

— Ce cauţi aici, femee ?

Femeea tresare şi ridică cotul în dreptul obrazului, ca şi cum s'ar feri de o lovitură. Omul vorbeşte, domolit:

— Du-te acasă, femee... Du-te şi caută de copii şi de vite. Că mult n'o trece şi m'oi întoarce şi eu....

Femeea stă ca de piatră. Omul rămâne alături de ea, umăr la umăr. Amândoi par'că vin de departe, dela drum lung, osteniţi şi fără să priceapă ce se întâmplă cu ei. Aceiaşi negură le îngreuie privirile tulburi.

In fundul şurii, lângă vatră, moşneagul mestecă mămăliga peste care baba presară ploaie aurie de făină. Din drum se aude svon înăbuşit de glasuri. Dulăul mârâe întărâtat în săliţă. Un copil desculţ, mânjit de poamă neagră până la urechi, se apropie pe furiş de automobil şi apasă para de gumă la urechea domnului Alfons care dormita, placid, cu luleaua stinsă în colţul gurii.

La sunetul trompei, un gânsac vânăt porneşte din umbra unui stog, ca tras de aţă, cu pliscul galben paralel cu pământul, cu ochii albaştrii cercuiţi cu roşu, sâsâind prelung şi iritat spre un duşman invizibil.

OTILIA CAZIMIR

Nietzsche-muzicant

Dragostea şi interesul pasionat ale lui Nietzsche pentru muzică sunt în genere cunoscute. Insă rar cine cunoaşte compoziţiile proprii produse de filozoful german.

„La Renaissance d'Occident", într'un articol asupra cărţii lui Van-der-Borren despre Nietzsche de curând apărută, aduce următoarele informaţii:

Intre 18 şi 22 ani Nietzsche a scris „ Oratoriu de Crăciun" şi melodiile pentru poeziile lui Lenau, Chamisso etc. Până în ultimul timp aceste compoziţii n'au fost ştiute de nimeni.

Din iniţiativa revistei „Nietzsche-Archiv" din Weimar, d. Gheorghe Heller a publicat şapte romanţe alese, care ne permit să judecăm talentul muzical al lui Nietzsche.

„Ar fi interesant, — spune „La Renaissance d'Occident", — care fracţiune din aceste cântece aparţine şi d-lui Heller care le-a editat cu menţiunea: „Prelucrate pentru execuţie" ?... In loc de îndoială însă, e bine să fim mai încrezători şi să admitem că Heller n'a contribuit aci de cât prin fixarea tempo-ului şi a nuanţării, care n'au fost date de poetul compozitor şi filozof".

„Aşa cum se prezintă aceste bucăţi muzicale, ele arată o formă îndrăzneaţă şi liberă ; o armonie desăvârşită între sentiment şi muzică ; sunt elegante, fine ; vin direct din spiritul omenesc şi subliniază şi luminează tot ceiace e imponderabil în poezie. Se poate spune că aceste bucăţi nu pierd din culoare, fiind puse alături de cântecele celor mai mari maiştri ai romantismului".

Din aceste cuvinte se înţelege că tocmai Schumann îi inspirase lui Nietzsche aceste cântece. Acum când compoziţiile lui Nietzsche sunt editate, ar fi bine să le auzim la vre-un concert şi la noi. Manifestările „secundare" ale marilor talente sunt câte odată comentarii preţioase la creaţiunile lor primordiale. Astfel desenurile minunate ale lui Victor Hugo ne explică multe trăsături din poezia lui.

Noapte

Cea dintâi rază de amurg acum s'a şters;
Ziua se sfârşeşte melancolic ca un vers,
Ca un vers şoptit de buze tăinuind un dor,
Ca un vers ce naşte 'n inimi veşnicul fior...

Ca o mamă, noaptea, tremurând şi suspinând,
Mă cuprinde dulce 'n braţe, mă leagănă blând.
Svon de şoapte, ca un foşnet, vine d'n grădini:
O poveste nesfârşită şi parfum de crini.

Luna, luna plină, luna albă, de cristal,
Pare 'n mâna veşniciei negre un pocal
Plin de vise, plin de farmec, plin, fără fund,
Urias, rotund...

Ca un pierdut într'o Saharā beau însetat
Ambroz'a ideală de argint curat,
Beau cu ochii, beau cu nările, cu buzele,
Ca ventuzele...

Noapte, noapte voluptoasă, eterat simbol,
Peisaj plin de culoare în eternul gol,
Ca şi tine trist de nesfârşirea relelor
Mă cufund în întunerec zâmbind stelelor.

Mă cufund în uitare, în peşteri de genuni,
Mă 'mbată nectarul vrăjit din plinele luni,
Răsuflul tău cald, stelele tale mă 'mbată...
Am fost... şi-am murit... odată ca niciodată...

LEON FERARU

Din poveştile lui Sam Joe

Mica Mary are un mare defect de care n'a putut fi încă dezbărată. E mincinoasă !... Mincinoasă, veţi zice, e cam exagerat !... In fine... îi place să inventeze fapte neadevărate, pe care le debitează apoi, cu mult calm, familiei.

De pildă, astăzi apare strigând :

— Mamă, mamă, este un tigru în grădină, — şi de spaimă se aruncă în braţele mamei.

— Ah, dragă Mary, ce-mi tot spui ?

— L-am văzut ! l-am văzut !

După o scurtă căutare mama descopere „tigrul" : o pisică a casei care se întindea leneş la soare.

— Ascultă Mary, — îi spune mama cu un ton sever, — să te duci în camera ta şi să ceri iertare lui Dumnezeu, că ai scornit iar minciuni.

Mary, cam supărată, se urcă în camera ei. Peste câteva minute scoboară ca vântul, triumfătoare.

— Ei Mary, ai cerut ertare bunului Dumnezeu ?

— Da, mamă, i-am explicat totul şi mi-a spus : „O mică Mary, nu te scuza, nu e nimic. Chiar eu m'aşi fi înşelat !"

Jubileul Bibliotecii lui Turghenev

La 21 Noembrie a avut loc la Sorbonna o şedinţă solemnă de sărbătorire a 50 ani de la întemeierea „Bibliotecii lui Turghenev".

Profesorul Aumant a deschis seria cuvântărilor printr'un discurs fin, caracterizând faptul colaborării lui Turghenev cu societatea franceză — ceiace a pregătit terenul ca Franţa să pătrundă în literatura lui Dostoevski şi Tolstoi.

N. Milucov a schiţat raporturile dintre Turghenev şi primul val al emigranţilor intelectuali ruşi, fugiţi la Paris din pricina ororilor ţarismului între 1860-70.

Apoi a urmat raportul Direcţiei Bibliotecii. In partea a doua a şedinţei d-ra Muromţeva, bătrâna refugiată, văduva primului preşedinte al Dumei Ruseşti (1906), şi-a citit memoriile despre Turghenev cu care a întreţinut cele mai amicale relaţii. D-ra Muromţeva a comunicat asistenţei că în sala serbării se află şi o nepoată a lui Turgheniev. Asistenţa se ridică în picioare şi făcu o caldă ovaţiune domnişoarei Viardot, care întruneşte două mari calităţi : o cântăreaţă neîntrecută şi nepoata acelei cântăreţe neîntrecute, care a luminat zilele solitare ale marelui scriitor.

ALMANACHUL

ZIARELOR

Adevărul şi Dimineaţa

PE ANUL 1926

Un volum de 200 pagini cu numeroase ilustraţii în text şi cu o copertă colorată.

Almanachul cuprinde: calendarul ortodox, catolic şi israelit; o bogată materie ştiinţifică; numeroase date statistice; viaţa economică; lucruri instructive; nuvele şi schiţe, semnate de d-nii: I. Teodorescu, Liviu Rebreanu, Victor Eftimiu, Alexis Nour, etc. etc., articole de astronomie şi medicină populară

Evenimentele anului 1925

Tabloul târgurilor din ţară, tariful poştal, etc.

ALMANACHUL ZIARELOR

„ADEVERUL" şi „DIMINEAŢA"

se află de vânzare la toţi depozitarii de ziare, costă 30 LEI şi nu trebue să lipsească din nici o casă

In Iaşii de altă dată

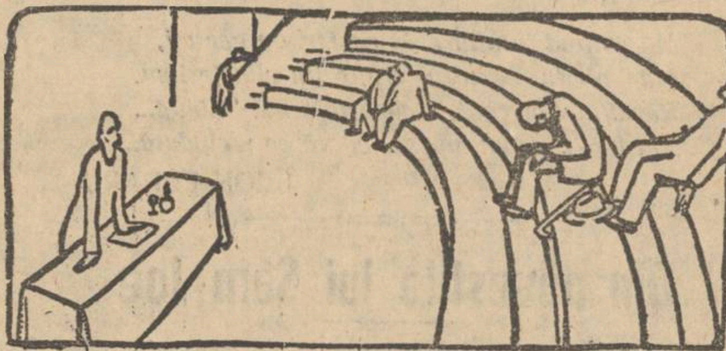
— AMINTIRILE UNUI DOCTOR —

Doctorul Sculy, fruntaşul chirurgiei din Moldova din acele vremuri, întrunia în el — ca mai toţi chirurgii mari — însuşiri extreme: şi contrarii: sânge rece, prezenţă de spirit, reflexivitate de o parte; iar de altă parte: impulsivitate şi violenţă.

Ca mai toţi chirurgii mari, era în stare să ocărască pe asistenţi şi studenţi cu expresiile cele mai triviale şi umilitoare, dar în acelaş timp să intre în foc pentru ei! Brutal şi violent în manifestaţiile lui exterioare faţă de cei care-l asistau, avea însă în acelaş timp un suflet înţelegător şi'o inimă de aur.

Bolnavii cu mijloace plăteau scump operaţiile, dar banii nu intrau în punga chirurgului, ci într'o casetă, de unde primeau ajutoare studenţii săraci, ca să-şi cumpere instrumentar şi mobilier, când absolveau facultatea şi se „stabileau". Sculy era grec de origine. La dânsul ştiinţa se armoniza desăvârşit cu arta. Amputaţiile şi bandajele lui erau operă de artă sculpturală. Dacă la cursurile teoretice din Universitate studenţii dormeau cum de altfel dorm şi azi, în schimb în sala de operaţii învăţau de la el procedeele moderne ale chirurgiei.

Intr'o zi ne aflam toţi — asistenţi de clinică şi studenţi — adunaţi în splendida sală de operaţie, în jurul mesei pe care zăcea o tânără bolnavă cufundată într'un adânc somn cloroformic. Unul din asistenţi ţinea pulsul femeii observând cu mare atenţiune pupila ochilor ei

Un curs universitar (teoretic)

spre a da alarma, când s'ar fi ivit semnele unui pericol din cauza anestezicului. Sculy făcuse tăietura artistică a abdomenului în tot lungul lui, intrând apoi cu ambele mâni în adânc, spre ovare, pe care trebuia să le extirpe. O linişte adâncă domnia şi pe când cu toţii urmăream mânile chirurgului care bâjbâiau în mijlocul măruntaelor femeii adormite spre a găsi organele bolnave, îl văzurăm oprindu-se brusc, întrerupt de deschiderea subită a uşii sălii în care ne aflam. Prin întredeschidere apăru capul feciorului de casă al chirurgului. Sculy îi făcu semn să intre — şi servitorul se apropie ţinând un plic în mână. Un student deschise, din ordinul maestrului, plicul — ţinându-i înaintea ochilor scrisoarea spre a o ceti. Maestrul roşi, părăsi femeia adormită, lăsând-o pe masă cu abdomenul deschis. Zise servitorului să-l urmeze şi imediat auzirăm venind din coridor sgomotul palmelor aplicate de chirurg pe obrajii servitorului. Plicul cu scrisoarea era dela d-na Sculy, soţia chirurgului, care se plângea soţului de obrăznicia servitorului care, chiar el, adusese scrisoarea. Palid de astă dată şi respirând greu, maestrul se înapoie, îşi spălă mânile în sublimat şi alcool, şi cu acelaş calm şi sânge rece ca la început, îşi continuă greaua operaţie în mijocul unei tăceri adânci. E interesant de notat că tânăra femee operată n'a murit, cu tot straniul intermezzo al operaţiei. S'a vindecat şi a ieşit din spital, lăsând în casetă sumele care aveau să facă atâta bine viitorilor medici.

* * *

Nu ştiu cine a spus că progresul medicinei şi chirurgiei se face peste mormane de cadavre. Intr'o zi într'un spital mare al unei ţări străine — nu e nevoie să spun numele — a fost internat un biet cârciumar greu bolnav. A fost examinat de asistenţi şi s'a pus diagnoza: **Cancer al rinichiului.** Diagnoza aceasta a fost pusă astfel, fiindcă prin palpaţiune s'a simţit în interiorul abdomenului unul din rinichi mărit şi dureros. După câteva zile am asistat şi eu la operaţie. Un chirurg ilustru, adevărat artist în meşteşugul lui, avea să extirpe rinichiul bolnav şi aveam deci ce învăţa cu acest prilej. Chirurgul făcu incizia, deschise abdomenul şi începu să caute tumoarea canceroasă fără s'o găsească! Asistentul lui îşi vârî atunci şi el mâna în abdomen şi după multe dibuiri o găsi înfine. Atunci chirurgul apucă cu pensa „tumoarea" crescută pe rinichiu şi o extirpă, dând'o unui alt asistent s'o examineze într'o sală vecină. M'am luat şi eu după acest asistent şi spre groaza noastră — constatarăm că ceeace a extirpat chirurgul ilustru nu era nici o tumoare ci un rinichiu hypertrofiat! Nici un cancer! Bietul cârciumar era alcoolic şi unul din rinichi îmbolnăvindu-se, atrofiindu-se, — celalt rinichiu, ca să supleeze lipsa de funcţiune a rinichiului bolnav îşi mărise volumul, se hypertrofiase! Era astfel pentru bolnav, o adevărată hypertrofie providenţială! Şi tocmai **pe acest rinichiu salvator,** ilustrul profesor chirurg îl luase drept o tumoare din cauza mărimii lui! Bolnavul a murit fireşte chiar în noaptea aceea! Chirurgul a doua zi continuă a fi acelaş om vesel, bine dispus şi opera mereu, mereu neobosit! Eu n'am dormit liniştit în noaptea care a urmat operaţia. Imi dau seama că n'am avut niciodată temperamentul de chirurg — deşi asistând la diferite intervenţii chirurgicale, n'am fost niciodată impresionat, ca alţi colegi ai mei, care au căzut jos leşinaţi, la prima operaţie chirurgicală la care asistau!

Pot tăia neemoţionat degetul incurabil al unui bolnav (şi am tăiat — de nevoe — multe în campania din 1916) şi totuşi nu pot privi la tăierea capului unui pui de găină! Totdeauna îmi întorc privirea mea instinctiv şi cu groază, de la spectacolul — atât de frequent pe străzile noastre — al decapitării diferitelor păsări pentru fericirea stomahurilor cetăţenilor!

* * *

Iaşii n'au avut niciodată — şi mi se pare că n'au nici acum — o morgă, care să aducă aminte cât de puţin măcar de Institutul Medico-legal din Bucureşti. Acum 25 de ani exista, în curtea spitalului Sft. Spiridon, o simplă cameră, în care se depuneau şi se făcea autopsia cadavrelor. Mi s'a povestit că într'o zi de iarnă medicul însărcinat cu facerea autopsiilor, urmat de studenţii doritori de a se instrui, se îndreptă solemn spre această cameră, unde pe o masă de marmoră albă zăcea, adus cu o seară înainte, cadavrul unui individ găsit mort pe stradă.

Servitorul autopsier, care ducea trusa cu instrumente de autopsie, deschise uşa şi când intrară înăuntru... uimire generală! Nici un cadavru! A fost avertizată poliţia, s'au făcut cercetări şi s'a aflat că individul care trebuia supus autopsiei, nu murise, ci fusese numai... beat mort! Se trezise în mijlocul nopţii şi o rupsese îngrozit la fugă!

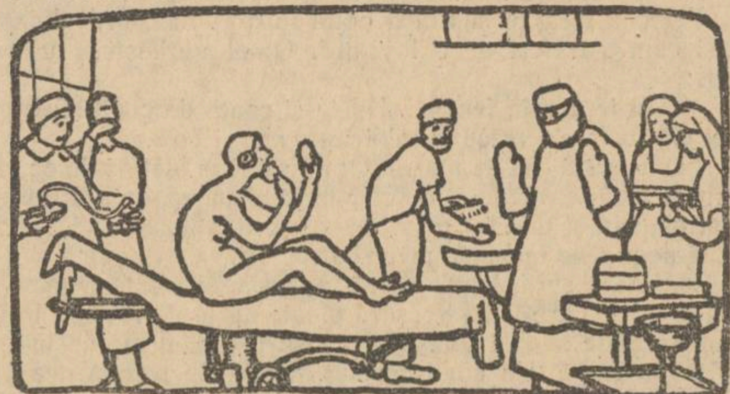
Imi închipui surpriza medicului şi a studenţilor dacă nenorocitul nu s'ar fi trezit din letargia lui alcoolică decât în clipa când scalpelul i-ar fi fost în gât, la începerea autopsiei! Studenţii ar fi fost aceia care ar fi rupt-o la fugă de astădată, tot asfel cum cu câtiva ani înainte, au luat-o la fugă în Paşcani, cetăţenii care duceau pe un biet evreu mort la groapă, şi care pe drum înainte de a ajunge la cimitir, înviase, întinzând braţele, surâzând spre cei ce-l duceau plângând să-l îngroape!

* * *

Mă gândesc ce luptă au trebuit să ducă atunci bietele studente, care se înscriau la medicină, până au învins prejudecăţile, convenienţele sociale, mojiciile şi grosolăniile colegilor lor! Pe lângă oroarea ce o inspiră oricui *sala de disecţie* cu cadavrele omeneşti înşirate pe mese, studentele mai erau expuse şi la zeflemelele, farsele indecente şi la bătaia de joc a colegilor lor.

Imi amintesc oroarea mea la început de a intra în această sală de disecţie! Două săptămâni i-am tot dat târcoale. Mă uitam pe fereastră la acele cadavre oribil mutilate de scalpelul studentilor şi-mi repetam desperat că niciodată nu voiu fi în stare să trăesc măcar o clipă într'o asemenea atmosferă. Din cauza însă a unui „numerus clausus" de atunci, nici o carieră liberă, intelectuală nu-mi iera deschisă, afară de medicină. Şi într'o zi, mi-am luat — nu de sigur în sens anatomic — inima în dinţi, şi am intrat apropiindu-mă de mesele pe care disecau ceilalţi studenţi, atingând cu groază braţul unui cadavru. Era întâia oară în viaţă când mâna mea atinse trupul unui mort. Probabil că o ereditate de mii de ani lăsase în sufletul meu oroarea de tot ce-i mort, sădind în mine mai bine iubirea de viaţă! Intr'o zi, disecând mâna unui cadavru de femee, pe când cu gândul eram la o tânără colegă, care diseca un cadavru de pe o masă vecină cu a mea, atinsei din întâmplare părul de pe capul cadavrului pe care-l disecam! Ca un fior îmi trecu prin tot corpul; mi s'a părut că tânăra femee moartă, pe care o disecam, se mişcase!

Am părăsit atunci imediat sala şi câte-va zile n'am mai dat pe acolo! Alţi colegi mi-au declarat că la începutul studiilor lor de disecţie le era cu neputinţă să mai mănânce carne. Li se părea că văd în bucate muşchii cadavrelor ce au disecat. Şi totuşi fetele acelea care urmau la medicină, atât de delicate — cu sensibilitatea lor atât de fină, —au suportat ororile cadaverice precum şi zeflemelele şi batjocura acelora, care în mod instinctiv simţeau că prin ele s'a ivit pentru ei un serios concurent pentru existenţă. Dar au triumfat! Şi astfel dintre studentele care pe aceea vreme au frequentat cursurile facultăţii din Iaşi, multe au avut mari succese în cariera lor, cum e cunoscuta doctoriţă d-na T. din Bucureşti şi d-na P. care e medic primar la spitalul Sf. Spiridon şi—dacă nu mă înşel—

Chirurgie modernă

prima femee profesoară la facultatea de medicină. Cât era de mare împotrivirea faţă de femeile care, la noi, luptau pentru intrarea lor în viaţa intelectuală, a dovedit-o faptul, —ce mi s'a povestit— că la concursul pentru catedra de clinică infantilă dela facultatea din Bucureşti, care s'a ţinut la Iaşi, se prezentase pe lângă d-rii Manicatide, Schachman, Tomescu şi Marinescu, şi o **doctoriţă** (d-na dr. Turbure). Comisiunea a respins-o însă dela concurs, fiindcă fiecare candidat pentru catedra de boli de copii, trebuia după lege, între altele, să fi satisfăcut legea recrutării, şi d-na dr. Turbure nu satisfăcuse această cerinţă a regulamentului!

DR. YGREC

Anecdote evreeşti

Intre doi misiţi golani:

— N'ai să mă crezi când am să-ţi spun ce am văzut la bancherul Solomonovici.

— Ce?

— Acum, vara, în Iulie, când noi ne topim de căldură pe stradă, el şade în cabinet la rece, cu ventilatoare electrice, cu maşini frigorifere, şi nu scoate limba, nu găfâie ca noi şi cânii...

— Mare lucru! Peste patru luni tu ai să stai la rece şi el la căldură...

* * *

Un negustor şi-a măritat fata după un golan, care promitea totuşi să devină, însurat, un comerciant solid. Ca zestre socrul îi dădu marfă: făină şi giulgiuri pentru morţi. Calculul îi fu simplu: dacă clientela ginerelui trăeşte bine, — ea are nevoie de făină pentru pâine. Dacă moare — are nevoie de giulgiuri. In ambele cazuri negoţul tânărului trebuia să progreseze.

Trecură şase luni şi socrul veni la ginere să vadă cum îi merge cu negoţul. Dar în prăvălie văzu că făina rămăsese nevândută, se strica, iar giulgiurile putrezeau.

— Cum de n'ai făcut nici o treabă în atâta timp? Doar tot omul sau moare sau trăeşte; şi viaţa ca şi moartea lui trebuiau să-ţi dea câştig.

— Da, tată-socru, aşa credeam şi eu. Dar în târguşorul nostru oamenii nici nu mor, nici nu trăesc — rămân mereu în agonie....

D'n lumea cinematografică

Apusul unei stele de cinema

Regina neîncoronată a lumii cinematografice, Mary Pickford, n'a avut nici o singură rivală până la un oarecare timp. Frumuseţea ei, talentul şi căsătoria cu un artist atât de talentat, bogat şi fabricant de filme, un om foarte energic: Duglas Fairbanks (care a creiat filmul „Hoţul din Bagdad"), — toate acestea au contribuit mult la succesele şi la gloria „incomparabilei" Mary Pickford. Reputaţia ei s'a menţinut câtiva ani la o înălţime inaccesibilă altor stele de cinema. In centrul cinematografic al Americei, în fantasticul Holymood, nici o artistă nu îndráznea să-i smulgă prioritatea.

Plină de tact, Mary Pickford n'a jignit pe nimeni şi era iubită — lucru rar în lumea artistică, invidioasă, plină de intrigi şi de ambiţii mărunte. Reputaţia lui Mary în publicul spectator nu se clătina. Incercările unor antreprenori de a compune filme cu mai multe „Mary Pickford" false, i-au mărit numai popularitatea. Secretul succeselor sale se ascundeau în figura ei, în stângăcia-i fermecătoare de fată modestă, în buclele-i blonde, etc. Şi când antreprenorii au reuşit să-i descifreze secretul, ei au găsit undeva în Anglia o fată, Milly Winter, care semăna leit cu Pickford, şi au adus-o în America. Dar şi această încercare n'a avut succes. Publicul refuza să vadă filmele cu Winter.

Pierzând mult cu vre-o zece filme jucate de Milly antreprenorii au reexpediat-o în Anglia, unde Winter se află şi acum dar nu joacă nicăeri. Publicul rămase deci credincios răsfăţatei sale. Insă dragostea poporului e trecătoare şi sfârşitul carierei pentru steaua cinematografului — a sunat. Treptat, simpatiile maselor americane fură cucerite de nişte forţe nouă, mai tinere: de poloneza Pola Negri şi de engleza Gloria Swanson. Dar Mary Pickford nu vru să se dea bătută. Se decise să-şi părăsească genul „fetelor naive", adolescente. Trecu la rolurile dramatice de „leoaice" ale scenei. Astfel creiè filmul spaniol „Razita", care însă nu avu decât un slab succes. Jurnalele americane emiseră o sentinţă:

— S'o vezi pe Mary Pickford în rolurile Polei Negri E tot atât de ridicol ca şi când l-ai vedea pe preşedintele Coolidge în rolul de footballist profesionist. (Se ştie că Coolidge e un sportsman foarte prost).

Totuşi Mary Pickford continuă lupta şi începu să joace în filme istorice, iarăşi fără succes. Disperată, se întoarse la genul „fetelor naive", însă massele pierdură orice gust pentru asemenea producţie, cerând mereu eroine cel puţin demonice.... Şi astfel apusul gloriei lui Mary Pickford fu definitiv.

* * *

Osip Runici

După ce primele filme româneşti (mai ales „Visul unei nopţi de vară"), s'au făcut cunoscute în străinătate, celebrul Osip Runici care stă astăzi în fruntea cino-concernului „Haritonov-Leonardo Runici-Film" din Berlin, şi-a anunţat sosirea în România. In Rusia dinaintea războiului Runici a fost unul dintre artiştii de frunte ai Teatrului Dramatic din Moscova; apoi a jucat cu mare succes în Teatrul de Artă. Cariera cinematografică Runici şi-a început-o la Moscova (1911) în cino-fabrica lui Hanjoncov. O serie lungă de cino-drame ruseşti cu Runici în rolurile titulare au avut un imens succes: „Cântecul dragostei triumfătoare", „Suflete înrudite", „Aripi frânte", etc. Pe urmă Runici a trecut la cino-fabrica lui Haritonov. Dar în acelaş timp n'a părăsit nici Teatrul Dramatic, dovedind asftel că se poate juca unitar şi perfect pentru cinema şi pentru teatru. Tipurile redate de Runici au fost pe ecran cât şi pe scenă, mute sau vorbitoare, ţesute din umbrele fotografiei, sau cuprinse de luminile rampei. Cel mai bine joacă Runici tipurile negative: oamenii vicioşi. El nu se teme de impresia produsă asupra spectatorului de tipurile „rele" de pe scenă sau de pe ecran. El are îndrăzneala să arate toată profunziunea simţurilor execrabile ale unui criminal, şi prin această îndrăzneală devine natural, omenesc, şi-şi cucereşte simpatiile publicului de pretutindeni.

Din 1918 activitatea particulară cinematografică devenind imposibilă în Rusia, Runici pleacă în Italia — unde ocupă primul loc la cino-fabrica Ambrosio din Torino. In 1920 însă arta cinematografică italiană se opri în desvolatrea ei şi decăzu chiar. Atunci Runici trecu în Germania, unde cinematografia mergea pe drumul celor mai strălucite progrese. Cel dintâiu film german cu Runici fu „Dubrovschi" (După romanul lui Puşchin). De atunci numele lui Runici s'a impus în cinematografia mondială. Invitaţiile Americanilor erau respinse de dânsul. Insă acuma a acceptat să joace într'un film american.

Centenarul „Decembriştilor"

La 24 Decembrie se va sărbători la Petersburg jubileul de 100 ani de la prima revoluţie rusească a „Decembriştilor". Se ştie în ce constă acest eveniment: ideile revoluţiei franceze din 1789, legate de mişcarea intelectuală şi social-revoluţionară pornită în timpul Ecaterinei II de Novicov şi Radiscev, îşi dădură în 35 ani roadele. Un mare grup de ofiţeri, intelectuali, scriitori, în frunte cu conţi şi prinţi democraţi, profită în Decembrie 1825 de moartea ţarului Alexandru I (al cărui monument s'a desfiinţat în 1918 la Chişinău), de abdicarea fratelui acestuia, Constantin, şi de secretul în care fusese ţinut dreptul de moştenire la tron, trecut la al treilea frate al ţarului, Nicolae. Zăpăceala de atunci în rândurile armatei a permis acestui grup de visători şi de idealişti revoluţionari, să producă dezordini de stradă şi să urmărească introducerea constituţiei, limitându-se prerogativele monarhului, pe baza reformelor făcute de „absolutismul luminat" al lui Alexandru I. Mişcarea a fost înăbuşită în sânge. Armata rămăsese de partea lui Nicolae I. Dintre „Decembrişti" 5 au fost spânzuraţi (Râleev, Cahovschi, Bestujev, Pletnev şi Muraviev), 67 trimişi la ocnă şi 138 deportaţi în Siberia. Soldaţii cari au luat parte la mişcare, au fost trimişi în „batalioanele disciplinare" din Asia. Insă pentru toată viaţa politică, intelectuală şi literară ulterioară a Rusiei, icoana „decembriştilor", idealurile şi suferinţele lor au alimentat mişcarea liberatoare, literară şi revoluţionară, până la a doua revoluţie, adică până la 1905, care a dat Rusiei Duma şi a mărginit oarecum autocraismul ţarist.

Dictatorii Rusiei actuale pregătesc mari serbări jubiliare. S'au găsit o mulţime de documente inedite asupra lui „24 Decembrie". S'a găsit şi proectul dezrobirii ţăranilor înaintat ţarului Alexandru I de „decembristul" Iacuşchin. S'a păstrat rezoluţia scrisă cu mâna proprie a împăratului pe acest document: — „N'a venit încă timpul", din care se vede că Alexandru I se interesa de această problemă. Aceste acte şi cele adunate de Academia Rusă, vor forma o întreagă expoziţie jubilară. Muzeul Revoluţiei a şi expus actele pe care le posedă. Expoziţia generală însă va avea loc în fostul „Palat de Iarnă" al Ţarilor, în trei saloane mari. S'au adunat relicvele aproape ale tuturor „decembriştilor" şi familiilor lor. Bătrâna nepoată a decembristului Bestujev-Runin, a cărei moşie fusese expropriată, însă care, din dorinţa ţăranilor şi a sovietului local, fusese lăsată să stea într'o căsuţă de lângă fostul ei conac, a primit acuma autorizaţia să rămână pe loc, făcând excepţie la decretul prin care foştii proprietari şi familiile lor, n'au voie să locuiască în ocoalele rurale unde au avut moşii. Societatea „Petersburgul Vechiu" a început să fixeze plăci comemorative pe casele în care au locuit „decembriştii" sau au ţinut întruniri...

Jubileul promite să aducă mult material nou pentru cunoaşterea vieţii literare şi politice ruseşti, cu care vom căuta să-i ţinem în curent pe cititorii noştri.

Copiii şi tineretul găsesc o lectură cu adevărat plăcută şi instructivă precum şi o bogăţie de imagini, în excelenta revistă

DIMINEAŢA COPIILOR

De vânzare la depozitari, chioşcuri şi librării
UN EXEMPLAR 4 LEI

Centurile Reductive
MAILLOT
un triumf în arta corsetului
dau o siluetă sveltă şi un contur de o perfectă eleganţă. Fără exerciţii obositoare, fără medicamente vătămătoare şi privaţiuni inutile.
Specialitate în centuri de sarcină, medicale şi Soutiens-Gorges
D-na UNGAR
Str. Şelari 16, Bucureşti, Telefon 61/5

REDOBÂNDEŞTE-ŢI PUTERILE

Dacă te simţi slab, neputincios, istovit de toate puterile fizice şi morale, dacă îţi lipseşte orice voinţă şi hotărâre, dacă vlaga tinereţei te-au părăsit şi slăbiciunea au înlocuit energia, urmează un bun sfat, ea
VITAL SYRUP.
tonic, însufleţit şi viu, căci el regenerează toate funcţiunile, reînvie energia sdrobită de suferinţi morale şi fizice, datorite toate unor excesă de muncă, de energie sau plăceri, aşa de bine cunoscute de toţi intelectualii în lupta aprigă a existenţei noastre.
De vânzare la toate farmaciile şi drogueriile din România

CĂRŢI ŞI REVISTE

LAURENŢIA I. BACALBAŞA: CAND NU VREA MUZA
(Nuvele şi schiţe. Bucureşti, 1925. Preţul 50 Lei)

Pe d-na Laurenţia I. Bacalbaşa o cunoaştem de mult. Când eram în clasele primare, căpătam la premii „Povestea lui Ştefan-cel-mare" de Laurenţia Gribincea. Am jucat şi în piese de teatru pentru copii, de aceiaşi autoare. Pe vremea aceea, aveam pentru d-sa o mare admiraţie. In afară de Laurenţia Gribincea şi de Carmen Sylva, nu mai cunoşteam altă femee scriitoare.

In proza pe care o publică azi (fapte diverse neînsemnate sau dramatice în intenţie; proză patriotico-sentimentală, — probabil articol de gazetă mai vechi; legende, anecdote, poveşti ocazionale de Paşti şi de Crăciun), d-na Bacalbaşa dovedeşte o înclinare pronunţată pentru filosofia uşoară, **à la portée de tous,** pentru pesimismul de circumstanţă şi, mai ales, pentru acea „sensibilitate feminină" care începe a nu mai fi la modă. Uneori, autoarea împrumută o atitudine sglobie şi familiară, şi atunci scrie fraze ca acestea (citâm din bucata care dă titlul volumului):

Nu sta nepăsător, scrie !... (Autoarea vorbeşte cu condeiul).

Ei haide, haide odată ! Destul te-ai odihnit, începe...
Tiii... asta trebue să fie !...
E, hai, hai, muză drăgălaşă, iute pe genunchii mei... Aşa !

(Deschidem aci o paranteză ca să facem o mică observaţie: pentru uzul poetelor şi al scriitoarelor în general, din ce în ce mai numeroase, ar trebui inventat un personaj abstract cu aceleaşi atribuţii ca ale Muzii, o întrupare masculină a acesteia, — aşa ceva ca un adolescent precoce, fermecător şi capricios... Pentrucă, oricum, ni se pare supărătoare şi chiar puţin imorală imaginea unei femei... cu altă femee pe genunchi !)

Ce, tot nu începi ? Ce mai este, frate condeiu ?
Nu fii neîndurător până la sfârşit ! Uite, mă pun în genunchi înaintea ta şi te rog din toată inima...
Hai să te ridic frumos, înmoaie-ţi acum botişorul în cerneală şi să începem... A, dar ce-i asta ?... N'avem cerneală în călămări !...
A, dar ştii că mă simt obosită ?
Tiii ! Că mi-e fruntea numai sudoare...
Haa-haa... Ha ! Ha ! iacă şi căscatul. Ba zău, nu ştiu cum se face, dar parcă mi-ar fi cam somn.

Şi tot chinul acesta numai fiindcă... **Nu vrea Muza.** Şi fără îndoială că nu vrea fiindcă e de genul feminin. Un personagiu masculin ar fi rezistat mai puţin şi până la urmă... ar fi cedat.

De altfel, d-na Bacalbaşa are cele mai bune intenţii. D-sa rămâne şi astăzi, ca şi pe vremuri, o muncitoare harnică şi pricepută pentru cei mici şi mulţi. Din cartea d-sale s'ar putea alege cu folos pagini cu conţinut moral ori patriotic pentru cărţile de cetire ori pentru cele destinate tineretului.

VOLBURA POIANA: AURUL PATRIEI
Poezii patriotice, Oradea-Mare, 1925. Preţul 20 lei

Poezia patriotică e în declin. Toată bunăvoinţa, şi uneori tot talentul celor ce se îndărătnicesc pe drumul acesta, sunt sterile. Dumnezeu ştie dece, dar struna pare dezacordată. Sună fals.

Criza poeziei patriotice e obştească. Marele războiu a provocat proză destulă (şi cea mai minunată carte care s'a scris despre războiu: **Le feu** a lui Barbusse, e... antirăzboinică); dar puţină poezie, afară de sterpa poezie oficială şi de câteva cântece populare. Nici poezia populară „de războiu", molipsită de o uşoară nuanţă suburbiană, n'a dat măcar o strofă esteticeşte bună. Şi totuşi, „românul n'a încetat de a fi poet"... Slavă Domnului.

Stihurile d-lui Volbură Poiană, de o corectitudine rigidă şi banală până la exasperare, sunt, desigur, patriotice. Dar „poezii" — nu sunt.

Cuminte 'ntreg poporul păşeşte pe ogoare
Cucernic ară câmpul în România-Mare.
In găuri pământene adânc minerii sapă
Din fund de măruntaie, averea ne-o desgroapă.

Cu şuerat statornic în zorii dimineţii
Pornesc să umble fabrici, dând ritm aprins vieţii,
Şi trenuri după trenuri se 'nşirue pe zare
In România Nouă e vecinică mişcare.
(Către Patrie)

Şi ca să nu fim acuzaţi de reavoinţă, citâm şi câteva figuri de stil:

Şi cum răsai călare drept neînvins erou,
Ne amintim că mândru ai pus un suflet nou
Să crească, să sporiască din Nistru până 'n Prut,
Ivind la viaţă — o lume din noaptea unui cnut.
(Regele în bronz)

„Noaptea unui cnut" e un gongorism de toată frumuseţa. E ca şi cum ai zice zorii unei biciuşti sau după-amiaza unui baston... Şi nu e singurul în volumul d-lui Volbură Poiană.

Când zorii prind să crească boboci la răsărit...
sau:
Târziu pe două scânduri întinse sub o şură
Ţi-a tras zăvorul moartea la poarta de la gură... etc.

Asupra „porţii de la gură", nu mai insistăm. Lăsăm reflecţiile în sama cetitorilor...

Oare poezia, ca să fie patriotică, trebue să fie neapărat grea, plată, fără adâncime, fără adevăr, convenţională? In cazul acesta, poeţii nu sunt decât victime nevinovate ale unui gen ingrat?

Dar, ca dintr'un adânc de codru, vin să ne desmintă versurile vechi şi pururi proaspete ale **Satirei a treia...**

A. G.

CUVÂNTUL LIBER No. 42. — D. D. I. Suchianu se întreabă de ce „mor societăţile savante", pe care d-sa le numeşte „acele colecţii de antropopiteci pe cât de fleşcăiţi pe atât de gravi". Şi de ce tocmai acum, când munca ştiinţifică devine din ce în ce mai organizată, mai socială?

După dsa, explicaţia e simplă. Ea ţine de faptul că o societate oarecare de cercetători pozitivi trebuie să aibă o constituţie monarhică, iar nicidecum una republicană, cum au academiile şi, în genere, societăţile savante. In ştiinţă, lucrătorii se grupează în jurul unui şef, Wundt, Durkheim, Comte, Pasteur. Numai aşa pot prospera. „Şefi, nu secretari perpetui. Conducere centralizată nu protocolar schimb de futile ritualuri:, — iată ce le trebuie societăţilor savante. Altminteri — şi lăsând la o parte ipoteza curentă când toată lumea doarme — riscă, atunci când sunt animate, să semene cu prea animatele societăţi bunioară femeniste române, ceeace — vă rog să mă credeţi — nu este puţin lucru... Ca şi acestora din urmă, societăţilor savante le trebuie monarhi, preferabil masculi"...

LUMEA (No. 44, 1925). — „Răspuns banal", schiţă de T. Arghezi. La o întrebare „cum ţi-ai cunoscut nevasta?" — eroul povestirii d-lui Arghezi mărturiseşte că „de viaţă hotărăşte secunda." Şi urmează mai departe povestea simplă şi naturală, cum aştepta într'o seară ploioasă, pe vremuri, în colţul unei strade să apară „ea" şi cum, în acelaş timp, cineva aştepta... „un altul". Aşteptarea le este însă zadarnică; nici „ea", nici „el" nu apăreau. Şi atunci, înfrăţiţi prin aceleaşi gânduri, apropiaţi prin aceleaşi preocupări sufleteşti, se pomenesc vorbind:

„Şi vorbirăm aşa un ceas deplin, poate că mai mult. Şi nu ne mai aducem aminte nimic. Singur, fără să ştiu braţul meu o încolăci, şi singură, fără să ştie, coapsa ei curbă încăpu înlăuntrul mâinei mele rotunjite, ca o mâţă într'un şal. Mâna ei se încleştase lin de mâna mea strânsă pe măciulia umbrelii; un cap de mistreţ. Obrazul ei începuse să somnoleze pe umărul meu şi ne-am dus înainte, nu ştiam unde, prin străzile goale. Căutătura ei strălucea, întoarsă către mine, de-o dragoste atât de pătrunzătoare, încât a trebuit, deasupra braţului meu, întins ca un reazim, să intercalez prima sărutare în buzele ei aşteptătoare, şi să beau suspinul lor întreg".

„O femee grăbită trecu pe lângă noi şi o recunoscui... Destinul ei se isprăvise".

„Alăturaţi şi muţi şi simpli ca nişte creştini primitivi înlănţuiţi, porniţi cu aviditate către ruguri, ne duserăm amândoi acasă, în odaia mea caldă, unde lumina căminului aşternea un steag de purpură, de-asupra patului meu alb şi răcoros"...

„Voiai să ştii cum mi-am cunoscut nevasta!"...

Minunate sunt „strofele de toamnă" ale d-rei Otilia Cazimir, în care poezia interiorului se împleteşte cu melancolia uşoară a începutului de toamnă:

Imi intră pe fereastră în odae,
Suflarea toamnei, cu parfum de ploae.
. . . .
O frunză udă mi-a căzut pe mână,
E grea şi rece şi miroase a pământ..
De parcă Toamna cântec mut îngână
Şi fiecare frunză-i un cuvânt.

Şi rara imagine a fluturelui·

E ostenit,
Parc'a sburat pe-un câmp de vară însorit,
Şi pe aripele pestriţe-a prins
Măruntă poleială de rubine,
Un cald reflex de soare în apus
Şi cenuşiul serii ce s'a dus
Şi-argintul dimineţii care vine.
. . . .
In pânza rară, adormit, înfige
Picioarele subţiri de sârmă — mici cârlige.
Şi stă aşa:
Un ghem înaripat de scai,
Cu trupul cafeniu de catifea,
Cu aripile desfăcute 'n evantai.

Frumoasă schiţă: „Revoluţie" semnează d. Mihail Sadoveanu; un „cuvânt" pentru scriitorul, de curând dispărut — George Cornea, — d. Gala Galaction.

LA CULTURA (Noembrie, 1925). — Un articol de fond al lui A. Zottoli despre „Infinitul" lui Leopardi, răspuns interpretării pe care Carol Vossler, în studiul său despre Leopardi, o dă sus zisei poeme. Zottoli spune cu bună dreptate, că între „infinitul", aşa cum îl cunoaştem din filozofie şi „Infinitul" creat de fantazia poetului este, de cele mai multe ori, o diferenţă de nuanţă, dacă nu chiar de concepţie. Dealtfel toate temele mari, ideologice, sunt refăcute după imaginaţia combinatoare a poetului de geniu.

Pe noi ne interesează, spune Zottoli, să ştim, pe lângă înţelesul pe care dicţionarul îl dă acestui cuvânt, şi ce a însemnat pentru Leopardi, în momentul compunerii celor cincisprezece endecasilabi care îi poartă numele. Lui Vossler îi place însă să uite, în faţa liricei lui Leopardi, atâtea lucruri pe care le cunoaşte, şi de care dă dovezi că le cunoaşte atât de bine: condiţiunile în care se afla sufletul lui Leopardi în momentul compunerii, aspiraţiunile care îl frământau, direcţiunea ideilor sale, ecoul cântecelor pe care, putem spune, că atunci le terminase. Vossler s'a simţit obligat să se oprească numai la titlu şi să se adreseze dicţionarului. In mâinile lui „infinitul" sfârşeşte prin a deveni un termin generic, care-şi găseşte definiţia în tratatele de filozofie, nu în fantazia poetului.

MERCURE DE FRANCE (No. 689, 1925). — „Les lectures de Stendhal", un articol de Ferdinand Boyer asupra felului cum citea şi-şi adnota cărţile din bibliotecă, autorul lui „Rouge et Noir". Ceeace vede Boyer mai interesant în aceste adnotaţiuni sunt părerile lui Stendhal asupra scriitorilor cei mai de valoare ai Franţei. Astfel, despre cele mai multe din operele lui Voltaire, „Zadig" şi „Candide", în special:

„Personagiile lui Voltaire sunt lipsite de adevăr, de natural. Se observă atât de bine printre rânduri, pamfletul..."

Dintre clasicii francezi, Stendhal prefera pe Corneille („Am simţit totdeauna că trebuie să scrii cum scrie Corneille şi nu cum scrie Racine; adevăratul stil francez îl are Corneille") pe Boileau, La Fontaine şi Montesquieu. Despre Montaigne spunea deasemenea că „se îndoia de dogmele prostiei vechi; iată un mare merit", — pentrucă scrisese mai înainte:

„Morala este ca şi fizica: câte prostii n'au spus cei vechi! Chiar în morală Platon nu este decât un prost elocvent sau un ipocrit elocvent, care de cele mai multe ori nu se înţelege nici pe sine. La fel Socrates. Inceputul îl face Lucreţiu şi numai Helveţius a arătat utilul..."

Despre romanele lui Balzac: „n'au existenţă reală, sunt lipsite de soliditate, sunt zugrăveli de exterior, ca tablourile lui Koat Ven de M. Sac. Nici o descriere a caracterelor..." „Les paroles d'un croyant" de Lammenais îi păreau „ilizibile; un fel de pastişă a cărţilor sfinte".

Din literatura contimporană lui Stendhal nu poseda prea multe cărţi în bibliotecă. Nici Lamartine, nici Musset, Vigny sau Victor Hugo; ceeace arată că pasiunea cititului, la Stendhal, era atrasă mai mult de autorii clasici. Ferdinand Boyer spune, sfârşindu-şi articolul, că n'a putut să dea toate adnotaţile lui Stendhal aflate pe marginea cărţilor din biblioteca sa dela Civita vecchia, dar că o va face în curând, când va oglindi judecăţile lui Stendhal asupra celor mai mulţi autori din literaturile streine.

* * *

Căutând a separa noţiunea „morală" de noţiunea „stat", L. Dumont-Wilden (în „La séparation de la morale et de l'Etat",) se serveşte de o expresie justă a lui Paul Gaultier: „Morala este un lucru, sociologia, altul. Nici morala nu ajunge progresului societăţii, nici sociologia nu poate lua locul moralei. Nu se pot confunda decât în detrimentul lor. Dar morala şi sociologia, moralitatea şi politica, se pretează la un sprijin sigur şi mutual, numai cu condiţia de a nu se cotraria în ascensiunea continuă pe care oamenii şi societăţile sunt chemaţi să o trăiască, pe câtă vreme virtutea tinde a remedia infirmitatea condiţiunilor pământeşti, amelioraţiunile sociale permit moralităţii o mai mare sforţare prin corecţiunile pe care le aduc infirmităţii naturii; acestea fără ca să se poată spera vreodată fuzionarea complectă a eticei şi sociologiei, a moralei şi societăţii".

* * *

LA REVUE DE FRANCE (No. 23, 1925). — Léon Pierre-Quint aduce în obişnuitul său articol: „Lectures", câteva observaţiuni şi adevăruri în legătură cu vechea şi noua literatură germană. „Germanii — spune el — n'au fost niciodată socotiţi ca adevăraţii maeştri ai romanului". Şi numai în Thomas Mann vede el creatorul romanului de envergură. Ocupându-se, în linii precise de noul roman al acestuia: „La Mort à Venise", Quint observă că, pe când expresioniştii încă mai răstoarnă fraza germană, pentru a o face mai uşoară şi mai vibrantă, Thomas Mann scrie în cea mai pură tradiţie. Dar din romanele lui se vede foarte bine lupta aceasta dintre „spiritul burghez al tradiţiei şi... spiritul artistic al generaţiei care, trecând peste munca înaintaşilor, creează valori noui. Astfel în inima mişcărei literare actuale din Germania, rămân aceste permanente preocupări; luptele dintre tată şi fiu, dintre tânăra şi vechea generaţie, dintre Germania imperială şi Germania nouă.

* * *

LA BULGARIE (No. 726, 1925). — Nicolai Dontşeff continuă articolele sale despre poeţii şi scriitorii reprezentativi ai Bulgariei. In numărul acesta el discută felul cum se oglindeşte ţăranul bulgar în poezia lui Ivan Vazov. Astfel în poezia lui lirică, Vazof zugrăveşte credinţa ţăranului în Dumnezeu şi sentimentele lui faţă de natură. Sufletul simplu al ţăranului bulgar, încă intact şi fără vanitate, nutreşte o iubire particulară pentru Dumnezeu şi pentru toate forţele pe care le crede creaţiuni ale lui Dumnezeu. Tot ceeace i se pare extraordinar şi de neînţeles, el îl explică prin intervenţia divină. Conservatismul acesta religios creiază în căminul lui domestic o atmosferă aparte, în care amintirea strămoşilor şi tradiţia sunt păstrate cu sfinţenie. Intr'o strofă a poemei „Clopotul sună", poetul arată tabloul sentimentului religios şi al resemnării: un ţăran care trece pe lângă locul unde odinioară Turcii incendiaseră o mânăstire şi care, aducându-şi aminte, se opreşte în faţa ruinelor, face tăcut semnul crucei şi-şi continuă drumul. Pentru ţăranul bulgar credinţa în Dumnezeu este un sprijin puternic: îi stimulează avântul la muncă, îi deşteaptă speranţe în inimă şi-i deschide, înaintea ochilor, minunatele tablouri ale naturii.

Tot Nicolai Dontşeff se ocupă, mai departe, de lucrarea lui Emmanoil P. Dimitroff, intitulată: „Simbolismul francez". — *g. b.*

Două cărţi noui de Knut Hamsun

Marea literatură curentă mai că nu e citită astăzi în traducere. Publicul cititor află numai din reviste noutăţile literare datorite autorilor de seamă. Unul din cei mai talentaţi romancieri ai epocii noastre — Knut Hamsun — rămâne parcă uitat poate fiindcă nu scrie lucruri mici. Urmărim oarecum literatura mare franceză, engleză, germană, italiană, chiar rusă. Citim mai multe opere nouă în original. Cine însă îşi aduce aminte de Norvegia, care ni se apropiase odinioară prin Ibsen şi Hamsun, iar astăzi a redevenit atât de îndepărtată?

Două romane mari şi remarcabile se desprind din seria celor scrise în ultimii ani de Hamsun: „Sucurile Pământului" şi „Sanatoriul Torachus". Amândouă au fost traduse în... ruseşte (acuma !) şi au apărut în editura din Petersburg „Literatura Universală". Şi ambele sunt de o excepţională valoare atât după conţinutul lor tranşant şi complicat, ca intrigă, şi prin sensul lor spiritual.

Ultimul portret al lui Hamsun nu ni-l mai înfăţişează „elegant, cu mustăţi lungi" — cum era acum 25 ani. Azi, Hamsun e un bătrân cu privirea inteligentă, scrutătoare, corosivă, chiar caustică. Il vezi extrem de exigent, sever faţă de lume şi de el însuşi. Acei cari l-au văzut în intimitate spun că, mai presus de toate, preţueşte singurătatea. Mai ales când lucrează — casa-i pustie. Bătrâneţea lui Hamsun nu seamănă cu a lui Tolstoi—ermitul, nici cu a lui An. France—epicureianul. E bătrâneţea unui artist, a unui scriitor.

Vremea imprimă urme crude pe feţele oamenilor care ne sunt scumpi: ce a devenit d'Annunzio? sau Maetterlink ?.... Insă, lui Knut Hamsun, autorul lui „Pan" şi al „Victoriei", vremea i-a dăruit şi glorie şi putere. Povestirea lui înceată, plină de amănunte, care —cu cât înaintează acţiunea—capătă tot mai mare însemnătate, ne aminteşte maniera lui Balsac, reliefată atât de complect în „Preotul de ţară". Democratismul autentic al lui Hamsun, străin de orice tendinţă, îl ridică în rândul celor mai înaintaţi scriitori ai lumei, în sensul cel mai bun al cuvântului „înaintat".

Norvegia lui Hamsun e totdeauna Europa. Locuitorii unui târguşor de pe coasta de nord a oceanului — ne sunt contimporani. Burghezismul provinciei norvegiene — e universal.

„Sucurile Pământului" se ocupă cu omul-creator, cu problema rolului naturii în constructivismul omenesc. Intr'un colţ îndepărtat al Nordului, unde piciorul omului n'a călcat încă, şi unde nu cresc decât ierburi aspre de pini, vine un om plin de sete primitivă, cu dor de muncă. Singur, cu toporul lui, el taie lemnul, clădeşte şi se aşează în mijlocul bălţilor şi a pinilor. O femee cu buza tăiată (buză de iepure) vine la el dintr'un sat îndepărtat. E urâtă, nimeni nu o ia în căsătorie. Vine la el ca lucrătoare. Ii devine soţie...

Cincizeci de ani ai omului creator trec prin faţa noastră. Balta s'a uscat. Lângă cea dintâi casă crescu un cătun, cu poştă, cu prăvălii, cu şcoală. Fiul cel mai mare va fi pastor, fiica s'a logodit, băiatul cel mai mic e ajutor al tatălui. Omul venit odinioară în pustiu, şi care a reuşit să creeze viaţă pe un loc sterp, ne uimeşte cu forţa-i fizică şi sufletească, cu primitivitatea-i înaltă, biblică. Soţia lui posedă o mare feminitate interioară, cu toată urâciunea-i exterioară. Constructivismul bărbatului o cuprinde mai mult cu partea materială a caracterului, pe când pentru dânsul tocmai clădirea apare inconştient ca o creaţiune inspirată.

Femeia e tare, ca trup şi suflet. Pe prima copilă, născută cu buză de iepure, o strangulează şi o îngroapă în pădure. Oraşul, pe care-l cunoaşte pentru prima oară din lăuntrul zidurilor închisoarei, îi imprimă o pecete crudă, care nu se şterge. Se întoarce acasă după ce cunoaşte ispitele oraşului. Treptat, redevine prietena şi ajutoarea bărbatului. Uneori i se deşteaptă amintirile, îi e dor de viaţa „independentă", prietenele de la închisoare. E alarmată atunci, se gândeşte la varietatea soartei omeneşti, şi-i creşte dorinţa să fugă spre viaţa aceia neliniştită, zbuciumată. Iar în jurul ei se lărgeşte şi creşte o localitate roditoare, se nasc şi cresc copii, îmbătrâneşte omul care-i străin de visurile ei, care se mulţumeşte cu fericirea lui neobicinuită obţinută aşa de greu. Dragostea pasionată pentru dânsul, apoi copiii, viitorul copiilor, creiază la urma urmei o legătură indestructibilă între bărbat şi nevastă.

E cartea muncii omeneşti, binecuvântată de sus, plină de un optimism atât de vast, de un pathos atât de nezdruncinat, încât apariţia ei în epoca noastră ia aspectul unei minuni. Par'că n'avem nici o trăsătură de înrudire cu spiritu-i calm, epic. Cu atât e mai valoroasă, cu cât e un indiciu al Renaşterii, care perzistă în era noastră de decadenţă....

* * *

„Sanatoriul Torachus" începe ca şi „Sucurile Pământului". Insă constructivismul lui „Torachus" poartă într'însul din capul locului, elemente destructive. Nişte ingineri şi medici, civilizaţi, intelectuali, formând o societate pe acţiuni, cumpără un mare teren în Norvegia de Nord, clădesc acolo un sanatoriu, aduc apă, instalează o uzină de electricitate. Când şi infirmierele şi bucătarii sunt angajaţi, vin suferinzii—plini de speranţe că aerul de munte şi repaosul vor schimba ceva în viaţa lor.

Funcţionari nervoşi, biurocraţi bolnavi, o telegrafistă anemică, un pastor, burghezi, tineri nihilişti—umplu casa cea mare şi luxoasă, se plimbă prin împrejurimile sălbatice, subt supravegherea unor medici şarlatani. Salonul comun, mesele şi „seratele familiare" organizate de directorul acestui stabiliment nu tocmai vesel, devin în curând fondul unui lanţ întreg de evenimente dramatice. In mijlocul intrigilor, ticăloşiilor, ambiţiilor înţepate, se sufocă domnişoara d'Espar, o fată de rând, care se deosebeşte de restul societăţii prin faptul că ea a stat cândva la Paris şi şi-a păstrat setea de libertate şi de originalitate. Ii e imposibil să-şi găsească fericirea între egali, şi atunci se împrieteneşte cu un vecin-ţăran amorezat de ghetele şi de pălăriile ei aduse din străinătate. I se dă, fiindcă viaţa lui nu seamănă cu viaţa mediului ei plictisitor. Tema de bază a cărţii e viaţa personală a domnişoarei d'Espar şi a altor oaspeţi ocazionali ai sanatoriului, care—toţi, ascund, sub calmul şi indiferenţa faţă de soarta lor, drame grele sufleteşti, şi n'au puterea să reziste.

Viaţa fiecăruia capătă cu timpul o nuanţă de chin intens, sub influenţa spiritului comun de descompunere. Prăpastia—proprie pentru fiecare în parte— se deschide. Aluzii la o catastrofă de neînlăturat se aud tot mai distinct, deşi în alt mod pentru fiecare. Un asasinat nocturn urmat de incendiu isprăvesc cu existenţa acestei case mari şi a unei părţi din locuitori. Oamenii care în ajun erau însă cuprinşi de dragoste, gelozie, răzbunare, ambiţie—pier sub dărâmăturile sanatoriului Torachus....

Personagiile acestui roman sunt frânte de greutatea lucrurilor trăite, sunt schilodiţi de soartă. Inebunesc, se hotărăsc la crime, se gândesc la sinucidere, la moarte....

Aceste două cărţi ale lui Hamsun sunt despărţite de un interval destul de lung, însă una o complectează pe cealaltă, mai ales pentru acei care au urmărit scrierile lui Hamsun din ultimii zece ani.

Amândouă cărţile sunt extrem de caracteristice pentru spiritul creator al scriitorului norvegian, care a eşit evident şi definitiv, din impresionismul liric pe o cale nouă, legată însă prin stil cu cele mai bune dintre operele lui mai vechi.

Amândouă au o profundă legătură interioară: unul tratează despre muncă, altul despre trândăvie. Insă nu putem găsi în ele nici o tendinţă expresă sau numai instinctivă. Numai adevăratul, supremul democratism a putut să-i dicteze lui Hamsun această idee într'o formă atât de ireproşabilă, artistică filozofică—ideie pe care o redăm aci, simplificând: munca binecuvântată şi iubită, e condiţia **sine qua non** a fericirii omeneşti, pe când trândăvia îi duce pe oameni la furie şi la auto-exterminare. Balanţa celor două cărţi e închisă în această ideie. Iar înlăuntrul ei, fiecare pagină e demnă să fie pusă alături de cele mai desăvârşite modele ale prozei literare.

Povestirea lui Hamsun a rămas aceiaşi, egală şi clară, cum am cunoscut-o înainte. Intriga romanului e la Hamsun ceva nou şi complicat. Răceala pătrunde une ori cele mai înfierbântate dintre paginile lui. Dar mai cu seamă compoziţia îl deosebeşte de cercul scriitorilor contimporani. Când isprăveşti citirea ultimelor pagini, ţi se pare că azvârli ultima greutate şi redai echilibrul unei balanţe care până acum stătea cu un taler mai jos.

N. R.

INSEMNĂRI

Un succes a literaturii româneşti

De mult, noi toţi, colaboratorii „Adevărului Literar" am tot spus că Jean Bart e cel mai *european* dintre scriitorii români. Găseam la dânsul acel echilibru de clasic, specific literaturilor cari — spre deosebire de a noastră — au mai mult decât un veac de existenţă. In plimbările sale silite, fostul marinar a acumulat, pe lângă informaţie intercontinentală, şi acea „obiectivitate" cum o numea Goethe, acea modestie de autor, care il făcea să nu se pună pe sine în primul plan, şi să plece totdeauna dela fapte străine, pe cari să le trateze cu o egală solicitudine şi fără părtinitoare predilecţiuni. Opera lui Jean Bart nu seamănă cu o năvalnică confesiune, ci cu o descripţie informativă a... bun înteles, tot a sufletului său, căci în definitiv aşa-i orice literatură.... Dar — cum spuneam mai sus — o autobiografie bine disimulată după perdeaua „obiectivităţii" şi a temperamentului senin şi clasic.

Pronosticurile noastre s'au realizat. Jean Bart este publicat într'o revistă franceză. S'au realizat chiar *literal*, căci revista aceasta europeană chiar se şi chiamă „Europe" şi este patronată de Romain Rolland.

Nuvela tradusă este acea cunoscută în româneşte sub titlul „Cu Ruşii în Deltă". E — ca să vorbim limba criticii belferiste — sufletul oriental, fatalist, şi resemnat, al lui Hurmuz Talek, „masseur". Una din cele mai lucrate din bucăţile lui Jean Bart. Notăm şi fericim acest succes peste graniţi a literaturii româneşti.

Snerante...

Revista oltenească „Datina", care apare la Porţile de Fier şi de acolo se răspândeşte in lume, are ca director pe d. M. Guşiţă.

Nu ştiu de ce, dar toţi marii îndrumători de cultură românească au o tandră predilecţie pentru nume reprezentând diminutive ale cutărei părţi a corpului. Cine nu-l cunoaşte pe acel poet şi prozator bucureştean care, drept pseudonim, s'a mulţumit a alinta o inomabilă fracţiune a unei regiuni a trupului care vine situată ceva mai la vale de locul unde spinarea nu poate să se mai numească aşa.

Dar poate că la d. Guşiţă alegerea are motive, ca să zicem aşa: *etnice*, căci numele directorului spiritual al Severinului este tocmai o particularitate anatomică în care se disting nobilii fii ai Olteniei, şi e oarecum simbolul personalităţii lor...

Intr'un articol editorial al „Datinei", directorul Guşiţă deplânge starea proastă a publicaţiilor din România:

„O bună vreme scrisul românesc se 'nfiripă şi dăinueşte cu cinste, dus de temeinic drămuitoare condee de slovă înţeleaptă şi purtătoare de minunată podoabă".

Ce frumos se exprimă d. Bucuţă (vreau să zic: Guşiţă!)

Apoi mai departe:

„Basarabia nu ne dă nimic, căci „Moldova dela Nistru" apare numai când are *dece* şi *pentru cine*. Banatul lâncezeşte. Doar Craiova, Iaşii şi Clujul cearcă să se ţină în rândul lumei, împreună cu stăruitorii cărturari ai Cernăuţilor şi cu Aradul ce ne aduce şi el îmbucurătoare nădejdi de slovă românească".

Ce vorbire aleasă! Cât despre Capitală, d. G. nu vorbeşte de „Adevărul Literar", iar „Cuvântul Liber" este numit „subversivă bisericuţă de umanitarism şi europeizm".

Insfârşit, cum era şi firesc, niciun cuvânt despre „Viaţa Românească".

Ultimile vorbe ale articolului:

„Nădăjduim zile mai bune pentru slova românească!"

Ori ce-o face, tot frumos se exprimă d. Bucuţă — pardon: Guşiţă.

O demisie din S. S. R.

Colaboratorul nostru, d. *F. Aderca* a trimis d-lui *Liviu Rebreanu*, preşedintele Societăţii Scriitorilor Români, următoarea scrisoare:

„Bucureşti, 15 Decembrie 1925.

Iubite domnule Preşedinte,

Prin aceasta te rog să binevoeşti a mă socoti demisionat, *cu începere de azi*, din Societatea Sciitorilor Români.

Pricina acestei demisii e că o mână de colegi, intrigaţi de articolul meu „Barbusse şi S. S. R." apărut acum două săptămâni în *„Cuvântul Liber"* s'au hotărît a cere eliminarea mea din Societate.

Eliminarea unui scriitor dintr'o Societate de scriitori, pentru deosebiri de păreri — *oricare ar fi ele* — mi se pare atât de infamantă pentru acea Societate de scriitori, încât prefer plecarea de bunăvoie, decât să văd Societatea noastră acoperită de o astfel de ruşine.

Vezi oare, dumneata, scumpe domnule Preşedinte, — evident, păstrând proporţiile — pe *Maxim Gorki* eliminat din Societatea Scriitorilor ruşi, în timpul domniei Ţarului cu Cnutul, pentrucă Maxim Gorki ar exprima idei sociale potrivnice Siguranţei Generale ruse? Vezi oare pe *Anatole France* sau pe *Charles Maurras* eliminaţi din Societatea Scriitorilor Francezi, pentru că unul a fost comunist iar celălalt, în plin regim republican, se declară cu violenţă monarhist?.....

Eu cred că orice om, şi mai cu seamă *orice scriitor*, e dator, dela natură, să gândească şi să simtă altfel decât după principiul oilor lui Panurge, şi când tocmai o Societate a Scriitorilor vrea să osândească fiinţa lui Dumnezeu din scriitor, e cazul să fim, între noi, foarte mâhniţi şi ruşinaţi.

Căci, domnule Preşedinte, eu deşi demisionat, ţin de breasla scriitoricească românească, şi orice ruşine ar cădea asupra ei, m'ar ruşina şi pe mine.

Imi vei răspunde — având în vedere prietenia literară şi personală pe care mi-ai arătat-o totdeauna — că supărarea câtorva colegi mai nervoşi n'ar trebui să mă facă să plec......

Cum ştiu însă că *majoritatea* colegilor noştri trăiesc, sufleteşte, în promiscuitatea valorilor şi că tot voiu da prilej ca spiritul terţiar să mânjească bunul nostru renume, al tuturor, te rog cu insistenţă să primeşti această demisie. Singura-mi părere de rău e că despărţirea de colegii mei provine din politică şi nu din estetică... Dar fiecare scriitor dator e să-şi poarte destinul creierului său şi al vremii sale.

De altfel prin această despărţire nu mă rup cu totul de litertaura română. Fac parte încă din *Societatea Scriitoarelor Române* ca membru fondator

Sunt, domnule Preşedinte, şi rămân al dumitale vechi lector şi admirator".

F. ADERCA

Literatură în galop

Domnişoara H. Villette, foarte tânără autoare a unui volumaş de poeme apărut la Paris, a ţinut să declare că cele 36 de bucăţi au fost „confecţionate" în câteva seri.

Poate că d-ra Villette n'a făcut această mărturisire decât ca să-şi justifice unele uşurinţi, asupra cărora critica s'ar putea opri, cu supărătoare insistenţă. A căuta să nu fii luat prea în serios, — e şi acesta un mijloc de a avea succes. Un succes uşor, de sigur, dar care pune într'o lumină simpatică şi interesantă pe autor, — mai ales când se întâmplă să fie o autoare. Căci, se spune, dacă numai aşa, în joacă, a reuşit să scrie lucruri atât de nostime, fără îndoială că dacă ar vrea, ar scrie capodopere. Numai că, de obiceiu, aceste talente excepţionale şi spontane nu se prea ostenesc să-şi scrie capodoperele promise, ci, ori se epuizează imediat după debut, ori continuă până la maturitate seria „debuturilor fericite".

De altfel, graba e unul din simptomele caracteristice literaturii la modă. Nimeni nu mai scrie, ca Flaubert, gemând sub povara stilului. Romanele, poemele, dramele, — se scriu în etapele unei curse de agrement cu automobilul, în vagon-lit, pe colţul unei mese de bar ori — ca d-na Villette — seara, între perne, până când vine somnul. Manuscrisul se dă la tipar imediat, iar la corectură se îndreaptă doar greşelile zeţarului. Numai un maniac ca Anatole France putea să facă din opt corecturi, opt redactări diferite ale aceleiaşi bucăţi.

Femeile, care ţin cu orice preţ să fie la modă în toate, au adoptat şi în literatură, exagerând-o, moda de a produce *en coup de vent*.

Altădată, femeile îşi treceau vremea cu lucru de mână migălos, de reculegere şi de răbdare: făceau macrameuri ca sculptate în fildeş, brodau gobelinuri pretenţioase şi tapiserii nesfârşite, care se moşteneau în familii, începute de bunice şi isprăvite de nepoate. Azi, brodează cu lână groasă şi cu ace automate perne pentru divanuri, — câte una pe zi, cel puţin....

Femeia modernă trăieşte în galop. Conduce singură automobilul (şi la Paris majoritatea proceselor-verbale pentru exces de viteză, sunt dresate femeilor), — şi improvizează în câteva ceasuri 36 de poeme, dintre care unele fluide şi graţioase ca un refren de menuet.

Se vede că femeile moderne râvnesc cu tot dinadinsul să deţie şi în domeniul literaturii, recordul vitezei.— *O. C.*

Ştefan Jeromski

Polonia e în doliu. Au murit doi mari scriitori: Reymont şi Jeromski.

Jeromski, aproape necunoscut la noi, şi în Franţa, era în schimb celebru în Rusia, Germania, ţările baltice şi scandinave.

Născut la 14 Septembrie 1864, la Strawczin, în ţinutul Kielce, Jeromski şi-a petrecut copilăria în atmosfera de teroare provocată de represiunile care au urmat revoluţiei dela 1863.

Mai târziu, în primele romane: „Muncile lui Sisyphe" Jeromski a transpus toate durerile şi umilinţele îndurate de dânsul. Romanul acesta, care e şi un document istoric, arată sforţările zilnice pe care le făcea personalul rusesc al liceelor poloneze pentru desnaţionalizarea elevilor. Totul mergea de minune şi de odată, ca şi stânca lui Sisyphe, opera criminală se răsturnă, când un elev recita în clasă o poezie de Mickiewicz.

Jeromski începu de altfel să scrie destul de târziu. Fără avere la eşirea din liceu, trebui câtva timp să ocupe un post de preceptor.

In 1892, după o şedere în Franţa, fu numit bibliotecar la biblioteca din Rappersville (Elveţia). Reintors la Varşovia publică: „Vom fi sfâşiaţi de corbi".

Cartea aceasta, după un şir de nuvele remarcabile publicate în „Tygodnik Powszechny", îi atrase atenţia publicului. Iar: „Oamenii fără adăpost" (1900) îi asigură un loc între cei mai mari scriitori polonezi moderni.

Succesul acesta nu depindea numai de valoarea literară ci şi de subiect. De douăzeci de ani o schimbare considerabilă se petrecuse în Polonia. Clasa ţărănească câştigase o importanţă politică de primul ordin. Pe de altă parte, industrializarea rapidă a ţinuturilor, crease o clasă puternică de lucrători. Această reclasare a valorilor literare atrase pe cronicari şi pe pictori.

Pe când Reymont era atras de ţărani, Jeromski scruta dramele şi conflictele din uzine. Şi nu proceda ca Zola,—ci din contra. Opera lui este reacţiunea personală a omului împotriva maşinismului modern.

„Povestirea unui păcat" a avut un răsunet egal doar cu cel făcut pe vremuri de M-me Bovary.

Odată cu trezirea conştiinţei naţionale, Jeromski luă parte cu tot sufletul la suferinţele ţărei sale.

„Cenuşa" este titlul unei compoziţii danteşti, unde retrăesc speranţele şi decepţiile Poloniei.

După „Cenuşa", apar alte capo d'opere. Aşa: „Vistula" şi „Romanul lui Walgur", despre care eminentul critic polonez Z. L. Zaleski a spus că este „opera cea mai desăvârşită, cea mai armonică, cea mai profundă pe care a produs-o tânăra Polonie".

Printre operele recente ale lui Jeromski menţionăm: „Vântul dinspre mare", „Inaintea primăverii"...

Jeromski a scris şi teatru. Drama-i cea mai celebră: „Mai alb ca zăpada" a fost jucată pe toate scenele Poloniei.

A avut o sănătate şubredă, care l-a silit să stea mult timp la Tatra şi la Triest.

Muncitor neobosit, Jeromski a dus o viaţă plină de lipsuri, mai ales în timpul războiului, când a rămas la Cracovia, cu credinţa în prăbuşirea Puterilor Centrale.

După treizeci de ani de producţie literară, Jeromski a rămas om sărac. A trăit în singurătate. Acum un an, guvernul i-a dăruit un apartament la Zamek, vechiul palat al regilor Poloniei.

Până azi nu-s traduse în franuţeşte decât: „Mai alb ca zăpada", „Romanul lui Walgur şi „Vistula".

Fusese vorba să i-se acorde lui Jeromski premiul Nobel pentru literatură pe 1924. A fost preferat însă Reymont.

Dacă Jeromski mai trăia, Polonia s'ar fi mândrit să vadă pe doi din fiii săi cucerind pe rând această dovadă înaltă de admiraţie internaţională.

Mihail Artzibaşew

Afară de talentele originale pe cari le-a produs ultima epocă bolşevistă a Rusiei, şi alături de Gorki, Andreew şi Kuprin — Mihail Artzibaşew este azi unul din cei mai de vază scriitori ruşi.

E în plină putere de creaţie — s'a născut în 1879.

Nu s'a dedicat dela început literaturii, ci până la vârsta de 20 de ani a fost pictor şi se pare că talentul său descriptiv se datoreşte şi acestor aptitudini picturale. Unele din descrierile sale de peisagii sunt adevărate tablouri, pe cari ai vrea să le încadrezi, spre a le avea veşnic sub ochi.

Artzibaşew e de obârşie tătară şi a moştenit dela strămoşi dragostea pentru întinderile nemărginite ale stepelor şi ale locurilor pitoreşti. O boală de piept îl sili să se retragă în munţii Crimeei, unde şi-a scris toate operele.

Individualitatea lui morală şi literară s'a închegat în epoca frământată de revoluţionarism (1901—1906) de după războiul japonez. Reacţiunea păruse însă a fi zdrobit definitiv revoluţia şi o parte a tineretului intelectual se lăsă să cadă într'o întunecată descurajare; timpurile acele fură bogate în sinucideri.

Literatura oglindi şi ea acea stare a spiritelor. Dar pe când unii scriitori fură târâţi spre pesimism sau spre artă decadentă, un tânăr romancier cerca să reacţioneze; — acesta era Mihail Artzibaşew.

Atunci el dete la lumină „Sanin", apărut în 1907, cel mai cunoscut roman al său. A stârnit o senzaţie neobişnuită, polemici violente, atacuri şi urmăriri, atât prin subiectul îndrăzneţ — de un individualism fără rezerv — cât şi prin stil.

Romanul „Moartea lui Ivan Lande" e un studiu plin de adevăruri şi de logică necruţătoare asupra doctrinei lui Tolstoi. Artzibaşew a mai scris nuvele din timpul revoluţiei: „Valurile omenirii", „Neguri", „Pata de sânge".

Alt roman al său „La ultimul hotar", apărut în 1910, a fost confiscat de cenzură.

Ultimul număr al **„Lecturii"** ne aduce puternica nuvelă **Procurorul**, care pasionează atât prin problema socială şi de conştiinţă care frământă cât şi prin felul original de tratare, care ţine încordată atenţia cititorului dela început până la sfârşit.

MĂRUNTE

— La Paris începe o ceartă veche: criticii să fie numai critici nu şi autori; desigur, autori dramatici. Dar dece le este permis celorlalţi, unui romancier de pildă, să facă şi critică literară? Iată o chestiune pe care n'o pun... tinerii autori dramatici francezi!

— A apărut la Paris o nouă revistă: „Artă şi Industrie" — cu sfaturi şi învăţături technice, cu dări de seamă şi ilustraţiuni abundente. Se adresează publicului mare, întrucât arată cum trebuie aranjată grădina, casa, etc.

— Premiul „Vie Heusense" se va acorda anul acesta scriitorului Joseph Deltheil pentru lucrarea sa „Jeanne D'Arc".

— In editura revistei „La nouvelle revue française" apare în curând o nouă colecţie: „La vie des hommes illustres". Volumul de inaugurare va fi „La vie de Liszt" de Guy de Pourtalès.

— O nouă revistă franceză va apare la 15 Ianuarie 1926: „Lecture de Quinzaine", bilunară, pentru literatură, artă şi ştiinţă.

— Ultimul număr (41, 12 Decembrie 1925) din revista „Cuvântul liber" aduce colaborarea d-lor: T. Teodorescu-Branişte, Dem. Theodorescu, Eugen Filotti, M. Sevastos, F. Aderca, D. I. Suchianu şi V. Godeanu.

— „Amorul durează şapte secunde, fantezia şapte minute şi mizeria o viaţă întreagă", — proverb persan cu care se poate caracteriza noul roman al d-nei Lucienne Favre: „Dimitri et la mort". Romanul este reţinut pentru premiul „Femina-Vie Henreuse".

— Academia de ştiinţe şi arte din Moscova organizează pentru Ianuarie 1926, o expoziţie a artei revoluţionare.

— Incepând cu numărul ce urmează să apară, „Universul literar" trece sub conducerea redacţională a d-lui Perpessicius.

— „Maladies de l'amour" se intitulează lucrarea dr. Paul Voivenel, apărută de curând la Paris. Problema, Voivenel o tratează din punct de vedere medical şi filozofic. Amorul, astfel cum îl concepe el, nu este instinctul reproducerii, ci, după cum spune şi Etienne Rey, o reacţiune contra naturii, contra instinctului, care este transpus în voluptate cerebralizată. El face din amor o artă, care este, sub acest aspect, sinteza tuturor artelor. Dr. Voivenel împarte amorul în trei tipuri: amorul platonic, amorul conjugal şi amorul fizic. Cel conjugal poate fi deopotrivă platonic şi fizic; amorul platonic: un fel de idealizare a instinctului sexual.

— D. Buxton, profesor la Oxford, a descoperit printre hârtiile rămase dela bunicul său, o corespondenţă de o importanţă rară, între Descartes şi Huyghens.

Aceste scrisori trimise între 1634 şi 1647 prezintă un interes excepţional,—de oarece, netratând un subiect filosofic, ele arată mai bine personalitatea lui Descartes.

Scrisorile au fost oferite Franţei de către d. Buxton. Ele se tipăresc la Clarendon Press din Oxford.

BIBLIOGRAFIE

Alevandru Viţianu: *Veva*, Impr. Sonnenfeld, Oradea-Mare, Preţul 30 lei.

Răsăritul, Noembrie.

Societatea de mâine, 13 Decembrie.

Salonul Literar, Decembrie.

Gazeta Şcolii, Noembrie.

Neamul Românesc Literar, 13 Decembrie.

Curiozităţi

Omul cu 500 de logodnice

In Leeds (Anglia) a fost condamnat la 10 ani închisoare un oarecare Lesly, care a avut în viaţa lui 500 logodnice, fiind însurat în acelaş timp cu şapte femei. Lesly avea un carnet de memorii zilnice, asupra mersului tuturor aventurilor amoroase. In seiful lui, bani nu s'au găsit la percheziţie; însă s'a descoperit acolo un imens depozit de scrisori de amor: peste 8.700. Astăzi Lesly e în vârstă de 64 ani. In carnetul lui trecea regulat şi exact numele, adresele şi poreclele intime ale tuturor logodnicelor, precum şi numele false cu care el se prezenta victimelor. De obiceiu Lesly apărea ca văduv cu doi copii, fiindcă astfel îi era mai uşor să prindă în mrejele lui pe femeile naive.

Omul în cuşcă de sticlă

Olandezul Wolly care s'a supus regimului foamei şi veghei sub privirile unui public numeros, s'a închis într'o cuşcă de sticlă ca să fie controlat şi văzut, cu plată. Insă după zece zile de tortură benevolă, Wolly s'a înfuriat şi şi-a spart cuşca. Cruda experienţă s'a terminat astfel din cauza publicului, care şi-a permis să-şi bată joc de Wolly; unii mâncau în faţa lui, beau şampanie, îl invitau la masă, etc. Wolly, enervat din cale afară, mai ales de lipsă de somn, n'a mai putut suporta această bătaie de joc. Spărgându-şi cuşca, el s'a rănit uşor în mai multe părţi ale corpului, şi a fost transportat la spital. Graţie ajutoarelor medicale, starea lui s'a ameliorat. In zece zile s'a încasat 40 mii franci, însă nu mai o parte din această sumă i se va da lui ca recompensă, pentru 10 zile în loc de 25, cum anunţase la început.

Reclama cu bătaia

La intrarea gării din piaţa Bastiliei (Paris) un hoţ a şterpelit o geantă dela un domn cufundat în citirea unui jurnal. Domnul acela obseră manopera hoţului şi fugi în urmărirea lui. Prinzându-l, începu să-l bată în toată regula. O mulţime de curioşi s'a strâns în jurul lor. Atunci amândoi au încetat bătaia şi-au strâns mâinile unul altuia şi s'au adresat spectatorilor: — „Domnilor, să dăm uitării aceste fleacuri şi să vorbim de lucruri serioase. Suntem reprezentanţi ai fabricei de cremă pentru ghete, pe care o oferim onor. publicului cu preţuri derizorii". — Apoi din geanta „furată" au scos mai multe cutii şi amândoi „reprezentanţii" au început să-şi laude marfa, la întrecere. Toată inscenarea s'a făcut pentru a atrage publicul.

Al doilea Kaizer

Intr'un mare magazin de încălţăminte din Avenue de l'Opera din Paris a apărut acum câteva zile un cumpărător care seamănă leit cu Kaizerul Wilhelm. Apariţia produse mare senzaţie, cu atât mai mult cu cât tocmai acest magazin a primit cu câteva zile înainte o comandă din Doorn, pentru Kaizer. Statura şi figura cumpărătorului sunt absolut la fel cu ale Kaizerului. Mustaţa căruntă şi ridicată în sus, şi numai lipsa de barbă îl deosebeşte de ultimele fotografii ale Kaizerului. Insă cu atât mai mult bătrânul seamănă cu Wilhelm din epoca când acesta din urmă nu purta barbă. Acest straniu cumpărător şi-a ales marfa, a dat adresa la un mare hotel sub numele de contele Montfleury. Numai atunci când cumpărăturile au ajuns la hotel, totul s'a lămurit. Contele Montfleury e de 20 ani judecător la Havre.

Enigmă detectivistă

D-na Blice, soţia unui mare fabricant englez, a fost „victima" unui furt, care a stârnit curiozitatea celor mai buni detectivi din Anglia şi America. Revenind din Canada în Anglia, d-na Blice îşi depusese colierul de perle, evaluat la 10.000 lire sterline, în seiful cel mare al vaporului. Sosind la Londra, ea primi cutia de fier şi o duse acasă. Deschizând-o, peste două zile, n'a găsit înăuntru decât perle falsificate de cea mai proastă calitate, şi o hârtiuţă scrisă în limba arabă. Poliţia s'a repezit la vapor, însă căpitanul şi casierul au dovedit că nici un obiect nu se poate pierde din seif în timpul călătoriei. Seiful rămâne totdeauna închis şi secretul nu-l ştie nimeni în afară de casier. Atunci poliţia presupuse că furtul s'a petrecut în cele două zile când cutia cu colierul n'a fost deschisă încă de d-na Blice. S'au examinat bine perlele şi bileţelul scris în limba arabă: numai numele de „Achmet" era scris acolo. Cercetările s'au oprit ca în faţa unui zid. Păgubaşa începu să se obişnuiască cu ideia pierderii definitive a colierului. Intr'o zi îi veni o scrisoare anonimă, că are de primit un colet de valoare la poşta din Southhampton, pe adresa ei. D-na Blice nu dădu nici o atenţie scrisorii. Aceeaş soartă avu a doua scrisoare, identică. A treia scrisoare veni însă în lipsa ei, iscălită „Achmet". Fiul d-nei Blice, împreună cu detectivii, plecă la Southhampton şi, în secţia coletelor, din direcţia poştei, găsi într'adevăr un colet cu colierul d-nei Blice. Perlele erau toate, intacte. Poliţiile diferitelor centre din America şi Anglia s'au pronunţat în mod diferit asupra acestei întâmplări. Totuşi rămâne o enigmă: dacă hoţul s'a temut de răspundere şi a restituit colierul — de ce a depus atâtea insistenţe ca obiectul să revină în mânile d-nei Blice etc...?

Intelectualii austrieci în mizerie

Intr'un jurnal vienez a apărut anunţul unui hotel dintr'o staţiune balneară, care căuta un portar. Condiţiile erau: prestanţa şi cunoaşterea câtorva limbi europene. Rezultatul acestui anunţ a fost următorul: Factorul poştal aducea zilnic la hotel teancuri mari de scrisori cu oferte: 1347 în total, în trei zile, din care numai vre-o 50 dela persoane într'adevăr convenabile acestui post. Restul ofertelor venise dela intelectuali cu cel mai variat şi frumos trecut: s'au găsit oameni cari cunosc la perfecţie 12 limbi, au servit ca preşedinţi de tribunale, sunt doctori în filozofie, în drept, au avut uzine mari proprii, au dirijat bănci mari, etc.

ANUL VI. — No. 264 **Număr de Crăciun** 8 LEI EXEMPLARUL IN TARA 16 LEI EX. IN STRAINATATE **12 PAGINI** Duminică, 27 Decembrie 1925

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORII { AL. V. BELDIMAN 1888—1897 CONST. MILLE 1897 1920

FONDAT în 1893

Cenzurarea lui Andersen

Povestile pastorului danez sunt parabole sentimentale, drese cu umanitarism și cu puțină satiră socială.

Aceste istorioare, fabricate de un predicator plin de bune intenții și creștine și, cum am zice înaintate, încântau burghezimea liberală de acum jumătate veac. Părinții dăruiau copiilor cartea, plini de dulce împăcare în cugetul lor de oameni iubitori de progres moral și social. Citind-o, guvernantele și copiii se amuzau totdeauna cu profitabilă înduioșare. Prin haina cu pretenții de naivitate a povestei, mintea copilului descoperea cu dulce desfătare idei și simțiri înălțătoare. Copilului bogat i se înmuia inima de compătimire; inima celui sărac tresărea de speranță în bunătatea lui Dumnezeu, pe ici pe colo chiar și în acea omenească.

Asta era pe atunci. Astăzi, între toate ideile comune cu care se împodobea sufletul burgheziei liberale și se îmbăta uneori și inima proletarului de pe vremuri, nici una nu-i atât de compromisă ca ideia umanitară. Clasele sociale dacă nu sunt în fiecare moment încăerate, își arată colții fără încetare, și aproape indiferent de vârstă indivizii sunt în stare de războiu perpetuu. Săracii nu mai vor să știe de milostenie și bunăvoință. Ei vor să răpească și să stăpânească pumnul. Bogații, de groază, s'au făcut aspri; sunt furioși de ingratitudinea săracilor cari nu recunosc binefacerile și nu mai zic: Sărut mâna! Predicatorul umanitar nu mai are public. In cartea lui rămân doar două trei povești, de inspirație adevărat *populară*, ca istoria lui Claus cel mare și a lui Claus cel mic, unde triumfă realistic istețimea practică și cruzimea cu sânge rece; acolo distrugerea dușmanului e o faptă absolut plăcută și humoristică. Istoria pe care am citat-o e aproape în toată cartea singura care nu sună fals. Ideile din poveștile lui Andersen sunt astăzi deopotrivă mincinoase pentru sărac și pentru bogat. Cred că pentru oamenii foarte lucizi, tonul general și intenția cărții au fost todeauna de o neplăcută dulcegărie. In sentimentalismul burghezesc care o inspirase exista în fond o radicală strâmbătură, mai puțin vizibilă și poate mai puțin respingătoare decât în miile de povești de Crăciun ale scriblor tocmiți să facă, la sărbătorile de iarnă, umanitarism legat în marochin și muiat în poleială. Dar genul însuși era din capul locului mincinos.

Este folosul cel mare al crizelor sociale de a da pe față adevărul ascuns altfel în frazeologia debitanților literari de așa numita armonie socială și naționalism trandafiriu.

Astăzi, piața lumii, lipsită ori săracă de multe lucruri plăcute, e cel puțin frumos încărcată cu marfă de adevăruri sociale. Foarte amară la gust, ea poate fi salutară, dacă ciocnirea violentă a acestor adevăruri nu va însemna cumva, în practică, întoarcere la stări primitive în care se vor naște adevărate povești populare, iar nicidecum idile și parabole pentru pomul de Crăciun al burghezilor umanitare din vremea lui Andersen.

Dacă vremile sunt așa, trebuie să tragem concluziile și pentru literatura copiilor. Cred că totdeauna lecturile sentimentale au fost o literatură proastă din punct de vedere pedagogic. Proastă ca gust și ca intenție morală. E de prost gust să inventezi oameni bogați, aspri la suflet, cari se convertesc și devin umanitari trandafirii la vederea unei rândunele moarte sau a unui fluture cu aripioarele sfâșiate. Și e faptă de prostie voită să fabrici literar paiațe cu figură de înger și să le arăți copiilor ca imagini adevărate ale vieții. S'a fabricat astfel o literatură proastă și de prisos.

Poveștile populare nu sunt sentimentale. Acolo personagiile se bat și se trag pe sfoară frumos așa cum cere viața în care trăia și pe care o vedea artistic povestitorul popular. Duplicitate sentimentală nu se pomenește în poveștile populare. Fabricantul de povești umanitare își strâmbă totdeauna un ochiu spre așa numite ideale. Rezultatul trebuie să fie strâmb; în privința literară ca și în cea morală. Și strâmbătura sentimentală nu poate fi mai inactuală decât e astăzi, când ciomagul, dinamita și închisoarea cu casne sunt mijloacele de comunicare cele mai caracteristice între clasele sociale.

Adevărul suprem pe care îl dă pe față ceasul de astăzi este lupta fără preget și îndurare între popoare, clase și indivizi. Poveștile construite pe acord de armonie între oameni și clase sunt acum complect caraghioase.

Dănilă Prepeleac și *Soacra cu trei nurori* sunt două povești exemplare; superbe de adevăr și strălucitoare de pitoresc. Il rog pe cititor să le revază ca să înțeleagă cât mai bine cele ce i-am spus

PAUL ZARIFOPOL

Maxime și Cugetări

A ne perfecționa nu înseamnă altceva decât a inventa mijloace nouă de suferință.

Adevărații mizantropi nu se găsesc în singurătate.

O mie de plăceri nu compensează o mare durere.
(Leopardi).

Puține cărți plac toată viața.
(Joubert)

In literatură ca să ai dreptate, trebue să fii mort.
(Victor Hugo)

Leneșii au totdeauna ceva de făcut.
(Vauvenargues)

A fost o vreme când dobitoacele vorbeau; astăzi scriu.
(Aurelian Scholl)

Cetiți încet; recitiți și mai încet.
(Fichte)

Când cineva nu îndrăznește să spuie ce gândește, sfârșește să nu gândească ceeace spune.
(Zenon)

Betleemul

Orizontul Betleemului e strâmt,însă un platou se ridică deasupra lui, de pe care se deschide înaintea pelerinului o vedere de neuitat, iar dincolo de munții dela orizont se simte vechea și întunecata Iudee a păcatelor și a virtuților de sub profeți. Aice-i centrul amintirilor legate de ziua Nașterii Invățătorului care a îndreptat lumea îmbătrânită spre un viitor luminos, prin întunericul plin de piedici și de insuccese. El e punctul de plecare al dragostei altruiste.

COLINDĂ

Noapte albă și străină,
Ca o spună de lumină...

Stelele 'nvălite n vată
S'au culcat.
Numai una, speriată,
Printre nouri de omăt
Se aprinde și se stânge
(Parcă râde ,
Parcă plânge)
Și se uită îndărăt, —
Că din urmă o alungă
S'o cuprindă 'n trena-i lungă
Nour greu.

Și din svonul care vine
(Au 'nălțat copiii smeu,
Ori e murmur de albine?)
Dacă stai s'asculți mai bine
Poți s'auzi cum viscolește
Sus în cer, la Dumnezeu.

Iar în jur de felinare,
In lumina lor gălbuie,
Scânteioare
De ninsoare
Se învăluie și joacă —
Parcă nu știu ce să facă:
Să coboare,
Să se suie...

Prin văzduh de sticlă rece
A răzbit un cântec viu,
Cântec nalt și străveziu
Ca un glas de clopoțel
Adormit și subțirel
De la sănii rătăcite
Peste drumuri troenite.
O colindă...

A venit un înger bun, —
Lerui-Doamne,
Moș-Crăciun!
Cu năsuc rotund și mic,
Cât un degetar de ghindă,
Cu-aripioare de mătasă
Și zulufi de borangic.
S'a intrat la mine 'n casă
Si 'n lumina din odaie
De pe-aripi a scuturat
Ca de joacă,
Promoroacă,
Picuri sclipitori de ploaie
Și miros de ger curat.

Din icoana ce veghiază
Vraja sură-a somnului, —
Buna Maica-Domnului
Blând il binecuvintează,
Intinzând înfiorată
Mâna 'ngustă, îmbrăcată
In argint.

Ghem de puf,
Pămătuf.
Bate îngerul mătănii.
(Oare sună sub fereastră
Clopoțeii de la sănii?..)

— Mă trimite Moș-Crăciun.
Lerui-Doamne.
Maică bună.
Să-i aprind lumini în cale,
Că e noaptea fără lună.
Și cu pene de păun,
Alți vr'o trei
Ca și mine mărunței,
Se trudesc de-asară 'n vale

Gerul să-l înlăture.
Drumul să i-l măture....
Și mi-a dat s'aduc aici,
Pentr'o fată
Supărată,
Daruri mici, —
Că e casa 'n vârf de deal,
Și nu-i drum, nici cărăruie,
Și-i urcuș
Și lunecuș,
Și-i e greu să se mai suie.
Că-i bătrân...

Scoate îngerul din sân,
Dintr'o pungă de hârtie
Argintie,
Pe subțire fir de ață
Mărgeluțe reci de ghiață,
Și pe-un fir de ibrișin
(Nimărui să nu le-arăt)
Infoiate
Și crestate
Stele albe de omăt.
Mi le-a pus în mâna 'ntinsă
Ș'a plecat...

Noapte ninsă...
Am visat.
Ori aripa lui albastră
Mi-a foșnit pe la fereastră?

— Leru-i Doamne,
Inger mic!
Vii din noapte, de departe,
Vii de dincolo de stele,
Ca s'aduci iubirii mele
Visuri rele,
Daruri moarte...

OTILIA CAZIMIR

AUGUST STRINDBERG

LEONTOPOLIS

Pe o culme, la răsărit de bătrânul Heliopolis al Egiptului, poposise o caravană. Era acolo popor mult, numai Evrei, cari trecuseră din Palestina prin pustiu, pe cămile și pe asini ; — acelaș pustiu pe care cu o mie de ani mai înainte, îl străbătuseră fiii lui Israel. Prin negura serii, la slaba văpaie a lunii, se zăreau mulțime de focuri la cari se odihneau femeile și copiii, în timp ce bărbații porniseră să care apă.

Niciodată nu mai văzuse deșertul atâta puzderie de copilași ; și acum în preajma nopții, când trebuiau să fie îmbăiați, popasul răsuna de scâncetele pruncilor, parcă ar fi fost o dughiană plină de copii. Când însă scăldatul luă sfârșit și țâncii fură apropiați de sânul mamelor, țipetele se stinseră unul câte unul și peste întreaga câmpie se așternu o liniște deplină.

Dedesubtul unui sicomar, o femeie își alăpta pruncul; lângă dânsa un bărbat întindea măgarului ramuri de grozamă și la răstimpuri o pornia în sus pe colnic și cerceta cu privirea spre miază-noapte.

Un străin — Roman după port — trecu pe lângă dânșii și începu să iscodească femeile și copiii, de parcă i-ar fi trecut la numărătoare.

Evreul se arătă neliniștit și ca să-i îndrepte într'aiurea atenția se dădu în vorbă cu el :

— „Drumețule, nu știi cumva, aceea de colo dinspre apus, să fie oare Cetatea Soarelui ?"

— „Da ! După cum vezi!", răspunse Romanul.

— „Va-să-zică acesta-i Beth-Semes ?"

— „Heliopolis, de unde și-au cules Grecii și Romanii știința...

Platon însuș a fost pe-acolo..."

— „Dar... se zărește oare și Leontopolis de-aci ?"

— „Uite vârful templului la două mile înainte..."

— „Atunci, acesta este ținutul Gosen, pe care l-a cercetat părintele nostru Abraham și pe care l-a dobândit Iacob !" — murmură Evreul întorcându-se spre femeia lui.

Apoi către Roman :

— „Neamul lui Israel pornise din Egipt în Kanaan ; dar după robia Babilonului, o mare parte trecu iar înapoi și se așeză aici. Știi asta ?"

— „Din întâmplare o știu ! Acum Israeliții s'au înmulțit până la câteva mii de suflete, și au zidit un templu al lor ; chiar acela pe care îl zărești în depărtare. Știai lucrul ăsta ?"

— „Il cam știam. Va-să-zică... ăsta-i ținut roman ?"

— „Da !"

— „Pretutindeni întâlnești stăpânirea romană : Syria, Kanaanul, Grecia, Egiptul..."

— „Germania, Galia, Britania ; lumea e a Romei, după cum proorocise Sybilla dela Cume..."

— „Bine ! dar lumea trebuie să fie mântuită de poporul lui Israel, după însăș făgăduința lui Dumnezeu, către străbunul nostru Abraham !"

— „Povestea asta am auzit-o și eu, dar deocamdată făgăduința o are Roma !... Vii dela Ierusalim ?"

— „Trec prin pustie cași ceilalți și duc cu mine nevastă și copil !"

— „Copil, da ! Dar de ce târîți cu voi atâta gloată de copii ?"

Evreul amuți. Fiindcă, însă, bănuia că Romanul știe pricina, și cum de-altminteri părea om cumsecade, se hotărî să-i mărturisească adevărul.

— „Vezi... Irod Tetrarchul a aflat dela niște oameni din răsărit vestea că în Betleemul din țara lui Iuda s'a născut un rege al Iudeilor; și ca să scape de o presupusă primejdie, Irod a poruncit să se ucidă toți copiii cari se născuseră în vremea din urmă prin partea locului ; întocmai cum și Faraon poruncise să fie omorâți întâii noștri născuți. Cu toate astea, Moise tot a scăpat, pentru ca să mântuiască neamul nostru de robia egipteană".

— „Dar... ia ascultă, cine să fie regele acela ?"

— „Messia cel făgăduit !"

— „Crezi că s'a născut ?"

— „Nu pot ști !"

— „Eu totuș știu că s'a născut ! — grăi Romanul — El va stăpâni lumea și va aduce toate popoarele sub sceptrul său !"

— „Și... cine să fie acela ?"

— „Impăratul August !"

— „E din seminția lui Abraham, sau din neamul lui David ? Nu ; nu e el !... Venit-a el cu pace, cum proorocește Isaia : **„că mare va fi stăpânirea lui, și pacea fără de sfârșit..."?** Impăratul, de bună seamă, nu e omul păcii!"

— „Rămâi cu bine, fiul lui Israel ! Acuma ești supus roman. Fii mulțumit cu mântuirea prin Roma ; noi nu cunoaștem alta !"

Romanul plecă. Evreul se apropie de femeia lui :

— „Mario !" — șopti el.

— „Iosif !" — răspunse ea — „încet !... doarme copilul !..."

în românește de **H. BLAZIAN**

Teorii despre Iisus

Se împlinesc aproape o mie nouă sute douăzeci şi cinci de ani de când — după părerea câtorva istorici— s'a născut cunoscutul nostru Domn Iisus Christos. Profităm de această nouă aniversare, pentru a aminti cetitorilor noştri principalele argumente, probe şi contraprobe ale „problemei lui Iisus", care pasionează de câtă-va vreme pe eruditii din Apus.

* * *

Că toate scrierile referitoare la Christos nu-s surse veridice, toti cercetătorii — cu singura exceptie a teologiei ortodoxe — sunt de acord. Literatura neo-testamentară (cele trei evanghelii, sau „Sinapticele", apoi aceea a lui Ioan şi epistolele lui Pavel) prezintă contradictii manifeste şi vădite interpelări. Iar scrierile contemporane lui Iisus nu pomenesc nici-un cuvânt despre el! Nici chiar Iosef, care totuşi despre Ioan Botezătorul vorbeşte amănunţit! Este ca şi când un contimporan al reformei ar fi fost complect informat despre Zwingle, ignorând însă totul despre Luther.

De aci — două şcoli teologice.

Una — aceea la care ne raliăm şi noi — teologia zisă a „protestantismului critic", şi dupe care există, în legenda creştină, un sâmbure de autenticitate, împrejurul căruia însă s'au lipit multe adaosuri străine; alta, — teologia zisă „radicală", cu multe variante, care neagă, sau crede că neagă pur şi simplu istoricitatea lui Iisus.

Socotim că toate aceste opiniuni pot fi, în cele din urmă topite într'una singură. Dar să le analizăm mai întâi în parte.

Profesorul *Jensen* (v. bibliografia dela finele articolului) crede că creştinismul nu-i decât reeditarea cultului babilonian al lui Gilgamesh, care simbolizează un mit astral. Argumentele constau din câteva analogii şi multe semiprobe filologice care fiecare în parte nu are nimic hotărâtor (autorul o spune el—însuşi), dar — lucru misterios — toate laolaltă devin zdrobitoare. Colegii îi reproşează că a voit să rezolve o problemă relativ judaică fără a „degna" să-şi iasă din specialitatea sa de babilonist. Iar studenţii de la Dublin l-au combătut în chip humoristic publicând o broşură, unde citaţiile erudite umpleau jumătate din pagini, şi prin care se dovedea că *el, profesorul Jensen, nu există,* ci este pur şi simplu o constelaţie personificată ulterior.

In sfârşit, şi într'o altă ordine de idei, se poate aminti că principalul din Evanghelii nu se găseşte în legenda orientală a lui Gilgamesh, şi vice-versa, ceeace, desigur e de natură a sdruncina mult teza lui Jensen...

Cu argumente diferite, savanţi ca *Robertson, Smith* şi *Drews* arată că, în diferitele secte eretice evreeşti, răsculate împotiva religiei mozaice oficiale, au apărut o serie de culturi heterodoxe disidente. Aceste culturi sunt puternic impregnate de atmosfera umanitaristă şi estetică a filozofiei mistice greceşti şi a dramaticelor reprezentări religioase egiptene, asirio-babiloniene, indiene, etc... Cultul şi viata lui Iisus ar fi una din acestea; o dramă religioasă — spune Robertson. Un *mister* cam ca acele din Evul mediu sau ca Saturnalele păgâne. Şi, după toate probabilităţile, jucat înlăuntrul sectei sincretiste ebionite sau nazareene.

D. *Guignebert* se însărcinează să demonstreze slăbiciunea argumentării. In ce priveşte pe cele filozofice, un număr tot atât de mare, dacă nu mai mare se pot aduce în sens contrar. Apoi, o refutare de ordin logic: pentru ce evanghelistii se obstinează a se pretinde *martori oculari*, când tendinta naturală a oricărei religii este să se *îmbătrânească*, să-şi impingă divinităţile într'un trecut întunecat, nu să şi le tragă înspre prea controlabilul prezent.

Dar teza cea mai interesantă este a lui *Kalthoff*, sampionul aşa—zisei „Sozialtheologie". După Kalthoff, teologia curentă porneşte de la o fundamentală eroare metodologică: se voeşte, cu ajutorul unor texte de valoare ştiinţifică îndoelnică a se explica faptele; în realitate trebue invers: pornind de la fapte, de pildă dela descripţia amănunţită a unei comunităţi creştine particulare, să se explice apariţia literaturei respective. Kalthoff studiază comunităţile creştine dela Roma anului 64, şi înnăbuşit de materialul adunat, generalizează conchizând că Creştinismul are obârşie europeană, că s'a desvoltat şi chiar că s'a *născut* la Roma, în sânul populaţiei proletare, unde Evreii erau în mare număr, şi într'o condiţie materială neînchipuit de mizerabilă. Mişcarea ar fi fost o grupare revoluţionară, spartakistă, împotriva capitalismului acela odios al lumei antice din timpul decadenţei.

Probele sunt interesante:

1) Asociaţiile de lucrători *(collegia)* erau suficient de organizate. 2) Populaţia evreiască din Roma era singura care întrunea dubla şi contradictoria calitate de fi muritoare de foame şi în acelaş timp foarte cultivată intelectualmente. 3) Pasagiile vădit socialiste din Scripturi, unde revine mereu preocuparea unei mai drepte repartitii a averilor. 4) In evanghelii forma de gospodărie agrară de care se vorbeşte este *colonatul* roman, iar nu mica fermă obicinuită în Palestina. 5) Evangheliile nu au aerul a fi traduceri, şi par a fi fost scrise direct în latineşte. 6) Pasajul: Daţi Cezarului... 7) Caracterul universalist al creştinismului, care contrastează cu egoismul şovin al religiei judaice.

Iată, desigur, un efort de reflecţiune de un mare merit şi de un netăgăduit interes. Multe din argumente sunt chiar inatacabile. De aceea, pentru a dărâma teoria, *Guignebert* întrebuinţează mai cu seamă contra-dovezi de ordin pur logic. Iată, de pildă, una. Este neverosimil psihologiceşte, spune *Guignebert*, ca proletariatul roman să fi luat ca model de inspiraţie faptul concret al propriei sale mizerii, pe care apoi să o fi idealizat într'o divinitate, şi în urmă, *din nou*, să o fi *reconcretizat* la loc într'un om. Iată o operaţie mult prea complicată pentru mentalitatea populară.

Decât, s'ar putea obiecta că această operaţie complicată ori nu, este tocmai procesul tipic al creării de legende. Este în firea minţei noastre de a ne idealiza aspiraţiile concrete în simboluri metafizice, iar pe acestea de a le simboliza, la rândul lor, în obiecte familiare, şi din nou concrete în deosebi în figuri omeneşti. Politeizmul aproape tuturor religiilor aziatice ascultă perfect de această lege sufletească. Eroii mitologici sunt zei şi oameni totodată. La Christos ar fi doar o mai mare doză a ultimului atribut.

* * *

Teoriile sociologice ale lui Kalthof nu pot fi combătute de cât cu teorii sociologice. Se poate bunioară aminti că o mişcare populară îşi are, neapărat, conducători. Au existat, desigur, o mulţime nesfârşită de oameni capi de răscoală. Unii mai curagioşi, alţii mai puţin; unii mai talentaţi, mai iscusiţi, alţii mai şterşi. Dar au existat. Şi de sigur au existat mai cu seamă la Roma; dar nu numai la Roma, ci pretutindeni unde regimul roman stârnea nemulţumiri, inclusiv în Palestina. Aci, teza lui Kalthoff se întâlneşte cu acele ale lui Robertson şi Andrews. Sectele acelea sincretiste de care vorbesc ei au avut de sigur *leader-i* diverşi. Un mare număr din ei erau, fără îndoială, crucificaţi, *Christii* nu puteau fi individualizaţi. Erau nişte adevărate *categorii sociale*. Nu numai că Iisus a existat. Dar au existat o infinitate de Iisuşi. Iar printre ei, nu se poate să nu fi fost câţiva, şi printre aceştia *unul — „şef de filă"* cum îl numeşte d. C. Antoniade — care mai cu deosebire să fi impresionat pe contimporani. Este natural ca evangheliştii să fi vorbit mereu de el. Dar e încă şi mai firesc ca să-i fi atribuit lui tot soiul de fapte lăudabile aparţinând în realitate altor colegi de a săi întru crucificare. Este un proces psihologic firesc. Astăzi, în almanahurile de anecdote literare, vedem cum se atribue oamenilor cu reputaţie de a fi spirituali, vorbe şi cugetări care au fost, în fond, spuse de alţii. Deunăzi, o asemenea informaţie. într'un ziar francez, purta ca titlu *„on ne prête qu'aux riches"*. Foarte bine zis. Opinia publică printre eroii diverşi, selectează unul, pe socoteala căruia acumulează meritele tuturor celor anteriori şi chiar posteriori lui. Tot ce ştim despre natura noastră psihologică şi socială ne obligă să credem că, printre Christoşi, a existat şi un Iisus.

* * *

Rămâne de lămurit cea de a doua problemă: Pentru ce această întărire, această *îngroşare* a caracterului *uman* al lui Christ? Pentru ce nevoia de a se accentua, în metafizica cea nouă, forma literară a *biografiei?*

Răspunsul ni-l poate da tot punctul de vedere sociologic. Pe vremea aceea, lumea romană era, cum spune Smith, „ticsită de zei". Supraproducţia de personalităţi religioase le anemiase valoarea. Dimpotrivă nici odată gândirea etică nu înflorise ca atunci. Şi apoi consideraţiunile morale, şi deci sociale, erau mai aproape de sufletul proletar. Bun-înţeles, nu-i vorba numai de proletariatul din Roma, ci de cel roman în genere, şi poate mai cu seamă al celui palestinian, mai vioiu şi mai înclinat spre fanatism ca nici-unul altul.

O strălucire nemai văzută a cugetării etice, în dauna celei religioase şi celei ştiinţifice. Iată împrejurarea istorică care a contribuit mult să dea personalităţii lui Iisus o mai mare cantitate de elemente umane de cât avusese de pildă aceea a lui Jupiter sau a Minervei.

Şi, înfsârşit, mai este faptul că, după cum am văzut, Iisus a existat. Faptul că s'a pornit de la om, a făcut ca divinizarea acestuia să păstreze, în mod firesc, încă multe elemente asemănătoare punctului de plecare.

Şi astfel se explică gândiri ca „Dumnezeule, Dumnezeule, de ce m'ai părăsit?" — care traduc un suflet specific uman; o slăbiciune mai mult omenească decât dumnezeiască.

Intr'un cuvânt: creştinismul se deosebeşte de celelalte religii prin aceea că a fost făcută de cei de jos *împotriva* celor de sus, de oamenii aplecaţi asupra detaliilor concrete ale vieţii şi împotriva celor ce trăiau în mijlocul unui mobilier de simboluri divine deja construite. Iată de ce rolul prim în tragedia creştină n'a fost jucat de o idee, ci de un om. De un om în carne şi oase. De acela care cu siguranţă a existat şi pe care — în ciuda fariseilor de-eri şi de astăzi, cari fac din biserică o societate pe acţiuni — vom continua să-l numim cu admiraţie şi stimă Domnul Nostru Iisus Christos.

D. I. SUCHIANU

Robertson: Christianity And Mithology, Londra 190 — A Short History of Christianism, 1902; Pagan Christ 1902.

Jensen: Das Gilgames—epos in der Welt litteratur, 1906; Hat der Jesus der Evang. gelebt?

Smith: Der vorchristliche Jesus 1911; Ecce Deus, 1911.

Drews: Die Christumsmythe (1911).

Kalthoff: Das Christus Problem. Gründlinien einer Sozialtheologie; Leipzig 1903; Was wissen wir von Jesus? Berlin 1904; Die Entstehung der Christentums Leipzig 1904.

Lucrări în genul lui Renan sunt literatură beletristică pură, meritorii, numai ca atari; iar acele de felul „Nebuniei lui Iisus" a lui Binet-Sianglé sunt ele însile absolut gratuite nebunii.

Iarna pe baltă

S'au păturit pe baltă troiene de zăpadă,
Şi cerul sur se 'nchiagă deasupra peste văi.
Prin stuf, un pâlc de gadini cu ochii în văpăi
Adulmecă prin aer un miros cald de pradă.

Pe jepşi pustii, tăcerea e prinsă 'n stei de ghiaţă,
Şi 'n preajmă sălcii negre, înfipte în omăt,
Se reîntorc cu gândul spre vară îndărăt,
Când oglindeau în ape şuviţe de verdeaţă.

Pe dâmburi trec vătuii sărind în copce calea,
Şi vulpea pitulată furiş pe urma lor
Şi-un stol de corbi ce sboară cu 'n croncăt cobitor,
Când urlet crunt de fiară străpunge toată valea.

In ostrov — pădurarul la focul din bordei,
Şi-o aripă de vifor svârlind prin horn nămeţi,
Şi lunca împunctată cu urme de mistreţi,
Şi pomi cu promoroacă, şi colţi de ţurţuri grei

O haită 'nfometată gonind prin luncă prada,
Un urlet, altul, altul, şi-un ţipăt firav poate...
Apoi tăcerea mută plecată peste toate...
Şi flori — bujori de sânge — pătând ciudat zăpada.

Se vede că prin lunca de pomi cu trunchiuri sure,
Trecând drumarul crivăţ, grăbit în calea sa,
Şi-a agăţat de trunchiuri sumanul nou de nea.
Că s'au albit pe-o coastă copacii din pădure

Pe văi, în hamul unde s'au adunat pescarii,
A semănat hangiul atâta chef şi cânt,
C'a stat pe bătătură din goană asprul vânt
S'asculte la fereastră strunindu-şi telegarii.

RADU BOUREANU

AUR

Pe vapor, la întoarcerea din America, auzeam vorbind printre călători că la clasa a doua, este un tip original: un bătrân Evreu galiţian, care se întorcea în patrie aducând într'un cufăr o mare cantitate de aur din Alaska. Sta mai toată ziua închis în cabină. Se plimba rar pe punte. Numai seara îl vedeam luându-şi ceaiul singur la o masă. Un bătrân puţintel, uscat, c'o bărbuţă rară decolorată, un cap mare, chel, nişte ochi mici sfredelitori cu pleoape roşe imflamate şi urechile vinete, degerate.

Intr'o seară ne-am cunoscut. După ce-a aflat că sunt Român şi că am fost la Chişinău, bătrânul a început să povestească într'o moldovenească scâlciată şi cântătoare.

— Şi eu sunt din Chişinău. Dar de treizeci de ani am plecat. Vorbeam bine moldoveneşte că treceam des în România la Galaţi şi Brăila. Eu lucram la un birou de export de cereale şi încărcam marfa în vapoare la Dunărea.

Când a început pogromul cel mare la Chişinău, eu eram la Ismail. Lăsasem acasă nevasta şi un copilaş de trei ani. Când am auzit ce grozăvii se întâmplă pe la noi, m'am întors la fugă înapoi. Dar n'am mai găsit nimic. Jaful şi măcelul începuse chiar din mahalaua noastră. A fost atunci ceva care nu s'a mai pomenit. Femeile noastre fusese spintecate şi umplute cu puful perinilor.

Ce să-ţi mai spun? N'am găsit nici nevastă nici copil. Trupurile celor măcelăriţi au fost luate şi îngropate noaptea pe câmp, toate la un loc, amestecate ca să nu se cunoască nimic din ce-a fost.

Ah! D-le, ce-a fost... ce-a fost atunci!..

Aşa o grozăvie de ce au trebuit ei să facă? Şi cu ce-am fost noi vinovaţi?

Şi glasul bătrânului să mue deodată, silabisind crispat câteva vorbe a căror înţeles nu l-am putut prinde. O clipă închise ochii clătinându-şi capul pleşuv. După ce şi trecu degetele uscate prin barba-i rară şi sorbi o înghiţitură de ceai, urmă rar şi stânjenit.

— Lasă... să nu mai vorbim de asta. Dacă am rămas singur pe lume, nu mai puteam trăi acolo. Am trecut în România şi am lucrat în cereale la Galaţi. Am plecat la Roterdam şi de-acolo am emigrat la America. Ţară liberă, nu pot zice nimic rău, poţi să răsufli slobod.

Am făcut de toate, dar numai avere nu. Tot în sărăcie rămâneam. Stam eu uneori şi-mi făceam socoteala în minte:

Dacă suntem noi urâţi şi persecutaţi de ce sunt loviţi numai cei săraci? Ei sufăr, plătesc şi pentru cei bogaţi cari nu sunt atinşi pentru că sunt temuţi.

Şi de ce asta? Pentrucă sunt bogaţi. Averea îi apără. Pentrucă toată lumea asta îi zidită pe bani, pe temelie de aur. Aur, cât mai mult aur trebue să ai. Ştii d-ta ce înseamnă *gold-fever?*

Am plecat în tovărăşie cu patru inşi să căutăm aur. Numai eu sunt în viaţă. Toţi ceilalţi şi-au lăsat ciolanele în pustietatea albă din Alaska.

Şi bătrânul tăcu fixându-şi privirea în vid.

— Ei, îl ispitesc din nou, poţi fi mulţumit, acum te întorci bogat şi sănătos. Ce-ai căutat ai găsit. Vii cu destul aur.

Spălarea aurului

— Hm! făcu bătrânul schiţând un surâs amar, crezi că aurul să găseşte aşa cum îl visează închipuirea nebună a omului însetat de pământul făgăduinţei?

Crezi d-ta că eu am cules aurul acolo cu mânile? Nu. Tot cu capul ista am isbutit să strâng ce am.

Şi cu degetul arătător, uscat şi tare ca un ciocănaş, lovi de două ori în creştetul capului pleşuv.

— Când am ajuns la Klondyk am găsit adunată acolo lume din toate colţurile pământului. La un han de scânduri, în jurul unei sobe de fier înroşite, să îngrămădeau oameni de toate neamurile, vorbind toate limbile ca la turnul lui Babel. Toţi veneau să caute aur. Dar alţii veniseră înaintea lor. In jurul oraşelor nu mai era nimic de făcut. Nici un metru de pământ nu mai era liber. Toate locurile erau răscolite şi borţilite. Am plecat departe tocmai spre Bonanza. Eram în tovărăşie şase inşi. In patru sănii cu câte şase câini înhămaţi căram tot calabalâcul nostru.

Drumuri grele, munţi prăpăstioşi de ghiaţă, păduri nepătrunse, pustietăţi, întinderi albe de zăpezi veşnice.

Ne-am oprit pe malul unui pârău într'o scobitură de munte. Un Irlandez care cunoştea locurile ne-a dus acolo asigurându-ne că găsim praf de aur în nisipul apei. Doi oameni s'au întors la oraş să scoată permisul de exploatare, pentru care am plătit câte douăsute de dolari, dreptul statului.

Ce viaţă chinuită. Toată ziua făceam gropi de unde scoteam mineraiul brut. Aprindeam focuri ca să desgheţăm pământul.

Noaptea dormeam în corturi, fără să ne desbrăcăm, ne vâram în nişte saci de blană. Mâncam numai conserve uscate de ni se răneau gingiile. La fiecare pas găseşti cutii goale de conserve. Aşa de multe sunt că nişte Baptişti au construit acolo o biserică punând în loc de cărămizi cutii de conserve umplute cu nisip.

Frigul până la 60 de grade, hrana proastă, şi boala scorbutului îi curăţă repede şi pe cei mai tari oameni. Sunt rari acei cari au norocul să găsească o vână mai bogată sau grăunţe de aur. Toţi ceilalţi muncesc din greu, sapă, vântură şi spală mereu noroiul ca să scoată câteva fire de nisip de aur.

Intr'un cuvânt, e un fel de loterie. Unul câştigă lotul cel mare şi toţi ceilaţi se frământă, sufăr şi mor cu nădejdea câştigului.

Dacă am văzut eu la faţa locului cum merge treaba, zic: pentrucă tot am venit aici să fac şi eu ceva. Ce afaceri pot fi în pustietatea asta? Am socotit eu că ori cât se sălbăticeşte omul tot are nevoile lui. Şi atunci am înjghebat cu doi tovarăşi o cocioabă de lemn cu geamuri de ţiplă, un fel de cantină-han, pe drumul săpat în gheaţă la la poalele Yukonului. Am ochit noi un vad bun. Toţi călătorii trebuiau să se oprească acolo. Săpătorii din apropiere tot la noi se răpezeau pentru un tutun sau un strop de rachiu. Aveam ace, aţă, conserve, mănuşi, grăsime, tot ce trebuia oamenilor de-acolo.

Toţi trei tovarăşi făceam cu schimbul: unul vindea înăuntru, altul umbla după marfă, şi al treilea sta de strajă cu puşca încărcată pe genunchi ziua şi noaptea. Că veneau şi mulţi oameni răi, cari purtau veşnic cuţitul în cismă şi revolverul la şold. Mulţi poposeau noaptea în gazdă, dormeau pe jos înghesuiţi ca sardelele în cutie. Un dolar de cap. Dar în loc de bani ne da praf de aur la cântar. Acolo în pustietatea ceea am făcut cheag umplând un săculeţ cu praf galben. Dar ce încordare, ce viaţă de câne încolţit de lupi, gata să sfâşie la fiecare clipă în care nu te-ar găsi treaz.

In drum, după aur

Când într'o bună zi am găsit în drum trupul unuia din tovarăşi îngheţat şi cu urmele a trei gloanţe în cap, am lăsat cocioaba în ştirea domnului, am luat săculeţul plin cu praf de aur, şi m'am coborât spre oraş.

In Dawson City am deschis un local, *saloon* cum îi spune acolo. Un fel de prăvălie-locantă şi cafe-varieté. Viaţa este aşa de scumpă acolo că banul nu are nici o valoare. Oamenii aceia aşa sunt însetaţi de viaţă şi orgie că pentru băutură, joc şi femei, dau într'o noapte tot ce-au strâns într'un an.

Am stat acolo zece ani încheiaţi.

Şi când mi-a venit aşa un dor de ce-a fost odată, am lăsat tot şi am plecat să mă întorc la Chişinău, să mai văd odată lumea veche.

Am îmbarcat aci pe vapor două vagoane de îmbrăcăminte pentru săracii din Chişinău şi Galaţi. Vreau să le împart cu mâna mea.

Urmă o tăcere lungă. Prin fumul albastru al pipei, observam capul acela mare, pleşuv şi spiritualizat, înclinat de-asupra unui trup mic, încovoiat, care închidea o vânjoasă energie concentrată printr'o voinţă de oţel.

— Ei, şi pe urmă ce ai de gând? Te reîntorci în America sau rămâi la Chişinău?

Bătrânul, clătinându-şi capul, vorbi rar, apăsat.

— La legea noastră zice: ceeace a fost nu poate să mai fie. Ceeace e frânt nu mai poate fi drept şi ceeace lipseşte nu se mai poate număra.

Eu nu mai am pe nimeni. Am rămas singur. Ce să fac cu aurul? Il dau tot pentru Sionism. Nu mai doresc de cât să ajung până în Palestina.

Tare mult vreau să văd şi eu Zidul Plângerilor unde se fac rugăciunile". Şi bătrânul începu să clipească des chinuindu-şi câteva fire din barba lui rară şi decolorată.

După ce sorbi adânc ultima picătură de ceai, îşi ridică spre cer ochii lui cenuşii, luminaţi parcă de-o viaţă lăuntrică.

Luna se ascunsese printre norii negri, cari se vânzoleau sub imensa cupolă aeriană. Şi sus, înfiptă, se zărea numai o singură steluţă care scânteia misterios deasupra oceanului pustiu.

JEAN BART

Oscar Wilde şi trăsurile

Despre marele scriitor englez, a cărui viaţă a fost un adevărat roman de senzaţie, s'a scris mult. Cronicari zeloşi de titlul lor, s'au străduit din răsputeri să ne înfăţişeze cea mai bogată, mai exactă şi mai amănunţită biografie a celebrului literat şi gânditor. Nu s'a trecut din spirit de conştiinciozitate, peste nici un amănunt care ar putea „interesa" marele public. S'au înşirat, dimpotrivă, lucruri ce puteau, foarte bine, rămânea nescrise, fără pagubă pentru autor sau cetitori.

Au fost, însă, altele care, deşi prezentau însemnătate, n'au inspirat suficient condeiul cronicarilor entuziasmaţi de geniul marelui englez. Astăzi, scriitorii germani — şi anume bibliografii şi istoriografii — reactualizează anecdote din viaţa lui Wilde.

Astfel Oscar Wilde iubea foarte mult **trăsura.** Plimbarea în această cuşcă, trasă de cai, era pentru dânsul un deliciu. Deşi vehicul eminamente burghez şi deşi personalitatea scriitorului era şi la propriu şi la figurat prin excelenţă aristocratică, — pasiunea pentru trăsuri a fost una din caracteristicele literatului.

Aşa se povesteşte următoarea scenă, petrecută la Londra, pe vremea când Wilde era în plin apogeu.

In „centru" — Oscar Wilde căuta o trăsură. (Toţi birjarii metropolei îl ştiau ca pe unul din cei mai buni şi generoşi clienţi).

Piaţa goală.

Wilde, disperat, privea rugător spre birjarii „ocupaţi". Şi atunci se petrecu un fapt nostim din cale afară.

Bătrânul birjar căruia Wilde îi zâmbea atât de cuceritor, opreşte caii şi se adresează clientului său, — un burghez pacinic din cartierul comercial al Londrei.

— Vă rog, domnule, nu vă supăraţi, dar nu mai merg!

— De ce ?

— Pentrucă nu **mai pot... Nu mai pot;** priviţi şi dumneavoastră ! D. Oscar Wilde aşteaptă. Şi nu-l pot refuza

Cu toate protestările — îndrituite ale clientului, — amicul burghez a fost... evacuat şi Oscar Wilde s'a suit triumfător. în trăsură...

O călătorie pe mare

Pe puntea vasului *Maharadja* ne găseam 50 de pasageri. Ziua era voioasă. Prânzirăm veseli în muzica orchestrei cu acompaniamentul oceanului din talaze. După amiază, fiind protestanţi şi deprinşi cu cântarea psalmilor, din vocile noastre se iscă un cor monoton încheiat pe la orele 6 cu imnul lui Luther, popular pe coastele din Nord şi măreţ ca uraganul.

Incepuserăm să fim neliniştiţi. Mânioasă, unda dinspre Americi, se clătină ca un astru. Pe la 8 seara, vaporul nostru se freca de ceruri, escaladând piscurile de valuri.

— Vă este frică? fui întrebat pe galerie.

— Mie?... răspunsei. Am străbătut de 35 de ori oceanul şi am văzut destule. Dar dv., nobilă doamnă, vă temeţi cumva?

— Nnnnu... atât de mult...

— Atunci duceţi-vă liniştită în cabină. Zorii zilii vor străluci în lucarna dv. la Gibraltar. Noapte bună. Să nu vă temeţi nici dacă din întâmplare veţi auzi în somn o uşoară bătaie în părete.

Cu vârsta, omul vrea să pară galant şi e cinic — ca episcopii (catolici), învăţaţi cu sufletul şi spovedania. Deprinderea îl cam plictiseşte. Puteam să bănuiesc eu atunci că vaporul se va ciocni în bezna furtunii? Ciocnirea se şi petrecu. Maharadja se întâlni cu un talaz mai tare de cât toate celelalte şi care din pricina luminilor lui putea să fie un vapor. In mai puţin de 10 minute, într'adevăr, vaporul izbit s'a scufundat cu trosnetul unei dărâmări, în mijlocul unui hohot de glasuri omeneşti.

Alergai la căpitan, pe care îl cunoscusem odată la Brest.

— Ce părere aveţi, domnule Căpitan?

— Ce părere doriţi să am?

— Ne-am... ciocnit de ceva...

— Nu e nimic....

— Păi, vaporul s'a scufundat...

Căpitanul surâse.

— Pe semne că n'ai mai văzut scufundându-se un vapor... Pe mine mă lasă rece... aş zice chiar că poate mă amuzează...

— Să-mi daţi voie să mă uimesc, domnule Căpitan.

Desigur, îmi zisei, am de-aface cu o specie lăudăroasă. Eu n'aş face ofiţeri de marină din lichele.

— O să vă obicinuiţi şi cu uimirea, adaose căpitanul cu o linişte care-mi îngheţă creerul şi făcu din căpitan o specie mai profundă. Noi ăştia care umblăm pe provizoriu şi incert şi pe improbabil, nu prea suntem sentimentali. Laşitatea locuitorilor de pe pământ, îngroziţi de primejdii, nouă ni-i necunoscută. Navigăm de-asupra morţii, respirăm moartea, o bem şi o mâncăm... Nu aţi simţit-o încă aci lângă noi? O văd că vă atinge pe umăr... E pasagerul nostru astăzi, s'a suit în vapor odată cu noi...

Un fior trecu prin mine tot, ca o rupere de cearşafuri, când mă uitai la zidul circular ce ne încinsese. S'ar fi zis că intraserăm într'o cotitură subterană a oceanului. Cele patru coşuri ale vasului erau ca nişte siluete de doamne albe, cu pălării de întuneric.

— Da.... Dacă vrei... Bine!....

Căpitanul se întrerupse ca să-şi vâre gura într'un soiu de pâlnie telefonică, în legătură cu maşinile... Aprobările lui ironice răspundeau unei voci grave şi înspăimântate din fundul uzinii...

— Când trăieşti cu moartea ţi se schimbă perspectiva. La dv. pe pământ numai intendenţii de cimitire sunt interesanţi... Ia te uită... Vezi colo ceva?...

Degetul căpitanului îmi arătă dedesubt, în interiorul teatrelor pe care le zămislea instantaneu şi le prăvălea furtuna, brazdele apei.

— Uită-te bine, insistă căpitanul rânjind şi scoţând revolverul...

Avui un sentiment de groază, urmat de un sentiment de bucurie... Un mare număr de persoane pluteau în dezordine strigând, fără îndoială, căci gurile le erau deschise şi braţele întinse spre vaporul nostru. Căpitanul scobori reflectorul...

— Sunt naufragiaţii vaporului necunoscut, preciză căpitanul. Vedeţi că nu au murit toţi.

Barba roşcovană a căpitanului îi mâzgălea drăceşte figura şi râsul lui de ventriloc era singur în toată lumea ca un clopot într'o pustietate.

— Daţi drumul bărcilor în mare, mai repede, domnule Căpitan. Ei mai pot fi salvaţi. Inima îmi bătea violent, în speranţa că vor putea fi smulşi de la moarte.

— Mai mare daraua... răspunse căpitanul, sprijinit în coate pe bară ca într'un balcon.

Mă gândeam la impresiile naufragiaţilor asupra calmului nostru, târiţi în urma vasului nostru ca rechinii îndrăgostiţi de lumini artificiale. Imi venea să mă arunc în mijlocul lor şi să mor odată cu ei.

Un talaz mai înalt transportă în apropierea noastră pe un naufragiat oacheş cu părul creţ, care ne-a apostrofat:

— Ce faceţi măgarilor, acolo?

— E cu putinţă să lăsaţi să moară oamenii fără ajutor? întăriră alţii, pe care talazul, trecându-i într'o traiectorie mare pe dinaintea reflectorului, i-a scufundat şi ni i-a scos în faţă de mai multe ori.

Naufragiatul cu părul creţ părea că voieşte să păstreze oarecare distanţă între el şi co-naufragiaţi... Expresia figurii lui aducea aminte pe domnul care asistă la o ceartă în faţa unui ghişeu poştal, împărtăşind punctul de vedere al publicului, că funcţionarul e prea încet în serviciu, dar rezervându-se de-a protesta individual.

— Dobitocul se crede acasă la el, zise căpitanul, risipindu-şi fumul din lulea. Mi se pare că-l cunosc. Trebuie să fie un mare fabricant de macaroane de la Châlons... Şi scoborându-şi mai mult reflectorul...

— El e, nu m'am înşelat.

O nouă asvârlitură a oceanului apropie din nou pe omul autoritar de noi, şi auzirăm distinct înjurătura lui.

— Merde! răcni căpitanul în franţuzeşte şi se aplecă de-asupra lui, cum se ducea la fund, scuipându-l în obraz.

Fabricantul, ţinându-se în echilibru pe o parte, ne ameninţa cu pumnul strâns.

— S'a supărat, zise căpitanul!

Fabricantul nu s'a mai văzut şi nimeni nu-l va mai vedea niciodată.

— Când te gândeşti că fabrica lui îi aducea şi acum, când se îneca, 2000 de dolari pe oră! zise căpitanul. De sigur, călătorea confortabil cu un vapor de mare lux. Nu găsiţi şi dv. inutile vapoarele de mare lux?

Căpitanul îmi devenise cu totul insuportabil şi mă întrebam de ce nu i-am întors spatele pur şi simplu. Simţeam în el pe Căpitan! pe căpitanul destinului meu întreg.

O ridicare vijelioasă a mării ne azvârli un naufragiat în frânghii... El se zbătea ca într'o pânză de păianjen.

— Ajută-mă! porunci căpitanul.

Il urmai câteva trepte pe scara de frânghie.

— Scoate-i picioarele... Aşa...

Naufragiatul avu un zâmbet de fericire supremă.

— Vă mulţumesc... Daţi-mi vă rog o înghiţitură de rom...

— Nu-i displace romul, zise căpitanul...

Lăsând din braţe picioarele descurcate din frânghii ale naufragiatului, căpitanul îi puse corpul să alunece ca un pachet de-a lungul funiilor până pe punte, apoi printr'o mişcare bruscă îl azvârli în ocean.

Mă aruncai să-l prind. Un picior îi mai rămăsese în aer. Am crezut — nu este aşa? — că scăpase din braţele căpitanului.

— De prisos, zise căpitanul. L-am aruncat eu.

— Cum aşa?

— Uite-aşa.

Mă dădui înapoi cu doi paşi de căpitan şi-mi pipăii cuţitul. Dacă voia să mă arunce şi pe mine în mare, i-aş fi spântecat canaliei burta.

Cel puţin, deocamdată, nu avea această intenţie. Mă duse de braţ, este drept, însă nu ca să mă arunce ci ca să-mi arate alţi doi naufragiaţi, care stăruiau să vie după vapor... Ei înţelegeau negreşit că noi nu voiam să-i luăm pe vapor dar insistenţa lor de-a ne cere ajutor nu era decât un ultim omagiu pe care-l aduceau vieţii, umilindu-se nouă... Ei se târau pe talaze mulţămiţi că ne mai pot vedea un minut înainte de-a se pierde în mare şi în nisipurile ei eterne... Simţii o lacrimă mare rostogolindu-mi-se în mustaţă şi aş fi voit să mă sinucid. Comunicai gândurile mele căpitanului, care îmi răspunse indiferent:

— Nu cunosc bestie mai egoistă ca omul... Am cunoscut la spitalul din Tulon, un ofticos în agonie care stăruia să nu fie izolat ci lăsat să asiste la operaţia unui canceros din acelaş salon cu el.

A! dar brutele astea mă necăjesc afară din cale, adaose căpitanul, chemându-mă după el.

— Vino'ncoa!

Mă supusei şi-l urmai până la extremitatea vaporului...

— Ia să văd ştii să tragi, zise căpitanul, dându-mi revolverul.

Nu cutezai să refuz.

— Cum să nu ştiu?

— Te rog găureşte ochiul acela blond care se uită la mine...

— Nu pot... domnule căpitan.

— Iţi poruncesc: foc!

— La lumina reflectorului omorii toţi morţii înecaţi, ca să-i fac căpitanului pe plac.

Nu mai rămăseseră în urma vasului decât talazele oceanului sfărâmând talazele nopţii. Cum aş putea vreodată să povestesc ce am simţit privind împrejur şi în sufletul meu?... Plângeam...

— Eşti o secătură, zise căpitanul. Nu mă mir, de vreme ce ai ezitat. Dacă mai plângi te trântesc în mare, tâmpitule!

Apucasem să mă supui... Făcurăm câţiva paşi pe punte... Imi veni pofta să fumez... Căpitanul fumase tot timpul pipe, ţigări, ţigarete şi nu-mi oferise nimic.

— A! într'adevăr, zise căpitanul, singura plăcere este tutunul... Dacă n'aş fi fumat m'aş fi spânzurat de mult...

Această mărturisire subită a unei slăbiciuni, mi-l făcu pe căpitan puţin mai simpatic.

Un matelot apăru de o dată şi luă în faţa căpitanului o poziţie fotografică.

— Vorbeşte!

— Prora e sfărâmată... Vasul n'a putut să reziste ciocnirii... Nădăjduim totuş să ajungem. Am baricadat magaziile.

Privii stupefiat pe Căpitan.

— Nu-i aşa că ţi-e frică?

— De ce să-mi fie frică?

— Cel mai târziu într'o jumătate de ceas ne vom îneca în cea mai frumoasă apă sărată din univers.

— Vreţi să glumiţi, domnule Căpitan.

Hohotul de râs al căpitanului, fu într'adevăr extraordinar.

— Mă gândesc la frumosul dumitale curaj prins între picioarele unei caracatiţi...

— E-adevărat? Ne scufundăm?

— Mă mir că mai întrebi.

— Şi nu căutaţi să scăpaţi măcar dv.?

— Crezi că acest lucru ar prezinta vre-o utilitate?...

— Nu mai e timp de vorbă umflate — ţipai revoltat... Domnule Căpitan, eşti un asasin şi un imbecil literar...

— Continuă că-mi place să te văd scos din pepeni... Iţi stă minunat... şi se potriveşte cu mustăţile dumitale, rase pe trei sferturi, de subt găurile nasului... Cât priveşte imbecilitatea te venerez, căci mă întreci.

Tăcui şi alergai în salon, unde forfoteau pasagerii... Ii anunţai că vaporul se duce la fund. Le vorbii de starea de spirit a căpitanului... Panică generală... Un Englez voi să vadă pe căpitan, care tocmai cerea un coniac...

Intr'o franţuzească ţepoasă Englezul ceru căpitanului să tragă la ţărm.

— M'am gândit şi eu, răspunse căpitanul, dar scumpul meu domn, vă recomand să nu vă părăsească fără forme calmul dv. naţional. Urmaţi sfatul meu plin de înţelepciune. Ne găsim într'adevăr, într'un loc unde ne-ar ajunge o jumătate de oră ca să debarcăm.

— Atunci ,ce mai aşteptaţi?...

— Aşteptam consimţimântul dv.

Englezul nu percepu ironia.

— Băete, totuş să nu uiţi să-mi serveşti coniacul...

Căpitanul se aşeză într'un fotoliu şi îşi aprinse luleaua.

— Lăsaţi-mă să mă arunc în apă, strigă o cucoană, lovită de-o desnădejde bruscă.

Englezul o făcu să înţeleagă că nu-şi ia răspunderea în faţa unei atât de necugetate imprudenţe şi Căpitanul îşi înghiţi coniacul.

— Pentru mine, doamnelor şi domnilor, începu căpitanul, problema vieţii D-voastre nu prezintă interesul pe care păreţi că-l purtaţi vaporului meu... Ba mi-este destul de indiferentă... Intre oameni din buna societate te poţi îneca agreabil... Dacă aş fi fost mai puţin sigur că ne înecăm, acum ne-am afla pe uscat, aşezaţi cofnortabil într'un restaurant. E-aci, peste drum de locul unde ne vom adăpa din belşug cu valurile Atlantidei, peste câteva minute, un local italienesc cu o bere delicioasă şi cu nişte peşte fript, de gustul căruia m'am convins de multe ori. Altceva mă interesează... Că ne vom culca astăseară pe alge şi pe scoici este cert... Orice încercare de salvare ar contrazice pasiunea mea de văduvie: spectacolul vapoarelor înecate... Ar fi al şaselea, până acum am îngropat numai cinci... Personal, vă încredinţez că ştiu să ies din încurcătură... Moartea fuge de mine cât poate... Fiţi, domnii mei, liniştiţi, sorbiţi-vă ceaiul în tăcere şi ţineţi ceaşca bine în mână ca să o beţi până la fund... Omul e o bestie egoistă... Nici unul din dv. nu s'a gândit un singur moment să-mi înlesnească o bucurie personală. Plăcerea mea de-a vă vedea scufundaţi, pentru dv. nici nu există... Eu nu însemnez nimic pentru pasagerii mei... Iată, vreau încă o dată să ştiu că v'aş putea salva şi totuş să refuz...

Ai înţeles fără îndoială că acest discurs a fost întrerupt de o sută de ori. Ca să-l curmăm, aruncarăm pe căpitan în ocean şi deterăm ordin să fim cu accelerare debarcaţi pe Continent, unde ne-am reparat emoţiile la un ospăţ.

T. ARGHEZI

O maximă de Chamfort

Lui Paul Zarifopol

O zi pe la începutul lunei Septembrie... Aşa cel puţin, o arată fila calendarului „România mare". Altfel, ai crede că e o zi pe la sfârşitul lunei Iulie.

Andrei Noreanu, traversează Cişmigiul cu pălăria de paie în mâna dreaptă şi cu Maximele lui Chamfort în buzunar.

E cald şi miroase a grăsime râncedă. E mirosul obişnuit al Cişmigiului, până nu încep să se scuture frunzele. In patriarhala grădină publică a Capitalei, nu cresc decât flori fără parfum, flori de hârtie colorată pentru coroanele mortuare ale anonimilor. Cişmigiul este o puşcărie modernă şi vastă cu porţi democrate şi vecinic deschise. Ţi-e greu numai până te hotărăşti să intri. De eşit însă, poţi eşi când vrei. Clienţii Cişmigiului sunt tot oameni care n'au ce face...

Andrei Noreanu, îl traversează numai. Dacă s'ar opri o clipă să se răcorească pe o bancă din marginea lacului, ar avea impresia că s'a închis de bună voe într'un ţarc de vite.

Cişmigiul este murdar ca o sală de aşteptare pentru călătorii de clasa III-a care pândesc trecerea primului tren personal. In gara asta, trenurile accelerate nu se opresc niciodată. Şi totuşi pe aici se 'ncrucişează atâtea drumuri, că Cişmigiul pare un adevărat „nod" de căi ferate. Greutatea cea mare, e să ghiceşti pe care din ele trebue să apuci: Bulevardul Elisabeta, bulevardul Schitu Măgureanu cu ramificaţiile străzilor Cobălcescu şi Progresul, intrarea Nordului, Piaţa Valter Mărăcineanu, intrarea Doctor Marcovici şi intrarea Zalomit...

Andrei Noreanu a intrat pe bulevardul Schitu Măgureanu şi acum ese pe intrarea Nordului.

Tăbliţa albastră cu litere albe de la colţul primei clădiri, îl face să zâmbească :

— De ce i-o zice oare „intrare" şi nu „eşire" ?

In faţa avuzului fără apă, unde strada Brezoianu formează un unghi ascuţit cu strada Câmpineanu, Andrei Noreanu se opreşte o clipă şi se întreabă în gând :

— Să mă duc ?... Să nu mă duc ?...

Dacă n'ar fi aşa de cald, s'ar întoarce în Cişmigiu, ar rupe o margherită şi ar consulta oracolul petalelor albe, ce trebue să facă.

I. Minulescu

— Mă iubeşte ?.. Mult ?.. Puţin ?.. Cu pasiune ?.. De loc !..

Bordura avuzului de fontă verde, pare caliciul unei flori apocaliptice cu un „jet d'eau" la mijloc, în formă de pistil...

Noreanu îi numără marginele răsfrânte ca nişte buze de femee senzuală, şi se încruntă... Sunt douăsprezece !..

Număr cu soţ, înseamnă „Nu".

Nu, nu... N'are să se ducă !.. De altfel, cu gândul acesta plecase şi de-acasă. Nu, nu... N'are să se ducă, fiindcă demnitatea lui de licenţiat în litere şi filosofie, nu-i îngădue de cât umilinţe de ordin profesional. Dacă s'ar duce din nou la Ministerul instrucţiunei publice să ceară o catedră, fie chiar într'un oraşel de provincie, fără trotuare şi fără lumină electrică, n'ar avea de ce să-i fie ruşine. La fel ar fi, se gândeşte el, dacă s'ar duce la un deputat sau alt personaj politic cu influenţă la minister, care i-ar putea deschide porţile învăţământului secundar... Dar de la o femee, cum poţi cere lucrul ăsta ?..

Nu, nu... N'are să se ducă... N'are să se ducă...

Andrei Noreanu, răsuflă uşurat. De data asta, cel puţin, simte că e de perfect acord cu propria lui conţiinţă...

După ce-şi pronunţă singur sentinţa, o mai repetă odată în gând, apoi încă odată şi tot aşa mereu, până ce face înconjurul avuzului fără apă şi ajunge din nou pe trotuarul intrărei Nordului.

Prin deschizătura porţilor de fier ruginit, Cişmigiul îi surâde ca o femee de stradă, pe care ar fi ocolit-o din cauza proastei sale reputaţii...

Noreanu plescăe plictisit din buze... O să fie nevoit să-l traverseze din nou, cu pălăria de paie în mâna dreaptă şi cu Maximele lui Chamfort în buzunar.

După câţi-va paşi însă, se opreşte brusc.

Chamfort !...

Oare de ce plecase de-acasă cu volumul lui Chamfort în buzunar ?

Noreanu nu-şi mai aduce aminte... Işi dă seama însă că acum începe să-l părăsească şi memoria. Noroc n'a avut nici odată. Dar noroc, nu au de cât oamenii proşti...

De câtva timp, e aşa de distrat că uită chiar să şi mănânce. Nu-şi mai poate concentra atenţia pe nimic. Când citeşte se uită în carte ca pisica în calendar. Când încearcă să scrie, se trezeşte desenând acelaş vecinic cupeu cu vizitiul şi caii văzuţi din spate. La Capşa, cere îngheţată în loc de cafea cu lapte şi limonadă în loc de cafea turcească... Aşa ceva, i se întâmplă pentru prima oară în viaţă.

Ingrijorat Noreanu face o ultimă forţare.

De ce-a luat cu el pe Chamfort, şi nu l'a luat bunioară pe Nietzsche ?... Şi dacă ştia bine că n'are să se ducă unde trebuia să se ducă, de ce-a mai plecat de-acasă ?... De ce ?.. De ce ?.. De ce ?.. Ca să traverseze de două ori Cişmigiul şi să facă odată înconjurul avuzului fără apă ?..

Andrei Noreanu îşi plimbă degetele în vid, ca pe clapele unei maşini de scris. N'a scris la maşină nici odată. Cum însă nu ştie ce-ar mai putea să facă, se gândeşte că un bun dactilograf poate câştiga mai mult de cât un profesor de limba română...

Noreanu îşi vede dar, viitorul asigurat.

Pe nisipul aleii din faţa lui însă, opt litere se înşiră parcă de-odată, la comandă : C. H. A. M. F. O. R. T...

Enervat, Noreanu îşi face vânt cu pălăria şi se gândeşte :

— Probabil c'am să mă sinucid şi eu, ca şi el...

Apoi, după o clipă de nedumerire :

— Dar pe mine, cine mă urmăreşte ?.. Cine mă persecută ?..

Din spre lacul Cişmigiului, vine o boare de vânt rece. Aceiaşi plăcută senzaţie i se coboară parcă de-alungul corpului, din creştet până în călcâie.

Noreanu face trei paşi pe alee, apoi se opreşte din nou şi zâmbeşte :

— Ce dobitoc sunt !! De ce m'aşi persecuta singur?..

Scoate apoi volumul din buzunar şi-l deschide la pagina unde întrerupsese cititul :

„Tout est relatif : c'est le seul principe absolu".

Zâmbetul lui, devine rânjetul unei slugi răzbunate de nedreptatea unui stăpân brutal.

Cişmigiul miroase parcă mai frumos ca cu câteva minute în urmă. Parcă nu mai este nici aşa de cald !.. Ce frumoasă este toamna la Bucureşti !..

Hotărît ca Ştefan cel mare, după ce bătuse zadarnic la poarta Cetăţei Neamţului, Noreanu eşi din nou din Cişmigiu. De data asta însă, ese cu pălăria în cap şi cu Maximele lui Chamfort sub braţul stâng.

Tramvaiul cu cai s'a oprit tocmai în faţa avuzului fără apă. Tramvaiul este aproape gol. Vizitiul sună clopotul şi scoate un „hiii..." prelung. Caii se opresc din nou şi roţile scârţie ca de obicei. Caii ştiu probabil că de-aici încolo, strada Câmpineanu începe să urce...

Noreanu tresare şi-şi aruncă repede ochii în tramvai :

— Doi, patru, şase, şeapte pasageri !..

Şeapte este număr fără soţ... Număr fără soţ, înseamnă „Da" !

Da, da, da !.. Acum ştie bine de ce-a plecat de-acasă...

Catedra de limba română, pe care i-o refuzase ministerul instrucţiunei publice, are să i-o dea o... femee!...

O femee !.. Cuvântul ăsta îl pronunţă parcă pentru prima oară în viaţa lui. Şi ce frumos sună !.. Sună ca ceva ce nu se găseşte în cuvântul : bărbat. Sună ca un strop de ploaie, ca o rază de soare, ca un spic de grâu ce se coace !..

Dacă Chamfort ar fi cunoscut-o, probabil că nu s'ar fi sinucis. Femeea singură poate da tot ce vrea !.. Şi femeea asta, avea să-i dea poate, chiar ceva mai mult...

O cunoscuse pe pluta cu care se coborau pe Olt de la Brezoi la Călimăneşti. Seara o regăsise în parcul hotelului şi fiindcă muzica militară cânta „Faust" el îi vorbise de Goethe. A doua seară o regăsise în ostrov, şi fiindcă aceiaşi muzică militară cânta „Lohengrin" el îi vorbise de Wagner. A treia seară, o condusese la gară. Femeea pleca la Bucureşti. In clipa despărţirii ea îi strânsese mâna cu mai multă căldură ca de obicei şi-i spusese :

— Dacă cumva ai nevoe de mine, nu te jena... Vino şi spune-mi ce vrei... Pe mine nu mă refuză nimeni în ţara românească... Eu pot face orice...

Iar când trenul pornise din gară, ea îi strigase de la fereastra vagonului :

— Să ştii că te-aştept... Să vii...

Andrei Noreanu, respiră adânc, apoi tresare din nou. Cineva îi şopteşte parcă la ureche :

— De ce adică în provincie, şi nu la Bucureşti ?..

Noreanu aprobă cu capul şi cu glasul conştiinţei sale nepătate încă...

De ce-ar fi laş să fugă de femeea care nu-i cerea nici măcar să lupte ?..

„Tout est relatif ; c'est le seul principe absolu".

Tramvaiul s'a încrucişat cu un dric de clasa III-a... Murise probabil un client al Cişmigiului.

Noreanu îşi întoarce capul cu desgust şi porneşte grăbit pe strada Brezoianu.

Pe scara de marmoră cu plante exotice, crescute din ghivece smălţuite, preşul de şters picioarele, îl întâmpină cu fraza : „Bun venit".

Andrei Noreanu, zâmbeşte mulţumit, apasă cu putere butonul soneriei electrice şi se gândeşte :

— Chamfort are dreptate !... Păcat numai că n'a avut destulă încredere în propriile lui maxime... Dacă le-ar fi urmat întocmai, nu s'ar fi sinucis !..

ION MINULESCU

Casa lui Leonid Andreev

Autorul „Anfisei", regretatul L. N. Andreev, a trăit din 1907 şi a lucrat în permanenţă în casa lui din Vommelsu (Finlanda). Casa e înconjurată de o mică grădină plantată cu mânile-i proprii. După moartea lui în 1919, casa a trecut la văduva şi copiii scriitorului.

Astăzi după o nouă lege finlandeză, toate loturile de pământ care aparţin străinilor în zona ţărmului mării, se expropriază de stat. Astfel şi casa lui Andreev trebue luată din proprietatea moştenitorilor săi.

Uniunea scriitorilor, ruşi din Cehoslovacia s'a adresat preşedintelui Republicei Finlandeze, rugându-l să găsească o modalitate ca acea casă să rămână copiilor lui Andreev. Cu o identică rugăminte Uniunea s'a adresat şi „Uniunei Scriitorilor Finlandeji".

SELMA LAGERLOF

Ziua minunilor

— POVESTIRI DE CRACIUN —

Odată, în vremea de demult, o pereche de oameni sărmani veniseră cu băețașul lor să vază și ei Templul cel mare din Ierusalim.

Copilul era o minune. Avea părul lung și inelat, iar ochii îi erau doi luceferi luminoși.

Decând începuse și el a pricepe, încă nu avusese prilejul să intre în Templu și părinții acum îl purtau peste tot ca să-i arate strălucirile lăcașului. Vedeau altare aurite, pilaștri înalți, bărbați cu înfățișare de sfinți predicând învățăceilor, un Mare-Preot cu pieptarul lui bătut în pietre scumpe: perdele de Babylon înflorate cu trandafiri, și niște porți uriașe de bronz, așa de grele, că trebuiau treizeci de oameni ca să le miște pe țâțâni.

Dar băețașul, numai de doisprezece ani, părea că nu prea are ochi pentru lucruri de felul acesta. Maică-sa îl tot îndemna să se uite la toate, căci cele ce vedea el aici sunt minunile cele mai mari ale lumii, și cine știe când va mai avea parte să mai calce pe-aici. Că, de, sătucul sărăcăcios de unde veniseră, era tare departe.

De geabă: vorbele ei se pierdeau în vânt. Copilul dădea semne de plictiseală; mai bucuros ar fi vrut să fie acum cu tovarășii de joacă pe ulicioara aceea strâmtă și prăfuită din Nazaret. — că de-acolo erau.

Dar ciudat lucru: cu cât băiatul arăta mai multă nepăsare, cu atâta părinții lui păreau mai fericiți. Își făceau semne de bucurie, într'ascuns, peste capul lui, și îi râdeau ochii de mulțumire.

Dela o vreme se vedea lămurit că mititelul pica de oboseală și mamei sale i se făcu milă de dânsul.

— Prea l-am purtat și noi mult, zise ea. Hai, drăguțule, odihnește-te un pic.

Femeia șezu jos lângă o coloană și-l îndemnă să se lungească alături cu capu'n poala ei. O ascultă bucuros și peste puțin îl și fură somnul.

Abia închisese ochii, că femeia se întoarse către soț:

— De nimic nu-mi tremura până acum inima mai mult, ca de ziua aceasta când aveam să-l aducem întâi la Templul din Ierusalim. Tare mă temeam că, văzând casa asta a Domnului, să nu vrea să rămâie aici.

— Și mie mi-era frică de călătoria de-acum, mărturisi omul. La nașterea lui, s'au întâmplat doară atâtea lucruri și semne, ce păreau a prevesti că e sortit să fie un ales, un rege mare al israelului. Dar coroana de rege nu i-ar fi putut aduce decât grijí și primejdii. Totdeauna m'am gândit că lucrul cel mai bun la urma urmei, și pentru el, și pentru noi, ar fi să rămâie, ca mine, un teslar de treabă în Nazaret.

— De pe la al cincilea an al lui, răspunse mama pe gânduri, nu s'a mai întâmplat, vezi, nici o minune în jurul lui. De cele petrecute cu dânsul în pruncie, nu-și mai amintește și, dela o vreme 'ncoace, iacătă-l copil ca toți copiii, cu nimic deosebit de ceilalți. Slavă Domnului! Slavă Domnului! Încep aproape să nădăjduesc că Atotputernicul, în îndurarea lui, are să aleagă pe altul pentru menirile lui cele tainice și mari, și mie are să-mi lase pe feciorașul meu, că atâta am pe lume.

— Eu de partea mea, vorbi iar omul, sunt încredințat, că toate vor merge strună; numai și numai el de n'ar afla ceva de semnele și minunile ce i-au însoțit anii dintâi.

— Eu știu bine că nu-i pomenesc niciodată de-așa ceva, zise femeia. Dar tremur mereu ca, fără voia mea, să nu se întâmple vre-un lucru care să-l descopere cine e. Mai ales mă frământam de frica Templului acestuia.

— Ei, acum poate să-ți vie inima la loc, că a trecut primejdia. Peste câteva zile vom fi iar acasă cu copilul, în Nazaretul nostru.

— Mi-era teamă mai ales de înțelepții Templului, zise femeia. Și mai mi-era și de prezicătorii care șed pe chilimurile lor pe la răspântiile gangurilor. Eram încredințată că atunci când va trece copilul pe dinaintea acestora, ei se vor ridica toți ca unul și i se vor închina ca unui rege al lui Israel. E ciudat că nu l-a izbit măcar frumusețea lui, căci eu cred că niciodată așa mândrețe de copil n'a mai călcat pe-aici.

Rămase o clipă tăcută, cu privirile plecate peste comoara ei.

— Îmi vine greu să pricep ce-i cu el, zise iar femeia. Nu mă îndoiam, că, de cum va vedea judecătorii aceștia ce împart, în casa Domnului, dreptate, și învățătorii aceștia ce vorbesc înțelepciune ciracilor lor și atâția preoți făcând slujbă Celui prea mărit, el se va trezi și va zice: „Aici, printre judecători și luminători și printre slujitorii lui Dumnezeu, vreau să trăesc de-acum încolo".

Dar ce mulțumire ar putea afla într'o astfel de viață, închis între bolțile acestea de piatră, — întrerupse soțul. Crezi că nu se simte de-o sută de ori mai bine zburdând printre dealurile și munții Nazaretului?

Mama suspină.

— Mai e vorbă? E așa de fericit între noi! Gândește-te numai cât de mult îi place să se ia după păstori, în hoinărelile lor singuratice, ori să privească la lucrul semănătorilor și al cosașilor. Nu-mi vine să cred că greșim cu ceva față de el, încercând să-l păstrăm pentru noi.

— Îl scutim numai de cele mai amarnice suferinți, — încheie soțul.

Vorbiră astfel în taină, până în clipa când făcu iar ochi copilul.

— Ei, zise mama, te-ai mai odihnit? Acum, sus, că o să ne-apuce seara și mai avem de furcă pân' la gazda noastră.

Se aflau acum în partea cea mai depărtată a templului și aveau să treacă pe sub o boltă veche, rămășița clădirii dintâi înălțate pe locul acela. Acolo, rezemată de zid, era o trâmbiță de aramă, de-o mărime uriașă și de-o greutate nemaipomenită, de părea o adevărată coloană. Burdușită, mâncată de cocleală și colbăită, învăluită pe dinafară și plină pe dinăuntru cu pânze de păianjen, înconjurată cu o salbă de slove străvechi, săpate, ce abia se mai puteau desluși, ea se găsea acolo de-o mie de ani poate, fără ca nimeni să fi încercat să mai scoată din ea un sunet.

La vederea surlei uriașe, băiatul se opri, cuprins de uimire.

— Ce-o fi asta? întrebă el.

— Este trâmbița cea mare, numită **Glasul Împăratului Lumii.** Cu ea aduna Moise pe copiii lui Israel, când se răzlețiau prin Pustie. Dela Moise încoace, nimeni nu a mai fost în stare s'o facă să sune. Și cică cine ar isbuti să facă acest lucru, acela e menit să strângă sub stăpânirea lui toate noroadele pământului.

Mama zâmbi ea singură de povestea asta, pe care o lua doar drept basm, dar băiețașul rămase țintuit locului înaintea namilei de trâmbiță, până ce maică-sa, nerăbdătoare, îl trase după dânsa, căci el ar fi tot stat s'o privească. Din tot ce văzuse în Templu, atâta lucru îi plăcuse cu adevărat și lui.

Își urmă plimbarea, și deteră îndată într'o curte încăpătoare. In mijlocul curții, stânca pe care steteau temeliile Templului, avea o crăpătură decând lumea, adâncă și largă. Regele Solomon, când zidise templul, nu voise s'o astupe, nici să pue parapet înaintea acestei prăpăstii, nici s'arunce de-asupra ei o punte de trecere; ce s'o fi gândit el, că puse numai să s'așeze de-acurmezișul spărturii, dela o muche la cealaltă, a ei, o sabie de oțel, lungă de mai mulți coți, cu tăișul îndreptat spre cer. Anii se scurseseră, multe lucruri se schimbară, dar limba asta de paloș rămânea mereu întinsă de-acurmezișul prăpăstiei. Acum era aproape mâncată de rugină, se mișca la cele două capete, și cum treceai cu pași mai grei prin curtea Templului, ea se clătina și tremura. Când părinții făcură un înconjur, spre a ocoli crăpătura, micuțul întrebă pe mama lui, ce-i cu puntea aceea îngustă cât un fir.

— E făcută de regele Solomon, răspunse mama, și noi îi zicem **Puntea Raiului.** Cine-ar putea trece prăpastia pe puntea asta tremurătoare, mai îngustă ca o rază de soare, acela cică e menit să intre în Rai.

Ea zâmbi și iuți pasul; dar copilul și-l încetini și apoi se opri, neputându-și lua ochii dela sabia de oțel. Mama întoarse capul și-l chemă.

El ascultă de chemare, dar oftând, căci îi părea rău că nu-i arătaseră mai din vreme aste două lucruri minunate, ca să le fi putut privi mai pe'ndelete.

Își văzură iar de drum, fără să se mai oprească până la porticul cel mare, cu coloanele înșiruite pe cinci rânduri. Erau acolo, într'un colț, două coloane de marmură neagră înălțate pe aceeași lespede de temelie, și așa de apropiate una de alta, că abia ai fi putut strecura un fir de pai între dânsele. Inalte și mărețe, aveau la capetele lor de sus podoabe bogat lucrate, cu căpățâni de animale, de-o formă ciudată. Dar, dela o înălțime cât ajungea mâna omului, în jos, nu mai găsiai un deget de loc pe aceste nobile coloane care să nu fie ros și stricat! Nici un lucru în tot templul, nu era mai scrijelat de mâna omenească. Podeaua de lespezi de primprejur era lucie și scobită de miile de picioare ce călcaseră pe-acolo.

Băețașul o opri pe maică-sa și-o întrebă:

— Ce-i cu acești doi stâlpi?

— Sunt niște coloane, aduse aici de străbunul nostru Abraham, din Chaldeea depărtată, și pe cari le-a numit el **Poarta Dreptății.** Cine-ar reuși să treacă printre ele, ar fi semn că e drept și curat în ochii lui Dumnezeu și că n'a făcut în viață nici-un păcat.

Copilul deschise ochii mari de tot și privi lung la cei doi pilaștri.

— Nu te-i fi gândit cumva să 'ncerci de te poți strecura printre ei, zise mama râzând. Ia te uită, locul dimprejur ce tocit e de câți s'au căznit să treacă. Dar poți să mă crezi: n'a fost încă om să izbutiască. Dar hai odată! vino! Aud scârțâitul porților de bronz, pe care cei treizeci de servitori ai Templului, le'mping cu umerii ca să le 'nchidă.

Noaptea toată, băețașul rămase treaz, sub cort: el se gândea la **Poarta Dreptății,** la **Puntea Raiului** și la **Glasul Împăratului Lumii.** Niciodată n'auzise vorbindu-se de lucruri așa de minunate. Nu-i mai ieșeau din minte.

A doua zi dimineața, iar se gândi la coloane. Era ziua plecării. Părinții aveau treabă multă, silind să-și strângă cortul și să și-l încarce pe-o cămilă mare. Nu plecau singuri; mergeau în tovărășie cu rude și vecini din satul lor, așa că pregătirile erau mai lungi.

Băețașul n'avea ce face în tot zorul acesta; așa că mi-se ținea șezând mai laoparte, mereu cu capul plin de lucrurile minunate, ce le văzuse în ajun. Deodată, îi trecu prin gând, că ar mai putea da o fugă pân' la Templu, să le mai vază odată. Cu împachetatul mai aveau de furcă. Pân' la plecare, el avea vreme să tot vie 'ndărăt.

O șterse frumușel, fără să sufle o vorbă față de cineva.

Ajuns la Templu, intră sub gangul-portic unde se ridicau cele două coloane gemene. Cum le zări, ochii îi scânteiară de plăcere. Se așeză pe pardoseală, ca să se poată uita la ele după plac. Maică-sa, nu spusese ea că un om drept în fața lui Dumnezeu și care n'ar fi avut nici un păcat, ar putea să se strecoare printre ele? Mare minune și asta! Și ce frumos ar fi să-ți reușească așa ceva! Cufundat în visul lui, rămase așa, nemișcat, în fața pilaștrilor, un ceas, pe puțin; nici nu-și dădea seama că timpul trecea.

In vremea aceea, ceva mai încolo, sub falnicul portic, membrii Marelui Sfat, strânși, judecau pricinile norodului. Erau destule: cutare se jeluia de mutarea pietrelor de hotar; ceștialalți de oi furate, ori însemnate necinstit cu danga străină; alții, de dator nici ce-și tăgăduiau datoriile. Printre cei cu plângerile, un om bogat, gătit într'un talar mândru și fâlfâitor de purpură, chemase'n judecata tribunalului acestuia, pe-o văduvă sărmană ce-i datora, zicea el, câțiva sicli de argint. Biata văduvă plângea, zicea că bogătașul o năpăstuiește, că ea-i plătise odată datoria și că n'avea de-unde să-i mai dea a doua oară. Era atât de săracă, încât, de-ar fi osândit-o judecătorii, ar fi fost silită să-i lase bogatului cele două fete ale ei ca roabe.

Cel care ședea'n scaunul cel mai înalt printre judecători se 'ntoarse către bogătaș.

— Te'ncumeți tu să întărești cu jurământ că femeia asta nu ți-a înapoiat pân'acum banii? zise el.

Bogatul răspunse:

— Doamne, sunt om cu stare. Mi-aș bate eu capul să port pe femeea asta pela judecăți în fața Domniilor-Voastre, de nu mi-ar fi mai mult ca dreptatea să se facă? Vă jur că, pe cât e de-adevărat că nimeni n'a trecut vreodată prin această **Poartă a Dreptății,** atât e de adevărat că'mi datorește arginții ce-i cer.

Judecătorii se 'ncrezură în jurământul acesta al bogatului și osândiră pe văduvă să-i lase cele două fiice ale ei ca sclave.

Băețașul, care ședea aproape de tot, urmărise mersul judecății. El își zicea în cugetul lui: ce noroc să poată cineva trece în minutul acesta prin Poarta Dreptății. Sunt încredințat că bogatul minte. Sărăcuța femee bătrână, silită să-și părăsească fetele ei ca roabe!

El se ridică, sări pe lespedea de temelie a pilastrelor și se uită în prăpastie.

— Ah! de n'ar fi lucru cu neputință! își zicea el.

Desnădăjduit de mila bietei femei, el nu se mai gândia că cine ar putea trece pe acolo ar trebui să fie drept în fața lui Dumnezeu, și ființă fără de greșeală, ci își puse umărul între stâlpi ca pentru a-și deschide drumul de trecere.

Ochii tuturor oamenilor, adunați sub gangul-portic, se'ntoarseră spre partea coloanelor, căci bolțile vibraseră deodată și străvechii pilastri de marmură scoseseră un sunet cristalin depărtându-se, unul la stânga, celalt spre dreapta, în fața trupului plăpând al copilului.

Fu o clipă de uluială. Mulțimea împietrită, cu gura căscată, privea ființa micuță ce îndeplinise minunea aceasta. Cel mai bătrân dintre judecători se dezmetici cel dintâi. Porunci să cheme înapoi pe negustorul bogat care făcuse un jurământ mincinos în Templul Domnului. Apoi vru să vază pe băețașul care putuse trece prin Poarta Dreptății; dar, în fierberea și zarva aceea a gloatei, el se făcuse nevăzut. In clipa când stâlpii îl lăsaseră să se strecoare, el își aduse aminte deodată de părinții lui care trebuiau să plece, și se trezi ca dintr'un vis.

Cu toate astea, cum nu-și dădea seamă că întârziase mai bine de-un ceas prin Templu, el se gândi că ar avea vreme să-și mai arunce ochii odată și pe la **Puntea Raiului,** înainte de a se 'ntoarce. Cu pas sprinten alergă spre partea dosnică a Marelui-Templu, unde se găsea curtea și puntea aceea.

Când dădu iar cu ochii de limba cea îngustă de paloș, aruncată peste prăpastie, și când se gândi, că omul care se va sluji, poate, într'o zi de ea ca de-o podișcă de trecere, va fi sigur că va avea parte de Rai, copilul fu cuprins de așa uimire că se așeză pe marginea prăpăstiei să privească o clipă oțelul făcător de minuni.

Gândul îl purtă la'ncântările ce ni le păstrează Raiul. O! cum ar fi vrut să poată trece puntea aceasta. Dar pricepea că trebue să-și mute gândul de la așa ceva.

Vre-o două ceasuri bune o fi stat el acolo, pe marginea golului, uitat, cu gândul la Rai.

In curtea aceea, se afla ridicat un altar mare pentru jertfe; în vremea asta, în jurul lui începuseră a forfoti preoți investmântați în alb ce 'ngrijeau de foc și primeau dela credincioși prinoasele pentru jertfă. Multă lume aducea, iar mulți alții veneau numai să caște gura.

Printre cei ce aduseseră daruri, era un bătrân sărac, care ținea în brațe un miel, tare mic și tare rebegit, un biet miel pe care, pe lângă toate astea, îl mai mușcase și-un câine, de i se vedea rana deschisă.

Omul ceru voie preoților să jertfească mielul acesta; dar preoții nu-i îngăduiră. Nu se putea aduce Atotputernicului asemenea dar de nimic. Omul stărui și se rugă de ei: fiul lui trăgea să moară și nimic altceva nu mai avea omul, de adus ca jertfă, pentru tămăduirea copilului lui.

— De nu mă lăsați să sacrific mielul acesta, gemu el, ruga mea n'are să se urce până la urechile Domnului și băiatul mi se prăpădește.

— Nu crede că n'avem și noi milă de tine, zise preotul, dar scrie la Lege că e oprit să se jertfească animale sfâșiate ori mușcate. Ne este atât de cu neputință să-ți îndeplinim rugămintea, cum nu i-ar fi cu putință vre-unui om să treacă Puntea Raiului.

Băiatul nu ședea prea departe, așa că auzi tot schimbul acesta de vorbe.

Mare nenorocire își zise el în gând, că nu putea nimeni trece puntea aceea. Poate atunci bietul tată nu și-ar fi pierdut feciorul!

Incet, șovăitor, bătrânul se depărtă, cu capul plecat. Copilul se ridică, se apropiă de puntea tremurătoare și puse piciorul pe ea

Nu că s'ar fi gândit să'ncerce s'o treacă; gândul lui se'ndrepta numai, întreg, spre bietul om pe care ar fi voit să-l ajute.

Cu toate astea, își trase piciorul îndărăt, zicându-și:

— Nu-i cu putință. Limba e prea veche și prea ruginită; n'o să mă ție.

Dar ochii lui deteră iar de nevoiașul care ajunsese acum la poartă, de bătrânul acela cu fiul pe moarte; și, băiatul iar puse piciorul pe limba de oțel.

Băgă de seamă că ea nu mai tremură și că părea lată și temeinică sub pasul lui.

El înaintă, și simți că aerul îl ținea în sus, par'că ar fi avut aripi. Atunci copilul o porni cu inimă înainte, și din lamă țâșni un sunet lin și dulce. Un om din gloată îl auzi și întoarse capul. Scoase un țipăt, așa că se'ntoarseră și ceilalți și văzură cu toții băiețașul, ce pășia pe limba de oțel.

După înmărmurirea dintâi, urmă o zarvă, un vuet uriaș. Preoții, cari cei dintâi își veniră'n fire, trimeseră numaidecât după bătrânul cu mielul, și-i ziseră:

— Dumnezeu a făcut o minune ca s'arate că-ți primește darul. Adu mielul și l-om aduce pe jertfelnic.

Apoi cerură să vază copilul; dar, ia-l de unde nu-i. Strigătele mulțimii îl smulseseră par'că din visul lui, și-i aduseră aminte de părinți și de plecare. N'avea știre că trecuse, nu numai dimineața, dar și jumătate din zi, și el își zise:

— Numai un pic să mai m'abat și pela Glasul Împăratului Lumilor și-apoi, fuga fuga, acasă.

Alergă până sub bolta unde se afla adăpostită trâmbița. Când o văzu și-și zise că acel ce-ar scoate un sunet din ea, ar strânge toate popoarele pământului sub domnia lui, rămase ca buimac și se-așeză jos pe podea, cu ochii țintiți pe minunăția aceea.

Ce frumos ar fi să aduni și să împaci toate neamurile pământului! Il prinse o dorință nespusă să sufle în trâmbița străveche. Dar, încredințat că nu era chip de izbutit, nu 'ndrăzni să 'ncerce.

Neclintit, rămase câteva ceasuri, visând cu ochii trezi, în fața surlei.

Insă, sub pridvorul acela de coloane, un sfânt învățat obișnuia să-și adune în jurul lui învățăceii ca să-i lumineze. El se'ntoarse spre unul din tinerii ce ședeau la picioarele lui, și-l învinui că e un înșelător. Duhul-Sfânt, zicea el, îi desvăluise că tânărul acesta era un străin, din altă seminție și nu din neamul lui Israel. Invățătorul, amenințându-l îi ceru să mărturisească, dece se strecurase printre discipolii lui, sub un nume mincinos.

Tânărul străin se ridică și răspunse cu smerenie, că cutreerase pustiuri și trecuse mări întinse ca să soarbă învățătura adevăratei Ințelepciuni și Legea Dumnezeului Unic.

Sufletul meu înseta și tânjia de dorința aceasta, zise el. Dar știam că n'ai să mă primești printre școlarii tăi de nu mă voii da drept Israelitean. Am mințit așadară pentru a-mi stinge setea mea arzătoare de învățătură. Mă rog ție, îndură-te și lasă-mă să rămân aproape de tine!

Dar omul cel sfânt se ridică și înălță brațele către cer:

— Așa de cu neputință mi-e să te îngădui printre școlarii mei, precum n'ar fi cu putință cuiva să sufle'n surla asta mare pe care o numim Glasul Stăpânului Lumii. Tu n'ai dreptul, ca păgân ce ești, să calci măcar în Templul acesta. Cară-te iute, până nu se aruncă ucenicii mei asupră-ți să te sfâșie, necuratule ce ai pătat acest sfânt lăcaș!

Dar tânărul rămase nemișcat și răspunse cu blândețe:

— Nu pot pleca, numai aici sufletul meu își găsește hrana. Mai bine vreau să mor la picioarele tale.

La vorbele acestea discipolii sfântului învățător se ridicară să-l izgonească, și, cum străinul se 'ndărătnicia, ei îl trântiră la pământ cu amenințări de moarte.

Copilul care ședea pe-aproape, martor la întâmplarea aceasta, se gândi:

— Ce asprime! Ah! Să pot eu suna din trâmbiță, ca s'ajut pe bietul tânăr!...

Se ridică și puse mâna pe trâmbiță. In clipa aceea nu se socotia nici cum o s'o poată ridica la buze, și nu-l mâna nici dorul de a ajunge stăpânul lumii: nu se gândea decât să mântuie o viață de om.

Amândouă mânuțele lui mici cuprinseră buciumul uriaș și 'ncercară să-l ridice. Dar el simți cum trâmbița urca singură către buzele lui și, la răsuflarea lui numai, o notă puternică și răsunătoare bubui prin tot Templul măreț.

Ochii tuturor se întoarseră spre arama făcătoare de minuni și văzură că era un băiat, o nimica toată, cel care scotea din-tr'ânsa sunetele acelea ce cutremurau catapeteasma și colonele bolților.

Pe dată toate brațele ce steteau ridicate să lovească pe tânărul acela de neam străin se lăsară 'n jos, și Rabbi, învățătorul, zise:

— Vino, fiul meu, și ia-ți iarăș locul obișnuit la picioarele mele. Dumnezeu a îngăduit o minune, arătându-mi că e dorința lui ca și tu, cel de alt neam, să te'mpărtășești din tainele sfintei Lui Legi.

* * *

Era soarele'n chindie, când un om și o femeie veniau alergând spre Ierusalim. Păreau turburați, înspăimântați și pe câți întâlniau în cale, ei îi opreau ca să-i întrebe:

— Ne-am pierdut băiatul. Il credeam pe lângă rudele și prietenii noștri, dar nimeni nu știe de dânsul. N'ați văzut cumva, oameni buni, un băețaș singur pe drum?

Cei ce veniau dinspre Ierusalim răspundeau:

— Pe băiatul vostru nu l-am întâlnit dar la Templu ne-a fost dat să vedem pe copilul cel mai frumos ce se poate vedea. Era ca un înger, și el a trecut prin Poarta Dreptății.

Bucuros s'ar mai fi întins trecătorii la vorbă, povestind cu deamănuntul întâmplarea nemaipomenită; dar părinții cei amărîți nu aveau vreme să stea locului, s'asculte.

Mai încolo, întâlniră alt grup de oameni, ieșind tot din oraș.

Dar aceștia, întrebați, știau să spuie numai de-un copil din Templu, frumos de părea picat din cer, și care trecuse peste Puntea Raiului. Ei ar fi tot povestit de el până'n seară; dar omul și femeia se grăbeau, le ardea pământul sub picioare.

Străbătură ulițele, fără să poată lua urma băiatului. Insfârșit ajunseră așa până la Templu.

— Să intrăm și să vedem și noi ce copil să fie acela, de îi se pare că-i picat din cer, zise femeea.

Intrară și'ntrebară unde-i copilul cu minunile.

— Luați-o drept înainte, până la locul unde sfinții Invățătorii își strâng ucenicii ca să le tâlcuiască tainele înțelepciunii. Acolo o să puteți vedea copilul. Bătrânii cărturari l-au luat în mijlocul lor: îi pun la întrebări și el le pune lor; și toți stau cu mâinile în bărbile albe și se minunează de el. Curtea Templului geme de lume, care se silește să poată zări măcar, pe cel ce a putut ridica până la buzele lui trâmbița cea mare de-aramă. — Glasul Stăpânului Lumilor.

Omul și femeia își deschiseră cu anevoință drum prin gloată, și văzură că băiatul așezat în mijlocul Cărturarilor era chiar copilul lor.

Femeea, cum dete cu ochii de el, izbucni în plâns.

Copilul, din cercul înțelepților bătrâni, auzi plânsetul și recunoscu pe maică-sa. Sări în sus și se duse la ea. Iar tata și mama îl luară între ei și părăsiră în grabă Templul. De-alungul ulițelor, până la poarta orașului, mama hohotea și copilul o întrebă:

— Mamă, de ce plângi? Am venit, de cum ți-am auzit glasul.

— Cum să nu plâng! zise mama. Te credeam pierdut.

Ieșiră din oraș; se lăsa acum întunerec și femeea tot mai plângea.

— Mamă, dece plângi? întrebă copilul. Nu știam că trecuse ziua. Credeam că era încă dimineață, și ți-am venit, decum m'ai chemat.

— Cum să nu plâng, suspină mama. Te-am căutat ziulica 'ntreagă. Crezut-am că te-am pierdut.

Merseră noaptea toată, și mama nu contenia din plâns.

Când începu să mijească de zori, copilul zise:

— Mamă, de ce plângi? N'am căutat fală pentru mine; Dumnezeu m'a îndemnat să fac minunile, ca s'ajut acelor trei oameni în nevoe. Iar cum ți-am auzit glasul, am venit fuga.

— Copilul meu, răspunse mama, plâng pentru că ești cu adevărat pierdut pentru mine. Nicicând n'o să mai fii al meu. De-acum înainte ținta ta va fi Dreptatea, visul tău, Raiul, iar dragostea ta va îmbrățișa pe toți oamenii ce locuiesc pământul.

In românește de **ATOS**

Politice

Profesorul Pinard. celebrul mamoș, era candidat de deputat într'una din circumscripțiile electorale ale Parisului. Glumeț din fire, el tutuia pe alegători bătându-i peste pântece. Unul din ei se simți jignit de această familiaritate a savantului. Pinard băgă de seamă:

— Știi — îi explică profesorul — în tinerețe am scris un *tratat de palpare abdominal.*

Celălalt auzind motivarea, se înveseli:

— Dacă-i așa, atunci lovește-mă peste burtă, dar nu așa de tare, ca să nu avortez.

* * *

Briand văzând odată o turmă de oi, o arătă unui prieten spunând:

„Ce frumoasă majoritate!"

* * *

După ce a căzut dela presidenția republicei, Millerand și-a reluat vechia lui ocupație la barou. Intr'o zi el stătu de vorbă cu un tânăr stagiar care încă nu-și cunoștea confrații. La despărțire, tânărul avocat spuse colegului său ținându-l de mână:

Dacă nu te superi... ți-am uitat numele.

* * *

La o ședință a Societății Națiunilor un delegat grec făcea apologia păcii universale.

Dășteptătorul

— Atunci așa rămâne. cu mic cu mare, toți cu toții la Jingă în bucătărie!

— Păi mâsa?

— Mâsa face Crăciunul la nurori — are o droae de gineri!

— Tat-su?

— Tat-su stă toată noaptea cu nasu în bardaca cu țuică fiartă argăsită cu scorțișoară. Noi stăm ce stăm, clae peste grămadă, vârâți până în barbă în pătură, cu lampa stinsă și la primul semnal o tulim prin fund, prin corcoduși; sărim ulucile Ghioalei și dăm în ulița Concordiei, acolo în răspântia aia, unde se'nchină stelele vicleimului. D'acolo mărim tagma cu alții, ne facem una cu ei, tăiem Podul Beilicului și facem colindu în toată mahalaua Tabacilor—măcar de ne-ar da toți!

— Bine, dar pă la ai noștri — cioclovinele care mai scapătă și câte o băncuță,—când strigăm?

— Strigăm la ziuă, că atunci nu ne mai dibue nimeni și abia nu mai împărțim gologanii;—ne rămân nouă întregi.

— Dar traistile?

— Le legăm la gură, intrăm tiptil și le pitim în albia cu rufe. Babalâcii n'are să ne ghicească—la vremea aia horcăe cu fața la perete—și așa ronțăim la bolindețe toată săptămâna!

Din orbita învăpăiată a apusului se prelingeau prin lentila aburită a soarelui, lumini gânditoare, așezând pe zăpada stacojie poezia obosită a unor făgăduinți întârziate. Oțelul orizontului tăia în două icoana înmurgitului care împroșca cu irizările înjumătățite ale nimbului, îngândurarea visătoare a pământului, ducând cu cealaltă jumătate, departe, în fundul lui imens, în cealaltă lume, zvonul bucuriilor de aci. Din frumusețea lui răpusă, câteva cioburi de oglinzi sparte, rămâneau să și topească luminile pe prispa bucătăriei lui Jingă. Treceam în „conclav". Hotărârile se puneau la cale cu înfrigurare, în aroma ademenitoare a iatacurilor nevoiașe, împodobite și ele odată pe an, cu oale pline pentru praznicul minunei din Betleem. Căldura înecăcioasă a plitei strângea de prin colțuri, grămădind în mijlocul încăperei ponosite, atmosfera particulară a pregătirilor, care purifică sufletul și încarcă stomacul. Un sticlete suspina în fereastră, în temnița lui friguroasă, ispășind o pedeapsă a cărei vină nu a cunoscut-o nici odată. Apusul îi așeza în agatele ochilor, două lumini de aur. Gușa lui de puf, înălța cerului imnul inchiziției lui nedrepte. O icoană aștepta tristă în firidă, sosirea magilor. Inserarea intra pe poartă, așezând în geamuri și pe pereți, poezia pașnică a așteptărilor oblăduite.

— Ciomegile le strângem toate aci, după putină.

— Bine, dar dacă le vede moșu, le svârlă în foc!

— Tăem altele, din pluta babii.

— Dar câinii ce așteaptă ei? Până să le croim noi, ne face ciopârți!

— Dar noi nu îi znopim cu potcoavele?

— Nici așa, nici așa, mai bine fiecare cu ciomagu lui.

— Nici așa. Dacă ne miroase fără ele, dulăii să asmute și atunci prinde de veste tata lui Jingă!

—Atunci unul câte unul, fiecare în pragul lui, până strângem ceata. D'acolo o pornim din ulicioara lui Boiangiu, din Vitejescu și așa ne pierdem urma de nu ne mai găsește nici ipistatu!

— Mai bine era din bucătăria lui Jingă. Așa cu planu ăsta, te pomenești că nu s'adună nici unu!

— Hai fără ciomege!

— Moș-Ajun fără ciomege n'are nici o noimă!

— Atunci hai cu ciomege. Le pitim la Mitana spălătoreasa, în sală — n'are clanță, — intrăm ca pe bărăgan!

— Nici acolo nu e rost. A pus ivor în ușe și spală la Madam Francovici.

— Tot la Jingă e mai bine; ne îngrămădim cum om putea acolo.

— Tot acolo rămâne, dar dormim cu ele, cu bâtele, îmbrăcați.

— Da, dar dacă nu ne deșteptăm? Rămânem cu ciomegile în plapomă și colindu fără noi!

— Pune Birica „dășteptătoru!"

Dășteptătorul Biricăi, întotdeauna ne-a răpit vraja colindului. Când a sunat prea târziu, când a sunat prea de vreme, când nu a sunat de loc, când a sunat la timp, dar nu l'a auzit nimeni! Dacă a sunat, a sunat așa, în silă, răgușit, prelung și șters, profund indispus în armura lui de tinichea, înghețat, cu laringele îndopat de praf, de umezeală, de vreo gânganie moartă, sau de vre-un miez de pâine, — târziu, desmeticit cu greu din toropeala în care l'a prididit somnolența cucului din micul lui arsenal de roți ruginite, într'o vreme când **„haiducii de noi"** dormeam buștean și când Moș-Ajunul își luase de mult poteca spre ieslele Nazaretului, în dimineața strălucitoare a **„ivirei omului pe pământ".** Sau dacă s'a îndurat să sune, a sunat cu mult mai înaintea vremii hărăzită expansiunei care avea să umple toate încăperile drumeagurilor cu larma minunei din Betlehem și a urărilor creștinismului pogorât peste Sodoma cea modernă. Și ceata de colindători s'a răsucit atunci greoaie în așternut, a ascultat cu neîncredere cântarea cucului grăbit, a clipit a nedumerire din ploape, a pipăit cu convingere bâtele pentru a vedea dacă sunt la postul lor și a adormit îndată, pentru a se deștepta la vremea colindelor anului ce avea să vie. Sau dacă nu a sunat de loc, vina a fost a Biricăi cea nesinchisită și cea cu gându la vistavoiul căpitanului Opran de infanterie, uitând să 'ntoarcă clopoțelul. Sau dacă, în fine, ceasornicul s'a îndurat să sune la timp, așa dela el, printr'o minune de răzgândire a roților înviorate și ele de dogoarea dintre oalele pline cu șorici, trase de panglicuța de oțel întoarsă încă de an, dar încremenită acolo nedepănată, cu inima ei albăstrue, oprită în înzilizeala unsorilor înghețate, obida, frigul și nemâncarea de peste an, a înghesuit mai stăruitor în fundul culcușului ocrotitor, ceata trudită a colindătorilor întârziați, și din care nu am lipsit niciodată, dela nici un Moș-Ajun de al lor. Printre ei mi-am strecurat și eu, an cu an, umilința, desorientarea și inconștiența elanului sărăciei, visând și eu alături cu ei, în mocneala bucătăriei plină de tingiri grețoase, de ciomege dârze și de lumini incerte, de sperări și mai incerte, la pronia etern întârziatului plocon din cârca gârbovului potentat dar mincinos secular **„moș încărcat de daruri",** așteptat amar de vreme să-și deșerte tolba, în fundul căreia a încremenit deapururi zădărnicia bucuriilor ca și cântarea cucului dintre roțile deșteptătorului domnului Jingă.

SĂRMANUL KLOPȘTOCK

OCHII

Probabil că sunt mai mult o victimă a literaturii de Crăciun, decât a realităţilor; fapt e însă că sufăr şi sunt o victimă. Asta e neîndoios şi asta mă face să vă povestese întâmplarea pe care o am în mine şi pe care, până acuma, nu înţeleg de ce, încă n'am spus-o. Se'ntâmplă ca ziua de azi să fie o aniversară: ziua întâia a sărbătorilor, şi să fie afară, caşi atuncea, o vreme aspră şi duşmănoasă.

Mai întâiu lumina se isprăveşte foarte curând. La patru şi jumătate se face sară şi la cinci e întuneric deplin. Ş'un vânt teribil de grăbit viscoleşte cu ace. Eu mă aflam — la 1916, în vremea războiului ş'a retragerii — la Podu-Iloaei într'un fel de birou de triaj pe care cercam să-l organizez împreună cu superiorul meu maiorul Michiduţă. Cădeau în jurul nostru, în fiecare zi şi 'n fiecare ceas, oamenii din rătăcire şi din spaimă. Bătuseră săptămâni încheiate drumuri grele, înfundate de glodurile toamnei, se despărţiseră şi se risipiseră de unităţile lor, s'acuma începeau a se alina ş'a se aduna, îndrumaţi spre felurite puncte ale Moldovei de cei dintâiu agenţi ai refacerii.

Nici eu, sublocotenent tânăr, nici maiorul, rezervist cărunt, nu ne venisem încă bine în fire. Eram încă tulburaţi de întâmplări năprasnice. Maiorul Michiduţă — se vede uşor că asta-i o poreclă, — demonstra în fiecare zi cui voia să-l asculte cât de lesne înfrângerea noastră s'ar fi putut preface într'o mare victorie. Arăta asta pe-o hartă ferfeniţoasă, cu degete osoase, cu unghiile netăiate. In zece minute victoria era gata şi duşmanii zdrobiţi într'un punct sub degetul arătător. Statura lui pitică cerca să s'avânte în sus. Işi mişca cu energie sprâncenele şi bărbuţa. Pe urmă se 'ntorcea spre o grupă de soldaţi care coborîseră dela tren şi se înfăţişaseră întunecoşi şi amărîţi.

„Ce-mi stai aşa ca la înmormântare, camarade ? îi apostrofa el cu vocea-i subţire şi uscată. Păşeşte înainte cu bărbăţie şi-ţi arată îndreptările. Pe urmă ai grijă, domnule sublocotenent, să se îndeplinească strict primul punct al ordinelor mele".

Prima operaţie pentru a ridica moralul năcăjiţilor oameni ş'a reface oastea ţării nu era greu de îndeplinit. Puneam pe-un miliţian bătrân să tundă până la piele pe noii veniţi c'o maşină americană. Oamenii rămâneau după aceia tot trişti, flămânzi şi slab îmbrăcaţi şi mă trudeam îndelung ca să-i pot echipa şi discutam mult cu maiorul ca să-i pot hrăni în ziua sosirii, când nu erau trecuţi la ordinar. Domniasa avea dispreţ pentru flanele, mănuşi şi hrană îmbelşugată. Acestea mai mult moleşesc pe om, declara el.

Dispoziţiile celelalte ale maiorului Michiduţă pentru ridicarea moralului trupei erau în armonie cu punctul întâiu. In năcazul şi nenorocirea acelor zile de Decembrie, discursurile şi sentinţele lui în termeni tehnici erau mai mult tragice decât umoristice. Şi cum venea sara grăbită, în birourile noastre stâmte, afumate şi rău luminate cu lămpi chioare, toată înfăţişarea lui măruntă, cu vorbe neaşteptate şi absolut străine situaţiei, îmi făcea o impresie stranie de nebunie.

Dealtminteri echilibrat sufleteşte nici eu nu eram, şi aici nu puteam fi în asemenea împrejurări.

Să vedeţi ce se 'ntâmplă.

In ziua aceia întâia de Crăciun, pe o vreme tulbure şi nemilostivă, maiorul meu se grăbeşte să plece la Iaşi. Avea acolo un prietin cu sărmăluţe de piept de curcan şi vin roş de Uricani. Inainte de plecare deodată-i venise să cânte o arie dintr'o operetă veche. Se răsucea în călcâie şi fredona fals :

Pentrucă — pentrucă
Pentrucă era de plumb !

Şi cum trânti uşa, parc'ar fi pus punct şi s'ar fi rupt cu totul de orice fel de îndeletniciri la Podul-Iloaei şi de orice fel de griji de pe lumea asta. Ii auzii încă murmurul cântării pe sub ferestre şi ridicai ochii de pe registru, zâmbind şi ascultând. Atunci văzui lângă uşă un copil. Parcă izvorise din pământ. C'o clipă înainte nu era acolo.

„Ce-i cu tine, băiete ?

— Trăiţi, domnule ofiţer... scânci el.

— Ce-i cu tine ? Când ai intrat aici ?

— Am intrat când ieşea **ginaralu** cel bătrân care cânta.

— Inţeleg ; şi ce pofteşti ?"

El se scărpină în capu-i cu păr încâlcit şi mare, îşi lepădă jos pe duşumele pălăria pleoştită şi începu să scociorască la piept, sub haina ferfeniţoasă prea largă pentru el.

„Ce cauţi ?

— Caut un **belert,"** îmi răspunse el smârcâind din nas.

Il aşteptai să-şi caute biletul, privindu-l în tăcere. Sub redingota de căpătat, avea haine albe de ţăran. In picioare bocanci largi şi gleznele înfăşurate în jambiere verzi. Era un copil slăbuţ şi palid de doisprezece ori treisprezece ani. Nasu-i puţin pălit în sus era roşu de frig. Avea o expresie extraordinară în ochii mari şi negri înfloriţi cu gene bogate. Cu ochii aceia de femeie mă privi încrezător, se apropie şi-mi întinse hârtia, apoi se trase îndărăt, îşi şterse nasul cu mânica redingotei şi aşteptă.

Desfăcui hârtia şi cetii: „Neculai Corban, soldat contingentul 910, **regimentul 15 Războieni, triaj Bacău".**

Ridicai fruntea.

„Cine-i soldatu ista ?

— Soldatu ista-i tătuca, îmi răspunse copilul.

— Şi ce vrai dela mine ? Biletul vorbeşte de Bacău.

— Aşa-i, domnu ofiţer, belertu vorbeşte de Bacău, îmi răspunse copilul şi sfiala îi pierise dintr'odată ; da eu ţi-oiu spune matale că am fost la Bacău şi nu l-am găsit acolo. Intâiu şi 'ntâiu să-ţi spun matale, domnu ofiţer, că mămuca o murit la Dechemvre în patru ş'am îngropat-o în ziua de sfântu-Neculai. Dac'am văzut aşa că rămânem patru copii fără de nici un ajutor, am venit de lângă mănăstirea Bistriţei, unde şedem noi, drept în târg la Piatră şi m'am înfăţişat la cazarmă la domnu colonel... ista, am uitat cum îi zice. Da fiind un om bun m'o întrebat de fraţii mei cei mai mititei şi i-am spus că i-am lăsat la o mătuşă. Mi-o dăruit bocăncii iştia, da de tătuca nu mi-o putut da nicio ştire. M'o sfătuit să mă 'ntorc mai bine acasă, să nu mai umblu drumurile, că m'a mânca un câne. Aşa că eu am zis : Nu se poate. Trebuie să mă duc la el, să-l scot de la slujba lui măcar zece zile, să vie în sat să vadă ce-om face, că şi mătuşa-i bolnavă şi dac'a muri şi ea, apoi rămânem fără nimene pe lume. — M'o sfătuit un miliţian bătrân să merg cu dânsu până la Bârlad ; şi m'am dus la Bârlad în tren, cu miliţianu. Ş'acolo, la Bârlad, mi-au dat domnii ofiţeri belertu ista. Şi m'am întors tot cu trenu la Bacău, precum scrie acolo şi nu l-am găsit pe tătuca nici la Bacău. Da' am aflat şi de-acolo că l-ar fi trimes aicea, la Podu-Iloaiei.

— Aicea, la Podu-Iloaiei ? Soldatu Neculai Corban, dela 15 Războeni ? Nu mi se pare să-mi fi venit înainte un soldat cu acest nume.

— Trebue să fi venit, domnule ofiţer, stărui copilul.

— Nu cred. Mi-aşi aduce aminte".

Eram plictisit şi morocănos în ziua aceia de sărbătoare, în care superiorul meu se grăbise a pleca la o petrecere cu sarmale şi vin de Uricani, lăsându-mă singur cu nefericirile şi suferinţele pribegilor. Totuşi copilul mă privea cu ochii lui frumoşi şi mari şi sta în faţă-mi aşa de hotărît şi de curagios, încât avui o clipă de reculegere şi făcui o sforţare. Parcă nu mi-i necunoscut numele care s'a rostit. Trebuie să-l am înscris într'un registru.

„Cum ai spus că-l chiamă pe tată-tu?

— Soldatu Neculai Corban.

— Soldatu Neculai Corban trebuie să fie între cei pe care i-am trimes astăzi la Iaşi. Gavril Oanea ! Deschide uşa şi strigă pe Gavril Oanea".

Copilul deschise uşa şi strigă subţire numele miliţianului meu. Apoi iar mă privi cu nădejde.

„Pe tine cum te chamă ?

— Pe mine mă chiamă Neculăeş, caşi pe tătuca".

Gavril Oanea intră şi se uită de sus, într'o parte, la copil.

„Ascultă, moşnege, îi zic eu zâmbind, avem între oamenii noştri pe unu Neculai Corban ?

— Din ce regiment, domnule sublocotenent ?

— Din 15.

— Neculai Corban, din 15, nu socotesc să se afle. Noi nu ţinem oameni din regimentu 15. Ii trimetem la Iaşi.

— Atunci e aşa cum spun eu. Am încredere în memoria mea. De nume îmi aduc aminte. Fără îndoială că l-am trimes la Iaşi eri, ori ast' dimineaţă.

— Mai degrabă ast' dimineaţă, domnu' sublocotenent.

— Atuncea hotărît, mă întorsei eu cătră copil: nu-i aici, dar te-ai apropiat de el şi-l găseşti la Iaşi. Te înfăţişezi în gară la domnu sublocotenent Savu şi-l întrebi unde stau oamenii pe care-i primeşte dela Podu-Iloaiei.

— Vra să zică acolo îl găsesc.

— Acolo ai să-l găseşti," răspunsei eu râzând.

S'anină în tren, mă gândeam eu vesel, şi debarcă la Iaşi odată cu maiorul meu.

Copilul se retrase. Peste un ceas, când îmi isprăvii lucrul, mă răsturnai pe speteaza scaunului şi-mi adusei deodată aminte, surprins, de vizita pe care-o avusesem. Copil vrednic şi bărbătos, — ochi stăruitori şi femenini. Poate-ar fi trebuit să-l încălzesc c'un ceaiu, ori măcar c'o vorbă bună. Mila aceasta înţelegeam că vine mai ales din pricină că stătuse înainte-mi un copil cu totul excepţional. Ce făcea acel Neculăeş era pur şi simplu eroic. Şi eu îl lăsasem să treacă pe lângă mine caşi pe oricare om de toate zilele.

„Ce-i, moşnege ?"

Miliţianul meu intrase nesimţit în odaie.

„Trăiţi, domnule sublocotenent, îmi răspunse el ; nu-i soldat.

— Cine ?

— Neculai Corban.

— A, omul pe care-l căuta băiatul.

— Da, domnule sublocotenent, — nu-i soldat. Aşa că-i zice căpuralul Corban Neculai. Ş'acuma, chiar în acest minunt pleacă la Paşcani cu ceilalţi. De-acolo s'a duce la Caşin, pe front.

— Cine ?

— Căpuralul Corban Neculai.

— Unde zici că pleacă ?

— O plecat la Paşcani, domnule sublocotent.

— Apoi parcă era vorba că l-am trimes la Iaşi.

— Nu, domnule sublocotenent, o fost o greşală, pentrucă-i căpural, nu-i soldat. Aşa că n'o plecat la Iaşi, ş'o plecat la Paşcani".

Eu tăcui, uşurel tulburat.

„Bine, am zis miliţianului, du-te".

Imi luai dolmanul şi căciula şi ieşii în vântul de-afară. Cum făcui zece paşi pe uliţa pustie, văzui că nu mai era vânt: era o furtună îngheţată. Se mişca în juru-mi o noapte aşa de sălbatecă şi de dezolată încât simţii o primă lovitură în piept, ca din necunoscut.

Mă grăbii să cobor la gara pustie. Intrai din vijelie în odăiţa caldă a ofiţerului de serviciu. Il găsii în patu-i de campanie, cu faţa la părete. Il întorsei spre mine şi-l cercetai grăbit dacă a aplecat trenul de Iaşi, cu domnu maior Michiduţă ? — A plecat de mult. Aflai c'a plecat şi trenul de Paşcani, tot de mult.

„Voiai poate să pleci la Iaşi şi tu ? mă întrebă el căscând şi râzând. Doar c'un tren spital, la miezul nopţii.

— Nu se poate să plec la Iaşi, i-am răspuns eu. Ţineam să te 'ntreb dac'ai văzut pe un protejat al meu, un ţărănuş, încotoşmat într'o redingotă mare, cu bocanci în picioare ?

— Cum nu ? cum nu ? I-am făcut rost să se ducă unde are treburi. I-am dat ş'o jumătate de pâne.

— Ai văzut ce ochi are ?

— Am văzut, ochi ca toţi ochii. Nu înţeleg de ce te uiţi aşa la mine".

Intr'adevăr, poate mă uitam la camaradul meu într'un chip deosebit. Nu-mi dădeam sama, căci începeam să fiu atent la ce se petrecea în mine.

Un fapt îmi apărea vădit : copilul acela cu ochi stăruitori trecuse pe lângă tatăsu. Il căuta, c'un eroism mai mare decât e'n firea oamenilor, de săptămâni lungi şi trudnice. Şi când ajunsese în faţa mea, de fapt îl găsise, căci n'aveam decât să controlez un registru şi să n'am o încredere stupidă în memoria mea ş'a miliţianului meu. Şi din pricina mea copilul şi omul se despărţiseră. Inţelesei şi mai mult : că se despărţiseră poate pentru totdeauna. Nu atât pentrucă omul mergea spre front, unde era în epoca aceia o linişte relativă ; ci pentrucă, firav şi slăbit, copilul cădea ca 'ntr'o vâltoare în furtuna acelui început de iarnă.

Viscol şi noapte. Simţeam viscolul izbindu-mă ca un duşman. Presiunea lui răzbea prin blană şi-mi înfiora pielea trupului. Ş'un întuneric în care mi se părea că nu mai pot să răsuflu în voie. Intrai în cancelaria mea ; cerui miliţianului un ceai. — Mi-l aduse. Ca să nu-i simt mirosul de oală, îi turnai mult rom. Nu-l băui totuşi şi-l lăsai să se răcească în teica de tablă.

Mă ridicai din scaun, mă îmbrăcai din nou şi ieşii iarăşi în întuneric şi 'n viscol. Mă chema acel întuneric ca o nelinişte şi ca o întrebare la care nu puteam răspunde. Aşteptând cu luare-aminte să se petreacă ceva în mine, mă coborîi iarăşi la gară şi aşteptai ca un om beat un tren oarecare dela miezul-nopţii. Stătui neclintit, în odăiţa camaradului meu, totuşi fără a dormita. Şi fără a cugeta. Intr'o vreme m'am trezit că număr sforăiturile sublocotenentului.

M'am trezit în tren, într'un ungher întunecos de vagon. Şi m'am coborît în gara Iaşi, fără să fi văzut pe nimeni şi fără să fi vorbit cu nimeni.

Pe loc, cum am dat cu ochii de cea dintâiu sentinelă a peronului, m'am dezmeticit ş'am văzut că drumul meu are un scop Am început, cu febră şi cu pasiune, o repede acţiune de detectiv. Dela sentinelă la şeful militar al gării, dela şeful militar al gării la sergentul reprezentant al comenduirii, am făcut, aşi putea zice, numai câte-un salt.

Numai pe sublocotenentul Savu nu l'am găsit.

In primul moment nimene nu-şi putea aduce aminte să fi văzut un copil de ţăran cu redingotă. Pe peron, la sosiri de trenuri, totdeauna era un viermăt înfricoşat de oameni. Cine poate să bage de samă la un copil?

„Era ţăran, zici ? Atunci de ce purta redingotă ? mă întrebă şeful.

— Un copil sărac... răspunsei eu c'o arsură de ruşine în privire.

— Un copil sărac ?... Ce s'a întâmplat ? De ce-l urmăreşti ?

— Mă interesez de el..." răspunsei eu cu greutate.

Eram gata să dau anume lămuriri asupra faptei acelui copil, pe care eu o categorisisem eroică, însă mă opri stânjenirea care creştea în mine cu trecerea fiecărei clipe a nopţii.

Insfârşit, sergentul comenduirii păru a avea o viziune nedesluşită a umbrei pe care o urmăream şi eu. A trecut în oraş cu valul de oameni şi cu îmbulzeala.

Atunci e'n Iaşi, fără îndoială. — Trecui în viforul străzilor. Mă oprii în cotloanele vardiştilor. Intrai în câteva cafenele umede pline de larmă. Pe măsură ce înaintam şi străzile se răşchirau necontenit înainte-mi sub întuneric şi viscol, simţeam crescând în mine, peste nelinişte, o oboseală. Nu era o oboseală fizică, ci un fel de abur greu, care mă copleşca. — Am trecut pe la comenduire; apoi pe la toate sentinelele corpurilor de trupă tot mai la deal, până ce-am ajuns în zbuciumul fantomatic al teilor dela Copou. Atunci, într'un târziu, m'am oprit de odată.

Ascultaţi.

M'am oprit deodată ş'am simţit în mine un dublu ciocănit în partea stângă. Ciocănit distinct, ca al unui corp străin, lăuntric. Pe urmă, sub ciocănitul acela, am înţeles că inima bate într'un chip neobişnuit. Ş'am avut o simţire tulbure, caşicum aşi fi fost într'o primejdie bruscă, căzut în ea din stupiditate.

După cum vedeţi, literatură, aşa cum v'am spus dela început. Nu se poate pretinde că am o vină deosebit de mare în toată această afacere. Nimeni nu mi-ar putea dovedi că acel copil a murit în viforul acelei nopţi. Nimic n'ar putea să mă facă a crede că a pierit mai târziu. Eu totuşi, trebuie să recunosc, n'am putut să dau absolut de nicio urmă a lui în noaptea aceia şi'n dimineaţa următoare.

In legătură cu această împrejurare neplăcută, trebuie să mai adaog un alt fapt.

Intr'o noapte oarecare după asta, a doua noapte, ori a treia, bine nu-mi mai aduc aminte, — am avut un vis impresionant. Intr'un peisagiu de iarnă se făcea o apă mare îngheţată. Dintre copiii nedesluşiţi care se arătau înainte-mi pe acea ghiaţă, unul mă privi într'un chip cunoscut ; nu pot preciza cum, dar într'un chip cunoscut ; ş'apoi se cufundă într'o copcă a gheţii. Ii dispăru capul, apoi trupul; i se zbătură şi dispărură şi picioarele. Şi-i urmăream mai mult în închipuire umbra, ca un paiajen, pe sub ghiaţă, ondulând tot mai rar, tot mai rar, însă necontenit şi fără istovire...

M'am trezit înăbuşindu-mă şi asudat rece, — dezvălit până la coate. Ş'auzii semnalul cel străin — în stânga, deasupra inimii. Şi amintirea ochilor stăruitori ş'a faptului meu stătu în mine, — caşicum loviturile i-ar fi anunţat intrarea.

Visul acesta l-am avut din nou, exact la fel, în alte nopţi. Şi câteodată, când nu m'aştept, ciocăniturile sună şi străinul intră în mine — dându-mi senzaţia aceia de prăbuşire stupidă într'o primejdie.

* * *

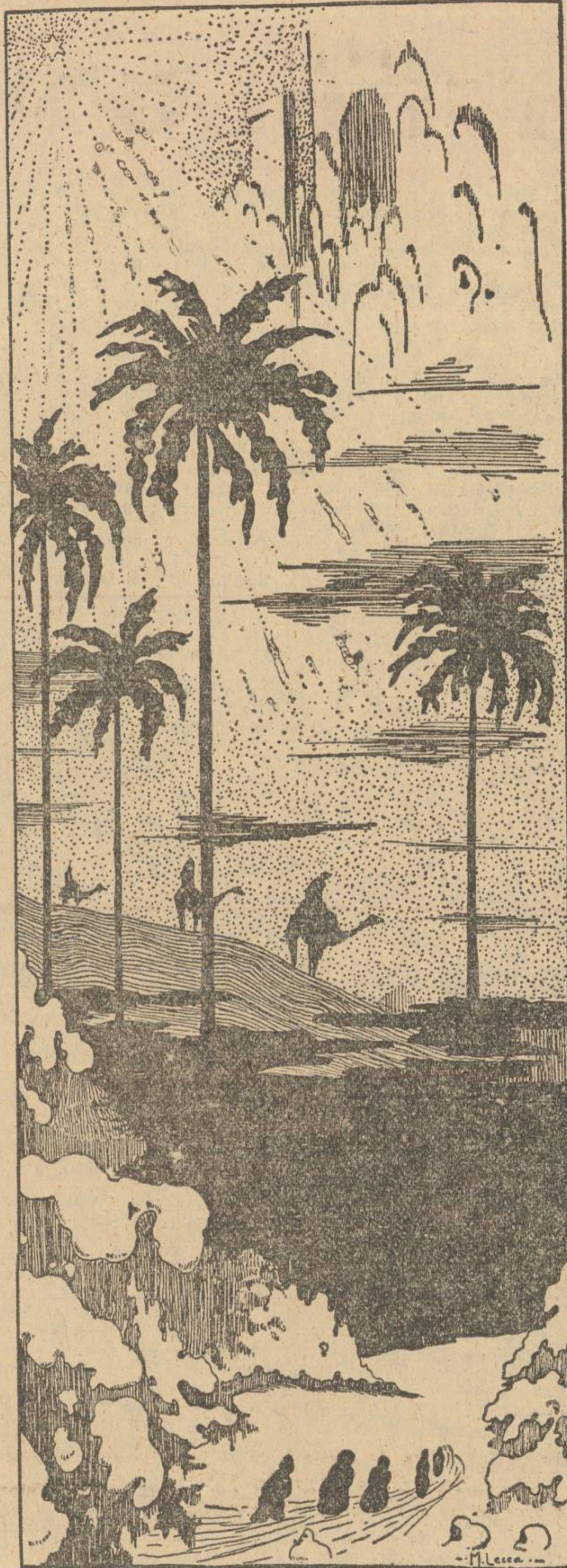
Povestitorul nostru din sara de Crăciun, băiat gras şi flegmatic, părând a privi viaţa cu bunătate şi plăcere, era poreclit între noi **doftoraşul.** Işi isprăvi istorisirea brusc şi-şi turnă un pahar de vin.

Gazda, om cu avere nouă, socoti că trebuie să râdă :

„Las'o dracului, doftoraşule, eu credeam mai degrabă c'ai să ne spui ceva vesel. Bea-ţi vinul".

Doftoraşul îl privi în tăcere, fix, şi împinse la o parte paharul.

MIHAIL SADOVEANU

Editura „Eminescu"

Bucureşti, Strada Parlamentului, 2, Bucureşti

Au apărut în această editură;

Autori Români

I. L. Caragiale, Teatru, volumul I. . . . . . 30 Lei
I. L. Caragiale, Teatru, volumul II. . . . . 30 „
Mihail Eminescu, Poesii 40 „
C. Cosco, Grădina lui Dumnezeu . . . . . 30 „
Victor Eftimiu, Elfiona. 40 „
Victor Eftimiu, Poesii . . 40 „
Victor Eftimiu, Kiriachiţa 20 „
Eugen Todie, O iubire. 20 „
Radu Cosmin, Babylon, volumul I. . . . . 40 „
Radu Cosmin, Babylon, volumul II. . . . . 40 „
Dr. I. Frumuşeanu, Cum întinerim . . . . . 15 „
Lynkeus, Micuţe Bucureştene (Frivolităţi . 10 „

Cărţi pentru tineret şi copii
(cu ilustraţii în text)

Sven Heddin, Dela polul Nord la polul Sud, volumul I. . . . . . 25 Lei
Sven Heddin, Dela polul Nord la polul Sud, volumul II. . . . . . 25 „
Sven Heddin, Dela polul Nord la polul Sud, volumul III. . . . . . 30 „
Sven Heddin, Dela polul Nord la polul Sud, volumul IV. . . . . . 30 „
Lia Hârsu, Împărăţia de zăpadă . . . . . . 20 „
Cady, Mica Cerşetoare. 20 „

Autori Străini

Victor Margueritte Prostituată . . . . . 40 Lei
Victor Margueritte, Băetana (La Garçonne) . 30 „
Victor Margueritte, Femeia Emancipată . . 30 „
Emile Zola, Ispăşirea . 25 „
Baron de Schlicht, Elita Prusacă . . . . . . 40 „
Maupassant, Nuvele . . 20 „
Valentin Mandelstein, Jim Blackwood jokeu . 20 „
George Ohnet, Prinţul Fatal . . . . 30 „
Gabriele D'Annunzio, Tragedia a două Fecioare 20 „
Charles Folley, Fiul Lupilor de Mare . . . 15 „
Jules Mary, Păcatul Mamei . . . . 30 „
Jules Mary, Răsbunarea Spaniolei . . . . . 25 „
Maurice Level, Naufragiaţii vieţii. . . . . . 12 „
R. Benim, Rivala . . . 16 „
V. C. Rondy, Secretul Principe ei . . . . . 16 „
Charles-Henré Onessa, Misterul Romanovilor. 16 „
Ursula de Epinghoven, Tainele curţii Germane 16 „
Georges Meirs, Pata de Sânge . . . . . . 20 „
Georges Meirs, Enigma Trenului 13 . . . . 20 „
Bekir Aga, Memoriile unui Eunuc . . . . 16 „
René Cazal, Voluptăţile răsboiului . . . . . 20 „
Tenebras, Demonul Parisului, 4 vol. a . . . 40 „
Jules Verne, Conspiratorii . . . . 50 „
Alexandru Dumas, Doctorul Balsamo . . . 80 „

Colecţiunea „Romanul"
(fiecare volum în circa 100 pagini)

Mihail Eminescu, Geniu Pustiu . . . . . . 10 Lei
Honoré de Balzac, Iubita imaginară . . . . . 10 „
André Théuriet, Coleta . 10 „
I. L. Caragiale, Cănuţă om sucit . . . . . 15 „

Biblioteca „Eminescu"
(volumul de 64 - 96 pagini)

Bernardin de Saint Pierre, No. 1 Coliba Indiană . . . . 5 Lei
Heinrich Heine, No. 2. Rabinul din Bacharach 5 „

Zifka Nadir-Eddin Giaffer, No. 3. Divanul Iubirii . . . . . . 5 Lei
Voltaire, No. 4—5. Prinţesa Babylonului . . 10 „
Henryk Sienkiewicz, No. 6—7. Eterna Victimă . 10 „
Selma Lagerlöf No. 8—9. Conacul vrăjit . . . 10 „
Lucian din Samosala, No. 10—11. Dialogurile Morţilor şi Dialogurile Zeilor . . . 10 „
St. Antim, Valuta . . . 5 „
Th. Gauthier, Ultima noapte a Reginei Cleopatra . . . . . . 5 „
Hans Heinz Evers, Verigheta . . . . . . 5 „

Biblioteca „Energia"
(coperta colorată)

L. Barley, No. 1. Cum putem fi norocoşi . . 10 Lei
Yortomo Tashi, No. 2. Fii energic! . . . . 10 „
H. Laurent, No. 3. Personalitatea . . . . . 10 „
S. Linder, No. 4. Pentru a reuşi în viaţă . 10 „

Biblioteca „Inimii"
(coperta colorată)

M. Magre, No. 1. Arta de a seduce femeile. 10 Lei
N. N. No. 2. Sugestia în amor . . . . 10 „
N. N. Neumäger, No. 3. Graiul ochilor . . . 10 „
Paul Bourget, No. 4. Fisiologia amorului . . 10 „
H. Besser, No. 5. Un bărbat poate iubi două femei? . . . . . . 12 „
Contesa Tedy, No. 6. Visele de amor . . . 12 „
Annie de Pène, No. 7—8. Cele mai frumoase scrisori de dragoste . 20 „

Biblioteca „Orizontul"
(48 64—96 pagini)

Voltaire No. 1. Ce este omul . . . . 5 Lei
Emerson, No. 2. Destinul . . . . 5 „
Max Nordau No. 3. Morala luxului . . . . . 5 „
Gustave Le Bon, No. 4. Psihologia Popoarelor 5 „
Rabindranath Tagore, No 5. Mama şi copilul . 5 „
Carl Ewald, No. 6. Icoane din viaţa animalelor şi a plantelor . 5 „
Cesare Lombroso, No. 7. Hipnotism şi spiritism . . . . 5 „
Charles Richet, No. 8—9. Omul stupid . . . . 10 „
Emile Faguet, No. 10. Figuri literare . . . 5 „
Harold Manfield, No. 11. Sănătatea cu lefească . 5 „
Rudolf Lämmel, No. 12-13. Einstein pe înţelesul tuturor . . . . . 10 „
Paul Mammerer, No. 14. Intinerirea şi prelungirea vieţii . . . . . 5 „
Auguste Forel, No. 15. Rolul ipocriziei . . 5 „
Samuel Smiles, No. 16. Munca. . . . . . . 5 „
Remy de Gourmont, No. 17. Schiţe filosofice . 5 „
A. Rodin, No. 18. Arta. 5 „
Abatele Th. Moreux, No. 19. Oceanul Aerian . . 5 „
Dr. Toulouse, No. 20. Ştiinţa şi Revendecările Popul re . . . . . 5 „
Henri Bergson, No. 21. Filosofia Franceză . . 5 „
Maurice Maeterlink, No. 22. Caii savanţi din Elberfeld . . . . . 5 „
Jean Finot, No. 23. Sufletul Nemuritor . . 5 „
Ernest Renan, No. 24. Omul şi Universul . . 5 „
Edison, No. 25. Edison. Viaţa şi opera lui . . 5 „

De vânzare la toate librăriile din ţară

DIN CARNETUL INTIM AL D-LUI AUREL

Un crăciun lângă Dunăre

O burniţă rece îi pătrunsese pe amândoi. D. Aurel, în şubă, cu căciula trasă până peste sprâncene, abea mai ţinea hăţurile calului care tropăia regulat pe şoseaua dreaptă, cu zarea de ploaie la doi paşi. Mitru în fânul din brişcă, în cap cu un sac ca o glugă, îşi scutura din vreme în vreme o mânecă de ploaie, vorbindu-şi singur.

Plecaseră de cu ziuă din Severin, ameţiţi încă de somn. Nici foamea nu le mai spunea dacă e înainte sau după amiaz. Trecuseră de Valea Hoţului, de Isvorul Aneştilor, şi zăriră pe stânga linia niţeluş încruntată pe zare, piezişă, a pădurii Broscarilor. Mitru era mâhnit. A doua zi era Crăciunul, şi ei porniseră la drum... Când vor lua odată sfârşit crudele ciudăţenii, de-atâtea ori păgâneşti, ale boierului?...

In sat, calul opri de la sine în faţa hanului. Călătorii luară ceva în gură. Calul ronţăi, cu capul vârât tot în baniţă, câţiva pumni de porumb.

Porniră iar.

Parcă se mai înnegurase şi fulgi răsleţi de zăpadă începură cu leneşul lor vis de rai, să înlocuiască plânsul ploilor iulnice. La marginea satului, sus, în cerdacul boeresc, răzemată de o columnă albă şi subţire, sub un vas golit de flori, privea de-alungul şoselii, o fiinţă visătoare şi blândă. Poate stăpâna... Mitru cu ochii la ea rămase, tot răsucindu-şi gâtul, pe măsură ce brişca se depărta, până nu mai zări nimic alt decât pânza de ploaie şi zăpadă în care minunea se învăluise deplin. Oftă şi scânci:

— Tot mai bine să fi mas în Broscari... Ce-o să facem în puterea nopţii în Şipote? zise Mitru şi adăogă în gând: „Şi încă în noaptea Crăciunului?

— Da' în Broscari ce să fi făcut? Unde să fi mas?

Mitru cugetă la stăpâna din cerdac, atât de singură, parcă anume făcută să găzduiască oaspeţi ciudaţi ca stăpânul său, dar nimic nu mai zise.

Calul se opri deodată în mijlocul şoselei, încăpăţânat, clătinând din cap. Ningea înainte, înapoi, pe de lături — până la fruntariile lumii. Biciul de sus din brişcă scrise linii mari pe spate, pe pulpe, pe gâtul calului. Dobitocul răbdă ploae de bice, abea mişcând de la locul ei o copită la fiece lovitură. Apoi se repezi hotărît către şanţ. Mitru sări la vreme din brişcă şi prinse calul de dârlogi. Il readuse în mijlocul şoselii, în disperarea tăcută a ninsorii. Răzvrătirea calului, pricinuită desigur de nehotăririle şi poate părerile de rău ale celor doi oameni din brişcă, îndârji pe d. Aurel. Mitru se urcă în brişcă. D. Aurel, cu dinţii strânşi, trase o singură dată, hotărît, hăţul spre sine, şi calul porni repede cu pasul mărunt, cu gâtul încordat.

La cotitura drumului, noaptea căzu deodată. Fulgii nu se mai vedeau altfel decât asemenea unor dungi azurii, neregulate, cu o ciudată lumină în ele, strângându-se. D. Aurel îşi simţi şuba în spate, îmbrăţişare de ghiaţă. Mitru, în fânul din brişcă, nu mai clintea, nu mai gândea.

Intrară în Pătule neîntâmpinaţi de o lătrătură de câine. Nici o lumină la geamurile oamenilor. Satul părea că vrea să se scufunde de tot în pământ.

La Primărie un vătăşel dormea lângă o lampă de petrol afumată, cu capul pe masă, învăluit într'o şubă de oae neagră, peticită proaspăt. Vătăşelul plecă cu Mitru prin sat să afle o gazdă. Primarul era la Severin, chemat de comănduirea germană. Cârciuma era închisă de opt zile din pricina unei crime: un soldat german fusese ademenit în pivniţă, îmbătat de câţiva flăcăi şi ucis. Flăcăii, după două zile au fost împuşcaţi la zid, de un pluton de bavarezi, în văzul satului. Oamenii nu mai aprind de-atunci nicio lumină noaptea şi ziua abea de mai cutează să iese în bătătură, după uscături.

Mitru şi vătăşelul se întoarseră fără să fi făcut vreo ispravă... Indârjit, d. Aurel lasă oamenii cu vorba în gură, în mijlocul Primăriei, şi se repezi singur în noapte. Bice de chiciură îi tăiară faţa. Intră în cea dintâi curte în care zări un grajd şi un pătul. Casa era scundă, acoperită cu coceni de anul trecut. Deschise o femee cu pruncu la sân, dintr'o odae plină de fum de găteje. Femeia se învoi pe dată, de frică, să găzduiască în grajd calul şi vizitiul. Pentru sine, d. Aurel adăpost nu găsi nicăieri. Intr'un rând dete peste patru bărbaţi culcaţi de-a curmezişul, îmbrăcaţi, pe un pat de scânduri goale. Nu avu destulă inimă să rămâe între ei. In capul satului dete peste un moşneag căruia îi ţinea lumânarea de moarte o fetiţă de doisprezece ani.

D. Aurel se 'ntoarse la Primărie cu picioarele îngheţate până la genunchi. Trimise pe Mitru cu brişca şi calul la adăpost, iar el rămase în mijlocul drumului, privind pe urma lor, ameţit, cu o nedumerire în cap în locul sforţărei îndârjite cheltuite până adineauri... Un fior de frig îi biciui odată şira spinării, apoi un şir de tremurături, îi încreţiră pielea. Spasmele de la o vreme încetară şi o undă largă, caldă, îl prinse pe 'ncetul în vârtejul ei tot mai lent...

Se văzu într'un salonaş scund, a cărui inimă era o sobă de faianţă azurie. Cald... Moale... Blând.... O lampă uriaşă, ca un cort trandafiriu plin de o lumină fină de auroră boreală, pe un piedestal la capătul divanului acoperit de pacinice şi odihnitoare chilimuri — o altă lampă puţin mai mică, într'un turban albastru, pe o măsuţă rotundă de lac, alături de perdelele nalte ale geamurilor... Mica Marie circulă prin odaia călduţă şi intimă, pronunţând liniştit şi ritmat, deşi cu oarecare greutate, cuvintele cari poartă micile ei gândiri surâzătoare, sau uimirile ei adânc fiziologice, tot potrivind marginea hainei scurte, albă cu inscripţii de fir negru, culcată de-a dreptul pe umeri, sâni şi coapse... Firul lung împletit, strecurându-se, fixat din loc în loc în perete, deasupra divanului, până la măsuţa din colţ unde încălzeşte electric un samovar de nichel într'un zumzet de insectă în panică... Aburi mici deasupra ceştei japoneze, cu buzele subţiri, ca o sărutare de extrem-orient... Un braţ cald care strânge deodată capul omului pe sâni, ca o elevă, dreaptă, la pieptul ei, globul pământului....

Din acest somn îngheţat prin care a şerpuit visul cald şi aromitor, d. Aurel se scutură brusc. Frigul nu-l mai simţea. Ar fi voit să doarmă şi privi în jur, jos, cu acest singur gând, dacă se putea întinde jos, pe povârnişul şanţului din marginea şoselii. Dar luat pe sus de mânie împotriva acestei sărăcii a soartei, se hotărî să intre în casa — ori cui ar fi — care se afla în faţa lui.

Şi pentrucă nu nimeri dintr'odată poarta, sări gardul, urcă prispa naltă de scânduri şi-şi scutură cismele cu zgomot să deştepte pe cei din casă. Dinăuntru niciun zvon. Poate nu e nimeni... Cu atât mai bine. Şi dete cu piciorul în uşă. Se pare că ivărul de lemn dinăuntru căzu de zguduitură, că uşa se deschise de la sine. O săliţă scurtă: uşă de lemn nou pe dreapta şi pe stânga. Deschise uşa din dreapta cu hotărîre. După doi paşi picioarele se împleticiră într'o rogojină şi căzu în genunchi, lovind cu fruntea furca unui pat... Cineva se răsuci în aşternut şi un val de căldură grea învălui fruntea rănită, apoi tot chipul omului ameţit şi îndârjit de durere. Era chemarea blândeţei şi a somnului.... Se ridică în picioare şi rosti ca 'n vis — căci ziua aceasta fusese înturnată depe axa ei şi lumea toată se înfăţişa parcă bolnavă ochilor omeneşti:

— Scoală... Cine e-aci?

Dar îşi dete seama că toate cuvintele zadarnice erau. Să nu mai aştepte, să nu mai ceară, să nu mai întrebe — trupul călătorului abea mai reţinea bietul suflet care, speriat, prin toate ferestrele vieţei ar fi voit să fugă în lumea lui adevărată de unde cine ştie prin ce osândă fusese surghiunit în această înfrântă carne...

In timp ce-arunca de pe el vestmintele de gheaţă, jos, la marginea patului care-l rănise, d. Aurel îşi simţi faţa îmbrăţişată de un cald fior care curgea binişor pe lângă ureche, lin de-a curmezişul obrazului, atinse colţul gurei şi îmbrăţişă bărbia. Mâna dete fuga într'acolo, dar omul opri gestul în drum — lăsă fiorul, fiorul cald, purces din cap în jurul obrazului... Oricine ar fi alături, trup de bărbat, trup de femee, să primească în căldura lui acest frate uluit de ploaie, de frig şi de nenoroc.

Ridicând pătura, el auzi un oftat greu şi trupul strein se răsuci în loc plin de nemulţumire. Sub mâna lui, d. Aurel simţi o carne foarte caldă, căci necunoscutul tovarăş de noapte, femee adânc adormită era. El îşi dete bine seama abea când, ghemuit între braţul şi sânul strein, fiorul fu înlocuit de o reţea de fioruri mici care-i cuprinse fruntea şi ochii. O clipă rămase astfel nemişcat.... Imbrăţişarea omului pătrundea încet trupul femeii greu adormite, cucerea pe încetul regiune după regiune, intr'atât că omul strein fu deodată înmormântat sub oftaturi de copil de mult nealintat, sub ţesătura fină, odihnitoare de grea, a unui trup care-i căuta, ca nimic să nu rămâe pe dinafară, conturirile toate. De la o vreme femeia îşi dete seama că omul e strein şi rosti încet, turburată, dar fără a-l lăsa:

— Cine eşti?

Copil care se joacă, mamă care mângâe, om care se zbuciumă — toate fiinţele minunate care sălăşluesc în trupul unic al femeii, veniră pe rând peste necunoscutul pradă acestor iubiri. Din părul lui să fi desluşit femeia miresmele rare ale omului de oraş? Dar puterile nopţii sunt prea tari ca să mai fi putut îngădui femeii să devină din nou sfioasă, cum se cuvenea, plină de luare aminte la grătarea poftelor ei, sau puţin răzvrătită la siluirea şi silinţa omului. Ea se zbătu până la ziuă, îmbătată şi sgârcită de o otravă pe care cine ştie de când o aştepta şi pe care poate o purta cu sine, fără ştire, omul străin. Femeia se ridică apoi uşoară, cu un oftat de vină împotriva ei, şi ne mai îngăduind strecurarea somnului sub pături, se dete jos, cu grija grabnică de a face focul în soba de cărămidă, abea având vreme să arunce pe umerii ei rotunzi şi goi de femee scundă, albă, o manta de jandarm care privigheasе noaptea toată, într'un cui după uşă...

La amiaz, când se deşteptă, d. Aurel auzi în săliţă glasul parcă prefăcut tot a taină şi a iscodire al lui Mitru. Arar, muntele de sonorităţi aspre al vocei vizitiului, era tăiat de firul unui părâiaş cu mici şi secrete gâlgâiri — glasul potolit, de o tonalitate odihnitoare, deşi sensuală, a ţărancei. Când trecu şi el în săliţă, femeia scundă şi rotundă se înturnă drept către el — ea abea-i ajungea până la furca pieptului — şi privindu-l drept în ochi, ca şi cum l'ar fi cunoscut din todeauna, grăi cu o gură, numai prefăcătorie şi alintări:

— Te ajunse palavrageala noastră până 'n somn....

Râse uşurel:

„Eu i-am spus omului istuia al dumitale să mai tacă din gură, dar n'ascultă neam!"

Domnul Aurel întrebă fără alt ocol:

— Unde ţi-e jandarmul?

— Care jandarm?, şi femeia întoarse în altă parte ochii făcuţi mici.

Ea îşi potrivi mai bine pe ureche o şuviţă de păr negru, luminat de unsoare proaspătă.

Domnul Aurel nu mai întrebă nimic, scobori în curte şi eşi în uliţă, urmat de Mitru.

Femeia intră în casă, legănat.

Toată ziua — zi îngheţată, cu o uşoară poighiţă cristalizată de nea, care voia să ţie pământul proaspăt şi nealterat până 'n viitoarea primăvară — d. Aurel bătu grădinăriile. Oamenii, ca pretutindeni, neîncrezători, fricoşi. Mitru, spre a le da curaj, bău cu ei la toate colibele. In afară de alte legume, morcovii erau îndeosebi mari. D. Aurel rămase gânditor în faţa unui morcov uriaş, pe care un grădinar îl atârnase de grinda colibei, ca un semn.

Ce plantă ciudată! Ce glumă a naturei! Tulpina cu frunze şi flori — o biată buruiană fără însemnătate. Vitele trec peste ea cu botul, şi copita lor o calcă fără părere de rău. Fructul e atât de meschin că trebuie căutat anume, abea câteva seminţe. Le adună doar grădinarul, lighioană cu minte dibace care le ştie virtutea de reproducere. Dar natura a pus toate darurile ei, la olaltă, în pântecele acestei plante, în carnea parfumată, zaharată, colorată cu două-trei nuanţe de culori, a rădăcinilor groase! Morcovul e în rădăcina lui: în acelaş timp şi rădăcină, şi tulpină şi floare şi fruct — fructul către care, om şi vită, îşi îndreaptă boturile pofticioase. El are o aromă proprie — şi d. Aurel se ridică în vârful picioarelor şi duce nările până lângă morcovul uriaş care atârna de grinda colibei în aerul îngheţat...

Toată ziua, cât avu de lucru prin grădinării, d. Aurel se hrăni numai cu morcovi cruzi. Lichidul, zaharat la coajă, sălciu la miez, dar stăruind cu subtilitate ca o idee rară, îmbălsăma cerul gurii şi d. Aurel era convins că această rădăcină trebuie să fi avut odată puteri ciudate: de a preschimba culoarea ochilor, să alcătuiască altfel rânduelile sufletului, dacă nu chiar să ucidă cu fineţe...

Se 'nserase bine când îşi aduse aminte că trebuie să se 'ngrijească de vreun adăpost pentru la noapte. Ideia îi veni în mijlocul drumului, înainte de a sări şanţul să intre în curtea unde se afla calul şi brişca lui. Mitru şchiopăta în urmă, la doi paşi.

— Noi la noapte unde dormim, Mitrule?...

— Cum unde? Vădana a fript o gâscă de azi dimineaţă. V'a aşteptat şi la amiaz. Ii-am spus eu că n'o să veniţi până 'n seară...

Şi cum d. Aurel tot nedumerit era, Mitru, privindu-l drept în ochi şi schiopătând pe loc:

— Jandaru? zise. Ala nu mai calcă de opt zile pe la vădană! Aşa mi-a spus vădana să vă spun. Am mai descusut-o eu niţeluş. Jandaru tot umblă s'o ia de nevastă, că vădana e bogată, are şi salbă de aur şi vite şi pământ. Bărbatu dintâi a venit veste numai săptămână de la război c'a fost împuşcat.

In Şipote, mai mult de două zile d. Aurel gândi că n'are de ce sta. Mâine seară totul ar fi gata, cu ceva mai multă hărnicie din partea lui Mitru. Să mai găzduiască dar noaptea asta la vădana albă şi rotundă, şi trimise pe Mitru înainte.

Se abătu pe la Primărie unde dete ochii cu jandarmul cu pricina, care lămurea prin semne şi cuvinte rostite foarte tare, doi uhlani germani, de serviciu în comună de curând.

— Aţi tras mi se pare la Vădana, făcu numaidecât jandarmul către d. Aurel şi prinse a răsuci o ţigară la care privea încruntat.

— Da, acolo am tras... Nu s'a supărat.

— E femee primitoare, vreau să spun cu dare de mână. Cred că tot am s'o iau de nevastă, deşi mă cam codesc...

Jandarmul ridică privirea bănuitoare, să ghicească ce crede orăşanul de această idee a lui. Şi cum d. Aurel se înţelegea cu ulanii, pentru tocmirea unor care, jandarmul care bănui tot, se amestecă în vorbă:

— De care am eu grijă! Fiţi pe pace... Numai trei care? Şi pe când să fie gata?

— Pe mâine seară. Eu plec mâine la amiaz. Las om. Dar dacă vrei poţi trece niţeluş mai târziu pe la vădană, să ciocnim câte-un păhărel de ţuică fiartă.

— La vădană? Apoi... nu cred. N'aşi vrea să-i intre 'n cap că sunt chiar hotărît s'o iau...

Când d. Aurel intră în odaie, vădana înapoia uşii, cu şuviţele negre, lucind cunună în jurul frunţii, surâdea. Apoi începu a râde singură. Se ascunsese acolo anume căci îl pândise şi-l văzuse intrând pe poartă.

— Unde e Mitru? N'a fost pe-aci? zise d. Aurel, fără să ia aminte la gazdă.

— Unde să fie....? La grajd.

Ţuica o fierbea ea; oala e de mult în foc. Şi deschise uşiţa sobei de cărămidă. O oală fierbea în clocot. D. Aurel bău ţuica pe un scăunel cu trei picioare la o măsuţă scundă pe care femeia răsturnase o mămăligă aurie. Lampa de petrol de pe firida ferestrii lumina şi în curte şi în lăuntru, cu micul ei soare de aramă.

Femeia în picioare, lângă uşă, privea la omul care pe gânduri abea mesteca. O mână uriaşă de umbră, de câteori omul ducea mâna cea adevărată la gură, urca repede depe podele, peste uşă până 'n tavan, ca un şarpe, unde rămânea — spre a coborî încet, oprindu-se pe capul femeii. Ea grăi:

— Nu mai mănânci? Nu mai bei? Mănâncă, bea, că numai aşa trăeşte omul!

D. Aurel ridică ochii spre femee şi băgă de seamă că deşi toată rotundă, şoldurile-s parcă puţin mai pline... Acolo trebuie să fie ea cea adevărată, toată, precum toată fiinţa morcovului e în rădăcina lui cărnoasă. D. Aurel închise o clipă ochii. E ostenit... Ar voi să fie legănat... Somnul să vie pe unde de uşoară ameţeală... De bună seamă, vădana scundă e potrivită pentru acest serviciu de pendulare, iar carnea ei rotundă şi albă, destul de caldă şi vie pentru a radia efluviile de ameţeală.

D. Aurel se ridică de la locul lui, încet, şi voi să se 'ndrepte spre uşă să cuprindă în amândouă palmele lui chipul moale, pacinic şi plin, al femeii necesare — când tropote grele de cisme ţintuite se auziră în săliţă.

Era jandarmul.

Văduva îl întrebă răstit şi mai mult cu răsuflarea, de la uşă: de ce a venit? ce vrea?

Şi cum d. Aurel îl pofti totuşi la un păhărel de ţuică, femeia plecă furioasă în camera vecină, unde o auziră robotind.

— De ce-o fi plecat? întrebă cu făcută uimire jandarmul. Gura lui se strâmbă adâncă în jos, ca o crimă.

D. Aurel deschise uşa şi chemă femeia cu glas tare. Vădana se 'ntoarse, aducând pe braţ mantaua jandarmului pe care o purtase dimineaţa pe umerii ei goi. Se opri lângă uşă, întinse mantaua fără să-l privească:

— Ia-o. N'o mai lăsa aci că n'am unde s'o ţin. Dacă n'o iei, o arunc în drum.

Jandarmul se ridică depe scăunel, oftând abea simţit, luă mantaua, se aşeză la loc şi o potrivi pe genunchiul stâng. Apoi către d. Aurel:

— Nu lua seama la ce face ea acu'... Ne cunoaştem de mult. e niţeluş mâhnită cine ştie de ce.

Femeia, nemişcată în dreptul uşii, întoarse capul de la cei doi oameni, şi privi cu ochii mari în focul din sobă. Arar, cu o mână îşi potrivea la ureche o închipuită şuviţă răzleţită — gestul ei de cochetărie, sau, poate fără să-şi dea seama, punea încheetura mânii drepte sub calda greutate a sânului drept — gestul ei de proprie alintare.

Jandarmul aruncă o privire fugară spre femee, apoi urmă, privind înaintea lui, jos, şi mişcând uneori mâna stângă pe mantaua de pe genunchi:

— Nu o luase încă bărbatu-său, de a murit pe front, când o ştiam eu. Venea după mine la jandarmerie. Nu-mi plăcea. Am pus vătăşelul de-a alungat-o de câteva ori. Era o sfrijită: numai oasele. Când vorbea parcă auzeai spărgând undeva surcele. Bărbatu-său mi-era prieten de pe atunci. I-am dat-o lui într'o vară, după o şură de pae la câmp, să mai scap de ea. Ala o luat-o, deşi e om cu stare. Averea lui a rămas acu' a ei, că aşa a lăsat hârtie la Primărie. De ce-o fi luat-o, n'am priceput. Că eu n'o suferеam de loc. Uite-aşa: (Jandarmul scuipă). Duhnea a găină tăiată. După ce s'a măritat s'a mai împlinit ea. Că barbatu-său n'o bătea, ba îi făcea toate voile. Odată ea a vrut să-l lase, că auzise că mă 'nsor. Atunci s'au înţeles în de ei, ca ea să vină la mine când o vrea, numai să nu strice casa. Aşa că nici eu nu m'am mai însurat. Prietenu-meu, om de înţeles. Când trecea pe linie, prin faţa jandarmeriei, numai îi făceam un semn: el pricepea. Se ducea acasă şi arunca femeii o vorbă, când îmbucau la masa asta, aşa cum stăm noi acu: „— Ia să te duci mai încolo pe la jandarmerie", îi zicea. Şi ea se ridica, îşi punea testemelu 'n cap şi sta la mine o săptămână. Că de la o vreme — cum s'o fi făcut, nu ştiu — n'am mai putut fără ea. Nu mai era sfrijită, nu se mai ţinea după mine, şi mirosea a fel de fel de mirodenii. Să fi fost blestem? Să fi fost descântec? Uite-o, mândră ce stă acu', de parcă numai ea ar fi femee pe lume!... Păi eu pe asta am şi bătut-o, am şi alungat-o. Se schimbase cântecul, frati-meu! Am încercat să mă mut în alt judeţ... Nu s'a putut. De ciudă, când venea arar pe la mine o puneam de se desbrăca toată, şi o băteam cu centuronul. Apoi făceam cu ea ce vream, aşa ca o pedeapsă pentru ea, ca o mânjire şi o schilodire a trupului ei. O puneam în patru labe să umble prin casă şi eu ca un nebun în picioare după ea. Acu' după ce a murit bărbatu-său, am vrut s'o iau. Să isprăvesc odată!... Ce i-o fi venit? Că nici n'a vrut să audă!... Fugea deacasă când o căutam... O fi având pe cineva, anume, am gândit. Am iscodit prin oameni şi flăcăi dacă are pe cineva în sat. Am tras cu urechea prin cârciumi. Am cercetat prin satele învecinate. Am făcut de pândă în jurul casei nopţi după nopţi. Când am simţit că nu-i nimic, am căzut la altă boală: Măi, să-i caut un om, poate iar o veni la mine, cum venea când trăia alde bărbatu-său... Dar alt bucluc. De unde să iau om, pe potriva ei, pe gustu ei mândru? Poate vre-un orăşan... Dar socoţi d-ta că rămâne vre-un orăşan la ţară, de dragul muerii lui? Şi apoi or fi având orăşenii inima pe care o avea prietenu-meu, săracu? S'o trimită adică el la jandarmerie la mine... Să-şi aibe măcar rostul ei — poate nu m'o mai duşmăni! Măcar atât! Au scoborît într'o zi din automobil la jandarmerie judecătorul de ocol, om mic, iute, chel, cu mustăţi tunse şi un ofiţer neamţ, nalt, cu ochi albaştri, foarte potolit, care se juca toată vremea cu o pereche de mănuşi de piele. I-am ales eu pe rând, aşa, de la mine, de bărbat vădanei. L-am potrivit întâi pe ăl mic, sfrijitu, — cum i-ar veni la masă, pe drum sau în braţe cu ea. Cum i-ar vorbi, cum ar certa-o, cum i-ar spune să vie la el. Apoi l'am luat pe cellalt. L'am închipuit dormind, colea în pat, cu un braţ gol atârnând până jos, şi cu pieptul lui lat descoperit; ea înspre perete, fără somn, mult mai mică decât el, precum şi este, zvârcolindu-se în păru-i lucios, neştiind cum să-l deştepte s'o ia în braţe şi fiindu-i şi milă de somnul lui adânc... In timp ce eu închipuiam, în jandarmerie cei doi îşi aprindeau unul de la altul ţigările, cu luare aminte.

— I-ai şi poftit încoace la mine, neruşinatule! grăi deodată femeia de la locul ei, fără a ridica ochii din focul sobei.

— I-am adus, e drept, mărturisi jandarmul cu umilinţă. Dar nu s'a prins. Nici unul n'a băgat de seamă de ce-i adusesem. Au mâncat şi au dormit ca nişte muncitori. Vădana a fugit peaci 'ncolo....

Tăcu.

Nimeni nu rupse tăcerea o bună bucată de vreme. In odae grăiau povestea lor miraculoasă şi hohotitoare ca nişte paseri în cerul paradisiac al apusului, doar rotunjimile scundei şi albei vădane.

— Bine că venişi dumneata! isbucni deodată jandarmul, ridicându-se şi întinzând o labă, caşicum ar fi voit să închee cine ştie ce târg! N'o lăsa! Ia te uită la ea — odată femee! N'o fi bună la spălatul rufelor, la învârtitul mămăligei, dar de nevastă e bună nevastă! Multe ca ea nu sunt! Şi să n'o cerţi dacă-i rămâne cumva nespălat sau flămând în vre-o zi — în noaptea aceia te spală cu gura ei ca pe un prunc, şi pentru un veac te hrăneşte!... Acu e cu dumneata niţeluş sfioasă... Mitru mi-a spus că vădana ţi-a pregătit patul în odaia cu lada de zestre. Nu asculta teama ei — porunceşte-i să-ţi aştearnă aci, în patul ei! Ai să vezi! — Şi la carele cu morcovi, n'ai nici o grijă fac eu de pază!"

Şi ieşi ca la o treabă ce nu suferă zăbavă, cu surâs ciudat pe gura amară.

— E nebun! zise femeia cu furie, şi scuipă după el.

Abea după ce se stinse ecoul paşilor lui din săliţă, d. Aurel îşi dete seama că jandarmul plecase într'adevăr.

In picioare, o vreme, rămase de tot uluit... Ce poveste fantastică e aceasta? Cum de a ajuns vârtej în viaţă încăpăţânarea unei ţărance care având părul negru lucios, ochii ca flori negre la suprafaţa obrajilor, şi o carne albă şi rotundă — trup scurt numai bun de glumă şi hârjoană — îşi îngădue în lumea ei aspră să nu fie bună la nimic alt decât la jocul omului?...

Femeia, ca dintr'o celulă îngheţată, eşi din mişcarea ei, îşi duse trupul până lângă pat, desfăcu pătura, potrivi o perină, se îndoi de mijloc să ajungă până la perina dela perete cu spatele micşor dar plinuţ către d. Aurel, şi grăi:

— Mai bine culcă-te. Nu mai lua aminte la nebun. Destul ai degerat azi noapte, şi cine ştie unde te-or apuca nopţile mâine-poimâine. Cât oi dereteca prin casă, desbracă-te, nu te sfiii, — suflu eu în lambă, să nu umbli cu picioarele goale prin casă.

Şi femeia nu mai ţinu seamă de omul care se desbrăca. Mult după ce d. Aurel se strecurase în pături, ea mai găsi de deretecat prin casă. D. Aurel îşi pusese braţul stâng sub cap şi cel drept, mai mult gol, rătăcea prin aer a lene şi a vis, în căldura aromită, în lumina de aur a lămpii de petrol. Când femeia trecu pe la căpătâi şi se plecă să mai arunce un lemn în foc, d. Aurel îi apucă braţul, mai lângă umăr; atingerea îi cripsă degetele şi desgoli cu violenţă. Dar femeia îşi potrivi iia la loc, văzu de foc, închise fearele, se duse la geam şi suflă în lampă. O clipă, în bezna care lărgise camera cât întregul cuprins al nopţii, nu se mai auzi nici o mişcare, nici o adiere.

D. Aurel înţelese că împotrivirea de-adineauri a femeii, era cu socoteală: ea nu vroia să strice din grabă şi nerăbdare, printr'o alterare a formei cu o îmbrăţişare sau numai o atingere, toate bucuriile atât de felurite, cu îmbinări atât de neprevăzute şi todeauna noi când cei doi oameni îşi sunt streini, care urmează să se desfăşure îndată: felurite melodii ale muzicei simţurilor, felurite cusături de mătase pe catifeaua creerului, cine ştie ce miraculoase flori albe şi luxuriante în bezna fineţelor. Şi astfel acum după ce a suflat în lampă, nestingherită nici de inteligenţa de zi care poate-i lipseşte, nici de silnicia de a fi harnică, femeia cu carnea albă îşi regăseşte adevărata ei fiinţă. Ea se va îmbrăţişa singură, bucuroasă de omul care are ea această neştiută pricepere şi dar nebănuit, s'o ia de mână şi s'o dăruiască propriilor ei dorinţe.

Dar dinspre fereastră, unde femeia se oprise când suflase în lampă, nu venea niciun zvon. D. Aurel se înnălţă în cot, cu urechile aţintite, cu buzele întredeschise, cu răsuflarea oprită. Unde e? Parcă se topise în noapte odată cu lumina pe care o trimisese în nimic cu adierea gurei ei... D. Aurel voi să se dea jos, să caute cu mâna lui locul unde femeia pierise. O fâşietură se auzi însă... Fire de borangic rupte? Piele mătăsoasă zgâriată?... Un oftat uşor prin care ca un fir de sânge se prelingea un mic glas... Omul rămase neclintit. Ce se petrece în carnea albă a femeii? Ce ucide ea în sine, nepotrivit, de nu vrea să vie mai curând decât atunci când va avea limpede, bucuroasă de dar, numai ceeace poate da?... Paşi mici şi neauziţi, ca de umbră, ritmaţi doar de răsuflarea unui piept fierbinte şi apăsat greu de cine ştie ce gând, trecură deodată — undeva în odaia întunecată. Adierile fiinţei în mişcare se auziră în locuri diferite, apoi în două locuri deodată, departe unul de altul. Uşa fu smulsă cu sgomot şi d. Aurel nu simţi atât fuga nebună a femeii cât pătrunderea ascuţită şi crudă a aerului rece, care desmeticeşte.

Nu mai putu închide ochii. O răsuflare de iad îi enervase inima, care nădăjduise o împăcare în bucuriile substanţiale ale cărnei femeeşti. Pielea-i se încreţise de nelinişte. Nu voi să se dea jos să pue ivărul la uşă. O bună bucată de vreme fusese încredinţat că femeia va mai veni...

N'a mai venit.

Un val de apă rece, dimineaţa, peste tot trupul, l'a despărţit definitiv de molipsitoarea noapte.

Vădana, tot mică, tot plinuţă şi albă, cu părul negru tot atât de fraged, îi eşi înainte în săliţă cu o cană cu lapte proaspăt. Surâsul era acelaş, înfundat în carne la colţurile gurii. Florile negre ale ochilor nu mai erau la suprafaţa obrazului; puţin veştejite, voiau să se ascundă în adânc... D. Aurel cugetă că lupta femeii trebue să fi fost amarnică. De ce oare? Şi îi luă cana din mână pe acest gând nedumerit... Vădana, cu amândouă mâinile încrucişate sub sâni şi privind afară, — ea abea o jucărie rotundă sub omul care înălţa sus braţul încovoiat spre gură, — zise limpede şi fără noimă:

— Acu' iar pleci pe drumuri. N'ai avere?

— Nam.

— Poate c'ai să faci.

— Nu cred.

— De aia zic şi eu că de ce să-ţi fărâmi oasele pe drumuri, când ai putea sta locului, la casă omenească... Eu zic să mă iei pe mine, şi să laşi încolo pe vizitiu cu calu lui. Crezi că nu ne potrivim? Ba ne potrivim bine. Poate ţi-i fi dat seama. Dar n'am vrut să mai las să crezi despre mine că sunt o zănatecă. De ce să nu rămâi?... Alţii ar vrea. Nu sunt săracă. Te-ai uitat înapoia casei? Cât vezi, al meu e pământul; şi ăl cu lucernă, şi ăl cu porumb şi mirişte. Cresc cocenii la mine, Dunăre. Numai să stai să te uiţi la ei, cu ţigara în gură. Am şi lan de tutun. Via dela Rogova am vinde-o, că prea ne-o fură hoţii de greci dela grădinării, şi am cumpăra alta, mai încoace, la Fântânele Negre. Dacă vrei dumneata mergem şi la oraş, cum vrei dumneata. Că dacă eşti omu meu, pot eu zice altcum decât dumneata? Am numai o soră la Broscari, nu e măritată. O luăm la noi să vadă de casă, pe mine să mă ai lângă dumneata todeauna, când îi vrea. Bani, am şi bani...

Şi d. Aurel tras de-o mână, intră în cămara vădanei, care după ce potrivi repede la tâmple închipuita şuviţă răzleţită, ridică un capac greu de ladă braşovenească, în culori aprinse. Ea se plecă, desemnând rotunjimile moi, scoase din fundul lăzii un livret militar cu scoarţe galbene, înţesat de hârtii de bancă, şi cercă să i-l vâre, râzând mai tare decât trebuia, în buzunarul din lăuntrul hainei. Dar d. Aurel împotrivindu-se cu blândeţe, numără totuşi banii în faţa ei, pe'ndelete, ca să-i facă bucurie. Vădana răscoli apoi toate gătelile ei de zile mari, prosoapele, ştergarele şi feţele, şi scoase, ţinându-le în câte o mână, o cămaşă lungă de ţară, cu râuri bogate în negru, cu fluturaşi sclipitori la umeri şi piept, şi un brâu roşu, lat, lucrat cu fir

— Ale dumitale sunt, de Duminecă, dacă ai vrea, surâse în sus spre strein, cu toate gropiţile şi gura şi ochii, vădana albă.

D. Aurel luă şi el brâul şi cămaşa, le cumpăni într'o mână, dar nu se putu vedea ţăran... Ridică femeia în braţe tare pe pieptul lui, pentru gândurile ei, şi nu vru să-i mai dea drumul. Femeia înţelese că îmbrăţişarea orăşeanului era o împotrivire dacă nu chiar răspunsul pe care el nu voia să-l rostească din gură, şi se zbătu, muşcă cu dinţii, zgâriă cu unghiile, până căzu ameţită pe marginea lăzii...

Orăşanul, stăpânindu-se, eşi cu paşi mari din odaie.

Jandarmul nu se lăudase'n van. Carele fuseseră încărcate şi pornite de cu ziuă. Nu închisese ochii noaptea toată. D. Aurel l'a găsit la Primărie bând ţuică fiartă cu Mitru, sfrijit de frig şi osteneală, furios pe această ciudată şi nebunească hărnicie a jandarmului, în treburi care nu-l priveau. D. Aurel şopti jandarmului la ureche, că vădana de-acum o să fie a lui jandarmăriţă. Ceva mai târziu. Jandarmul închise un ochiu a înţelegere şi râse din toată inima. Toată odaia râse cu el. Plecarea fu hotărâtă pe dată. Iarna de-afară se prefăcuse în primăvară; soarele împletea smicele de aur prin sălciile uscate ale satului. Intr'o jumătate de ceas Mitru veni cu brişca. Jandarmul ar fi voit să meargă şi el, cu bucurie nemărginită şi din prietenie, până'n satul vecin. Dar rămase în faţa postului.

Urcându-se'n brişcă, d. Aurel pocni biciul şi curând, eşind din sat, ajunseră pe dâmbul Ogeacului, de unde se lăsă drumul ce duce la Fântânele Negre.

— Mi se pare că jandarmul e pe urmele noastre, zise mirat Mitru din fundul briştei.

— De bucurie, săracu!

Drumul cobora lin. Satul de mult nu se mai vedea. Pământul jilăvit de cei dintâi fulgi de nea topiţi, aburea ca o pâine caldă şi părea că viaţa lumei numai atât aştepta, ca din nimic să dee drumul fiorilor primăvărateci. Pe stânga începu să-şi deşire la vale şirurile uscăţive, o moşioară de coceni netăiaţi.

— Cine ştie pe ce hotar vrăjmaş o putrezi stăpânul locului, gândi pacific în vreme de război Mitru.

Şi cu privirea furată de fiecare fir de porumb gălbui, cu săbiile frunzelor uscate, d. Aurel se lăsă legănat de ritmul vegetal, în atmosfera călduţă şi fără nici o adiere din acest fund de vale adăpostită. O aripă de pasăre albă flutura parcă mai în vale, la marginea drumului, între şirele de coceni din faţă. D. Aurel nu luă aminte; ritmul ameţitor, în trapul domol al calului îl va duce curând până la fluturarea de azur a pasării care e desigur vre-o frunză mai aleasă...

Vădana, în braţe cu o cămaşă albă cu râuri negre şi un brâu roşu, eşi din porumbi de-abinelea. D. Aurel sări din brişcă şi spuse lui Mitru să mâe în sus la pas şi să oprească în partea cealaltă a dâmbului care închide valea.

Femeia se trase mai înapoi cu sfiiciune şi grăi întinzând cămaşa şi brâul:

— Acuma că pleci, ia-le. Poartă-le'n dar dela mine. Ştiu că nu mai vii pe-aici, pe la noi. Poate c'am fost proastă crezând ce am crezut... Şi rea, adăogă privind în jos.

D. Aurel îi închise gura cu mustaţa lui scurtă, aspră şi cuvintele ei se topiră într'un mic cântec gâlgâit şi prelung.

Pe cele două dâmburi, profilaţi pe cer, faţă 'n faţă la mare depărtare se recunoşteau: jandarmul cu puşca ridicată'n sus, vesel, Mitru, cu biciuşca învârtită ca un şarpe de-asupra capului, şiret.

F. ADERCA

Lacrime

Pleoapa tremurând usor,
Işi stoarce lacrima alene.
Din care tulbure izvor
Răsare limpede sub gene
Infierbântata beduină
Ce din adâncuri se iveşte
Si 'n colţul ochiului senină
Ca diamantul străluceşte?

Ci uite-le cum curg tăcute
Misterioase dungi lăsând,
Mărgelele de-argint născute
In colţul ochiului plăpând...

Din neguri sufleteşti veninu
Acele boabe arzătoare
Şi 'n lungul feţei şovăind
De par'că sunt mărgăritare,
Cu aparentă claritate
Ascund furtuni în taina lor:
Sub gene strălucesc curate,
Pe când în inimă te dor.

MIHAI CODREANU

HOLGER DRACHMANN

Intr'o noapte de Crăciun

Ninsese în ajunul Crăciunului şi eu o pornisem la Vangaa, căci tare-i fermecătoare Vangaa în vestmânt de omăt. Peste noapte, zăpada s'aşeză nămeţi, şi acum nici pomeneală nu mai era să porneşti la drum, ori să mai răzbească vre-o făptură de om din Vangaa spre oraş.

Habar n'am ce 'nseamnă să cântăreşti în aur o căruţă, o sanie ori numai un cal. Ş'apoi nici nu mi-a fost dat să văd vreodată atâta aur la un loc — şi trag nădejde că s'am să văd în veci. Gazda însă îmi spuse că chiar de aş vrea să dau marea cu sarea pentru o sanie, ar fi de-asurda: Nu mai era chip de călătorit pe nici un drum ; trebuia să rămân pe loc. Să dau o depeşă — da, asta se putea. Ş'aşa, telegrafiai acasă o întreagă epistolă. Şi tare mai eram necăjit; şi viscolea, şi viscolea... dar şi eu o pornii prin viforniţă dincolo, la „Transpiration", ca să-mi petrec acolo noaptea de Crăciun.

Ce este „Transpiration" ? La drept vorbind, nici eu însumi nu ştiu. Pescarii nu dau în astă privinţă nicio desluşire. Este un nume pe care l'au adus din vre-o călătorie cu vapoarele de comerţ. Socotesc că la început trebue să fi fost „Trinitatea", „Trinidad", „Trinitatis", aşa ceva. Pescarii au o mare aplicare pentru asemenea numiri ; cu toate că nu cred să-şi dea bine seama ce înseamnă. E totuş numele unei clădiri. In centrul din Vangaa stau trei cocioabe mărunte, înghesuite, stâlcite, vârâte una într'alta, cu pereţi subţiri de paiantă. Şase ferăstruici mititele, un horn comun, trei coame de scânduri drept acoperiş şi două uşi. Nu-i chip să-ţi desluşeşti clădirea ; cu neputinţă de priceput, cum pot să trăiască în ea trei familii — laolaltă şi totuş fiecare aparte — fără să se 'ncurce în zăvoarele, în laviţele, în leagănele, în putineile, în glugile de lemne şi clondirele lor cu rachiu.

Totul e deavalma şi cu toate astea, fiecare cu al său. Se cam iau, nu-i vorbă, uneori la gâlceavă, dar niciodată nu se păruiesc ; fiecare îşi caută dreptul, împrumută tot ce are şi cere înapoi până 'ntr'un bob. Se opintesc din greu sub povara apăsătoare a vieţii. O fac de nevoie şi de aceea — nu se lasă !

Crăciunul ăsta era o mare pacoste pe capul celor de la „Transpiration". Toată toamna nu prinseseră un peşte, nimic agonisit. Ştiam asta, şi de cu vreme le trimisesem un coş cu bere neagră, cafea boabe, zahăr, nişte pipe mici de lemn şi câteva păpuşi de tutun. Eram binevenit şi fără coş — o ştiam asta; dar un coş e oricum coş, mai ales în seara de Crăciun. M'aplecai sub pervazul de jos al uşii, şi mai-mai să intru în odae cu el în gât.

„Bună seara, sărbători fericite !" urai eu.

„Bună seara, sărbători fericite ! glăsuiră ei.

Erau în odaie tustrele familiile — cea mai încăpătoare din toate — şi totuş şi asta era aşa de mică, încât nici nu pot să vă spun, cât de mică era. Se aflau înăuntru şase oameni mari şi trei copii; apoi o lampă cu gaz, două leagăne, o ladă înţesată de perne, o masă, o canapea, trei scaune, un tron de lemn, rufe de copii şi unelte de pescuit pe o frînghie şi — eu. Ba nu, uitai soba de zid şi un dulap atârnat în perete.

Era cald aci la „Transpiration".

Afară viscolea într'una ; s'auzea mereu huetul talazurilor ; zăpada izbea în gemuleţe ca mătura în obloanele ferestrelor de pe o corabie. Din când în când, năpădea înăuntru şi prin crăpăturile uşei. Nimeni n'o lua în seamă şi nici eu nu mă mai sinchisii. Luai loc. Şi acum, să vi-i înfăţişez.

Colea e Knut — gazda din odaia asta, mic, îndesat, lat în spete, cu ţăcălie stufoasă şi cu un tartan mare de lână în jurul gâtului. Clipea dintr'un ochiu şi privea în jos la luleaua de lemn ; dădu apoi din cap : „Trage bine de tot ; numai că la început cam arde la limbă. Hm — straşnic tutun !"

Asta îi fu mulţumirea ce i se citea în faţă, şi în acelaş timp binecuvântă toate sticlele de bere care fuseseră aşezate pe masă, aşteptând sosirea mea.

Jens, fratele său, sta colo ; mai tinerel, mai vânjos, cu o barbă mătăsoasă şi cu un chip cu trăsături galeşe. Işi îngropase femeia astă-vară şi se dusese după dânsa şi un pui de pescar născut mort. Jens trase din lulea fără să-i pese dacă tutunul arde ori nu la limbă. Clătină scurt din cap. Asta însemna la el mulţumesc şi era deajuns. Dincolo, stătea vărul Iohan, sau mai bine zis el nu sta, ci 'nalt cum era, ajungea deabinelea cu capul în tavan. Era un lălâu spân, piţigăiat, cu umeri largi, o dărăpănătură de marinar cutezător, de bătăuş pe care îndelungatele călătorii şi fetele cu faţa ca scorţişoara de pe uliţele din Malaka, mai mult îl secătuiseră de cât să facă din el un pescar de ispravă, care să se hrănească pe el şi ai săi muncind cu luntrea. Nespus de blajin şi nespus de uşuratec, trândav de pe urma boalei, apucat apoi deodată de o furie de muncă ce iarăş avea să-i fie răsplătită cu mărfuri jilave, îngâmfat, modest, batjocoritor cu păţaniile lui — un amestec de copil şi de ocnaş. Imi mulţumi cu un potop de vorbe, răsturnă toată casa ca să-mi dea un scaun pe care să şed, îşi perdu totodată luleaua, spuse că el niciodată nu pierde aşa ceva, apucă tutunul aprins cu degetele lui aspre şi-l îndesă în pipă amestecat cu nisip, talaşi şi crâmpeiaşe de bumbăcel, trăgând, scuipând şi jurând apoi că nu e lucru pe lume pe care omul să nu-l poată fuma — afară doar de găinaţul din Chili. Că el a încercat asta odată pe mare ; dar că pe urmă, a trebuit să stea toată ziulica afară la proră.

„Hei, dihanie, nu-ţi mai bagi minţile 'n cap !" zise un glas limpede, adânc şi şăgalnic de pe ladă.

Era Tilda, femeia lui Iohan. Il luase, cum spunea ea, fiindcă trebuia să-l ia careva, dacă nu i-a fost dat să stea la ocnă. Ş'apoi mai era la mijloc şi un mic temeiu practic. Cu şase-şapte ani mai înainte, namila era încă o dărăpănătură plăcută : dansa mai ales în chip distins. Şi Tildei îi plăcea dansul. Ş'apoi îl şi iubea cu patimă pe afurisitul ăsta — deşi nu tocmai într'un chip prea sentimental. Când curând după căsătorie namila începu să lâncezească, aşa însărcinată cum era atunci, pornia singură în largul mării, vâslea la câteva mile depărtare ca să arunce vârşa, venea acasă, aţipea un ceas două, lua coşul cu peşte la spinare şi cutreera cu el tot târgul. După lăuzie, porni iar în largul mării şi iar dă-i raita cu coşul; îl mai lua la ocări pe Iohan când făcea vreo boroboaţă, şi tot aşa de iute îl ierta.

Femeia asta avea un chip de copil pe un trup înnalt, svelt, cu umeri largi; un gât şi un piept de statuă antică, şolduri bărbăteşti, mâni bărbăteşti, gleznă de femeie şi nişte picioare sprintene la mers. Avea şi putere cât un bărbat, iar voinţă cât trei. Era plină de izvorul nesecat al dragostei femeii din popor — cu toate că, fără 'ndoială, nu-şi bătuse niciodată capul cu asemenea lucruri şi nici nu se dăduse 'n vorbă despre ele. Cu toate astea e neîndoios că se găsesc şi în popor caşi printre reginele istoriei, cele mai de seamă femei. Iar ca să dai de cei mai aleşi oameni, trebue să te duci la pătura cultă, conştientă şi vânjoasă a clasei de mijloc.

Avui prilejul să fac o asemenea observare cu mine însumi. Nu puteam pricepe anume, în clipa aceasta, o iotă din ceeace se vorbea în odaie.

Tilda îl dăruise de curând pe afurisitul ei cu un nou plocon — un plocon pescăresc — al dragostei ei. Era o fetiţă drăgălaşe care scurma cu unghişoare trandafirii în albul sân antic sugând din izvorul părintesc.

Aici nu încăpea sfială : „Asta o ştie el doară de-a casă", chibzuia Tilda aruncându-mi o privire, şi cârpa care acoperise la început sânul, numaidecât fu întrebuinţată ca să usuce atunci când izvorul pridìdea guriţa sugace. De câte ori se întâmpla asta, şi nu punea destul de iute cârpa, botişorul cel mic începea să ţipe straşnic. Il domolea apoi, trei degete vânjoase încleştau alba rotunzime, şi iar îl pridìdea izvorul — şi iar ţipete.

Nu încăpea sfială pe laviţa asta. Aici se întemeia anume o crescătorie de copiii ; acum leagănele erau goale.

Lângă Tilda sta Line, nevasta lui Knut; era tare slabă şi prăpădită şi avea doi ochi cinstiţi, cenuşii şi plini de grijă, care într'una căutau când la omul ei, când la puiul de pescar din braţe, un dolofan lacom şi tare 'n gâtlej, care din păcate lâncezea la un biet sân slab şi sterp ce nu era 'nvălit cu nici o cârpă.

Plodul de pescar nu mai contenea din ţipăt. Aici era pe sponci — colo din belşug.

Al treilea chip de pe laviţă era al bătrânului Iohan, socrul Tildei. Sta şi de o parte cu un nepot de vreo şase ani în braţe. Băiatul era tare obosit, aţipea pe furiş, mai plângea la răstimpuri zbătându-se şi zvârcolindu-se. Unchiaşul îl domolea lipindu-l de vesta lui groasă şi numai petice, îl mângâia, îi spunea basme; nicio mamă n'ar fi putut arăta mai multă răbdare, decât omul ăsta de ispravă cu părul alb, care — după cum se spunea în Vangaa — nu fusese uşă de biserică, şi tocmai de aceea avea pentru băiatul acesta o dragoste cum nu se mai găseşte decât în Biblie, în Paradis şi rar de tot, ici-colo, pe pământ.

Bătrânul Iohan ţinea într'una copilul pe lângă dânsul; noaptea în patul său de după peretele despărţitor, în timpul zilei la lucru — când se'ntâmpla să lucreze. Se zicea că unchiaşul se lăsa nemâncat numai ca să adune ban cu ban pentru micul lui odor. Se lăsa într'adevăr flămând — şi pentru asta nici nu mai stau la îndoială — dar ştia el să se despăgubească la dulapul din perete. Chiar şi acum se scula din când în când cu băiatul, se ducea la dulap, mormăia ceva, bâjbâia cu degetele, ciugulea câte ceva şi se 'ntorcea, poruncind plodului să tacă. Şi ca şi cum ar fi dat în mintea copiilor, la toate treburile lui, cânta o bucată sau un fel de înşăilitură de crâmpeie dintr'un vechiu cântec bisericesc...

Minunată seară de Crăciun şi asta. Nimeni nu se sinchisea că nu se poate auzi ce spunea vreunul. La urma urmei, nu mă mai sinchisii nici eu. Taifasul porni în voie. Lulelele şi tutunul — dar mai ales berea — veneau în ajutor. Tilda se sculă şi s'apucă să pregătească cafea la sobă, trăncănind într'una cu spatele întors şi cu copilul la sân. Noi bărbaţii, goleam sticlele de pe masă; numai bătrânul nu bea cu noi; se lăuda că niciodată n'a gustat din otrava asta de bere bavareză; şi la răstimpuri răsuna în mijlocul taifasului câte un vers din cântecul său, pe care-l cânta micului odor, în vreme ce Knut îşi lua tacticos luleaua din gură şi amintea tare, serios şi nici de departe cu gândul la vre-o glumă proastă, că „la drept vorbind, e noaptea sfântă a Crăciunului, şi se cuvine deci să-l lase pe unchiaş să cânte".

„Şi acum se cade să primiţi dela mine un dar de Crăciun — urmă el mai departe. Şi asta trebuie să fie mulţumirea pentru ceeace ne-aţi adus. Aşa dar vă place s'ascultaţi poveşti !"

După aceia începu o istorie, cum într'o noapte de Decembrie venea spre casă într'o luntre nouă şi deschisă şi cum fu azvârlit de furtună tocmai în Kategat. Şi povestea se lungea; ba ameninţa să ţie cât noaptea aceea de Decembrie. S'amestecă atunci în vorbă Iohan. Tot timpul el îşi însuşise cu vicleşuguri partea frăţească de clondire. Pe când cestălalt o ţinea într'una cu povestea, dădu un pumn în masă :

„Trebue să primiţi acuma şi darul meu de Crăciun ! Nu-l ascultaţi pe Knut; povestea asta n'are nici un haz". Şi începu şi Iohan o poveste cu uliţele din Malaka; hâţâna din cap şi-şi răsucea pântecul ca să arate cum jucau fetele cu obrazul ca scorţişoara, povestind câte şi mai câte de pe acolo, lucruri care nu se pot reda şi care abia era chip să le asculţi. Femeile şedeau pe ladă şi beau cafea. Pescăruşul Linei ţipa într'una; Line pleca tristă ochii spre el; Tilda râdea, dar nu de istoriile omului ei; de astea era ea sătulă; râdea la fetiţa ei care şi ea râdea, apuca ceaşca de cafea şi vărsa pe dânsa câteva picături ca apoi să ţipe de-ţi lua auzul.

Incepui şi eu să bag seamă că e cam cald la „Transpiration". Dar Jens care mă ţintea pe când Iohan răgea un cântec din Maaga poruncind de mai multe ori linişte — Jens se ridică deodată în capul oaselor şi zise :

„Mai sunt şi alţii aicea care vor să dea un dar de Crăciun. E rândul meu acum. Iohan n'ar trebui să se 'mbete şi să se ţie de fleacuri în seara asta".

Şi cât ai clipi, se iscă un mic cutremur de pământ. Şi azi mă mai mir cum de n'a sărit în văzduh toată „Transpiraţiunea". Knut apucase dintr'un instinct sigur lampa; şi acum nu se mai vedea decât un trup lălâu bălăbănindu-se în văzduh. Parcă era o moară de vânt cu aripile întinse — iar mărunţelul şi vânjosul Jens îl târa pe eroul uliţelor din Malaka pe uşe afară, pe care Knut o trânti cu putere în urma lui.

Numaidecât apoi, Jens veni îndărăt, se aşeză liniştit la locul său şi-şi reaprinse luleaua pe care o pusese deoparte. Se întoarse către Tilda şi zise fără mânie ori turburare :

„L-am dus înăuntru şi l'am întins în patul tău. Are să se sature de somn acolo.

„De, aşa e — răspunse Tilda, care privise puţin curioasă. Vrei o ceaşcă de cafea ?" Jens dădu din cap; şi rămase un timp pe gânduri privind trist spre leagăn.

Knut vâslea mereu în lotca lui deschisă şi trase, în sfârşit, la ţărm în Anholt.

Deodată se făcu linişte 'n odae. S'auzea cum spulbera afară zăpada. Moş Iohan sta însă în unghierul lui şi cânta aplecat deasupra băiatului :

„Venit-ai ca un blând copilaş..."

Se puse apoi pe ţipete pescăruşul Linei, în vreme ce cu mânuţa pe jumătate deschisă, zmucea bietul sân slab şi uscat.

Knut ajunse îndată dela Anholt acasă pe vânt bun şi zise liniştit, deşi cu oarecare dojană în glas :

„Ar fi trebuit să-i dai un pic din cafeaua ta, Line !"

Băiatul plângea; iar Line privea cuprinsă de jale când la Knut, când spre mine, când la copilaş.

„Acum pot să dau darul meu de Crăciun"! zise Tilda, Şi îşi deschise de tot haina la piept, îşi aşeză fetiţa la una din rotunzimele ei albe, luă şi pe băiatul Linei şi-l puse ca pe un pisoi la cealaltă rotunzime. Cât ai clipi, începu să sugă.

Ea se lăsă puţin pe spate, în vreme ce Line sta mută deoparte şi-şi acoperea cu mâinile secatul ei izvor de hrană.

Iar Line râse prosteşte, aşa cum râd cei inconştienţi, cei buni şi cei puternici. Grăi apoi o vorbă ciudată pe care n'o mai uit :

„Aici e cina din noaptea Crăciunului pentru copiii oamenilor nevoiaşi !"

Mă gândii la micuţii mei de acasă... In clipa atsa ei săltau în jurul minunatului pom de Crăciun — în odaia cea mare şi înnaltă cu cadre, dulap de cărţi şi pian. In clipa aceasta citeau depeşa mea. Hei, dacă le-a sosit şi istorioara asta! Acuma însă ei pot s'o citească.

Trad. de G. BOTEZ

ALMANACHUL

ZIARELOR

Adevarul şi Dimineaţa

PE ANUL 1926

Un volum de 200 pagini cu numeroase ilustraţii în text şi cu o copertă colorată.

Almanachul cuprinde: calendarul ortodox, catolic şi israelit; o bogată materie ştiinţifică; numeroase date statistice; viaţa economică; lucruri instructive; nuvele şi schiţe, semnate de d-nii: I. Teodorescu, Liviu Rebreanu, Victor Eftimiu, Alexis Nour, etc. etc., articole de astronomie şi medicină populară

Evenimentele anului 1925

Tabloul târgurilor din ţară, tariful poştal, etc.

ALMANACHUL ZIARELOR „ADEVERUL" şi „DIMINEAŢA"

se află de vânzare la toţi depozitarii de ziare, costă 30 LEI şi nu trebue să lipsească din nici o casă.

„LECTURA"

FLOAREA LITERATURILOR STRAINE

AMUZA, EMOŢIONEAZA, CULTIVA!

CEA MAI INTERESANTĂ ŞI MAI IEFTINĂ PUBLICAŢIUNE SĂPTĂMÂNALĂ. EA A DEVENIT PENTRU TOATE STRATELE PUBLICULUI, O ADEVĂRATĂ HRANĂ SUFLETEASCĂ

„LECTURA" NU TREBUE SĂ LIPSEASCĂ DIN NICI O CASĂ

In fiecare JOI — un scriitor celebru şi o scriere complectă

Au apărut până acum lucrări de puternică emoţie, de fină intelectualitate, ori de humor :

1. Selma Lagerlöf: **Păcatul Astridei.**
2. Edmond Haraucourt: **Cealaltă...**
3. Mark Twain: **Bancnota de 1.000.000.**
4. Luigi Pirandello: **Fiul lui Cain.**
5. Hans Heinz Ewers: **Vrăjitoarea.**
6. Kant Hamsun: **Sclavi ai iubirii.**
7. Courteline, Tristan B., Fischer, Cami: **Humorul francez.**
8. Ferencz Herczeg: **Intâia rândunică.**
9. P. Mac Orlan: **Bestia cuceritoare.**
10. Matilda Serao: **Scânteia sub cenuşe.**
11. Strindberg: **Nu vă jucaţi cu focul!**
12. Al. Kuprin: **Răul de mare.**
13. Anatole France: **In anul 2270.**
14. H. Sienkiewicz: **Ianko Muzicantul.**
15. Ivan Vazov: **Bulgăroaica.**
16. Heinrich Mann: **Inima.**
17. Jack London: **Neprevăzutul.**
18. Leonida Andreiev: **Revoluţionarul.**
19. Şalom-Alechem: **Stăteam trei la taifas.**
20. Blasco Ibanez: **Un soţ celebru.**
21. Emile Zola: **Pentru o noapte de iubire.**
22. Peter Nansen: **Piatra de încercare.**
23. Ivo Voinovici: **Sirena.**
24. J.-H. Rosny: **Cataclismul.**
25. Carlo Bertalozzi: **Crima.**
26. Frank Wedekind: **Seducătorul.**
27. Octave Mirbeau: **Divorţul Meu.**
28. Israel Zangwill: **Intre două lumi.**
29. Dimitri Merejkovski: **Iubirea mai tare ca moartea.**
30. Grazia Deledda: **Sora.**
31. Bodo Wildberg: **Ciudatul caz al doamnei Buroff.**
32. François Coppée: **Ghiara de Leu.**
33. H. Zetterström: **Bărzăunul.**
34. G. de Maupassant: **O aventură în tren.**
35. H. Sudermann: **Jertfa.**
36. Debans: **Goana Morţii.**
37. D'Annunzio: **In lipsa lui Valer.**
38. Turgheniev: **Imnul Iubirii.**
39. H. G. Wells: **Mărul cunoştinţii.**
40. Unamuno: **Rivalele.**
41. Franz Molnar: **Nu distrugeţi iluziile.**
42. Jean Richepin: **Taina fatală.**
43. Stefan Zweig: **Adoraţie.**
44. H. de Stakpoole: **In puterea sugestiei.**
45. M. Artzibaşew: **Procurorul.**
46. Maurice Renard: **Intâlnirea sinistră.**
47. Luigi Pirandello: **Şalul Negru.**

32 PAGINI MARI — NUMAI 4 LEI

De vânzare la toţi chioşcarii şi librarii

ABONAMENTE: (putând începe dela orice No.) Pe 1 an (52 numere) — 150 lei: pe 6 luni — 75 lei.

Trimiţând 40 lei prin Mandat postal căpătaţi (franco) 10 din numerele apărute (după alegere)

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: Bucureşti, Str. Sărindar 9—11

TATA

de BIORNSTIERNE-BIORNSON

Tord Everaas era cel mai de vază dintre săteni. Mândru şi serios apăru în cabinetul pastorului.

— Nevasta mi-a născut un băiat. Vreau să-l botez.

— Numele ?

— Finn, după tatăl meu.

— Naşii ?

Everaas numi pe cei mai marcanţi consăteni, rude cu dânsul.

— Mai doreşti ceva ?

Everaas tăcu un minut.

— Aşi vrea să-l botezaţi separat de alţi copii.

— Atunci într'o zi de lucru ?

— Sâmbătă, la amiază.

— Mai ai ceva ?

— Nimic.

Everaas îşi boţea şapca în mână, la plecare. Pastorul se sculă.

— Un cuvânt încă,— zise el, apropiindu-se de Tord şi privindu-l în ochi: — Să dea Domnul ca acest copil să-ţi aducă binecuvântare.

* * *

Şeasesprezece ani mai târziu, Tord, şi mai bogat şi mai mândru, apăru din nou în casa pastorului.

— Arăţi bine, Tord. Nu te schimbi.

— De ce să mă schimb ?

— Ce ai la inimă astăzi ?— îl întrebă pastorul după o scurtă tăcere.

— Am venit pentru băiatul meu. Mâine primeşte sfânta confirmaţie.

— Bun băiat ai, Tord.

— Da. Dar înainte de a plăti taxa aş vrea să ştiu: care număr îi daţi în lista împărtăşaniei ?

— I-am şi pus întâi.

— Perfect. Aveţi aci taxa mea de zece taleri.

— Mai ai ceva de spus ?

— Nimic.

* * *

Au mai trecut opt ani. Intr'o zi Tord Everaas veni la pastor cu câţiva prieteni. Era mereu neschimbat.

— Vii cu o suită întreagă ?

— Da. Aş vrea să fac o declaraţie publică pentru fiul meu, care se însoară cu Carena Storliden, fata lui Gudmund, care e aci cu mine.

— E cea mai bogată fată din ocol ?

— Aşa — se spune, — răspunse ţăranul, netezindu-şi barba.

Pastorul stătu un minut, pe gânduri. Nu zise nimic, trecu numele logodiţilor în condici, şi martorii iscăliră zapisul.

Tord puse pe masă trei taleri.

— Mi se cuvine numai un taler.

— Ştiu, însă am un singur băiat şi vreau ca totul să fie cât mai bine.

Pastorul luă banii.

— A treia oară vii, Tord, pentru băiatul dumitale.

— Da, a treia şi ultima, cred, — zise Tord şi plecă cu prietenii.

* * *

Două săptămâni mai târziu tata şi fiul plecară cu barca prin fiord la familia Storlinden, să aranjeze împreună cu ei nunta, de Crăciun.

— Banca de cârmă e prost fixată, — zise băiatul şi se sculă s'o îndrepte. In acea clipă placa pe care stătea, alunecă şi băiatul căzu în apă ţipând sfâşietor.

— Apucă-te de vâslă, — îi strigă tatăl, şi i-o întinse grăbit. Insă băiatul, după ce încercă de trei ori, scăpă vâsla şi parcă înţepeni de frig : aproape era să-şi piardă şi cunostinta.

— Stai ! stai ! — strigă tatăl şi din toate puterile vâsli spre dânsul. Dar băiatul aruncă asupra lui o ultimă privire lungă şi dispăru în adâncul apei.

Tord nu-şi credea ochilor, încetă să vâslească şi privea fix la locul unde dispăruse băiatul, caşi cum acesta mai trebuia să reapară. Numai câteva băşici se arătară: una, la urmă, mare, plesni. Fiordul rămase neted ca oglinda.

Trei zile şi trei nopţi stătu bătrânul cu barca în acel punct. Nu mâncă, nu dormi : îşi căuta băiatul. A patra zi îl găsi şi-l duse în braţe acasă.

Inmormântarea o făcu singur, fără pastor.

* * *

Trecu un an. In dimineaţa ajunului de Crăciun, pastorul auzi că cineva intră în cabinetul său, încet şi sfios.

Un om înalt, însă frânt, slab şi cu capul alb ca zăpada. Pastorul îl privi lung şi-l recunoscu. Era Tord Everaas.

— Ai venit aşa de târziu ?

— Da, am venit aşa de târziu, — răspunse Tord şi se aşeză. Pastorul aştepta ce o să-i spuie. Tăcerea dură cam lung. In sfârşit Tord zise :

— V'am adus ceva bani pentru săraci şi aş vrea să se formeze un fond special pe numele fiului meu. E Ajunul Crăciunului.

Se sculă, puse banii pe masă, un teanc gros, şi se aşeză din nou. Pastorul numără banii.

— Sunt mulţi aci, — zise el.

— E o jumătate din averea mea : astăzi am vândut-o.

Pastorul stătu cufundat în tăcere adâncă. Apoi îl întrebă cu glas tremurător :

— Ce ai să faci acuma, Tord ?

— Ceva mai bun decât înainte.

Astfel amândoi stătură un timp : Tord cu privirea dusă în jos, preotul cu ochii fixaţi la dânsul.

La urmă, pastorul zise încet :

— Mi se pare că tocmai *acum* fiul tău ţi-a adus binecuvântarea.

— Şi eu cred tot aşa, — adaose Tord.

El ridică capul. Pe obrajii lui alunecau două lacrimi.

Trad. din norvegiană

Pomul de Craciun

In orice oraş mare, câteodată şi într'unul mic, se află o piaţă liniştită, retrasă, cu un monument în mijloc, cu portalul Catedralei, sau al unei biserici vechi şi maiestoase, care iese proeminent din umbra clădirilor dimprejur. In Bucureşti ar fi poate tocmai cazul unei piețe mici — de pildă cea din fața bisericii Sf. Silvestru.

Seara. E ajunul Crăciunului. Ora zece sau unsprezece. E ger — din ce în ce mai mare. Ninge abondent. Vântul urlă prin sârmele şi stâlpii de telefon. Trecătorii nu mai apar. E pustiu. Trece un sergent, cu gulerul ridicat, ghemuit de frig. Masivul monumentului se întunecă. Zăpada aruncă reflexe violete în fund pe portalul bisericii. Peste tot — o mişcare funestă de frig şi de fiori. Ferestrele caselor sunt oarbe, închise, fără zare de lumină. Lumea se ascunde la căldură...

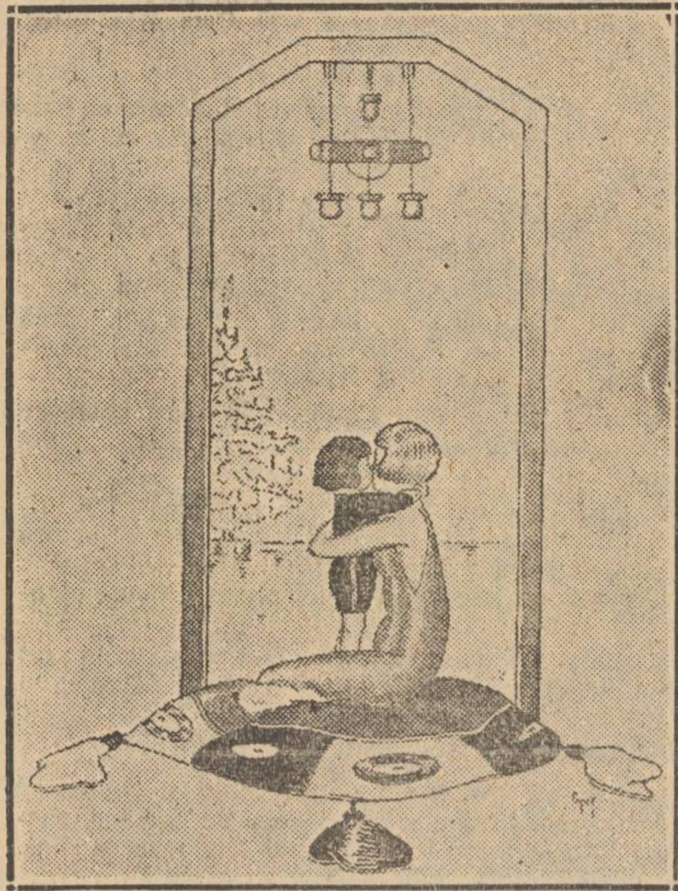
Asta-i scena din tabloul întâi al operei „Pomul de Crăciun", scrisă acum 30 de ani de Vladimir Rebicov, prietenul lui Stravinschi şi Rahmaninov, fost director al şcoalei muzicale din Chişinău.

Orchestra însoţeşte urletul sârmelor şi al stâlpilor, răspunde răsunetului vijeliei — fioros, ameninţător şi plin de aduceri-aminte. In pustiul acesta de piatră al oraşului, intrat în repaos de sărbătoare, apare la colţul străzii o fetiţă de 12-13 ani, în zdrenţe, care se furişează încet, ostenită şi îngheţată, dealungul zidurilor. Vântul îi scutură brutal părul şi zdrenţele. E o orfană? O cerşetoare alungată de-acasă? Primele accente recitative, suspinele şi gemetele ei slabe pline de suferinţă supusă — sună sfâşietor pe fondul ţesut de vuetul sârmelor şi al stâlpilor. Orchestra murmură, şueră, zăngănitor şi arogant, insinuând disperarea. Prin reţeaua ninsoarei se mişcă încet o fiinţă rătăcită în mijlocul unei omeniri ascunse ermetic. După câteva strigăte înăbuşite, fetiţa se aşează jos, lângă scara unei case mari şi cufundându-se în ger începe să dormiteze. Umbrele violete se îndeasă în piaţă, zăpada încet-încet o acoperă...

Deodată în casa vecină o mare fereastră se luminează. Perdelele sunt ridicate, şi o mulţime de capete de copii se înghesuie să vadă cum ninge afară. Pe deasupra copiilor se vede înăuntru casei un mare Pom de Crăciun, încărcat cu jucării...

Fetiţa tresare. Razele luminii, sunetele pianului şi glasurile copiilor o deşteaptă. Sfioasă, stângace, se ascunde dincolo de dunga luminii şi priveşte spre fereastră. Se scoală în picioare, cu mâinile strânse pe inimă, cu gura căscată, cu părul fluturat în vânt şi cu umerii acoperiţi de zăpadă.

Clipele trec în tăcere. Vântul încetează. Orchestra amuţeşte. Iar pianul începe o celebră bucată, plină de „primitivitatea" lui Beethoven, Chopin, Ceaicovschi şi de complexitatea lui Stravinschi: valsul copiilor din „Pomul de Crăciun", vals pe care poţi să-l înţelegi numai ascultându-l în această operă mimică. Nu există o altă producţie muzicală atât de evocatoare de doruri şi de imagini din copilăria fiecăruia dintre noi. E o sinteză de reminiscenţe: căldura sânului mamei, a primelor sărbători de Crăciun, a

simţului de comfort şi a siguranţei din casa părintească... visurile şi dorurile copilăreşti, lacrimile şi râsetele, mirosurile chiar, uitate de mult, scumpe până la mormânt...

Copiii se aruncă îndărăt de la fereastră, se iau de mână şi pornesc în valsul lent, în jurul Pomului de Crăciun. Toată scena din casă se vede prin fereastră. O vede şi fetiţa. Copiii sunt impresionaţi de zăpadă şi de frigul de afară. Copiii pot să preţuiască căldura şi dragostea din casă. Copiii pot să se înveselească. Sunetele valsului plutesc în sufletele lor ca un basm de fericire.

Fetiţa se aruncă spre fereastră, însă nu reuşeşte să vadă bine scena din casă. Nişte mâni mari lasă repede perdelele. Valsul s'aude acum parcă de la o mare depărtare şi apoi se stinge cu totul. Fetiţa stă paralizată, mută în faţa ferestrei, iar vântul, vuetul sârmelor şi zăpada îşi reîncep rolul. In câteva clipe, numai sforţarea fetiţei e urmată de istovire: două-trei ţipete slabe, câteva vaete: „mamă-mamă!" — şi ea se lasă jos sub fereastră, se ghemueşte şi... începe să îngheţe. Ninsoarea se înfurie. Muzica trece la un murmur aspru şi insinuant. — Cortina.

* * *

Tabloul al doilea. Ora 12. Zăpada cade egal. Vântul s'a potolit. Gerul parcă-i şi mai mare. Sârmele gem ca într'o boală incurabilă. Sub fereastră se vede limpede o mică ridicătură albă. In trupuşorul care îngheaţă, mai trec ultimele unde slabe de sânge.

S'a întunecat de tot... O goarnă sună sfredelitor, sălbatec, deşteptarea. Intunericul dispare, şi în loc de portalul bisericii apare un zid, în faţa căruia stă fetiţa, nemişcată şi nedumerită. Câteva salve de trompetă ridică zidul în sus, şi ea se vede pe marginea unei săli foarte slab luminate. Se disting grupuri de oameni, un mare Pom de Crăciun, şi mai mulţi alţii, mici...

Lumina creşte încet, mai întâi trandafirie, apoi în culori de curcubeu. Se vede un Moş Crăciun încărcat de cadouri. O sală mare de castel. Se serbează Crăciunul în castelul prinţului Oaspeţi mulţi, copii, însuşi prinţul lângă tron — toţi stau nemişcaţi, fermecaţi parcă.

Mirarea fetiţei se sfârşeşte într'un suspin: atunci sub razele luminii din ce în ce mai bătătoare la ochi, societatea fermecată a castelului se pune în mişcare. Incepe dansul, un timp întrerupt. Iar prinţul o zăreşte pe fetiţă şi se îndreaptă încet spre ea.

Ajunge la dânsa, o ia de mână, şi o duce ca în vis după dânsul spre tron. Dansatorii se închină în calea lor. Ea ajunge cu prinţul la treptele tronului, nedumerită, jenată încă, dar statura ei se îndreaptă, capul i se ridică. Nu se mai uită la zdrenţele sale, nu se mai simte ruşinată, fiindcă toţi şi toate, şi însuşi prinţul, s'au aplecat înainte-i şi nu-i văd mizeria.

Mâna prinţului e caldă. Fetiţa ameţeşte. Se aşează pe tron şi priveşte în jos, iar prinţul i se uită în ochi şi-i întinde bonboane.

In sală e un vârtej, care aproape te doare. Baletul de copii. Baletul de scamatori chinezi. Baletul de zâne. Baletul de gnomi. Tempo mişcărilor în sală devine nebunatec. Fetiţa se simte entuziasmată, excitată de atâta zarvă. Işi strânge mâinile la inimă, se scoală în picioare, se îndreaptă în triumf: ea e regină, ea e stăpână aci, ea vrea să vorbească! Pieptu-i se ridică de emoţie, inima i se bate şi răsună în orchestră cu lovituri de darabană când tari, când înăbuşite. Vrea să vorbească. Se reazemă pe mâna puternică a prinţului. E fericită şi lumea se închină înaintea ei.

Dar în aceeaşi clipă privirea-i cade pe zdrenţele murdare. Ea le observă şi se ruşinează. Lumina scade brusc. Toată asistenţa priveşte la zdrenţele ei; le vede parcă pentru prima dată. Prinţul, uimit, se îndepărtează de dânsa. Ea însăşi vrea să fugă de ruşine. Vede surâsuri batjocoritoare, însă nu poate fugi, şi face câţiva paşi nesiguri, spre marginea sălii Societatea se opreşte din nou, fermecată. Lumina scade în salturi. E aproape întuneric când fetiţa ajunge la marginea sălii. O lovitură sălbatecă de gong—şi totul dispare. — Cortina.

* * *

Tabloul al treilea. Fetiţa stă în acelaşi punct, în semiîntuneric. Se tângueşte slab, strigă numele mamei. O voce îndepărtată îi răspunde şi o chiamă. Fetiţa îşi întinde mâinile într'acolo. Scena se luminează repede, dar treptat. Movila de zăpadă e şi mai mare sub fereastră.

Lumina cade trandafiriu şi descoperă o scară uriaşă spre cer. Din amândouă părţile scării, pe fiecare treaptă, stă câte un înger cu un Pom de Crăciun în mână.

Mijindu-şi ochii, ţinând mânile întinse spre scară, fetiţa face cu greu pas după pas, răspunzând recitativ la chemarea mamei. Aceasta apare în capul scării, şi — cuprinsă de curcubeu — îi întinde braţele. Fetiţa se grăbeşte, dar picioare parcă i-s de plumb. Totuşi, urcă prima treaptă. Lumina se aprinde tare de tot, trupul i se zbate de emoţie. Orchestra ilustrează graba şi durerea acută, înăbuşite de o greutate şi de o amorţire.

Urcă prima treaptă. Ingerii i se închină şi o salută cu Pomi de Crăciun. A doua treaptă e şi mai greu de suit. Ingerii şi pomii încep să se clatine pe toată scara. Fetiţa năzueşte în sus. Se uită extaziată la mama ei,—şi amândouă încep un dialog muzical abreviat, intermitent.

A treia, a patra, a cincea treaptă... Deşi ea se urcă sus şi se apropie de mama ei, puterile o părăsesc. In juru-i vâjie. Scara se clatină... In spaimă de moarte ea scoate un ţipăt şi se aruncă mai sus, însă scara se rupe, totul se dărâmă, lumina se stinge într'o clipă...

* * *

Apoteoză. Primul tablou, de la început, însă cu mai multă zăpadă, cu vuetul sârmelor potolit, cu nuanţe violete mai pronunţate pe portalul bisericii. Sub fereastră — un morman mic, dar înalt, de zăpadă...

Să mai caracterizăm muzica „Pomului de Crăciun"? E novatoare, îndrăzneaţă şi astăzi, după cum era acum treizeci de ani, când a apărut. E o măiastră concepţie impresionistă, care ar trebui să vadă lumina rampei la Opera Română. Şi când o va vedea — atunci vom putea şi noi, şi alţii, să-i catalogăm tipul, structura întreagă, părţile şi momentele mai impresionante. Până atunci, în preajma Crăciunului, lipsit la noi de surprize muzicale, am ţinut să povestim numai schema simplistă a operei „Pomul de Crăciun", care aparţine unui gen muzical foarte complex. Această complexitate n'a împiedicat însă publicul meloman din Rusia, nu cel de rând, plus copiii, să vină la teatru ori de câte ori se reprezenta „Pomul de Crăciun", în cursul lunilor Decembrie şi Ianuarie. Această operă am văzut-o în 1903 la Kiev de optspreze ori la rând şi nu m'am plictisit. E un caz rar, când muzica, mai mult contrapunctuară decât cantantă, place până şi copiilor, caşi celor mai serioşi melomani, ale căror exigenţe cer muzicei în genere să se menţină măcar la nivelul lui Stravinschi sau al lui Rahmaninov.

ALEXIS NOUR

ALMANACHUL ŞCOLARILOR

PE ANUL 1926

CEL MAI FRUMOS CADOU PENTRU COPII ŞI TINERET DE SF. SĂRBĂTORI

Cine începe să-l citească nu-l mai lasă din mână până ce nu-l isprăveşte tot.

Almanachul Şcolarilor

PE ANUL 1926

Este o adevărată comoară pentru copii şi tineret

Preţul unui volum de 132 pagini este numai **Lei 20**

De vânzare la chioşcari şi depozitari

GIOVANNI PAPINI

Când veni Isus pe lume

Isus s'a născut într'un Grajdiu.

Un Grajdiu, un Grajdiu adevărat, nu este înveselitorul balcon uşor pe care pictorii creştini l-au zidit în cinstea Fiului lui David, ruşinându-se parcă la gândul că Dumnezeul lor se tăvălise în mizerie şi murdărie...

Un Grajdiu, un Grajdiu real, este lăcaşul Vitelor, închisoarea Vitelor care se trudesc pentru Om. Străvechiul, sărmanul Grajdiu din ţările străvechi, din ţările sărace, din ţara lui Isus, nu este balconul cu stâlpi de piatră şi capitele, nici grajdiul ştiinţific al bogaţilor din zilele noastre, ori coliba elegantă din Ajunul Crăciunului, prin biserici. Grajdiul nu-s decât patru ziduri netencuite, cu bolovani murdari pe jos, cu acoperiş de grinzi şi de lespezi. Adevăratul Grajdiu e întunecos, murdar, împuţit: nu e curată în el decât ieslea, în care stăpânul pregăteşte fân şi grăunţe.

Câmpurile primăvara jilave în dimineţile senine, undind în bătaia vântului, însorite, ude, mirositoare, au fost cosite: tăiate cu fierul buruienile verzi, frunzele înalte, subţiri; tăiate de-a-valma şi florile frumoase, învoalte: albe, roşii, galbene, albastre. Toate se ofiliră, se uscară, căpătară coloarea palidă şi omogenă a fânului. Bourenii cărară acasă leşul cel firav al lui Mai şi Iunie.

Acuma acea iarbă şi acele flori, acea iarbă ţepoasă, acele flori care mai miroasă şi-acuma, sunt colo în iesle pentru foamea Robilor Omului. Vitele o îmbucă tihnite cu buzele lor mari şi negre, iar mai târziu câmpul înflorit se întoarce iar în lumină, pe bălegarul care serveşte de pat, schimbat în grăsime care abureşte.

Acesta este adevăratul Grajdiu în care-a fost născut Isus. Locul cel mai Murdar de pe lume a fost cea dintâiu încăpere a singurului Curat dintre născuţii din femee. Fiul Omului, care avea să fie sfâşiat de Fiarele cu nume de Om, avù drept leagăn ieslea în care Dobitoacele rumegă florile minunate ale Primăverei.

Nu din întâmplare s'a născut Cristos într'un Grajdiu. Lumea nu e oare un nesfârşit Grajdiu în care oamenii înghit şi se murdăresc? Lucrurile cele mai frumoase, mai curate, mai dumnezeeşti nu le schimbă poate, prin diavolească alchimie, în excremente? Apoi se tolănesc pe munţii de bălegar şi chiamă aceasta „a se bucura de viaţă".

Pe pământ, cocină vremelnică în care toate înzorzonările şi parfumurile nu pot ascunde murdăria, s'a arătat într'o noapte Isus, născut de-o Fecioară neîntinată, înarmat numai cu Nevinovăţie.

Cele dintâiu care adorară pe Isus, au fost animalele iar nu oamenii.

Intre oameni căuta pe cei simpli, între simpli pe copii — mai simple decât copiii, mai blânde, îl întâmpinară Animalele de casă. Deşi umili, deşi robi ai unor fiinţe mai slabe şi mai crude ca ei, Măgarul şi Boul văzură îngenunchind în faţa lor mulţimile. Poporul lui Isus, poporul sfânt pe care Jahvé îl liberase din sclavia Egiptului, poporul pe care Păstorul îl lăsase singur în pustie ca să urce să tăinuiască cu Cel-fără-Moarte, silise pe Aronne să-i facă un Bou de Aur ca să i se închine...

După Vite Paznicii Vitelor. Chiar dacă Ingerul n'ar fi vestit marea Naştere, ei ar fi dat fuga la Grajdiu ca să vadă pe Fiul Străinei.

Păstorii trăiesc mai totdeauna singuratici şi răzleţi. N'au habar de lumea depărtată şi de Sărbătorile Pământului. Orice fapt se petrece în preajma lor, cât de mic, le mişcă inima. Păzeau turmele în noaptea cea lungă a solstiţiului, când fură zguduiţi de lumina şi de vorbele Ingerului.

Şi abia-abia zăriră, în lumina puţină a Grajdiului, pe-o Femee tânără şi frumoasă, care se uita tăcută la copil, şi abia ce văzură pruncul cu ochii deschişi atunci, în clipa aceea, acea carne roşie şi plăpândă, acea gură care încă nu mâncase, inima li se înduioşă. O naştere, naşterea unui om, un suflet care de puţine clipe s'a întruchipat şi vine să sufere cu celelalte suflete, e totdeauna o minune atâta de dureroasă încât face milă şi celor de rând cari n'o pricep. Iar acel născut nu era, pentru cei prevestiţi, un necunoscut, un copil ca toţi ceilalţi, ci acela pe care de-o mie de ani norodul lor îndurerat îl adăsta.

Ciobanii au dat în dar puţinul pe care-l aveau, acel puţin care e totuşi atâta de mult, dat cu iubire; aduseră albele daruri ale păstoritului: laptele, brânza, lâna, mielul. Şi astăzi, în munţii noştri, în care trag să moară cele din urmă rămăşiţe ale ospitalităţii şi ale înfrăţirei, de îndată ce-a născut o nevastă, dau fuga surorile, măritate, copilele păstorilor. Şi nici una cu mâna goală: care cu două perechi de ouă calde încă din cuibar, care cu o garafă de lapte proaspăt atuncia muls, care cu o turtiţă de caş cu pojghiţa cojii abia-abia prinsă, care cu o găină pentru lehuză. Un nou suflet s'a arătat pe lume şi şi-a început plânsul: vecinii, voind parcă să-l mângâie, aduc mamei darurile lor....

Când Cristos se ivi printre oameni, criminalii stăpâneau, ascultaţi, pe pământ. Se năştea supus la doi stăpâni — unul, mai tare şi departe, la Roma; celălalt, mai netrebnic şi aproape, în Iudeea. O canalie aventurieră şi norocoasă înşfăcase, prin vărsare de sânge, domnia lui David şi a lui Solomon.

Amândoi ajunseră în fruntea trebilor pe căi perverse şi nelegiuite; prin războaie civile, trădări, cruzimi şi măceluri: erau născuţi să se înţeleagă; erau, într'adevăr, prieteni şi complici atât cât îngăduia vasalitatea sceleratului supus, faţă cu sceleratul stăpân.

Băiatul cămătarului din Welletri, Octavian, se dovedise laş în războiu, răzbunător în izbânzi, trădător în prietenii, crud în pedepse. Unui osândit care-i cerea măcar îngropăciune, îi răspundea: Asta e treaba şoimilor.

Locuitorilor din Perugia, măcelăriţi şi cari cereau îndurare, le ţipa: *moriendum esse!* Pretorului Q. Gallius, dintr'o simplă bănuială, ţinu să-i smulgă ochii cu mâna sa, mai înainte de-a pune să-i taie beregata. Căpătând împărăţia, odată stinşi ori risipiţi duşmanii, căpătase toate magistraturile şi puterile, îşi pusese pe faţă masca blândeţii şi nu-i rămăsese, din viţiile tinereţii, decât mârşevia trupească. Se povestea că în tinereţe îşi vânduse în două rânduri feciorenia: prima dată lui Cesar, a doua, în Spania, lui Irzius, pe trei sute de mii de sexterţi. Acuma se desfăta cu nesfârşitele divorţuri, cu nouile căsătorii, cu nevestele pe care le lua de sub nasul prietenilor, cu adulterele caşi publice şi cu recitarea comediei de restaurator al pudiciţiei.

Acest om mârşav şi bolnăvicios era stăpânul Apusului când se născu Isus şi nu ştiu niciodată că se născuse cel ce trebuia, în sfârşit, să risipească ceeace întemeiase. Lui îi era de-ajuns filosofia uşoară a mărunţelului, grăsuliului plagiator Horaţiu: să ne bucurăm de ziua de azi, vin şi dragoste; moartea, fără de nădejde, ne paşte; să nu pierdem nici o zi. Zădarnic Celtul Virgil, omul ţarinei, prietenul umbrelor, al tihniţilor boureni, al albinelor de aur, acel care coborîse cu Enea să privească pe canoniţii din Avern şi-şi uşura neliniştita melancolie în muzica cuvântului, zadarnic Virgil, iubitorul, religiosul Virgil, vestise o nouă eră, o nouă orânduire, o nouă omenie, o Impărăţie a Cerurilor, mai laică şi mai spălăcită decât aceea pe care o va vesti Isus, dar cu atâta mai nobilă şi mai curată decât Impărăţia Iadului, care tocmai se pregătea. Zadarnic, căci August văzuse în acele cuvinte o fantezie pastorală şi crezuse poate, el, conruptul stăpân al conrupţilor, că era Mântuitorul vestit, restauratorul domniei lui Saturn.

Dar o presimţire a naşterii lui Isus, a adevăratului Rege care venea să înlocuiască pe Regele Răului, o avu poate, înainte de moarte, marele client răsăritean al lui August, vasalul acestuia din Iudea, Irod cel Mare.

Irod era un monstru: unul din cei mai perfizi monştri ieşiţi din dogoarea pustielor din Răsărit, care totuşi dăduseră la iveală mulţi alţii, înspăimântători la vedere...

Tremurător ca tâlharii cari îmbătrânesc, ori prinţii cei noui, orice foşnet de frunză, orice vânturare de umbră, îl făcea să tresară. Superstiţios ca toţi orientalii, crezând în prevestiri şi preziceri, a fost în stare foarte uşor să creadă pe cei Trei Magi, cari veneau din fundul Caldeiei, duşi de-o stea către ţara furată de el prin înşelăciune. Orice pretendent la tron, fie şi numai închipuit, era în stare să-l facă să tremure. Iar când află de la Magi că un rege al Iudeei se născuse, inima lui de barbar neastâmpărat zvâcni. Văzând că nu se întorc Astrologii să-i arate locul în care se ivise noul nepot al lui David, porunci să fie ucişi toţi copiii din Betleem. Flavius trece sub tăcere această din urmă ispravă a Regelui: dar cel ce pusese să fie omorîţi propriii săi copii, nu era în stare să înjunghie pe cei ce nu erau carne din carnea lui?...

Nu ştiu câţi vor fi fost Nevinovaţii, dar ştiu — dacă ne putem întemeia pe spusa lui Macrobin — că printre ei fu şi un copilaş al lui Irod, care era la doică în Betleem. Pentru bătrânul monarh, ucigător de nevastă şi de copii, cine ştie măcar de-a fost aceasta o răzbunare, cine ştie de suferi măcar când îi aduseră vestea greşelii. Puţin după aceea el însuşi trebui să părăsească viaţa, încolţit de scârboase boli. Trupul, de viu, putrezea; viermii îl rodeau; avea picioarele ca pe foc, răsuflarea scurtă, mirosind a duhoare. Făcându-şi sieşi silă, încercă să se omoare la masă cu un cuţit şi în cele din urmă muri, după ce poruncise Salomeei să pună să măcelărească mulţi flăcăi ce stau închişi prin ocne.

Măcelărirea Nevinovaţilor a fost cea din urmă ispravă a infectului şi sângerosului bătrân. Această jertfă de Nevinovaţi în preajma leagănului unui Nevinovat; acest sacrificiu de sânge pentru un prunc abia născut, care 'şi va da sângele întru iertarea vinovaţilor; această jertfă omenească pentru acela care la rândul său va fi jertfit, are un sens profetic. Mii şi mii de nevinovaţi vor trebui să moară, după moartea lui, pentru singura vină de-a fi crezut în Invierea lui: naşte ca să moară pentru ceilalţi şi iată mii de născuţi ce mor pentru el, parcă pentru a-i ispăşi naşterea.....

Pe înserate, îndată ce casele din Betleem se cufundă în negură şi se aprind opaiţele din loc în loc, Mama pleacă pe furiş ca o hoinară, ca o hoaţă, ca o urmărită. Fură o viaţă regelui; scapă o nădejde a norodului îşi strânge la piept băeţaşul, bogăţia, suferinţa ei.

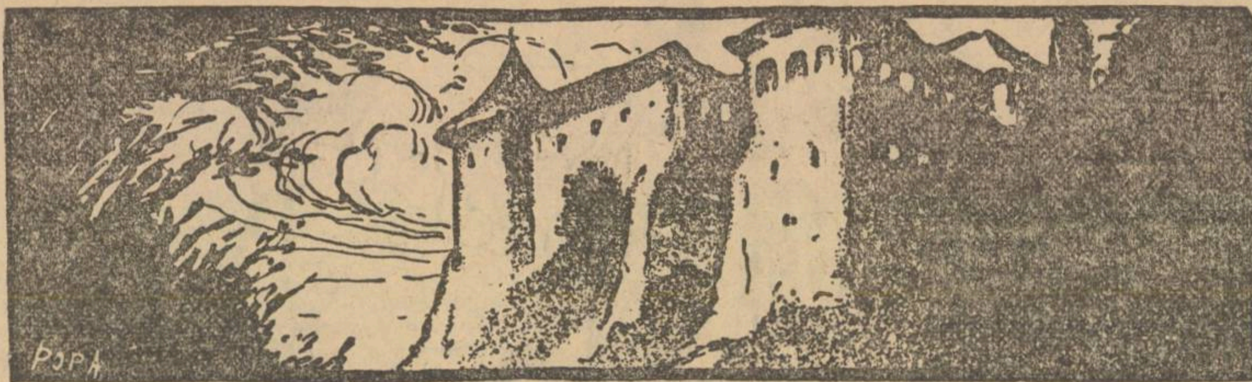
Se îndreaptă către Apus; străbate vechiul pământ al Canaanului şi ajunge, cu mici popasuri — zilele sunt scurte — în vederea Nilului, în acel pământ al lui Mizraim care atâtea lacrămi îi costase pe părinţii săi cu patrusprezece veacuri mai înainte.

Egiptul, ţărâna tuturor mârşăviilor şi al măreţiilor Primelor Epoci, Indie Africană în care valurile istoriei veneau să se spargă în moarte — Pompeius şi Antoniu de puţini ani isprăviseră pe malurile sale visul lor de împărăţie şi cu el viaţa — astă ţară de basme, rodită de apă, arsă de soare, udată de-atâtea feluri de sânge de noroade felurite, locuită de-atâţia zei cu chip de fiară, astă ţară absurdă şi supranaturală era, prin contrast, azilul hărăzit fugarului.

Bogăţia Egiptului stătea în nămol, în noroiul gras pe care Nilul îl revărsa pe fiecare an în pustiu, de-a-valma cu şerpii; gândul aţintit al Egiptului era moartea; grasul norod al Egiptului nu voia moartea, nega moartea; gândea să înfrângă moartea prin schimbările materiei, prin îmbălsămări, prin chipurile de piatră la fel trupurilor de carne pe care le ciopleau cioplitorii lor. Bogatul, grasul egiptean, fiul noroiului, adoratorul boului şi al maimuţei cu bot de ogar, nu voia să moară. El zidea pentru a doua oară viaţă uriaşele necropole, ticsite de mumii înfăşate şi parfumate, de chipuri de lemn şi de marmoră, ridica piramide deasupra leşurilor pentruca muntele de piatră să le scape de irosire...

Adoratorii Nămolului şi Animalului, slugile Bogăţiei şi Vitei, nu vor putea totuşi să scape. Mormintele lor, fie ele înnalte cât muntele, gătite ca nişte iatacuri de regine păgâne, nu vor păstra decât Scrum: noroi ce'şi schimbă locul ca stârvurile de animale. Nu se învinge moartea copiind viaţa în piatră ori lemn: piatra se fărîmiţează şi se schimbă iar în praf, lemnul putrezeşte şi iarăşi se face praf şi amândouă sunt noroi, în vecii vecilor noroi.

(traducere din italieneşte de A. M.)

Cătana 'mpăratului

Crescu în casa bădicului Stan și al lelii Chiva, al cincilea și cel din urmă între copii, un fecior și trei fete — și nu semăna cu nici unul, nici cu părinții. Avea capul mare, lățit, trupul gros și picioarele crăcănate. Până a fost mic, și se târa de-a bușile, ori se legăna greoiu pe picioarele lui strâmbe, nu-l prea lua nime în seamă: își făcea veacul prin tindă, tot ciocănind c'o piatră în ceaunul de pe vatră, ori în curte, cu hrușul de mămăligă în mână, din care îi ciuguleau găinile, iar cocoșul îi rupea bucățele întregi. Copilul, Ilarie, le lăsa să ciugulească. Numai când, mișcând din botul umed și negru, se apropia purcelul, striga, scoțând un sunet gutural, răgușit.

Avea fața mare, mută, și ochii plini de-o apă tulbure. Cu cât creștea, mă-sa, Chiva, îi arunca priviri tot mai neliniștite. Trecuse vremea la care copiii încep să grăiască, și Ilarie nu avea nici gând. Atât numai că strigătele sale, când se apropia câinele ori porcul să-i ia din mână hrușul de mămăligă, erau tot mai tari, tot mai groase.

— Sânt copii cari vorbesc mai târziu, spuneau rubedeniile, cercând să o mângâie pe amărîta de Chiva. Dar ele, ca și ea, nu mai puteau alunga un gând: „Poate, ferească Dumnezeu ,să fie un copil schimbat la naștere. Se mai întâmplă". ·

Gândul nu le ieșia din cap mai ales când vedeau că ceilalți patru sunt în toată firea. Ba, fetele erau chiar frumoase și deștepte, iar ficiorul cel sănătos, Ion, crește luger de voinic.

Trecu an după an, și abia după al șaptelea, Ilarie începu să poată lega câte-o vorbă cu înteles. In vremea asta, părinții, mama cu deosebire, se împietriră în desnădejde, așa că nu mai simțeau nenorocirea întreagă. Când îl auzi că-și deschide gura și are graiu omenesc, biata Chiva muri și'nvie de bucurie.

— Dragul mamei drag! I se împiedică lui încă limba dar va birui, cu vremea, ițele necuratului.

Și, intr'adevăr, Ilarie le birui tot mai mult, în trecerea anilor. Părinții se înțelegeau destul de bine cu el, străinii și acum abia ințelegeau ceva din boscorodeala lui. Ilarie crescu mare, dar umbla tot crăcănat, și tare plecat înainte, părea că vrea să se arunce mereu pe burtă, și la fiecare pas te temeai să nu se răstoarne.

Dar, de când începu să lege câte-o vorbă, altă suliță străpunse inima părinților: Ilarie înțelegea greu ca pământu, obrajii, lui ori erau întunecați ca nori grei de ploaie, un întuneric greu, metalic, ori se umpleau de un râs larg, prostănatic. Ce năcaz până-l învățară câteva lucruri! Și chiar ce știa, trebuia să fi mereu cu gura pe el, până ispravia. Rămânea răzimat în sapă sau în coasă cu ceasurile, dacă nu-l urneai.

Părinții n'avură încătrău: își luară crucea. Ilarie îi îmbătrâni singur mai mult ca ceilalți patru. Nopțile, părinții se svârcoleau în pat: ce va face Ilarie când n'or mai fi ei? Și se mai întrebau: Cu ce greșiseră în fața lui Dumnezeu pentru așa nenorocire? Dar crucea trebuia purtată: în spatele cui ar fi pus-o?

Ilarie crescu ficior mare, și părinții, afară de nenorocirea lui, nu aveau ce-i băga de vină. Era ascultător, nu se bătea cu frații, nu intra în crâșme, nu suferea rachiul nici pe vârful limbii, iar cu fumul de tutun îl puteai fugări ulița întreagă. Unde mai pui că-l puteau îmbrăca cu ce pământ aveau, cu haine rupte rămase dela fratele său Ion. Cu milă și cu durere din rărunchi îi dădea lelea Chiva straele purtate: totdeauna simțea în adâncuri întreagă nenorocirea copilului, la gândul că el, săracul, nu așteaptă, haine nouă. Dar avea și o mângâiere, care deși amară, tot mângâiere era; mai puteau cruța! Ce casă grea aveau ei de hrănit cu un petec de pământ și două văcuțe!

Ion își făcuse armata când în sat se așeză un post de jandarmi. De-atunci, lui Ilarie nu-i mai puteau lua nici un folos. Zgăura cu ceasurile, cu zilele de cap, înaintea postului de jandarmi. Oricând nu-l aflau prin curte, prin grădină, părinții știau unde să-l caute. Intrase în el o slăbiciune mare: să-i vadă pe jandarmii cu pene de cocoș la pălărie, cu pușca lucitoare în spate și să le facă „salutir". Aștepta cu ceasurile până ieșia vre-unul din curte. Atunci Ilarie se înțepenea pe picioarele lui strâmbe, își zbârlea capul mare pe spate, își ducea mâna la pălărie, și saluta întins.

Dacă întâlnea jandarmi pe stradă, venind din patrulare, îi însoția în marș până la cazarmă.

La început oamenii cei negri îl alungară. Dar după ce văzură cu cine au de lucru, îi dădură bună pace. Ba, de la o vreme începură să glumească cu el. Un râs larg de fericire se răspândea atunci pe fața mare a lui Ilarie.

Cuvintele lungi le spunea cu greu, se auzeau numai silabele din urmă. Și, la câteva săptămâni, după ce se pripășiră jandarmii aici, tot satul știa că Ilarie e „Tana atului" adică e „Cătana împăratului".

— Cine i-o mai fi adus și pe împănații ăștia pe capul nostru, zicea cu obidă și cu suferință lelea Chiva.

— Stăpânirea, cine să-i aducă? răspundea bărbatul.— Par'că stăpânirea de necazul nostru nu mai poate.

Norocul lor că Ion se întorsese din armată, și se pornise un ficior harnic și cuminte de și-l alegeau în gând ginere toate mamele cu fete mari.

Și noroc că jandarmii aceia se nimeriseră oameni de treabă. După ce văzură că nu se pot scăpa de Ilarie, începură să-i dea de lucru prin curte, prin grădină. Tăia lemne, căra apă, săpa. Și, lucru ciudat, aici nu-și uita de el: muncea cu străşnicie, câtă vreme nu ieșia vreun jandarm în curte. Dar când ieșia, ori când făceau deprinderi, trebuiau să-l lase pe Ilarie să-și facă ponturile: să le facă „salutir", să umble la pas cu ei, să se învârtă, cu un cuvânt să maimuțărească de departe întreaga mustră.

Ilarie începu, tot ascultându-i, să stropșească frânturi de vorbe pe ungurește: **obo-aț, bola-aț** și altele de acelaș fel. Când plutonierul îl bătea prietenește pe umăr, Ilarie se lumina de fericire.

— Bun, Ilarie! Vață bine!

Ilarie saluta.

— Facem catana din tine!

Ilarie își izbea călcâiele scâlciate, gura i se desfăcea într'un zâmbet larg și zicea:

— Tana'atului!

De-acum părinții dintr'o parte aveau hodină: Ilarie dacă lucra puțin pe-acasă, nu stătea degeaba să caște gura. Lucra la jandarmi, și plutonierul, om de omenie, nu-l trimetea nici odată acasă cu mâna goală; îi plătea omenește, și peste zi îi dădea și de mâncare.

Dar, din altă parte, părinții se simțeau nenorociți: Ilarie ajunsese petrecerea satului. Nu era om pe care-l întâlnea pe drum, să nu-l salute milităreşte, izbindu-și cu putere călcâiele, ducându-și mâna încordată la pălărie, și să nu-i spună, cu zâmbetul larg pe față:

— Tana' atului!

Unii, mai drăcoși, nu se mulțumeau cu „salutirul" acesta în trecere, ci opreau pe Ilarie în drum și-l puneau să facă „mustră" ca jandarm.

Ilarie atât aștepta. Mișca din brațe, închipuia pușca la ochi, pornea în pas alergător, se trântea la pământ, se frământa, strâgând mereu frânturi din vorbe ungurești de comandă.

— Bată-te norocul să te bată! D'apoi tu chiar știi mustra, măi Ilarie. Trebue să te băgăm cătană, zicea omul și înveselit și plin de milă.

— Țana' atului! spunea Ilarie cu râsul lui larg, făcând un ultim „salutir" și bătând din călcâie.

Copiii unde-l vedeau, făceau roată în jurul lui, și nu-l lăsau până ce Ilarie nu-și făcea toate ponturile. Drăcușorii cei desculți râdeau, țopăiau în jurul lui, și nu l-ar mai fi părăsit.

Iar când intra la ei în curte, când întâlnea pe mamă-sa ori pe tatăl-său, el își lua aceeași înfățișare militărească, saluta bătând din călcâie și zicea bucuros:

— Țana' atului!

Măsii, când îl vedea așa i-se punea un nod în gât și o piatră pe inimă. I se amăra întreaga fire: ca și când ar fi băut zeamă de cucută. Când îl știa pe Ilarie prin sat făcându-și „mustrele" lui, îi părea că poartă o piatră de moară în spate. Oamenii din sat, copiii, râdeau de ponturile lui Ilarie. Și totuși părinții lui îmbătrâneau numai la gândul că au născut un așa nenorocit. Imbătrâneau și se împietreau într'o umilință chinuitoare.

Câte-odată Ghiva, când întâlnea pe Ilarie cu roata de copii în jurul lui, lua o piatră din drum și începea să-i zburătărească.

—Pieriți mișeilor! Ce aveți cu el? Ce nu-i dați pace?

Copiii fugeau înspăimântați, iar Ilarie își făcea, salutirul înaintea mamei: și bătând în călcâie, spunea zâmbind

— Țana' atului!

Chiva scobâlțea în mijlocul drumului, ca un cal deșelat sub prea grea povară.

— Lasă Ilarie, și vino acasă! spunea cu glas uscat.

Slăbiciunea asta de-a fi cătana împăratului îi intră lui Ilarie în sânge.

Când, la recrutare, pe el nu-l opriră să-i dea „țidulă" roșie să o pună la pălărie, începu să zbiere cu glasul lui gros, să dea din mâini, să facă „salutirul" și întreaga „mustră", și să repete mereu câteva frânturi de vorbe ungurești.

Doctorul care făcea vizita, îi luă pălăria, îi puse în ea o hârtie roșie, și-l bătu prietenește pe umăr.

Ilarie se înveseli, sări până în grindă, salută după obiceiul lui, zicând fericit.

— Țana'atului!

Pe drum, către casă, se alătură grupului feciorilor asentați, cari toți aveau o foaie roșie în pălărie. In crâșmă nu intră cu ei, dar drumul până acasă răgușì cântând alăturea de recruți, un cântec gros și spart, fără cuvinte.

Acasă mă-sa înlemni:

— Nu-și vor fi bătut joc de bietul băiat!

— Ei! Ce stai să vorbești, răspunse tatăl!

Dar Chiva nu se liniști până nu înțelese din feciori cum a ajuns Ilarie la „țidula" cea roșie.

Simți o nouă umilire, o nouă înfrângere. Și se gândi chiar în clipa aceea: „Doamne, cum mai poate încăpea în mine atâta supărare?"

Veni vremea să plece recruții. Ilarie nu simți nimic. El era „tana'atului", și-atât! Işi purta în pălărie hârtia cea roșie, o arăta la toată lumea, își făcea ponturile sale, și era mulțumit. Mai departe nu înțelegea nimic.

* * *

Așa-l apucă războiul cel mare.

Fratele său Ion fu dintre cei întâi chemați sub steag.

Părinții se uitau la el cu inima împietrită.

— Se duce cel întreg! suspina Chiva.

— Dar ce-ai vrea să-l ducă pe tontu'?

Era întâia vorbă de batjocură pe care o spunea tatăl. Era negru de supărare. Și se uita cu dușmănie la Ilarie.

După întâia chemare, urmară altele. Satul se deșerta tot mai mult de bărbați. Incepură recrutările cele noi. Cu fiecare grup care pleca, Ilarie se ducea până la stație. Își făcuse acum o pușcă de lemn, pe care n'o mai lăsa din spate. Odată se grămădi printre ceilalți, pătrunse în vagon, dar îl aruncară pe scări. De-atunci nu mai cercă să se urce în tren. Dar venea regulat cu fiecare nou transport, își făcea ponturile lui, salutând acum cu mâna la arma lui de lemn așa cum vedea pe soldații cari făceau strajă la gară.

La noile recrutări era în rând, nedeslipit de bărbații cari veneau cu hârtie roșie în pălărie. Cânta cu ei în rând. Invățase multe cântece, care la el se topeau în aceeași melodie groasă, mormăitoare.

Lucra și acum la jandarmi. Uneori părinții reușiau să-l ducă la câmp, la coasă, la sapă, la secere, la culesul porumbului. Lucra cu pușca în spate. Și când nu-i băga nime de seamă, își perdea urma.

De după o căpiță de fân, din porumb, din holda de grâu, femeile muncitoare numai ce vedeau că se înalță un retevei de lemn. De multe ori se speriau cumplit:

— Ptic, ucigă-te crucea drace se auzea după țipete de spaimă.

— Din ascunziș Ilarie ochia. Când credea că a ochit destul, făcea din răsputeri „buff", și apoi eșea la lumină.

Saluta după felul lui și zicea:

— Țana' atului!

Gustul ăsta îi veni după ce văzu odată la gară pe un soldat amenințând cu pușca întinsă. In sat, pe uliță, făcu și el mișcarea cu niște copii. Ei fugiră înspăimântați. Lui Ilarie îi plăcu, și așa, când părinții îl puteau duce la câmp, scăpa și se apuca de slujba asta nouă.

Uneori părinții nu-l mai aflau cu ziua de cap. Rătăcea pe unde vedea pâlcuri de femei sau de copii.

Intr'o dimineață, la doi ani după începerea războiului, Ilarie rămase nedumerit înaintea cazarmei jandarmilor: poarta era închisă. Așteptă un ceas, așteptă două, tot încercând să deschidă.

Un român, trecând pe acolo, voi să-l lămurească.

— Nu mai sunt jandarmi.

Ilarie îl privi năuc.

— Au fugit! și făcu semn cu mâna către stație.

Ilarie ridică capul, privi în direcția arătată.

— Au fugit! Vine bătaia și pe la noi, Ilarie. Vine România! Și el arătă cu mâna spre miază-zi. Era un sat de graniță, acela în care Ilarie fusese „cătana 'mpăratului".

Ficiorul privi și în noua direcție, dar nu înțelese nimic. El rămase la poartă.

Către amiazi veni primarul, descue, intră cu Ilarie și cu alți oameni după el. Era pustiu. Ficiorul începu să se uite mirat la primarul și la ceilalți. Trebui să ese cu ei. Poarta fu din nou încuiată.

In sat începu fierbere mare. Se apropia bătaia, se auzeau în depărtare tunurile. Oamenii începură să-și îngroape bucatele și să-și mâie la munte vitele. Nime nu-i mai avea grija lui Ilarie. El umbla și acum cu pușca cea de lemn în spate, și-și făcea ponturile înaintea cui mai voia să-l privească.

Gloanțe depărtate începură să șuere. Satul întreg era în pădurile din munți. Numai cei mai legați de averile lor se mai ascundeau prin pivniță.

Pe Ilarie îl luară în pădure, dar părinții îi pierdură urma în grabă. Răsărea când dintr'un tufiș, când din altul, și, cu pușca întinsă, speria pe oameni. Coborî până în sat. Ulițele erau pustii. Intr'o șură zări pe un bătrân care ascundea ceva în otavă. Ilarie intră tiptil pe portiță, se apropie ușurel, și când fu la spatele lui, întinse pușca lui de lemn și făcu:

— Puff!

Moșneagul se clătină, se sprijini într'o mână și-și întoarse capul.

— Pfi! ucigă-te crucea drace! Nici acuma nu te lași de pușcă?

Ilarie zâmbi cu fața întreagă, își făcu „salutirul" zicând — Țana'atului!

— Vei da tu de dracu cu cătana împăratului! oftă bătrânul. „Să piei numaidecât! Fugi la pădure, ce mai aștepți?" Și moșul începu să astupe bine cu otavă o căciulă mițoasă.

Ilarie eși în uliță. Era pustiu și o liniște grea apăsa peste sat. El porni pe uliță la vale, tot cercetând prin curți dacă mai vede pe cineva. Dar ajunse înaintea bisericii și nu mai zări pui de om.

Se întoarse spre casa lor, când deodată rămase trăznit: de pe toate ulițele satului soldați îmbrăcați în haine sure, cu baionetele la armă, năvăleau spre cimitirul satului. Pușcăturile începură dese și răsunătoare ca o ploaie de pietre pe coperișele de țiglă. Incăerarea se încleștase sub zidul cimitirului, răcnetele umpleau văzduhul. Pe sus începură să vuiască ghiulelele. Se spărgeau ici și colo.

Toate aceste se petrecură în câteva clipe. Ilarie rămase nemișcat, ca trăznit, părând că nu înțelege nimic. Deodată scoase un răgnet sălbatec și începu să alerge ca o dihanie în lungul pământului. Alerga și zbiera ca și când l-ar înjunghia cineva. Intr'o stâncă din apropierea satului știa o peșteră. Aci se opri, căzând pe brânci înecându-se, rupându-și în două pușca lui de lemn.

Gâfâind rămase nemișcat. După ce își trase sufletul, începu să asculte. Ascultă întins, lipit de piatră după amiaza întreagă, toată noaptea.

Dimineața se făcu liniște peste sat. Ilarie își scoase în lumină capul, privi în dreapta, în stânga. Arăta o față descompusă de spaimă. De ața din spate, nu-i mai atârna de cât un ciot de lemn. El adulmecă multă vreme depărtările, apoi, ca o sălbătăciune îngrozită, țîșni din ascunzătoare, într'un salt mare, și o luă peste câmp, spre păduri, spre munte. Fuga lui nebună trecea peste câmp ca o rostogolire.

Deodată începură de ici, de colo, pușcături. După a zecea rostogolirea aceea peste câmp nu se mai văzu.

Peste patru zile femei, bărbați mai cutezători, coborâră în sat. Intre cei dintâi, era Chiva: nu putu avea hodină sus în munte. Ce s'a ales cu Ilarie? Unde-i? Il căută bocindu-se prin toate casele, prin pivnițe, prin șuri. Veni tatăl și căutară încă odată amândoi. Zadarnic.

A șasea zi veni un român.

— Lele Chivo, nu-l mai căutați. E mort pe câmp. E pușcat. Se vede că l-a ajuns un glonț. Trimiteți cu carul să-l aducă.

Bătaia trecuse peste sat. Soldații străini patrulau pe uliți.

Inmormântarea lui Ilarie adună tot satul. Chiva se bocea ca și când ar fi murit Ion, nu Ilarie.

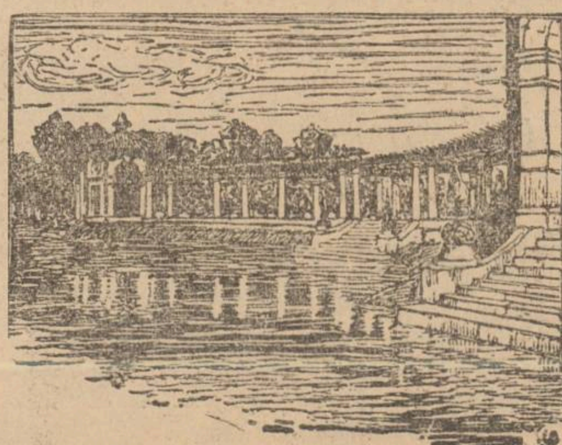
— Dragul mamei drag! Nevinovat ca un copil, să moară el pușcat ca un câine! Și plângea cu lacrimi îmbinate sub barbă.

— Măcar de l-ar fi răscumpărat pe Ion, zise bărbatul cu vocea aspră. Dar nu-și putu ascunde nici el lacrimile.

Suferința, umilința, blestemul care-l purtau în ei și le împietrise inimile vreme de peste douăzeci de ani, acum se mișcă mai întâi în ei. Dar se mișca greoiu, și celor doi părinți li se părea că părăsindu-i, lasă în loc un simțimânt al zădărniciei și mai amar, și mai greu de purtat.

Și, la iertăciunile preotului, satul întreg zise din toată inima: Dumnezeu să-l ierte!

I. AGÂRBICEANU

CADOURI

UTILE DE SARBĂTORI

Se găsesc la

D-na UNGAR

București

Str. Șelari 16 — Telefon 61/5

CENTURI REDUCTIVE MAILLOT

EXECUTATE DUPĂ MĂSURĂ, DÂND O SILUETĂ SVELTĂ ȘI UN CONTUR DE O PERFECTĂ ELEGANȚĂ

Centuri de sarcină, medicale

SOUTIENS—GORGES

Prețurile Cele mai avantajoase

Daruri de sărbători

CARȚI BUNE ȘI EFTINE

In dorința de a oferi cititorilor noștri pe un preț eftin volume cari să cuprindă cele mai valoroase opere de literatură românească, cum și culegeri din literatura universală, popularizări științifice, scrieri privitoare la artă, etc, oferim cititorilor și abonaților noștri

BIBLIOTECA

„Dimineața"

care a tipărit până azi aproape 50 asemenea volume, cu un preț redus, de

LEI 50. — ZECE VOLUME

ADICĂ LEI 5.-, în loc de LEI 6.-, 8.-, și 10.- VOLUMUL

Suma de mai sus se va înainta prin mandat poștal, la Administrația ziarului nostru București, Str. Sărindra 9—11, specificând pe cuponul mandatului numerile comandate. Volumele se vor expedia franco.

AU APARUT PANA ASTAZI URMATOARELE NUMERE

No. 1. — M. Sadoveanu. **Războiul Balcanic.**
No. 2. — I. Agârbiceanu. **Diavolul.**
No. 3. — P. I. Jouve. **Spitalul** (trad. de Victor Ion Popa).
No. 4. — Gérard de Nerval. **Mâna vrăjită.** (Traducere de Eug. Boureanu).
No. 5. — Oscar Wilde. **Crima Lordului Arthur Savile.**
No. 6. — A. de Herz. **Șeful Gării.**
No. 7. — Gleb Uspenski. **Lăcustele.** (Trad. de M. Sevastos).
No. 8. — Gala Galaction. **Toamne de odinioară.**
No. 9. — Edgar Poe. **Fantezii humoristice.**
No. 10. — Rémy de Gourmont. **Secretul lui Don Juan.**
No. 11. — Gh. Brăescu. **Nuvele.**
No. 12. — Gala Galaction. **Viața lui Eminescu.**
No. 13. — H. de Balzac. **Adio.** (Trad. de Alice Gabrielescu).
No. 14. — Albert Samain. **Xanthis sau vitrina sentimentală.** (Trad. de M. Carp).
No. 15. — H. Sanielevici. **La Montmorency.**
No. 16. — Blasco Ibanez. **Imprumutul răposatei.**
No. 17. — Anatole France. **Domnișoara Roxana.** (Trad. de N. Davidescu).
No. 18. — Anton Bacalbașa. **Din viața militară.**
No. 19. — Ștefan Petică. **Versuri.**
No. 20. — Bożena Niemțova. **Zina apelor.**
No. 21. — Ion Dongorozi. **Surpriză.**
No. 22. — Sandul Teleajen. **Poveștile lui Hîmu Ion.**
No. 23. — Jack London. **Omul cu obrazu 'ncrustat.**
No. 25. — Eug. Boureanul. **Lupii.**
No. 26. — J. H. Rosny. **O sărutare.** (Trad. de M. Carp).
No. 27. — Al. Ciura. **Homunculus.**
No. 28. — Leon Tolstoi. **Viața mea** Popestirea unei țărănci din Rusia. — In românește de Victor Ion Popa.
No. 29. — N. Batzaria. **Prima Turcoaică.**
No. 30. — Jean Jaurès. **Patru Cuvântări.** (Trad. de D. Suchianu.)
No. 31. — Hans Heinz Evers. **Păianjenul.**
No. 32. — Goethe. **Faust, tragedie,** (Traducere de Iosif Nădejde). Capodopera literaturii germane.
No. 33. — I. Petrovici. **Amintirile unui băiat de familie.**
No. 34. — Thomas Mann. **Tristan.**
No. 35. — Natalia Negru. **Amazoana. Culegere de eseuri scrise cu o artă specific feminină.**
No. 36. — Joseph Conrad. **Laguna.**
No. 37. — I. Vinea **Descântecul.**
No. 38. — Anatole France. **Crainquebille.**
No. 39. — Drachman. **Povestiri din Danemarca.**
No. 40. — I. Sanielevici. **In tren.**
No. 41. — Regnier. **Secretul Contesei.**
No. 42. — Agârbiceanu. **Singurătate**
No. 43. — George Brandès. **Balzac și Stendhal.**
No. 44. — N. Davidescu. **Crima din str. Nopții.**
No. 45. — Maupassant. **Livada de măslini.**
No. 46. — Septimiu Popa. **Sărutul cel mai dulce.**
No. 47. — I. H. Fabre. **Din minunile instinctului la insecte.**
No. 48. — W. A. Hoffmann. **O mireasă la loterie** (Trad. de V. Demetrius).

Primele șeapte numere sunt epuizate.

A apărut

„Lectura" No. 46

MAURICE RENARD

Intâlnirea sinistră

— Din misterele hipnotismului —

în românește: de D. NANU

Scrierea completă — La chioșcari și librari

MINUNEA

de PAVEL PEROV

Pe marginea satului, unde şleahul cotea la dreapta, ocolind râpa abruptă a pârâului care secase, stătea, din vremuri de demult, o bisericuţă de bârne, neagră şi putrezită, cu turla strâmbă : parcă nu era înfiptă în pământ, ci crescuse dintr'însul, ca un hrib bătrân.

In bisericuţa aceasta, atât de strâmtă încât numai doi oameni puteau încăpea, îngenunchiaţi, înaintea pupitrului. — era păstrată icoana Mântuitorului-Copil, despicată cu mulţi ani înainte de lovitura fulgerului, aşa că o jumătate din faţă era distrusă.

Ţăranii din împrejurimi numeau această icoană „Hristoşelul cel Chior", şi veneau aci cu miile, într'o procesiune tradiţională, odată pe an, de Crăciun. In restul anului treceau pe acolo mai mult drumeţii, pelerinii, călugării-vagabonzi şi cerşetorii.

In faţa icoanei ardea o candelă „nestinsă". Femeile îşi muiau degetele în untdelemnul candelei şi-şi ungeau pântecele înaintea facerilor. Iar bătrânii îşi frecau şalele îndoite de dureri. Şi le ajuta...

Bisericuţa era în grija paraclisierului Mironâci, un mujic bătrân, fost soldat, şchiop şi ursuz. In fiecare seară trecea el şontâc-şontâc din sat spre bisericuţă. Găsea acolo câtiva gologani lăsaţi de drumeţi. Făcea candela, dădea afară o găină rătăcită, mătura pe jos cu o mătură de vergi de mesteacăn şi apoi, aşezându-se pe prispă, rămânea acolo ca un cărăbuş negru sub un hrib.

Vorba multă nu-i plăcea lui Mironâci. Ca toţi oamenii tăcuţi, el trăia o viaţă proprie, aruncând din când în când priviri spre lume, cu frică şi cu neîncredere, caşi cum s'ar fi temut ca cineva să nu se anine de dânsul cu fel de fel de întrebări. Când il întreba cineva — nu răspundea de cât în cuvinte întretăiate — întrerupt parcă de răzgândiri adânci. Şi numai „oamenii lui Dumnezeu", drumeţii-pelerini, dacă schimbau cu dânsul o vorbă sau două... Consătenii însă, văzându-i statura înaltă, uscăţivă, spuneau copiilor „tăceţi !" şi adăogau pentru dânşii în şoaptă :

— Merge Mironâci la Hristoşelul cel Chior să stea de vorbă cu el şi să-i ţină de urât...

* * *

A venit războiul. A venit şi revoluţia. Alături de sat a fost ars conacul moşierului . Prăvăliile au fost devastate. Preotul a fost ucis. A fost foamete şi au fost boli. Oamenii mureau şi viaţa se rostogolea pe un povârniş înclinat, ca o căruţă împinsă din drum la vale, pe panta de la marginea câmpului.

Paraclisierul Mironâci se ducea în fiecare zi la bisericuţă, şedea pe prispă şi vorbea cu Hristoşelul cel Chior.

Icoana neagră şi despicată nu era pentru dânsul imagina unui străin oarecare, ci o fiinţă aparte, independentă, care trăia o viaţă invizibilă. Hristoşelul cel Chior ştia lucrurile ascunse de ochii oamenilor. Ar fi putut să-i povestească lui Mironâci unde îi va merge sufletul, după ce-i va părăsi trupul uscat şi bătrân : însă — tăcea... Ar fi putut să-i spună de ce-i în lume atâta ură, ce vor oamenii şi de unde vine răul. Ar fi putut să oprească foametea, să stârpească tâlharii şi asasinii, să răsplătească pe cei buni, însă nu făcea nimica, şi se uita în tăcere cu singuru-i ochiu, cum piereau oamenii, cum se prăpădea credinţa, cum se cufunda lumea în sânge şi ură.

In fiecare zi venea paraclisierul la bisericuţă şi-i povestea Hristoşelului celui Chior tot ce se întâmpla în timpul zilei şi despre ce vorbea poporul. Povestea cu o bodogăneală înceată, şezând pe prispă şi uitându-se din când în când chiorâş înlăuntrul bisericuţii. Tăcea apoi câteva minute, aşteptând parcă răspunsul.

Dar Hristoşelul cel Chior tăcea. Iar când se însera, Mironâci se scula, îşi făcea repede semnul crucii, cu un gest larg şi nervos, şoptind cu buzele-i uscate :

— Fie voia Ta...

Şi pleca acasă, înalt, uscat şi posomorît, adâncit într'o problemă de neînţeles pentru dânsul.

* * *

Pe pământ se întindea un covor de zăpadă. Vântul, dupăce zbură şuerând pe deasupra câmpiilor goale, se înfipse cu un făsâit în pădurea din apropiere. Turla bisericuţii, pudrată din belşug, se înclina într'o parte ca un cap de bătrână, îmbrobodită cu un şal alb, şi asculta cele ce povestea Mironâci pe prispă, ghemuit în cojocu-i roş de ani.

— Au prădat totul, — bodogăni paraclisierul, clipind din pleoapele-i roşii. Pe stariţă au omorât-o, pe călugăriţe le-au necinstit... Crucea făcătoare de minuni au rupt-o... Aurul — l-au luat... Moaştele — le-au aruncat în râu...

După câteva clipe de tăcere, Mironâci privi în bisericuţă, la ochiul roş al candelei care arunca scântei pe veştmântul vechiu de argint al icoanei.

— Băiatul Agatei, văduva, a murit de tifos. El hrănea familia. Acuma bătrâna, cu nepoţii, a rămas de drumuri.

Tăcu din nou. Un vânt năvalnic trecu pe deasupra bisericuţii şi aduse la urechea lui Mironâci huruitul roţilor de căruţă. Un cal strănută. Doi oameni se apropiară de bisericuţă, apoi se opriră.

Asta-i? întrebă unul.

Da, tovarăşe — comisar, asta-i. O construcţie putrezită, dar care zăpăceşte poporul. Aici e icoana „făcătoare de minuni". Totu-i după cum v'am raportat...

— Dobitoci de ţărani! N'are cine să vă înveţe minte. Mâine să-i daţi foc, — zise cel dintâi şi aprinse o ţigară.

Mironâci văzu o faţă negricioasă, palidă, între gulerul mare de blană şi căciula de lutru. Apoi amândoi se suiră în căruţă şi plecară.

Bătrânul paraclisier se sculă, stătu un timp privind în urma lor. Se uită prin bisericuţă, dădu peste privirea Hristoşelului celui Chior şi-l întrebă în şoaptă:

— Ai auzit? Au să-ţi pună foc mâine... Ce-i de făcut? Ai?

Işi făcu cruce. Vru să spună ca de obiceiu : — Fie voia Ta !

Dar nu zise nimic şi se duse acasă, îndoit, ca un semn de întrebare.

* * *

Dimineaţă, cu două zile înainte de Crăciun, se adună lumea lângă bisericuţă uitându-se cu indiferenţă cum doi flăcăi descărcau de pe un car nişte legături de nuele.

Un prunc scâncea la sânul unei femei trudite. Mujicii se uitau posomoriţi, cu o curiozitate tocită.

De păcatul şi de hula care se pregăteau aci, numai cu două zile înainte de procesia anuală — nu pomenea nimeni.

— Au să-l ardă pe Hristoşelul cel Chior. Pe legea mea, au să-l ardă. — chicoti un flăcău şi, nefiind încurajat sau luat în samă, începu să ţipe, cu o voce scârţâitoare, un cântec murdar.

Insfârşit sosi şi comisarul cel brun cu guler de blană, împreună cu doi miliţieni.

— Daţi-vă la o parte, tovarăşi, — zise comisarul.

Mulţimea se mişcă şi se dădu înapoi. In acest moment Mironâci se apropie de bisericuţă.

— Ce vrei ? — îl întrebă comisarul cel negricios.

— Aveţi să-i daţi foc ?

— O ardem !

Mironâci îl privi lung, tăcut.

Mulţimea aştepta.

— Şi ce stai aici ?

— Icoana-i făcătoare de minuni, — zise încet Mironâci. — La timpul ei a fost păzită de tunete cereşti....

Brunetul îl măsură din cap până 'n picioare, îşi miji ochii neprietenos, se întoarse spre flăcăi şi strigă :

— Toarnă gazul !

Unul se sui pe acoperiş cu bidonul în mână. Altul umplu micul naos al bisericuţii cu nuele şi cu paie, şi le stropi cu gaz. Comisarul frecă cu un chibrit cutia, aprinse o bucată de cânepă şi o aruncă în bisericuţă. Din uşă se prelinse o şuviţă de fum, apoi câţiva nouraşi mici de fum eşiră cu cele dintâi limbi de flacără, care linseră pervazul uşii. Flăcăul de pe acoperiş începu să se dea jos.

Dar deodată bubui ceva năprasnic cu o putere înspăimântătoare. Pământul, aerul se cutremurară. Mulţimea uluită văzu cum o perdea de foc se ridică în sus şi ascunse bisericuţa. Şi când perdeaua dispăru, — nu mai era nici bisericuţă, nici comisarul cu miliţieni, nici flăcăii, nici Mironâci. Numai bucăţi de lemn ars şi nişte cârpe fură văzute pe covorul de zăpadă.

* * *

A sosit din oraş comisiunea de anchetă şi a constatat că nici o minune nu avusese loc : Mironâci ţinea sub pupitru un butoiaş cu praf de puşcă. Toate babele însă au jurat că atunci când sărise în aer bisericuţa, Hristoşelul cel Chior se ridicase deasupra ei, ţinându-l pe Mironâci de mână.

Dar n'au vorbit despre asta, dealtfel, decât pe tăcute...

Tradus de A. N.

Sigmund Freud

Unul din elevii, cari s'au despărţit de maestru pe chestiuni de ordin personal, Fritz Wittels, a scos un volum despre *„Sigmund Freud, omul, doctrina şi şcoala"* (1924, Viena). Autorul cărţii a fost câtiva ani oarecum mâna dreaptă a celebrului doctor vienez; astfel, deşi despărţiţi, el a luat asupra sa sarcina atât de dificilă, dacă vrea să fie obiectiv, de a scrie cea mai amănunţită „istorie a psiho-analizei" care se cunoaşte. Scăpat de sugestiile imediate ale puternicei personalităţi care e Freud, el şi-a dobândit independenţa necesară pentru a-i putea judeca opera şi felul cu ochi mai critici. Cartea cuprinde o biografie a lui Freud şi analiza operei lui în legătură cu momentele mai însemnate ale vieţii sale. Latura nespus de interesantă a acestei biografii unice în felul său zace în faptul că Wittels aplică chiar metoda psiho-analitică în explicarea unui mare număr de fapte din biografia lui Freud. Astfel chiar pe pagina dintâi ne surprinde un accent „psiho-analitic" ce se pune pe unele lucruri cari înstrăinează şi zăpăcesc pe un neiniţiat. „Micul Sigmund avea un nepot cu numele John, mai mare decât el cu un an. Fiindcă luptelor dintre ei le atribuim o bună parte din desvoltarea de mai târziu a lui Freud, nu e de prisos să amintim dela început şi acestea". Psio-analiza aplicată asupra creatorului psiho-analizei — poate să ducă desigur la rezultate cari pot să fie uneori o admirabilă verificare. Astfel ni se arată pe rând oamenii la cari Freud s'a oprit să înveţe; unul din dascălii săi de frunte a fost desigur Charcot, dar şi Bernheim; mult l-a influenţat doctorul vienez Iosif Breuer, care descoperise cu ajutorul unei fete isterice terapia psiho-analitică, fără a-i da însă amploarea cuvenită. In genere, ne spune Wittels, genialitatea lui Freud s'a manifestat destul de târziu, pe la 1895 — dintr'odată, vulcanic. De ce aşa de târziu? se întreabă Wittels. Şi răspunsul e pe temeiu psihoanalitic: fiindcă abia atunci murise tatăl său. In subconştientul său, Freud se simţia încă tot „copil" (deşi era aproape de patru zeci de ani) fiindcă trăia tatăl său, trăia „şeful" tribului — faţă de care toţi urmaşii au inhibiţii. După ce tatăl său moare, geniul său îşi câştigă independenţa, — el însuş devine „tată", nu mai simte nicio piedică... Işi întemeiază doctrina, face şcoală... Dar toţi elevii săi mai însemnaţi ca Zung, Adler, cari îndrăznesc să amplifice pe cont propriu doctrina, să contrazică în chestiuni importante pe Freud, adică toţi „fiii" cari încearcă să devină „taţi", — sunt siliţi de el să plece din „şcoală"... Cu Adler avusese neînţelegeri mari deşi, evident, Adler avea dreptate. Dar Freud nu voia să se dea bătut cu niciun preţ. Atunci Adler a plecat. S'a întâmplat apoi că la un congres psiho-analitic, Freud îşi apăra punctul de vedere. Dar în aceeaş conferinţă Wittels îl prinde pe Freud comiţând un „lapsus"... Freud afirma, între multe altele: „Vulturul e singura pasăre care poate să privească soarele în faţă". Vultur se spune nemţeşte Adler... Psiho-analitic interpretat acest lapsus înseamnă: Adler e singurul om care îndrăzneşte să privească adevărul în faţă. După părerea lui Wittels, ceeace Freud nu voia să recunoască public, şi-a făcut vânt ca lapsus. Adler avea deci dreptate.

Cartea lui Wittels se citeşte cu interes, nu numai pentru expunerea limpede a doctrinei psihoanalizei cu toate ramificaţiile ei, ci în deosebi şi pentru aplicarea ei la persoanele cari au descoperit-o. Şi cu toate că Wittels face o serie de obiecţiuni fostului său profesor, personalitatea acestuia e înconjurată de un nimb de admiraţie pe care nimic nu-l poate întuneca.

L. B.

Cronica Muzicală

La Ateneu, în timp de aproape două săptămâni, au avut loc: concertele d-lor Enescu şi Jose Iturbi, şi a d-nei Kiurina.

Concertele maestrului Enescu au atras, ca întotdeauna, un public numeros. Publicul nostru nu mai poate concepe un sezon artistic fără concertele lui Enescu, care sunt foarte instructive, — deoarece cuprind toate operile mai importante din repertoriul vioarei.

D-na Kiurina este azi cea mai bună interpretă de *Lieduri*. Publicul a răsplătit prin ovaţiuni sincere pe marea artistă vieneză.

D. Iturbi, care concertează pentru prima oară la Bucureşti, poate fi considerat printre celebrii artişti contemporani. Spaniolii sunt renumiţi ca executanţi instrumentari. Nu sunt ei oare descendenţii naturali ai celebrilor guitarişti, cari au fermecat Toledo, Sevilla şi Grenada? Nimene, ca ei, nu au mai mult temperament şi mai ales simţul ritmului, atât de dezvoltat la aceşti meridionali. Acei, ce nu au auzit pe Pablo Casals, pe Cassado, pe Montariol-Tarrès şi pe Iturbi, nu pot să aprecieze valoroasele talente ale artiştilor spanioli.

D. Iturbi a avut la Ateneu două recitale, care au fost un adevărat triumf. Acest admirabil executant a dat o interpretare delicată şi suavă operilor lui Mozart, fugoasă, operilor lui Liszt, romantică, operelor lui Chopin, şi a ridicat la mari înălţimi muzica spaniolă pentru pian.

Graţie acestor artişti spanioli, azi se gustă în toate ţările din lume, muzica lui Albeniz, Turina, Manuel de Falla, Infante etc... Iturbi excelează şi în execuţia compoziţiilor ruseşti. Modul cum a executat Islamey de Balakirew, cea mai grea bucată scrisă pentru pian, arată că nu există pentru acest pianist, nici o dificultate de neînvins.

Tot la Ateneu, în seara de 14 Decembrie, a avut loc al 3-lea concert simfonic, dirijat de d. Georgescu.

Programul acestui concert s'a început cu simfonia în „do major" a lui Schubert, sau marea simfonie. Schubert a compus opt simfonii, dintre care cea mai importantă ar fi simfonia în do major. Ea a fost executată pentru prima oară, la Lipsca, în 1839 după instrucţiile date de Schumann şi sub bagheta lui Mendelsohn. Aceasta i-a asigurat succesul de la început şi publicul a primit-o cu cel mai mare entuziasm.

Cred că execuţia de Luni seara, nu corespunde indicaţiilor lui Schumann şi d. Georgescu a făcut mari sforţări pentru a pune în valoare numeroasele efecte orchestrale.

Publicul a subliniat totuşi, prin multe aplauze, frumuseţile melodice ale acestei inspirate simfonii.

Ar fi de dorit ca această simfonie să mai figureze într'un viitor program pentru a obţine o execuţie şi mai bună. Sunt sigur că am obţinut, în mod anticipat, asentimentul d-lui Georgescu. Concertul în mi bemol de Liszt, scris pentru piano şi orchestră, a fost executat în mod magistral de Iturbi şi dirijat cu multă artă şi pricepere de d. Georgescu. Acest concert mai poartă numele şi de concertul triunghiului, din cauza îngânărei, ce are loc la începutul părţii a 3-a (allegretto vivace) între triunghiul metalic şi quartetul de coarde. Operele lui Liszt se bucură de reputaţia că sunt extrem de greu de executat. D. Iturbi a dat cea mai bună desminţire acestei credinţe, atât de prodigioasă este tehnica d-sale.

La sfârşitul programului d. Georgescu a dirijat poemul simfonic al lui Richard Strauss, care descrie pe *„Păcala"* popoarelor germanice, cunoscut sub numele de „Till Eulenspiegel", romanizat sub numele de „Till-Buhoglindă!".

Poemele simfonice ale lui Strauss, afară de Macbeth, Don Quichotte şi Simfonia domestică, sunt foarte gustate de melomanii noştri, graţie execuţiilor bune, ce fac parte din succesele fondatorului Filarmonicei din Bucureşti, d. Georgescu.

In ce priveşte opera română, două evenimente au ocupat publicul amator de artă: angajarea lui Sigismund Zaleski şi retragerea artiştilor români de la Operă.

Zaleski în Boris Goudunov are o creaţiune, care îl clasează imediat după Chaliapine. El este nu numai un mare cântăreţ ci şi un mare tragedian. Această calitate o dovedeşte cu prisosinţă în rolul lui Scarpia din Tosca şi al lui Mephisto din Faust.

In timp ce la operă se sărbătoreşte marele artist polon, artiştii români concediaţi se întrunesc în meetinguri de protestare contra actualei administraţii a „Operei române". Din cele ce transpiră, ar rezulta că artiştii noştri nu s'ar opune la angajarea elementelor valoroase străine ; din contra, unii privesc cu ochi buni aceste ocazii de a se perfecţiona în arta cântului. Astfel la triumful lui Zaleski au contribuit şi artiştii puşi în disponibilitate, cari recunosc valoarea marelui cântăreţ. Ei ar dori, înainte de toate, să găsească în opera română sprijinul moral şi material pentru desvoltarea lor. Ei nu pot admite o operă română, fără elemente autohtone şi cu o situaţie atât de puţin stabilă ca acea de artist al Academiei noastre naţionale de muzică. Opera română ar fi, după pretenţiile lor, o instituţie cu scop cultural, atât pentru publicul doritor să cunoască operele principale ale literaturii muzicale, cât şi pentru artişti, care au nevoe de o scenă mare pentru a'şi desvolta tot talentul lor. Din cauza acestor două tabere, ce se duşmănesc, publicul asistă la un spectacol gratuit şi nu ar primi cu satisfacţie prelungirea la infinit a unei stări de fapt, dăunătoare existenţei celei mai importante instituţii teatrale româneşti.

Sfidarea, dintr'o parte sau din alta, nu va soluţiona greaua problemă, ce se prezintă; toată lumea este surprinsă cum mâna maestră a d-lui Georgescu nu poate fi în acelaş timp şi fericită, pentru a contribui la menţinerea şi prosperarea instituţiilor, ce i se încredinţează, servindu-se de bagheta de şef de orchestră, ca de o baghetă magică, atunci când cele mai mari încurcături îi stau în cale.

I. FLORESTAN

CRONICA TEATRALĂ

Leonida Andreev: Anfisa

— Teatrul Regina Maria —

Stând la ţară, Gogol îşi trecea uneori timpul în faţa chevaletului. Incercările-i de pictură aveau drept spectatori numai pe propietarii din vecinătate. Odată, unul din aceştia, uitându-se la un peisaj de Gogol, care pe primul plan pictase un copac uscat, — îşi exprimă nemulţumirea estetică: — Inţeleg un copac robust, rotund, încărcat de frunze, — zise el. Dar un copac uscat... Un adevărat pictor nu şi-ar fi ales nici odată un astfel de subiect.

Iată care-i gustul publicului. Oamenii nu vor să contemple priveliştile aspre ale vieţii. Personagiile trecute prin întâmplări crude care le nimicesc rostul existenţei,— sunt copacul uscat din tabloul lui Gogol. Opera lui Andreev este plină de astfel de eroi, puşi să sufere în împrejurări tragice.

„Anfisa" de Andreev, jucată de curând la Teatrul Regina Maria, este un exemplu. Publicul a suferit odată cu eroii, — dar reprezentanţii lui, cronicarii dramatici, nu s'au arătat încântaţi de „ororile inutile" ale piesei. Unii — prea convinşi că viaţa-i o feerie — nici nu recunoşteau în „Anfisa" un crâmpeiu rupt din realitate.

Aceştia nu ştiu că Andreev, mai mult decât oricare alt scriitor, avea nevoie de manechin. Nu putea inventa oameni şi împrejurări. El îşi recruta eroii din viaţa de toate zilele.

Dar modul de tratare a subiectului, ales câte odată printr'un straniu capriciu, caşi stilul sunt noi şi originale la Andreev. Criticii ruşi au remarcat acest lucru chiar dela cea dintâiu bucată.

Anfisa este o femeie singură şi nenorocită, distrusă de viaţă — ca şarpele cu şira spinării ruptă de un copil nebunatic. Ea caută un ultim refugiu pentru singurătatea şi tristeţa ei în dragostea cumnatului său Feodor. Dar şi acesta o calcă în picioare, înfruntându-i cu dispreţ privirea, către care îl atrage totuşi o patimă neînţeleasă — ca prăpăstiile. Feodor caută, şi el, fericirea — fericirea lui, egoistă, de ordin aproape fizic. Dar n'o găseşte nici în dragostea legală a nevestei-sii, Saşa; nici în cea incestoasă a Anfisei. Atunci Feodor se lasă ademenit de sora cea mai mică, a nevestei şi a amantei sale, de Ninocica. Anfisa află, — şi îl otrăveşte pe Feodor, în ajunul fugii acestuia.

Avem înainte o societate de oameni distruşi, sfârşiţi. Idealul lor, ca acel îngeraş de ceară adus de-un copil în casă, se topeşte încet-încet — lăsându-i pe oameni trişti, fără nici un rost.

Idealul tuturora-i meschin, personal. Nimeni nu-i pătruns de marea iubire de oameni, care poate susţinea viaţa cea mai chinuită — sfârşitul unei astfel de vieţi, închinată numai muncii pentru alţii, luând aspectul unei fericiri cereşti.

Personagiile din „Anfisa" n'au un ideal superior în viaţă, au numai pofte — mai mult fizice. De aceea suferinţele lor, peste care pluteşte râsul de huhurez al bunicii — ca o batjocură a timpului aruncată asupra nimicniciilor omeneşti — chiar dacă ne turbură un moment cu acea groază de viaţă şi de moarte, strecurată în toată opera lui Andreev, în schimb nu ne lasă pe gânduri ca alte piese ale acestui mare scriitor rus, de pildă „Profesorul Storiţin".

D-na Lucia Sturdza a jucat cu putere şi fineţă nu numai cuvintele Anfisei, ci şi tăcerile ei. Autorul nu prea spune multe. El ne lasă să subînţelegem. Sunt pe scenă doi amanţi: ei se uită unul la altul ca nişte străini. — Cine eşti tu?. — o întrebă Feodor pe Anfisa. In tăceri elocvente, a pus Andreev toată drama care se sfâşie ca un pansament uscat de pe o rană deschisă. — Bine a fost apoi jucată scena otrăvii : Anfisa cu şerpuiri ademenitoare, cu glas rugător — a întins paharul de otravă, cum ar întinde gura pentru o sărutare.

D. Storin a interpretat, sobru şi impresionant, rolul lui Feodor. A fost crud, brutal... A bravat, cu o apostrofă împotriva bunicăi, parcă însuşi timpul.

Un debut plin de făgăduieli: d-na Nădejde în Ninocica.

M. SEVASTOS

CETIŢI

Sfintele amintiri

(Din Vieţile Sfinţilor)

De MIHAIL SADOVEANU şi D. D. PATRAŞCANU

Un volum de 260 pagini, cu 30 de figuri, de pictorul Al. Poitevin-Skeletti şi cu o admirabilă copertă în 6 colori de D-şoara Lucia Beller. Cuprinde :

Sfintele Amintiri, Minunea Teoctistei Lesvianca, Fericita Cecilia, Istoria Sfinţilor Varlaam şi Iosaf, Viaţa şi moartea Sfântului Simeon Stâlpnicul, Ostenelile Cuvioasei Theodora şi Marele Mucenic Evstatie Plachida.

O înălţătoare şi emoţionantă lectură scrisă nu numai pentru popor ci şi pentru cei mai rafinaţi intelectuali.

Editura Librăriei SOCEC & Co. S. A. Bucureşti.

CARŢI ŞI REVISTE

I. C. P. POLYCLET: AMURG DE TOAMNA
(Versuri. Craiova, 1925. Preţul 30 lei)

De câtva timp, poeţii sunt grozav de grăbiţi. Volumele mai mari de 100 de pagini au ajuns o raritate. In schimb, s'a abătut în librării o ploaie de broşuri între 30 şi 60 de pagini. Cum adună un mănunchiu de stihuri, poetul se grăbeşte să le ofere publicului impacient.

Aşa a făcut autorul „Amurgului de toamnă". Ne-a oferit 57 de pagini versificate destul de corect. Inspiraţia d-lui Polyclet însă, e de cele mai multe ori banală — ori e cu totul absentă.

Doi ani trufia teutonă te-a doborît îngenunchiată,
Doi ani ai stat cu lancea 'nfiptă în inima-ţi îndurerată,
Iar eu privii durerea-ţi mută, o dulcea, scumpa mea Craiovă,
Tot aşteptând izbânda scumpă din brava, falnica Moldovă!
(Craiovei)

Lacrămii, de s'ar putea,
Să te ardă eu i-am spus,
Dar ea nu mi s'a supus,
Şi stă prinsă 'n geana mea...
(Cântec)

Dar, ceeace e original în acest volum, e îndrăzneala tinerească a autorului de a-şi impleti propia producţie poetică cu traduceri din diferiţi poeţi străini. (Dacă vrea autorul, îi putem indica chiar de unde a cules bucăţile traduse: din antologia în trei volume a lui G. Walch, *Antologie des poètes français contemporains,* — nu-i aşa? Dar asta nu are nici o importanţă. O spunem doar ca să indicăm şi altora metoda: când alegi singur o bucată dintr'un volum de versuri, poţi să greşeşti şi să alegi o bucată slabă; dar când o iei din Antologie, — mergi la sigur).

Din cele 28 de poezii din volum, 15 sunt traduceri şi numai 13 originale. Autorul n'a avut răbdare să aştepte până ce şi-o complecta două broşurele: una numai de traduceri şi una de versuri proprii. Lucrul acesta l-au mai făcut şi alţii, — deşi nu în aceeaşi măsură. Am putea cita pe Eminescu, pe Anghel. Dar în cazul de faţă, se întâmplă ceva cu totul neaşteptat: traducerile (din Samain, Paul Gérardy, Hérédia, Harancourt, etc.), nu sunt prin nimic superioare poeziilor originale ale d-lui Polyclet. O fi însemnând aceasta că talentul d-sale e atât de puternic şi de personal încât nivelează, pe unde trece, orice accidente de teren?

Cităm, pentrucă merită să fie relevată, *Toamna* lui Samain, în care atmosfera de tristeţă difuză şi apăsătoare e prinsă cu precizie şi cu moliciune în acelaş timp. Din întâmplare, această traducere e făcută în colaborare cu d. St. Braborescu.

A. G.

EM. PAPAZISSU: ROZE DE SOARE
(Poezii. Bazargic, 1925. Preţul 25 Lei)

Volumaşul de poezii al d-lui Papazissu nu are nici el multe pagini. Autorul face şi el parte din armata poeţilor grăbiţi. Dar d-sa e grăbit numai în ceeace priveşte cantitatea poeziilor, nu şi calitatea lor. In cele 62 de pagini (foarte frumos tipărite... la Bazargic), răzbat pe alocuri adevărate, „raze de soare".

Nu ştim dacă Bazargicul, târgul trist şi aspru, cu praf şi cu noroi incurabil, cu bulgăroaice masive şi cu turci resemnaţi, mai are alt poet afară de d. Papazissu. (Regretăm, cu acest prilej, că d. Papazissu nu şi-a luat motivele de inspiraţie din mediul atât de original în care trăeşte). Volumul d-lui Papazissu dovedeşte însă că literatura din alte părţi, chiar din depărtata Moldovă, ajunge până la Bazargic. „Primăvara întârziată" aminteşte pe Topârceanu, „Dimineaţa de primăvară" pe Dem. Botez, iar „Simfonia Toamnei" şi câteva catrene pe Otilia Cazimir.

Aceste vagi reminiscenţe, mai mult de manieră, nu însamnă că d. Papazissu nu are nimic original de spus, nici că, atunci când are ce spune, nu ştie să se exprime simplu, fără să simuleze acele epilepsii verbale, în care atât de lesne îşi drapează alţii vidul sufletesc.

Am răsfoit până acum nenumărate volumaşe de încercări poetice, aşa că am ajuns să nu mai fim pretenţioşi. De aceea, poeziile d-lui Papazissu ne au surprins. Ne-au făcut să trecem uşor peste unele dibuiri, peste unele copilării stângace, ca să relevăm faptul că autorul (de data asta putem zice: poetul) a reuşit adeseori să prindă în câte-o strofă, sentimental sau plastic, o imagine, o idee, o sensaţie, — ori să fie tânăr şi naiv ca în poezia „Mânile".

Ni se pare, doar, cam pretenţioasă şi nepotrivită cu conţinutul mai mult graţios şi sentimental, împărţirea volumului în trei părţi cu titluri pompoase: *Raze de soare, Simfonia Toamnei* şi *Cântecul Lebedei.*

In loc de încheere, desprindem la întâmplare două strofe din volum, care, poate, vor spune despre autorul lor mai mult bine decât am izbutit să spunem noi:

S'a tras la poarta muncii greu zăvor...
Ş'atât de-aprins e aerul văratec,
Că însuşi soarele într'un izvor
Işi răcoreşte faţa de jăratec...
(Amiază de vară)

Să vii în sara asta, cu albe flori în mâni
Şi lumânări drept daruri — la mort precum se vine.
Să mi te-apleci pe suflet şi lăcrămând să 'ngâni
Cuvântul cel din urmă ce-ai vrea să-l duc cu mine...
(Să vii în sara asta)

A. G.

SALONUL LITERAR (No. 8, 1925). — Revista, cu titlu atât de familiar, a d-lui Al. T. Stamatiad, publică în mod permanent traduceri în franţuzeşte din poeţii noştri, de obiceiu din M. Eminescu. N'avem nimic de zis, în principiu. Chiar e bine să se înceapă dela noi asemenea traduceri, care vor permite, cândva, publicarea unei mari antologii a poeziei noastre reprezentative în limba franceză. Dar, deocamdată, ne doare, ne supără felul cum e tradus cel mai mare poet al nostru. O singură comparaţie, fără concluziile care se impun şi care, dealtfel, pot fi prezente oricui.

Cunoscutele versuri ale lui Eminescu:

Şi dacă stele bat în lac
Adâncu-i luminându-l,
E ca durerea mea s'o 'mpac
Inseninându-mi gândul.

Sună astfel în franţuzeşte:

Si les étoiles d'or reflètent le ciel bleu
Dans le miroir du lac qui dort dans l'ombre pleine;
C'est pour que mes soupirs ne soient plus douloureux
Et que mon coeur meurtri soudain se rassérène...

Mai întâiu nu „stelele de aur reflectă cerul albastru în oglinda lacului"; imaginea lui Eminescu e mai precisă, mai rotunjită, mai adâncă: „stelele bat în lac luminându-i adâncul". Ceeace nu e tot una. Mai departe:

Şi dacă norii deşi se duc
De iese 'n luciu luna,
E ca aminte să-mi aduc
De tine 'ntotdeauna.

Traducerea d-lui Adolphe Clarnet (Paris, Janvier, 1911), întrebuinţează pentru primele două versuri, o perifrază greoaie:

Si — fin profil d'argent tissé sur champs d'azur —
La lune m'apparaît en chevauchant les nues;

Iar efectul finalului apare micşorat; nota de seninătate şi discreţie a lui Eminescu dispare, e întunecată:

C'est pour qu' éternellement son doux visage pur
Me rapelle à jamais nos amours disparues...

Ceeace iarăşi nu este totdeauna. Dacă prin traducerea în franţuzeşte Eminescu apare atât de micşorat, să-l păstrăm mai bine limbei noastre, armoniei ei specifice, pe care el a creat-o.

Numărul mai aduce colaborarea d-lor: D. Nanu, V. Bogrea, A. Cotruş, A. T. Stamatiad, Léo Bachelin, M. Gillard şi Gabriel Faure.

REVUE BLEUE (No. 23, 1925). — Fortunat Strowski, profesor la Sorbona, evocă personalitatea artistică a scriitorului polonez: Stefan Jerowski, mort de curând. Caracteristica principală a operei, este după Fortunat Strowski, opoziţia dintre instinct şi conştiinţa care reclamă totdeauna o largă speranţă şi raţiunea inteligenţei care demonstrează inutilitatea luptelor sociale. Spune Jerowski undeva: „Il faut aviver ses blessures pour les empêcher de se cicatriser dans l'avilissement". Şi în felul acesta el uneşte fantasticul cu realismul. Tot ceeace tradiţiunile populare au în fiinţa lor mistică, se naşte sub condeiul lui, cu semnificaţie şi realizare artistică înaltă.

„Les Cendres", mare roman istoric din epoca napoleoniană, reînvie, — personificat în trei eroi, — atitudinile pe care le adoptară atunci Polonezii; unii activau fără ţintă hotărîtă, târîţi de forţa temperamentului lor (Obrowski); alţii se sacrificau fără măsură pentru ideea pe care avea s'o realizeze Napoléon (Cedro); cei din urmă erau indiferenţi şi aduşi în acţiune din pură fantezie (prinţul Giatult). Ultimul său roman a apărut anul trecut şi se intitulează: „L'Avant-dernier Printemps".

Opera lui Stefan Jerowski este foarte greu de tradus; stilul lui n'are sobrietatea şi perfecţiunea clasică a altor romancieri polonezi, dar imaginaţiunea şi sensibilitatea dau operei sale caracter unitar şi permanent. Dar, deşi Strowski este de părere că această operă este intraductibilă, sau nu uşor traductibilă, o nuvelă „Jean de Kolno", capătă în traducerea Teresei Le Gal La Salle, apărută în acest număr, o eleganţă şi o exactitudine aproape literală.

Pierre Moreau, tot un profesor universitar, face apologia vieţii şi operei noului academician francez: Louis Bertrand. Citim următoarea caracterizare a operei acestuia: Louis Bertrand a reunit cele trei obiecte ale cultului său.— Mediterana, Franţa şi idealul creştin, — în cele trei biografii pasionate pe care le-a compus, pentru Flaubert, St Augustin şi Ludovic al XIV-lea. Nu fără oarecare nuanţă de nietzscheism profesează timpul nostru cultul eroilor; îi place să i se propună mari figuri exemplare; adoră Umanitatea în oamenii mari, venerează propria sa imagine în maeştrii geniului, voinţei sau sfinţeniei. Louis Bertrand care citează pe Carlule în fruntea volumului „Sanguis Martyrum", declară, odată cu el: „caracterul tuturor eroilor, în toate timpurile, este de a reveni la realitate şi de a-şi găsi sprijinul în lucruri, iar nu în aparenţa lucrurilor..."

D. Vasile Munteanu publică în continuare, studiul său intitulat: „Un chapitre de l'influences des Lettres françaises en Roumanie", scris în legătură cu apariţia lucrării d-lui Charles Drouhet, profesor la Universitatea din Bucureşti, despre „Vasile Alexandri şi scriitorii francezi".

REVUE FRANÇAISE DE PRAGUE (Decembrie 1925). — Este revista condusă de M. Essertier, profesor la institutul „Ernest Denis" din Praga, care formează puntea de legătură intelectuală între Franţa şi Cehoslovacia. Din numărul acesta cu studii şi articole sociale şi politice, ceeace mi s'a părut curios şi interesant de relevat, este poema „Hiver bohême" de André Castagnon. Intr'o formă hibridă, nici proză, nici vers, scumpă unora dintre poeţii apusului contimporani, Castagnon notează câteva impresiuni mai mult sau mai puţin ironice şi tot atât de intelectuale:

Ulysse a mis longtemps pour échapper la mer.
Comme elle est loin la mer, la mer et le soleil,
Le ciel est topaze et murmure la neige.
Les chocher et ler toits de la Malà Strana,
et Saint-Gay sur la rivière.

Şi sfârşeşte în aceeaş notă de umor care vrea să fie superior, de alipire a peisagiului extern la preocupările de ordin sufletesc, sau chiar la cele de ordin imediat practic:

Mary, n'oublie ta pipe en corne de bruyère.
L'hiver est long, m'ami. il faut bien qu'on s'abreuve.
Hélas! ou ne connait ici les jus des vignes:
ce n'est ici Bourgogne ou la Gascogne fine.
Mais sitôt qu'abdica, bonne fille, la neige,
les hommes et les femmes nus au bord du fleuve

LES ANNALES (Nov. 925), cunoscuta revistă pariziană, consacră un substantial articol Mânăstirii Ril din Bulgaria, aşezată în apropierea frontierei greceşti, în apropierea acelei Macedonii care de curând a dat loc la un început de încăerare. Marea faimă a mânăstirii se datoreşte, în stima localnicilor, atât bogăţiilor fără preţ adăpostite în ea, cât şi legendelor încă vii în tradiţia populară. Ele spun că aceasta ar fi cea mai veche mânăstire din Balcani. Ceeace e nesigur şi îndoelnic. In schimb i se poate recunoaşte meritul de-a fi cel mai vechi lăcaş de închinare din Bulgaria, începându-se zidirea sa în primele decenii ale veacului al X-lea: adică în epoca însemnată pentru dislocarea spre Apus a triburilor de rassă asiatică, înrudite cu Hunii, cu Tătarii şi cu Mongolii, şi care se opriră între Balcani şi Dunăre spre a se contopi cu Slavii mai dinainte aşezaţi. Mânăstirea, situată într'o regiune muntoasă prielnică ascunzătorilor în care adesea se adăpostiră Bulgarii în lupta lor cu Turcii, a fost totdeauna socotită drept loc de azil inviolabil şi ca atare recunoscut chiar şi de Turci. Ceeace explică de ce a scăpat totdeauna de prădăciuni şi cum a putut conserva acele comori de incomparabilă varietate şi bogăţie care atrag pe studioşii de artă religioasă din Europa orientală. O parte din aceste comori e alcătuită din darurile suveranilor bulgari cari obişnuesc să se ducă acolo în pelerinaj imediat după încoronare. Unică în Europa e colecţia iconografică, care cuprinde chipurile tuturor celor ce au avut nume în legenda ori istoria naţională. Bisericuţa poate fi socotită ca cel mai frumos monument de artă ortodoxă, învingând prin frumuseţe chiar pe cele din Moscova. Silinţele pline de râvnă ale călugărilor au izbutit să păstreze neatinsă prin veacuri frescheţa picturilor murale care, alături de mozaice, de icoanele de aur şi de argint, de marmorele de preţ, îi alcătuesc minunatele podoabe. Deoarece călugării dela Ril aparţin de obicei claselor culte şi au numărat totdeauna dintre ei cărturari şi artişti, mânăstirea este şi un centru de învăţătură şi educaţie, la care cele mai bune familii, printr'o tradiţie de veacuri, au ţinut să'şi dea la învăţătură cel puţin un copil. Este vorba, bine înţeles, de oameni cu stare cari, apoi, au ştiut să'şi arăte din plin mulţumirea faţă de strălucita faimă a legendarei mânăstiri.

MUSICA d'OGGI (Milano, No. 925). In ziua de 30 Aprilie 1855, astfel scria Wagner din Londra, prietenilor Wesendonk: „In fiecare dimineaţă, mai înainte să mă apuc de lucru, cetesc un cânt din Dante; sunt încă cufundat adânc în cetirea Infernului; grozăviile lui mă întovărăşeau în timpul execuţiei celui de-al doilea act al Walkiriei;" iar după trecere de câteva zile, la 16 Mai, îi confirmă lui Liszt: „A nu avea gust de lucru este mai nesuferit ca orice; parcă s'ar lăsa asupră-mi noaptea de veci. In acest iad mă întovărăşea cetirea lui Dante, pe care n'o isprăvisem încă. Am trecut prin iadul său iar acum mă găsesc la porţile Purgatoriului. Serios că am nevoie de el". La comandă şi voios prietenul îi răspundea: „Aşa dar tu cateşti pe Dante. E o bună tovărăşie pentru tine. Vreau, la rândul meu, să'ţi pun la îndemână un fel de comentariu la această lectură. De mai multă vreme îmi umblă prin cap o simfonie „Dante"; în decursul acestui an am s'o isprăvesc de scris. E în trei părţi: Infernul, Purgatoriul, Paradisul; cele dintâi două numai instrumentale, cea din urmă cu coruri. S'ar putea ca, vizitându-te la toamnă, să ţi-o pot aduce". Acea declaraţie vagă „de mai multă vreme", este azi în măsură să o determine precis Tullia Franzi în citata revistă muzicală italiană (cea mai bine făcută), după ce a privit mai de-aproape în viaţa intimă a lui Liszt, care a ştiut să-şi aleagă drept prietene femei culte, cunoscătoare ale lui Dante. Singuri şi nesupăraţi, în tihnitele tăceri ale Elveţiei, contesa d'Agoult şi Liszt ceteau pe Dante în 1835; iar după doi ani în tihna adâncă din Paris, muzicantul ungur scria fantezia „După o lectură din Dante". Cea dintâi schiţă e aşa dar anterioară scrisorii către Wagner. Când, în 1855, Liszt făcea aluzie la fantezia în parte schiţată, ea era aproape scrisă, deşi schimbată faţă cu ideea iniţială. Prima audiţie avu loc la Dresda în Noembrie 1857, dar în Germania simfonia trecu aproape nebăgată în seamă. La Roma în schimb unde Liszt se stabilise de cinci ani, fu executată în Ianuarie 1866, cu prilejul inaugurării unei galerii danteşti. Din voinţa autorului conducea orchestra tânărul Sgambati şi a fost un triumf. Criticii au scris că muzicantul, în prima parte a simfoniei, a voit să dea sinteza celui dintâi cânt din „Divina Commedia". De fapt el o reduse la un „leit motiv", acela al desnădejdei; la un episod, acela al iubirei.

Criticii, de complezanţă, au exagerat valoarea simfoniei. Prietenul lui Liszt, Wagner, într'o scrisoare intimă zicea: „...Nutresc unele motive de teamă. La această frază semnificativă m'aş dispensa să adaog lucruri fără rost". Spunând astfel, Wagner era mult mai sincer decât atunci când, apologetic, scria pentru public: „Simfonia dantescă a lui Liszt, este opera revelatoare a unui geniu mântuitor".

ŞTEFAN ZWEIG
(DE EL INSUŞ)

Sunt născut la Viena, la 23 Noembrie în anul 1881 şi tot acolo am urmat la şcoală. Încă din liceu, cariera artistică era nu numai pentru mine, dar şi pentru un grup de tineri, un scop secret, şi plăcerea artistică forma pasiunea noastră comună. Noi alcătuiam ultima generaţie stăpânită de acel fanatism al artei, aproape imposibil de-a mai fi reconstruit azi, prin care s'a distins întotdeauna Viena, acest vechiu oraş de teatru şi de actori. Indată după noi, pasiunea aceasta se preschimbă la tinerii noştri în sporturi şi exerciţii fizice; ei au devenit mai robuşti, şi mai puternici decât noi, — dar nu-i invidiez. Cum acest rămas bun dela artă trebuia să fie simbolic, tocmai în cursul acestor ani, — anii noştri de studiu, — Viena strângea în teatre forţa ei creatoare şi o ridică la cea mai înaltă treaptă. Cei zece ani în care Gustave Mahler dirija Opera, au înrădăcinat în noi toţi nestrămutata râvnă de-a cere întotdeauna dela arta dramatică însuşirile cele mai măreţe. Dealtfel aveam în Kaintz pe actorul desăvârşit prin cultura spiritului său, şi în Rosé şi Busoni nişte protagonişti perfecţi ai muzicei.

Măsurat cu etaloni atât de perfecţi, învăţământul universitar ne părea strâmt şi searbăd — studiam atunci filosofia şi filologia germană. Un semestru petrecut la Berlin unde frecventam cercul lui Peter Hille şi al ultimilor „Arrivants" mă preocupă mai mult, totuşi pot spune că nu datorez nimic învăţământului oficial. La 23 de ani, un an după Otto Weininger, pe care îl întâlneam câte odată în sălile de curs, îmi trecusem doctoratul în acelaş timp cu amicii mei Erwin şi Guido Kolbenlseyer. Bucuros de-a fi scutit de anul neplăcut al voluntariatului militar, eram astfel liber pentru viaţa care mă aştepta.

Atunci, la 23 de ani, publicasem un volum de poezii „Lira de argint" un altul de nuvele „Amorul Erikei Ewald" o ediţie de Paul Verlaine, (trei cărţi cari nu le-am mai reeditat) şi prin reviste multe alte lucruri. Eram foarte cunoscut în cercurile literare, obţinând chiar premiul Bauernfeld. Părinţii mei erau bogaţi pentru vremurile lor, şi tocmai deaceea n'am fost constrâns să-mi aleg o profesiune, şi m'am putut deda cu totul înclinaţiunilor mele literare. Pentru a istorisi viaţa mea cu sinceritate şi exactitate, trebue să arăt o contradicţie ciudată între amintire şi realitate, pe care nu eu, ci alţii, au putut-o observa. Când încerc să mă gândesc la viaţa mea între 18 şi 30 de ani, şi caut să-mi amintesc de tot ce am făcut, mi se pare că am petrecut tot timpul într'o călătorie, frecventând cafenelele şi vagabondând cu femei. Cu toată bunăvoinţa mea nu-mi pot aduce aminte să fi muncit sau să fi învăţat vreodată ceva. Faptele mele însă dovedesc contrariul, întrucât în perioada ceea am produs o serie de cărţi, câteva piese de teatru care au fost jucate aproape pe toate scenele din Germania, precum şi în străinătate. Am învăţat limbi străine, am citit şi am scris într'adevăr mult de tot. Insă nu-mi pot aminti detalii, fără a culege informaţiuni dela alţii. N'aşi putea spune măcar în mod aproximativ, data când am fost jucat pentru întâia oară la „Burgteater" ceeace pentru un vienez e un eveniment, nici cine a interpretat cutare sau cutare rol la Muenich sau la Dresda. Aceasta întăreşte în mine credinţa că literatura nu este viaţa, ci numai o formă de expresiune a vieţii, ceeace de altfel am simţit foarte desluşit încă de timpuriu. Totdeauna pasiunea mea a avut ca scop viaţa în întregimea ei; literaturii nu i-am sacrificat nimic. Nu mi-e ruşine să mărturisesc, că literatura a fost pentru mine mijlocul de slăvire a vieţii, putinţa de-a reda drama vieţii mai limpede şi inteligibil pentru mine însumi. Ambiţia mea pătimaşă a fost să dau existenţei mele toată amploarea, plenitudinea, puterea şi cunoştinţa, şi totdeodată s'o leg de esenţialul şi de profunziunea lucrurilor.

Iată dece timp de zece ani, în loc să mă ocup de cărţile şi de piesele mele, am dat razna prin lume; am trăit un an la Paris, prieten cu grupul scriitorilor cari au atins, azi gloria în Franţa, grupul lui Duhamel, Romain, Vildrac; am fost aproape în fiecare vară în Belgia, lângă amicul meu părintesc Emile Verharen; am petrecut mult timp la Roma, la Florenţa (cu Ellenkey), am fost în Spania, Scoţia, Anglia, trei luni în America, Canada, Cuba, Mexic, apoi un alt an în Indii, Ceylon, şi la frontiera meridională a Chinei. Am fost în Africa, şi astfel încetul cu încetul am devenit „European". Şi astăzi în Paris, Berlin ca şi la Roma şi Praga pot la eşirea din gară să găsesc orice stradă fără călăuză. Am pretutindeni legături, prieteni şi tovarăşi, sentiment care de fapt mă face mult mai fericit, decât mândria ce se naşte în urma cărţilor şi a creaţiunilor literare. Toate aceste călătorii le-am întreprins fără nici un scop material, şi nici nu le-am povestit vre-odată cuiva. Ele corespundeau numai acelei necesităţi lăuntrice de a cunoaşte totul şi îmi dădeau posibilitatea să mă împărtăşesc întotdeauna atât de profund cu formele artei cele mai noi şi mai diverse. Ele corespundeau şi unei curiozităţi monstruoase, neliniştite şi aproape dureroase, ce o aveam de-a stăpâni întreaga viaţă, şi care în altă privinţă m'a dus chiar până la aventură.

Astfel aşi putea afirma că soarta mi-a surâs dându-mi cum s'ar spune o viaţă bogată şi strălucită timp de zece ani. Dar, sunt şi mai recunoscător destinului prin faptul că dintr'o dată a pus capăt existenţei acesteia bogate, ce se risipea în toate lucrurile şi m'a făcut să reviu din lumea din afară spre mine însumi. Pentru mine, poate mai mult decât pentru ori care alt scriitor german, războiul a fost o criză şi mi-a tăiat viaţa în două. Simţeam şi trăiam în totul ca un European. Pentru mine graniţele nu erau decât linii fără realitate, limbile simple nuanţe şi nicidecum piedici, libertatea eului uman evidenţa însăşi, unicul scop al existenţei noastre. Războiul ne apărea contrar bunului simţ, o constrângere, o distrugere, şi încă în anul 1914, în luna Mai la Paris, în cursul unei lungi seri petrecute în anturajul lui Rolland (el însuşi a istorisit această convorbire în una din cărţile sale), discutam despre această eventualitate ca de ceva care putea să devină îngrozitor pentru toate popoarele. In luna Iulie eram în Belgia, într'un orăşel de pe ţărmul mării, şi acolo ca întotdeauna în mijlocul prietenilor.

Câţiva pictori şi cu mine vizitasem tocmai pe marele maestru James Ensor, iar a doua zi trebuia să mă duc la Verharen. Insă deodată fui silit să mă înapoiez în Austria, care două zile mai târziu era încercuită de un lanţ de fer şi foc, cum a şi rămas apoi timp de 5 ani. Nu-mi atribui (cum alţii au avut amabilitatea de-a o face) un deosebit merit de-a fi recunoscut din primul ceas tragica nebunie a acestei sinucideri a Europei, şi nici de-a mă fi opus din toate puterile mele morale contra războiului. Pentru mine comunitatea şi unitatea Europei, erau tot atât de netăgăduite, ca şi propria-mi suflare. Şi de aceea mai întâi izolarea şi în urmă minciuna eroică, care conştient sau inconştient ţâşnea amănunţit din toate cuvintele oamenilor şi mai ales din toate jurnalele, erau pentru mine un chin cumplit, în timp ce alţii de abia că sufereau. Din fericire am fost cruţat de cea mai crudă încercare. Declarat nedestoinic, n'am fost niciodată desemnat pentru front, şi n'am fost silit să port armele. Mâna mea nu le-ar fi primit niciodată. Timp de 3 ani de zile mohorât şi silit mi-am făcut serviciul într'un birou, suferind cumplit din cauza servitudinii şi a constrângerii militare: seara îmi regăseam libertatea interioară, revolta, scriind — din 1915 — drama Ieremia, care într'o formă simbolică, concentra tot ce zguduia sufletul meu: spaima în faţa viitorului, ura contra războiului şi a uneltitorilor săi, soarta lui Jaurès şi a celorlalţi profeţi de care mă simţeam strâns legat. Am putut să-o termin chiar la Viena, apoi graţie unei invitaţiuni, am izbutit să plec în Elveţia pentru a ţine o conferinţă, şi să rămân acolo mai întâi pentru reprezentaţiunea Ieremiei, şi în urmă până la sfârşitul războiului, drept corespondent nominal al unui ziar. Acele zile şi săptămâni petrecute în Elveţia, în timpul agoniei de mult prevăzute a războiului, erau cele mai puternice, în anumite momente cele mai extatice şi în bună parte cele mai jalnice din viaţa mea. In mijlocul a o sută douăzeci şi cinci de milioane de luptători noi eram acolo un pumn de oameni, o masă rotundă de camarazi Europeni, cari în ciuda tuturor grozăviilor şi inchiziţiilor severe, nu ne renegam. Acolo am văzut ades pe Rolland, Guilbeaux, (condamnat la moarte în Franţa) pe belgianul Franz Masereel, mulţi ruşi şi italieni; acolo în toiul războiului împreună cu amicul meu Joure am citit în public în limba germană şi franceză. Noi nu făceam politică — am încă şi azi oroare de dânsa, ne mărgineam a proclama pacea, acea pace a spiritelor care trebuia să vină neapărat, oricare ar fi fost grupul luptătorilor învingători, şi vesteam prin atitudinea noastră, acel „Au-dessus dela mêlée" a lui Romain Rolland, — neutralitatea artei.

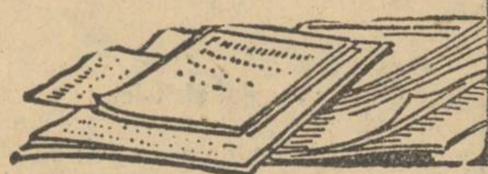
Niciodată în viaţa mea, n'am învăţat să iubesc şi să venerez atât pe un om, ca pe Rolland, cu care de multă vreme eram în relaţiuni foarte strânse, şi în cursul acestor ani schimbasem numeroase scrisori pentru noi toţi: Germani, Francezi, Ruşi ori neutri; el era sprijinul moral, mângâerea şi exaltarea lor.

In cartea pe care am publicat-o apoi n'am putut spune decât în mod imperfect, (multe lucruri nu vroiam încă să le public) ceeace a făcut dânsul pentru unitatea morală a Europei.

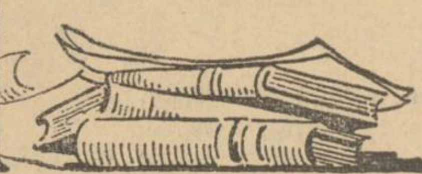
După război m'am reîntors în această Austrie ciuntită şi înfometată, dar nu la Viena, nu spre vechiul meu fel de a trăi. M'am retras la Salzburg, m'am căsătorit: o grădină în faţa casei mele îmi înlocueşte orizonturile îndepărtate pe care le-am parcurs ades şi a căror cărare n'o mai regăsesc decât foarte rar. Munca, care altă dată era pentru mine numai o activitate secundară, ca şi o verigă din lanţul vieţii, a devenit acuma centrul, şi aşi dori numai ca între timp să-şi fi dobândit însemnătatea faţă de tot ce jertfesc în adânca intensitate din viaţa mea. Eu însumi n'am analizat niciodată cărţile şi operele mele, n'am încercat niciodată să preţuesc valoarea lor. Dau cât pot; dar nu-i în căderea mea să apreciez meritul. Din contra consider pentru mine ca o datorie de căpetenie să desvolt în mod conştient şi sârguitor ceeace formează particularitatea naturii mele, anume tendinţa către unire, şi înţelegere. Aceste însuşiri s'au putut desvolta în mod folositor, graţie formei europene a existenţei mele din trecut, numeroaselor experienţe ale universului, şi multor prietenii chiar în afară de Germania. Aceasta în dorinţa de-a contribui eu însumi la reclădirea vechii comunităţi europene, şi a împiedica o izolare care ar fi tot atât de funestă Germaniei ca şi adversarilor ei.

In artă, fireşte, nu te poţi înălţa printr'un simplu act de voinţă, aceasta e posibil însă prin atitudinea ta morală, prin activitatea şi patima ce o cheltueşti întru îndeplinirea datoriei tale. Astfel văd eu sarcina care mi-e îndeosebi impusă prin firea şi soarta mea, şi de aceea, am mulţumirea când mă gândesc că activitatea mea literară, dacă ea însăşi nu va fi însemnat mult, poate fi cel puţin folositoare din punctul de vedere al solidarităţii umane, şi în ordinea lucrurilor invizibile să aducă o contribuţie mai eficace, decât simpla manifestaţiune prin cărţi şi teatru.

Trad. de B.

INSEMNĂRI

Hamlet

Cunoaştem piesa aceasta a lui Shakespeare încă din copilărie Am văzut-o cu toţi actorii şi cu toate trupele care s'au perindat prin capitala Moldovei.

Am văzut-o jucată de actori feroci, scăpaţi parcă din cuşca fiarelor, şi de alţii — languroşi şi plângători — ca o fetiţă care se alintă.

Interpreţii lui Hamlet, — luându-se după comentatori, — ne prezentau un tip fără voinţă, care vrea să răzbune moartea părintelui, dar n'are curajul necesar — însfârşit care, făcând prea mult pe nebunul, isprăveşte prin a inebuni de-abinelea.

Iată însă că d. Botez, în „Viaţa Românească", dă o altă interpretare lui Hamlet.

„Prin el se vede clar, — spune d-sa, — că problema în piesă nu e cazul special al unei boli de voinţă, — celace n'ar cere atâta maşinărie dramatică, — ci problema eternă a idealismului umanităţii în lupta continuă cu realitatea, arătată în mod concret de viaţă în lumea reală a celui mai mare şi mai complex erou al lui Shakespeare, al Prometheului shakespearean".

Pe când interpretările celorlalţi comentatori ai lui Hamlet au puncte neexplicate, puse pe sama întâmplării, a nebuniei sau a unei simple erori, — interpretarea d-lui Botez, iscusită şi originală (întemeiată pe o vastă cunoştinţă a operei lui Shakespeare), are avantajul că „ea şi numai ea explică toate faptele ce se raportă la caracterul lui cuprins în textul piesei" — îndeplinind astfel deziderratul lui Bradley.

Interpretarea d-lui Botez este o construcţie psihologică, de-o soliditate şi frumuseţă arhitectonică cum rar se întâlneşte, şi a cărei importanţă trece de graniţele ţării noastre. — *M. Sevastos.*

Spiritism

In revista „Democraţia" găsim un articolaş al scriitoarei gă'ăţene, d-ra Marcel'a Nico'au. Este intitulat: „O durere pentru noi — Românii", şi e vorba de d. Panait Istrati. „Din paginile autobiografice ale lui Panait Istrati — scrie duduia Marcella — două idei se desprind: 1) Infiltrarea ideilor revoluţionare în rândurile muncitorimei şi 2) Identificarea perfectă cu interesele evreeşti". Nu-mi pot da sama dacă duduia are sau nu dreptate. Căci n'am citit şi nici nu voi citi vreodată literatura lui Istrate. In jurul ei se dau prea multe discuţiuni extra-artistice, cari întunecă atmosferă de limpede apreciere estetică a operei. Pe noi ne interesează însă mai cu seamă stilul, metrica, sintaxa şi punctuaţia prozei domnişoarei Marcella. Transcriem:

„Răzvrătită faţă de reclama interesantă a unor gazete ale căror sentimente se cunosc — şi care se strădănuiesc să desăvârşească persoana lui Panait Istrati — Mă ridic (cu m. mare!) — şi voi dovedi prin câte-va citate însăşi „paginele autobiografice" din volumul — Trecut şi Viitor — cari sunt ideile principale ale scrisului d-lui Istrati — şi ca atare — de ce asemenea gazete se grăbesc să ni-l facă cunoscut pe acest autor de romane, care compromite curăţenia moravurilor noastre strămoşeşti de câte-va decenii în urmă — şi de ce — aceste romane au fost traduse până acum în patru limbi!"

Şi aiurea:

„Dacă d. Istrati — n'are nici-un dram de cultură socială — în aceste mii de ani — să răsfoiască istoria şi să vadă de câte ori cei învinşi n'au fost învingători şi cei învingători, învinşi — este o lege firească, peste care nu se va putea trece nici-odată".

Este aci o factură nouă de prozodie. Nu-i propriu zis simbolism. Am spune că e „spiritism". Insemnările duduiei Marcella samănă cu transcrierea textuală a informaţiilor obţinute dela — de pildă sufletul lui Mihai Viteazul sau Mircea cel Mare — în decursul unei şedinţe de mese turnante.

— „Pe podul dela Sf. Spiridon — trece un car cu scoarţe — inima ta n'are credinţă — dacă nu ţi-a fost pe plac — de ce m'ai adus la Buzău?"

Dar asta-i de mine. — *D. I. S.*

Inregistrarea visurilor

Un profesor norvegian Kyhland a inventat un aparat, care, acoperind capul unui om cufundat în somn, îi inregistrează visurile — adică nu ceia ce vede acesta în vis, ci sentimentele de care se zbuciumă sau se delectează. Deocamdată aparatul permite să ştim dacă X sau Y a visat ceva plăcut sau neplăcut. Inventatorul promite că în curând va putea inregistra şi ceia ce se vede în vis.

Urşii şi vodca

Cu reintroducerea monopolului de stat asupra băuturilor spirtoase, fabricarea casnică frauduloasă a spirtului n'a încetat prin satele ruseşti. In jud. Minusinsc, — scrie „Pravda", — fiecare ţăran fabrică spirt. Fermentaţia se face în nişte gropi arse în formă de garafă. Aci încap uneori 1000 deca de borhot. Dacă autorităţile nu pot descoperi aceste gropi, în schimb urşii, atraşi de mirosul spirtului în fermentaţie, descopăr băutura şi strică toată fabricaţia secretă de prin păduri. Ţărani găsesc uneori zeci de urşi la o groapă, beţi. Uneori aceşti beţivi atacă „în stare de ebreitate" satele de prinprejur. Rusia tot ţara spirtului şi urşilor rămâne.

Sătenii cer cărţi

Crucea Roşie prin binefăcătoarea sa activitate, întreprinde şi o operă culturală. Prin echipele volante organizate pentru combaterea boalelor venerice, răspândeşte şi cărţi pe la sate. Iată ce scrie un învăţător dintr'o comună din judeţul Teleorman:

„Avem onoare a vă comunica primirea cărţilor ce ne-aţi donat.

Când au aflat sătenii că au venit cărţi noui, au dat în fugă busna să vadă ce cărţi ne-aţi mai trimis. Când au văzut şi Revista *Crucei Roşii a Tinerimii* s'au bucurat mult şi s'au făcut în grupuri de câte cinci inşi pentru un abonament, în nădejde că — dacă se abonează mai mulţi — ne veţi trimite şi alte cărţi folositoare de care tare suntem lipsiţi aci.

Acum când s'a terminat lucrul câmpului şi s'a aşternut podoaba iernei, oamenii stau mai mult în jurul caselor şi tare doresc să citească uneori câte o carte bună şi folositoare. Dar de unde să le ia?

Mâine fiind în comună cerc cultural, voiu ţine o cuvântare aducând la cunoştinţa oamenilor, ajutorul ce ni l-a dat Crucea Roşie, la care toţi se gândesc cu mare drag, căci îşi amintesc de ajutorul ce s'a dat răniţilor şi prizonierilor pe timpul războiului.

Banii pentru abonamente îi vom trimite peste vre-o 20 zile. Noi vă rugăm mult, în numele locuitorilor, să nu ne uitaţi şi să ne ajutaţi cu trimiterea de cărţi, după cum credeţi, că mare nevoe avem de cărţi.

Vă mulţumesc şi să trăiţi".

* * *

Aceleaşi plângeri se aud azi in România Mare ca şi înainte de războiu în România Mică:

Nu se citeşte. Nu se răspândesc cărţile româneşti. Tinerii săteni, până la vârsta recrutărei uită toată cartea învăţată în şcoala primară.

Ce-i de făcut?

Ministerele Instrucţiei, Cultelor, Muncii, Fundaţia Principele Carol, Casa Şcoalelor şi alte organizaţii oficiale şi semi-oficiale, se ocupă cu răspândirea cărţilor româneşti în masele poporului.

Dar răspândirea cărţilor se face pe-o scară aşa de mică, încât cu durere trebuie să constatăm că stocurile de cărţi, acum ca şi în trecut, rămân cu încăpăţânare pe loc, hrană şoaricilor din poduri şi subsoluri în depozitele ministerelor, editorilor şi scriitorilor.

Felurite păreri şi soluţii s'au dat pentru deslegarea acestei chestiuni. Ziceau experţii culturei populare:

„Să facem biblioteci, case de citire, tipografii speciale, cărţi de anumit format".

S'au făcut de toate, dar cartea românească a rămas pe loc. Nu se răspândeşte cu nici un chip.

Fără să intrăm în cercetarea cauzelor şi a efectelor — căci prea multe ar fi de spus — să facem o mică socoteală:

Toate instituţiile, organizaţiile şi instalaţiile, care tutelează cartea românească, înghit anual un număr de milioane de lei. Dacă aceste milioane n'ar fi întrebuinţate de cât să se cumpere anual un mare stoc de cărţi bune cu care să se inunde gratuit satele, nu s'ar face oare o mai bună operă culturală?

Experienţa a dovedit că toate aceste autorităţi tutelare a cărţei româneşti nu şi-au înţeles rolul. Dacă toată cheltuiala şi activitatea disparată de azi ar fi mărginită numai la cumpărarea şi răspândirea cărţilor bune, s'ar aduce un folos real culturii poporului. In acest chip simplu şi practic s'ar aduce şi un ajutor real şi demn scriitorilor buni, asigurându-le soarta.

O carte bună, premiată, azi iese în cinci mii de exemplare, dar rămâne câţiva ani în rafturile librăriilor. Dacă în loc de premiu această carte, găsită bună, ar fi cumpărată în cincizeci de mii de exemplare şi răspândită, n'ar fi mai folositor pentru cultura masselor ca şi pentru oropsitul scriitor premiat azi?

Ce stocuri de cărţi bune nu s'ar putea cumpăra şi răspândi cu banii cheltuiţi azi de toate organizaţiile oficiale şi semioficiale, sub diferite forme prin birouri, sinecure, subvenţii, premii, pomeni, tipografii, papetării, etc.

La început să se răspândească la sate gratuit toate cărţile. Căci acel care a primit cinci cărţi fără plată, va căuta şi cumpăra singur a şeasea carte.

* * *

Un bătrân pensionar, stabilit la ţară, a făcut o interesantă observaţie:

„Aţi băgat de seamă, — ne spune el, — că de-alungul şoselei mai toate ceştile prinse în stâlpii de telegraf sunt sparte. Copiii care păzesc vitele la păşune, n'au ce face, mor de urît, şi ca să se distreze iau la ţintă cu pietre ceştile de telegraf. Vă închipuiţi că sunt zeci de copii cari-şi pierd vremea cu vitele pe câmp.

Dacă li s'ar împărţi cărţi pe care să le citească pe câmp, nu s'ar mai întâmpla ca să uite ce-au învăţat în şcoala primară până ce ajung la vârsta intrării în armată. — *Jean Bart.*

Edmond Pilon

...A obţinut premiul Lasserre care a fost atribuit în mod succesiv, după războiu, d-lor: Auguste Dorchain, Camille Manclair, Pierre Hamp, Tancrède Martel, Elénir Bourges, Victor Girand şi Louis Le Chardonnel.

Edmond Pilon şi-a publicat cele dintâiu povestiri în „Echo de Paris" şi „Mercure de France". Primul său volum: „Les poèmes de mes soirs", a primit încurajarea lui Stéphane Mallarmé, ceeace i-a adus o oarecare notorietate. A fost timp de un an de zile criticul ziarului „Ermitage" şi redactă apoi, în „La Plume" un fel de agendă critică bimensuală: „Le carnet des oeuvres et des hommes". Spre 1900 a colaborat la lucrarea lui Catulle Mendès: „Rapport sur le mouvement poétique français de 1867 à 1900.

Autor fecund, încântător şi de o erudiţie puţin obişnuită, Pilon are vre-o douăzeci de volume şi numai un singur roman: „Mademoiselle de la maison fort". Cele mai noui lucrări apărute sunt: „Olivier de Serres" şi o culegere de essai-uri, în două volume: „Amours mortes" şi „Belles Amours".

Fără să fie un mare scriitor, Pilon este totuşi un veritabil colecţinar de premii literare: „Mademoiselle de la Maison fort" i-a adus premiul de literatură spiritualistă (1922); „Les Jolies Vallées de l'Ile-de-France" — premiul cu acelaş nume (1924); între timp, adică dela 1909 şi până azi, încă vreo patru premii academice, iar recent de tot, premiul Lasserre. E un record.

Poezia grădinilor

Poezia franceză contimporană se întoarce tot mai mult la formele şi inspiraţia clasică, dar păstrează încă vioiciunea şi prospeţimea imaginilor care învăluesc sentimentele sau chiar numai atitudinile sentimentale, într'o atmosferă nouă. A apărut, în anul acesta, culegerea de poeme, „Coeur, Concerts, Couronne" de Ernest de Ganay. Titlul e bizar dar adequat conţinutului: e poezia grădinilor, a florilor, a frunzelor, a fântânilor, a copacilor masivi, a parcurilor imense. Culegerea se deschide cu o poemă: „Une rose" în care poetul reintroduce forma uşoară a madrigalului.

Brisé d'été, bientôt d'automne,
Mon souffle passe au vert jardin;
Je ne les donne
Qu'au coeur incarnadin,
Entre tous préféré, de ma rose
De ce jardin.

Pentru plopii cari îşi tremură frunzişul la cea mai uşoară bătae a vântului, poetul are un simţământ aparte acela răscolitor de amintiri, cu care realizează o poezie de tonalitate minoră, de pasiune discretă, de evocare a farmecului din locurile în care s'au întâlnit, odinioară, confidenţele amoroase.

O peuplier légers, amants des fraîches eaux,
Amis acoutumés de l'herbe et des roseaux,
Vous mirez vos accords sur la rivière lente,
Vous formez au pré vert une ronde indolente,
Ou bien vous alignant, et vous tendant la main,
Vous êtes garde tendre aux passants du chemin.

Este poezia în care poetul se cunoaşte mai bine, aceea care abundă în ciclul „Parc" compusă din strofe în care trăesc nobleţea arborilor şi graţia florilor.

MARUNTE

— Ziarul parisian „Comoedia" vorbind, în numărul său de la 11 Decembrie, de piesele ce se vor juca la „Théâtre des Arts", spune printre altele următoarele: „La această listă de piese, care au suscitat întotdeauna o mare curiozitate, se va alătura, zilele acestea, o dramă inedită a unui scriitor român, d. Derera. Drama poartă titlul „L'Assoiffé" (Insetatul)". Această dramă a fost pusă în scenă de Pitoeff şi va fi jucată de Ludmila Pitoeff la Théâtre des Arts. Şi ziarul continuă : „L'assoiffé" este o operă originală şi puternică, care va arunca o lumină vie asupra literaturii amicilor şi aliaţilor noştri români".

— Au fost numiţi, pe ziua de 1 Ianuarie 1926, în consiliul de perfecţionare al arhivelor Statului, d-nii : N. Iorga, Al. Lapedatu, Ion Bianu, N. Cartojan, Iulian Ştefănescu, Al. Sadi-Ionescu şi Const. Moisil.

— In ultimele zile ale lunei Decembrie se va juca la Teatrul maghiar din Cluj piesa d-lui Ion Minulescu, „Manechinul sentimental", în traducerea d-lui Emeric Kadar, Directorul teatrului ; dr. Ianovics Eugen va deţine regia piesei.

— Activitatea peste graniţă a Fundaţiei culturale „Principele Carol" se va îmbogăţi cu un nou periodic, în limba franceză, — al treilea, după „Rassegna culturale della Romania", redactat de Alexandru Marcu, şi „Kulturnachrichten aus Rumänien" redactat de Oscar Walter Cisek. Nu crede Fundaţia că ar fi neapărată nevoe şi de un periodic în limba română ?

— La Râmnicu-Vâlcea a apărut revista literară „Farul", redactată de I. C. Stroescu şi G. Bobei, cu versuri şi proză de : I. Nisipeanu, G. Tutoveanu, George A. Petre, T. G. Bulat, etc...

— In Editura bibliotecii „Sămănătorul" din Arad a apărut volumul „Repertoriu critic", note şi dări de seamă asupra a 92 scriitori, de d. Perpessicius.

— A apărut primul număr din gazeta săptămânală de teatru : „Spectatorul", redactată de Sergiu Milorian. Scriu în acest număr : Ion M. Sadoveanu, Dem. Theodorescu, Eman. Cerbu, Victor Ion-Popa, George Silviu, Otilia Ghibu. Camil Petrescu şi S. Milorian.

— D. Camil Petrescu intenţionează să continue apariţia „Săptămânii muncii intelectuale sub un alt titlu : „Cetatea". Apariţia ei este dată pe curând.

— In editura Casei Şcoalelor, Biblioteca pedagogică No. 29, a apărut : I. Friedrich Herbart · „Prelegeri pedagogice", în traducerea d-lor I. C. Petrescu, şi I. I. Gabrea. Volumul este precedat de studiul critic asupra filozofiei şi pedagogiei lui Herbert, al d-lui profesor G. G. Antonescu.

— Tot la Casa Şcoalelor a apărut primul „Buletin al Seminarului de Pedagogie teoretică dela Universitatea din Bucureşti", de sub direcţiunea d-lui G. G. Antonescu. Publicaţiunea cuprinde : 1) o introducere şi 10 lucrări despre „şcoala activă", 2) programul de activitate pe 1925-1926, şi 3) Buletinul Bibliotecii. Dat fiind însemnătatea acestei lucrări vom reveni pe larg într'un număr viitor.

— Ultimul număr din „Revista generală a învăţământului" (Decembrie, 1925), aduce colaborarea d. Ad. Ferriere, doctor în sociologie şi director al biroului internaţional al şcoalelor noui din Geneva. Articolul pe care-l semnează Ferriere se intitulează : „Educaţia în aer liber în şcoalele din Elveţia".

— Două noui societăţi de scriitori s'au format la Paris : 1) „Amis d'Oscar Wilde" şi „Amis de Rollinat".

— D. Buxton, profesor la Oxford, a descoperit în arhivele familiei şaizeci şi trei de scrisori-autografe ale lui Descartes către Huyghens scrise între anii 1634-1647. Această preţioasă corespondenţă a fost dăruită de către d. Buxton Bibliotecii Naţionale din Paris şi va apărea în curând în volum, sub sprijinul lui Léon Roth.

BIBLIOGRAFIE

Elena Farago: Intr'un cuib de rândunică (Povestiri pentru copii), Edit. „Ancora", Preţul 30 lei.

Curiozităţi

Se caută o emblemă

Căderea monarhiei în Turcia a dat naştere unei chestiuni originale: o emblemă nouă de stat pentru republica junilor turci.

Ministerul de instrucţie propune acceptarea lui „Bozcurt" ceiace înseamnă „lup cenuşiu". O legendă turcească glăsueşte că neamurile turceşti, înainte de formarea unui stat, rătăceau pe dealurile Asiei Centrale. Astfel au ajuns până la nişte munţi prin care n'au putut trece, deşi dincolo de munţi îi aşteptau localităţile frumoase, calde şi roditoare. Căutând în zadar un defileu, o potecă măcar, ei au fost ajutaţi de un lup cenuşiu, care le-a arătat drumul cel adevărat... Lupoaica crescuse pe Romulus şi Remus. Constantinopolul se numeşte doar „a doua Roma". Legenda turcă se apropie de legenda romană, apropie Turcia de rădăcinile civilizaţiei europene. Deci se conchide că lupul trebue să devină emblema Turciei moderne.

„Marşul funebru" de Chopin

Revista germană „Muzica pentru toţi" publică un articol scris de I. Zimm, care aduce mai multe amănunte extrem de interesante, despre împrejurările în care a fost creiat celebrul marş funebru de Chopin. Compozitorul încercase de mai multe ori să scrie un asemenea marş, însă nu reuşise. La urmă, recurse la un mijloc foarte curios. Intr'o zi Duze, amic intim al lui Chopin, îl găsise pe acesta din urmă foarte îngândurat, umblând prin odaie din colţ în colţ şi aruncând priviri când la claviatura pianului când la o statue acoperită de un văl negru, din colţ. Trecură câteva minute, Chopin se apropie de acea statue, scoase vălul şi descoperi un schelet de om. Duze, uimit, nu se mişcă. Chopin luă scheletul şi-l aşeză pe genunchi, înaintea pianului. Tabloul a fost neobicinuit şi îngrozitor. Se părea că viaţa şi moartea se uniseră pentru a creia o capod'operă nemuritoare. Apoi Chopin se acoperi, împreună cu scheletul, cu acelaş văl negru şi începu să cânte, având mâinele scheletului pe ale lui. Sunetele creşteau tot mai funebre, iar grupul dela pian apărea atât de înfricoşător încât Duze îşi închise ochii. Chopin cânta lung. Neaşteptat, muzica se întrerupse la semi-ton. Duze auzi un zgomot, îşi deschise ochii şi-l văzu pe Chopin leşinat, căzut jos de pe scaun. Alături de el era scheletul sfărâmat rânjind dinţii parcă în batjocură. Astfel s'a creiat celebrul marş funebru care nu cedează decât marşului lui Beethoven ca expresivitate.

O propunere oportună

Lady Astor (Anglia) a publicat de curând că e gata să echipeze, să plătească drumul şi să dea o sumă pentru primele cheltueli — fiecărui englez, care crede că poate să se stabilească în Rusia mai bine decât în Anglia. Insă persoanele care doresc să plece astfel în Rusia, nu vor mai avea dreptul să se reintoarcă în Anglia decât peste doi ani, pentru care trebuie să iscălească o obligaţiune specială. Declaraţia aceasta n'a avut la început nici un ecou; însă acuma Lady Astor primeşte mai multe scrisori cu consimţimânte categorice. Se crede pe de-oparte că aceşti doritori urmăresc un scop „sportiv": să vadă cum va putea Lady Astor să-şi împlinească propunerea dacă numărul celor doritori va fi mare. Se mai poate că unii mei speră s'o înşele, alţii — să se reintoarcă, alţii — să facă o călătorie din curiozitate. Insă se pare că sunt şi candidaţi serioşi care doresc intr'adevăr să-şi schimbe patria Albionului cu patria sovietelor.

Sf. Elena

Vizita făcută de curând de Prinţul Moştenitor al Marei Britanii la insula Sf. Elena, a atras din nou atenţia lumii spre acest colţişor, unde primul împărat al Franţei şi-a sfârşit zilele. Geograficeşte sf. Elena e pierdută în mijlocul oceanului Atlantic, la 1800 km. departe de Africa şi la 3000 de America de Sud. Aspectul insulei: stânci până la 400 metri E o cetate naturală inexpugnabilă, de 15 km. în lung şi 9 în lat. Interiorul: stânci şi vulcani stânşi. Partea extremă de la west se numeşte Long-wood: aci a murit Napoleon I. Solul insulei e fertil, însă nu se cultivă din lipsa braţelor muncitoare. Pădurile au pierit. Clima foarte moderată, fără geruri, cu multe precipitaţiuni şi vânturi. Până la realizarea canalului de Suez, sf. Elena a jucat un oarecare rol, ca un punct de transit din Europa în jurul Africei, spre Asia. Acum toate drumurile maritime o ocolesc. Populaţia din 7000 în 1850 a scăzut până la 4000 din care numai 1000 albi. Singurul orăşel Jamestown e mai degrabă un târg, bâlciu. Aci locuesc numai negustori şi funcţionari. Sf. Elena a fost descoperită de portughezi în 1502, iar dela 1650 o stăpânesc englejii. Napoleon I a fost adus aci în 1815 şi a murit la 5 Mai 1821. Rămăşiţele lui au rămas acolo până la 1840 şi apoi au fost aduse în Franţa. Casa lui Napoleon din Longwood ruinată în cursul câtorva decenii a fost astăzi renovată de englejl şi are acelaş aspect caşi atunci când o ocupa Napoleon I.

Victima ştiinţei

„Revista americană de Igienă" publică următoarea istorie într'adevăr neobişnuită: Un medic american, Berlow, a studiat în China o boală necunoscută în lumea civilizată, numită „Facialsixiasis", înrudită cu holera, şi i-a descoperit microbii în număr de 32, din care n'a ştiut însă care anume provoacă boala. Luând cu dânsul microbii, Berlow s'a întors în America pentru a-şi continua experimentele. Deoarece însă vama şi comandantul vaporului nu i-au permis să ducă cu dânsul culturile de microbi, un bagaj atât de periculos, Berlow îşi înghiţi microbii şi sosi apoi în America cu toate simptomele de început al boalei. Adus la spital, el a comunicat colegilor medici primele-i constatări asupra lui însuşi, şi le-a cerut să continue observaţiile când el nu va mai fi în stare s'o facă singur. Starea lui rămâne astăzi foarte grea..

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

BIBLIOTECA CENTRALĂ SIBIU